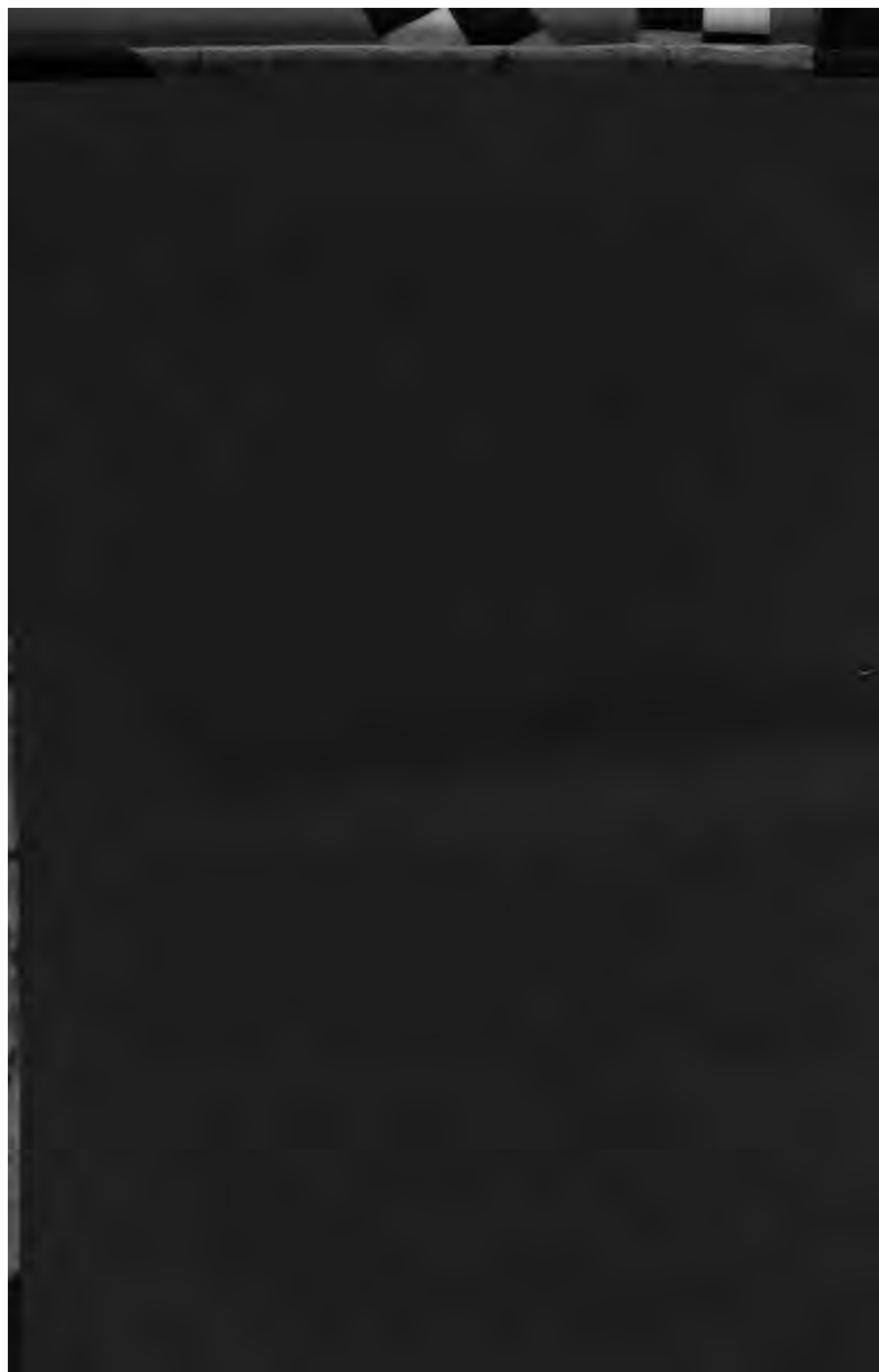

VE RI
TAS

DĚJINY MORAVY.

DÍL III.

DĚJINY MORAVY.

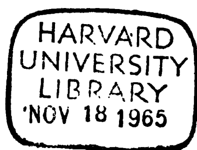
SESTAVIL

DR. BEDA DUDÍK,
O. S. B.

Díl III.

Od roku 1125 až do roku 1173.

V Praze 1877.
NÁKLADEM B. TEMPSKÉHO.

C. k. dvorní knihtiskárna Hynka Fuchse v Praze.

OBSAH.

KNIHA V.

Morava co údělné knížectví České. Od r. 1029—1197.

KNIHA V.

MORAVA CO ÚDĚLNÉ KNÍŽECTVÍ ČESKÉ.

Od r. 1029 až do r. 1197.

HLAVA ČTVRTÁ.

PANOVÁNÍ SOBĚSLAVA I. Od r. 1125 do r. 1140.

Soběslav I. válčí s Otou II. 1125. Lidéř saský králem německým 1125—1137. — Kníže Ota II. Olomúcký u císaře v Řezně 1125. — Říšská válka proti Soběslavu I. 1126. — Brno pod knížetem Vratislavem a Znojmo pod Kunratem II. — Bitva u Chlumce, smrť Oty II. 1126. — Poměr říše česko-moravské k Němcům urovnán 1126. — Soběslav I. stvrzen na knížectví. — Žofie z Berku, manželka Oty II., umírá v klášteře Cvifaltském. — Kněžic Ota III. na Rusi či v Polště. — Smrť Rejčky, vdovy Vladislavovy, Svatavy, matky Soběslava I., a Jana III. biskupa Olomúckého, 1126. — Statky biskupství Olomúckého rozmnoženy o Kroměříž a Liběč. — Jindřich Zdík biskupem v Olomúci 1126—1151. — Kníže Václav Olomúcký daří kostely Olomúcký a Hradištský 1126. — Spolek moravských knížat s kněžicem Břetislavem proti Soběslavu I. 1126. — Břetislav jat, odvezen na Donín a později do Jaroměře 1126. — Velfovci a Ghibellini (Vaiblingští). — Soběslav I. drží k straně Velfovců 1127. — Soběslav I. v Meziboři 1127. — Soběslav s králem Lidéřem před Norimberkem 1127. — Kunrat II. Znojemský od Soběslava I. jat 1128. — Tři Přemyslovci u vazbě 1129. — Morava v držení Soběslava I. 1129. — Kníže Václav Olo-

múcký pomáhá Štěpánovi II. uherskému proti Byzantským 1129. — Václav Olomúcký umírá 1130. — Václav dokonává stavbu Olomúckého hlavního chrámu 1130. — Soběslav I. na sněmě říšském v Řezně 1130. — Úklady o bezživotí Soběslava 1130. — Soud na Vyšehradě 1130. — Trestný nález nad najatými vrahy. — Břetislav oslepen 1130. — Kníže Vratislav zase do Brna uveden 1130. — Biskup Menhart Pražský v soudním vyšetřování 1131. — Svěcení kathedralního chrámu Olomúckého 1131. — Zakládací a nadační listina téhož chrámu. Nadání kapituly 1131. — Řád dioecesní 1131. — Biskup Menhart očisťuje se velezrády 1131. — Válka proti Polsku za příčinou Uher 1132. — Kníže Vratislav Brněnský žení se s ruskou kněžnou 1132. — Kněžic Vladislav špulá se v Bavořích 1133. — Morava válčí s Polskem 1134. — Zavření míru v Meziboři 1135. — Kunrat II., oddán s Marií srbskou, stává se opět knížetem ve Znojmě 1134. — Biskup Menhart Pražský umírá 1134, Ján nastupuje po něm 1135. — Lipolt knížetem Olomúckým 1135. — Jindřich Grojecký umírá 1135. — Nišany a Budišín vtěleny do Čech 1135. — Říšský sněm v Špýru 1136. — Mohučský metropolita Adelbert umírá 1137. — Nástupce jeho téhož jména. — Spor o Blansko 1137. — Biskupa Jindřicha Olomúckého pouť do Jerusalema 1137. — Biskup Jindřich uvádí premonstráty do Čech 1138. — Císař Lidéř umírá 1137. — Kníže Soběslav béře podílu u volbě krále Kunrata III. 1137. — Soběslav spůsobuje udělení léna nezletilému synovi svému Vladislavovi 1137. — Sněm v Sadské 1138. — Soběslavova dcera Marie provdána za Lipolta Štědrého rakouského 1138. — Soběslav po boku Štaufovců v boji proti Velfovcům 1138. — Premonstrati uvedeni na Strahov do Prahy 1139. — Biskup Jindřich Olomúcký v Římě 1139. — Biskup Jan Pražský umírá, Sylvester nastupuje po něm 1139. — Smrť Soběslava I. a manželky jeho Adléty 1140.

Úmrtím Vladislava II. uprázdnil se knížecí stolec český. Dle Břetislavova zákona o posloupnosti náleželo následství

po něm beze vší pochybnosti Otě II. Olomúckému, co nejstaršímu z rodu Přemyslova. Tento řád posloupnosti požíval ale té doby častým porušováním již tak skrovné vážnosti a platnosti, že i Kozma v posledních zprávách svých jme se mluviti o jakémsi právu dědickém, kteréž prý potomkům české čili Vratislavské linie k stolci knížecímu příslušelo [1]), sám pak Soběslav dal se této myšlénce do té míry opanovati, že se později, t. j. roku 1130 na velikém sněmu soudním Vyšehradském bez obalu k tomu táhl, že již za živobytí bratra svého Vladislava nástupcem jeho jmenován jest byl, a že i bratr jeho i pánové země volbu tuto jsou schválili. Takovým smýšlením jakož i zprávou o vykonaném smíření Soběslava s Vladislavem I. a odchodem Oty II. v rozhodné chvíli z Prahy usnadněno jest také vítězství straně česko-vratislavské. Přispíšilať sobě zajisté, nápadníka Soběslava hned po pohřbu bratra jeho, tedy dne 16. dubna 1125, na trůn posaditi [2]). Sám Kozma, touž dobou ještě žijící, diví se, že toto nastolení bez všelikého krveprolití, v míru a pokoji vykonáno jest; tak velice obáváno se bouřlivých potržek a nepokojů. Leč na nepokoje ty nedošlo; neboť Ota II. ustoupil, boje se zajetí a nemoha se té chvíle, při veliké převaze strany sobě protivné v Čechách samých, žádné pomoci odjinud nadíti [3]). Takové pomoci mohlo se mu dostati z Brněnska a Znojemska, t. j. z celé Moravy, aneb od sousedních Rakušanů, Uhrů, Poláků aneb posléze i z Němec. Vímeť ale zajisté [4]), že Ota II. od r. 1123

[1]) Kozmas III. 60. Pertz IX. 131. „Sobieslaus ... omnibus Bohemis insimul faventibus iure haereditario in Principatus solio elevatus est“. Že Kozma tímto ius hæreditarium pragmatickou sankcí nemíní, zřejmě vychází z toho na den, že tak o Soběslavu se pronáší, kterýž ku kněžení nebyl ještě oprávněn, ano naopak Ota II. vším právem směl o sobě tvrditi „se esse ducatu Boëmiorum velut hæreditaria dignitate iniuste privatum“. Annal. Erphesfurden. ad an. 1125. Pertz VI. 537.

[2]) Kozmas III. 60. Pertz IX. 131.

[3]) Kozmas III 60. Pertz IX. 131.

[4]) Viz díl II. str. 458 t. d.

vedle Olomúckého také i Brněnské knížectví držel, a že Znojemsko Kunratovi II., synu Litolta a Ity rakouské, uděleno bylo. Je to týž Kunrat, skrze něhož Soběslav druhdy od bratra svého Vladislava země zpuzen jest byl. Tuť arci lze se dohádati, že by Kunrat nyní nebyl se dal dlouho pobízeti ku spolku s Otou II. Další běh dějin v skutku také ukazuje, že moravská linie v obou větvích svých, Otově i Kunratově, k právu Oty II. a ku starešinství pevně jsou stály. Ale čím byla jest Morava, byť i všechna Oty II. se zastávajíc proti Čechám trojnásob mocnějším! Moravě náleželo, ač chtěla-li úspěchem býti bezpečna, po spojencích se ohlížeti, a poněvadž jich nenalezla, nestačil Ota II. splniti ihned výhrůžného slibu svého. Lipolt IV. rakouský byl muž příliš pobožný, a nad to pak přílišnou péči mající o četné, buď od něho, buď před ním již založené kláštery, jakož byly jsou Sv. Florian, Melk, Klosterneuburk, Gleink, a potomní sv. Kříž, menší Mariacelí atd., než aby za cizí věcí do války se pouštěl, Boleslav III. polský pak trval se Soběslavem, od mladosti jsouce přátelé, v nejlepší shodě [1]) a slavnými smlouvami v těsném spolku. [2]) Bývaltě Soběslav u Boleslava často hostem, a jelikož i Štěpána uherského osobný prospěch k Polsku vázal, — strojiliť se totiž oba na velkoknížete Kijevského, kterýž byl Jaroslava svaka Boleslava III. z knížectví jeho vypudil a v Uhrách pomoci hledati donutil — nebylo ani s této strany lze vydatné pomoci očekávati. Zbývalť tedy již samojediný císař německý, kterýž práva i ochrany mohl poskytnouti a k tomu se také skutečně Ota II. obrátil.

Po smrti císaře Jindřicha V. v měsíci květnu r. 1125 vydala jsou knížata při pohřbu jeho ve Špýru shromážděná, mezi nimi pak i náš metropolita, Adelbert Mohučský, po právu svém [3]) list volební — těžkou žalobu na posledního

[1]) Srov. díl II. str. 462 t. d.
[2]) Annal. Gradicen. ad an. 1132. Pertz XVII. 650.
[3]) Otto Frisingen. de gestis Frid. I. 16. Ed. Argent. 1515 fol. 6.

císaře.— „Toto chceme“, píší mezi jiným „především Vašim Moudrostem co nejdůtklivěji míti poručeno, abyste pamětlivi jsouce toho, kterak až posud utlačená církev spolu s veškerou říší jest trpěla, k všemohoucí prozřetelnosti Boží snažné prosby vznášeli, aby takovou novou hlavu zříditi ráčila, pod kterouž by církev i říše těžkého jha poroby prázdny zůstati, a obě práva požiti mohly“ [1]). Následkem tohoto oběžného listu sešli jsou se voličové, mezi nimi 24 biskupů, do Mohuče, kdež se dne 24. dubna 1125 volba nového krále díti měla. Očitý svědek zachoval nám zevrubnou zprávu o tomto řízení [2]). Vypravujeť zejmena, že přední čtyři kmenové či provincie: Bavoři totiž s Rakousy, Švábi, Frankové s Lotarinky, a Sasové zřídili jsou sobě po desíti vyslaných do výboru volebního, kteříž pak tři kandidáty, Lipolta totiž rakouského, Frydrycha švábského a Lidéře saského jmenovali, a po několika poradách tomuto poslednímu německou korunu královskou přiřkli, k nemalé mrzutosti Frydrycha švábského.

Lidéř panoval od 1125 do 1137, hodnosti císařské dosáhl r. 1133. Holdováno jest mu v Mohuči. Nejmenovaný zpravodaj za tou příležitostí připomíná, že kněžstvo novému králi „fidelitatem“ t. j. věrnost slibovalo, nikoliv ale také „homagium“ t. j. osobné služby válečné [3]). V ostatním zůstal konkordát Vorms-ský v platnosti tak, jak r. 1122 smluven jest [4]), toliko podobá se, jakoby ten výklad jemu dáván, že králi přísluší, preláty svobodně volené a kanonicky svěcené, do regalií slavně podáním žezla uvesti a je bez ujmy stavu jejich k povinnému poslušenství a k službě

---

[1]) Codex Udalrici Babenbergen., otištěný v Ekhardově Corpus histor. medii ævi. I. 1—374.

[2]) Anonymi Narratio de electione Lotharii. Pertz XII. 510 a násl. — Jaffé, Geschichte des deutschen Reiches unter Lothar dem Sachsen. Berlin 1843.

[3]) Anonymi Narratio etc. na uv. m. 511.

[4]) Viz díl II. str. 455 a 456 t. d.

manské přísahou zavázati [1]). Kam nyní obvyklá *cesta královská* šla, poznáváme z vydaných na cestě listin [2]). Dne 3. listopadu stvrzuje král Lidéř ve Vormsu výsady, práva a statky kláštera Rheinau ve Švejcařích; dne 27. listopadu vydává v Řezně list klášteru Benedikt-Beuern, načež slaví vánoce v Štrasburku. V Řezně holdoval mu moravský kníže Ota II. a přednesl mu spravedlivé stížnosti své. Lidéř, král svaté římské říše německého národa, měl rozhodnouti.

V tom, že Ota Olomúcký o záštitu skráceného práva svého k Lidéři se utíká, nový spatřujeme důkaz vyvýšenosti a vážnosti krále římského. On byl jakoby živý výraz všelikého práva, a všecky trpké zkušenosti let minulých nestačily vyhladiti úctu k němu. Neboť Ota dobře věděl, že Lidéř ještě před rokem co kníže saské tehdejšího vypovězence, nyní pak knížete českého, Soběslava, rázně jest se zastal, aby mu pomocí císaře Jindřicha V. návrat do vlasti možným učinil [3]); tušilť tedy také zajisté, že král Lidéř a kníže Soběslav v dobré shodě trvají; a předce dostavil se k stolci královskému, dovolávat se práva svého. Či bylo snad dřevní přátelství již zase ochablo, jelikož Soběslav ani volby Lidéřovy aniž korunovace jeho, kteráž dne 13. září v Cáchách se konala [4]), nebyl přítomen? My domníváme se, že z nepřítomnosti knížete českého nic podobného nesluší vyvozovati; povinnost knížat českých, podílu bráti u volbě králův německých, nikdež neshledáváme zapsanou, ačkoliv jinak nedá se popírati, že některá knížata česká v nich skutečného měla

1) „Habeat imperatoria dignitas electum libere, consecratum canonice, regalibus per sceptrum, sine pretio tamen, investire solempniter, et in fidei sue ac justi favoris obsequium, salvo quidem ordinis sui proposito, sacramentis obligare stabiliter". Anonymi Narratio etc. ad an. 1125. Pertz XII. 511.

2) Böhmer, Kaiser-Regesten, ve Frankfurtě n. M. 1831. str. 108.

3) Viz díl II. str. 462 t. d.

4) Annal. Erphesfurden. ad an. 1125. Pertz VI. 536 a Anselmi Cont. Sigeberti. Pertz VI. 380.

účastenství [1]). Nacházíme ale, že všeliké kníže české povinno bylo, nastolení svého králi německému ohlásiti a korouhev vévodskou z rukou jeho přijíti, což Soběslav arci neučinil, nepozdraviv ani krále čestnými posly v blízkém Řezně. Měltě tedy král Lidéř jakous právní příčinu, když zejmena Ota majestátu a svatosti římského krále se dovolával [2]), k stížnosti jeho asi v tato slova odpověděti: „Od našich předkův vždy jsme slýchali, že vévodství české od věků králi římskému poddáno jest bylo, a že nikdy nedopouštělo se, aby tam z vlastní moci vévoda volen byl, aneb aby tam takový bez Našeho svolení sám se postavil. Kdo proti těmto ustanovením jednal, ukřivdil nejen tobě, nýbrž učinil se i zjevným potupitelem Velebnosti Naší a nemíníme mu toho věru pokojně strpěti" [3]). A tak se i stalo; přítomná knížata přisvědčila králi, radíce položiti knížeti českému rok, v kterémž by se jednání svého ospravedlnil; kdyby toho ale učiniti nechtěl, aby mu válka říšská byla vypovězena [4]). Soběslav k roku se nedostavil, dal ale po poslech králi římskému oddanost svou vzkázati [5]); když mu pak v příčině neospravedlnění se říšská válka vypovězena jest, pronesl se prý v tato slova: „Doufám v milosrdenství Boží

---

1) Viz díl II. str. 93, 176, 389 t. d.

2) „Vos ex omnibus totius regni principibus divinae dispositionis gratia imperatoriæ dignitatis ad hoc sublimavit excellentia, quatinus a benignitate vestra omnibus pro quibuslibet suis incommodis requirentibus misericordia exhibeatur et iustitia. Scimus equidem nos vestræ maiestatis imperiis in omnibus subiacere debere, ideoque nihilominus iustitiæ rationem nobis ex vestra dignitate non esse denegandam", slova to, kteráž mnich Sázavský knížeti Otovi II. před králem do úst klade. Monach. Sazaven, k r. 1126. Pertz IX. 155.

3) Monach. Sazav. k r. 1126. Pertz IX. 155. „Unde qui contra hanc constitutionem præsumere nisus est, nostræ maiestatis contemptorem esse satis evidens est".

4) Annal. Erphesfurden. k r. 1125. Pertz VI. 537. Doslovně přeneseno do Annal. Pegavien. k t. r. Pertz XVI. 255.

5) Monach. Sazav. k r. 1126. Pertz IX. 156.

a v zásluhy svatých našich mučenníkův, Václava a Vojtěcha, že říše naše do rukou cizincův vydána nebude." [1])

V únoru následujícího roku 1126 počata jest válka říšská; nad jiné strojili se Sasové, neboť mezi nimi meškal Ota II. Kde slova nestačila, působily v prospěch jeho dary a sliby [2]). Z Moravy, zdá se, že buď velmi skrovné buď pražádné pomoci nepožil; nedějeť se o ní nikde zmínka; ba k pravdě podobá se, že Soběslav všelikou pomoc tím zamezil, že z moudré rozvahy již r. 1125 úděl Brněnský, kterýž od r. 1123 také pod správou Otovou se nalezal, knězici Vratislavu, synu Oldřicha Kunratovice, přikázal [3]) a Kunrata II., syna Litoltova z téže linie, v Znojemském panství jeho ponechal, čímž Ota II., přestávaje na jediném údělu Olomúckém sotva asi tolik vlivu stačil sobě zachovati, aby hlídaná od Soběslava knížata moravská, Vratislava Brněnského a Kunrata II., k vydatné sobě pomoci namluvil. Ota spoléhal tedy jediné na pomoc saskou a na nešťastné domnění, že Soběslav, v zemi nejsa oblíben, nemá tu přivrženců [4]).

Takto sám se klamaje, počal Ota II. válečnou výpravu, nemaje s sebou více, než asi 3000 lidu zbrojného. Domníválť se bláhový, že do Čech jakoby na lov lze se vypraviti, i pustil všelikou opatrnost mimo sebe. Jinak uvažoval Soběslav. Vydav se na cestu po Čechách, nařídil konati ve všech kostelích veřejné modlitby a dodávaje lidu mysli osobnými přímluvami, vyzdvihl z kostela Vrbčanského v Kou-

---

1) Monach. Sazav. na uv. m. 156.

2) Monach. Sazav. na uv. m. 155.

3) Pokrač. Kozmy, avšak mylně k r. 1126. Pertz IX. 132.

4) „Dux siquidem Otto regi omnem spondebat securitatem, eo quod omnes sublimiores Boemiæ fidei suæ firmam ei fecissent sponsionem". Monach. Sazav. k r. 1126. Pertz IX. 156. Otto Frisingen. de gestis Friderici Imp. I. 20. Ed. Argent. 1515 fol. 7 mluví o velikých penězích, kterými prý Ota II. Lidéře sobě získal. Při tom lze mysliti na pomocné peníze k válce; jakož i nyní bývá, mohly takové i tehdáž při podobných podniknutích spolu vymiňovány býti.

římsku, nedaleko Plaňan, korouhev sv. Vojtěcha, a dav ji připevniti ke kopí sv. Václava, kázal ji co hlavní válečný prápor od zbrojného kněze nositi před vojskem, kteréž se hned v zimě na r. 1126 v dolině u Chlumce položilo. Ještě odtud pokusil se Soběslav o přátelské narovnání sporu, dav králi po Načeratovi, Miroslavu, Smilu a jiných pánech svých vzkázati, že vedle zvyku starodávného přísluší pánům českým právo, voliti sobě knížete; králi německému pak toliko právo stvrzovací; čehos jiného, nového a nenáležitého že vší silou brániti se chtějí“ [1]). Když ale Soběslav tak ostře a rázně o voličském právu velmožů českých se pronáší, vším právem bude dovoleno domnívati se, že dědického práva Přemyslovců jen proto jme se zapírati, aby úmyslům krále římského, jež se prý národního práva dotýkaly, mocně a se spojenou silou národa mohl čeliti a lid pro věc i právo národní tím spíše nadchnouti; zcela k onomu právu rodinnému touto odpovědí se neznati, toho zajisté ani nemohl aniž chtěl. Lidéř II. ale, vlivu Oty II. příliš se poddávaje, řeči této nedbal a vlastní záhubu takto si připravil.

Dne 18. února 1126 srazilo se oddělení, Otou II. vedené, mezi dvěma vysokými hřbety Krušných hor s Čechy, a sice nedaleko pomezního hradu Chlumce, tedy tam, kde cesta Drážďanská ze Sas, jednak k Ústí jednak k Litoměřicům s hor se spouští [2]). Německé vojsko bylo vysokými sněhy již unaveno; mnozí byli také pro nesnáze cesty těžkou zbroj svou složili, vůbec braly se voje pomalu ku předu, an Soběslav s četnějším a čerstvým vojskem svým třemi proudy

---

1) „Discretionem tuam, bone imperator, scire convenit, quod electio ducis Boemiæ, sicut ab antecessoribus nostris accepimus, nunquam in imperatoris, semper autem in Boemiæ principum constitit arbitrio, in tua vero potestate Boemiæ electionis confirmatio“. Monach. Sazav. na uv. m.

2) Letopisové Hildesheim. k r. 1126. „silvæ, quæ Bohemiam a Saxonia disterminant“. Pertz III. 15. Otto Frisingen. de gest. Frid. I. 20 na uv. m.

přikvapiv, Němce přese všechen statečný odpor až do dokonalého téměř zničení na hlavu porazil. Ota byl mezi padlými, otočen jsa hromadou pobitých nepřátel. Válečný křik Čechův: Krleš, Krleš, zázračná znamení a zjevení pomáhala k tomu, aby knížetem již probuzená udatnost Čechů nejvyššího stupně dosáhla. Z německé strany 500 mužů (?) setkalo prý se zde se smrtí. Mnozí, mezi nimi zejmena dva biskupové a tři opatové, uvízli v zajetí. Poněvadž ale ono oddělení, jemuž sám Lidéř velel a kteréž vlastním jádrem vojska bylo, v bitvě této nebylo vzalo podílu, nemohl Soběslav na dobytém vítězství přestati; teprvé když Lidéř obklíčen byv na jednom návrší, odhodlal se k vyjednávání, kteréž skrze Jindřicha z Grojce, sestřence Soběslavova, jsouc vedeno k zavření pořádného míru dospělo, opustil kníže i vítězné vojsko jeho pole válečné, spokojeni s výsledkem a plni jsouce dobré naděje v budoucnost. U Chlumce tedy zbraně české dne 18. měsíce února 1126 netoliko nepřítele přemohly, nýbrž ony vynutily mocně provedení řádu základního, jehož platnost od panovníkův německých za každou příležitostí byla jest popírána. Lidéř musil totiž svobody a samostatnosti knížecího trůnu českého řádně přiznati a na čistě formálním potvrzení každého nového knížete i na vnějším znamení tohoto potvrzení, podání totiž korouhve, konečně přestati, ano kníže na vzájem žádného jiného hmotného závazku vůči svaté římské říše německého národa k sobě nepřipustil, leč dávno již vyměřenou pomoc 300 zbrojných ke každé výpravě římské [1]) a vzhledem k poslední příhodě také ještě propuštění zajatých bez všelikého výkupného, mezi nimiž spatřoval se také pověstný Albrecht Medvěd z rodu Askanského [2]). Den u Chlumce jest tedy v dějinách našich velepamátný; neboť poměr česko-moravské říše k německé upraven a utvrzen jest tu vzájemnou úmluvou, tedy

[1]) Srov. Břetislava I. díl II. str. 140 a násl.

[2]) Otto Frisingen. de gest. Frid. I. 20 a Annal. Saxo k r. 1126 na uv. m.

mocí právní na dlouhá léta potomní. Korouhev, kterouž Soběslav po zavření míru, ačkoli *vítězem byl zůstal*, z rukou krále německého přijal, jestiť vnějším znamením netoliko dokonaného politického uznání, nýbrž i zvláštního, až potud nikterak jasného poměru říše česko-moravské k Německu [1]), obvyklé pak při tom políbení znamená přátelství, jež za nedlouho neobvyklé váhy dojíti mělo; neboť vstupujeme do časův světoborného boje Velfovců a Ghibellinů. Zdali pak důstojenství nejvyššího číšníka svaté říše římské, již potom panovníky české co kurfirsty vykonávati spatřujeme, počátek svůj také z těchto dob vede, není sice ještě zjištěno, podobá se ale velice ku pravdě.

Tragický konec Oty II. nemohl se také obejíti bez následkův pro celou jeho rodinu. V Olomouci nebylo na dél jich stání. Manželka jeho Žofie z Berku, kterouž byl okolo r. 1114 pojal, odebrala se do Cvifalt, kdež Bohu sloužíc a pobožné skutky vykonávajíc, život svůj skončila [2]). Otec její Jindřich, děd Poppo, bába Žofie, oba bratří její Jindřich

[1]) O příbězích u Chlumce máme dvojí svědectví: se strany české mnicha Sázavského, pokračovatele Kozmy a letopisy Hradištské. Se strany nepřátelské, německé totiž, vypravují o tom Annales Erphesfurdenses, Hildesheimenses, Pegavienses, St. Disibodi, Anselmi Cont. Sigeberti, Annalista Saxo a Otto Frisingen. de gestis Frider. Z nekrologů praví jen Olomúcký rkp. k 18. únoru „Otto dux interfectus est", kterýžto den úmrtí, jejž i mnich Sázavský, pokračovatel Kozmy, letopisové Erfurtští (odkudž přešel do letop. Pegavských) a jedna listina z r. 1126 (Cod. dipl. Mor. I. 200 až 207) zachovávají, zajisté pravý jest, ačkoliv Annal. Gradicen. den 16. února kladou. Nekrolog Cvifaltský u Hessa, Mon. Guelficor. pars hist. str. 243 čte k „XI. Kal. Mart. (19. únoru): „Otto dux de Moravia, vir ducisse Sophiæ", udává tedy den pohřební. V počtu bojujících i padlých, a v líčení vedlejších okolností různí se pramenové tito velice od sebe. My jsme se vynasnažili, abychom po vyloučení všeho, co s obou stran přehnáno jest, dějepisnou pravdu dle nejlepšího přesvědčení zde uvedli.

[2]) Dobner Annal. VI. 191 odvolávaje se na Sulgerovy Annal. Zwifalten. (Annales imperialis monasterii Zwifaltensis authore P. Arsenio Sulger, eiusdem monasterii. August. Vind. 1698) a také na Cvifaltský nekrolog. V nekrol. Cvifalt. u Hessa, Monumentorum Guel-

a Děpolt, byli jsou tam v kapitulní síni pohřbeni. Otec a bratr Jindřich zemřeli tam ostatně co mnichové [1]). Žofie a obě sestry její, Rejčka, vdova po Vladislavu I. českém, a Saloma, manželka Boleslava III. polského, spatřují se i s manžely svými mezi předními dobrodinci kláštera téhož. Ona a sestra její Rejčka byly jsou vlastním nákladem postavily refektář a spací síň pro tamější bratry laiky [2]). Klášternímu kostelu darovala Žofie korouhev kostelní, bílou dalmatiku, skříňku ze slonové kosti, šest hřiven stříbra, dvanáct plášťů a mnoho jiných věcí [3]). Nejstarší syn Ota III., mládeneček při smrti otcově sotva 9 let mající, octnul se prý na Rusi; tak aspoň vypravuje současný téměř kronikář, Pražský kanovník Vincenc [4]). Spíše snad zdržoval se v Polsku. Dvůr ruský byl mu cizí, nikoliv ale polský, kdež teta jeho Saloma přebývala. Zemřela teprvé dne 28. října 1144, an Ota vrátil se r. 1140 v nejlepších letech svých do vlasti [5]). Z ostatních dítek Oty II. byla Ofka narozena r. 1115 [6]), Dětleb 1122 [7]), kdy nejmladší, Svatopluk totiž, zůstává pochybno [8]).

ficorum pars historica str. 243 čteme: „VI. Kal. Julii Sophia, comitissa de Berge“. Je-li to manželka Oty II., což velmi pravdě podobno jest, jelikož úmrtní dni celé její rodiny zapsány jsou, padá její úmrtí na den 26. června. Z uveřejněných u Pertze Mon. X. 5—124 Annales Zwifalten., pak Ortliebi de fundatione a Bertholdi de constructione monast. Zwivildensis toho dovésti nelze.

[1]) Ortliebi Zwivilden. chron. cap. 21. Pertz X. 85. Bertholdi Zwivilden. chron. tamt. 103.

[2]) Bertholdi Zwivilden. chron. cap. 13. Pertz X. 103.

[3]) „Duodecim pallia aliaque perplura“ na uv. m. Pallium „christianorum fuisse indumentum“ testatur Tertullianus lib. de Pallio, cap. 6, odtud Palliatus ordo, tolik co Monachi, vůbec oděvy k účelům církevním.

[4]) Vincentii Pragen. Annal. k r. 1141. Pertz XVII. 659.

[5]) Annal. Zwifalten. Pertz X. 56 a Vincentius na uv. m.

[6]) Annal. Gradicen. k t. r. Pertz XVII. 649.

[7]) Annal. Gradicen. na uv. m. a k r. 1140. Pertz XVII. 651.

[8]) Svatopluk uvádí se ve dvou listinách, 1146 a 1147. Cod. dipl. Mor. I. 253—258.

Kde děti tyto se zdržovaly a jaký jich osud byl, zůstalo neznámo; na jevišti dějepisném vystupuje jen Ota III. Žilť až do 12. května 1160.

Roku 1126 zachvátila smrt ještě jiné tři osoby historické. Mnich z Reichenbachu Nordgavského vypravuje [1]), že vdova Vladislavova, Rejčka, sestra moravské kněžny Žofie, tohoto roku na cestě do německé otčiny své v klášteře Reichenbašském bolestmi ku porodu jsouc postížena, tam zároveň s novorozeňátkem skonala a pohřbena jest. Cvifaltská kniha úmrtní klade co den úmrtí jejího 27. září [2]). Rejčka uvedla do českého benediktinského kláštera v Kladrubech mnichy z Cvifalt [3]). Kronikář Pertold žil v Kladrubech také za nějaký čas. Skvostné dary, kteréž z Prahy do jmenovaného kláštera ve Švábích byla poslala, svědčí o uměleckém smyslu a bohatství dvora Pražského. Během této doby poslali tam ona i manžel její 20 hedvábných pallií, stříbrnou mísu v ceně 7 hřiven a jiných rozličných darů vůbec skoro za 30 hřiven stříbra. Druhé úmrtí týče se stařičké králové Svatavy, matky panujícího knížete Soběslava a tety Boleslava III. polského. Zdá se, že držela na Moravě vdovský statek a že tam, když v lednu 1092 ztratila manžela svého, krále Vratislava, s kterýmž 29 let v šťastném manželství byla prožila, také i život strávila.[4]) Viděla ť čtyry ze synův svých, Břetislava II., Bořivoje II., Vladislava a teď Soběslava důstojenstvím knížecím ozdobeny. Že v povýšení jich, kteréž se Břetislavovu řádu posloupnosti zjevně příčilo, nemalého měla podílu, viděli jsme při nastoupení Soběslava I. Mnich Sázavský klade její úmrtí ke dni 1. září [5]).

[1]) U Oefele, Rerum Boicar. Script. I. 402.

[2]) Hess, Mon. Guelfic. pars. hist. str. 248. „V. Kal. Octob. Richenza, ductrix Boemiæ, comitis Henrici senioris filia".

[3]) Srovn. díl. II. str. 426 t. d. Bertholdi Zwifalden. chron. cap. 47. Pertz X. 112 a 121.

[4]) Viz díl II. str. 343 t. d.

[5]) Monach. Sazav. k r. 1126. Pertz IX. 157.

Odpočíváť v rodinné hrobce na Vyšehradě [1]. — Třetí úmrtí, kteréž k roku 1126 položiti sluší, je smrť Olomúckého biskupa Jána II., v posloupnosti biskupů moravských šestého [2]. Olomúcký nekrolog jmenuje 21. únor dnem úmrtí jeho, dokládaje, že v křížové chodbě kláštera Hradišťského jest pochován [3]. Že za něho stavba nynějšího hlavního chrámu svatováclavského počala, připomenuli jsme již k r. 1107, neméně i to, že r. 1108 na listině českému klášteru v Opatovicích vydané, r. 1113 pak na listině moravského kláštera Hradišťského co svědek se objevuje. Když pak kníže Vladislav a manželka jeho Rejčka, asi touž dobou, kdy benediktinský klášter v Třebíči knížaty Oldřichem Brněnským a Litoltem Znojemským založen jest [4], klášter v Kladrubech byli jsou dostavěli a bohatě nadali [5], nacházíme Jána pospolu s Pražským biskupem Heřmanem v nadační listině zřízeny za vykonávatele knížecího nadání [6] Na statcích získalo za něho biskupství Olomúcké krásné panství Kroměříž. Byltě zejmena biskup Ján II. Kroměžíři se clem, tamějšími tavernami a s poplužním dvorem Jestbořice v Chrudimsku, od knížete Oty II. za 300 hřiven koupil

---

1) Erben, Regesta I. 94 n. 211.

2) Olom. Sacrum od Ziegelbauera, aneb Granum Catalog. rukp. v zemském archivu, pak Cod. dipl. Mor. I. 192 a Monach. Sazav. k r. 1126 Pertz IX. 157.

3) Nekrolog Olom. rukp. str. 55 v kapitul. archivu Olomúckém.

4) Viz díl II. str. 421 t. d.

5) Za zakladatele kláštera Kladrubského platí kníže Svatopluk 1108. Palacký, Dějiny I. 403. Kozmas III. 48. Pertz IX. 130.

6) Nadační listina z r. 1115 u Erbena, Regest. I. 89 n. 202 jest také snůška písemných záznamů a ústních podání z rozličných dob, aby zboží, jež asi v XIII. století ke klášteru Kladrubskému patřilo, v jediné listině pohromadě sepsáno a potvrzeno bylo. Darování učiněná Svatoplukem, † 1109, Vladislavem, † 1125 a Soběslavem, † 1140, jakož i nadání jiných světských osob jsou zde bez ohledu na posloupnost času z mortuarií, listin a pod. snešena. Děje osobité jsou bez pochyby podstatné ale jak je spořádati? Letopočet schází.

a biskupství Olomúckému daroval [1]). Také v nejzazší severozápadní končině Moravy při říčce Oslavě, tam kde země moravská s Čáslavskem se stýkala, značně rozmnoženo jest za něho zboží církve Olomúcké a sice velikým újezdem lesním Ĺjubjač (Liběč) zvaným, kterýž jí byl kníže Soběslav daroval [2]). Újezd tento dosahoval od Oslavy až do Čech k říčce Pálově (nyn. Doubravě) v býval. kraji Čáslavském, Později asi okolo r. 1144, stvrdil kníže Vladislav II. toto darování [3]). Z toho vychází na jevo, že v této krajině mnoho

---

1) Cod. dipl. Mor. I. 200 a 206. Patrně z potvrzovací listiny z r. 1207. Cod. dipl. Mor. II. 39. V Cod. dipl. Mor. I. 196 cituje Boček koupi tuto k r. 1110 dle Hildegarda Hradišťského. Faktum uvádí se v pravé listině z r. 1131 doslovně. Letopočet udává již Wekebrod, Mährens Kirchengeschichte I. 137. Co pramen uvádí se tam Nucleus Minoritarum P. Severina Vrbčanského kap. 18 str. 146 a Paprocký, Zrcadlo Markrabství Morav. fol. 170. Srovn. d'Elvert, Mährens hist. Literat. Geschichte str. 215. Že Jesutborici nejsou moravské Jestbořice (Wolný, Topograf. II. 2. str. 2), nýbrž osada v Chrudimsku jménem „Jestbořice", poznáváme z Archæolog. Památek II. 136 Jestbořice čili Ješitbořice leží severozápadně Chrudimě a patří k bývalému panství Pardubickému. Ještě r. 1536 byla osada tato spolu se 7 sousedními vesnicemi v držení Olom. biskupství. Archiv. český IV, 227.

2) Cod. dipl. Mor. I. 199.

3) Cod. dipl. Mor. I. 200 svědčí na uv. m. 227: „Ne posteris eiusdem circuitus (de Lubac) metæ venirent in dubium ... sunt hæc: Camenica (nyní Chrudimka) ex una parte, ex alia via Lubetina, versus Moraviam aqua, quæ dicitur Ozlaua, in Bohemia Palaua". Tudy šla také jedna z hlavních silnic z Moravy do Čech na Žďár moravský — pročež tam také „habitant homines qui vulgo ztras (stráž) dicebantur". Mezi svědky na této listině bez roku (Cod. dipl. Mor. I. 227) nachází se Boguzlau Wissegradensis præpositus". Palacký dokazuje v Erben. Regest I. 624, že r. 1144, do kteréhož tuto listinu kladou, nebyl Bohuslav, nýbrž Alexander proboštem Vyšehradským. Sama tato okolnost činí listinu onu podezřelou. Nedůvěru tuto stvrzuje i věta: „Insuper principali munificentia omnibus hominibus Olomucensis ecclesiæ in terra bohemia degentibus eandem concessimus libertatem, quam habent in aliis privilegiis nostris expressam, scilicet, ut ab omni liberi sint iure vel exactione, quod ad principis spectat utilitatem". Jaká jsou to privilegia, ku kterým se zde kníže

zeměpanských statků leželo. Potvrzení nadání tohoto stalo se již za nástupce Janova, kterýmž byl oslavený biskup Jindřich příjmím Zdík.

Z dob působení svatého Vojtěcha a od smrti prvního biskupa Olomúckého Jána neměla církev moravská podóbně výtečné hlavy jako byl *Jindřich Zdík*. Zdík jest syn o dějepis česko-moravský vysoce zasloužilého kronikáře a Pražského děkana kapitulního Kozmy a manželky jeho Božetěchy. Narodil se nejspíše před r. 1093, tedy dávno před tím, než otec jeho duchovnímu stavu byl se oddal; neboť by jinak co syn kněžský tehdáž nebyl mohl dosáhnouti kněžského svěcení. Že praděd jeho z Polska s Břetislavem I. do Čech byl přišel, víme z dílu II. str. 126 atd.[1]). V premonstratském klášteře Želivském v Čechách, kterýž byl od biskupa Jindřicha založen, slavila se ještě r. 1151 výroční památka úmrtí „rodičů zakladatelových" zejmena ve dni úmrtní od jinud nám známé, kteréž byly u Kozmy 21. říjen a při Božetěše 23. leden[2]). Z mladosti jeho shledáváme zapsáno,[3]) že r. 1123 v měsíci březnu s županem Dlugomilem, pak s Gumprechtem, Gilbertem a se služebníkem svým Per-

---

táhne? Výsady, o jakých zde vůbec řeč jest, jsou v první polovici XII. stol. neslýchané a vyskytují se teprv na konci tohoto století. Co do ostatních pochybností viz k r. 1144 t. d. a strany „circuitus Ljubjac" Památky archeol. II. 68. Srovnej podobně podezřelou listinu z r. 1173. Cod. dipl. Mor. I. 307.

[1]) V Čechách nedaleko Berouna leží osada Zdice (Zdici, Zdikové), kolébka to bezpochyby rodu, po kterém biskup Jindřich se nazýval. Památky archeol. II. 365.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 264 mylně k r. cc. 1152. Gotšalk, opat Želivský, píše okolo r. 1151 Jánu III. nástupci Jindřichovu v hodnosti Olomúckého biskupa: „in nostra ecclesia iam exinde a primordiis fundationis eiusdem parentum venerabilis domini Henrici, beatæ memoriæ, paternitatis vestræ prædecessoris fundatoris nostri et benefactoris, memorias singulis annis celebrari, videlicet genitricis eius X. Kal. Februarii, genitorisque XII. Kal. Novembris . . . certitudinem transmittimus". Srovn. díl II. str. 468 t. d.

[3]) Kozmas III. 51. Pertz IX. 125.

toltem [1]) cestu do Jerusalema jest podstoupil, z kteréž se v měsíci listopadu téhož roku šťastně zase vrátil. Dlugomil a Pertolt zemřeli na zpáteční cestě. Letopisové Hradiští kladou Jindřichovo zvolení na den 22. března 1126 [2]). Dle toho byla tedy Olomúcká stolice biskupská po smrti Jána II. asi čtyři neděle prázdna. Kterak volba před se šla, známo nám z dílu II. str. 335 atd. Byloť to prosté jmenování ze strany knížete Soběslava; toto právo mu příslušelo. Vysvěcení a obvyklé zřízení náleželo vyhledávati v Němcích. Jelikož pak svěcenec nesměl býti mladší 30ti let [3]), soudíme, že Zdík bezpečně narodil se ještě před r. 1093 [4]). Vysvěcení přijal od svého metropolity Adelberta v 18. neděli po

---

[1]) Kozma dí k r. 1123: „Bertholdus cliens Henrici, filii mei, VIII. Idus Augusti moritur“. Slovo „cliens“ může zde sotva co jiného znamenati než „armiger, domesticus, familiaris“. Smysl starořímský „cliens, qui est in alicuius patrocinio“ (Cicero Rosc. Amer. 7.) dávno již byl pozbyl vší politické platnosti.

[2]) Annal. Gradicen. k t. r. Pertz XVII. 649.

[3]) Jaffé, Regest. č. 4038 str. 452. Na synodě pod Urbanem II. v září 1089 ustanoveno jest: 1. „ut a tempore subdiaconatus nulli liceat carnale comercium exercere; 2. ne quis initietur sacris, nisi qui usque ad subdiaconatum unicam et virginem uxorem habuerit; 3. ut nemo ante annos 15 aut 14 subdiaconus ordinetur, nemo ante annos 25 vel 24 diaconus fiat, nemo ante 30 in presbyterum consecretur; (stejný věk žádal se při svěcení na biskupství, Hefele, Conciliengeschichte II. 635 a 684); 4. de presbyterorum filiis a sacris muneribus removendis; 5. de iis, qui in (leg. a) subdiaconatu uxoribus vacare voluerint, (sic. pro noluerint) ab omni sacro ordine removendis“ atd.

[4]) Že Jindřich Zdík při svém vysvěcení starší byl 30 let, poznáváme z listu papeže Eugena III. z roku 1149. Papež píše Jindřichovi: „Grave autem nobis est, quod confectus senio de longa vita, quam tibi valde cupimus, non confidis“. Cod. dipl. Mor. I. 262, omylně k r. 1150, neboť dne 24. října 1150 zdržoval se Eugen III. v Segnech, kdežto list ten dán jest „Tusculani IX. Kal. Novembris“. V Tusculanum, nynějším Frascati, pobyl papež r. 1149 od dubna až do listopadu. Jaffé, Regest. str. 637 a násl. Byl-li Jindřich narozen okolo r. 1093, pak čítal r. 1149 teprvé 56. let a výraz „senio confectus“ bylby více než přehnaný, bylby nepravdivý, což se povaze Jindřichově příčí.

sv. Duchu, tehdáž dne 3. října, a sice v kostele sv. Cyriáka ve Vormsu [1]). Za této příležitosti složil, jakož při svěcení na biskupství nebývalo neobyčejné, světské jméno svoje Zdík a nazýval se odtud napořád toliko Jindřich [2]). Regalie biskupské náleželo mu dle Vormského konkordátu opatřiti sobě nejdéle v šesti měsících při králi Lidéři [3]). Že se to ale již dříve t. j. hned po nabytém vysvěcení stalo, troufáme si tvrditi po míře vykonaného jím svěcení prastaré a knížetem Soběslavem opravené kaple na bájeplném vrchu Řípu u Roudnice nad Labem [4]). Až po dnešní den zdobí vrchol jeho kaple sv. Jiří. Rozumíť se samo sebou, že výkon takový jediné po hotovém vysvěcení a se svolením Pražského biskupa Menharta směl k místu přijíti. Příhoda tato svědčí také o přátelské shodě obou knížat církevních a o přízni, kterou kníže k našemu biskupu choval, což bylo dobrým znamením vůči nastávající trudné době. Biskup Jindřich spravoval církev Olomúckou až do r. 1150.

Počátek politiky vnější učinil Soběslav hned po útěku Oty II. tím, že uprázdněný úděl Olomúcký kněžici Václavu odevzdal [5]). Václav byl syn knížete Svatopluka, dne 21. září 1109 ve slezském ležení úkladně zabitého, z moravské linie Otovy, bratra Oty II. Brněnsko a Znojemsko zůstaly, jak již k r. 1125 řečeno, v držení Vratislava a Kunrata II. Kunraticů. Dle starodávného obyčeje učinil kníže Václav, ob-

[1]) Annal. Gradicen. k r. 1126. Pertz XVII. 649. Mnich Sázav. na uv. m. 127 klade vigilii 2. října, což novým jest toho důkazem, což jsme ostatně již často pozorovali, že totiž svátky i neděle obyčejně počítaly se od předvečera.

[2]) Svatý Konstantin a biskup Jaromír učinili totéž. Pokračovatel Kozmy dí k r. 1126 u Pertze IX. 133 „Eodem anno (1126) V. Non. Octob. Zditz ad sedem Olomucensem episcopatus secundum instituta Canonum electus, ab archiepiscopo suo Moguntino ordinatur, et in ordinatione, ablato suo nomine barbaro, Henricus appellatur“.

[3]) Srovn. díl II. str. 458 t. d.

[4]) Pokrač. Kozmy k r. 1126. Pertz IX. 133.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 200: „Otto, dux Morawiæ, paterno nomine nuncupatus . . . cuius fratris filius nomine Wencezlaus“ atd. Srovn. Cod. dipl. Mor. I. 207 k r. 1131.

držev zprávu o smrti strýce svého Oty II., při rodinném klášteře Otově, Hradišti u Olomúce, na památku předchůdce svého v knížectví pobožná nadání, odevzdav jmenovanému klášteru městečko Kyjov v býv. Hradištském kraji a něco polí spolu s potřebným k tomu spřežením koní [1]). Kyjov zůstal až do XIV. stol. buď přímo buď právem zástavním v držení téhož kláštera, až r. 1548 mezi města královská vřaděn jest [2]). Svato-petrskému a nedostavenému ještě svatováclavskému kostelu v Olomouci daroval všecko, cožkoli knížecím lovcům v Nedakonicích, Tučapech a Drnovicích náleželo [3]). Tím bylo přední povinnosti dosti učiněno. Škoda že dobročinný tento kníže jen až do r. 1130 zůstal mezi živými [4]); byltě jediný z moravského rodu Přemyslovců, kterýž s knížetem Soběslavem stálého pokoje a přátelství sobě hleděl; o knížatech Brněnském a Znojemském toho tvrditi nelze. Vůbec třeba se přiznati, že moravská větev bez ustání o to pracovala, aby Břetislavův zákon o starešinství v plné platnosti zůstával. Že z české větve čtyři bratří, synové krále Vratislava po sobě na stolec knížecí dosedli, mohlo Přemyslovcům moravským za viditelným znamením býti, kam by politika jejich směřovati měla, ač nechtějí-li býti zcela pominuti. Za tou příčinou sjednotili se k společné činnosti a přivedli z odpůrců svých kněžice Břetislava, soujmenného syna zabitého r. 1100 nejstaršího syna Vratislavova, k své vůli. Jest to týž Břetislav, kteréhož kníže Vladislav I, ujec jeho. r. 1110 se 300 jízdnými králi Jindřichovi V. k výpravě do Říma byl poslal [5]). Tomuto zběhnutí se nedivíme; Břetislav,

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 201. Pak k r. 1160 str. 271. „Wacezlaus, dux Moraviæ, pro remedio animæ patrui sui Ottonis dedit villam Kyjow cum omni utilitate sua". Potvrzeno 1270. Cod. dipl. Mor. IV. 50 a násl.

[2]) Wolný, Topog. Mährens IV. 69.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 201.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 208. Calend. Boh. u Dobnera, Mon. III. 11. Omylně nazývá se tam Václav bratrem Soběslava II.

[5]) Viz díl II. str. 419 t. d.

jakožto syn nejstaršího kněžice větve české, počítal sobě, jelikož myšlénka dědičnosti v této větvi byla se utvrdila, míti lepší právo ke stolci knížecímu, než nejmladší z újcův jeho, Soběslav totiž, a nejsa tudíž spokojen, snadno dal se nakloniti k společnému úmyslu větve moravské, svrhnouti totiž Soběslava. Jen tak lze sobě vyložiti, kterak pokoje milovný Soběslav v následujících třech letech, od r. 1126 až do r. 1129, uveden jest v to postavení, aby uvězněním původův onoho zámyslu provedení jeho překazil. Ovšem kdyby záměr ten byl s podporou shledal se při některé mocnosti zahraničné, byloby podniknutí ono, svrhnouti totiž Soběslava a zákon o následství staršího zase v platnost uvesti, snad také se zdařilo; neboť na Moravě i v Čechách měla knížata Moravská, jak potom se ukáže, již své přivrženence; tak ale zůstali samotni, bez všeliké cizí pomoci, a Soběslav, na venek jsa bezpečen, mohl na ně nedílnou silou nastoupiti a obmysly jejich zmařiti.

Z mocností zahraničných drželo Polsko od té doby, co Soběslav u Boleslava III. ve vyhnanství žil [1]), příliš věrně s ním, tak že na pomoc odtamtud ani pomyšlení nebylo. Uhry zdály se k poskytnutí pomoci nejpříhodnější. Soběslav toho asi tušil, ba snad se i dozvěděl, že Břetislav a zástupci větve moravské, Kunrat a Vratislav, s Uhry vyjednávali, neboť hned po svém nastolení pokládal, jak český letopisec vypravuje [2]), za nejpilnější, Štěpána II. uherského přiměti ku sjezdu, který ještě během roku 1126 držán byl a při kterém dary na vzájem udíleny jsou. Místo sjezdu letopisec neudává a také nepraví, za kterou příčinou držán jest byl a jaký výsledek měl. Ale dodavek [3]): „po návratu svém Soběslav zajal Břetislava a spoutaného poslal na hrad Donín,“ ukazuje, oč se při této schůzi jednalo a jaké její

---

[1]) Viz díl II. str. 461 t. d.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1126. Pertz IX. 133.

[3]) „Rediens Sobiezlaus in sua, cepit Bracizlaum catenatumque duxit in castellum Donin“. Pokrač. Kozmy k r. 1126. Pertz IV. 133.

následky byly. Spolčení proti Soběslavu mělo roztrženo a uvězněním Břetislava činnost jeho ochromena býti, toť pokládáme za účel oné schůze. Zdali tam také o záležitostech Soběslavova svaka, zahnaného a oslepeného knížete Bely, jednáno jest, není řečeno ale velmi se k pravdě podobá, neboť osud bratrův nemohl sestře — Adléta, manželka Soběslavova, byla sestra knížete Bely — zůstati lhostejný, a v skutku vidíme, že Bela následujícího roku nejen nazpět povolán ale i vzdor slepotě své nástupcem jmenován jest [1]). To ale jistě nebyla hlavní věc; nejbližší následek ukazuje pravý záměr, Břetislav byl totiž do vázby dán. Tři měsíce ztrávil na Doníně a pak jest převezen do Jaroměře [2]).

Zdali nařízené tehdy opravování pomezních hradů českých, Zhořelce nad Nisou, pak Přimdy a Tachova v Plzeňsku na pomezí bavorském [3]) se snahami větve moravské souviselo, tvrditi nechceme, ačkoli by dorozumění česko-moravských nespokojenců se stranou králi Lidéři odpornou ve Švábích a Francích nemožné nebylo. Vždyť byl Lidéř přítel a ochránce Soběslavův. Nepřátelství ono bralo svůj původ dílem z povýšení Lidéřova na trůn německý, dílem z prvního usnešení sněmu Řezenského. Oným cítili se Kunrat a Jindřich Hohenstaufský uraženi, osobujíce sobě co dědicům Jindřicha V. právo ke trůnu, a pokládajíce volbu pouze za formu, právo dědické doplňující. Vynešením pak sněmu Řezenského odděleny jsou spupné statky rodu Zálského, po němž Štaufovci dědili, od manských a tyto měly vydány býti, což ovšem Štaufovcům, právě dědictvím tímto teprvé zbohatlým, velmi nevhod býti muselo [4]). Nového podnětu dostalo nepřátelství toto povýšením Velfovce Jindřicha Hrdého [5]) na vévodství bavorské,

---

1) Dobner, Annal. VI. 188.
2) Pokrač. Kozmy k r. 1126 a 1128. Pertz IX. 133 a 134.
3) Pokrač. Kozmy k r. 1126 na uv. m. 133.
4) Annal. S. Disibodi k r. 1125. Pertz XVII. 23.
5) Annal. Saxo podává k r. 1126 nejstarší zprávy o rodu Velfů. Pertz VI. 764.

jehož otec, Jindřich Černý ke zvolení Lidéře znamenitě byl přispěl. Jemu zasnoubil král jedinou dceru svou Gertrudu a udělil mu čekanství na všecky své rodové země [1]). To vše přimělo staršího Štaufovce, Kunrata, kterýž se dne 18. prosince 1127 za vzdorokrále byl vystavil, i bratra jeho Fridricha k tomu, že králi Lidéři poslušenství vypověděli [2]). Roku 1126 vyhlášený proti nim říšský acht a od arcibiskupů Adelberta Mohučského, Norberta Magdeburského — tento jest zakladatel premonstratů — a Kunrata Salcburského vyslovená nad nimi kletba církevní [3]) měly jen ten následek, že Sasové a Bavoři nyní zjevně proti Frankům a Švábům do zbraně vstoupili. Tím začíná boj Hohenstaufů (Ghibellinů) proti Bavorům (Velfům), kterýž půdu německou a italskou po staletí krví napájel. Náš kníže Soběslav, věrný přítel Lidéřův, přidržel se strany Velfovců. Přirozenou tedy měrou vidíme, že kdekoliv Soběslav stál, političtí jeho odpůrníci z Čech a Moravy nebyli; tak v Gosslaru.

Král Lidéř slavil svátek tří králů r. 1127 v Cáchách a velikou noc dne 3. dubna v Goslaru [4]). Zdá se, že zde již rady držány jsou o prostředcích proti nebezpečným Štaufovcům. Sasy, Durinky, Čechy, východní Franky a Bavory měli prostředků těch poskytnouti. Ale na dvorském sjezdu v Meziboři o letnicích téhož roku, tehdy 22. května, byla věc již mnohem povážlivější. Anselm, opat belgického kláštera Gembloux, souvěký spisovatel, vypravuje, že kníže Soběslav s mnohými tisíci koňů do Meziboře přišel a králi i přítomným tam urozeným Sasům, jichž příbuzní v poslední české

---

[1]) Brunšvík, Lüneburg, Gotinky a celé panství bývalého vévody Bavorského, Oty z Nordheimu, jehož jediná dcera Rejčka za Lidéře provdána byla, patřili k rodovým zemím Lidéřovým.

[2]) Otto Frisingen. chron. VII. 17. Edit. Argentor. 1515 fol. 79. Annal. Saxo k r. 1127. Pertz VI. 765. Annal. Ephesfurden. k t. r. Pertz na uv. m. 537.

[3]) Annal. Saxo, avšak mylně k r. 1128. Pertz VI. 765. Viz Jaffé Lothar str. 68.

[4]) Annal. Saxo k r. 1127. Pertz VI. 765.

válce byli o život přišli, bohaté dary s sebou přivezl, „aby je sobě smířil“ [1]). Jestliže Soběslav tak učinil, ukázal tím předně politickou obezřelost, pak ale šlechetné srdce, žádostivé zhojiti rány, které před tím spůsobiti nucen byl. Nahlížetť zajisté, že vytrvalé sjednocenosti nyní nejvýše třeba bylo, neboť válečné tažení proti Štaufovcům, a sice nejprvé proti Norimberku, bylo v Meziboři uzavřeno a na začátek června položeno. Norimberk, tehdáž již místo znamenité, byl totiž v držení Hohenstaufů a patřil k oněm manským statkům rodu zálského, které král Lidéř, jakožto říši odcizené, nazpět požadoval [2]). Zdá se, že při tažení tom více šlo o náhlé přepadení než vlastní obležení, neboť sjednocené vedení chybělo zcela. Jindřich Hrdý, vévoda bavorský, slavil právě tehdáž v Augspurku sňatek svůj s dcerou Lidéřovou, Gertrudou, se vší možnou nádherou. Veškerou vysokou šlechtu byl k tomu sezval, za to ale hned po skončených slavnostech jel se všemi hosty svými přímo k Vyrcpurku, kdež Soběslav a Lidéř již byli. Mimo nadání kladla ale posádka města nepřemožitelný odpor; na to nebyl nikdo připraven; mnozí z pánův přítomných opouštěli tábor. Čechové, leževše šest neděl před Norimberkem, zdrancovali kolkolem krajinu a když ani kostelů neušetřili, musel je Lidéř, bezpochyby aby pohoršení zamezil, propustiti, ačkoli dobré jich služby nahlížel. Čechové byli všeho všudy deset neděl

---

[1]) Anselmi Cont. Sigebert. k r. 1127. Pertz VI. 381: „Omnes, quorum parentes vel amicos occiderit, multa insignium donorum exhibitione roconciliavit sibi“. Nový to důkaz, jak velmi zpráva o veliké porážce u Chlumce rozšířena byla. Vévodovi připisuje se rozdávání darů, aby zášti ukrotil! Otto z Frysinku má tedy pravdu, an ve „de gestis Frider.“ II. 21 o bitvě oné takto píše: „Tanta vero strages Saxonum, et præcipue nobilium et illustrium virorum ibi facta fuit, ut perpetui odii inter Saxones et Boemos fomes tunc accensus nondum extinctus sit“. Edit. Argentor. 1515 fol. 7.

[2]) Otto Frisingen de gestis Frider. I. 16. „Fridericus et Conradus . . . Noricum, ubi ipsi præsidia posuerant et tanquam iure hæreditario possidebant“. Na uv. m. fol. 6.

vlasti vzdáleni. Takým během muselo se podniknutí nepodařiti [1]); Lidéř zdvihl obležení, a šel do Bamberka, kde již dne 18. srpna 1127 tamnímu chrámu biskupskému listinu vydal [2]).

Jak velice přátelství mezi Soběslavem a Lidéřem touto pomocí králi německému proti Hohenstaufům před Norimberkem prokázanou se utužilo, patrně viděti lze z toho, že Lidéř, když česká kněžna Adléta na jaře 1128 syna porodila, za kmotra se nabídnul, pročež novorozeňátko do Meziboře přivezeno a tam v bílou sobotu dne 21. dubna pokřestěno jest. Co křestný dar ujistil král křestnému synovi svému budoucí držení všech manských statků, kteréž bezdětný strýc jeho, Jindřich Grojecký, v případu smrti své jemu dáti sliboval, a kterými on s přivolením královým vládnouti směl [3]). Dle starodávného obyčeje církevního bylo dítě, jehož jméno nikde zaznamenáno není [4]), zároveň křestěno i biřmováno. Jindřich Grojecký byl mu kmotrem při biřmování [5]). Jelikož o dítěti tom později nikde zmínka se

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1127. Annal. Gradicen. k t. r. Annal. Hildesheim., S. Disibodi, Erphesfurden., Anselmi Cont. Sigeberti k t. r. Pertz na uv. m. Otto Freisingen. de gestis Frider. I. 16. na uv. m.

[2]) Böhmer, Kaiser-Regesten č. 2100 str. 108.

[3]) Pokrač. Kozmy k r. 1128. Pertz IX. 133 má neděli velikonoční, tedy 22. dubna, tak i letop. Hradišť. k t. r. Naproti tomu Annal. Disibodi k r. 1128. „Rex pascha Merseburg regio more celebravit, ubi filium ducis Boemiæ in sabbato sancto ad hoc ipsum directum de sancto fonte suscepit“. Pomníme-li, že církev latinská až do XII. století ráda to viděla, když se křest svatý dle prastarého obyčeje jen ve svatvečer velikonočních neb svatodušních svátků udílel (Hefele, Conciliengeschichte III. 577), nabývá zpráva v letopisech sv. Disiboda více hodnověrnosti nežli jeho pokračovatelé, kteří bezpochyby výraz „in die paschæ“ přísně neberouce, také svatvečer k tomu počítali. Letopisové Erfurtští a dle nich Pegovští kladou děj ten o rok dříve.

[4]) Pulkava u Dobnera, Monum. III. 157 jmenuje syna Vladislavem; ale bez důvodů, jak Dobner v Annal. VI. 199 dokázal.

[5]) Pokrač. Kozmy na uv. m. „Cui parvulo post confirmationem filius Wigberti in exitu vitæ suæ promisit totum pheodum suum“.

nečiní, zdá se, že záhy zemřelo, čímž ale přátelství mezi Lidéřem a Soběslavem takto utvrzené nijak neutrpělo, naopak vidíme tohoto ještě během r. 1128 zase v čele válečného houfu v ležení královském, když se měla začíti na 24. června vypovězená válka proti vzdorokráli Kunratovi [1]), který, vzdor vyobcování z církve [2]) nad ním a bratrem jeho Fridrichem o veliké noci dne 22. dubna od Honoria II. (1124—1130) pronešenému, dne 29. června v Monze korunou italskou se korunovati dal [3]). Také tohoto polního tažení zůčastnil se Soběslav, ale v obležení od Štaufovců silně obsazeného města Špýru, kteréž v srpnu začalo, podílu neměl [4]). Bezpochyby došla ho na cestě tam [5]) zpráva o vyjednávání, které metropolita Mohučský Adelbert u Špýru podnikl a jež brzo k míru vedlo. Nejvzácnější měšťané přisáhli věrnost a dali rukojmě, načež král obležení zdvihl a okolo 11. listopadu dále táhl [6]).

„Nedlouho po výpravě té," tak dí neznámý letopisec Pražský, jenž po smrti Kozmově v jeho letopise pokračoval, „zajat jest Kunrat, Lutoltův syn, od Soběslava a na Vyšehradě do vazby vsazen." Známeť Kunrata toho od r. 1123 co knížete Znojemského. Odůvodněno jest jetí to další zprávou, že téhož roku 1128 mnozí urození Čechové od vévody byly jsou jati, spoutáni a uvězněni, a že kněžic Bře-

[1]) Annal. Hildesheimen. k r. 1128. Pertz III. 155. „Circa festum S. Johannis Bapt. rex expeditionem contra Conradum, fratrem Friderici ducis, movit, obseditque urbem Spire".

[2]) Annal. Saxo k r. 1128. Pertz VI. 765.

[3]) Otto Frisingen. Chron. VII. 17. Edit. Argentor. 1515 fol. 79. (Doklady jsou venkoncem dle tohoto vydání. Nové vydání jest u Pertze.)

[4]) Pokrač. Kozmy k r. 1128. Pertz na uv. m. Annal. S. Disibodi k r. 1128: „Spira obsessa ab Idibus Augusti usque Kal. Novembris". Pertz XVII. 24.

[5]) „Sequenti vero die rediit ad propria", praví Pokrač. Kozmy na uv. m.

[6]) Annal. Hildesheim. k r. 1128. Pertz III. 115. Annal. Saxo k t. r. Annal. Erphesfurden. k t. r. Pertz VI. 766 a 537. Annal. Pegav. k t. r. Pertz XVI. 255.

tislav, od roku 1126 v Jaroměři co státní vězeň držán byv [1]), na hrad Děčín v Litoměřicku, Kunrat ale k Jindřichovi Grojeckému zavezen jest. Snadno lze se domnívati, že hnutí od Soběslavova nastolení moravskou větví stále udržované, právě r. 1128 vypuklo, kdež Štaufovcům v Italii poněkud se dařilo a kníže dvakrát za hranicemi zemskými byl, — v dubnu v Meziboři při křestu synáčka svého, a na podzim při tažení k Špýru, — ale buď překvapeno buď špatně organisováno byvši hned podlehlo. Že se při výbuchu tom, v kterémž mnozí čelní Čechové podílu měli, hlavně o vyproštění Břetislava jednalo, jeví se v převezení jeho z tvrze méně pevné do hradu bezpečnějšího; a že hnutí to s Moravou souviselo, za to nám ručí nařízené na podzim odvežení Znojemského knížete Kunrata na Vyšehrad [2]) a odtud do Budišína neb některé jiné tvrze Jindřichovi Grojeckému patřící; konečně, že Vratislav Brněnský ve srozumění byl, dosvědčuje týž zprávodatce, pravě na začátku následujícího roku 1129, že Vratislav, Oldřichův syn, také jat a potom od Soběslava vypovězen jest byl [3]).

Na začátku r. 1129 byli tedy tři Přemyslovci ve vězení a tím hrozící Soběslavovi česko-moravské spolčení roztrženo. Jen kníže Václav zůstal klidně v Olomouci; Znojemský a Brněnský úděl byly pánův svých zbaveny, a mnoho-li moravských šlechticů v žalářích bylo, o tom kronisté psáti

---

1) Viz str. 21 t. d.

2) Domníváme se, že se odvezení na podzim stalo, protože Pokrač. Kozmy zprávu o zpátečném tažení knížete z Německa se zajetím Kunratovým přímo spojuje. „Sobeslaus . . . sequenti die rediit ad propria cum gratiarum actione. Non post multum vero temporis, Conradus filius Liutoldi captus est a Sobeslao et inclusus est in claustro Wissegradensis ecclesiæ. Aestas sicca". Pokračov. Kozmy k r. 1128. Pertz IX. 134. Jelikož Soběslava rozkaz ku zpátečnímu tažení teprvé v druhé polovici měsíce srpna dojíti mohl, protože Lidéř teprvé po polovici jmenovaného měsíce obležení začal, a Kunrat nedlouho potom zajat jest, stalo se to nejspíše v říjnu neb listopadu.

3) Pokrač. Kozmy k r. 1129. Pertz IX. 134.

opomenuli, aniž vypravují, jaké opatření Soběslav strany správy osiřelých knížectví Znojemského a Brněnského učinil. Jakož nejvíce pravdě se podobá, obráceny byly jsou užitky jejich ku komoře knížecí a tudíž i správa již z Čech řízena. Nápadný jest titul, kteréhož tenkráte kníže Soběslav užíval. Pokračovatel Kozmy nazývá ho k r. 1130 „Monarcha Boemorum," samovládcem [1]). A byl jím skutečně. Nikdy, ani při nejdůležitějších podniknutích neptával se velmožů říše své o radu, tak na př. když kněžici Václavovi, synu Svatoplukovu z větve Otonské, kterýž se knížetem Olomúckým psal, nařídil, aby králi Štěpánovi II. uherskému na pomoc šel [2]). Štěpán zapletl se tehdy s byzantským císařem Janem Komnenem do války. V březnu 1129 vytáhl uherský král proti byzantskému, kterýž u Braničeva stál, a v tažení tom velel Václav vojsku česko-moravskému. Když ale obě strany po vyslancích na ostrovu v Sávě, bezpochyby v listopadu 1129, mír učinily [3]), vrátil se Václav, ale nemocen, do Olomúce. Zimnice, kteráž ho v Uhrách popadla, učinila konec životu jeho; umřel po čtyrech měsících, dne 1. března 1130, bez dědicův, otec všech křesťanů a příznivec duchovních, jak jej mnich Sázavský jmenuje [4]). Pohřben jest v Olomúckém

---

1) Pokrač. Kozmy k r. 1130. Pertz IX. 135. Výraz „Monarcha Boemorum" nachází se také v nadační listině Vyšehradského kostela z r. 1130. Erben, Regesta I. 93 a násl. O tomto nadání mluví také pokračovatelé Kozmy (k r. 1129), ale mýlí se ve jménu papeže. Tehdáž panoval Honorius II., nikoliv Alexander. Vůbec zdá se, že tu zmatek jest s událostmi od Kozmy k r. 1070 vypravovanými. V listině z r. 1130 uděluje se proboštovi Vyšehradskému právo k užívání pontifikalií, kteréž mu však dle listiny z r. 1070 již náleželo, ale obyčej ten v XI. stol. u nás alespoň, dokázati se nedá. Za tou příčinou jakož i z jiných důvodů ani k listině z r. 1070 ani k oné z r. 1130 plné víry přiložiti nelze.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1129. Pertz IX. 134.

3) Auctarium Zwetlense k r. 1129. Pertz IX. 540. Rovněž Annal. Melicen. et Admunten. na uv. m. k t. r.

4) Mnich Sázav. k r. 1130. 157. Pokrač. Kozmy k r. 1129. Pertz IX. 134. Letop. Hradišť. k t. r. Pertz XVII. 649. Jelikož Mnich Sázav.

hlavním chrámě sv. Václava, jehož dostavení a ozdobení ještě na smrtelné posteli přítomnému biskupu Jindřichovi co nejpilněji poroučel, a potřebné k tomu peníze také vykázati dal [1]), odkudž později domnění vzešlo, že by on zakladatelem kostela toho byl [2]). Můžeme jej nazvati největším jeho podporovatelem a dobrodincem, ale úprava jeho k službám Božím a takto vlastní jeho dokončení náleží biskupovi Olomúckému Jindřichovi [3]). Pořízeno jest z peněz od knížete Václava vykázaných, z darů věřících v diecési a znamenitými příspěvky ze soukromých příjmů biskupa Jindřicha [4]).

Do času smrti Václavovy, tedy do jara 1130 připadá obnovený boj krále Lidéře proti Štaufovcům. Vojenská nehoda, kterou strana králova před Norimberkem utrpěla, měla napravena i vážnost královská zase obnovena býti. K tomu konci svolal Lidéř před 15. červnem říšský sněm do Řezna [5]). Arcibiskup Salcburský, biskupové Řezenský, Bamberský, Eichštedtský, Pasovský, Augšpurský, slovem

a nekrolog Olomúcký i český úmrtí na 1. března kladou, bereme i my týž den, bez ohledu na Pokrač. Kozmy, jenž 28. února má.

1) Cod. dipl. Mor. 204 a 205.

2) Viz díl II. str. 396 t. d. Nekrolog Olom. k 1. březnu, rukp. v Olomúckém kapitulním archivu: „Obiit Wenceslaus dux, fundator ecclesiæ, et sepultus in medio ecclesiæ“.

3) Cod. dipl. Mor. II. 243 „Ecclesiam Olomucensem, quam vir sanctæ memoriæ, Sdiko, ædificavit“ praví biskup Robert Olomúcký asi k r. 1232. Olomúcký nekrolog rukp. má k 25. červnu: „Obiit Sdico VII. Episcopus, fundator inclitus huius ecclesiæ, qui cathedram episcopalem de ecclesia S. Petri ad Castrum transtulit“.

4) Cod. dipl. Mor. I. 205.

5) Dne 15. června byl kníže Soběslav již na zpáteční cestě z Němec. Pokrač. Kozmy k r. 1130. Pertz IX. 134. Říšský sněm zasedal jistě před 15. červnem a určitě nebyl před 30. březnem odbýván, protože mezi přítomnými nacházíme Engelberta, vévodu Korutanského, jehož předchůdce Jindřich dne 14. února ještě na živu byl a protože král Lidéř velikonoce dne 30. března v Goslaru slavil. Mon. Boic. XXIX. 1. 255. Conf. Annal. Saxo k r. 1130. Pertz VI. 766. Pozn. 19.

biskupstvo bavorské dostavilo se v plném počtu a v jeho čele vévoda Jindřich bavorský [1]). Také vévoda korutanský Engelbert byl zde, a že Soběslav nechyběl, vypravují pokračovatelé Kozmy. Dle nich byl by kníže, vraceje se přes Řeznou, ve vlnách jejich bezmála o život přišel [2]). Zde v Řezně usnesli se shromážděná knížata o nové výpravě proti Norimberku, kterouž také vyvedli. V říjnu muselo město králi se vzdáti [3]).

Kníže Soběslav, od 1. března 1130 skutečný samovládce říše česko-moravské, — neboť oprávnění tři Přemyslovci, Břetislav a Kunrat byli ve vězení a Vratislav u vyhnanství — tentokráte se nezúčastnil v oblehání Norimberka. Zdrželť se v Řezně jen týden. Buď že pomoc jeho za příčinou drancování, kterého se české vojsko před třemi léty dopustilo, a jehož paměť nyní zase zpustošením dvaceti ohrad obnovilo [4]), pokládána jest za nepotřebnou, buď že jiné okolnosti, o kterých hned promluvíme, přítomnosti Soběslavovy jinde vyhledávaly. V první polovici června 1130 byl na zpátečné cestě navštívil hrad Kladsko, jehož obranné stavby byl rozmnožil, a obrátil se pak do Moravy.

Zde přijímala zpoura, již od Soběslavova nastolení, tedy od 16. dubna 1126 strojená proti němu od přivrženců rodu moravského, kterýž se zjevným, až s jakousi okázalostí vykonaným přerušením Břetislavova zákonu o posloupnosti uražena cítil, vždy určitějšího rázu [5]). Protivníci na-

---

1) Monum. Boic. X. 2. 234. Cod. dipl. Mor. I. 201. Jaffé, Lothar str. 85. n. 60.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1130. Pertz IX. 134.

3) Annal. Saxo k r. 1130. Pertz VI. 766. Annal. S. Disibodi k t. r. u Pertze a v Böhmerových Fontes III. 207. Strany dne viz Jaffé, Lothar str. 86.

4) Pokrač. Kozmy k r. 1130. „In illa urbe (Ratisbonæ) manens per septimanam, destruxit 20 munitiones“. Pertz IX. 134.

5) Pokrač. Kozmy na uv. m. praví výslovně: „insidiæ et traditiones, quæ longe ante in eum (Sobeslaum) machinatæ erant, tunc in ipsa via patuerunt“.

hlíželi, že dokud Soběslav na živu, na změnění osudu uvězených neb vypovězených kněžiců ani pomyšlení není; mají-li tito osvobozeni a do svých práv zase uvedeni býti, že Soběslava odstraniti třeba; pak že chtí Břetislava na knížecí stolec vyvýšiti a věrné jeho přivržence výnosnými úřady v Čechách a Moravě odměniti.

Právě válka proti Štaufovcům v Němcích na novo vypuklá, ve kteréž Lidéřovo účastenství určitě dalo se předvídati, zdála se poskytovati nejlepší příležitosti, zbaviti se knížete, pročež se někteří ze spiklenců, mezi nimi Miroslav a Střezimír, synové vysoce váženého v zemi kmeta Jana, na zpáteční cestě přidali k družině knížecí. Zlosynný skutek, zavraždění knížete, mělo na zpáteční cestě z Kladska do Moravy vyvedeno býti, bezpochyby, aby v Děčíně uvězený Břetislav tím rychleji v Moravě, hlavním sídle odboje, mohl za knížete českého provolán býti. Již byli od náčelníků, Miroslava a Střezimíra, dva vrahové najati, již byli i jedem napuštěnou zbraní opatřeni, když spiknutí vyzrazeno jest. Dne 15. června nařídil Soběslav, jemuž se již bylo výstrahy dostalo, při odjezdu z Kladska věrným raddám svým, kmetu Zdeslavovi Blagoniči a Divišovi, aby se oznámených jemu vrahů, ale beze všeho hluku zmocnili, by skrze ně původové toho spiknutí vyšetřeni býti mohli. Daný rozkaz věrně byl jest vykonán a jeden z vrahů v knížecí družině, druhý na útěku loveckými psy postižen. Hned v prvním výslechu přiznali se zajatí bez nucení, že služebníci synův kmeta Jana a od nich najati jsou. Následkem výpovědi té jati jsou i bratří Miroslav a Střezimír. Z cesty do Moravy za takových okolností ovšem sešlo. Na Vyšehradě měl držán býti soud nad zajatými hlavami spiknutí.

Po zrychlené třídenní cestě dojel Soběslav ve středu dne 18. června do Prahy. První co podniknul, byl prosebný a děkovací průvod k hrobům svatých patronů zemských. S jásaním uvítali Pražané ochráněného samovládce, jak jej při této příležitosti nazývá náš zprávodatce, kterýž

co kanovník Vyšehradský očitým svědkem příběhů těch byl [1]). Druhého dne, 19. června, bylo veliké přijímání návštěv na Vyšehradě, a v pátek, dne 20., obecný zemský a soudní sněm, ku kterému se prý okolo 3000 osob ze všech stavů sešlo. Vévoda sám počal delší řečí zasedání. Vylíčiv život svůj zejména vytknul, kterak ne brannou mocí, ale milosrdenstvím božím a ze svobodného volení bratra svého Vladislava I., tehdy ještě na živu jsoucího, a všech zde přítomných ku vládě povolán jest byl a ji tedy dobrým právem drží, dále jak se vždy jen o to snažil, aby čest i prospěch země zachoval a rozmnožil, a jak nyní právě ti, kterým dobrodiní prokazoval a plnou víru dával, jej o život připraviti chtějí, rovněž jako druhdy předchůdcové jeho, knížata Břetislav a Svatopluk, nevinně zabiti jsou. Aby se ale nezdálo, že nenávist z něho mluví, že soud slavnému sněmu odevzdává, atd. Po této řeči přivedeni jsou napřed najatí vrahové do sněmovní síně. Ve výslechu s nimi zavedeném jmenovali jediným původem pána svého Miroslava. Nyní přiveden jest Miroslav a jeden z předních pánů otázal se ho: zdali on či někdo jiný původem jest objeveného právě spiknutí. Miroslav přičítal celou vinu knížeti Břetislavovi v Děčíně uvězenému a Pražskému biskupu Menhartovi, který od jara 1130 na pouti do Jerusaléma byl [2]). Bolesa, důvěrný služebník Břetislavův, a dvorský kaplan Božík jmenují se co prostředníci. Tento přivedl prý Miroslava k biskupu Menhartovi na jeho statek Žirčiněves (Žireč, něm. Schurz v Králohradecku) [3]), a zde prý Menhart v domácí své kapli u pří-

---

1) Pokrač. Kozmy k r. 1130: „Dux Sobeslaus congregavit nobiles et ignobiles in palatium Wissegradense, etiam Pragenses canonicos; atque nos ibidem fuimus“ Pertz IX. 135.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1130. Pertz na uv. m. 134. Mnich Sázav. k t. r. na uv. m. 157. Také Letop. Hradišt. k t. r. Pertz XVII. 649 a Letop. Praž. u Pertze III. 120. Dle postupu u vypravování stala se výprava biskupova před smrtí knížete Václava, tedy před 1. březnem.

3) Památky archeol. II. 270. Dle Časop. česk. Mus. 1858. str. 225 a 226 pozn. byla to prý osada Zerčice v Boleslavsku.

tomnosti kanovníka Pražského a arcipřiště Plzeňského, Herolta, pod přísahou se zavázal postarati se o to, aby kníže Břetislav, jestliže Miroslav knížete Soběslava usmrtí, jemu buďto županství Žatecké, aneb Litoměřické, aneb úřad nejvyššího buď komorníka, buď podstolí, aneb podkoní na vybranou dal [1]). Leč uslyšíme brzy, že vtahování biskupa Menharta do pře bezdůvodné bylo a bezpochyby jen za tou příčinou se stalo, aby nepřítomností svědka získalo se odkladu.

Jak velice po skončení výslechu zjištěna a dokázána byla vina obžalovaných, kteří se ostatně k úmyslu, zavražditi knížete, přiznali, viděti lze z toho, že již dne 21. června rozsudek den před tím vynešený, vykonán jest. Miroslav, bratr jeho Střezimír, a lékař, který bezpochyby jedu k napuštění zbraní dodal, byli jsou v Praze veřejně za živa čtvrceni, oba pak vrahové, kterýmž prvé oči vypíchli, ruce uťali, hnáty zlámali a jazyk vyřízli, na kolo vpleteni. Někteří z obviněných, Křivosud, strýc Miroslavův, pak Vacemil a Jindřich, které Miroslav sám byl co účastníky udal, měli se božím soudem pomocí žhavého železa očistiti. Když ale zkoušku špatně obstáli a při stoupání na žhavé radlice velmi se popálili, byli také oni v pondělí dne 23. června odpraveni mečem; Božík ale, kterého při popravě mezi diváky poznali a zatkli, odevzdán jest vladaři knížecími k ostříhání až do návratu biskupa Menharta, protože světský soud k němu co duchovnímu práva neměl. Po osmi dnech, tedy v pondělí dne 30. června, utrpěl Břetislav, co první původ osnovaného proti knížeti úkladu, trest oslepení [2]); umřelť 8. března

[1]) Pokrač. Kozmy na uv. m. 136. „Si vitam ducis perdideris, inter ista quinque, scilicet Satec, Lutomerici, et inter cameram et mensam et agazoniam, quodcumque elegeris, me promittente duceque Bracizlao donante, sine dubio cum honore possidebis". To jest pět nejvýnosnějších úřadů dvorských. Ještě za Kozmova času byli Comes Palatinus a Villicus nejvyššími úřadníky státními.

[2]) Obšírně o při této, Pokrač. Kozmy k roku 1130. Pertz IX. 134—136. Vypočtení dnů najdeme, počítajíce od výslovně položeného dne 23. června udané „altera die, sequenti die" atd., vynechavše ale

ale neznámo kterého roku; v dějinách se jméno jeho více nezpomíná [1]). Naproti tomu přišla nevina knížete Vratislava na jevo; povolán jest z vyhnanství zpátky a ještě před koncem běžícího roku 1130 do svého Brněnského údělu zase uveden [2]). Kde rok svého vyhnanství ztrávil, známo není. Knížectví Znojemské a Olomúcké ještě i dále ke komoře knížecí obrácena zůstala.

Tímto rázným, ale zároveň i zjevným a spravedlivým nastupováním přemohl kníže Soběslav, alespoň na čas života svého, daleko rozvětvené spiknutí, které se bylo na Moravě ku splnění přísahami stvrzeného zákona o posloupnosti a proti rušení jeho, zejména proti Vladislavovičům utvořilo. Na konci r. 1130 měla Morava alespoň v jedné svých provincií, v Brněnsku, Přemyslovce; druhý, Kunrat, byl ještě ve vazbě, protože pře ještě skončena nebyla. Bylot třeba vyčkati návratu biskupa Menharta, kterýž ale teprvé během druhé polovice r. 1131 ze svaté země se vrátil [3]). Jak velice musel překvapen býti zdviženou za nepřítomnosti jeho proti němu žalobou z velezrády! A ne dosti na tom, že biskup viněn jest z účastenství v obmýšlené vraždě knížete, také řádné jeho zvolení v pochybnost bráno jest. Toto se dělo za tou příčinou, aby protivníci s Menhartem, kdyby se bylo

---

22. června, jakožto neděli, ve kterýž den dle ustanovení církevních ani soudy držány ani rozsudky vykonávány býti nesměly. — O Božíkovi praví letop. Hradišť. k r. 1130: „Bozik etiam capellanus, in coniuratione iam dicta deprehensus et ipsum ipse confessus, in custodia usque ad reditum domni episcopi Meinardi est tentus". Mnich Sázav. u Pertze IX. 157 klade vykonání trestu na sobotu dne 21. června. Z německých letopisců nezmiňuje se žádný o tomto soudu.

[1]) Necrol. Boh. Dobner Mon. III. 11.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1130. Pertz IX. 136.

[3]) Pokrač. Kozmy k r. 1131. Pertz IX. 137. Letop. Hradišť. k t. r. Pertz XVII. 650. Dle Bertholda Cvifalt. chron. kap. 15. přinesl Menhard mimo mnohé ostatky „cappam nigram superius et inferius aurifrisio illuminatam, a Constantinopolitano imperatore sibi in itinere Hyerosolymitano donatam", kterouž klášteru Cvifaltskému daroval.

podařilo volbu jeho prohlásiti za neplatnou, co obyčejným zločincem nakládati mohli, kdežto jinak biskup jen od svého metropolity, a sice na provinciální synodě, souzen býti směl. Menhart ale sám se práva takové výjimky odřekl a prohlásil se, že každému od knížete ustanovenému soudu státi chce [1]; učinilť takto, aby protivníkům svým odňal příčinu k druhé ač křivé žalobě, neboť že obviňování to beze všeho důvodu bylo, mohli dosvědčiti mnozí, kteří se r. 1122 volby jeho byli zúčastnili.

V této své veliké nesnázi obrátil se Menhart k biskupovi Bamberskému, Otovi svatému, a prosil ho písemně o radu. Příznivý osud zachoval nám odpověď onoho slovutného, moudrého a svatého muže. V ní jeví se mysl rovnou měrou věcí znalá i zbožná a mírná. „Co do první části žaloby, totiž nepořádné volby, budiž Menhart, tak píše Ota, bez starosti. Kterýž ho vysvětil, arcibiskup Mohučský Adelbert, že jest muž příliš vážný, než aby svědectví jeho bez povšimnutí zůstalo. Akta volební že od něho skoumána a kanonicky řádna shledána jsou. Co se ale obviňování z velezrády týče, že se musí, pakli zpráva o tom daleko se roznesla, v kostele svém veřejně z ní očistiti, toho že poměr jeho ke svěřeným mu diecesánům vyhledává. Aby to ale směl učiniti, k tomu že třeba dovolení stolice papežské. K tomu konci aby sobě knížete a především biskupa Olomúckého získati hleděl, a pak spolehlivého posla s odporučujícími listy od knížete, biskupa a jiných vznešených osob své země k římskému dvoru odeslal prose, by mu bylo dovoleno, ve svém katedrálním kostele veřejně a u přítomnosti meškajícího právě v Čechách kardinála-legata Jána očisťovací přísahu složiti [2]).

---

1) Pokrač. Kozmy na uv. m. „Dominus Meynardus episcopus... se duci Sobezlao cum omnibus primatibus Bohemiæ causa expurgandi sibi impositi sceleris ad omnia iudicia tradidit“.

2) Cod. dipl. Mor. I. 202 a násl.

Následkem této rovněž láskavé jak praktické rady, kterou Menhart jistě také Soběslavovi sdělil, určeni jsou dva poslové, kteří se prozatím k arcibiskupovi do Mohuče a k biskupovi do Bamberka odebrati měli, aby tam dílem díky vzdali, dílem další mínění strany obviňování z velezrády vyslechli. Ze strany biskupovy vyvolen jest k tomu kanovník Pražský a arcipřišť Plzenský, cizozemec Herolt, zároveň vikář a kaplan biskupa Bamberského. Jest to týž, kterého Miroslav jmenoval svědkem výjevu, který se prý v biskupské kapli v Žirčiněvsi byl udál. Ze strany knížete pak určen jest domácí, Tuta. Ostatně bylo oběma také uloženo, oznámiti, že Menhart, kdyby oba knížata církevní sami rozsudek vynésti chtěli, bez odporu jemu se podrobiti chce [1]).

Mezitím co vyslanci na cestě byli a Menhart doma výsledek jejich poselství klidně očekával, dály se jako v celém křesťanském světě vůbec, tak v říši česko-moravské obzvláště veliké věci. Papež Honorius II. umřel dne 14. února 1130 [2]). Následující potom volba byla rozdvojena. Jeden díl kardinálů zvolil v Lateraně kardinála-jahna od sv. Anděla, Řehoře, co Innocence II., druhý díl ale téhož dne, než o několik hodin později, když zvolení Innocence II. již prohlášeno bylo, v kostele sv. Marka při dnešním Palazzo di Venezia v Římě, kardinála kněze od Sv. P. Marie v Trastevere, Petra, jehož děd Lev od papeže Lva IX. křestěný žid byl. Petr nazval se co papež Anaklet II. a přijal v kostele Petrském holdování. Takto jest církev znovu roztržena a oba papežové domáhali se podpory u mocností světských. Zprvu chýlilo se štěstí k Anakletovi, a Innocenc II. musel opustiti Řím i Italii. Když ale veliký opat Klaravallský (Clairvaux), svatý Bernard, na provincialním koncilu francouzském v Etampes neobyčejnou svojí výmluvností hájil církevní ustanovení: že po skončené volbě druhá následovati nesmí, rozhodly se Francie,

1) Pokrač. Kozmy k r. 1131. Pertz IX. 137.
2) Jaffé, Regesta str. 558.

Anglicko a Španěly k Innocencovi II. Nyní záleželo všecko na tom, jak se Německo rozmyslí. Čím sv. Bernard Innocencovi ve Francouzsku, tím byl mu sv. Norbert, arcibiskup Magdeburský, v Němcích. On dosáhl hlavně toho, že Innocenc II. na sněmu ve Vyrcpurku v říjnu 1130 od krále Lidéře a německých knížat za pravého papeže uznán a Anaklet zavržen jest. Nad tímto jakož i nad Staufovci, Fridrichem a Kunratem, a nad přivrženci jejich obnovena jest stará klatba [1]). Následkem uznání odbýván jest slavný sjezd v Luttichu. Dne 22. března 1131 dostavil se tam Innocenc II. a byl co nejslavněji uvítán od krále a přítomných knížat duchovního i světského stavu [2]). Přes 30 biskupů [3]) bylo zde, mezi nimi metropolita Adelbert Mohučský, svatý Norbert Magdeburský, Kunrat Salcburský a mn. j. [4]). Zde smluveno jest tažení do Říma, kteréž po pěti měsících vypraveno býti mělo, aby jím Innocenc II. na stolec sv. Petra, posud ještě

---

[1]) Literatura, okolnosti této dvojité volby objasňující, vyčtena jest v Jaffé, Geschichte des deutschen Reiches unter Lothar dem Sachsen. Str. 87—97.

[2]) Annal. Saxo k r. 1131. „Dominica ante mediam quadragesimam XI. Kal. Aprilis celeberrimus conventus 36 episcoporum et principum fit Leodii domno apostolico Innocentio et rege Lothario ac regina præsentibus“. Pertz VI. 767. Jestliže tedy Pokrač. Kozmy na uv. m. praví, že se tato schůze odbývala „Anno D. I. 1131. IV. Kal. Aprilis, id est in dominica, qua cantatur Lætare (29. března)“, může se vročení to vztahovati jen ku slavnému průvodu, kterýž dne 29. břez. papež z Martinského do Lambertského kostela vedl, aby tam u přítomnosti královských manželů mši četl a jim korunu královskou slavně na hlavu vstavil. O tom Anselm. Cont. Sigeberti k t. r. Pertz VI. 383.

[3]) Anselm Cont. Sigeb. na uv. m. mluví o 32 biskupech a 53 opatech. Letopisové Erfurtští k r. 1131 praví, že 50 biskupů přítomno bylo, letop. sasští na uv. m. mají jich 36, letop. Pegov. rovněž 50. Zdá se, že Anselm nejlépe zpraven byl.

[4]) Svědkové na listině Lidéřově, dané v Luttichu bez dne, u Martene et Dur. I. 704. Mansi, Conc. XXI. 447. Calmet, hist. de Lorrain II. Pr. 292. Harzheim III. 317.

v moci Anakletově jsoucí, dosazen býti mohl [1]). Dříve ale chtěli ještě po dobrém se pokusiti a za tou příčinou poslali Ekberta, biskupa Münsterského, do Italie, aby s Římany a se vzdoropapežem vyjednával. Ze strachu před Štaufovci, kteří horní Italii obsazenu drželi, vypravil se Ekbert oklikou přes Čechy, slavil dne 3. května v kolegiatním kostele na Vyšehradě památku nalezení sv. kříže a vrátil se, bohatě obdarován od knížete Soběslava, přes Rakousy, ale s nepořízenou, domů [2]). My soudíme, že Menhart tehdy v Praze ještě nebyl. Celý postup u vypravování a časové seřadění událostí, jak nám je kanovník Vyšehradský podává [3]), oprávňují nás k této důmince, pročež list biskupa Bamberského a vypravení poslův, Herolta a Tuty, do Bamberka a Mohuče klademe do léta, zejména do července a srpna. Letopisec sám vypravuje, že poslové v září s rozsudkem do Prahy se vrátili, a tím náhled náš potvrzuje. Tou dobou byl papež Innocenc II. již v celém Německu uznán a Ota Bamberský mohl tudíž v listu svém k Menhartovi mluviti o apoštolské kurii, která by rozhodnouti měla.

Nápadno nám býti musí, že svatý biskup Ota v listu svém zvláštní důraz na to klade, aby si Menhart především biskupa Olomúckého naklonil [4]). Svědčíť to o veliké vážnosti, které biskup Jindřich II. požíval u církevního knížete tak slovútného a výtečného, jako Bamberský byl. Právě tehdáž zavdal asi biskup Jindřich příčinu, že v kruzích německých jeho častěji zpomínáno. Stavba kostela svatováclavského v Olomúci, na nejpříkřejší straně města asi od 24 let vedená [5]), byla onoho času přičiněním a obezřelostí vysoko-

---

1) Otto Frisingen. Chron VII. 18. Ernaldi vita S. Bernhardi II. 8. Hrabě Jindřich Grojecký dostal zde hrab. Albertovi z Ballenštedtu odňatou marku zase nazpět. Annal. Pegav. k r. 1131. Annal. Saxo k t. r.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1131. Pertz IX. 136.

3) Pokrač. Kozmy na uv. m. k r. 1131.

4) Præcipue Olomucensem episcopum conciliare vobis .. omni studio placate". Cod. dipl. Mor. I. 202.

5) Viz díl II. st. 396 t. d.

myslného knížete církevního tak daleko dospěla, že vysvěcení jeho za katedráli země, čímž jej zvláště zemřelý před rokem kníže Olomúcký Václav učiniti si přál [1]), v létě roku 1131 před se jíti mohlo. Známo nám ale, že „matkou všech kostelů na Moravě,“ totiž biskupským kostelem, od prvopočátku Olomúckého biskupství byl před tím již vystavený kostel svatých apoštolů Petra a Pavla v Olomúci [2]). Od tohoto neúhledného a stále rostoucímu obyvatelstvu města i okolí nikterak nestačícího kostelíka mělo nyní sídlo biskupské, Cathedra episcopalis, přeneseno býti ku nově vystavenému, prostrannému kostelu sv. Václava. Dle řádu církevního smí se přenešení sídla biskupského z jednoho města k druhému ovšem jen za svolením papežovým státi; ale ku přeložení biskupské stolice z jednoho kostela do druhého v témž městě stačí přivolení metropolity. Aby zákonu tomu zadost učinil, obrátil se biskup Jindřich za příčinou přenešení toho písemně k metropolitovi svému, Adelbertu Mohučskému, a dostal odpověď asi v květnu neb červnu 1131. Uvedený důvod, že posavadní katedralní kostel pro obmezenost místa již nestačí, uznán jest od metropolity za platný a přenešení schváleno jest s tou výminkou, že v opuštěném napotom kostele petropavelském služby Boží tak, jak se na místo takové sluší, i dále konány býti mají [3]).

---

1) „Dux Uaceslaus... cum iam ægritudine detineretur... ecclesiam (beati Uaceslai martiris) ut perficiendam in curam nostram, si quid de eo humanitus accidisset, susciperemus, et perfectam ac episcopalis sedis dignitate decoratam, omnium ecclesiarum matrem constituere studeremus, humiliter postulavit“. Cod. dipl. Mor. I. 205.

2) Viz díl II. 214 a násl. t. d.

3) Odpověď metropolity dochovala se nám ve dvou svazcích Olomúckého kapitulního archivu. Ve svazku č. 202 list 226. stol. XII. „Liber Conciliorum et Collectarum Purkardi“ a v kodexu čís. 205 též ze XII. stol. „Constitutiones et Decretales Pontif.“. Svazek tento obsahuje také posloupnost Olomúckých biskupů — granum — ale teprvé od r. 1416. Ve svazku č. 205 jest jméno biskupa písmenem H

Po této odpovědi našemu biskupu nic více nepřekáželo, tak že mohl vysvěcení nového hlavního chrámu ku poctě zemského patrona, sv. Václava, jehož obzvláštním ctitelem zemřelý r. 1130 kníže Václav byl, co nejslavněji před se bráti [1]). Letopisy Hradišťské zaznamenaly den vysvěcení. Vypravujíť [2]), že v den památky sv. Pavla, kterouž slavnost církev římská dne 30. června světí, biskup sám předepsané vysvěcení u přítomnosti knížete Soběslava a manželky jeho Adléty, dcery krále uherského, pak duchovenstva, moravské šlechty a nesčíslného lidu vykonal. Kterak se vysvěcení dělo, ukazuje nám zřízení (Ordo), jakéž pontificale římské až podnes předpisuje. Obětování mše svaté činilo za všech časů závěrek slavného obřadu a pokládalo se za podstatnou část jeho Dvojitá abeceda, kteráž se řeckými i latinskými znaky na podlahu píše, na znamení jednoty latinské a řecké církve, mazání svatým křižmem, znamení kříže po stěnách, všeliké kropení svěcenou vodou, zavěšené svícny patřily tehdáž právě tak k obřadu jako podnes. Také svaté ostatky byly při svěcení nejen kostela ale i oltářův nezbytné. V kostelích bývaly na rozličných místech, zvláště blíže vchodu, postaveny a zasazeny, odkudž obyčej vzešel, při vstupování líbati prah [3]). Při oltářích kladly se svaté ostatky, od biskupa samého zavřené a pečetěné, do prostředka kamenného oltářního stolu, v některých prastarých kostelích také do stupňů oltářních. Dle tohoto obřadu byl také Olomúcký kostel sv. Václava, z něhož se část průčelí až podnes zachovala, dne 30. června 1131 vysvěcen. Olomúcký biskup

naznačeno; ve svazku č. 202 toto H chybí. Věrný otisk této listiny podán jest v Cod. dipl. Mor. I. 203.

[1]) Katedrální chrám jmenoval se jinak „ecclesia in domo", to jest v domě biskupském aneb v pospolitých domech, ku kterým kromě bytu biskupova zejména i dům kanovníků čili claustrum patřilo, odkudž německé Domkirche.

[2]) Letop. Hradišť. k r. 1131. Pertz XVII. 650.

[3]) Prudentius v druhém hymnu na sv. Vavřince: „Apostolorum et Martyrum Exosculantur limina". V Anglicku pod předsednictvím

a kronikář Jan Dúbravský praví, že tenkráte biskup Jindřich ostatky svatého Kristina z Čech do Olomúce přinesl, aby jimi nový kostel jaksi ctihodnějším učiněn byl [1]).

Dle církevních nařízení, ku kterým již snešení synody r. 572 v městě Braga odbývané [2]) patří, nesměl žádný kostel svěcen býti, dokud světitel neměl v rukou listinu o dostatečném nadání jeho. Zdali Soběslav či někdo jiný tuto na-

---

arcibiskupa Vulfreda z Canterbury dne 27. července 816 odbývaná synoda nařídila, že každý nově zbudovaný kostel od biskupa má býti vysvěcen, a že kromě ostatků i svatá hostie má v pouzdře (capsula) v hrobce oltářní zazděna býti, a kde by ostatků nebylo, hostie sama. Na stěně oratoria aneb na desce neb na oltářích má býti vyobrazeno, kterému svatému kostel a oltáře věnovány jsou. Hefele, Conciliengeschichte IV, 7.

[1]) Dubravius, histor. Boh. lib. XI. pag 101. Edit. Basil. 1575. Důkaz to, jak málo jistého o těchto svatých ostatcích již v XVI. stol. vědomo bylo. Srovnej díl II. str. 91. t. d. Jelikož r. 1131 Commemoratio Sti. Pauli, památka sv. Pavla, na úterek připadla, synoda Saragosská ale v VII. stol. již nařídila, že svěcení chrámů i svěcení na kněžství jen v neděle se odbývati má (Hefele na uv. m, III. 296), mohla by nám tato zpráva divna býti, kdybychom nevěděli, že obecné, veliké svátky v této příčině za rovny nedělím se pokládaly. Na 29. června připadá v celé katolické církvi slavnost svatých apoštolů Petra a Pavla. Bezpochyby byly toho dne poslední biskupské služby boží ve starém kostele svatopetrském, načež po odpolední službě boží to jest ve svatvečer slavnosti památky svat. Pavla dlouhý obřad svěcení již v kostele svatováclavském začal. V metropoli Mohučské, tudíž i diecesi Olomúcké, byla připadající na 3. června památka sv. Pavla nařízený svátek, pročež i v nejstarším Kalendarium Olomúcké církve červeně jako slavnosti první třídy poznamenána jest; tím mizí všecka pochybnost strany udání, že svěcení Olomúckého chrámu svatováclavského na úterek připadlo. Ještě v XIII. stol. slavilo se posvícení dne 30. června. Olomúcké Kalendarium z r. 1263, ke 30. červnu: „Dedicatio ecclesiæ Sti. Wenzeslai“. Když biskup Jan IX. mezi lety 1365 a 1380 kostel přestavěti dal, nařídil: „ut non obstante observatione hactenus habita, festum dedicationis ecclesiæ, sponsæ et matris nostræ Olomucensis, proxima Dominica post octavas Corporis Christi annis singulis solemniter celebretur“. Ziegelbauer, Olom. Sac. II. rukp.

[2]) Hefele, Konziliengeschichte III. 26.

dační listinu kostelu svatováclavskému vydal, určitě nevíme. Biskup, obdržev od metropolity Mohučského dovolení ku převedení katedrale moravské, směl ovšem i jmění a tudíž i závazky od kostela petrského, který, jak jsme k r. 1107 a násl. viděli, své nadání již měl, ke kostelu svatováclavskému přenesti, jestliže onomu jen tolik zůstalo, co by se v něm důstojnosti místa přiměřené služby boží odbývati mohly. Protož máme za to, že když kníže Soběslav darování od strýce svého Oty II. starému kostelu petrskému v Nenakonicích, Tučapech a Drnovicích udělené na den „slavného přenešení kostela k sv. Václavu“ biskupu Jindřichovi potvrdil,[1]) potvrzení to již kostelu svatováclavskému svědčilo. Tím ale svrchu uvedené nařízení církevní, které zvláštní listinu nadační předpisuje, zrušeno nebylo, a biskup Jindřich, jenž ve všem na jisto šel, snažil se jistě i tomuto zákonu církevnímu vyhověti. A v pravdě, máme jisté důvody, z kterých souditi smíme, že kníže Soběslav nezbytnou onu listinu nadační vydal. Když totiž biskup Jindřich v pozdější době listinu o vykonaném přenešení svého hlavního chrámu vydal, v ní všechen jeho nemovitý majitek, tehdáž ve 210 osadách a vsích roztroušený, zejména uváděje, zmínil se tam také o potvrzení „hojného daru výtečného knížete.“ [2]) Toto „hojné obdaření,“ kteréž ale podstatně rozdílno býti muselo od onoho potvrzení, pročež je listinou zakládací nazveme, poslal biskup Jindřich ku zdověření papeži Innocencovi II. tehdáž ve Francii meškajícímu, a svému metro-

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 208. Přepis Friebeka. Výraz „tempore translationis famosissimæ“ připomíná podobný v letop. Hradišť. k r. 1131. „Gloriosissima et famosissima dedicatio scilicet Sancti Wenceslai martyris“. Pertz XVII. 650. Týž výraz „famosissima“ nachází se v podobném způsobu v Granum. Richter, Series p. 23.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 205: „Ut autem hæc laudabilis ac venerabilis egregii ducis largitio . . . rata . . . permaneat . . . confirmavimus, et ut eandem tam domini universalis papæ Innocentii quam domini magontini archiepiscopi auctoritas . . . roboraret . . . rogavimus et impetravimus“.

politovi Adelbertu do Mohuče, dokládaje, že jeho (metropolitovu) vůli, aby u kostela petrského služby boží i na dále držány byly, zřízením čtyr stálých, společně žijících kněží zadost učinil [1]). Teprvé když ho oboje stvrzení došlo, vydal Olomúckému kostelu svrchu zmíněnou listinu o přenešení, jenž ale bohužel jest bez vročení a v seznamu zádušního jmění připisky a opravy patrně z doby pozdější obsahuje [2]). Nedá se snadno říci, zdali tyto připisky, opravy a dodavky, kteréž v listině tak znalé jsou, ještě z doby Jindřichovy pocházejí, aneb teprvé po jeho smrti se staly; ale to v hlavní věci nic nezmění. Za biskupa Jindřicha, a sice dne 30. června 1131, bylo jest sídlo biskupské od starého kostela svatopetrského k novému, bohatě nadanému kostelu

---

[1]) Cod. dipl. Mor. na uv. m. „In priori vero (Sti. Petri) deo sedula exhibituros obsequia quatuor canonicos ordinavimus". Biskup Jindřich užívá slova „Canonici" ve smyslu své doby: Clerici, qui ecclesiis deserviebant, Canonici appellati sunt quasi sub canone ecclesiastico constituti".

[2]) Snímek, ač nedostatečný, sdělil Richter: nejstarší původní listina Olomúcké církve. Otištěna v Cod. dipl. Mor. I. 204 a násl. dle originálu, ale též nedokonale. Originál má signaturu A. I. a. 1. Jestiť to nejstarší listina kapitulního archivu. Biskup v ní praví „Et quoniam priora ecclesiæ nostræ privilegia partim vetustate consumpta partim bellorum tumultibus aliisve occassionibus amissa sunt, in huius scripti nostri serie, quæ vel prædecessorum nostrorum vel nostris sunt acquisita temporibus, cuncta quæ in villis vel possesionibus ad eandem pertinent ecclesiam denotari volumus". Pak následují jména 210 osad, ve kterých Olomúcké biskupství majitek svůj roztroušený mělo. Písmo, černidlo, opravy a připisky prozrazují, že dodavek tento z doby pozdější pochází. K určení jejímu nacházíme jedinou rukověť ve slovech: „Masouicih II. Allodium nuper acquisitum a duce Conrado". Na Kunrata I. † 1092 mysleti nedovoluje slovo nuper. Vnuk jeho, Kunrat II. Znojemský, upadl 1128 do zajetí a zůstal v něm až do 1134. Ješto ku každému platnému darování povolení knížete se vyhledávalo, nevíme zdaliby zajatý kníže od knížete Soběslava povolení ku darování nějakému byl mohl obdržeti; darování takové mohlo se dle našeho domnění teprvé státi, když na svobodu propuštěn byl, tedy po r. 1134. Kunrat II. zemřel r. 1150.

sv. Václava přeneseno, a tento tím na katedráli moravskou povýšen.

Každý katedralný chrám musí dle církevních ustanovení míti své kanovnictví, t. j. k hlavnímu kostelu přistavený dům na spůsob kláštera, ve kterém vyšší i nižší kněžstvo kostela, kněží, jáhnové, žáci atd., byť by ve XII. stol. ne vždycky obydlí, tedy alespoň společnou stravu [2]) a společnou radní síň, Capitulum, míti měli. Dle této jmenovalo se pak vyšší kněžstvo „biskupskou čili chrámovou kapitulou“, kteráž svého nejstaršího kněze, prvního z kněží „Archipresbyter“ (arcipřišť) nazývala. Na něho náležela dohlídka k pravidelnému odbývání služeb božích a za překážek, biskupa zašlých, zastupování ho ve výkonech kněžských. Rovněž byl i mezi jáhny jeden prvním, arcijáhen, jehož biskup hlavně k řízením zevnějším užíval, a který proto, že na osobnosti jeho velmi mnoho záleželo, nepostupoval pořádkem vysvěcení, nýbrž od biskupa volen býval. Když se pak právomocnost biskupská rozšířila, přibývalo vždy více důležitosti úřadu tomu, tak že již ne jáhnovi ale některému z kněží svěřen býval [3]). Řád biskupa Metského Chrodeganga, kterýž pospolitému žití chrámového kněžstva za základ sloužil, značí arcijáhna jménem „Præpositus“ (probošt) [4]), a církevní sněmy Clermontský 1095 a Lateranské 1123 a 1139 jmenují arcipřiště kapitulním děkanem, dvě hodnosti, které v žití chrámového kněžstva veledůležity jsou. Jsouť to dvě první a nejstarší hodnosti, ku kterým úřad školastika mnohem později přidán jest. Toto všecko museli jsme napřed vyložiti, aby

---

1) Ecclesiam Sti. Wenzeslai „ceterarum in eadem provincia ecclesiarum matrem constituimus“. Cod. dipl. Mor. I. 205.

2) Že při Olomúcké kapitule hlavního chrámu ještě na konci XIII. stol. „mensa communis in Refectorio“ byla, vidíme z listiny dané 21. září 1291. Cod. dipl. Mor. 379 a ještě zřejměji tamtéž III. 153.

3) Z Waltera, Lehrbuch des Kirchenrechtes. 13. vydání v Bonnu 1861, str. 333, kdež potřebné doklady jsou.

4) Walter na uv. m. poznámka.

snáze porozuměno bylo, pravíme-li, že podobně zřízené kanovnictví za biskupa Jindřicha při Olomúckém hlavním chrámě se nacházelo. Při převedení biskupského sídla přešlo také celé vyšší i nižší chrámové duchovenstvo k novému hlavnímu chrámu, jen čtyři kněží zůstali u kostela sv. Petra. Aby pak lesk a důstojnost služeb božích s velikostí nového kostela na rovni byly, rozmnožil biskup Jindřich počet kanovníků, čtyry u sv. Petra ponechané kněze nepočítaje, na dvanáct a nadal je dílem z vlastních prostředků, dílem z darův. V této rovněž nedatované listině nadační [1]) není sice zmínky o děkanovi kapitulním; že ale takového stávalo, musíme předpokládati, jakož i že chrámová škola s rektorem zřízena byla, neboť obojího vyhledávají řád Chrodegangův a církevní nařízení.[2]) Naproti tomu děje se ale zmínka o proboštovi [3]) a sice co náměstkovi biskupa ve věcech světských. Ba z této listiny vychází zcela určitě na jevo, že vedle jmění kapitulního statky biskupské a proboštské přísně se rozeznávaly.[4]) Jen tyto měly v případu nouze, kdyby kapitulní

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 208 a násl.

[2]) V listinách v Cod. dipl. Mor. I. ovšem již před r. 1131 nacházíme Olomúcké děkany, n. př. Bogumila k r. 1026, pak jakéhosi B. k r. 1030 a 1053, Reingota k r. 1130. Ale Bogumil a B. vyskytují se jen v Monse-ových zlomcích, a Reingotus v Cod. dipl. Mor. V. 217. z knihy homilií Olomúcké kapitulní knihovny, kteráž více není k nalezení. Přitom jest nápadno, že Olomúcký nekrolog ani Bogumila ani Reingota co děkany nezná, ovšem ale Budimíra, Baldevina, Budislava atd. V nekrologu z r. 1263 jsou úmrtní dny 13 kapitulních děkanů zapsány.

[3]) Které statky k Olomúckému proboštství sv. Václava patřily, udává převodní listina. Cod. dipl. Mor. I. 206. Tam jest 29 osad vyčteno, ve kterých majitek měli.

[4]) Vlastní školasterie zdá se že teprvé pod biskupem Brunonem zřízena jest, ale jistě teprvé po roce 1263, protože v seznamu veškeré kapituly tohoto roku žádný školastik se ještě neuvádí. V listině z 1. srpna 1251 (Cod. dipl. Mor. III. 141) nachází se sice mezi svědky Conradus Scholasticus, tím ale žádná důstojnost kapitulní rozuměna býti nesmí. Kunrat ten byl, jak listina z 6. listopadu 1256 na uv. m. 224 ukazuje „Capellanus episcopi et scholasticus chori“. Preláty jsou školastikové Olomúčtí od r. 1493.

statky k výživě ustanoveného počtu kanovníků nestačily, poskytovati pomoci.[1])

Když otázka hmotná vyřízena byla, spořádal biskup Jindřich hned také duchovní. Daltě zároveň kostelu svému zevrubné navedení, kterak se napořád nižší i vyšší svěcení duchovenstvu v diecési udíleti má, a zrušil starý obyčej církve své co nemístný, že totiž nově svěcení kněží, mezi tím co biskup nad nimi posvěcující slova říkal, kalichy, kteréž v rukou měli, mlčky žehnali a pak z nich přijímali.[2])

Tím končí se průkazy o přenešení sídla biskupského od sv. Petra k sv. Václavu v Olomúci. Jsouť, jak jsme již několikráte podotkli, venkoncem bez vročení a velice jest pochybno, zdali vskutku, jak by se rádo věřilo, v letech 1131

---

[1]) „Vos igitur hæc,“ praví biskup Jindřich ke kanovníkům a svým nástupcům, „quæ divini amoris a me gesta sunt, diligenter amplecti non respuatis, et ne vel prædictus canonicorum numerus diminuatur, vel servitia, quæ eisdem fratribus seu de curia episcopali, seu a substituto, si vestræ placuerit discretioni, præposito dari constitui, aliquatenus eis subtrahentur, sicut boni milites Christi providere non cessetis, maxime cum et ego ad hæc constituenda non res episcopii, ut præfatus sum, diminuerim, sed tam de præpositura, quam de ceteris bonis ecclesiæ dei, meo tempore, deo volente, aquisitis, hæc fieri competenter providerim“. Cod. dipl. Mor. I. 209. Jestliže Olomúcký kostel již r. 1131 probošta měl, jak má rozuměno býti v listině z r. 1207 (Cod. dipl. Mor. II. 38) místu: „Contigit etiam, quod ab antiquis temporibus ecclesia illa præposito carebat, unde visum fuit patri nostro Ruberto in ea præpositum ordinare, qui fratribus illius ecclesiæ debito modo provideret et eorum necessitati responderet.“ Z působnosti proboštovi zde vykázané vidíme, že táž jest, kterou biskup Jindřich v listině o rozmnožení kanovníků tak zvanému substitus præpositus vykázal, tím pak nebyl nikdo jiný než Chrodegangův arcijáhen. Patrno tedy, že před biskupem Robertem (1201—1240) jeden v kapitule byl, který povinnosti probošta konal, z čehož soudíme, že biskup Robert první od starého obyčeje, výkony probošta arcijahnům ukládati, upustil a probošta v nynějším smyslu slova ustanovil, pročež také Olomúcký nekrolog řadu proboštů Štěpánem I. začíná, který se na listinách okolo r. 1202 objevuje. Cod. dipl. Mor. II. 13.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 210.

a 1132 vydány jsou. Že seznam statků biskupských nespadá do roku přenešení, o tom z důvodů napřed položených sotva kdo pochybovati bude; ale i listina o zřízení dvanácti kanovníků má do sebe spíše ráz poslední vůle nežli listiny zakládací. Biskup mluví v ní o jmění, které za čas správy své k účelům nadání přispořil; úspory tyto nemohly ale v prvních pěti letech (1126—1131) značné býti, protože tehdy teprvé chrám dostavěti a upraviti musel. Protož neměj nám nikdo za zlé, že listiny tyto — proti obecnému domnění — do pozdějších dob biskupa Jindřicha klademe, nespouštějíce se ale dokázaného faktum, že se přenešení dne 30. června 1131 stalo a že hned prvního dne dvanáct kanovníků s kapitulním děkanem a proboštem při hlavním chrámu výkony mělo.

Sotva že veliká církevní slavnost v Olomúci skončena byla, čekala již jiná záležitost na biskupa Jindřicha. Uveďmež sobě na paměť při o velezrádu, do níž byl Pražský biskup Menhart zlomyslně vtažen. K radě biskupa Bamberského Oty odhodlal se obžalovaný Menhart složiti přísahu očisťovací. Víme také, že za tou příčinou dva vyslanci z Prahy do Mohuče a do Bamberka vypraveni byli.[1] Vyslanci vrátili se v září 1131 a přinesli Menhartovi dovolení, aby takovou přísahu očisťovací podstoupil. Jelikož ale dle tehdejšího právního zřízení přísaha tím slavnější a platnější byla, čím více pomocníků k ní přivedeno bylo, tito pak vždy stavem a hodností dle obžalovaného řídíti se měli[2]: dostavili se co tací svatý Ota biskup Bamberský, Olomúcký biskup Jindřich a sedmero českých opatův. Ve svátek sv. Václava, dne 28. září, podstoupil biskup Menhart před knížetem, veškerým duchovenstvem a lidem uloženou mu přísahu očisťovací, a pomocníci jeho osvědčili slavným skládáním svých štol — znaku své právomocnosti —: „že biskup Menhart neměl žádného podílu v úkladu o bezživotí knížete Soběslava, a že

[1]) Srovn. str. 35 t. d.

[2]) Doklady v Glossar. mediæ et inf. Lat. III. 928. V Paříži 1844. 4⁰.

čist jest každého zlého podezření, protože nikdy nic jiného neobmýšlel, než jediné aby kněžice Břetislava z vazby vyprostil“ [1]). Na tomto ospravedlnění přestali kníže i lid. Připuštěné snažení biskupovo, že zajatého kněžice vysvoboditi chtěl, není počteno za zločin. Nyní bylo biskupovi již jen toho třeba, aby nevinu svou i před papežem prokázal. K tomu konci odebral se do Francie, a když Innocenc II. na konci října tam církevní sněm držel, naskytovala se mu nejlepší příležitost úmysl svůj provésti. Zcela ospravedlněn vrátil se odtud do své diecése, zúčastniv se, jak se domnívati smíme, s přítomnými tam 50 biskupy a 300 opaty nejprvé truchlého a úžasného obřadu vyloučení z církve, jenž se vzdoropapeže Anakleta a vzdorokrále Kunrata týkal [2]), a potom povznášející a radostné slavnosti kanonisační bývalého biskupa Hildesheimského, Gotharta [3]). Jest to týž opat Gothart, pod kterým v době Břetislava I. často jmenovaný mnich a poustevník Vintíř řeholi na se přijal [4]). Záhy již obdržel Olomúcký hlavní chrám, a sice v kryptě, jak pod presbyterium ještě viděti jest, oltář svatému Vojtěchu a tomuto svatému zasvěcený. [5])

Ne-li na konci roku 1131, tedy jistě při začátku r. 1132 byl Menhart v Čechách. Letopisec praví [6]), že dne 19. ledna smrti jen jakoby divem ušel; kámen z blízkého vrchu se

---

1) Pokrač. Kozmy k r. 1131. Pertz IX. 137. „Megnardum episcopum nihil adversi duci Sobezlao cogitasse, nisi ad hoc solummodo elaborasse, quomodo Bracizlaus a vinculis possit liberari“.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1131. Pertz na uv. m. Annal. Blandinien. k r. 1131 udávají 18. října, Pertz V. 28. Anselm. Cont. Sigeb. k t. r. Pertz VI. 384.

3) Jaffé, Reg. n. 5377, str. 566. Letop. Hradišť. avšak chybně k r. 1132. Pertz XVII. 650. taktéž Annal. Hildesheim. Pertz III. 115.

4) Že Vintíř vedením sv. Gotharta řeholi na se přijal, řečeno jest v dílu II. str. 102 t. d.

5) V Olomúckém nekrologu rukp. k 22. dubnu: „Dedicatio altaris in Crypta Sti. Adalberti Ep. et Mart. et Godehardi Pontf. et Conf.“

6) Pokrač. Kozmy k r. 1132. Pertz IX. 137.

svalivší prolomil dřevěné stěny jeho ložnice v Chuchli, v Berounském kraji, a byl by ho v posteli rozdrtil, kdyby biskup nebyl, postrašen lomozem, vstal. Ale i kníže Soběslav byl tehdy ve velikém nebezpečí života. Když totiž v měsíci únoru 1132 krále Lidéře v Bamberce navštívil, prolomila se podlaha síně, ve kteréž seděli, a ačkoliv mnozí z přítomných Němců zle pošramoceni jsou byli, zůstal kníže se svými Čechy bez uškození [1]).

Smíření biskupa Menharta s knížetem, jak jsme viděli hlavně přičiněním biskupa Jindřicha Olomúckého a přítele jeho svatého Oty Bamberského dosažené, a tím také uchlácholení myslí zbouřených stalo se právě dobou, kdež činnost knížete a síly země na venek obraceti se musely. Ovšem jest pravda, že ještě r. 1133 následky rušeného poměru mezi biskupem a knížetem se jevily. Někteří z vlastních jeho kanovníků usilovali toho roku o sesazení biskupa, obviňujíce ho z hanebných neřestí, ano vymohli papežské vyšetřování proti němu. Jakkoliv ale veliké nad tím bylo rozjitření, předce trvalo jen na krátko. Menhart očistil se před svým metropolitou [2]), tak že případ ten žádných následků neměl. Biskup i kníže zůstali v dobrém dorozumění, i mohl tento činnost svou k věcem zahraničným obrátiti. Nechceme zde v popředí klásti vypravení 300 jízdných, kteréž kníže Soběslav vedením kněžice Jaromíra, syna knížete Bořivoje II., králi Lidéři, v srpnu 1132 z Vyrcpurka tažení do Říma nastupujícímu, vedle starých smluv poslal [3]), aniž líčiti jich účastenství v drancování města Augšpurka, kteréž zvláště dne 28. srpna za přítomnosti královy svou příchylnost k Štau-

---

1) Pokrač. Kozmy k r. 1132. Pertz IX. 137. Okolností zvláště vytknutou: „Bohemi vero omnes incolumes extiterunt“, a pak tím, že pokračovatel o opětném proboření „in castro Plysn“ (Aldenburg v Sasích) a „eodem tempore in Gosslar“ vypravuje, stává se celá věc poněkud podezřelou.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1133. Pertz IX. 138.

3) Pokrač. Kozmy k r. 1132. na uv. m.

fovcům příliš zjevně bylo ukázalo [1]); jsouť to vedlejší události, které na říši česko-moravskou podstatného vlivu neměly; ale rozhodně působilo úmrtí uherského krále Štěpána II., jenž během roku 1131 se byl se světem rozžehnal [2]). Tím zapletena jest říše česko-moravská do dlouhých a nebezpečných válek, které konec učinily dávnému a věrně zachovávanému přátelství mezi Soběslavem a Boleslavem III. polským.

Příčinou těchto dlouholetých válek byla bezdětnost Štěpána II. Otec jeho Koloman pojal okolo r. 1113, již ve vyšších letech svých, dceru ruského velkoknížete za manželku, ale již v prvním roce ji od sebe zapudil. Ona vrátivši se k otci svému do Kieva porodila tam r. 1114 syna, jemuž dáno jméno Borik (Bartoloměj). Někteří měli ho za dítě Kolomanovo, jiní za bastarda. Když pak Štěpán II. zákonného dědice více se nadíti nemohl a z rodu Arpadova jen Soběslavův svak, oslepený Bela II. na živu byl [3]), kterého ale Štěpán z nástupnictví vyloučiti chtěl, přijal odpolu dorostlého Borika velmi přívětivě a chystal se, ustanoviti ho sobě za nástupce [4]). Toho ale hrdost maďarská nestrpěla; pochybujíce o jeho manželském zrození zvolili raději po Štěpánově smrti 1131 slepého Belu, kterého dne 28. dubna 1131 v Bělehradě královském korunovali [5]); ano i zbraní se chopili r. 1132, když Poláci a Rusové za nápadníka do pole se vybrali [6]). Tím bylo přátelství, mezi knížetem Soběslavem a Boleslavem III. od r. 1115 věrně trvavší, roztrženo [7]). Chtěje pomoci svaku svému Belovi, jenž byl okolo r. 1130 svatbu

---

1) Pokrač. Kozmy na uv. m. „dum ad quemdam locum Omberg vocatum venirent“.

2) Thurocz II. kap. 63. Schwandtner, Script. I. 176.

3) Viz str. 21 t. d.

4) Thurocz II. kap. 64 na uv. m. 177.

5) Katona, Epitome chronol. dle kroniky Budínské I. 270.

6) Thurocz II. kap. 64. na uv. m. 178.

7) Letop. Hradišť. k r. 1132. Pertz XVII. 650. „Inter Principes Boemiæ et Poloniæ fides sacra et concordia est violata“.

s Helenou, dcerou srbského knížete Uroše slavil, vtrhl Soběslav dne 18. října 1132, tedy touž dobou, kdež Boleslav III. přes Karpaty do Uher přitáhl, do Slezska [1]) a poplenil zemi mečem i ohněm. Letopisec jmenuje mezi hojnou kořistí, kterouž Soběslav z této výpravy domů přinesl, také stáda divokých koní [2]). Bohužel byl tento šťastný návrat jen začátkem nových bojů. Poláci, Rusové, Moravané a Češi brali v nich podílu, a každý za příčinou jiných zájmů. Také markrabě rakouský, Lipolt Svatý byl do nich vtržen. Nejstarší syn jeho Adalbert vzal si okolo r. 1132 Hedviku, sestru kněžny české [3]), a vstoupil tím, jako kníže Soběslav, v příbuzenství s Belou II. Kterak téhož roku kníže Brněnský Vratislav, Oldřichův syn, ruskou kněžnu za manželku dostal, určitěji udáno není; pokračovatel kronikáře Kozmy praví k r. 1132: „kníže Vratislav z onoho kraje Moravy, kterýž se Brněnsko nazývá, vzal si manželku z Rus, která tak krásná byla, že nad proslavenou Helenu řeckou daleko předčila“ [4]). Ona jest druhá Slovanka, která se od času Břetislava I. do rodu Přemyslova vdala; Svatava polská byla první, a nejmenovaná tato z Ruska druhá. Vyjma asi tři z Uher pocházely manželky knížat česko-moravských venkoncem z rodů německých.

Nahoře pravili jsme, že Soběslavův šťastný návrat ze Slezska byl začátkem nových bojů. O této, mezi říší českomoravskou a Polskem za příčinou uherského nápadníka Borika vypuklé válce praví letopisové Hradištští [5]) k následujícímu roku 1133: „Toho léta poplenili Češi spolu s Moravany čtyrykrát Polsku, aniž by tam odporu byli nalezli. Zejména

1) Letop. Hradišť. na uv. m. Otto Frisingen. Chron. VII. 21. fol 81. na uv. m.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1132. Pertz IX. 138.

3) Letopočet udává Pray, Annal. I. 124. Meiller Reg. rodový strom, jmenuje Hedviku dcerou Bely Slepého. Katona a Mailáth drží se Pray-e.

4) Pokrač. Kozmy k r. 1132. na uv. m.

5) Letop. Hradišť. k r. 1133 na uv. m.

Moravané přinesli, spálivše a ze základu vyvrátivše město Kozlí nad Odrou, bohatou kořisť a množství zajatých obojího pohlaví domů.“ Bližších zpráv o tom podává kronikář Pražský.[1]) Dle něho vpadl Soběslav již 16. ledna do Slezska, spálil na 300 vesnic a odvedl mnoho zajatých. Bezbrannost Boleslavovu ve Slezsku vysvětlujeme si tím, že celou válečnou moc sebral do pole pro Borika; aby v Uhrách rozhodný ráz učinil, vydal Slezsko a schránil si všecken zbrojný lid k hlavní bitvě, kterou s králem Belou svésti zamýšlel. Svedl ji také skutečně dne 22. července 1133; když ale Lipolta svatého syn, Adalbert, sklíčenému svakovi svému ve vhodnou chvíli s dobře ozbrojenými zástupy německými na pomoc přišel, musel Boleslav III. s velikou ztrátou ustoupiti [2]). Že Soběslav tehdy se blížil a teprvé po skončení bitvy přirazil, není pravdě nepodobno, český letopisec aspoň vypravuje, že Soběslav právě na cestě byl do Uher k svému svakovi, králi, a že položiv se podle osady jménem Vahovce [3]) táborem, dlouho tam pobyl, až konečně po skončeném řízení se navrátil. Jaké to řízení bylo, řečeno sice není, ale stálé války za příčinou Borika je napovídají; jednaloť se o to, podporovati krále Belu II., a Boleslava III. přiměti k tomu, aby od nároků Borikových upustil. To se ale bohužel stalo teprvé sprostředkováním krále Lidéře. A kolik strasti a bídy muselo Slezsko ještě zakusiti! [4])

---

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1133 na uv. m.

[2]) Katona hist. crit. III. 465. 78. Thurocz II. 64 „in ipsa festivitate Mariæ Magdalenæ“. Schwandtner I. 179.

[3]) Pokrač. Kozmy k r. 1133 na uv. m. „cis pagum, nomine Vag, castra metatus est“. Tento „pagus Vag“ zdá se dosti pravdě podobně osada Vagovce, uhersky Vágha, býti, v Prešpurské stolici, ležící na pravém břehu Váhu, s 1500 obyv., asi $^3/_4$ hodiny pod bývalým královským hradem Žintavou, v XV. stol. zhusta jmenovaným co shromaždiště uherského vojska proti moravským Husitům. Žintava leží při silnici, kteráž z Trnavy přes Szered do Nitry vede. Z Moravy vede cesta do Vagovce přes Strážnici.

[4]) „O miserabilis regio duci subdita fatuo“. Pokrač. Kozmy k r. 1134. Pertz IX. 139.

Lidéři šťastně podařila se výprava do Říma, již byl v srpnu 1132 podniknul. V prosinci sešel se s Innocencem II. v proslulé rovině Ronkálské u Piačency, kdež ve velikém shromáždění Lombardův o státu i církvi jest rokováno [1]). Na krátký čas se rozšedše setkali se zase ve Viterbo, slavili pak velikonoce dne 26. března 1133 v krajiné Sabinské a nedlouho potom stanuli před Římem. Dne 30. dubna zmocnil se Lidéř východní části města, kdežto severní s Vatikanem a chrámem petrským v moci Anakletově zůstala [2]). V neděli, dne 4. června 1133, dal sobě a manželce své Rejčce, nepokusiv se ani o dobývání druhé části města, v kostele Lateranském od Innocenca II. korunu císařskou na hlavu vstaviti. Svatý Norbert, jakož i Moravané a Češi, jichž jak známo 300 ve vojště jeho bylo, stali se svědky vznešeného výkonu toho [3]). Účel tažení do Říma, korunovace císařská, byl tedy dosažen, ale rozštěpení v církvi skončeno nebylo. Asi v polovici června opustil císař Lidéř Řím a byl dne 23. srpna téhož roku 1133 již ve Frysinku [4]). Zde ho teprvé došly zevrubné zprávy o tom, co se za jeho nepřítomnosti v Bavořích sběhlo.

V Bavořích bylo se totiž vévodovi Jindřichu podařilo, po zdvižení prvního obležení Špýru r. 1128 [5]), dobyti Falkenšteina, hradu to Štaufovcům oddaného Fridricha od Luku, ochránce církve Řezenské. Tento Fridrich od Luku jest manžel Luitgardy aneb, jak ji v Praze jmenovali, Svatavy, dcery zemřelého r. 1125 knížete českého Vladislava I. Měla ještě tři bratry, Vladislava, Děpolta a Jindřicha. Ale dobytím hradu nebyl odpor Jindřichův ještě přemožen. Odpor

---

1) Vita Innocentii II. u Muratoriho III. 435. Srovn. Mobill. Annal. St. Benedict. VI. 174.

2) Annal. Hildesheim. Gemblacen. Annal. Saxo k r. 1133. na uv. m.

3) Otto Frisingen. Chron. VII. 18. Annal. Hildesheim. Pokrač. Kozmy k r. 1133.

4) Böhmer, Kaiser-Reg. č. 2130 str. 110.

5) Viz str. 23 t. d.

ukázal se hned, jak biskup Řezenský Kuno zemřel. Fridrich vymohl, že proti vůli bavorského vévody Jindřicha strýc Oty Volfrathshausenského, horlivého přívržence Štaufovců, zvolen a od metropolity svého, Salcburského arcibiskupa Kunrata vysvěcen byl. To se stalo dne 17. srpna 1132. Za nepřítomnosti Lidéřovy nepřátelství tak se zmohlo, že vévoda bavorský se konečně k rozhodnému rázu sebrati musel. Vytáhl tedy hned po veliké noci, v dubnu 1133 se silným vojskem ku hradu Volfrathshausen a těsně jej sevřel. Hrad osvoboditi chtěje vypravil se nově vysvěcený biskup Řezenský, jenž se také Jindřich jmenoval, se spojenci svými, tedy těmi od Luku, z Volfrathshausen atd., mezi nimiž i markrabě Lipolt Svatý rakouský byl, proti němu a položil se nad Isarou. Že obě strany po bojovných rytířích se ohlížely, snadno si pomysliti můžeme; zejména stalo se asi vyzvání k čeledím, aby se ke korouhvím dostavili.

S touto okolností do spojení uvésti tuším třeba, co nám Pražský kronikář k r. 1133 vypravuje[1]: Kněžic Vladislav, mladý bojovník neskroceného, bezuzdného ducha, syn soujmenného výtečného otce, utekl prý s mnohými stejně smýšlejícími urozenými jinochy českými do Bavor, aby u švakra svého válečné služby konal. Muselť to učiniti podtají, tedy útěkem vyjíti z hranic, protože kníže a strýc jeho Soběslav k Lidéři stál, tento pak Štaufovce za nepřátely pokládal. Tak alespoň my si tu věc vykládáme. K boji ale nedošlo; falckrabí Ota z Wittelsbachu, tchán Oty z Volfrathshausen a příbuzný Fridricha od Luku, sprostředkoval mír[2]) touž dobou, když císař Lidéř zase na půdu německou vstoupil. Dne 23. srpna 1133 byl Lidéř, jak již povědíno, ve Frysinku, tedy několik neděl potom, co Boleslav III. z Uher vyjíti musel. Bela II. byl ovšem dosáhl skvělého vítězství, ale pomocí německou, a Boleslav, ačkoliv oslaben, předce nebyl

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1133. Pertz IX. 139.

[2]) Bavorskou tuto záležitost obšírně i s doklady viz u Jaffé, Lothar str. 139 — 142.

ještě neškodným učiněn. Aby toho dosáhl, odhodlal se Bela II. žádati císaře Lidéře II. o pomoc. Lidéř šel z Frysinka do Vyrcpurku [1]) a držel pak v druhé polovici října 1133 v Mohuči četně navštívený dvorský sjezd. Arcibiskupové Adelbert Mohučský, svatý Norbert Magdeburský, kardinal Gerhart, biskupové Vormský, Špýrský, Eichštedtský, Havelberský, svatý Ota Bamberský byli přítomni [2]), když se tam Pražský biskup Menhart, jak již na str. 48. t. d. vypravováno, dostavil, aby se opět z neřestí, jemu od některých kanovníků připisovaných, očistil. Jelikož i zde slavného uznání došel, a nepřátelům svým velikomyslně odpustil, domníváme se, že vlastní příčina tohoto nového osočování neležela jinde, než v německém jeho původu. Neboť když Olomúcký biskup Jindřich, jeho věrný a osvědčený přítel, v příštím roce 1134 nad jeho hrobem úmrtní řeč držel, prosil přítomného knížete Soběslava a všecky přístojící světského i duchovního stavu, aby aspoň nyní všecku zášť proti nešťastnému cizozemci mimo sebe pustili, jelikož jen zlomyslné popichování, nikoliv ale právo pravdy rozbroj spůsobilo [3]). Z Mohuče šel císař do Basileje, slavil vánoce v Kolíně a slavnost zjevení 1134 v Cáchách [4]). Dne 25. ledna zdržoval se v Goslaru [5]). Tehdáž byl k němu Belův vyslanec biskup Petr vypraven [6]), aby prostřednictvím císařovým konec

[1]) Annal. Saxo k r. 1133. Pertz VI. 768.

[2]) Mon. Boic. XXIX. Pars I. 259. Jaffé, Lothar str. 144 pozn.

[3]) Pokrač. Kozmy k r. 1134 „cum misero alienigena". Pertz IX. 140.

[4]) Doklady k tomu v Jaffé, Lothar str. 144, 150 a 151.

[5]) Jaffé, Lothar str. 153. n 62.

[6]) Pokrač. Kozmy k r. 1134. Pertz IX. 139. „Rex Pannonicorum coecus episcopum Albæ civitatis, nomine Petrum, ad imperatorem... miserat". Zdali „Alba civitas" značí královský (Stoličný) Bělehrad aneb Zara Vecchia t. j. Bělehrad při moři, aneb Bělehrad sedmihradský, o tom se mínění rozchází. Fessler, Geschichte Ungarns II. 46 klade Bělehrad při moři, Mailáth I. 109 jmenuje Bělehrad sedmihradský, kdežto Engel a Röpell Bělehrad královský zvolili. Engel, Geschichte Ungarns I. 178 jmenuje Petra proboštem Králo-Bělehradským. Jelikož tamní biskup co strážce hrobu sv. Štěpána u veliké vážnosti byl, nejspíše i zde Petr z Bělehradu královského jmín jest.

byl učiněn zhoubným vpádům Poláků do Uher. Petr šel ale napřed do Prahy, aby si podporu od knížete Soběslava pojistil, a pak teprvé do Němec. Soběslav vydal se s ním na cestu a setkal se asi v únoru 1134 v saském Aldenburku s císařem Lidéřem a manželkou jeho Rejčkou [1]. Výsledek poselství byl příznivý. Lidéř slíbil, že se v záležitosti polsko-uherské zcela míněním Soběslavovým chce spravovati. Bohaté dary jsou navzájem dány; Maďaři věnovali císaři dva bělouše se skvostnými pochvami, na jichž sedlech 26 hřiven zlata se nacházelo, a těšíc se úspěchu svému vrátilo se poselství do Uher [2].

Mezitím co Soběslav bezpochyby ještě s uherskými posly při dvoře císařském dlel, učinili dne 26. února 1134 Moravané a s nimi lid z Králohradecké, Chrudimské, Boleslavské, Čáslavské a Kladské župy nový vpád do Polska. Od hranic moravských až k Odři lehlo za krátký čas všecko popelem, a jelikož Poláci pro nastávající čas postní, ve kterém z příčin náboženských podobné výpravy se nečinívaly, k obraně přichystáni nebyli, odvezli Moravané a spojení s nimi Čechové kořisť tak bohatou, jakou nikdy před tím [3]. Událost tato sloužila knížeti polskému bezpochyby za výstrahu, co by mu ještě nastávalo, kdyby Borika a nároky jeho ještě déle podporoval a příkazu císařova, dostaviti se příštího roku k říš-

---

1) Doba schůze padá dle pobytu Lidéřova v Gosslaru asi do února, jelikož Pokrač. Kozmy bezprostředně potom o událostech dne 26. února mluví. Jaffé, Lothar 153 n. 62. Pokrač. nazývá místo schůzky „Plzen“. Již Dobner, Annal. VI. 229 připomíná, že Plzen totéž místo jest co Plysn (srovn. str. 48 pozn. 1. t. d.) a že slovanské jméno Plisne Aldenburk značí. Že se Lidéř tehdáž v Sasích zdržoval, dosvědčují listiny. Jaffé, Lothar na uv. m.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1134. Pertz IX. 139.

3) Pokrač. Kozmy na uv. m. „sine duce Sobezlao terram hostilem introissent“. Tato slova jakož i určité udání času vedou nás k tomu, abychom válečnou výpravu kladli do času, kdež kníže v Němcích meškal.

skému sněmu, neuposlechl [1]). Uhry, říše česko-moravská a císař Lidéř spolčeni tvořili moc tak velikolepou, že sestárlý již Boleslav III. míru dal přednost před válkou. Poslal tedy ke sněmu dvorskému, jejž Lidéř dne 26. května následujícího roku 1135 v Magdeburcé držel, posly své [2]), a dostavil se o nanebevzetí P. Marie, tedy dne 15. srpna, osobně před císaře v Meziboři, kamž zároveň s ním kníže Soběslav a z Uher poslové Belovi došli [3]). Zde mezi jiným rozhodnuto jest, že Bela II. králem v Uhrách zůstati a mezi Soběslavem a Boleslavem III. všecko nepřátelství přestati i mír učiněn býti má [4]). Letopisec Pražský k tomu dokládá, že tenkráte prý spíše příměří než mír zavřeli a potom se rozešli [5]).

S Polskem bylo ovšem spíše jen příměří učiněno než mír, nikoliv ale s Boleslavem III., neboť on nepřečkal dlouho dny Mezibořské a šlo mu v pravdě o to, se Soběslavem zůstati v přátelství. Dokázal to na sjezdu, kterýž o letnicích 1137 v Kladsku, tedy na české půdě držán byl. Úmrtí jeho připadá na 28. října 1138.[6]) Říši rozdělil svým synům: Vladislav obdržel Krakovsko a Slezsko, Boleslav Mazovše a Kujavu, Mečislav Hnězdno s Pomořany a Jindřich Žitomíř, s tím ale příkazem, že nejstaršímu, Vladislavovi, s držením Krakova hodnost velikého knížete polského a vrchní moc nad bratřími zůstati a takové přední právo budoucně vždy nej-

---

[1]) Annal. Erphesfurden. k r. 1135. Pertz VI. 540. „(In Merseburg) ex præcepto imperatoris dux Polenorum affuit.

[2]) Annal. Saxo k r. 1135. Pertz VI. 769.

[3]) Annal. Saxo na uv. m. Annal. Erphesfurden. udávají mylně 1. srpna. Jaffé, Lothar 164. n. 39.

[4]) Annal. Erphesfurden. k r. 1135. Pertz VI. 540.

[5]) Pokrač. Kozmy k r. 1135: „imperfecta pace, sed positis induciis, unusquisque ad propria remeavit". Pertz IX. 141.

[6]) Nekrol. Cvifaltský u Hessa, Mon. Guelf. str. 250. „V. Kal. Novb. Boleslaus dux Boloniorum. Iste multa bona contulit nobis cum uxore sua Salome". Salomin pamětný den v nekrologu tom jest 27. června, na uv. m. 245. Umřelať 1144.

staršímu členu rodiny připadnouti má [1]). Pro dějiny Moravy jest toto rozdělení Polska proto důležité, že z potomků Vladislavových samostatní panovníci Slezska se stali, kteří s Čechy a Moravou mnohonásobné styky měli. Již předka jejich, Vladislava samého, vidíme v přátelském poměru ke knížeti Soběslavovi. Roku 1137 zdvihl v Němčí nejmladšího syna jeho, Václava, z křestu, na znamení, že obnovené přátelství mezi Polskem a Čechy i budoucně trvati má [2]).

Vůbec nacházíme u Soběslava, že velikou váhu kladl na duchovní příbuzenství, zapomínaje při tom, že snaze jeho, s rody panujícími do užšího spojení rodinného vstoupiti, jen na překážku býti mohou. Vímeť [3]), že již Lidéř r. 1128 českému kněžici kmotrem byl; roku 1134 oznámil král Bela II. svou ochotu k podobné službě přátelské. K slibu jeho poslal Soběslav novorozeného syna svého s biskupem Menhartem a četnou družinou k dvoru uherskému a dal ho tam u přítomnosti slepého krále ve svatvečer letnic pokřestiti; domýšlíme se, že to byl kněžic Oldřich [4]). A když pak r. 1137 kněžic Václav velkého knížete Vladislava za kmotra dostal, byl Soběslav se saským rodem císařským, s Arpadovci i s Piasty v duchovním příbuzenství, což nikdy nezůstalo bez následků, protože duchovní příbuzenství jisté církevní zápovědi sňatků spůsobuje. Dle starých předpisů církve bylo totiž zapovězeno manželství mezi křestěncem a kmotry, mezi ním a jejich dětmi, mezi kmotrem a kmotrou a konečně mezi kmotry a rodiči křestěnce [5]). Rovněž ustanovily synody Mohučská a Kolínská, že kmotrové až do čtvrtého stupně

---

1) Doklady u Jaffé, Konrad III. str. 75 a 76 a Röppel, Polen I. 295. Lelevel, Polska II. rodový strom uchyluje se v některých udáních od Röppella. Jaký podíl pátý syn, Kazimirz, obdržel, řečeno není.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1134. U Pertze IX. 144.

3) Viz str. 24 t. d.

4) Pokrač. Kozmy k r. 1134 na uv. m. „in die Pentecostes, tehdy 3. června. Bylo nařízeno křestiti ve svatvečer při svěcení vody. Srovn. str. 24 pozn. 3 t. d. k r. 1128.

5) Doklady u Waltera, Lehrbuch des Kirchenrechtes str. 675.

nemají příbuzni býti rodičům křestěnce [1]. Že tato církevní nařízení Pražskému kronikáři známa byla, vidíme z nevole, kterou zjevně pronáší, an vypravuje, že strýc synovce, král Bela českého kněžice ke křtu nesl, z čehož zavíráme, že nařízení ona v církvi Pražské a Olomúcké sice v dobré paměti, ale nic v užívání byla, sice by jinak strážce zákona, biskup Menhart, křest, při kterémž i kníže Soběslav přítomen byl, nebyl vykonal.

Při tomto křestném obřadu byl také Kunrat (II.), syn Litolta Znojemského, držán byv od r. 1128 ve vazbě zprvu na Vyšehradě potom u Jindřicha Grojeckého, a posléze r. 1134 na svobodu propuštěn [2]) — zasnouben se srbskou kněžnou Marií, sestrou uherské králové Heleny. Obě byly dcery srbského knížete Uroše [3]). Zdá se, že ještě téhož roku se oženil a do údělu Znojemského co Kunrat II. uveden byl. V Brněnsku byl od r. 1130 kněžic Vratislav, tak že již jenom Olomúcko ve správě komory knížecí zůstalo.

Propuštěním Kunrata zrušen byl poslední trestný výkon, kterýž se r. 1130 na jevo vyšlým spiknutím proti knížeti byl nevyhnutelným stal [4]). Mysli všech byly, aspoň dokud Soběslav žil, uchlácholeny a obecný pokoj i pořádek blažil poslední léta jeho panování. Zdali v příznivém osudu knížete Kunrata oba biskupové, Menhart a Jindřich, podílu měli, o tom zpráv není. Praví-li se ale o Menhartovi, že ho kníže právě tenkráte z celé duše miloval [5]), smíme se domnívati, že biskup, jenž onoho hnutí r. 1130 dle vlastního přiznání

---

[1]) Harzheim, Concil. German. III. 597 a násl.

[2]) Letop. Hradišť. k r. 1134. Pertz XVII. 650.

[3]) Pray, Annal. Hung. k r. 1134, str. 127. Že kněžna se jmenovala Marie, na jevo vychází z nadační listiny premonstratského kláštera Louka u Znojma, z r. 1190. Cod. dipl. Mor. I. 331 a 342. Viz str. 50 t. d.

[4]) Viz str. 30 t. d.

[5]) „Quem (Episcopum) intimo diligebat (Soběslaus) affectu“ Pokrač. Kozmy k r. 1135. Pertz IX. 140.

dosti blízek byl [1], jistě i na účastníka ve spiknutí, knížete Kunrata se rozpomněl a za ulehčení losu jeho u knížete se přimlouval. Takový výklad věci souhlasí příliš s povahou srdce lidského, než abychom o trefnosti jeho pochybovati mohli. Jakožto pohnútku ke sňatku knížete Kunrata II. s kněžnou Marií udává sám letopisec zjevně, že tím spolek mezi Uhry a Čechy uzavřený utužen býti měl [2], což se také skutečně stalo. Soběslav a Bela setrvali až do smrti své v nejlepším přátelství. Soběslav zemřel 14. února 1140, Bela dne 23. února 1141 [3].

Po skončení svatého obřadu vrátil se biskup Menhart, bohatě obdařen, s křestěncem z Uher domů. Ale na zpáteční cestě roznemohl se a musel ve dvorci svém Sekyři kostele [4] zůstati. Soběslav, sotva že smutnou tuto zprávu obdržel, pospíšil hned do Sekyře kostela, aby biskupa ještě při živobytí zastal [5]. Velice obradován návštěvou jeho, odevzdal Menhart knížeti dary, kteréž byl od krále Bely obdržel, a přijav zajisté útěchy od spolubratra svého, biskupa Jindřicha, vypustil duši dne 3. července 1134 [6]. Mrtvé tělo jeho převeženo jest do Prahy a tam v chrámě sv. Víta pohřbeno. Biskup Jindřich konal při tom předepsané modlitby a držel nad hrobem onu řeč, o které jsme se byli zmínili. Mnich Sázavský vychvaluje zemřelého knížete církevního jakož pravého, upřímného přítele kněžstva a mnichů, těšitele

---

1) Srovn. str. 46 t. d.

2) Pokrač. Kozmy na uv. m.

3) Necrolog. Admunten. k 13. únoru. Archiv c. k. Akad. XIX. 407.

4) O tomto statku biskupství Pražského viz díl II. str. 38, 209 a 270 t. d.

5) „Rediens igitur iam dictus princeps (Sobeslaus) de Ungaria, venit ad episcopum suum, cui in infirmitate laboranti solatia pietatis prout competens erat, impendit". Pokrač. Kozmy k r. 1134. na uv. m. Z místa toho zavíráme, že Sobělav meškaje u Bely, mezitím co Menhart na zpáteční cestě onemocněl, křestu dne 2. června vykonanému obcoval.

6) Monach. Sazav. k r. 1134. Pertz IX. 158.

a pomocníka chudých a poutníků [1]). Klášter Cvifaltský ve Švábích, od knížete Vladislava a manželky jeho Rejčky štědře nadaný, uvádí biskupa Menharta mezi svými dobrodinci. Ona černá, zlatem vyšívaná „Cappa", kterou na zpáteční cestě z Jerusaléma od řeckého císaře darem obdržel, dostala se jmenovanému klášteru. Také zlatý kříž s ostatky, tři štoly s fanony a více jiných menších darů svědčí ve Cvifaltech o štědrosti jeho [2]). V klášteře v Bamberce založil výroční den své paměti [3]).

Že biskup Jindřich Olomúcký exequie za zemřelého Menharta Pražského, a sice v Praze samé držel, má původ svůj v prastarém snešení sněmu církevního [4]), dle kterého při uprázdnění stolice biskupské nejblíže sousedící aneb jiný, od metropolity k tomu ustanovený biskup, intercessor či visitator jmenovaný, do osiřelého sídla se odebral, pohřeb obstaral, seznam jmění církevního zhotovil, a všecko, čeho k nastávající volbě nového biskupa třeba jest, nařídil, při čemž se jmenovitě na přání obce biskupské vyptati měl. Také v Praze měla obec vždy ještě rozhodný vliv na obsazování stolice biskupské, a biskup tamní býval pokaždé na sněmě volen [5]). Kníže Soběslav rozepsal volební sněm k 29. září do hlavního města, a jelikož k slavnosti sv. Václava, kteráž se dne 28. září s velikou okázalostí slavila, mnozí z venkova do města přicházeli, byl sněm nad míru četně navštíven. Čekatelů, kteříž se u knížete i u císaře o přímluvu ucházeli, nebyl nedostatek. Zvolen jest ale probošt Vyše-

---

[1]) Monach. Sazav. k r. 1134. Pertz IX. 158.

[2]) Bertholdi Zwivilden. Chron. kap. 15 a kap. 46. Pertz X. 104 a 119. Du Cange připomíná o fanonu: „Mappulla sive mantile, sacerdotis indumentum est, quod vulgo Phanonem vocant". Jakové ostatky ve zlatém kříži byly, patrno z Ortliebi Zwifalten. chron. Pertz X. 89.

[3]) Dobner, Annal. VI. 232.

[4]) Concil. Carthag. III. can. 8. a Carthag. V. can. 8. u Binterim, Denkwürdigkeiten der kathol. Kirche I. 2. str. 198.

[5]) Srovn. díl II. str. 32, 220 a 335 t. d.

hradský Ján, přítel Olomúckého biskupa Jindřicha [1]). Investituru dle konkordatu Vormského obdržel biskup Jan v lednu aneb na začátku února 1135 od císaře Lidéře; zdali v Kvedlinburce, kdež Lidéř dne 2. února se zdržoval [2]), zjištěno není — vysvěcení se mu ale jistě dostalo v Mohuči dne 17. února od Metropolity Adelberta [3]). Stolice biskupská v Praze byla tedy jen 7 měsíců a 14 dní prázdna.

Tehdáž, když biskup Ján uvedení na stolici Pražskou dosáhl, stál císař Lidéř bez odporu na vrcholu své moci. V celé rozsáhlé říši německé neměl žádného nebezpečného nepřítele více; nejnebezpečnější, Štaufovec Fridrich, byl se právě přičiněním svatého Bernarda v Bamberce poddal [4]), a jak s tak zvanými zeměmi komorními, Polskem, Uherskem a Čechy, stál, viděli jsme na dvorském sněmě v Magdeburce a na slavném říšském sněmě v Meziboři, od císaře dne 15. srpna drženém. Že tam spor o korunu uherskou ke konci přiveden jest, že kníže Soběslav přítomen byl a Boleslav polský se pokořiti musel, vypravovali jsme již dříve. Císař nedal pustiti Boleslava před sebe [5]), dokud nezapraví od dvanácti let zadržalý poplatek 500 liber, kterýž

1) Pokrač. Kozmy k r. 1134. Pertz IX. 140.

2) Annal. Saxo k t. r.

3) Pokrač. Kozmy k r. 1135 na uv. m. 141. Letop. Hradišť. k r. 1135. Pertz XVII. 650. Letopisec, pravě zde, že zvolený biskup prsten a berlu od císaře dostal, zmiňuje se tím o věci, která Vormským konkordátem a volební kapitulací Lidéřovou již zrušena byla, ale v paměti hluboko utkvěla. O volební smlouvě srovn. Pertz XII. 511.

4) „Interventu Clarevallensis abbatis Bernardi". Otto Frisingen. chron. VII. 19. Edit. Argentor. fol. 80. Další doklady u Jaffé, Lothar, str. 160 a 161.

5) Otto Frisingen. chron. VII. 19 „post generalem curiam Bambergensem (imperator) in Saxoniam divertens, Polonorum ducem cum multis muneribus obvium habit, quem tamen non ante dignatus est suo conspectui præsentari, quam tributum duodecim annorum, hoc est D libras ad singulos annos, persolveret, et de Pomeranis et Rugis homagium sibi faceret subiectionemque perpetuam sacramento confirmaret".

knížeti českému dlužen byl, a ku kterému Polsko od času Břetislava I. zavázáno bylo [1]). Boleslav zaplatil dluh a odevzdal on i ostatní cizí vyslanstva i knížata císaři skvostné dary. — Řekové jménem císaře Koloiana (Jana I.) zlato a drahé kameny, nachové oděvy rozmanité barvy i voňavé, Němcům až potud neznámé věci, Poláci a Čechové soboliny a jiné vzácné kožešiny vůbec, pak zlato a stříbro, Maďaři také své [2]). Potom, slíbivše pomoc k příštímu tažení do Říma, rozešli se, kníže Soběslav s nákladem 6000 liber stříbra, kteréž mu bezpochyby poskytlo prostředků, Prahu, jak letopisec dí [3]), čili lépe hrad Pražský na spůsob měst italských

---

1) Jakkoliv neurčitě svrchu uvedené místo zní, máme s Dobnerem Annal. VI. 235 za to, že se jen k onomu poplatku vztahovati smí, kterýž Kazimír za postoupení Vratislavy a obvodu jejího panovníkům českým platiti se uvolil, ročních totiž 30 hřiven zlata a 500 hřiven stříbra, a kterýž od Jindřicha IV. za právně platný uznán byl. Srovn. díl II. str. 178 a 350 t. d. Na pováženou jest ale, že kníže Soběslav až do r. 1132 v nejlepší vůli, ba v úzkém přátelství s Boleslavem III. polským trval, kdežto dle udání Oty Frysingského odvádění poplatku již r. 1123, tedy v době, kdež Soběslav u Boleslava co vyhnanec žil, zastaveno jest. Roku 1125 dosedl Soběslav na stolec český a zůstal, vzdor neplacení, až do 1132 v míru s Boleslavem! Či mu snad Soběslav, ohledem k mnohým válkám, do kterých Boleslav zapleten byl, čekal? Či měl poplatek ten císaři z Pomořan placen býti? Před 12 lety Pomořany ovšem od Boleslava porobeny jsou Že se v XVI. století o polském, knížeti Soběslavu zadržalém poplatku mluvilo, vidíme z Dúbravského histor. Bohem. lib. XI. pag. 101: „Soběslaus Vratislaviensem in Slesia regionem adgreditur, quod ei iam a triennio per Boleslaum non solveretur tributum ex Vratislavia debitum“. Nemohouce ale dokážati, že císař sobě z Pomořan nějaký poplatek vyhradil, a vědouce, že se z Polska do Čech poplatek odváděl, odhodlali jsme se, dokud lepších důvodů nebude, k náhledu svrchu uvedenému.

2) „Sed et dux Poloniæ duxque Boëmiæ pelles grisas atque mardelinas cum variis auri et argenti aliarumque præciosarum rerum muneribus tanta afferebant copia, ut nullus superesset principum, qui vel ducum illorum, vel imperatoris muneribus se non gauderet honoratum“. Annal. Erphesfurden. k r. 1135. Pertz VI. 540.

3) Pokrač. Kozmy k r. 1135. Pertz IX. 141.

z pevného staviva a s lepšími hradbami přestavěti. Tehdy vydal Soběslav také poslední provincii moravskou, kteráž od r. 1130 pro komoru jeho spravována byla, knížectví Olomúcké, a udělil je synovci svému Lipoltovi, synovi Bořivoje II. z Vratislavské hlavní větve, tak že Morava r. 1135 po dlouhém čase ve třech městech zase vlastní dvory měla, totiž Lipolta v Olomúci, Vratislava v Brně a Kunrata II. ve Znojmě [1]). Soběslav učinil krok ten, jak se zdá, aby i svému rodu zjednal podobný mír, jaký byl dne 26. května 1135 v Magdeburce a dne 15. srpna t. r. v Meziboři pomocí Lidéřovou mezi Polskem a Uhry sprostředkoval. Všude měly zbraně odpočívati, aby císař Lidéř tím bezpečněji výpravou do Italie i církevním zmatkům konec učiniti mohl. Byla-li jednou světská a duchovní vláda ve shodě, pak bylo dle tehdejších náhledů štěstí pojištěno.

Po skončení říšského sněmu zdržel se císař ještě několik neděl v severních Sasích [2]) a přišel v září do Mühlhausen v Durynsku, kdež dne 29. září 1135 vzdorokrál Kunrat, bratr Fridricha Štaufského, titul svůj složil a od císaře odpuštění došel [3]). Tím byl spor s Hohenstaufy ukončen. Císař sdělil radostnou tuto zprávu bez prodlení papeži Innocencovi II. [4]) a oznámil mu, že na příští vánoce knížata říšská do Špýru svolána jsou, aby výpravu do Italie, kdež vzdoropapež Anaklet vždy ještě přivrženců měl, s prospěchem provesti mohl. Knížata se sešli a sněm se počal jak určeno bylo. Často již jmenovaný Jindřich Grojecký, markrabě dolnolužický a purkrabí Magdeburský [5]), byl již na cestě, umřel ale, nedošed Špýru, dne 31. prosince 1135 v Mohuči. Uprázdněnou marku obdržel od císaře Kunrat Vetínský, který beztoho již mar-

---

1) Letop. Hradišť. k r. 1135. Pertz XVII. 650.

2) Jaffé, Lothar str. 167.

3) Jaffé, Lothar na uv. m. s doklady.

4) Annal. Saxo k r. 1135. Pertz VI. 770. Pertz list sám neuvádí, ale odkazuje k vyjíti majícímu Codex epistolaris.

5) Srovn. díl II. str. 277 a násl., pak 463 t. d.

krabím v Míšni byl, a purkrabství Magdeburské uděleno jest v léno Burkartovi, příbuznému císařovu a bratru arcibiskupa Magdeburského Kunrata [1]). Úmrtím Jindřicha uprázdněné kraje Nišany a Budišín, kteréž Viprecht druhdy od krále Vratislava v držení měl [2]), spadly co uprázdněná léna na Čechy a teprvé okolo 1140 zase na Kunrata míšeňského, kdežto rodinný statek Grojec na Jindřichovu sestru přešel, a díl spupných statků v rukou vdovy Viprechta Grojeckého zůstal; jmenovalať se Kunigunda a byla druhou jeho manželkou. Od ní vyplatil Soběslav později (1139) několik hradů za 700 hřiven stříbra a připojil je ke své říši [3]).

---

1) Annal. Saxo k r. 1136. Pertz VI. 770. Tento Kunrat jest nástupce svatého Norberta, který 1126 arcibiskupem Magdeburgským se stal a co zakladatel premonstratův v pověsti svatosti dne 6. června 1134 zemřel. Roku 1215 jest za blahoslaveného prohlášen, a roku 1582 k svatým počten. Ostatky jeho se od r. 1626 v premonstratském klášteře na Strahově v Praze veřejně uctívají. Dějepisný material o tomto výtečném muži viz u Jaffé, Lothar, příloha VII. 245.

2) Srovn. díl II. str. 277 t. d. Pokrač. Kozmy k r. 1140. Pertz IX. 146: „Sobezlaus acer dux... licet magna solicitudine non solum sui principatus esset occupatus, verum etiam curam Moraviæ et Sirbiæ impenderet etc.“ Že Sirbia v takovém spojení jen zemi Milčanů s hlavním městem Budišínem značí, ukazuje Šafařík, Starožitnosti II. 620 a Zeuss, die Deutschen 642 a násl. Roku 1142 poslal kníže Vladislav II. bratra svého Jindřicha do Budišína, aby tam vojsko sebral a k němu přivedl. Vincent. Annal. k r. 1142. Pertz XVII. 600. Skutkem tím dokázal kníže český, že v Nišanech a v Budišíně práva panovnická měl.

3) Pokrač. Kozmy k r. 1139. Pertz IX. 144. Po smrti Juty české († 17. prosince 1108. viz díl II. str. 410 t. d.) pojal Viprecht Grojecký Kunhutu, vdovu po Kunovi z Bichelinku. Nejstarší syn jeho rovněž Viprecht jménem, vzal 1110 Kunovu dceru, která se také Kunhutou jmenuje, za manželku. Viprecht jest bratr nahoře jmenovaného Jindřicha Grojeckého. Annal. Pegav. ad an. 1110 Pertz XVI. 249. Pokrač. Kozmy praví na uv. m. jen: „Dux Sobezlaus ab uxore Wigberti aliquot castra DCC marcis argenti redemit“, odkudž by pochybnost vzejíti mohla, zdali se výplata od vdovy staršího či mladšího Viprechta stala, kdyby za příčinou náramného bohatství domněnka nenasvědčovala spíše otci než synu.

Říšský sněm ve Špýru trval asi do 8. ledna 1136[1]; válečné tažení do Italie bylo hlavním předmětem porad. Velikonoce, tehdy dne 22. března, slavil Lidéř v Cáchách, letnice v Meziboři a památku sv. Petra a Pavla dne 29. června v Gosslaru[2]. Dne 15. srpna vidíme ho ve Vyrcpurku, kdež se válečníci sejíti měli. Veliké a vybrané vojsko bylo se tu poznenáhlu sebralo[3]. Nejčetnější jsou zástupy Jindřicha, vévody bavorskéko. Ze Štaufovců zůstal Fridrich, bezpochyby za svolením Lidéřovým, doma[4]. Ale bratr jeho Kunrat se dostavil; vedlé něho stál markrabě Albrecht Medvěd, vévoda korutanský, falckrabí Ota z Rýna, Ota z Vittelsbachu, markrabí Kunrat míšenský a dolnolužický atd. Z knížat duchovních provázeli císaře osobně arcibiskupové Trírský, Kolínský a Magdeburský, biskupové z Meziboře, Luttichu, Havelberka, Utrechtu, Túlu, Basileje, Kostnice a Řezna, a množství opatů, mezi nimi Korvejský a Fuldský[5]. V řadě zde vyčtených pohřešujeme pomoc česko-moravskou, metropolitu Adelberta Mohučského, markrabí rakouského atd. Zdali nebyli tyto obesláni, či se zpěčovali přijíti? O českém knížeti Soběslavu praví kronista Pražský[6]: „že kníže dle přání císařova zbrojil a sebranému již vojsku kněžice Vladislava před nedávnem z ciziny se vrátivšího za vůdce dal; ale ten že, přijav od knížete 900 hřiven denárů pro své vojíny, s penězy a několika svými soudruhy utekl.“ Jest to týž Vladislav, který se byl r. 1133 s několika urozenými jinochy z hranic zemských uchýlil, chtěje příbuznému svému Fridrichovi od Luku proti vévodovi bavorskému, či vlastně proti záměrům Lidéřovým, jak se domníváme, jíti na pomoc[7]. Patrno, že se brzy vrátil

1) Listina v Böhmerových Kaiser-Regest. č. 2148 str. 112.

2) Annal. Saxo k r. 1136. Pertz VI. 770.

3) Annal. Saxo na uv. m. Cont. Gemblacen. u Pertze VI. Otto Frisingen. chron. VII. c. 19.

4) Srovn. str. 36 t. d.

5) Doklady u Jaffé, Lothar str. 179.

6) Pokrač. Kozmy k r. 1136, Pertz IX. 142.

7) Viz str. 53 t. d.

a zase milosti užíval, sice by jinak Soběslav úkol takový naň nebyl vzložil. Kam Vladislav s penězi ušel, co s nimi dělal, a zdali sebraný česko-moravský houf k voji císařskému se přidal, to vše jest ve tmách; při celé té výpravě, kteráž předce od září 1136 až do listopadu 1137 trvala, neděje se o Češích ani zmínky.

Že Lipolt Svatý, markrabě rakouský, ve výpravě jmenován není, vysvětluje se chorobností jeho. Stálť při závěrku svého zbožného, bohulibého života. V září 1136 vydalo se vojsko císařské na pochod k prosmykům Tridentským [1]), a dne 15. listopadu t. r. zesnul světec v 60. roce věku svého. Pohroben jest v klášteře Novohradském. „Z Pisy psal Innocenc II. dne 8. ledna 1137 zarmoucené vdově, těšil ji slibem, že se modliti bude za duši výtečného manžela jejího, a končil přáním, aby matka i děti napořád svazkem lásky a svornosti spojeny zůstaly. Památka Lipoltova ctěna jest hned jakož blahoslaveného služebníka božího; prohlášení za svatého dostalo se mu ale teprvé za Innocence VIII. a bulla kanonisační vyhotovena jest dne 6. ledna 1485.“ [2]) Jakož dvě sestry jeho, Gerbirga a Ita, provdány byly za dva Přemyslovce, Gerbirga 1100 za Bořivoje, a Ita za Litolta Znojemského, tak pojal i syn jeho a nástupce v markrabství, Lipolt IV. (V). hned po skončeném roce smutečním 1138 Marii, dceru knížete Soběslava, za manželku, a sestra jeho Kedruta provdala se 1140 za Soběslavova nástupce, Vladislava II., od něhož právě nejznamenitější Přemyslovci pocházejí, majíce takto Kedrutu za pramáti.

Jak Lipoltovi rakouskému choroba, tak nedopustilo metropolitovi česko-moravskému, Adelbertovi, vysoké stáří, zúčastniti se ve výpravě. Zemřelť dne 23. června 1137, tedy dříve než se císař z Italie vrátil, a pochován jest v klášteře Eberbašském. Soujmenný nástupce a příbuzný jeho, švakr

[1]) Otto Frisingen. chron. VII. cap. 19. Annal. Saxo k r. 1136 na uv. m.

[2]) Bamberger, synchron. Geschichte VIII. 229.

Štaufovce Fridricha, panoval jen tři léta, od 1138 do 1141[1]). A což biskupové, Jan Pražský a Jindřich Olomúcký, zdaž ti při tažení do Říma nebyli? Oba biskupové, ačkoliv investováni od císaře, byli v síle Lidéřovy kapitulace volební z r. 1125 prázdni povinnosti, říši německé osobně konati služby vojenské[2]). Oba nacházíme v jejich diecesích touž dobou, kdež Lidéř v Italii práva řádného papeže Innocence II. proti Anakletovi († 25. ledna 1138) se zastává, onomu převahu zjednává, cestu do Říma klestí a po dosažení cíle nazpět do Němec přes Narni a Bolognu se vrací. Ba vidíme biskupa Jindřicha toho času v nemilém sporu s knížaty moravskými.

Pražský letopisec vypravuje dle doslechu[3]), že za času italské výpravy 1136 biskup Jindřich uzavřel, vystavěti kostel v osadě Blansko, kteráž již od dávných let k Olomúckému kostelu patřila[4]). Osada tato, která se až podnes počítá k lenním statkům arcibiskupství Olomúckého, leží v horách severně od Brna a patřila k údělu Brněnskému, jehož správa svěřena byla Vratislavovi. Lidumilovný pastýř duchovní zajisté chtěl vystavením kostela horalům porůznu bydlícím poskytnouti příležitosti k duchovnímu pokrmu a posile duší. Snad choval již dlouho krásný ten úmysl, neboť roznesla se pověsť, že ve dvorci svém v Blansku má mnoho zásob, k stavbě určených. Zpráva o tom, vypravuje kronista dále, drážđila prý zištnost knížete Vratislava a zbudila v něm žádost, zmocniti se zboží tam nahromaděného. Známeť Vratislava z té doby, kdež s Kunratem Znojemským proti Sobě-

[1]) Series archiep. Mogunt. u Böhmera, Fontes III. 140. Annal. Saxo k r. 1138. Pertz VI. 776. Annal. Erphesfurden. k t. r. na uv. m. 541. Otto Frisingen. chron. VII. cap. 22.

[2]) Viz str. 5 t. d.

[3]) Pokrač. Kozmy k r. 1136. Pertz IX. 142.

[4]) Spupné panství Rajec s manským statkem Blansko, ve Wolného německé topografii Moravy II. 2. str. 361 a násl. Že Blansko s Rajcem Olomúcké církvi patřilo, viz v Cod. dipl. Mor. I. 206.

slavovi učinili spolek, jenž se uvězněním jich obou skončil [1]). Oba byli ovšem zase na milost přijati, zdali ale s přijetím milosti také srdce své přichýlili k uděliteli milosti, jest jiná otázka; čas nás o tom zpraví. Že biskup Jindřich starému knížeti věrným jest přítelem, seznali jsme při nejedné příležitosti, a protož není divu, pakli se na společných drahách s ním ne vždycky přívětivě potkávali. Právě měli zase mezi sebou ledacos k vyrovnávání, pročež se jmenovaná knížata s biskupem v klášteře Rejhradském sešli. A tu prý Vratislav, popíraje biskupství Olomúckému vlastnického práva ku Blansku, biskupovi stavění kostela přímo zakázal. O to se mnoho hádali a časté schůzky v Rejhradě měli. Neshodnuvše se pak platně, odložili vyjednávání a rozešli se [2]). Tak vypravuje letopisec. Nápadné jest, že moravské listiny o Blansku pořád mlčí. Teprvé r. 1267 objevuje se toto místo zase v držení Olomúckého kostela [3]). Smíme-li Olomúckému biskupu a letopisci Janovi Dúbravskému († 1553) věřiti, byl dle něho [4]) spor o Blansko krátce před smrtí Soběslava, tedy okolo roku 1140, rozhodnut ve prospěch biskupa, kterýž pak tam dávno zamýšlenou stavbu kostela ku poctě sv. Martina dokončil. Tamější farní kostel slaví až podnes památku patrona svého na den sv. Martina. Zdali téhož roku 1136 přičiněním biskupa Jindřicha Olomúcký kostel sv. Mauricia, který tehdáž prý klášteru Hradišťskému patřil [5]), směnnou smlouvou i s patronátem a vším příslušenstvím k Olomúcké kapitule se

1) Viz str. 26 a násl. t. d.

2) „Tandem post multa concilia ibi (in Raygrad) habita, positis induciis, imperfecta pace unusquisque ad propria redierunt“. Pokrač. Kozmy k r. 1136. Pertz IX. 142.

3) Cod. dipl. Mor III. 397.

4) Dubravius histor. Bohem. lib. XI. pag. 104. Edit. Basil. 1575.

5) Richter, Series episcop. Olom. pag. 21. Pak Wekebrod, Mährens Geschichte. V Brně 1814. I. 115 a 116. Ačkoliv kniha tato jest celkem nekritická a nesprávná, předce užito v ní tu i tam dobrých poznámek ze spisů Friebeka a Gianiniho, a jelikož se Wekebrod právě v této věci k Gianinimu táhne, odhodlali jsme se užiti jeho svědectví.

dostal, zde rozhodovati nechceme, ačkoliv událosť samu popírati nemůžeme. Kostel sv. Mauricia v Olomúci vyskytuje se ovšem teprvé r. 1257 v moravských listinách [1]); ale o věci té mluví několik od sebe docela neodvislých svědků, tak že předce nějaký historický základ míti musí.[2])

Tažení do Říma se biskup Jindřich sice nezúčastnil, zato se ale r. 1136 odhodlal, navštíviti hrob Vykupitele v Jerusalémě. Vímeť, že on již r. 1123 svatá místa byl viděl. Jelikož pak co biskup diecesní nesměl opustiti sídlo své bez svolení svého metropolity a svého zeměpána, obrátil se k oběma jmenovaným pánům o dovolení k cestě. Chtěl zajisté příští velikonoce, totiž 1137, ztráviti v Jerusalémě. Aby tedy v pravý čas tam došel, odebral se již v prosinci 1136 do Prahy, slavil tam vánoce s biskupem Janem, a vrátil se, dostav od knížete povolení, okoló svátku sv. tří králů, provázen biskupem Janem, do Olomouce. Zde slavili ještě společně r. 1137 zjevení (sv. třech králův) a pak se rozešli;

---

[1]) Cod. dipl. Mor. III. 256.

[2]) Klášterské letopisy v Hradišti, rukop. morav. zemského archivu v Brně svaz. I. 25, připisují starému Hradišťskému premonstratovi Tetzelovi, který na začátku XVII. stol. klášterské letopisy vedl, tato slova o kostelu sv. Mauricia: „Bogumilus, qui et Deocarius, intrusus abbas, promotoris sui, Heinrici Zdik, episcopi Olomucensis, instantiis permotus, parochialem St. Mauritii intra Olomucium sitam et ad monasterium Gradicense tunc pertinentem ecclesiam, cum universis ad eam pertinentibus fundis, domibus, hortis, agris, pratis etc. commutavit, et Canonicis Olomucensibus possidendam extradidit, ab iisdem pro ea obtinens duas, Sti. Stephani unam, alteram Sti. Michaelis extra septa monasterii tunc sitas ecclesias, quarum posterior cum turri elevata stabat eo in loco, quo nunc patet introitus ad monasterium. Item pomerium spatiosum, horto conventuali fere contiguum, quæ omnia memoratus abbas septis monasterii cingere cogitabat“. Letopočet k poznámce této přidán není. Wekebrod zděluje zprávu tuto k r. 1148 na uv. m. 118 s bližším udáním příslušenství ke kostelu sv. Mauricia patřícího. Srovnává se, vyjma letopočet a některé vedlejší okolnosti, s následujícím místem z Hirschmenzelovy r. 1699 sepsané „Relatio de insigni monasterio Gradicensi“: „Deocarus, ultimus Benedictinus, patrio nomine dictus Bogumil, cuius regimine præ-

biskup Ján vrátil se do Prahy, a Jindřich vydal se, zřídiv jak toho církevní zákony žádají, na čas své nepřítomnosti generálního vikáře, s opatem kláštera Sázavského, Sylvestrem [1]) na svoji poutnickou cestu.[2])

Letopisec dokládá výslovně [3]), že se k biskupovi Jindřichovi „mnozí z obou zemí“, tedy z Čech a Moravy, přidali; možno tedy, že česko-moravská poutnická výprava ve spojení byla s vyzváním císaře a papeže, strojiti k příštímu jaru 1138 křižácké tažení. Již na říšském sněmě v Meziboři, v srpnu 1135, mluvilo se živě o zamýšlené kři-

dicta ecclesia parochialis Olomucii ad St. Mauritium cum iure patronatus, cum 13 domibus, cum hortis appertinentibus, a monasterio abalienata est, et cessit capitulo eccles. cathed. Olom.“ Třetí pramen, jenž Tetzelovi jistě znám byl, jest Olomúckým kanovníkem Gianinim zhotovený, bohužel velmi chybný přepis prastaré, nyní ztracené Olomúcké kroniky, která výměnu výslovně do r. 1140 klade: „Actum est hoc in facie ecclesiæ Olomucen. anno 1140“. Viz Dudík, Mährens Geschichtsquellen I. 87, 275 a 276. Hradišťský klášterník Michal Siebenaicher, který mezi léty 1673 a 1680 Hradišťské letopisy, až podnes v moravském zemském archivu uložené, pomocí archivu klášterského a starého Tetzelova rukopisu spisoval, nenalezl již nic authentického o kostele sv. Mauricia; on praví: „Meum non est decidere, quonam modo ac tempore Parochia illa a monasterio fuerit alienata, cum post diligentem investigationem de hoc reperiam authentici nihil, præter huiusmodi Tetzelii narrationem“. Pak uvádí svrchu položené místo. Jak Dobner o věci té soudí, praví v Annal. VI. 333. Hlavní naše námitka proti těmto výpovědím zakládá se na tom, že ani jedna Hradišťská listina při jmenování majetku ke klášteru Hradišťskému patřícího, o kostele sv. Mauricia se nezmiňuje. K prvnímu nadání nepatřil na žádný pád, Cod. dipl. Mor. I. 162 a násl. Srovn. díl II. str. 280 t. d. Celou správu zamítnouti jen z té příčiny, že jméno „Mauricius“ u nás jest neobyčejné, byloby ovšem nemístné. Svatý Mauricius patří k nejstarším svatým, kteříž v Čechách a na Moravě se uctívali. Viz Höfler, Prager Koncilien str. XII.

1) Mnich. Sázav. k r. 1137. Pertz IX. 158.

2) Letop. Hradišť. k r. 1137. Pertz XVII. 650. „Dominus Henricus . . . Jerosolimam profectus est“.

3) Pokrač. Kozmy k r. 1137. Pertz IX. 143.

žácké výpravě; tam se bylo, jak víme, dostavilo poselství řeckého císaře Koloiana [1]); na zpáteční cestě provázel je k příkazu Lidéřovu biskup Anselm Havelberský co vyslanec do Cařihradu [2]). Anselm vrátil se teprvé v červnu 1136 do Němec, a ačkoliv ve své cestovní zprávě [3]) jenom o theologických hádáních mluví, ku kterým ho Řekové vyzvali, předce není pochyby, že hlavní účel cesty, zavření spolku, bezpečnost a pomoc křižákům atd. dosažen jest. Koloian chystal veliké vojsko, Benátčané přislíbili pomoc po moři a na západě čekalo množství rytířů na chvíli, kdež se tažení mělo začíti.

První, jenž dostál slovu, byl císař Byzantský. Dobře ozbrojen vydal se do Kilikie, a stál bezpochyby již na půdě asiatské, když biskup Jindřich a množství Čechů a Moravanů, kteří spolu s ním poutnické hole se byli uchopili, do Cařihradu došli. Letopisec praví, že tam [4]), „jelikož císař právě ve vzdálených krajinách válčil," déle než jim milo bylo, zdrženi jsou, tak že se až do veliké noci do Jerusaléma více dostati nemohli. Domníváme se však, že vlastní příčinou takového opozdění nebyla nepřítomnost císařova, nýbrž nebezpečnost cest. Slabá vláda krále Jerusalemského, Fulka z Anjou, nebyla totiž s to prázdny zachovati cesty od houfců Turkomanův; zvláště r. 1137, kdež sultan Mosulský, Zenghi, na křesťany zle naléhal, a proti hrabství Tripolitskému hlavní ráz namířiv, skvělého vítězství nad křesťany byl již dosáhl, až konečně, vojskem od Edessy, Antiochie a Jerusaléma se blížícím sám do nebezpečí uveden, v srpnu 1137 s králem Jerusalemským příměří učinil [5]).

1) Srovn. str. 62 t. d.

2) Annal. Saxo k r. 1136. Pertz VI. 770. Imperator celebravit natalitia Apostolorum Petri et Pauli (29. června) Goslariæ, ibique Anselmus, Havelbergensis episcopus, rediens a Constantinopoli, quo missus fuerat, venit ad eum".

3) D'Achery, Dialogor. Libr. I. 161.

4) Pokrač. Kozmy k r. 1137. Pertz IX. 143.

5) Doklady k tomu má Bongars, Gesta dei per Francos, na mnohých místech.

Do času tohoto příměří mohl by se, jak se domníváme, nejspíše klásti odjezd biskupa a jeho družiny z Cařihradu; neboť dříve vydati se na cestu, spoléhajíc se na dobré české a moravské meče, bylo by snad čestné, ale od hloučku v poměru k celému vojsku předce jen malého jistě velmi odvážlivé a nerozumné bývalo. Asi v září 1137 dostali se poutníci do Jerusaléma. Většina z nich vrátila se, vykonavši pobožnost svou u hrobu Spasitelova, ještě téhož roku po moři, kdež bouřemi mnoho trpěti museli, domů, mezi nimi také opat Silvester, kterýž dne 24. prosince do svého kláštera bez nehody došel [1]). Ale biskup Jindřich, pevně odhodlán jsa, svatý čas velikonoční slaviti u hrobu Kristova, vyčkal na nejpamátnějším místě na zemi času milostného a zužitkoval pobytu toho hojně ve prospěch svého a svých bližních spasení. Seznalť tam totiž před nedávnem od sv. Norberta založený řád premonstrátů [2]), vzal v kostele hrobu božího v Jerusalémě roucho řeholní na sebe, spolu s povinnostmi řehole svatého Augustina, kteráž novému řádu jest základem, a umínil sobě, řád ten ne-li hned ve své diecési, tedy alespoň v českých zemích zavesti [3]). Po svátcích velikonočních 1138 (hod boží velikonoční padl na 3. dubna) chystal se biskup Jindřich k návratu. Bezpochyby cítil dobře, že třetí cestu do Jerusaléma sotva bude moci podniknouti,

---

1) Mnich. Sázav. k r. 1137. Pertz IX. 153.

2) Že řád premonstratský tehdy již v Palestině a v Jerusalémě uveden byl, dosvědčuje Sigeberti Contin. Premonstrat. k r. 1131. Pertz VI. 450.

3) Vincentii Pragen. Annal. ad an. 1141. Pertz XVII. 659: „habitum et regulam Sti. Augustini . . . Hyerosolimys assumsit". Pak Contin. Gerlaci Abb. Milovicen. ad an. 1184 na uv. m. 695: „Sdiko, qui Henricus, bonæ memoriæ Olomucensis episcopus, habitum nostrum, quem Hierosolymis viderat, super sepulchrum vitæ susceperat . . . et abdicatis ibi tam esu carnium, quam cæteris vitæ blandimentis, reportabat memorato duci (Sobezlao) et Bohemis sicut novum hominem, ita et novum ordinem". Potvrzeno v Cod. dipl. Mor. I. 218 vlastními slovy biskupa Jindřicha.

a předce šlo mu o dokonalejší známost památné země již z té jednoduché příčiny, aby i ve vzdálené vlasti své osudy tamních křestanských říší, s kterými se byl obeznámil, snáze sledovati a zpomínky své obnovovati mohl. Za tou příčinou prosil Roberta, žijícího tehdy v Jerusalémě učeného mnicha benediktinského z francouzského kláštera sv. Remigia v diecési Remešské, aby mu jakoby místopis svaté zemé sepsal a k upamatování na pobyt v Jerusalémě odevzdal. Robert byl bez pochyby k takové práci nad jiné spůsobný. On sám praví, že důležitému koncilu Clairmont-skému, na kterémž první křižácké tažení zavřeno jest, od 18. až do 28. listopadu přítomen byl, a domníváme se, že on také byl účastníkem tohoto tažení a očitým svědkem zaražení nového křesťanského trůnu v Jerusalémě, neboť historie svatého města, kterou k rozkazu svého opata sepsal a kterou známe, oprávňuje nás k této domněnce. A tím více místopis! ten předpokládá dokonalou známost míst, a tato zase delší pobyt v zemi. Robert splnil žádost biskupovu a sepsal jakýsi topografický dějepis svaté země, kterýž mu věnoval. Spis ten jest základem všech podobných prací, které později sepsány byly [1]). Touto památkou opatřen, chopil se biskup Jindřich hole poutnické. Jakožto premonstrat, dobře vyrozuměv řeholi

1) Roberti monachi s. Remigii historia Hierosolymitana, jest otištěna v Bongars, „Gesta dei per Francos", nikoliv ale „Roberti ad H(enricum) episcopum Olomucensem descriptio locorum terræ sanctæ". V Epistola dedicatoria nacházíme tato místa: „cum ad ecclesiam, in qua curam ovium christi suscipere meruisti, pietati tuæ repatriare placuerit gressus tuos", aneb „quum devote, prout nobis cognitum est, immo catholice transfretans, huc, de longe remotis boëmiæ partibus, accessisti", aneb „modo autem, reverende domine mi, quum a parvitate nostra sacrorum locorum terræ repromissionis, regionis videlicet ierusalemiticae, nec non et regionum collateralium noticiam querere dignatus es, prout sanius potero sublimitati tuæ diligenter elucidare non dedignabor" — místa, kteráž mohou sloužiti k objasnění toho, co nahoře řečeno. O tomto ode mne v Bibl. Reg. v Římě nalezeném rukopisu srovn. Dudík, Iter Rom. I. 247 a násl.

augustinské, sotva se bez spolubratra na cestu vydal, a dle významu života řeholního troufáme si tvrditi, že tehdy některý ze syrských premonstratů do Olomouce přišel. Kdy ale Jindřich Moravu a biskupské sídlo své uzřel, udáno není. Letopisy Hradišťské píší k r. 1138 jen tolik: Navštíviv nejsvětější hrob Páně vrátil se biskup Jindřich zdráv do sídla svého"; jelikož ale letopisec bezprostředně po této zprávě hned druhou klade, že dne 25. srpna Kuno, opat Třebíčský, zemřel, klademe příchod biskupův do Olomouce do léta téhož roku, tak že biskup Jindřich asi 16 neb 17 měsíců ze své diecése vzdálen byl; celkem krátká to doba, a předce jaké proměny!

K roku 1135 jsme připomenuli [1]), že kněžic Lipolt, synovec knížete Soběslava, po Bořivoji II., správu údělu Olomúckého obdržel. Uděliv toto moravské knížectví zletilému Přemyslovci, dokázal Soběslav, že mu jde upřímně o mír ve vlastní rodině. A skutečně panoval již od několika let hluboký mír; důkazem toho jest, že knížecí manželé na pouti a návštěvy v sousedních zemích mysliti a je také provesti mohli. Tak navštívil Soběslav v postě 1137 krále Belu II. v Uhrách. Oba panovníci slavili pak společně velikou noc (dne 11. dubna) v Olomúci; kněžna Adléta jakož Uherka dávno již si přála, slaviti slavnost svatého Štěpána ve své vlasti; tentokráte žádost její se splnila; cestovalať do své otčiny a slavila tam dne 20. srpna památku svatého krále. Za její přítomnosti převezeny jsou kosti jejího asi před 10 léty v cizině, v Řecku, u vyhnanství zemřelého otce Almoše a pohřbeny na domácí půdě. Slavnost patrona zemského, svatého Václava, jakkoliv ráda by ji byla v Praze slavila, musela tentokráte, nemohouc již do hlavního města v čas doraziti, ztráviti v Olomúci. Letnice, kteréž r. 1137 na 30. května padly, prožil Soběslav v Kladsku, kamž i vévoda Boleslav III. z Polska přišel a obnovil staré přátelství. Nedlouho potom

[1]) Viz str. 63 t. d.

konal se v Němčí křest kněžice Václava [1]). Dle toho panoval r. 1137 na všech stranách mír, a protož marně pátráme po příčině, proč Soběslav, jak Sázavský mnich a letopisy Hradišťské tvrdí [2]), Lipolta jedva před dvěma léty do Olomúce uvedeného zase z Moravy vypudil. S kněžicem tím shledáme se zase, ale teprvé r. 1140. Což se zase nějaké spiknutí kulo? či působila zpráva, že Soběslav ještě za živobytí svého nástupce si ustanoviti chce, nevoli? Či očekávala se při zvěsti o smrti Lidéřově změna v politice česko-německé? Lidéř, bera se zpáteční cestou z Italie přes Bolognu, cítil již blížící se smrt. Z Bologny bral se do Verony a odtud spěšně do Tridentu. Císař toužil po domácí půdě; vstoupil na ni mezi Innou a Lechem ve vsi Breitenwang, blíže hranic bavorských. V chýši chudých lidí umíraje dal vévodství saské zeti svému, Jindřichovi bavorskému, příjmím Hrdému, v léno a odevzdal mu znaky korunní, ustanovuje ho jakoby nástupcem svým. Na to skonal dne 3. neb 4. prosince 1137. Pohroben jest v založeném od něho klášteře Lutter, v zemi Brunšvik-Volfenbyttelské [3]). Kníže Soběslav ztratil smrtí jeho věrného přítele a milostivého pána, říše ale panovníka, jaký se jen za staletí jednou vydaří. „Říše kochala se v míru a v hojnosti, kláštery kvetly, spravedlnost vládla a křivda mizela“ [4]). Lidéř uměl sacerdotium a imperium, duchovní i světskou moc, přivésti ke shodě, a odtud požehnaný účinek. Bohužel zmizel již pod prvním jeho nástupcem, Kunratem III., kterého jsme již 1127 co vzdorokrále seznali,

[1]) Vše dle Pokrač. Kozmy k r. 1137. Pertz IX. 143. Svátek sv. Štěpána slavili Uhři až do r. 1687 dne 20. srpna. V tomto roce přeložil jej Innocenc XI. na památku vyproštění Budína z ruky Turkův na 2. září. O křestu srovn. str. 57 t. d.

[2]) Mnich. Sázav. k r. 1137. Pertz IX. 158, opakováno v letop. Hradišť. k t. r. Pertz XVII. 650.

[3]) Doklady u Jaffé, Lothar str. 222 a násl.

[4]) Annal. Saxo k r. 1135. Pertz VI. 770. Pak Jaffé, Lothar str. 219. Pokrač. Kozmy k r. 1137. Pertz IX. 144 jest patrně o smrti císařově špatně zpraven.

a který, jak víme, r. 1135 veřejně se pokořil. Rod jeho, Hohenstaufové, zrovna 100 let nesl první korunu v říši, až je r. 1238 stihla klatba, která navždy starý lesk zničila; stihla je, protože Štaufovci opustili od Lidéře nastoupenou dráhu a zapomněli, čím jakož nejvyšší ochránci církve jí a říši povinni byli.

Kunrat obdržel korunu německou vlastně volbou pokoutní, neboť dva měsíce před volebním sněmem do Mohuče vypsaným sešli se dne 22. února 1138 v Malém Koblencu, dávno již zašlém místě na levém břehu Mosely, naproti dnešnímu Koblencu, papežský legát Dětvin, rozený Šváb [1]), arcibiskup Albero Trírský [2]), biskup Vormský a zvolený, ale ještě nevysvěcený a neinvestovaný arcibiskup Kolínský, Arnold, se Štaufovcem Fridrichem a zvolili dne 7. března jeho bratra [3]), předstírajíce, že se podtají svolením všech skoro knížat ujistili, protože jest se co obávati, že Jindřich bavorský, v jehož rukou znaky královské jsou, svobodné volbě překážeti bude. Dne 13. března vykonal již papežský legát korunovaci v Cáchách, a dne 18. dubna držán jest slavný vjezd v Mohuči [4]). Obvyklý obecný sněm říšský vypsán jest k letnicím (22. května) do Bamberka, kdež svatý Ota ve vysokém stáří posud žil. Zde se měla platnost volby rozhodnouti. Mezi jinými dostavili se tam také markrabě Lipolt Štědrý, rakouský, Lipolta Svatého syn, a kníže Soběslav [5]). Čeho si král Kunrat III. žádal, toho dosáhl. Neb ačkoliv se Jindřich Hrdý ještě nepoddával zcela, seděl Štaufovec napořád již pevně na trůnu, přijav v Řezně znaky korunní [6]). Soběslav

---

1) Chron. Luneburgen. Eccard. I. 1382.

2) O nadaném muži tom viz Jaffé, Konrad III. 3.

3) Otto Frisingen. chron. VII. cap. 22. na uv. m. 81. Annal. Saxo k r. 1138. Pertz VI. 776. Annal. S. Disibodi k t. r. Pertz XVII. 25.

4) Otto Frisingen. chron. na uv. m.

5) Oba vidíme co svědky na listině u Meillera, Regest. n. 6. pag. 25.

6) Otto Frisingen. chron. VII. cap. 29 na uv. m. Annal. S. Disibodi k r. 1138. Pertz XVII. 25.

zdržel se ještě několik dní u dvora, podepsal tam co svědek listinu pro klášter sv. Blažeje ve Švarcvaldu [1]) a dal svému tehdy ještě nezletilému prvorozenému synu Vladislavovi od krále podáním korouhve vévodské Čechy již napřed podati v léno. Přítomní pánové čeští složili přísahu věrnosti na svaté ostatky [2]). Že se král k vykonání takového protizákonného skutku propůjčil, tomu se nedivme. Každý výkon, kterým německý král jakousi vrchní moc nad říší česko-moravskou, jemu tak důležitou, osvědčiti mohl, byl mu velevítaný a, maje v Bavorsku až posud sice ne zjevného, ale předce velmi nebezpečného nepřítele, musel přátelství knížete českého dvojnásobně sobě ceniti. Proto také zprávě, kterou nám Dúbravský zachoval [3]), že se totiž Kunrat zvláštním poselstvím u knížete o uznání své volby ucházel, nelze popírati vší pravděpodobnosti. Soběslav viděl svůj prospěch a holdoval; vždyť se splnila touha jeho otcovského srdce, Vladislav obdržel léno!

On ale nejspíš dobře cítil, že tento výkon královský jeho nezletilému synovi hodnosť knížecí nepojistil; Břetislavův zákon o starešinství, ač mnohonásobně přerušen, nebyl jestě odvolán. Případ před 13 lety předchozí nemohl a nesměl sloužiti za omluvu [4]). Kdo z Přemyslovců tehdy nejbližším nápadníkem trůnu byl, dá se jen s těží určiti. Dle toho, co se později událo, domníváme se, že buď Vladislav z české linie aneb Kunrat II. Znojèmský přední právo měl; tentokráte mělo ale právo ustoupiti, a protizákonný skutek měl schválením zemského sněmu nabyti zákonnitosti. K tomu konci sezval Soběslav vyšší i nižší šlechtu českou k 29. červnu 1138 do Sadské, v Bydžovsku, a odpolu prosbami odpolu

---

1) Meiller, Regest. n. 6. pag. 25. Erben, Regest. I. 101.

2) Pokrač. Kozmy k r. 1138. Pertz IX. 144. „Obtinuit, ut filius suus Wladislaus in regimen ducatus ei succederet, cui, licet puero, vexillum præsente patre a rege traditum est“.

3) Dubravius, hist. Boh. lib. XI. pag. 103. Edit. Basilien. 1575.

4) Srovn. díl. II. str. 466 t. d.

rozkazy vymohl na nich uznání králem propůjčeného léna. Sněm složil napřed mladému Vladislavovi přísahu věrnosti [1]). Otec domníval se, že tím štěstí prvorozeného svého pojistil, ale jak velice se v tom mýlil! nejen že tomuto domnělému štěstí k vůli v krátké době, která mu ještě popřána byla, těžké oběti přinášeti musel, ale uvalil právě tím také na prvorozeného svého dlouhou řadu protivenství. Vůbec spatřujeme Soběslava v tomto roce, jakoby brány smrti před sebou již otevřeny viděl, velmi pečlivého o blaho svých dítek. Dne 28. září vdal v Olomúci dceru svou Marii za Lipolta Štědrého, rakouského. Věnem obdržela Marie 500 hřiven stříbra [2]). Manželství to zůstalo bezdětné [3]). Bezpochyby zasvětil biskup Jindřich, který se asi touž dobou ze své poutnické cesty do Olomúce byl navrátil [4]), sňatek ten. Přišed nalezl nového metropolitu, nového krále německého, slyšel, že kníže Olomúcký Lipolt vypuzen a Olomúc ve správě knížete se nachází, ano že Soběslavův nástupce léno již přijal a od sněmu uznán jest.

Právě touž dobou, když papež Innocenc II. hlavní církevní sněm do Lateranu vypsal [5]), došlo v Německu k zjevnému rozbroji. Již v Řezně, kdež král ještě o slavnosti sv. apoštolů, dne 29. června 1138 meškal, a kdež Jindřich korunní znaky od Lidéřovy smrti u něho schované vydal, události se jmenovitě s arcibiskupem Salcburským, Kunratem, nemilé výjevy [6]). Ještě větší napnutost panovala v Augšpurce, kamž se byl král v červenci odebral. Veliký počet manství, kteráž byl Jindřich Hrdý přízní tchána svého, císaře Lidéře, ponenáhlu nabyl, vzat jest zde v úvahu; i jest tvrděno, že

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1138. Pertz IX. 144.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1138. Pertz IX. 144. Meiller n. 11. pag. 27.

[3]) Meiller, Regest. strom rodový.

[4]) Srovn. str. 74 t. d.

[5]) Důležitá snešení tohoto, dne 4. dubna 1139 začavšího sněmu církevního viz u Mansiho XXI. 526. Výtah podává Jaffé, Regest. pag. 585.

[6]) Vita Conradi primi, Archiep. Salisb. u Pertze XI. 63 a násl.

spojení Bavor a Sas v jedné osobě zákonům říšským se příčí atd. Kvašení zajisté již vysokého stupně dosáhlo, neboť král Kunrat jednoho dne, nerozloučiv se s nikým, na ručesť odejel do Vyrcpurka, shromáždil tam knížata okolo sebe a oznámil jim vůli svou, že chce Jindřicha a přivržence jeho brannou mocí pokořiti. Tehdy slíbeno jest Sasko Albrechtovi Medvědu, ale v léno je teprvé obdržel o vánocích 1138, kteréž král v Goslaru slavil, a kdež Jindřicha Hrdého, jako již prvé ve Vyrcpurku, achtoval [1]). Tuť se strhla proti Albrechtovi Medvědu se všech stran bouře, a prvé než se léto příštího roku 1139 přiblížilo, byl od Jindřicha Hrdého pobořením svých hradů a popleněním svých statků tak sevřen, že v prvním týdnu června do Vyrcpurka přišel a krále o rychlou pomoc prosil [2]). Tehdy aneb krátce před tím, zajisté ale v největší své nesnázi, doprošoval se u knížete Soběslava zvláštním poselstvím branné pomoci, kterouž mu Soběslav také přislíbil, čímž do boje Štaufovců proti Velfům zapleten jest byl [3]).

Soběslav, jsa muž zkušený a rozumný, předvídal boj ten již v Bamberce, kdež měl příležitost pozorovati strany; odtud také jeho péče o to, aby nejen opravováním zemských hradů ale i spolky se sousedy proti všem případům se ujistil. Že s novým markrabím rakouským, Lipoltem, od 28. září 1138 příbuzenstvím spojen byl, víme, a že s Uhry v přátelském poměru trval, jest nám také známo. Ale na tom přestati nesměl. Tito přátelé jeho, Rakousko a Uhry, jakkoliv mocní, mohli jen ve spolku s německým králem vydatně působiti; bylоť zapotřebí pojiti síly, aby se rostoucí moci Velfů s prospěchem mohlo odporovati. S tohoto stanoviska hledíce musíme knížeti česko-moravskému přiřknouti

1) Doklady v Jaffé, Geschichte des deutschen Reiches unter Konrad III. str. 14—16.

2) Otto Frising. chron. VII. cap. 25 l. c. fol. 82.

3) Erben Regesta n. 225 a 226 str. 101. Pokrač. Kozmy k r. 1139 na uv m.

podílu ve spojení, které se během roku 1139 mezi panujícími rody Štaufovců a Arpadovců stalo. Bela II. měl totiž z Heleny srbské dcerušku Žofii. O ruku tohoto dítěte, neboť Žofie byla tehdy asi v devátém roce věku svého, jest jménem krále Kunrata III. zvláštním poselstvím žádáno pro jeho dvouletého syna Jindřicha [1]). Svatý Ota, biskup Bamberský, měl býti mluvčím; ale vysoké stáří jeho, čítalť 70 let, přinutilo jej řízení to přepustiti někomu jinému. Němečtí poslové slavili velikonoce (23. dubna) 1139 s Belou při jeho dvoře, a nalezše vyslyšení prosby své, byli s bohatými dary propuštěni; vypravuje se, že ctěnému biskupovi Otovi 20 liber ryzího zlata přinesli. Nábožný kmet zlata ovšem již nepotřeboval; dne 30. června 1139 byl apoštol Pomořanů, otec chudých, jak ho letopisec nazývá, založiv 18 klášterův a způsobiv nevystižitelné požehnání, ve svém milém klášteře Michelsberku u Bamberka zbožně skonal [2]). Kliment III. ho r. 1189 prohlásil za svatého. Jeho ostatky uctívají se až podnes na Michelsberce. On umřel tedy dne 30. června, a dne 11. června slavně odevzdána jest při dvoře Bely II. mladá nevěsta z Německa přišlému skvělému vyslanství. Že kníže Soběslav přítomen byl, výslovně se dokládá [3]). Žehnaje propustil slepý otec milované dítě a dal mu věno s sebou, kterýmž množství soumarů naloženo bylo. Cesta šla poříčím Mury, okolo Hradce na Steier a Řezno; od krále Kunrata došel ale rozkaz, že královská dcera má zůstavena býti v panenském klášteře Admuntenském, a jen bohaté věno má přivezeno býti ke dvoru [4]).

Admunt byl snad jediný bezpečný přítulek v celé široké říši, ve kteréž již od jednoho konce ke druhému

[1]) Jaffé, Konrad III. 83 a 119.

[2]) Annal. Pegav. k r. 1139. Pertz XVI. 258 a Herbordi vita Otton. III. 26. Pertz X. 880.

[3]) Pokrač. Kozmy k r. 1139. Pertz na uv. m. Annal. Melic. k r. 1138. Pertz IX. 503.

[4]) Herbordi vita Ottonis I. 51. Pertz X. 771—773. Gesta Archiep. Salisb. cap. 19. Pertz XI. 44.

břinčely. Velfům přálo štěstí; veliký jich protivník. Albrecht Medvěd, byl pokořen a přemožen, skoro celé východní Sasko drželo se jich, ba ani udělení Bavor v léno Lipoltovi rakouskému, zeti Soběslavovu, v červnu neb v červenci 1139, nebylo vážnosti jejich na újmu [1]). Tu konečně král Kunrat uchopil se zbraní. S knížetem Soběslavem byl válečný plán ten umluven, že Soběslav, mezi tím co královské vojsko přes Fuldu a Herzfeld do Durynska postupovati bude, se svými bojovníky má do Sas vtrhnouti, a markrabě Lipolt, nyní vévoda bavorský, udatného Velfa v Bavořích samých zaměstnávati[2]). Na štěstí tehdejším národům způsobili biskupové, kteří se ničeho nebáli tak, jako že protivná strana, chtíc se spasiti, slovanské národy přivolá, v měsíci srpnu 1139 příměří, které až do letnic 1140 trvati mělo. Letopisec český připisuje také Soběslavovi podílu v dosažení tohoto příměří a dokládá, že jest bez uškození královské vážnosti a bez zbraní dobyto vítězství [3]). O hromnicích měl spor porovnán býti na obecném říšském sněmu ve Vormsu.

V tomto sněmu ani Jindřich Hrdý ani Soběslav více se nezúčastnili. Dne 20. října 1139 zemřel náhlou smrtí Jindřich [4]) sotva třicetiletý; jediný jeho syn, Jindřich Lev [5]), tehdáž 10 let starý, příbuzen byl saskému rodu královskému matkou svou Kedrutou, dcerou a dědičkou Lidéře II. Dne 17. prosince t. r. postižen jest Soběslav nemocí, z které se již nevyzdravil [6]). Ještě v podzimku téhož roku, po skončení nahoře vypravovaného nekrvavého tažení proti Sasům,

[1]) Všecko, co se o tomto udělení léna i o čase, kdy se stalo, říci dá, snesl Meiller ve svých regestech č. 163. str. 218.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1139. Pertz na uv. m. a Otto Frisingen. chron. VII. cap. 25.

[3]) Pokrač. Kozmy na uv. m.

[4]) Annal. Saxo k r. 1139. Pertz VI. 770. „veneficio (in Quedlinburg), ut fertur, interfectus". Annal. Magdeburgen. k t. r. Pertz XVI. 187.

[5]) Annal. Pegavien. k r. 1139. Pertz XVI. 257.

[6]) Pokrač. Kozmy k t. r. na uv. m.

dočkal se Soběslav smutného úkolu, sprovoditi Pražského biskupa Jana ke hrobu. Od měsíce března ležel Jan nemocen; Olomúcký biskup Jindřich navštívil ho; nejen láska k bližnímu ale i vroucí žádost, milé své premonstraty uvesti do Prahy, přiměla ho k tomu. Jan slíbil, že nový řád do své diecése přijme, a nyní snažil se Jindřich, aby nadání a obmýšlené založení jich na Strahově v Praze ve skutek uvedl. Máme za to, že zpráva mnicha Sázavského „že Olomúcký biskup 1139 za pobožností do Říma cestoval“ [1]) s touto záležitostí souvisí, ačkoliv nijak popírati nechceme, že ho snad i jiné příčiny tam vedly. Především musíme připomenouti, že Innocenc II. byl vypsal obecný církevní sněm k jaru 1139 do Říma. Sněm ten, kterýž papež dne 4. dubna 1139 v kostele lateranském otevřel, byl desátý mezi 16 oekumenickými sněmy církevními, až posud držanými a obecně uznanými [2]). Ostrá nařízení jsou tam uzavřena, zejmena proti Mikulášencům a Šimonistům, proti nově vystupujícím bludům, proti nebezpečným hrám bojovným atd [3]). Vysoce nadaný biskup Olomúcký konciliu tomu jistě obcoval a tam si opatřil potřebného nařízení, jak by svou církev říditi a, dle našeho domnění, jak by nový řád premonstratů v česko-moravské říši zavesti měl. Později seznáme kardinála-legáta Kvidona, kterýž vyslán byl, aby na Moravě ve skutek uvedl nařízení obecného koncilia [4]). Že biskup Jindřich v Římě také na novo předložil spornou otázku církve moravské o prastarý, vždy ještě od biskupství Pražského užívaný zádušní statek Podivín, kterouž byl Řehoř VII. nerozřešenou zůstavil, jest pravdě podobno [5]); příležitost, jaká se mu tam naskytovala,

---

[1]) Mnich Sázav. k r. 1139. Pertz IX. 158.

[2]) Hefele, Konciliengeschichte I. 50.

[3]) Mansi XXI. 526. Výtah u Jaffé, Regest. str. 585. Arnold Brescianský začal od r. 1138 rozšiřovati své bludařské náhledy.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 248.

[5]) Dobner, Annal. VI. 257. a násl. Srovn. díl II. str. 269 a násl. t. d.

nenajde se vždycky. Rozhodnuta jest věc ta teprvé po několika letech.

Byl-li církevní sněm v dubnu skončen, mohl biskup Jindřich v červnu zase býti ve své diecési a věci založení se týkající s biskupem Janem Pražským během nejbližšího času alespoň tak daleko přivesti, že tento mohl potřebná stavení k obydlí, a některé ze svých rodinných statků k výživě zamýšlené osady duchovní ještě vykázati. Příchodu řádu premostratského na Strahov, kterémuž dáno jméno Sion, biskup Jan se nedožil; dne 8. srpna 1139 vyprostila ho smrt z dlouhé nemoci [1]). Mnichové Cvifaltští ho příliš nechválí, protože bohaté dary, od předchůdce svého Menharta jim udělené, mocí zase na sebe potáhl, a teprvé když v té věci několik útratných cest do Prahy byli podnikli, a když papežský legát Dětvín, Mohučský metropolita Adelbert a sám císař Lidéř v té věci prostředkovali, jim je zase vrátil [2]). Biskup Jindřich nazývá ho mužem svatého obcování a ušlechtilých, příjemných mravů [3]).

Dne 29. září 1139 zvolen jest posavadní opat kláštera Sázavského, Silvester, za vrchního pastýře církve Pražské. Jest on týž, který biskupa Jindřicha Olomúckého na pouti do Palestiny byl provázel [4]). Po skončení volby odebral se Soběslav na svůj dvorec Chvojnov, aby snáze přihlížeti mohl k obnovování starého hradu Hostína Hradce [5]). Zde

---

1) Letop. Hradišt. k t. m. Pertz XVII. 651. Mnich Sázav. k t. r. Pertz IX. 158.

2) Bertholdi Zwiefalten. chron. cap. 15. Pertz X. 104.

3) „Præsul Ioannes vitæ sanctitati conspicuus et venusta morum honestate præcipuus". Cod. dipl. Mor. I. 218. Sázavský mnich jmenuje ho na uv. m.: „Clericorum et monachorum verus amator, pauperum et peregrinorum pius consolator".

4) Pokrač. Kozmy k r. 1139. Pertz na uv. m. Mylně udává Vincen. Annal. k r. 1140. II. Non. Octob. Pertz IX. 659. Srovn. str. 70 t. d.

5) „Castrum renovare coepit". Pokrač. Kozmy k r. 1139. Pertz IX. 145. Co letopisec rozumí slovem „renovare", praví k r. 1142

roznemohl se, jak již napřed řečeno, dne 17. prosince, dal se z Chvojnova přenesti do nového hradu a tam dne 14. února 1140 skonal. Tělo jeho převezeno jest do rodinné hrobky na Vyšehrad, za assistencí biskupa Olomúckého, neboť Pražský nebyl ještě vysvěcen. Kníže Soběslav zanechal pověsť panovníka blaha svých zemí pečlivého a obětovného, udatného vojevůdce, výmluvného a moudrého státníka a obzvláštního dobrodince chudých a církve [1]). Podivno jest, že ještě živ jsa, ve Vyšehradském kostele exequie za sebe jako za zemřelého sloužiti dal a jim s manželkou svou obcoval, což zasmušilost ducha prozrazuje [2]). Hlavní zásluhu patnáctileté jeho vlády shledáváme v jasném poznání toho, že politika malé říše, s velikým a mocným státem sousedící, jen tehdy stálé a blahodějné ovoce přinášeti může, když dovede zužitkovati proudění sousedního velikána bez uškození vlastní země a národnosti ku zpravování říše své. Soběslav šťastně to dovedl, an se držel politiky, kterou veliký předek jeho Břetislav I. říši česko-moravské byl vyznačil. Nejzřejmější toho důkaz jest obrat po Lidéřově smrti. Byv prvé protivníkem Štaufovců, objevuje se Soběslav s nimi na bojišti proti jejich nejkrutějším nepřátelům, proti Velfům.

Že otcovské srdce z lásky k prvorozenému proti základnému zákonu říše, zákonu o starešinství, se provinilo, snadno si můžeme vysvětliti, ale nesmíme nijak schvalovati.

„coeperunt, quae violata erant, reaedificare, quae vero omnino (igne) consumpta, renovare". Pokrač. Kozmy na uv. m. 147. Hostín Hradec jest dnešní město Hostinné v Bydžovsku, a Chvojnov jest Králové Dvůr v Králohradecku; obě česká jména jsou až podnes u lidu v užívání.

[1]) „Tanto patriae amore constrictus erat, ut omnium gerens curam, paratissimus erat mori pro libertate subditorum et honore" atd. Pokrač. Kozmy k r. 1140. Pertz IX. 145. Úmrtní den v nekrologu Cvifaltském: XVI. Kal. Martii Sobezlaus dux Boemiae, pater Lauzlandi (Wladislai) ducis", Hess, Monum. Guelf. pars hist. str. 237.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1140 Pertz IX. 146.

Chyby předchůdců našich nemohou nám nikdy býti za omluvu. Co právnou platnost má, nesmí nikdy jednostranně rušeno býti; rušení takové vždy se tresce.

Soběslavova manželka, uherská princezna Adléta, nepřežila milovaného chotě dlouho; umřelať, jak letopisec výslovně dokládá [1]), již za 7 měsíců hořem. Úmrtní den její připadá na 15. září. Z dítek jejich jmenují se: domnělý nástupce Vladislav, dcera Marie, provdaná v prvním manželství za Lipolta markrabí rakouského, v druhém za Heřmana vévodu korutanského, pak pozdější panovník Soběslav II., oddaný s Alžbětou polskou, Oldřich oddaný s Žofií míšenskou a Václav II. Ze strýcův Soběslavových vládl Kunrat II. v Znojmě a Vratislav v Brně, oba z moravské linie Kunrata I. Z české Vratislavské linie vystupují na jevišti dějin synové Vladislava I., dne 2. října 1109 zemřelého, Vladislav II., Děpolt a Jindřich. Ve vyhnanství žili Bořivoje II. syn Lipolt z Vratislavské linie, a Ota III. syn Oty II. z linie moravsko-olomúcké.

---

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1140. Pertz IX. 146. „Tacta cordis sui doloribus". Necrol. Bohem. Dobner, Mon. III. 14. Také nekrolog Olomúcký rukp. a Podlažický.

HLAVA PÁTÁ.

PANOVÁNÍ VLADISLAVA II. Od r. 1140 do r. 1173.

Volební sněm na Vyšehradě 1140. — Vladislav II., syn Vladislava I. knížetem 1140. — Vladislav II. přijímá léno od Kunrata III. 1140. — Ota III. knížetem Olomúckým, Vratislav Brněnským a Kunrat Znojemským 1140. — Ota biskupem Pražským 1140—1148.— Biskup Jindřich Olomúcký co missionář v Prusích 1140. — Spolčení proti Vladislavu II. 1141. — Kníže Kunrat II. zvolen za knížete českého 1142. — Biskup Jindřich činí se prostředníkem 1142. — Morava v klàtbě 1142. — Kunrat II. bojuje proti Vladislavu II. 1142. — Bitva u Vysoké 1142. — Následky její. — Trestná výprava do Moravy 1143. — Morava sproštěna klatby 1143. — Církevní opravy v Moravě 1144. — Spor o Podivín konečně vyrovnán 1144. — Biskup Jindřich oloupen od svých protivníků. 1145. — Následky tohoto zločinu. — Nová válka v Moravě 1145. — Znojmo dobyto 1146. — Spolčení rozehnáno 1146. — Biskup Jindřich u veliké vážnosti 1146. — Biskup Jindřich v Římě 1146. — Polsko a Uhry na jevišti 1146. — Nové křižácké tažení proti Saracenům a proti Vendům 1147. — Kníže Vladislav II. zdvihne kříž proti Saracenům. — Biskup Jindřich druží se k výpravě proti Vendům 1147. — Krále Vladislava II. poměr k císaři Manuelovi 1148. — Moravan Boguta při dvoře byzantském 1148. — Smrt biskupa Oty Pražského, Daniel nástupcem jeho 1148. — Smrt biskupa Jindřicha, dne 25. června 1150. — Úmrtí Kunrata II. Znojemského téhož roku. — Jindřichův

nástupce Jan III. odevzdává Hradiště premonstrátům 1151. — Císař Fridrich I. 1152. — Biskup Jan III. umřel 1157, Jan IV. nástupce jeho. — Vladislav II. stane se králem 1158. — Obecný sněm v Praze 1158. — Král Vladislav v Miláně 1158. — Král Vladislav v Olomúci 1160. — Vollius, první kancléř moravský 1160. — Olomúc od kněžice Soběslava dobyta 1161. — Soběslav zajat 1161. — Nová výprava do Italie 1162. — Pražský sněm r. 1163. — Moravan Boguta jednatelem míru 1163. — Biskupa Daniele smrt v Italii 1167, nástupce jeho Jindřich. — Biskup Jan IV. Olomúcký v klášteře Windberg 1167. — Rytíři sv. Jana mají bohaté statky na Moravě 1168. — Kněžic Vojtěch arcibiskupem Salcburským 1168. — Jeho odpor proti císaři. — Hranice osazena z Rejhradu 1169. — Biskupa Jana IV. Olomúckého smrt, 1172, nástupce Dětleb. — Král Vladislav odříká se vlády v prospěch syna svého Fridricha 1173. — Odpor proti tomu. — Soběslav II. nastupuje vládu 1173. — Krále Vladislava smrt 1174.

Dne 17. prosince 1139 roznemohl se kníže Soběslav I. na smrť a 14. února 1140 zemřel. Od zprávy o beznadějném stavu Soběslava až do skonání jeho uplynuly tedy skoro dva měsíce. Této doby užila vysoká šlechta zemská, pánové čeští, k poradám o budoucím vladaři. Na Vyšehradě odbývány jsou zvláštní schůzky, ve kterých otázka o nástupnictví na trůn jest ze všech stran probírána. Letopisec Pražský, kterýž nám o tom vypravuje [1]), nechce se hlouběji zabírati do příčin schůzek takových, aby se vyhnul nepříjemnostem. Netřeba ale dlouho po nich pátrati. Soběslav dal, jak známo, synu svému Vladislavovi aniž by se byl dříve sněmu ptal, od císaře v Bamberce Čechy podati v léno, a teprvé později uznání jeho na sněmu dílem

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1140 Pertz IX. 145.

prosbami dílem pohrůžkami vynutil. Toto vnucené nástupnictví bylo příčinou svrchu dotčených schůzek. Pánové na Vyšehradě shromáždění usnesli se, že chtějí konec učiniti libovůli a, kdyby základní zákon o posloupnosti v platnosti zůstati neměl, do vlastní moci dostati právo voličské. Hlavou oposice byl Načerat, jehož rod ještě dlouho po něm k nejpřednějším v zemi patřil [1]), a kterýž v té příčině i s dvorem německým u spojení vešel. Jeho hlavy ve všem jest dbáno, jeho rozhodnutí mělo býti platné. Ale biskup Jindřich Olomúcký měl také silnou stranu. V tom se sice oba shodovali, že syn Soběslavův, tehdy sotva 15 let mající, k vládě se nehodí [2]); vladařství bylo by nevyhnutelné bývalo, a k tomu dojíti nesmělo. Důvody vůdcův obou stran byly ovšem bezpochyby rozdílné, jakož se i později ukázalo.

Sotva že se Soběslav na věčnost odebral, vypsán jest nový volební sněm na Vyšehrad, bez ohledu na to, že král již r. 1138 v Bamberce kněžici Vladislavovi Soběslavoviči Čechy byl v léno podal. Dne 17. února shodly se hlasy na soujmenného syna Vladislava I. a toho samého dne jest mu co Vladislavu II. holdováno [3]). On pak bez prodlení odejel do Bamberka ke králi Kunratovi III. a obdržel od něho bezpochyby v dubnu 1140 lenní korouhev [4]). Již před přijetím léna aneb hned potom [5]) pojal za manželku Kedrutu, sestru panujícího markraběte rakouského a vévody Bavor-

[1]) Na listinách nacházíme jednoho Načerata co svědka 1180, pak 1188 Načerata a bratra jeho Smila, 1196 Jindřicha z Načeratic atd. Erben, Regest. 165. 182. 193 a t. d.

[2]) Pokrač. Kozmy jmenuje ho „puer“ k r. 1138 na uv. m., ano ještě i k r. 1141. Pertz IX. 146.

[3]) Mnich Sázav. k r. 1140. Pertz IX. 158.

[4]) Pokrač. Kozmy k r. 1140. na uv. m. 146. Ohledem k měsíci viz Jaffé, Conrad III. 47.

[5]) Damberger, synch. Geschichte VIII. 280 klade po letnicích; Jaffé, Conrad III. str. 47 před Vladislavovým příjezdem na říšský sněm Bamberský.

ského, Lipolta IV. (V.) Štědrého [1]). Lipoltova matka Anežka, dcera císaře Jindřicha IV., byla v prvním manželství provdána za Jindřicha, vévodu švábského, z kteréhož manželství král Kunrat pocházel, tak že Kedruta byla jeho polosestří.

Sotva dvě léta byla tomu, co král Kunrat III. synovi Soběslavovu slavně léno udělil, a nyní nejen že ho zcela opouští ale i vlastní polosestří svou soupeři jeho dává za manželku. Kterak máme si tak neočekávaný převrat věcí vyložiti? Tušíme, že se zde stalo se svolením krále německého narovnání, o kterémž se již od začátku smrtelné nenemoci Soběslavovy bylo jednalo. K důmince té nás vede letopisec Pražský, an hned po vykonané volbě nového vévody o jeho sňatku s Kedrutou mluví [2]). Záležitost taková vyhledávala předběžných porad a vyjednávání, neboť urozené panny neměly tehdáž práva, voliti si muže dle přání srdce svého, nýbrž sňatky umlouvány bývaly od nejbližších příbuzných, zvláště hlav rodinných, a jménem dcer uzavírány. Markrabě rakouský a vévoda bavorský Lipolt co vlastní, a německý král Kunrat III. co nevlastní bratr, nesměli zde opomenuti býti, k čemuž zajisté delšího řízení a rovnání třeba bylo. Vladislav Soběslavovič, ku vládě beztoho příliš mladý a dle základního zákona neoprávněný, vzdal se, či lépe jeho jménem vzdala se strana jeho práva nabytého ve prospěch jak se zdá nejstaršího a tudíž nejvíce oprávněného Přemyslovce, Vladislava Vladislavoviče, kterýž zase ze své strany uzavřel volební smlouvu, kterou mu Načerat a dospělí Přemyslovci spolu s pány českými předložili. Všeobecné na milost přijetí všech ještě v ci-

---

[1]) Otto Frisingen. chron VII. cap. 34. Srovnej Cont. Claustroneoburgen. prima. Pertz IX. 612.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1140: Wladizlaus cum suis convenit regem Conradum, levirum suum in urbe Bamberg, et ibi accepto vexillo a rege rediit ad sua.“ Pertz IX. 146. Dle tohoto místa byl Vladislav v dubnu již ženat. Ale Dambergerův náhled jest pravdě podobnější.

zině žijících členů panujícího rodu a slušné jich opatření bylo bezpochyby přední podmínkou této smlouvy, pročež i Vladislavův první výkon panovnický ten byl, že Otu III., jenž od r. 1126 v Rusy žil, zvláště k přímluvě biskupa Olomúckého nazpět povolal a jemu úděl Olomúcký, od r. 1137 v prospěch knížecí komory spravovaný, vykázal tak jak ho otec jeho v bitvě u Chlumce padlý byl měl v držení[1]). Knížata moravská, Vratislav Brněnský, Kunrat Znojemský a Ota Olomúcký složili potom přísahu věrnosti[2]). Také Lipolt, od r. 1137 vypovězený[3]), dostal bezpochyby touž dobou dovolení k návratu; neboť již v nejbližším roce vidíme ho na Moravě činným.

Jak Vladislav Soběslavovič a matka jeho Adléta odbyti jsou, známo není. Adléta zaopatření dlouho nepotřebovala; umřelať, jak víme, 15. září 1140, syn pak její v prosinci téhož roku vyprostil se ze vší péče. Slaviv vánoce v Živohoušti, vesnici v Berounsku, ušel odtud s těmi, kdož se Soběslavova nařízení drželi, tajně do Uher[4]). To bylo zlé znamení! Předznaky toho, co se chystalo, nemohly tajny zůstati mužů povážlivých. Načerat a ostatní páni spoléhali se totiž, že nový panovník jim ve všem bude povolný a rozhodný vliv na vládu zemskou jim ponechá. Až posud byli ho znali co pána bezstarostného, ba dosti lehkomyslného a tudíž doufali, že se mu nezbytnými stanou. V této sobecké naději viděli se však brzy, ovšem k velikému štěstí země, sklamány. Neboť sotva se Vladislav II. ve

1) Srovn. str. 8 a 10 t. d. Letop. Hradišť. k r. 1140 Pertz XVII. 651 matou si oba bratry Otu a Dětleba. Vincentii Annal. na uv. m. 659 kladou faktum toto do r. 1141; jelikož ale i u Pulkavy (Dobner, Mon. III. 161) udání přeměněno jest v rok 1140, a letopisy Hradišťské, co se Olomúce týče, jistě dobře zpraveny jsou, rozhodli jsme se pro rok 1140. Srovn. Vincentii Annal. k r. 1140. Pertz XVII. 659.

2) Vincent. Annal. k r. 1141. Pertz XVII. 660.

3) Srovn. str. 63 a 74 t. dílu.

4) Pokrač. Kozmy k r. 1141 na uv. m. 146. Útěk stal se 25. pros., protož jej dle našeho letopočtu do r. 1140 klásti sluší.

vládě upevnil, jevil ducha tak samostatného a vůli takráznou, že tím skoro nad předchůdce svého předčil. Pánům ponechal sice úřady jejich, ale v radě panovala vůle jeho. A vskutku, kdyby méně statečný panovník tehdy se byl vlády ujal, a kdyby Vladislav II. nebyl 30 let vládu pevnou rukou řídil: jednota a moc říše české byly by při takovém množství živlů odporných, vždy více u popředí se tlačících, ještě během XII. století snad navždy za své vzaly [1]).

Jak málo Sázavský opat Silvester, dne 29. září 1139 za biskupa Pražského zvolený, dostatečným se cítil takových poměrů, dokázal dobrovolným poděkováním z volby naň padlé. Odstoupení jeho, ku kterémuž se hned po smrti knížete Soběslava odhodlal, jest přijato a probošt Pražský, Ota, dne 23. února 1140 za biskupa zvolen. Silvester vrátil se zase co opat do kláštera svého. Vysvěcení dostalo se Otovi od Adelberta, arcibiskupa Mohučského ve svatodušnou neděli r. 1140 a sice v Mohuči samé. Ota spravoval církev Pražskou až do 1148. O uvedení prstenem a berlou, aneb i jen žezlem (dle konkordátu Vormského) paměti nenacházíme; musíme ale předpokládati, že ani král toho učiniti ani biskup toho přijmouti nezanedbali, za příčinou práva svého. A jak měl se biskup Jindřich Olomúcký k těmto věcem? On stál tak dobře jako Načerat k Vladislavovi; zůstav ale vyvolenému věren až do smrti, kdežto Načerat proti němu se vzepřel, ukázal, že ne sobectví, ale skutečné přesvědčení o potřebě vykonané volby ho vedlo. Nápadné jest, že právě touto dobou se odhodlal, uskutečniti svou již přes rok odkládanou tužbu, dle příkladu sv. Oty Bamberského vydati se co missionář k Prusům. Ještě v posledních měsících vlády Soběslavovy obrátil se písemně k apoštolskému stolci o povolení k takové výpravě; neboť jako i podnes směl biskup i tehdy diecési

---

[1]) Palacký, dějiny I. 417 a 418; dílem dle Vincent. Annal. k r. 1142. Pertz XVII. 659.

svou opustiti za příčinou missie jen s přivolením stolice apoštolské. Papež Innocenc II. uvedl mu v odpovědi své z 12. dubna 1140 na paměť, kterak každý věrozvěst má dle starého obyčeje napřed do Říma přijíti pro potřebné navedení, a zval ho za tou příčinou ke dvoru apoštolskému [1]). Odpověď tato došla biskupa za svrchu dotčených změněných okolností politických. Soběslav byl mrtev a Načeratovy stranické snahy měly vrch. Biskup buď se nadál stálého míru, buď chtěl ujíti předvídaným nepokojům. Na udržení míru mohl se tím spíše spoléhati, jelikož vlastním jeho přičiněním Ota z vyhnanství nazpět povolán, ano i do údělu Olomúckého uveden byl. Spatřovalť ve všestranném smíření záruku pokoje; a předce, jak velice se v tom mýlil.

Do Říma biskup Jindřich sám nešel, poslal tam ale list, a obdržel konečně dopisem z 31. ledna 1141 žádané dovolení k nastoupení cesty missionářské, spolu s právem křesťanským věrozvěstům příslušejícím, aby totiž na cestě dával před sebou nésti kříž. Doložené v papežském breve napomenutí, aby na čas své nepřítomnosti v Olomúcké diecési zřídil jednoho aneb i více generálních vikářů, stalo se pouze následkem církevních nařízení, v takových případech obecně platných. Tuť vzal biskup Jindřich z oltáře sv. Petra v Olomúci vendycký kříž a zpívaje antifonu: „Kdo se mnou býti chce, zapři sebe sám, vezmi kříž na sebe a následuj mne“ vsedl na kůň a ubíral se na jaře 1141 se svými do Prus [2]). Krátko před ním, v lednu 1141, vydal

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 212. dto. Laterani II. Idus April. Přepis vzat jest z kodexu Olomúckého kapitulního archivu sekt. XIV. Stará sign. N. 179. Codex ten jsem ale r. 1861 více nenalezl.

[2]) Pokrač. Kozmy k r. 1141. Pertz IX. 147. Nápadný jest zde výraz „accipiens crucem de sancto altari sancti Petri“. Můžemeť jej vztahovati buď ke kostelu svatopetrskému aneb k nějakému v nynějším hlavním chrámu tehdáž již stávajícímu oltáři sv. Petra. Kříž vendycký byl rozdílný od jerosolemitanského. Otto Frisingen. Gesta Frid. I. 40. Edit. Argentorat. 1515. fol. 13: „Saxones vero, quia quasdam gentes spurciciis idolorum deditas vicinas habent, ad orien-

se Spitihněv, Bořivoje II. syn, za příčinou pobožnosti na pouť do Jerusaléma, a s ním jakýsi Miroslav a Mukar [1]). Jednoho Mukara uvidíme zase r. 1145, ale co mnicha cisterckého, a okolo r. 1142 jmenuje se zakladatel kláštera cisterckého v Sedlci v Čechách Miroslav. Biskup Jindřich byl přítomen odevzdání základu toho [2]). Zdá se však, že prospěch, jehož biskup v Prusku dosáhl, nebyl valný, neboť letopisec Pražský praví [3]): „lépe jest radovati se návratu biskupovu, než mnoho mluviti o cestě jeho, neboť marně tam byl pracoval.“ Těšiti mohli se ale diecesánové návratu jeho již na konci r. 1141, neboť na začátku 1142 spatřujeme biskupa zase v plné činnosti, a sice i doma i při knížecím dvoře v Praze.

Zpomeňme si, že ve svatou noc 1140 kněžic Vladislav Soběslavović s přivrženci svými ku králi Belovi II., strýci svému, do Uher se byl utekl. Dne 13. února 1141 zemřel Bela [4]). Kronikář Pražský k tomu dokládá: „se sklopenými hlavami želeli utečenci naši smrti jeho [5]).“ Což bezpochyby neznamená nic jiného, než že pozbývali mysli, neboť se byli od krále pomoci nadáli v nastávajícím boji o trůn. Belův nástupce byl jedenáctiletý chlapec, Gejza II., stojící pod poručnictvím matky své, srbské kněžny Heleny. Nesmíme zapomenouti, že sestra její Marie sedm let již byla manželkou Kunrata II. Znojemského. Moudrost a pevná mysl vladařky uherské se vychvalují. Zdali nespokojenci čeští úmysl svůj, dosaditi Kunrata Znojemského na stolec

tem proficisci abnuentes, cruces itidem easdem gentes bello attentaturi assumserunt, a nostris in hoc distantes, quod non simpliciter vestibus assutæ, sed a rota supter posita in altum protendebantur“. Annales Stadenses k r. 1147 (Pertz XVI. 327) zachovaly nám výkres ♁.

1) Mnich Sázav. k r. 1141. Pertz IX. 158.

2) Erben, Regesta str. 103.

3) Pokrač. Kozmy, k r. 1141. Pertz IX. 147.

4) Thurocz II. 64. Schwandtner, script. I. 179.

5) „Bela rex Ungarorum obiit, et nostrates profugi submissis capitibus doluerunt“. Pokrač. Kozmy k r. 1141. Pertz IX. 147.

český, královć zjevili, ze souvěkých letopisců žádný ani netvrdí ani nepopírá; jelikož ale zdvihnutí zamýšleli, bezpochyby se také ohlíželi po přiměřených k tomu prostředcích, a že pomoc ze strany uherské by jim velmi vhod byla přišla, jest na bíledni. Vizme, jak se ke zdvihnutí tomu chystali. Především sestupují se všichni dospělí Přemyslovci, vyjma mladší dva bratry panujícího knížete Vladislava II., v jednotu obrannou i vzdornou. K spolku tomu tedy patří *a)* z rodu moravského: Vratislav Brněnský, Kunrat Znojemský a Ota Olomúcký; *b)* z rodu českého: Bořivojoviči Spitihněv a Lipolt a Soběslavovič Vladislav [1]). Kněžice Spitihněva známe z jeho poutnické výpravy do Jerusaléma, odkudž se byl asi na konci běžícího r. 1141 vrátil, Lipolta známe co vypovězeného knížete Olomúckého, a Vladislava co nápadníka trůnu. Zdali Vladislavův bratr Soběslav, jenž tehdy již dospělý byl, neboť r. 1147 spatřujeme ho co velmi nebezpečného protivníka knížete Vladislava II., také do spiknutí byl zapleten, nevíme, že ale v nejbližších letech v Němcích u vyhnanství žil, toho dotvrzuje letopisec Pražský [2]). Bez příčiny jistě ze země vypovězen nebyl. Oba nejmladší bratři, Oldřich a Václav, byli ještě děti. Původ tohoto obranného a vzdorného spolku připisuje dobře zpravený souvěký kronikář, Vincenz Pražský, předním z vysoce urozené šlechty české. „Od těch“, praví, „kdož pramen spravedlnosti býti měli, vzešla nespravedlnost“ [3]). Pramenem spravedlnosti v zemi měli pak býti župané a vyšší úředníci dvorští. Vímeť již, že Načerat byl v jich čele. Po několika již ve zbrani odbývaných poradách [4]), kdež se usnesli, Vladislava Vladislavoviče prohlásiti za

---

[1]) Vincentii Annal. k r. 1142. Pertz XVII. 660.

[2]) Vincent. Annal. k r. 1147. Pertz XVII. 663.

[3]) Vincent. Annal. na uv. m. 659. „A senioribus et nobilioribus Bohemiæ plurimis, a quibus æquitas oriri debuit, egressa et iniquitas“.

[4]) „Armati consulunt“. Pokrač. Kozmy k r. 1141 na uv. m.

sesazena, odebrali se houfně do Moravy [1]), a zvolili Znojemského Kunrata za vzdoroknížete, kteréž hodnosti sám se byl domáhal [2]). Od této chvíle přijalo zbouření určitý ráz na se; to bylo na začátku r. 1142.

Až do této volby, tedy během r. 1141, ve kterém se biskup Jindřich marně u Prusů přičiňoval, jevila se nespokojenost šlechty rušením zemského míru. Byla to jakoby předehra k nastávajícímu dramatu. Rytíři na svých pevných hradech vzdorovali obecnému právu, s čeledí i žoldnéři svými najíždějíce na všecky, kteréž co přívržence Vladislavovy znali. Pravé brigantství patřilo k dennímu pořádku. V takovém stavu věcí odhodlal se kníže Vladislav již v postu 1141 nařídíti všeobecné ztékání nebezpečných těch hnízd loupežných. Mnohá z nich jsou rozkotána, a mnozí v nich jatí oběšeni; nejpřednější z nich pro výstrahu oběšeni jsou blíže Prahy na vrchu Šibenice, nynějším Žižkově. Mnozí ale ušli a spasili se útěkem [3]), a kam? zajisté do táboru moravského, střediště všech, kdož s během věcí v Praze spokojeni nebyli a v rázném nastupování knížete hrozící sobě osud dosti jasně poznávali.

Tak se měly věci, když se biskup Jindřich navrátil ze své obtížné cesty missionářské. Revoluce, čili, jak Pražský kronista dí [4]) „nesmyslné zbouření, kteréž Čechy ve dva tábory rozštěpilo", bylo v plném běhu. Lepší a přednější část t. j. panstvo, župané a dvorští úředníci, chtíce úřady

---

1) „Conventicula tractantes de sanguinibus ... quorumdam pravorum inito consilio ... in Moraviam confugiunt". Vincent. na uv. m.

2) Vincent. Annal. na uv. m. „Principem Conradum, ipso ad hoc aspirante, sibi in ducem eligunt".

3) Pokrač. Kozmy k r. 1141. Pertz IX. 147. Tak alespoň vykládáme si sporá slova letopisce: „Hoc anno (1141) in quadragesima (veliká noc 30. března) per totam regionem Bohemiæ multi suspensi sunt in patibulo, præcipue autem in monte Sibenica, ex quibus plures evaserunt et fugam inierunt".

4) „Oritur inter Bohemos vesana seditio, quæ eos, perfidiæ stimulo turbatos, in duas turmas divisit". Pokrač. Kozmy na uv. m.

své dle vlastní zvůle spravovati, drželi se Kunrata, kdežto část slabší, chudší a mladší t. j. ti, kteří úřadův ještě neměli, ale přízní knížecí jich nabyti chtěli, Vladislava se přidrželi [1]; k tomu ke všemu klonily se Uhry bezpochyby ku straně spřízněného Kunrata, tak že postavení Vladislavovo příliš skvělých nadějí neposkytovalo. Bylot tedy ze strany jeho zcela rozumné, že se nejprvé o mírné narovnání pokusil a k radě svých věrných, mezi nimiž biskup Jindřich a jakýsi kmet Velislav přední byli, ke knížatům moravským posly vypravil, kteříž by je výmluvnými slovy od podniknutí jejich odvrátiti mohli. Knížatům Kunratovi a Vladislavovi měli zejmena na pamět uvésti, kterak oba úděly své, kteréž od knížete přijali a za kteréž mu přísahu věrnosti složili, v míru držeti mohou [2], a aby zámysly spiklencův sebe svésti nedali. Ke knížeti Olomúckému, Otovi, poslal kníže biskupa Jindřicha; nebot ten to byl, kterýž asi před půldruhým letem přímluvou u Vladislava vypovězenému knížeti nejen návratu ale i knížectví vymohl [3]. Rada jeho měla u knížete zajisté velkou váhu [4]. Ale všecky uvedené důvody, všecko snažení, zbuditi u Oty pocit vděčnosti, „jelikož on knížectví své milosti knížete a nikoliv nějakým zásluhám svým co děkovati má [5]“, a všecky sliby, jej i statky jeho, dokud živ bude, třeba i brannou rukou chrániti, — vše to knížete nepohnulo; setrval při Kunratovi a záměrech jeho. Tut ovšem jiného

---

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1141. Pertz IX. 147.

[2]) „Quatenus terras, quas ab eo habent, fidei ei sub iuramento promissæ memores, in pace teneant.“ Vincent. Annal. k r. 1142 na uv. m.

[3]) Srovn. str. 90 a 92 t. d.

[4]) „In quo plurimum eius pendebat consilium“. Vincent. Annal. na uv. m.

[5]) „Quod tantæ gratiæ (princeps) non sit immemor, quod nullo eius proveniente merito, sed sola eius gratia ducem tanti ducatus eum constituit“. Vincent. Annal. na uv. m. Zde jasně řečeno jest, že moravská knížata neměla žádného dědického práva ke knížectvím moravským.

nezbývalo než s obou stran zbrojně se chystati [1]). Biskup Jindřich přihlásil se radou i skutkem zjevně k Vladislavu Vladislavoviči, zato ale zabavili knížata moravská biskupské statky a požitky. Vůbec jednalo se zde, jako při všech podobných podniknutích, především o zboží církevní. Kníže Vratislav odňal benediktinskému klášteru Rejhradskému statky jeho u Domašova a škodil mu kde a jak jen mohl [2]), důkaz to, že Rejhrad v odbojnických pletichách podílu neměl a svému biskupu i knížeti Vladislavu věren zůstával. Biskup utekl se do Čech, prohlásiv prvé z moci své biskupské proti svatokrádcům a jich-přivržencům klatbu církevní a nad diecesí svou interdikt, t. j. vyloučení od služeb božích a zápověď kněžských výkonů, ale bez zrušení svazku s církví obecnou. Proti takovým trestům církevním opřeli se knížata moravská, a prohlásili je na sjezdu za tou příčinou zvláště držaném (provincialní synodě), ve kterémž se i moravské kněžstvo i lid zúčastnil, za neplatné. Tuť vyřkl biskup nad povstalci a nad celou diecesí anathema, veliké vyobcování, čili klatbu církevní [3]), nejstrašlivější trest, který zemi postihnouti mohl; neboť tím byla země a všickni

---

1) „Fortissimi undique parantur exercitus". Vincent. Annal. k r. 1142. na uv. m.

2) Důkaz toho jest listina bez vročení v Cod. dipl. Mor. I. 252. Moravský kníže Vratislav tam praví: „qualiter inspiratione mala malorum circuitum Domasove violenter a monasterio in Raigrad detrahendo retinui potenter atque iniuste in annum fere tertium". Pak Cod. dipl. Mor. I. 232.

3) Letop. Hradišť. k r. 1142. Pertz XVII. 651. „Episcopus Henricus adhæsit Boemico duci, favens parti eius consilio et actibus quapropter a principibus Moraviæ ... pontificatus eius est interdictus. Sed ipse vehementer inde dolens, ducem cum suis fautoribus excommunicavit, sepulturam et ecclesiasticum officium nec non et baptismi sacramentum per totam parochiam suam interdixit. Præfati vero principes facto conventu, habito consilio, decreverunt, iussa eius fieri irrita. At pontifex, hac commotus controversia, parochianos suos generaliter sub bannum trusit."

v ní žijící z církve, jakož těla Kristova, zcela vyloučena, pročež letopisec Hradišťský přemožen bolestí volá: „ten, kterýž před nedávnem ještě se snažil pohany vytrhnouti z modlářství, nyní, popuzen od původce všeho zlého, nerozpakoval se, stádce své zase vydati v pohanství [1]“. Synody r. 1031 v Limoges a Poitiers držané [2]) líčí účinky klatby takto: „Nikdo, kromě osob duchovních, žebráků, cizinců a dětí pod dvěma léty nesmí církevně pohřben býti a služby boží smí se jen tiše konati. Každého dne o hodině třetí má s kostelů dáno býti znamení, by všichni vrhnouce se na zem konali modlitby kajicné. Pokání a přijímání smí se udíleti jen na smrt nemocným. Oltáře mají ve všech kostelích býti obnaženy jako na veliký pátek; kříže a ozdoby musejí se odstraniti na znamení smutku. Jen při mších, kteréž kněží za zavřenými dveřmi čtou, mají se oltáře pokrývati. Dokud interdikt trvá, nesmí nikdo vstupovati do manželství, nikdo nesmí v okolí Limogesu maso jísti, nýbrž jen taková jídla, která v suché dny dovolena jsou, a žádný člověk, ani duchovní ani světský, nesmí sobě vlasy neb vousy stříhati“. Takové veliké vyobcování z církve bývalo prohlášeno od biskupa ve slavnostním ornatu a za zvonění zvonů. Kněží stáli kolem něho držíce v rukou hořící svíce, kteréž po skončeném obřadu na zem metali šlapajíce je nohama. „Jako hluché soli nesmělo jich k žádné potřebě více užíváno býti“ [3]). S menšími neb většími úchylkami byla bezpochyby i tenkráte klatba nad Moravou vynešena. Svrchu vylíčené účinky byly všude v církvi celkem tytéž.

Pochopitelno jest, že události tak násilné v diecési, že biskup jimi až k útěku přinucen byl, nemohly ani metropo-

[1]) Letop. Hradišť. na uv. m. „nunc mediante totius nequiciae et necis actore non est cunctatus, gregem suam paganismo tradere“.

[2]) Hefele, Konciliengeschichte IV. 663. O klatbě církevní vůbec: Kober, der Kirchenbann nach den Grundsätzen des kanonischen Rechtes. Tübingen 1857.

[3]) Du Cange: Excommunicatio. Edit. Hentschel. Paříž 1844. III. 135.

lity ani stolice apoštolské zůstati tajny. Jindřich zajisté oběma zprávu o tom podal. Co Mohučský arcibiskup Markolf, jenž od července 1141 nástupcem Adelberta II. byl, odpověděl, aneb zdali vůbec odpověděl, jelikož již 15. června 1142 zemřel, maje za nástupce Jindřicha až do r. 1153 [1]), nevíme; odpověď papežova se však zachovala a udává nám mezi jiným příbližně čas, kdy biskup Jindřich klatbu pronesl. Odpověď papežova jest dvojí, jedna biskupovi, druhá k duchovenstvu diecése Olomúcké. Oboje breve jest z 1. dubna. Jestliže ale papež již 1. dubna odpověď psáti mohl, musel biskup Jindřich zprávu svou o věcech, které se již před tím byly zběhly, podati do Říma při nejmenším v únoru, neboť nejméně pět neděl bylo tehdáž třeba ku cestě z Čech neb Moravy do Říma [2]), z čehož zavíráme, že klatba církevní buď na konci ledna neb na začátku února 1142 prohlášena jest. Z breve vychází dále na jevo, že Jindřich znovu pronesl přání, ještě jednou vydati se na missionářství. Papež mu v tom žádných překážek nečiní, ale dokládá, že by prospěšnější bylo s větší pílí pracovati pro své vlastní stádce, o němž biskup právě stížnost vede, že „neposlušné, zpurné a tvrdé šíje [3]) jest, neboť komu moc dána nad jinými, dobře toho u sebe uvaž, že takový nejen ze svých ale i z přestupků poddaných svých počet klásti bude před nejvyšším soudcem" — slova to papežského breve. Ostřeji nastupuje papež proti moravskému duchovenstvu. „Že vás", píše v listu z téhož 1. dubna, „z mé a ze sv. Petra strany nepozdravuji, nepři-

1) Series archiep. Mogunt. Böhmer, Fontes III. 140.

2) Z počátku XIII. stol. zachovala se „Descriptio Theutoniæ," Pertz XVII., kdež se na str. 238 praví: „Ab Oceano usque ad Alpes sunt miliaria 120, seu 240 (leugæ), quæ potest homo in quatuor septimanis facile peragrare sub linea meridionali". Rovněž tam se praví, že v též době z Freiburka v Breisgavě do Vídně, a v 8 týdnech ze Šváb do Cařihradu lze dojíti. Dle toho bylo asi 5 neděl třeba k cestě z Moravy do Říma.

3) „Duræ cervicis sit, tibique rebellis et inobediens existat". Cod. dipl. Mor. I. 213.

čítejte přísnosti mé, ale jedině své neposlušnosti a opovážlivosti. Neboť k veliké strasti své jsme slyšeli, kterak jste upadli do zaslepení takového, že proti výslovné zápovědi našeho důstojného bratra Jindřicha, vašeho biskupa, se osmělujete, služby boží konati, a se neštítíte, od něho vyobcované přijímati a jim svatými svátostmi přisluhovati. Kterak trestuhodné a vašemu věčnému blahu na ujmu takové počínání jest, ukazují jasně a zřejmě ustanovení svatých otců". Zde uvádí Innocenc II. slova svatého papeže Kalixta I. a dekret jednoho koncilia Karthagenského, kterýmiž se všeliké společenství s vyobcovanými zapovídá, a přestupitelé, jsou-li světského stavu, ihned z církve se vylučují, a jsou-li kněží, úřadu svého pozbývají [1]. „Jestliže tomu tedy tak jest", končí breve, „napomínáme vás vesměs a přikazujeme, abyste za všecky přestupky jmenovanému našemu bratru, vašemu biskupovi, úplně zadost učinili a k poslušnosti a úctě k němu ve vší pokoře se vrátili, protože bychom jinak přinuceni byli, vynešené dle práva kanonického nad vámi vyobcování a sesazení také z naší strany potvrditi" [2]. Bohužel byly mysle již tak rozjitřeny, že se tento list se žádaným účinkem minul. Došelť také

[1]) Až do V. stol. čítá se již 20 Karthagenských synod, protož nesnadno jest udati, z které dekret ten citován, a to tím více, protože tak zvané kanony apoštolské v kan. IX. ustanovují: „Si quis cum excommunicato etiam domi simul oraverit, et ipse communione privetur." Hefele, Konciliengeschichte I. 777. Povšimnutí hodno jest, že papež Innocenz II. r. 1142 se odvolává na dekret svat. Kalixta (218—223), kterýž od kritiky k tak zvaným „literæ spuriæ" počten jest. Jaffé, Regest. str. 923. č. LXX.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 214. Toto breve, jakož i ono na str. 213 citované, mají jednoduché vročení „Datum Laterani kalendis Aprilis." V Cod. dipl. Mor. jsou oba listy položeny do r. 1141. Srovnáme-li je ale s Letop. Hradišť. k r. 1142 (viz str. 97 pozn. 3 t. d.), shledáme makavou jich souvislost se zprávami téhož druhu, tak že oba listy bez rozpaků do r. 1142 klásti smíme nehledíc ani k té pochybnosti, k čemu by biskup, dostav dne 31. ledna 1141 povolení k odjezdu, v dubnu téhož roku ještě jednou takové dovolení potřeboval.

již příliš pozdě, neb strany stály již ve zbraních proti sobě.

Již v dubnu 1142 vtrhl Kunrat Znojemský přes hranice české s dobře ozbrojeným a vybraným vojskem, ku kterému se i ostatní nespokojení Přemyslovci a Načerat s českými vystěhovanci byli přidali. Zdali také uherské houfy ve vojště byly, nikde se přímo netvrdí, jest ale ohledem k blízkému příbuzenství Kunratovu s panující královou uherskou velmi pravdě podobno [1]). Účel výpravy byl, nejkratší cestou dojíti Prahy a tam dosaditi Kunrata, zvoleného již za knížete, na stolec Přemyslovců. Nejkratší směr ze Znojma ku Praze vede přes Jihlavu a Německý Brod po cestě ku dnešní Čáslavi, a domníváme se, že tento skutečně zvolen jest, protože první krvavá srážka právě na této cestě se stala u hory Vysoké, nedaleko od Kutné Hory k západu, mezi osadami Suchdol a Malešov, k Čáslavsku patřícími. Bylť právě velikonoční týden r. 1142, když se kníže Vladislav s vojskem svým z Prahy proti nepříteli hnul. S ním byli oba bratří jeho, Děpolt a Jindřich, přítel jeho od mladosti Velislav, přední rádce jeho Jindřich biskup Olomucký [2]), a kmetové Časta, Smil a Ben. V sobotu dne 25. dubna došlo na jmenované hoře Vysoké k bitvě. Proti sobě stály síly skoro rovné. Bojováno jest s obou stran udatně a již klonilo se vítězství k růžovým korouhvím Vladislavovým, když pojednou vypukla ve vojště českém zrada [3]), která Kunratovi poskytla možnosti, statečného nepřítele obklíčiti a od zadu naň nalehnouti. Nebezpečí bylo již

[1]) Pešina, Mars Morav. str. 301. „Igitur collecto in Znoymensi provincia milite et a Geisa II., novo Hungarorum rege . . . aliquot equitum turmis sicut etiam ab Ottone una peditum legione instructus, iter in Bohemiam suscepit.“ Bohužel bez udání pramene.

[2]) „Henrico, magni consilii viro.“ Vincent. Annal. k r. 1142, na uv. m.

[3]) Nejen Vincent. Annal. k r. 1142, ale i Otto Frisingen. chron. VII. kap. 26 mluví o zradě. Otto praví: „Ladislaus . . . a suis proditus, fugæ præsidio vix periculum mortis evasit.“

nejvyššího stupně dosáhlo, ale tu se bojovníci Vladislavovi jako lvi vrhli na nepřítele a proklestili sobě cestu. Dostavše se na cestu ku Praze vydali se na zpáteční pochod. Kunrat obdržel co vítěz pole. Načerat, vlastní původce války, byl mezi padlými, ale Smil a Ben také [1]).

Předvídaje co nastává, uložil kníže Vladislav bratru svému Děpoltovi, kterémuž přede všemi důvěřoval, aby Prahu, kdež kněžna Kedruta dlela, chránil a co nejdéle hájil. Zde se výtečně osvědčily obranné stavby, kterými kníže Soběslav r. 1135 Pražský hrad byl opatřil [2]). Druhého bratra, Jindřicha, poslal do Budišína, aby tam sebral nové vojsko; sám pak pospíšil s přítelem Velislavem a věrným rádcem Jindřichem ku králi německému, aby na něm pomoci vyprosil. Kunrat III. sněmoval tehdy ve Vyrcpurku [3]). Zdrželť se tam od velikonoční neděle, 19. dubna, až do 3. května [4]), smíme se tedy vším právem domnívati, že ho české poselství ve Vyrcpurku došlo.

Celý měsíc uplynul, prvé než žádost poselství vyslyšena jest, neboť král právě tou dobou pracoval o tom, aby záležitost bavorsko-saskou, která mu již tolik starostí byla spůsobila, do pořádku přivedl. Albrecht Medvěd a Jindřich Lev měli uspokojeni býti. Zdá se, že věc ta již v lednu r. 1142, kdež se král Kunrat dosti dlouho v Řezně zdržoval, v plném běhu byla. Sňatek měl mu ku rychlému narovnání nápomocen býti. Kedruta, dcera a dědička Lidéře II., od října 1139 ovdovělá [5]), brala si polobratra králova, Jindřicha, markraběte rakouského a od r. 1140 falckrabího Rýna [6]).

---

1) Vincent. Annal. k r. 1142. Pertz XVII. 660. Pokrač. Kozmy k t. r. Pertz IX. 147. Mnich Sázav. k t. r. na uv. m. 158. Letop. Hradišť. k t. r. Pertz XVII. 651.

2) Viz str. 62 t. d.

3) Böhmer, Regest. str. 116 n. 2215.

4) Annal. S. Disibodi k r. 1142. Pertz XVII. 26.

5) Viz str. 81 t. d.

6) Meiller, Regest. str. 220 n. 177. Jindřich II. přijmím Jasomirgott narozen byl r. 1114. Meiller, Regest. tabule rodová.

Vypravuje se, že Kedruta svého jediného, tehdy sotva 13letého syna z prvního manželství, Jindřicha Lva, k tomu přiměla, aby se vévodství bavorského zcela odřekl, začež mu Sasko pojištěno a pomoc nabídnuta jest, kterou by se bez prodlení uvázati mohl ve své otcovské spupné statky ve Švábích a Bavořích, které nyní ujec jeho Velf v držení měl [1]). Koho by král vévodstvím bavorským obdařiti chtěl, bylo posud tajemstvím; ale zdá se, že si Velf naň čáku dělal, protože král na sobě znáti dával, jakoby i s ním ku konečnému míru přijíti chtěl, neboť z Řezna jel prostředkem území jeho k potamskému jezeru. Dne 9. dubna 1142 byl Kunrat v Kostnici, na květnou neděli dne 12. dubna v klášteře Reichenau [2]) a na hod boží velikonoční dne 19. dubna ve Vyrcpurku [3]). Tam se s ním sešel, jak svrchu dotčeno, kníže Vladislav II. Tehdy byl ale do Frankfurtu na druhou neděli po velkonoci, tedy ke 3. květnu vypsán obecný smírčí sněm říšský [4]), až ku kterému se Vladislav měl strpěti. Sněm byl četně navštíven. Také Mohučský metropolita Markolf, ačkoliv již churav, byl se dostavil, a jen jeho snahám jest co děkovati, že Albrecht Medvěd vévodství saské dobrovolně postoupil chlapci Jindřichovi, kterémuž také hned v léno podáno jest. Albrecht podržel marku braniborskou a marku východní, a vůbec jsou mu hodnosti a pozemky jeho bez umenšení zase navráceny [5]). Bavory přirčeny jsou markrabímu rakouskému Jindřichovi [6]), a hned také slaven jest sňatek s Kedrutou. Plných 14 dní trvaly slavnosti, kteréž král na vlastní útraty vystrojil [7]). Těmito radovánkami, ve

---

[1]) Jaffé, Konrad III. str. 44 a Buchner, Gesch. v. Baiern IV. 168.
[2]) Listiny v Dambergerově synchronist. Geschichte VIII. 298.
[3]) Annal. S. Disibodi k r. 1142. Pertz XVII. 26.
[4]) Annal. S. Disibodi na uv. m.
[5]) Doklady u Jaffé, Konrad III. str. 52.
[6]) Doklady u Jaffé, Konrad III. příloha 3, str. 221 a násl.
[7]) Annal Colonien. maximi k r. 1142. Pertz XVII. 759. Annal. S. Disibodi k t. r. na uv. m.

kterých také kníže Vladislav se svou družinou podílu bral, a odbýváním sněmu minul drahný čas, a když konečně sjednocení se stalo o náhradu válečných útrat, kterouž by Vladislav dáti měl[1]), a mnozí stateční rytíři ku vlídnému vyzvání královského hostitele se odhodlali, vyjeti s ním do Čech a knížeti Kunratovi ukázati, kdo v zemi pánem jest, byl celý měsíc prošel.

Po skončení slavností svatebních, když všecko ku výpravě do Čech se chystalo, opustil biskup Jindřich královskou družinu, a odebral se k žádosti knížete Vladislava II. do nově založeného kláštera premonstratského Vindberk v Bavořích[2]). Ležel klášter ten na levém břehu Dunaje, severovýchodně od Straubinku, blíže Luku, jehož hrabě Albert klášter ten před nedávnem byl založil. K žádosti prvního opata tamního, Gebharta, zasvětil Olomúcký biskup s přivolením diecesánského biskupa Řezenského, Jindřicha (1132 — 1155) tři oltáře v nově vystaveném kostele klášterním 21. května 1142, první ku poctě sv. apoštolů Petra a Pavla, druhý sv. Jana Evangelisty a třetí sv. Ondřeje. Následujícího dne, 22. května zasvětil hlavní oltář jménem nejsvětější Trojice, matky Boží, sv. Augustina a mnohých jiných svatých. Při svěcení přítomen byl zakladatel kláštera, Albert hrabě od Luku s manželkou Hedvikou a s oběma syny svými, Hartvikem a Berchtholdem. Zprávodatce, mnich téhož kláštera, při této příležitosti zvláštní váhu klade na to, kterak biskup Jindřich, jejž co premonstrata velice chválí, církevním výkonem tím řád i klášter velice uctil[3]). Teprvé

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1142. Pertz IX. 147.

[2]) „Wlatislaus, dux Boemiæ, propria expensa destinavit ad nos Episcopum Moraviæ, qui et dedicavit monasterium nostrum.“ Necrol. monast. Windberg ad XV. Kal. Febr. Monum. Boic. XIV. 91.

[3]) Historiæ et Annales Windbergenses k r. 1142. Pertz XVII. 562. „Consecravit ea autem videlicet altaria dominus Stiko episcopus Olomucensis de provincia, quæ et Moravia, vir magni nominis et meriti, tam spiritualibus quam laicis acceptus et gratus personis, amator religionis quantum ad professionem nostri ordinis, scilicet Præmon-

v Norimberce sešel se biskup Olomúcký dne 28. května zase s družinou královskou; že Kunrat III. téhož dne v Norimberce meškal, ukazuje jedna listina [1]), z druhé pak odtud ač bez vročení dané, totiž diplomu pro Hugona z Kranichberka, jemuž král Kunrat statek Petronell v Dolních Rakousích co svobodný majitek daroval [2]), vidíme, že v družině králově také český kníže a biskup Jindřich, pak kardinál-legat Dětvín, biskupové Bamberský a Vyrcpurský, markrabí rakouský Jindřich, kastelán Norimberský Gottfried a j. byli. Bylot to na cestě do Čech. Nyní podívejme se, jak tam věci stály.

Dne 25. dubna 1142 u Vysoké přálo štěstí zbraním Kunratovým. Odtud stíhal couvající, jenž v Praze útočiště hledali. Praha, na jejímž dobytí dosažení stolce knížecího a tudíž i opanování země záviselo, jest od bojiště asi 9 poštovních mil vzdálena, tak že Kunrat asi 28. neb 29. dubna ke hradu Pražskému přitáhl, aby ho oblehl. Bylot to vůbec první skutečné obležení Prahy, o kterém nás obšírnější historické zprávy došly, a to se stalo moravskou a českou mocí! Souvěký spolehlivý kronikář Vincenc, kanovník Pražský, jehož letopisy od 1140 až do 1167 sahají, vypravuje [3]), že Kunrat hrad ze všech stran jak mohl nejlépe obklíčil, bezpochyby aby obleženým dovoz špíže zamezil; potom podnikal časté útoky s bořícími stroji a velikými praky [4]), ačkoliv papež Innocenc II. byl před nedávnem na Lateranském obecném koncilu v dubnu 1139 pod trestem klatby zapo-

---

stratensis.“ A k roku 1167: „Quorum (Stikonis et successoris eius Iohannis) devotio eo amplius in nos enituit, quod uterque nostri ordinis, nostrum ordinem honorare curavit.“

[1]) Mon. Boic. XXII. 169 n. IV. a oprava ohledem ku vročení na uv. m. XXIX. I. 277 n. 468. pozn. 6.

[2]) Meiller, Regest. p. 30. n. 2.

[3]) Vincent. Annal. k r. 1142. Pertz XVII. 660.

[4]) Pokrač. Kozmy k r. 1142. Pertz IX. 147.

věděl, takových strojů obléhacích proti křesťanům užívati [1])! Kníže Kunrat ovšem nemusil si takové vyhrůžky mnoho všímati, vždyť byl beztoho ve veliké klatbě církevní. Vincenc vypravuje dále: „Knězic Děpolt, jemuž bránění města odevzdáno bylo, odrážel, bojuje jako druhdy Cato za vlast svou, všecky útoky šťastně s bojovníky svými a dělal časté výpady, při kterých s obou stran mnoho lidu o život přicházelo. Mezitím sebral král Kunrat mnoho královských manů a vydal se na tažení ku Praze, očekávaje, že se v Čechách k příkazu knížete Vladislava pomoc k němu přidá [2]).“ Přitom nesmíme mysleti na říšské vojsko; bylotť to několik tisíc bojovníků, kteréž král a jeho svatební hosté byli postavili, bez vyhlášení hotovosti; zde se nejednalo o říšskou válku, nýbrž více o dobrovolnou, příteli prokázanou vyjížďku vojenskou. Pověsť šla před vojskem, a Kunrat zdvojnásobil úsilí své, aby hrad před příchodem královým do své moci dostal. Střelec jeden vylučil šíp s hořlavými věcmi tak dovedně na střechu kapitulního domu u sv. Víta, že se tato vzňala a spolu se sousedícími domy, zvláště klášterem Svatojiřským požárem velmi utrpěla. Značný poklad chrámový přišel tehdy na zmar a klášter sv. Jiří shořel až do základů [3]). Jeptišky kláštera tohoto zachránily se a nalezly až do znovuvystavení příbytků svých útočiště při kostele sv. Jana pod Petřínem na Oujezdě. Trochu lépe zvedlo se obyvatelům Pražského podhradí a sousedních vsí; bezpochyby že kromě strachu a obyčejných nepohod, jaké vojenské obsazení spůsobuje, nic horšího nezkusili; o zničení jejich domů zmínka se neděje [4]). Mezitím přinesli vyzvědači zprávu,

---

[1]) „Artem ballistariorum et sagittariorum adversus Christianos et catholicos exerceri sub anathemate prohibent.“ Jaffé, Reg. str. 585.

[2]) „Collectis regalibus plurimis exercitibus versus Pragam castra movet regalia.“ Vincent. Annal. na uv. m. Na slovo „regalia“ sluší zde klásti důraz.

[3]) Annal. Vincent. k r. 1142. Pertz XVII. 661.

[4]) Pokrač. Kozmy k r. 1142. Pertz IX. 147. „Inaudita angustia, tristitia insolita, curæ, timor et tremor cives suburbanos affinesque eorum invaserunt.“

že vojsko královské již na lukách za Plzní leží táborem. Přehánějíce a snad plni strachu jsouce vypravovali, že prý tak četné jest, že se celé vůkolní pohoří leskne od paprsků slunečných, odrážejících se od jejich pozlacených štítů, přílbic a odění. Kníže Kunrat zprvu prý zamýšlel, vojsku královu vstříc táhnouti a bitvu nabídnouti, ale po této zprávě prý od takového zámyslu upustil a zdvihnuv obležení, ještě v noci spěšně odtáhl do Moravy. Tak letopisec Vincenc Pražský [1]).

Že odtáhl, jest jisto; bližší okolnosti jsou pochybné. Či blížil se snad kněžic Jindřich s pomocí v Míšni sebranou? Ještě před letnicemi dostal se král Kunrat do Prahy, neuzřev ani nepřítele. Na boží hod svatodušní, dne 7. června, táhl slavným průvodem na Vyšehrad [2]), kdež ho celý český dvůr s knížetem i manželkou jeho v čele uvítal. Jelikož papežský legat Dětvín a biskup Jindřich Olomúcký přítomni byli, musíme dle plné moci, na legata patřící, a dle pravidel, která tehdáž o klatbě a interdiktu platila, jakož i ohledem k papežovu listu z 1. dubna roku 1142 za to míti, že pronešené od biskupa Jindřicha nad Kunratem, přivrženci jeho a zemí moravskou tresty církevní od papeže byly potvrzeny [3]). Obležení trvalo asi 4 neb 5 neděl [4]).

Král Kunrat dlouho se v Praze nezdržel; dav Vladislavovi znovu holdovati a přijav slíbenou sumu peněz, vrátil se s kardinálem legatem zpátky do Němec [5]); ale biskup Jindřich

1) Vincent. Annal. k r. 1142. Pertz XVII. na uv. m.

2) Stvrzeno Otou Frisin. chron. VII. kap. 26.

3) Viz str. 97 t. d.

4) Pokrač. Kozmy k r. 1142 na uv. m. ovšem praví: „Evolutis igitur paucis diebus pro dolore et afflictione non computatis.“ Má-li zde kronikář na mysli jen dny posledních útoků, když se byla zpráva roznesla, že se královské vojsko blíží? Další text zdá se domněnce takové nasvědčovati. Zvláštní, ač spletená jest zpráva o celé výpravě v Sigeb. Cont. Gembl. Pertz VIII. 388.

5) „Veniens ergo rex Conradus, ducem restituit firma pace sumpta promissa pecunia in propria profectus est.“ Pokrač. Kozmy k r. 1142. na uv. m.

zůstal, ačkoliv konfederace rozptýlena byla, ještě dosti dlouho dílem v Čechách dílem při dvoře královském, neboť sotva se mohl nadíti, že by se bez branné moci do své diecése vrátiti směl.

Dalo by se mysleti, že kníže Vladislav II. šťastného obratu užije a, maje léto i podzimek před sebou, trestnou výpravu do Moravy podnikne. Jelikož ale letopisy o výpravě takové mlčí, máme za to, že se ještě příliš slabým cítil k úspěšnému provedení takového tažení; bylyť strany ještě příliš rozjitřeny. Letopisy vypravují [1]), kterak ostatek roku k opravení pokažených hradeb a stavení na hradě Pražském použil; či ho snad nouze hladem, téhož roku na Moravě ve strašné míře vypuklá, od tažení do Moravy zdržela? Letopisec Hradišťský nazývá tento mor hladový spravedlivým trestem nebeským za zbouření proti moci církevní [2]). Vlastní výprava stala se teprvé následujícího roku 1143, a sice, jak se domníváme, ne bez rady s králem německým brané. My máme za to a troufáme si také dokázati, že se úmluva taková stala na říšském sněmě v Řezně v prosinci 1142, a sice výtečným jednatelem, biskupem Olomúckým.

Že biskup Olomúcký na říšském sněmu Řezenském byl, spolu s legatem Dětvínem, s biskupem Řezenským, Vyrcpurským a s Otou Frisinským, dokazuje podpis jeho na listině, vydané dne 15. prosince augustinskému klášteru Reichersperskému [3]), kterouž Kunrat III. dovoluje ministerialům německé říše a vévodství bavorského, jmenovanému klášteru darem dávati statky. Také na listině královĕ, po-

---

[1]) Pokrač. Kozmy k r. 1142 na uv. m.

[2]) Letop. Hradišť. k r. 1142. Pertz XVII. 651. „Ultrix iusto Dei iudicio fames invaluit."

[3]) Urkundenbuch des Landes ob der Enns. Ve Vídni 1856 II. str. 202 č. 136. „Actum in civitate Ratisbona in curia celebri, cui interfuerunt episcopi Dietwinus episcopus cardinalis S. Rufinæ, apost. sedis legatus . . . Heinricus Olomucensis etc. dto. XVIII. Kal. Ianuarii 1142." Pak v dílu I. str. 284 č. 6.

tvrzující klášteru sv. Floriana v Horních Rakousích statky u Vindberku ležící, nacházíme biskupa spolu s napřed jmenovanými pány co svědka [1]). On byl tedy okolo 15. prosince 1142 v Řezně.

O trestné výpravě během r. 1143 do Moravy podniknuté máme spolehlivých zpráv. Kníže Vladislav vtrhl nejprvé do Znojemska a poplenil je ohněm i mečem; potom postoupil do Brněnska a rovněž i knížete Vratislava potrestal, vida pak, že podobné výpravy, drancováním hojný zisk slibujíce, kořisti chtivým bojovníkům se líbí, přikročil touž měrou k nevděčnému Otovi Olomúckému. Celá Morava jest tím spůsobem strašně zpustošena [2]). Rok před tím obecná nouze hladem, nyní všude drancování, a k tomu ještě klatba církevní a interdikt! zajisté krušná doba! Ze strany moravských knížat jistě nechybělo odporu, neboť shledáváme, že Vladislav své v boji osvědčilé vojíny hojně odměnil, z čehož souditi lze, že nemalou práci měli [3]). Obyvatelstvo země bylo tolikerými metlami docela skláceno, tak že se Vladislav vítězství i pocitu vykonané pomsty těšiti mohl. Celá Morava ležela porobena a potrestána jemu k nohoum. Dle našeho domnění sluší výpravu tuto klásti do léta r. 1143, jelikož kníže Vladislav již dne 30. září zase přítomen býti mohl při znovuvysvěcení svatovítského kostela v Praze, r. 1142 při obležení pobořeného a zneuctěného. Znovuvysvěcení vykonáno jest na slavnost sv. Jeronýma diecesánským biskupem Otou, za assistencí biskupa Egilberta Bamberského a biskupa Jindřicha Olomúckého [4]).

---

1) Urkundenbuch na uv. m. č. 137 „Data est Ratisbonae“ 1142 bez udání dne.

2) Mnich Sázav. k r. 1143. „Wladislaus, dux Boemorum Moraviam incendio vastat.“ Vincentii Annal. k t. r. Pertz XVII. 661.

3) „Et sic tota Moravia devastata, cum nimia preda Boemiam revertitur, et post tot labores suos milites electos per arma probatos plurimis ditavit beneficiis.“ Vincent. Annal. na uv. m.

4) Mnich Sázav. k r. 1143. Pertz IX. 159.

Biskup Jindřich nebyl v čas trestní výpravy v Moravě. Jeho zaměstnávalo především konečné utvrzení a zařízení premonstratského opatství na Strahově, již za knížete Soběslava a biskupa Jana založeného [1]). Dozvěděv se, že generální kapitula právě v mateřském klášteře Prémontré, v diecési Laonské, o záležitostech řádu jedná, obrátil se tam s prosbou, by pro Strahov konvent, t. j. představený se 12 mnichy ustanoven byl. Generalní kapitula svolila k žádosti jeho [2]), a nařídila kanonií Steinfeld v diecési Kolínské, aby opata Gotšalka s potřebným počtem bratří do Prahy poslala. Přišli tam r. 1143 a přijali téhož roku z rukou Jindřichových zakládací a nadační listinu [3]). Také v uvedení prvních cisterciákův z kláštera Valdsaského v Bavořích do Sedlce v Čechách zúčastnil se biskup Jindřich [4]), jejž dne 4. září nacházíme při královském dvoře v Ulmu [5]). Ostatně bylo velmi dobře, že se biskup Jindřich, dokud rozkvašenost trvala, Moravy stranil; beztoho by právomocnost jeho byla na čas zrušena bývala, jelikož právě tenkráte kardinál-jáhen Kvido jakožto papežský legat v Moravě meškal. Jest to týž zkušený legat, jemuž papež Innocenc III. již od r. 1136 rozličná řízení, zvláště ve Francii, svěřoval [6]), a kterému nyní uloženo bylo nařízení církevní, mezi jiným i přísné předpisy o bezženství kněží, také v Čechách i na Moravě uvésti ve skutek [7]). Zvláštním brevem z Lateranu dne

[1]) Viz str. 83 t. d.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 216.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 217. Biskup zhusta ač nepravě jmenuje se zakladatelem, fundator, na př. Cod. dipl. Mor. I. 238. Co známo jest o založení a nadání Strahova, snesl Dobner v Annal. VI. 273 a násled.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 221. Listina sama sepsána jest později než r. 1143.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 220.

[6]) Damberger, synch. Gesch. VIII. 105.

[7]) Cod. dipl. Mor. 248. „Innocentius . . . Guidonem, dyaconum cardinalem, ad partes illas (Bohemiæ et Moraviæ) direxit, ut ea, quæ

21. srpna 1142 daným poručil Innocenc legata svého biskupovi Jindřichovi, a vyslovil přání, by mu v takovém těžkém úkolu byl pomocen [1]).

Ze zprávy tohoto kardinála-jáhna, pro nás veledůležité, dovídáme se [2]), že Kvido při příchodu svém nalezl Moravu tak plnu válečného lomozu (— byloť to za trestné výpravy Vladislavovy proti povstalcům —), že se v Rakousích pozdržel a tam výsledek Vladislavova podniknutí vyčkal. Sotva že dobyto bylo vítězství, dostavil se i legat a hlásal slova míru a spasení. Moravané přišli k němu a prosili o zrušení tížící je klatby, slibujíce zadost učiniti biskupu od nich uraženému. Legat, nedůvěřuje slibům jejich, žádal od nich přísahu na svaté ostatky, což patrně neradi učinili, a pak teprvé jim udělil rozhřešení [3]), pod tou však výminkou, že zadostiučinění budoucího roku u přítomnosti biskupově se státi má. Zároveň jal se také na Moravě i v Čechách předpisy o bezženství kněží, zvláště na obecném koncilu Lateranském r. 1139 obnovené a přitužené [4]), dílem i mocí ve skutek uváděti, při čemž mu jmenovitě kníže Vladislav a oba biskupové všemožně pomocni byli [5]). Že svým bez-

de incontinentiis clericorum et sacerdotum et aliis enormitatibus in generali concilio promulgavit, per eum vobis (episcopis Ottoni Pragen., Heinrico Olomucen. et Wladislao duci) annuntiavit et firmiter observanda præcepit."

1) Cod. dipl. Mor. I. 215.

2) Cod. dipl. Mor. I. 223. Poprvé otištěno u Dobrovského „De sacerdotum in Bohemia coelibatu" v Praze 1787. str. 27.

3) Letop. Hradišť. k r. 1143. Pertz XVII. na uv. m.

4) Církevní nařízení daná na koncilu Lateranském r. 1139 znějí docela určitě: „ut ii, qui in ordine subdiaconatus et supra uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico officio (beneficio?) careant, ut nullus missas eorum audiat, quos uxores vel concubinas habere cognoverit" atd. Jaffé, Regest. str. 585.

5) Mnich Sázav. k r. 1143. Pertz IX. 159. „Eodem anno legatus apostolicus separavit sacerdotes ab uxoribus." Kníže Vladislav II. nazván jest od Jindřicha biskupa Olomúckého v zakládací listině Strahovské: „Dux Wladislaus pius et magnificus institutor clericalis ca-

ohledným v té věci nastupováním mnoho nepřátel sobě spůsobil mezi duchovenstvem zhusta ještě ženatým, a že nenávist ta i ke všem se vztahovala, kdož legata hmotně neb morálně podporovali, nemůže nám divno býti, zvláště když pak následujícího roku 1144 těžký trest sesazení z úřadu postihl mnohé hodnostáře církevní, kteří jistě nebyli bez přivrženců.

Chtěl-li ale papežský legat tyto v pravdě hluboko zasahující proměny rychle a snadno provésti, musel především péči míti o to, aby co nejdříve světská moc celá a ničím nezdržována jemu po boku stála. Kníže Vladislav účastnil se sice díla toho upřímnou a ráznou vůlí, ale v Moravě stály na počátku r. 1144 věci ještě velmi zle. Tam nebyly mysle ještě uchlácholeny, protože knížata ještě s Vladislavem srovnáni nebyli. Smíření s nimi bylo velmi potřebné; o prostředcích k tomu měla se vésti rada mezi legatem, knížetem a biskupem Jindřichem. Za tou příčinou povolal legat tohoto do Passova, odebral se, uděliv Moravanům rozhřešení, k němu a s ním společně vydal se do Prahy ke knížeti. Učiniliť se oba prostředníky a naklonili knížete tak, že, když knížata moravská svou křivdu nahlédli a od záměrů Kunratových upustiti slíbili, jim milostivým a smířlivým pánem se prokázal, odpustiv jim nejen zasloužený trest, ale vrátiv jim také spustošené ovšem ouděly na Moravě, kteréž dříve byli drželi [1]). Zdali také ostatní ve zpouře se zúčastnivší Přemyslovci, Bořivojovici Spitihněv a Lipolt, pak Vladislav Soběslavovič, a v Němcích u vyhnanství žijící bratr jeho Soběslav, do takové amnestie ssebou pojati

---

stimoniæ per totam Bohemiam.“ Cod. dipl. Mor. 220 a zvláště 248. Zdali právě tento výraz nečiní pravdě podobným, že jmenovaná listina nebyla r. 1143, nýbrž později sepsána? Za těch několik měsíců, které mu r. 1143. po skončení moravské války k církevním opravám zbyly, sotva měl času, získati onoho čestného jména.

[1]) Relatio Guidonis. Cod. dipl. Mor. I. 223. Vincent. Annal. k r. 1144. Pertz XVII. 661.

byli, o tom se nikde zmínky nečiní[1]). Uvážíme-li však žalostná slova mnicha Sázavského, kterými o zemřelém dne 9. ledna 1157 Spitihněvu zpomíná, že: „dlouhé a strastiplné vyhnanství mezi cizími národy přetrpěl, prvé než ku prosbě, ba ku rozkazu císaře Fridricha od knížete Vladislava II. dostal dovolení ku návratu do vlasti“ [2]), a klademe-li váhu na svědectví Pražského kronikáře Vincencia, jenž k roku 1147 vypravuje, že Soběslav Soběslavovič násilím sobě návratu do otčiny vymoci chtěl[3]); pak sotva bezdůvodným zdáti se bude mínění, že jmenovaní čtyři Přemyslovci buď o amnestii nežádali, buď se jí účastnými nestali, a proto ze země se vystěhovali.

Do této doby spadá vyznamenání, které Vladislav II. osvědčenému příteli svému Velislavovi prokázal doživotným udělením kastelanství Vyšehradského[4]). Nyní byla přišla doba, kdež kardinál Kvido se vší ostrostí vystoupiti mohl. Bylať to sice neutěšená práce, ale státi se musela, a když byla vykonána, pronáší se na začátku r. 1145 o tom takto: „Když knížata smířena byla a když jsme od knížete svolení obdrželi ku provedení oprav, začali jsme ve jménu Páně vší silou vykořeňovati neřesti mezi kněžstvem. Nejprvé prohlásili jsme, za pomoci biskupů (Oty Pražského a Jindřicha Olomúckého), a co nejvydatněji podporováni od nejkřesťanštějšího knížete Vladislava, před velikým množstvím lidu sesazovací dekrét proti Pražskému proboštu Juratovi a složili jsme ho s obročí, protože ještě světský a ženat jest, a žena jeho od něho upustiti nechtěla. Rovněž odňali jsme děkanu téhož kostela, Petrovi, na vždy hodnost děkana a arcijáhna, zapověděli jsme mu službu oltářní a

1) Oba sice nacházíme na listině, která prý padá do r. 1144. (Cod. dipl. Mor. 226 a 228); ale jelikož ona patrně mnohem později sepsána jest, pozbývá důkaz takový platnosti.

2) Mnich Sázav. k r. 1157. Pertz IX. 160.

3) Vincent. Annal. k r. 1147. Pertz XVII. 663.

4) Vincent. Annal. k r. 1144. na uv. m.

ssadili jsme ho s obroku, protože se byl potřetí oženil [1]) a nadto i hříchem šimonství mnohonásobně se byl zprznil. Také kanovník Šebesta ztratil místo své, jelikož nevysvěcen byl a manželku měl. Rovněž stalo se i mnohým jiným při témž kostelu, jelikož byli v zlé pověsti. Dále ssadili jsme Vyšehradského probošta Hauka, a vzdálili navždy od služby oltářní i s chleba, protože vdovu pojal za manželku [2]) a laikem zůstal. Mistra téhož kostela, Jindřicha, vyhnali jsme na dobro ze země, protože, jsa již kněz, se oženil a prý jakož mnich bez listu formatního do Čech přišel [3]). V Moravě jsme snížili děkana kostela Olomúckého, Tomáše [4]), a mistra Milgosta pro smilstvo. Vůbec snížili jsme v Čechách i v Moravě všecky duchovní, kteří se podruhé oženili, neb vdovy neb ženy od svých mužů zapuzené byli pojali, takové odsadili jsme na věčné časy. Podjáhny, jáhny a kněze, v zjevném souložnictví žijící, zbavili jsme duchovního úřadu i chleba; jiným nezdrženlivým duchovním zapověděli jsme pouze službu oltářní. Přitom neopomenuli jsme nikdy uvésti k trestům těm se vztahující nařízení církevní, aby tresty takové náležitě odůvodněny byly. Posléze napomenuli jsme biskupy (Otu a Jindřicha) k řádnému, určitému omezení farních obvodů a ku přísnému zachovávání nařízení církevních, dle nichž žádný žák bez určitého titulu,

1) Regulæ eccles. S. Apost. Canon XVII. „Si quis post baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus“ atd, Hefele, Konciliengeschichte I. 779.

2) Regulæ na uv. m. Canon XVIII. „Si quis viduam aut eiectam acciperit“ atd. Hefele na uv. m.

3) Regulæ Can. XV. „Si quis presbyter, aut diaconus, aut quilibet de numero clericorum, relinquens propriam parochiam pergat ad alienam“ atd. Pak Can. XXXIV. „Nullus episcoporum peregrinorum aut presbyterorum aut diaconorum sine commentativis recipiatur epistolis.“ Hefele na uv. m. 778 a 784. Srovnej Can. XIII.

4) Že Tomáš zpátky dosazen nebyl, soudíme z toho, že v nekrologu Olomúckém se nenachází, kdežto předchůdcové i nástupcové ke svým dnům pamětným zapsáni jsou. Také nevyskytuje se na žádné posud známé listině moravské.

ordinačního, t. j. nemaje určité obročí duchovní pojištěno [1]), na kněžství vysvěcen býti nesmí." Od téhož legata r. 1144 vynešené sesazení Sázavského opata Silvestra, jehož Soběslav na biskupskou stolici Pražskou dosaditi si přál [2]), zrušeno jest následujícího roku - od biskupa Jindřicha Olomúckého, bezpochyby k příkazu papežovu [3]).

Legat Kvido podal takto praktickým spůsobem důkaz, že, když světská i duchovní mocnost které země ve shodě jsou, konciliarní a synodalní snešení katolické církve provésti se dají. Přikročováno jest k četným zlořádům přísně a ostře; ačkoliv tím zcela vykořeněny nebyly, předce zůstala prospěšná bázeň před zjevným přestupováním nařízení církevních. Kníže a biskup postupovali při této opravě jednomyslně a svorně, vidouce oba v tom prospěch svůj.

Toto vzájemné dobré dorozumění duchovní a světské moci a přítomnost papežského legata poskytovaly zajisté nejlepší příležitost ku rozřešení neskončené ještě pře o Podivín. O tomto sporném statku církevním zmínili jsme se posléze k r. 1099. Tenkráte uvázal se kníže Břetislav II. v držení hradu, kterýž zeměpanský byl, ale požitky přiřkl, vzdor narovnání r. 1075 prostředkováním z Říma učiněnému, Pražskému biskupu Heřmanovi, kterýž nyní, dvorec Sekyř beztoho již v držení maje, v celý dávný statek církve moravské se uvázal [4]). Také jsme se zmínili, že snad biskup Jindřich za svého pobytu v Římě r. 1139 otázkou touto zase hýbal. Ale nyní teprvé domohl se práva svého, a kníže Vladislav II. navrátil Podivín i s příslušenstvím církvi Olomúcké. „Neboť slyšeli jsme," tak odůvodňuje panovník rozhodnutí své, „že Podivín od starodávna k církvi Olomúcké právně patřil, a že po mnohonásobném vyjednávání o držení

[1]) O titulu ordinačním viz Walter, Lehrbuch des Kirchenrechtes str. 464, kdež i potřebné k tomu doklady jsou.

[2]) Srovn. str. 70, 83 a 91 t. d.

[3]) Mnich Sázav. k r. 1144. Pertz IX. 159.

[4]) Srovn. díl II. str. 270 a 367 t. d.

jeho před knížecím dvorem i před stolicí apoštolskou, bez právního rozhodnutí z neznámých důvodů k biskupství Pražskému se dostal.“ Aby však biskupství Pražské na statek ten nikdy žádných nároků činiti nemohlo, vykázal mu kníže Vladislav v náhradu český obvod Želivský, několik hodin na západ od Jihlavy, kdež asi od r. 1139 stejnojmenný klášter benediktinský byl. Zdali se takové narovnání ještě během r. 1144 či později stalo, nedá se z listin o tom zachovaných dokázati. Jsouť, jak se zdá, původu novějšího a dosti nedovedně sepsány. Tak hned listina potvrzovací [1]), kterouž prý král Kunrat III. r. 1144 v Bamberce na toto

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 225. Conf. Cont. Gerlaci abbatis Milovicen. ad an. 1184. Pertz XVII. 697. „Unde si quis ignorat, quid iuris habeat Pragensis episcopus in Syloënsi ecclesia, sciat, quia sicut in aliis ecclesiis ius dioecesanum, ita et in Syloënsi vendicat sibi ius patronatus, quod accidisse creditur ratione concambii, ex eo videlicet, quod dominus Otto Pragensis episcopus duci antiquo Zobezlao dedit Podywin in concambio pro Syloënsi circuitu“ Ze slova „creditur“ poznáváme, že opat Gerlach na začátku XIII. stol. neměl žádných písemných svědectví o té věci před rukou. Listina sama, jakž se v Olomúckém kapitulním archivu nalezá, jest bez vročení. Mezi svědky nacházíme ale Bohuslava co probošta Vyšehradského; jelikož pak on teprvé po smrti probošta Alexandra († 18. října 1146) k této hodnosti dostati se mohl (srovn. Vincent. Annal. k r. 1146 u Pertze XVII 662 a Necrol. Bohem. u Dobnera Mon. III. 15, jichž se i Palacký držel v Erben. Regest. I. 624, viz také Erben. Regest. č. 249 str. 108), nemůže se listina tato do r. 1144 klásti. Ale kdybychom ji také do pozdější doby, asi 1147, položiti chtěli, nemyslíme že by tím pochybnost o její pravosti zmizela. Slova listiny: „iura quoque antiquæ institutionis super eodem castro reformare intendentes“ a vyprostění biskupských poddaných ze všech zemských povinností i vyjmutí z právomocnosti ukazují k době mnohem pozdější a rozmnožují podezření, srovnáme-li je s listinou krále Kunrata v Bamberce 1144 v též věci danou (Cod. dipl. Mor. I. 228 a násl.) Z důvodů těchto jakož i z námitek u Palackého, Dějiny I. 2. str. 34 pozn. 31, uvedených máme za to, že potvrzení královo za zcela smyšlené držeti sluší, a že i listinu Vladislavovu do mnohem pozdější doby klásti třeba. Podobné pochybnosti platí také o nevročené listině knížete Vladislava o „circuitus de Lubac“. Srovn. str. 15 t. d.

narovnání vydal. Jest sice pravda, že biskup Jindřich v Bamberce byl, když král Kunrat tam r. 1144 veliký sněm držel[1]; ale my nevidíme příčiny, proč právě král německý rozhodovati měl věc, která zjevně před stolici duchovní náležela, před takovou také již r. 1075 vyjednávána a nyní po dobrém se zeměpánem ujednána jest. Mnohem důležitější byla by domněnka, že apoštolský legát Kvido smlouvu mezi Jindřichem a Vladislavem II. učiněnou z plné moci sobě udělené jménem stolice papežské potvrdil, a protož, nemohouce důvěřovati listinám svrchu jmenovaným, přítomnost legatovu pokládáme za důvod, za kterým skončení pře o Podivín a s i do roku 1144 klásti můžeme, a to tím spíše, jelikož se v následujících letech sotva vhodná k tomu příležitost naskytla, a legat Kvido říši česko-moravskou ne-li na konci r. 1145, tedy bezpečně na začátku následujícího roku opustil[2]).

Papež Cölestin II., od r. 1143 nástupce Innocence II., umřel dne 8. března 1144. Nástupce jeho jest Lucius II., kterýž dne 12. března 1144 nastolen byl. Panoval až do 15. února 1145. Bylť pak obyčej, že biskupové veškerého křesťanstva nově zvolenému papeži blahopřání činili, dle kteréhož zvyku se i biskup Jindřich zachoval. On byl nynějšímu papeži zajisté již dříve znám, neboť tento píše ve své odpovědi z 10. července 1144: „Osobu tvou milovali jsme již před nastoupením úřadu našeho, nyní pak chceme tě tím vroucněji milovati[3]).“ Příležitost k této známosti naskytovala se bývalému papežskému legatovi a kardinalovi Gerardovi, neboť on jest Lucius II., dosti často; od roku 1126 působil v Němcích co nuncius a ještě r. 1136 spatřujeme ho v tomto postavení. Tuť bylo ovšem styků dosti. V oné odpovědi jest také vyslovena zřejmá vůle papežova, že chce biskupa Jindřicha za příčinou některých záležitostí církev-

---

[1]) Listina u Jaffé, Conrad III. str. 62. pozn. 16. Také Lacomblet, Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins I. 239.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 248.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 230.

ních viděti u sebe v Římě. Jindřich bezpochyby se vymlouval, neboť již dne 20. srpna t. r. nařizuje mu papež znovu, by co nejrychleji do Říma se dostavil, aby záležitosti v posledním biskupově listu zpomenuté vyříditi a také o jiné s ním se poraditi mohl [1]). Tomuto novému vyzvání nemohl se Jindřich déle zpěčovati a uložil na začátek r. 1145 cestu do Říma, kteráž se proň tak osudnou stala. Za činnost, kterou r. 1142 ve prospěch Vladislava II. jevil, nastávala mu od Kunrata, knížete Znojemského, zlá odplata.

Byloť to v měsíci lednu 1145, když se Biskup Jindřich s Olomúckým knížetem Otou III. a potřebnou družinou na cestu chystal. V družině jeho bylo několik premonstratů, mezi nimi Lukáš, který se mu postavou velmi podobal, a pak cistercký mnich jménem Mukar [2]). Oni byli, jak církevní kanony předpisují, „testes vitæ“ svědkové obcování, jaké biskup, zvláště je-li stavu řeholního, vždy okolo sebe míti má. Ze služebnictva zpomínají se výslovně Soběn a syn jeho Bolebud [3]). Zdá se, že Jindřich před nastoupením cesty ještě měl poradu s knížetem svým v Praze, a že se odtud s celou družinou po Litomyšlské silnici pustil ku Svitavě, neboť tam i se společníkem svým Otou, knížetem Olomúckým, loupežně přepaden jest od Znojemského knížete Kunrata, kterýž s Brněnským knížetem Vratislavem v tom byl srozuměn. Stalo se to blíže Úsobrna, zeměpanské to stanice celní, kdež benediktini Hradištští od r. 1087 veliký dvorec měli a sice, jak se domnívati smíme, v biskupské vesnici Biskupice, poblíž ležící [4]). O zlopověstném skutku tom nacházíme obšírnou zprávu v letopisech Pražského kanovníka Vincencia. Než nechme jeho

---

1) Cod. dipl. Mor. I. 231.

2) Vincent. Annal. k r. 1145. Pertz XVII. 661 a 662.

3) Cod. dipl. Mor. I. 253.

4) Udání místa není v pramenu zcela jasné. Úsobrno založeno jest teprvé okolo r. 1087. Srovn. díl II. str. 318 t. d.

samého vypravovati: „Roku 1145", tak píše Vincenc [1]) „podstoupil pan Jindřich, biskup moravský spolu s knížetem Otou cestu do Říma za příčinou pobožnosti Na pomezí zemském přitovaryšil se k němu pln pokrytecké mírumilovnosti a lásky moravský Kunrat, prose ho pokorně za přímluvu, by od knížete Vladislava zase přijat byl na milost. Takto doprovázel za sladkých řečí biskupa nic zlého netušícího až k celní stanici Úsobrno, a před tamním kostelem slíbil podrobiti se všemu, co by dle biskupovy rady k míru vesti mohlo, načež se, ale jen na oko, odebral; neboť na noc sebral se jako na nepřítele se soudruhy svými, obrněn a ozbrojen, aby vrchního pastýře svého buď zabil buď zajal. Již byli se dostali až ke dvorci (Biskupicím), kdež biskup v nejhlubším klidu odpočíval, a jen potok, jímž nebylo snadno se přebroditi, zdržoval kroky jejich. V tom dal jeden z houfu, jakoby mu byl duch boží vnuknul, že biskup zkáze ujíti má, znamení, spustiv válečnou píseň. Cistercký mnich Mukar zaslechl hlas ten, zbudil ihned spícího biskupa a volal naň, by sebe zachránil. Několik přítomných bohabojných mužů rychle zahalilo biskupa kožešinami, jimiž přikryt byl, dali mu střevíce a pomohli mu přes plot. Nedaleko od tohoto místa ukryl se biskup ve křoví a kleče na sněhu hledal útěchy v modlitbě, mezitím co nepřátelé do ložnice vrazili, přítomné tam premonstráty obloupili a jednoho z nich, Lukáše, jehož zprvu za biskupa drželi, odpolu zabili. Jiní obstoupili s pochodněmi dvorec, aby jim kořist jejich neušla, a jeli tak blízko okolo skrýše jeho, že ruce biskupovy od kopyt koňských téměř pošlapány jsou, a jiskry z pochodní na něho padaly; ale oni ho neviděli, neboť anděl Páně bděl nad zbožným pastýřem. Tuť rozkázal kníže zapáliti stavení, aby biskup, byl-liby kde skryt, uhořel. Když se pak konečně přesvědčili, že

[1]) Annal. Vincent. k r. 1145. Pertz XVII. 661 a 662. Letop. Hradišť. k r. 1145. Pertz XVII. 652.

biskup předce ušel, dali se do drancování; všecky peníze, jimiž zapravena měla býti cesta, kaple biskupská, jízdné i nákladné koně a soumary služebnictva jsou pobrány, ba i toto obloupeno. Potom rozdělali u prostřed dvora veliký oheň a popíjeli ve společnosti knížete Kunrata; potřebovaliť zajisté posily po takovém hrdinském skutku (?!), načež se smutně odtud odebrali, protože vlastního cíle svého nedosáhli. Když totiž nebezpečí bylo minulo, hledal sedlák jakýsi v téže noci své voly a přišel tak k místu, kdež biskup ležel. Ten ho poznal co jednoho ze svých lidí, zavolal ho potichu a žádal, by otce svého Gvozdu s vozíkem a potahem, možno-li, zavolal. Oba přišli, hnuti útrpností nad pánem svým, s koněm, posadili biskupa naň, obalili nohy jeho senem, oděli ho selskými šaty a dovedli ho, jakž byl žádal, přes pomezí na oklikách sněhem a zimou ne bez velikých nesnází do Litomyšle. Ochranou boží byl Jindřich takto zachován". Tak asi doslovné vypravování Vincencovo. Kterak kníže Olomúcký Ota život svůj zachránil a rukou nepřátel ušel, není sice vypravováno, ale ze zakládací listiny [1]), o kteréž později řeč bude, vysvítá, že i on ve velikém nebezpečí života byl.

Při tomto přepadení především musíme se diviti smělosti, s kterou Kunrat Znojemský proti biskupu Jindřichovi vystoupil. Vždyť jeho tajno zůstati nemohlo, že čin, jaký on obmýšlel a také skutečně vyvedl, nemohl bez nejpřísnějších trestů jak duchovních tak světských zůstati a předce odvážil se toho, on, jenž sotva před několika měsíci k přímluvě téhož biskupa od knížete Vladislava II. byl na milost přijat a do svého údělu Znojemského zase uveden! S těžkem dá se mysliti, že Kunrat takto jednal bez uvážení všech okolností a bez spoléhání na některou moc vnější. Nuže, na kterou moc mohl skládati naději svou? Neboť otázku, proč právě biskupa hleděl o život neb svobodu připraviti,

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 232.

můžeme snadněji pominouti; vždyť Jindřich vlastně to byl, jehož politikou a obezřelostí Kunratův pokus o převrat ve vládě r. 1142 zmařen byl [1]). Kdybychom výrok tento ničím jiným dokázati nemohli, samotný ten čin Kunratův stačil by k potvrzení jeho. Bude-li jen odstraněna příčina, pak přestane, tak rozumoval asi kníže Kunrat, sám sebou i účinek. S touto otázkou se tedy déle zanášeti nebudeme, ale chceme raději pátrati po zahraničné mocnosti, o kterou se Kunrat opírati chtěl, a nacházíme ji v Uhrách a v Bavorsku.

Od r. 1141 panoval v Uhrách Gejza II., či lépe, jnénem jeho králova vdova Helena, jejíž sestra Marie byla manželkou Kunratovou [2]). Helena poddána byla vlivu ujce svého Beluše, muže velmi podnikavého, kterýž palatinem i bánem zároveň byl [3]). Na toho spoléhal se bezpochyby Kunrat Znojemský, vydávaje se na onen pych, neboť víme [4]), kterak říše česko-moravská proti uherskému nápadníku Borikovi vší mocí vystoupila, ba dlouholetý spolek s Polskem za příčinou jeho zdvihla, a proti Polsku, kteréž Borika proti králi Belovi II. podporovala, několik let válčila. Borik tento vystupuje r. 1145 zase na jeviště historické, tentokráte ale s jinou pomocí. Prvé stálo Polsko a Rusko jemu po boku a Čechy byly proti němu, nyní se ho Čechy zastávají a Polsko ujímá se Gejzy II. Biskup Frisinský Ota vypravuje ve své kronice [5]), že: „kníže Vladislav, když král

[1]) Viz str. 95 a násl. t. d.

[2]) Viz str. 58 t. d.

[3]) Cod. Arpad. Cont. Pest 1860. str. 57.

[4]) Srovn. str. 49 a násl. t. d.

[5]) Otto Frising. chron. VII. 34 na uv. m. fol. 85. „Rex quoque eadem nativitate in palacio Aquis celebrata Baioariam ingreditur. Ibi eum Boëmorum dux Labeslaus . . . Boritium secum ducens, adiit . . . quærimoniam suam de privatione paterni regni depromens quatenus auctoritate imperiali . . . ei subveniat, deposcit, eiusque (Conradi) super hoc promissum interventu prædicti Boëmorum ducis eiusque consortii Gertrudis, regis sororis, honesto intercedente placito impetravit.“

Kunrat III. slaviv v Cáchách vánoce (dne 25. prosince 1145) do Bavor se odebral, tam přišel a Borika sebou přivedl, kterýž žalostným hlasem trpce naříkal na zpustošení otcovské říše své, dokládaje, že pomoci doufá jen od velebnosti císařské, pod jejíž ochranou všechen svět stojí. Tehdy došel prý Borik k přímluvě knížete českého a k prosbám manželky jeho Kedruty splnění žádosti své." Z událostí r. 1146 seznáme později následky slibu toho. Odkud ale tak náhlý obrat? Či snad přechovával král Gejza II. kompromittované Přemyslovce, zvláště Vladislava Soběslavoviče, u sebe [1])? Kunratovo chování k biskupu Jindřichovi jest nám odpovědí na tuto otázku; on jednal ve srozumění s palatinem Belušem, a tak velice byl jist podporou strýců svých, Vratislava Brněnského a Děpolta, vlastního bratra knížete Vladislavova, jakož i velikého dílu šlechty [2]), že loupežný onen útok zajisté jen jakoby úvodem býti měl k novému boji o stolec knížecí. Vždyť se Vratislav Brněnský výslovně jmenuje účastníkem onoho nájezdu vražedlného [3]). Leč tentokráte se jim nezvedlo po vůli.

Kníže Vladislav uslyšev, jaká nehoda biskupa a jeho přítele Otu u Úsobrna potkala, a že biskup do Litomyšle

[1]) Engel, Geschichte Ungarns I. 184.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 236.

[3]) O této události máme dvojí, od sebe neodvislé svědectví, letopisce Vincencia a letopisy Hradišťské. Tyto (u Pertze XVII. 652) vypravují: „Eo tempore (1145) præsul Henricus profecturus Romam assumsit secum Ottonem ducem et alios quam plurimos. Cumque unâ venissent ad confinium istius terræ, præfati duces, videlicet Konradus et Wratislaus, collecto exercitu ex improviso eos invaserunt" etc. Určitěji a s uvedením vedlejších okolností praví Vincenc Pražský na uv. m. 661. „Anno 1145 . . . episcopus causa orationis una cum principe Ottone Romam iter aripuit, quum Conradus etc." O Vratislavovi se ale dále zmínka neděje, ani o Otovi, a předce dokazuje listina (Cod. dipl. Mor. 232), že Ota Olomúcký v Úsobrně přítomen byl a s těží jen smrti ušel. Protož máme za to, že zpráva Hradišťská mlčením kronisty Pražského o Vratislavovi nikterak nepozbývá věrohodnosti.

přijel, poslal tam hned dostatečný počet koní a rozličné potřeby na cestu; sám následoval za nedlouho s brannou mocí, aby biskupa pod bezpečným průvodem do Prahy přivedl. Touto brannou mocí postavil kníže na jisto, že zákeřnictví u Úsobrna není bez spojitosti s rokem 1142. Poznalť, že smíření r. 1144 biskupem Jindřichem a kardinálem legátem Kvidonem spůsobené bylo pouhá šalba, a že mu nový boj nastává.

Za takových okolností nebylo ovšem na ten rok (1145) ani pomyšlení na vykonaní cesty, tak smutně přerušené. Jindřich neuzřel více papeže Lucia II., který ho byl dvojím psaním tak laskavě a snažně k sobě zval. Lucius II. zemřel dne 15. února 1145, maje za nástupce Eugena III., jehož posvěcení v klášteře Farfa na neděli Exurge, dne 18. února [1]) padá. Panoval až do 8. července 1153. Pilné dopisování jeho s biskupem Jindřichem a hluboká úcta i láska, kterou mu všude osvědčuje, vyhledávají, abychom připomenuli, že tento Eugen, bývalý opat cisterckého kláštera sv. Anastasia, byl žákem nejslovutnějšího muže oné doby, svatého Klaravalského, Bernarda, zakladatele řehole. Proniknut jeho duchem, jeho svatostí a vzdělaností, snažil se Eugen III. žíti dle vznešeného příkladu jeho. A jestliže papež Eugen biskupa Olomúckého při každé příležitosti vyznamenává, jest to zajisté krásným důkazem kněžské dokonalosti moravského knížete církevního Nejen výtečná vzdělanost a zběhlost v řízení ale i vroucí, upřímná zbožnost jeví se v krásné jeho povaze. S jak bohu oddaným srdcem snášel na př. biskup Jindřich zkoušku před nedávnem naň seslanou! Prvé než pomyslil na potrestání zločinců a tupitelů božského i církevního zákona, vzdal vroucí díky u oltáře kostela Litomyšlského, rozmnožil nadání kláštera tohoto přikoupením pozemků v dnešní české osadě Ložice, jihozápadně od Vysokého Mýta [2]), a pomáhal radou i skutkem,

[1]) Doklady u Jaffé, Regesta str. 615 a 617.
[2]) Cod. dipl. Mor. I. 279.

by tento mezi 1093 a 1100 od benediktinů založený klášter [1]) premonstratům odevzdán a dostaven byl [2]). Vděčným srdcem byl také pamětliv těch, kteří s nebezpečím vlastního života ho byli zachránili. K těmto patří poddaní jeho Soběn a syn jeho Bolelub. Jim daroval ves Libinu, kterouž z vlastních peněz byl od vladyky Tvrdišy koupil [3]). Jindřich praví v darovací listině o rok později dané, že jim, protože zaň život nastavili, ústně slíbené darování nyní i písemně potvrzuje.

Ale i Ota nezůstal u vděčnosti za podivné zachránění pozadu. Klášter Litomyšlský, jenž tehdy prvního opata premonstratského, Jana, měl, obdržel dosti rozlehlé pozemky s potřebnými dělníky v moravských panstvích Boskovice a Šebetov, totiž Pamětice, Řikovice, Vážany a podíl ze cla v Jevíčku a z mostného v Letovicích, kteréžto dávky peněžné klášter později s přivolením knížete za pozemky ve Vážanech a Sudicích vyměnil. Biskup Jindřich, jenž sebe v oné listině výslovně sedmým biskupem moravským nazývá, potvrdil spolu s knížetem Otou postoupení toto v Litomyšli v měsíci únoru 1145, z čehož následuje, že se přepadení u Úsobrna nedávno před tím státi muselo [4]).

---

1) Tamtéž. Palacký, dějiny I. 2. str. 355.

2) Vincent. Annal. k r. 1141. „Heinricus . . . monasterium . . . aliud quoque in introitu Boëmiæ, Lutomisl, ei nomen Oliveti imponens, construxit.“ Pertz XVII. 659. Opakováno u Gerlacha k r. 1184, tamtéž 698. „Heinrici auxilio et consilio . . . fundata est Stragoviensis ecclesia, nec non et Litomisliensis, quam appellavit Montem Oliveti.“

3) Cod. dipl. Mor. I. 253. Za těžko jest rozhodnouti, zdali tato Libina (Lubina) jest dnešní Libova německá, patřící k moravskému Novému městu, kdež církev Olomúcká druhdy veliké pozemky měla, či Libova moravská, patřící ku panství Úsovskému. Obě jsou od sebe jen as hodinu zdálí.

4) Cod. dipl. Mor. I. 232, dle přepisu Friebekova, zcela potvrzena listinou krále Vladislava z r. 1165, Cod. dipl. Mor. I. 277 a násl. Na zevnější zdi kostela ve vsi sv. Jakub blíže Kutné hory jest kamenný obraz, který dle velmi pravděpodobného výkladu H. Jirečka

Dále vymohl ještě během téhož roku 1145 onomu klášteru na Eugenovi III. bullu ochrannou a potvrzovací. Bulla ta jest dána z Viterba dne 8. června[1]), a ze dne 28. dubna t. r. má panenský klášter sv. Jiří na hradě Pražském podobný list ochranný, ve kterémž výslovně stojí, že jen k žádosti biskupa Olomúckého Jindřicha dán jest[2]).

Když biskup Jindřich a kníže Ota své zbožné tužbě takto byli dosti učinili, pomyslili teprvé na pokárání takového neslýchaného zločinu. Nejen církevní ale i světské zákony ukládaly za všech časů těžké tresty těm, kdož by duchovního, natož biskupa, loupežně přepadli. Tak ať jen jedno kapitulare uvedeme, předpisuje slavné shromáždění ve Viedenhofenu v říjnu r. 821, že kdoby s biskupem zle nakládal, má 10 let pokání činiti, a třikrát více virného dáti, než za kněze, jenž nezemřel[3]). Za trest církevní platila zde klatba, kterou kromě nebezpečí smrti jedině papež zdvihnouti mohl[4]). Že Kunrat Znojemský a společníci jeho do tohoto trestu církevního upadli, ukazují nám

v Památkách archeol. IV. 2. str. 176 se zachováním biskupa Jindřicha souvisí, a od rodiny Slavibora ze Švabenic, jenž se úkladu byl zúčastnil, bezpochyby na pokání zřízen jest.

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 237.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 223 a násl. Slovy bully této: „ea propter, dilectæ in domino filiæ, pro his, quæ de religione et honestate vestra per venerabilem fratrum nostrum Henricum, Moraviensem episcopum religiosum et honestum virum intelleximus, preces ipsius . . . admittimus“ atd. chtějí někteří dokazovati přítomnost biskupa Olomúckého ve Viterbě v měsíci dubnu 1145. Leč my se domníváme, že nehledíc ani na krátkost času, na přípravy k nové výpravě a na nezbytné opatření proti novým nehodám, již sama bulla z Viterba dne 31. prosince 1146 daná (v Cod. dipl. Mor. I. 238 mylně k r. 1145 položená, jelikož papež dne 31. prosince 1145, jakž dokázáno jest, v Římě byl a nikoliv ve Viterbě) proti tomu svědčí. O bulle této promluvíme ještě obšírněji.

[3]) Pertz, Leges II. Pars altera pag. 5. Pertzovi odpírá Hefele, pokládaje kapitulare toto za pravé, Konciliengeschichte IV. 30.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 235.

dvě bully papeže Eugena III. dané z Viterba dne 5. června 1845. Z těchto dovídáme se také jména předních účastníku přepadu u Úsobrna; byli to knížata Kunrat, Vratislav a Děpolt, pak Slavibor, bezpochyby praotec moravských pánů ze Švabenic[1], dále Jurata, Domaslav, Hugo (Hauk), Kuna, Mikul, Hroznata, Radmil a Bohdan. Tito všichni uvádějí se zejmena jakožto propadlí veliké klatbě, kterouž papež na svatodušní neděli dne 3. července ve Viterbě na ně vyhlásil. Biskup Ota Pražský a opatové Hradišťský a Třebíčský ustanoveni jsou za duchovní, kníže Vladislav II. a kníže Ota III. Olomúcký pak za světské vykonatele tohoto papežského rozsudku, s tím doložením, že mají nález ten co nejvíce prohlásiti, biskupovi ku náhradě škody dopomoci, a jednoho neb druhého k tomu přiměti, by sobě i ostatním v Římě rozhřešení vyprosil[2]. Biskup Jindřich učinil zajisté hned zprávu o věci té ku stolici papežské, jelikož tato tak dobře zpravena se ukazuje; osobně toho ale neučinil, neboť papež píše: „Došlo nás, že někteří farníci našeho důstojného bratra Jindřicha, biskupa Moravského, jej, an do Říma jíti chtěl, svatokrádežně přepadli.“ To byl jistě důvod dostatečný, jímž své nedostavení omluviti mohl. V Římě uvidíme ho teprvé na podzim budoucího roku 1146.

Mezi vyobcovanými z církve s podivením nacházíme jméno Děpoltovo. Vždyť jsme tohoto bratra knížete česko-

---

1) Památky arch. IV. 2. str. 176.

2) Cod. dipl. Mor. I. 235 a 236. Bully papeže Eugena III., v Cod. dipl. Mor. I. otištěné (jest jich 22) vyňal Boček z kodexu Olomúckého a Litovelského. Já jsem v Olomúckém kapitulním archivu nenašel žádný z obou, za to ale původní přepis Bočkovou rukou s poznámkou, že přepis učiněn jest z rukopisu na papíře fol. z XV. stol., a že kodex Olomúcký sign. 379 má. Hodnověrnost těchto listů Eugenových zjištěna jest historií. V Cod. dipl. Mor. I. od Bočka pod čísly 251, 255, 267, 268, 269 a 271 otištěné listiny nalezl Augustin Theiner, prefekt archivu Vatikánského, v rukopisu cís. dvorské knihovny ve Vídni.

moravského seznali, an r. 1142 věrně po jeho boku stál! Odkudž tedy, že se nyní Kunrata a Vratislava přidržel? Domníváme se, že tím hlavně vinny jsou zmatky bavorské a Děpoltův osobní poměr k hlavním jejich původcům, Velfům. Víme‘, že markrabí rakouský, Jindřich Jasomirgott, r. 1143 přijal vévodství bavorské, vzdor nárokům Velfovce Jindřicha Lva. Následek tohoto nepovážlivého kroku krále Kunrata III. byl obecný odpor mocného rodu Velfů proti stísněnému i odjinud králi německému, kterýž odpor ponenáhlu tak se zmohl, že nejen Bavory a Švábsko ale i Uhry a Polsko doň zapleteny jsou. Roku 1145 zuřila válka především kolem bavorského hlavního města, Řezna. Biskup Řezenský, Jindřich hrabě z Volfrathshausen, vším právem ztratil důvěru k Jindřichovi Jasomirgottovi, když mu tento odňal tvrzi Donaustauf, a přihlásil se zjevně ku straně příbuzného svého, Jindřicha Lva. Aby vydatněji odporovati mohl, přiměl markrabího Otakara ze Štýru, jenž byl před nedávnem Kunigundu markrabinu z Vohburka za manželku pojal a tím také do svazku příbuzenského s Velfy byl vstoupil, k tomu, by brannou mocí vpadl do Rakous [1]). Jasomirgottova pozornost byla tím rozštěpena; nicméně odhodlal se předce, na biskupa Jindřicha, kterýž byl v dubnu 1145 Donaustauf brannou rukou zase vzal, v Řezně samém učiniti útok. K tomu konci vyprosil na švakrovi svém, Vladislavovi II., pomocné vojsko české a začal v květnu 1145 obléhati Řezno. Obležení trvalo až do července 1146 [2]). České houfy braly v něm podílu po celý ten čas. Město sice dobyto není, ale kolkolem vše obráceno v pustinu, a zvláště utrpěly tím biskupské a církevní statky. Že Čechové při takovém plenění a drancování poslední nebyli, vypravuje kronika Reichersperská [3]). s druhé

[1]) Contin. Claustroneob. secunda ad. a. 1145. Pertz IX. 614.

[2]) Meiller, Regesta str. 32. č. 10 a 11.

[3]) Annal. Reicherspergen. Pertz XVII. 460 ad an. 1145. „Plures ecclesiæ violatæ sunt a Boëmis, qui tunc erant in obsidione Ratisbonæ cum duce Bavariæ Heinrico.“

pak strany zdělují letopisy Klosterneuburské [1]), kterak Rakousy a Štýrsko smutné pohromy snášeti musely. Vůbec byl rok 1145 tak pln válečného hluku, že současný zpravodaj Ota Frisinský vším právem říci mohl, že celá téměř říše Německá revolučním kvasením se hýbala [2]). Což tedy, jestliže Kunrat Znojemský plány své stavěl na tento smutný stav veškeré říše německé, který jistě nenastal pojednou, nýbrž již r. 1144 se předvídati dal, a na Uhersko, a jestliže bavorští Velfové, jenž beztoho od Gejzy II. peněžitou pomoc dostávali [3]), také mezi českými Přemyslovci spojenců sobě hledali? Jakmile Morava a Uhry získány byly, pak byla rakouská moc v Bavořích ochromena, pak mohli Velfové dostati se na vrch a odplatiti Kunratovi Znojemskému i přivržencům jeho moravskou jistinu i s úroky.

Příležitost, získati sobě kněžice Děpolta, vidíme v manželce jeho, Sybille z Vittelsbachu. Jestliže ona skutečně byla z tohoto rodu, mohla býti jen dcerou Oty III., hraběte z Schiren, a Eliky (Jilky), hraběnky z Lengenfeldu, neboť teprvé tento zval se od r. 1116 listovně z Vittelsbachu [4]) a stal se zakladatelem dynastie nyní v Bavořích panující. Roku 1110 stal se falckrabím [5]). Příbuzenství jeho s rodem Velfů, na nějž důstojnost vévodská v Bavořích r. 1180 přešla, počítá se od Vulfhildy, kteráž Velfovce, Jindřicha Černého, za manžela měla. Ona jest bába Jindřicha Lva a teta Oty III. ze Schiren. Tím vysvětlujeme si odpadnutí Děpoltovo od bratra, knížete Vladislava II.

Vladislavovi II. a Otovi III. Olomúckému uloženo bylo bullou papeže z 5. června 1145, provésti ve světských jejich

1) Cont. Claustron. sec. ad an. 1145. Pertz IX. 614.

2) Otto Frisingen. de gestis Frider. I. 29. na uv. m. fol. 10.

3) Otto Frising. chron. VIII. 34. na uv. m. fol. 85.

4) Gfrörer, Gregor VII. I. 386 a 453. Jediným pramenem o manželce Děpoltově jest Balbin, historia de ducibus et regibus Bohemiæ. Edit. Koniač 1735 str. 106. Škoda, že pramenu tomu zcela důvěřovati nelze.

5) Gfrörer, Gregor VII. I. 386.

následcích klatbu, pronešenou nad kněžicem Děpoltem, knížaty Kunratem a Vratislavem i společníky jejich. Odbůjci měli byť i mocí přinuceni býti ku nápravě a dostiučinění. Ale to byla úloha těžká. Vladislav sám byl se provinil proti zákonům církevním svým účastenstvím ve válce proti biskupu Řezenskému, a mohl sobě pokládati za štěstí, že nepropadl klatbě jako švakr jeho Jindřich Jasomirgott, jeden falckrabí a mnozí jiní, kteří ve válce podílu brali. Metropolita a arcibiskup Salcpurský, Kunrat, a podbiskupí jeho, Jindřich Řezenský vynesli totiž klatbu na škůdce církevního jmění Řezenského a papež potvrdil ji, ale s tím obmezením, že se jen diecesánů Salcpurských a Řezenských týkati má. „Knížete českého,“ tak píše Eugen III. z Viterba dne 2. července 1146 Jindřichovi, biskupu Olomúckému, „milujíce ho pro tebe otcovsky a nechtíce za tou příčinou vzkládati naň žádných nesnází, napomínáme důtklivě, aby všecky zajaté, kteří při oné hříšné ukrutnosti buď jím buď jeho lidem svobody jsou zbaveni, volně propustil, za spáchanou svatokrádež dostiučinil a od dalšího znepokojování církve Řezenské upustil [1]).“

Jak dalece biskup Jindřich nařízení tomu vyhověl, nevíme; ale svědčí zajisté o veliké důležitosti moravského

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 250. „Vastitatem et contritionem Ratisbonensis ecclesiæ, quæ per ducem Henricum, ducem Boemicum, Fridericum advocatum, palatinum comitem, filios præfecti, et alios complices eorum more tyranico facta est, ad tuam iam credimus pervenisse notitiam,“ tak píše Eugen III. Jindřichovi Olomúckému. Pro nás má zvláštní důležitost výraz „palatinus comes.“ Je-li tím falckrabí bavorský jmín? Hodnost tuto měl od r. 1110 Ota III. hrabě ze Schiren (Gfrörer, Gregor VII. I. 386); později stáli Schirové proti Velfům. Srovn. Otto Frising. chron. VI. 20 na uv. m. fol. 68. Listina z 24. srpna 1145 uvádí také jakéhosi Fridricha jakožto „Comes palatinus.“ (Cod. dipl. Mor. I. 240.) Jak těžko jest, z pouhého výrazu „Comes palatinus“ bez udání jména cosi určitého odvozovati, vidíme na mnohých místech u Gfrörera, Gregor VII. díl I. Schwabenspiegel, známý zákonník z druhé polovice 13. stol. praví: „v zemích německých má každá země (každé vévodství) svého falckrabího.“

knížete církevního, jejž v měsíci srpnu 1145 vidíme při královském dvoře v severních Němcích, a sice mezi muži, o nichž dokázáno jest, že jménem krále Kunrata III. o smíření s Jindřichem Lvem jednali. Metropolita a arcibiskup Mohučský Jindřich byl dne 15. srpna t. r. v Erfurtě [1]), a zde jest vyjednáváno, jak se zdá, s Jindřichem Lvem, neboť tento dostavil se dne 24. srpna k nejbližšímu sněmu dvorskému do Korvey, kdež kardinal-legat Dětvín, kardinal Tomáš, arcibiskup Magdeburský, biskupové Paderbornský, Halberstadský, Hildesheimský, Osnabrucký, Mindenský, Verdunský, Havelberský, pak Albrecht Medvěd, falckrabí Fridrich a jiní přítomni byli, a ve společnosti jejich nacházíme také Olomúckého biskupa Jindřicha. Objevuje se co svědek na listině dané klášteru Korveyskému [2]), z čehož nový čerpáme důvod našeho tvrzení, že během r. 1145 již do Říma nešel [3]), a že ani po 24. srpnu toho neučinil, protože Eugen III. dne 21. listopadu 1145 listem z Viterba ho žádá, aby některé premonstraty Strahovské, „kteří bez jeho (biskupova) i svého opata dovolení klášter opustili, jestliže bratřím snesitelni jsou," zase přijal [4]). Že by biskup Jindřich krále německého i na další jeho cestě byl doprovázel do Friclaru, Utrechtu a až do Cách, kdež dne 25. prosince 1145 vánoce slaveny jsou [5]), není pravdě podobno; alespoň ho nenacházíme na žádné z četných mezi 24. srpnem a 25. prosincem daných listin královských. Vydalť se bezpochyby zpátky ke knížeti svému, neboť dály se důležité věci a důležité nesl mu zprávy.

1) Gudenus I. 170.

2) Cod. dipl. Mor. I. 239. Ohledem ke dni srovn. Jaffé, Konrad III. str. 225.

3) Viz str. 126 t. d.

4) Cod. dipl. Mor. I. 238. „Absque tua, abbatis quoque et fratrum suorum licentia discesserunt." Z toho vidíme, že Jindřich měl právomocnost „in loco religioso, qui dicitur Montis Syon, a tua devotione fundato." Tak píše papež biskupu Janovi.

5) Doklady viz u Jaffé, Konrad III. str. 74 a 75, č. 15 a 16.

Král Kunrat III. odebral se z Cách, kdež jak z listin víme [1]) až do 6. ledna 1146 pobyl, do Bavor [2]). Tam přišel mu vstříc kníže Vladislav II. s chráněncem svým Borikem, a dosáhl na králi slib, že chce nápadníkovi pomocen býti. Slibem tím, kterýž se, jak později uslyšíme, před dubnem 1146 stal, nabyl Vladislav II. více volnoty proti Kunratovi Znojemskému, kteréhož ještě dle bully z 5. června předešlého roku jakož svatokrádce, míru rušitele, odbojníka a vyobcovaného z církve, dobrovolně dostiučiniti nechtícího ztrestati měl. Nyní mohl se odvážiti na vykonání trestu, věda že král Gejza II. bude zaměstnán Borikem a králem německým. Ba zdá se, že ho i vévoda bavorský a markrabí rakouský, Jindřich Jasomirgott, beztoho věrný přítel a švakr jeho, v záměru tom ač nepřímo podporoval. Neboť nejen že Jindřich Jasomirgott, velfskou stranu u Řezna zaměstnával [3]) a takto pozornost jejich od Moravy a tamních jejich spojenců odvracel, ale Ota Frisinský vypravuje také [4]), že: „Borik, slíbenu maje pomoc, hned s velikým nákladem najal rakouský lid [5]), s ním beze všeho hluku uherské pomezí překročil a za noční doby Prešpurka se zmocnil. Z posádky upadli někteří do zajetí, jiní jsou usmrceni, někteří uprchli [6]). Thurocz uvádí jakož vůdce tohoto houfu německého rytíře Rapolta, letopisec Admuntský pak hrabata Herimanna a Luitolda [7]). Přepadení Prešpurka klade se do posledních

---

1) Listina u Jaffé, Konrad III. str. 75 č. 16.

2) Viz str. 122 t. d.

3) Viz str. 127 t. d.

4) Otto Frisingen. de gest. Frid. lib. I. c. 30 na uv. m. fol. 10.

5) Otto Frising. chron. VII. 34 na uv. m. fol. 85. „multos ex nostris pecunia corrumpente."

6) Přepadení to dosvědčují také Cont. Admunten. Cod. B. a Cont. Claustroneoburg. secunda ad an. 1146. Pertz IX. 581 a 614.

7) Thurocz II. 65. Schwandtner I. 179. Jméno Rapoto (Rapolt) bylo onoho času četně zastoupeno v hraběcím rodu Ortenberků. Meiller, Regest. str. 315. Index. Cont. Admunt. ad an. 1146. Pertz IX. 581 praví: „Porsa quidam patruelis regis Ungarici Chuonradum regem

dní března 1146 [1]). V Uhrách nikdo o tom nepochyboval, že toto hranic i míru rušení se stalo s vědomím krále Kunrata a Jindřicha Jasomirgotta, ačkoliv nynější pánové Prešpurka obé zcela určitě popírali a tvrdili, že to samojedině pro Borika učinili [2]). Jelikož ale sám Jasomirgottův bratr, Ota Frisinský, všecko zlé, kteréž tehdy otčinu jeho potkalo, odvozuje z poměru krále německého k Borikovi [3]), tož Maďaři asi dobře byli zpraveni. Prešpurk zůstal v držení Borikovu až do září 1146. Kníže Vladislav II. byl tedy i od strany Velfů — neboť Řezno bylo vždy ještě obleženo a žoldnéři královští i čeští pustošili okolí jeho [4]) — i od uherské strany bezpečen, vydávaje se s Otou III., knížetem Olomúckým a Jindřichem, biskupem Olomúckým na trestnou výpravu proti knížeti Znojemskému.

Máme za to, že se Vladislav pustil starou cestou, kteráž od Brna u Pravlova přes Jihlavu, a pak podél říčky Rokytné (Jaroměřice) přes Suchohrdle k Znojmu vedla, protože hradu Rokytně (dle starší formy Rokyceň), který právě na

promissa pecunia flexit, ut regnum Ungariæ patri illius ablatum sibi restitueret. A quo etiam persuasi comites Herimannus et Luitoldus castrum Prespruch fraude invaserunt in paschali ebdomada, quod tamen Gousto rex (Geisa II.) forti manu requisivit."

1) Engel, Geschichte Ungarns I. 184. Vyd. Tubinské 1811 udává dle kroniky Admuntské (Pertz IX. 581) týden velikonoční. Otto Frising. chron. VIII. 34 zdá se však ukazovati, že se to stalo v postě. Oba náhledy dají se snadno uvésti do shody.

2) Otto Frising. de gest. Frid. lib. I. cap. 30. „qui responderunt (poslům od Gejzy k posádce vypraveným), se nec pro Romanorum principe, nec pro duce suo hoc fecisse, sed pro domino suo Boritio."

3) Otto Frising. chron. VII. 34. Ota vypravovav o připovědi, kterou Borik ku přímluvě Vladislavově obdržel, dokládá ihned: „— impetravit. Ex hinc non solum in præsentiarum perturbationes sentimus, sed et maiores superventuras ex his aliisque argumentis formidando conicimus."

4) Cont. Cremifan. ad an. 1146 u Pertze IX. 544. „Hoc anno dux Bavariorum et dux Boemiorum omnem pene regionem circa Ratisponam incendiis ecclesiarum et villarum devastaverunt."

této cestě ležel a na jehož místě nyní vesnička Rokytnice (německy Rothikl) leží, prvé dobyti třeba bylo. Víme to z listiny biskupa Jindřicha, kterouž darování vesnice Libiny, svým zachranitelům Soběnu a Bolelubovi před rokem ústně učiněné, potvrzuje [1]). Mezi svědky na této po dobytí hradu Rokycně dané listině nacházíme Olomúckého knížete Otu III. a bratra jeho, kněžice Svatopluka, pak kněžice Boleslava, syna knížete Bořivoje II., zemřelého r. 1124, dále vladyku Tvrdišu, od něhož biskup Jindřich jmenovanou ves byl koupil, Držislava z Hradce a jiných více. Všichni tito zúčastnili se této výpravy spolu s biskupem, osvědčujíce se takto co přátelé knížete Oty III., kterýž jak víme spolu s knížetem Vladislavem papežovým listem z 5. června 1145 ustanoven byl za světského vykonavatele klatby na Kunrata Znojemského vynešené [2]).

O výpravě knížete českého máme bohužel jen jeden pramen, kroniku Vincence Pražského. On vypravuje k roku 1146: „Když papežská bulla z 5. června 1145 o klatbě proti svatokrádcům a buřičům došla a od biskupa Pražského prohlášena byla, sebral kníže Vladislav vojsko a vtrhl s ním do údělu Kunratova, vesnice dávaje v požeh a vše strašlivě pleně. Nad míru pevný hrad Znojmo oblehl a zničiv mnoho, posléze i dobyl. Hrad jest mu vydán, ale obyvatele urozené i chudé, smilovav se nad nimi, nechal se vším zbožím odtáhnouti [3]).“ To jest celá zpráva, z kteréž se dále dovídáme, že kníže Kunrat se spasil a přímluvy u královského dvora hledal; ale ani o čase ani o činech přitom zběhlých nic bližšího! Že r. 1146 Znojmo dobyto jest, o tom není pochyby; také bychom přisvědčili staré pověsti, že vlastní

[1]) Srovn. str. 124 t. d.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 253. „Datum post expugnationem castri Rokiczen anno ab incarnatione Domini 1146.“

[3]) Vincentii Annal. ad an. 1146. Pertz XVII. 662. „Castrum . . . in manus eius traditur. Ipse autem nobilium quam pauperum misertus, eos cum suis omnibus illæsos exire permittit.“

tvrz rozmetána jest [1]), sice by vypravované vystěhování obyvatelů nemělo ani účelu ani smyslu; ale jak bychom mohli čas tohoto rozmetání blíže určiti? Bedlivě uváživše všecky okolnosti domníváme se, že výpravy proti Kunratovi Znojemskému a proti Prešpurku rychle za sebou následovaly, že tedy hrad Znojemský zkáze propadl mezi březnem a květnem. K domnění tomu vede nás následující úvaha.

Pokud roztržena nebyla jednota, kterouž jedině možno bylo, odvážiti se činu tak neslýchaného, jaký se u Úsobrna stal, muselo provedení exekuce, uložené knížeti českému a knížeti Olomúckému také po odstranění překážek zevnějších velmi pochybným se jeviti, zvláště jelikož při dvoře knížecím známo bylo, že Kunrat se záměry svými není osamotněn. K jednotě této patřili především kněžic Děpolt a Brněnský kníže Vratislav. Jakmile tito dva odloučeni byli od jednoty, a tato tím roztržena, a jakmile mocnosti cizí, na kteréž se Kunrat spoléhal, učiněny byly neškodnými, nastal vhodný okamžik k jednání, a k tomu došlo před květnem 1146. Máme totiž list Eugena III. z Viterba dne 25. května 1146, z kteréhož vidíme, že se na počátku r. 1146 bezpochyby spojeným snahám jmenovaných exekutorů podařilo, kněžice Děpolta vedlé znění bully z 5. června 1145 k tomu přiměti, aby spolu s jinými, kteří se v zlém činu r. 1145 zúčastnili, ve Viterbě před stolicí apoštolskou prosil za vyproštění z klatby. Biskup Jindřich Olomúcký sám písemně se přimlouval za Děpolta, ale zároveň také za knížete Vratislava, o němž papeži oznamuje, že Vratislav raněn jsa mrtvicí, osobně o rozhřešení prositi nemůže. Papež přijal od Děpolta slib pod přísahou, že za zločin svůj dostiučiniti chce, zbavil ho klatby a poslal ho k dalšímu pokání k biskupu Jindřichovi, uděluje tomuto zároveň plnou moc, aby knížeti Vratislavovi

---

[1]) Dubravius, hist. Bohem. Vydání Basil. 1575. str. 108. Pak Monatschrift der Gesellschaft des vaterländ. Museums in Böhmen. 1827 v říjnu str. 55 a násl.

dle vlastního uznání církevní kázeň uložil a pak ho rozhřešil [1]).

Takto byli Děpolt a Vratislav již před 25. květnem odloučeni od jednoty s Kunratem. Do Italie vydal se Děpolt s bývalými druhy svými zajisté již před květnem t. r., protože Eugen III. zase z Viterba po 23. květnu 1146 Jindřichovi píše: „že posla jeho (bezpochyby Daniele, probošta a později biskupa Pražského, kterýž listy přímluvčí za Děpolta a Vratislava byl přinesl) přijal a s velikou radostí slyšel, kterak lid, jenž se byl od něho odvrátil, zase ku poslušenství se zná [2]).“ V květnu byl tedy kníže Kunrat zcela osamotněn, a v březnu stal se vpád do Uher. To vše dohromady vede nás ku mínění svrchu pronešenému, kteréž Ota Frisinský blíže určuje, an kroniku svou k roku 1146 takto zavírá: „U nás jest zmatek strašlivý, nejen že v obyčejné době roční vše naplněno jest loupením a pálením, ale i v postním čase, což předce proti všemu božskému i lidskému přikákázání jest, neštítí se nikdo zuření takového [3]).“ Či vztahuje se toto místo jedině k obležení Řezna?

Teprvé dobytím Znojma bylo spiknutí proti trůnu roku 1142 zosnované skutečně ukončeno. Původ jeho, kníže

---

1) Cod. dipl. Mor. I. 246.

2) Cod. dipl. Mor. I. 243 chybně k r. 1145, jelikož papež dne 2. března 1145 v Narni, a sice jakoby na útěku dlel. Jaffé klade breve toto ve svých regestech str. 637 do roku 1149. Ale v něm nachází se následující místo: „nuntium tuum recepimus, qui te molestia corporis a deo visitatum, et populum, qui se a tua subiectione subtraxerat, ad obedientiam tuam rediisse nuntiavit“; dějepis zná pak jen jednu a sice právě líčenou zpouru moravského lidu proti svému vrchnímu pastýři, kteráž se dle listu papežova z 25. května 1146 již jen na tři kněze obmezovala; ohledem k dějinám mezi léty 1146 a 1149 zběhlým nemůžeme se nikterak k tomu odhodlati, abychom breve ono až do r. 1149 odročili.

3) Otto Frising. chron. VII. 34. Ed. Ergent. 1515 fol. 85. Rozumí se samo sebou, že takovému vedení důkazu můžeme jen pod výminkou připisovati platnosti. Pešina Mars Mor. III. 4. str. 308 a násl. mluví o dobytí Znojma obšírně a také velmi nekriticky.

Kunrat, musel, nechtěl-li úplné zkáze podlehnouti, hledati pomoci tam, odkudž zpouru právě nejtěžší rána stihla, totiž u krále německého, zjevného přítele a příbuzného knížete Vladislava, a u biskupa Jindřicha, bez jehož rady žádný důležitý krok se nestal. Zdali třeba dalších důkazů, že od této chvíle pro Kunrata Znojemského všecka naděje na domácí i cizí pomoc zmizela? Papež Eugen III. poroučí sice v uvedeném již listu z 25. května 1146 biskupu Jindřichovi, aby tři moravské kněze, Bolemila, Bogumila a Žiřicha, kteří vzdor vyhlášené proti Kunratovi veliké klatbě nepřestali v jeho údělu vykonávati služby boží, z úřadu a chleba odsadil[1]; ale právě to, že papež jen třem takový trest uložiti musel, dokazuje, jak velice Kunratovi přivrženců ubylo. Z Děpolta stal se, jak brzy uvidíme, oddaný vojevůdce a státník knížete, a jak určitě Vratislav, nemocen leže v Brně, Kunratových záměrů se odřekl, vidíme z jeho ochoty, všecky před třemi léty klášteru Rejhradskému odcizením statku Domašova v Brněnsku učiněné škody desateronásobně nahraditi. Les a dvorec jakýsi dostaly se tehdy darováním Vratislavovým ku klášteru[2]. A to vše jest dílo Jindřichovo. Již papež Lucius II. byl uložil Otovi, biskupovi Pražskému, by knížete Vratislava ku navrácení přiměl[3]. Co se však Otovi nezdařilo, to dokázal Jindřich; při posteli nemocného knížete slíbil mu, že navrácení a nové darování k Rejhradu

[1] Cod. dipl. Mor. I. 247. V Bočkově původním přepisu jmenován jest jeden z kněží těch Strich, nikoliv Sirih. Nesnadno jest rozhodnouti, kterému čtení přednost dáti sluší.

[2] Cod. dipl. Mor. I. 252. bez vročení. Že listina tato z r. 1146 pochází, ukazuje nejen výraz „qualiter inspiratione mala malorum circuitum Domasoue a monasterio in Raigrad detrahendo retinui potenter atque iniuste in annum fere tertium“ (viz str. 97 t. d.), ale i věta: „nunc vero corporis valetudine in lectum prostratus,“ protože papež Eugen III. dne 25. května 1146 Jindřichovi Zdikovi o knížeti Vratislavovi píše: „quod paralisi eum percussum a te cognovimus.“

[3] Cod. dipl. Mor. I. 232 bez vročení, ale bezpečně okolo 1144. Lucius zemřel 15. února 1145.

potvrdí. Potvrzení to se nezachovalo, a tudíž nevíme, kdy biskup Jindřich v Brně u nemocného knížete byl. Leč zpomeneme-li si, že mu papežovým listem z 25. května uloženo bylo, by knížete Brněnského po předchozích výminkách jménem papežovým klatby zprostil; pak můžeme ono navrácení a tudíž i biskupův pobyt v Brně do času po 25. květnu klásti, neboť máme za to, že zbožný skutek Vratislavův se stal jedině následkem listu papežova a domlouvání pastýře duchovního. „Nemocen v posteli leže," tak dí Vratislav v listině Rejhradské, „cítím trestající ruku boží a slibuji, ze skutečné lítosti a srdcem upřímným za odpuštění mých hříchů, mohou-li vůbec odpuštěny býti, neboť jsou příliš těžké, vrátiti s náhradou statky církvi odňaté." Tím byla předepsaná výminka vyplněna a rozhřešení mohlo býti uděleno.

Okolnost tato jest důležita, dokazujíc nám, že biskup Jindřich z nemoci, o kteréž v listu svém z května 1146 se zmiňuje [1]), již se byl vyzdravil, a že se ještě v květnu a vůbec na začátku léta v Moravě zdržoval. Váhu na to klásti sluší, jelikož ho papež v listu z 25. května k sobě zve [2]), aby s ním ústně vyřídil záležitosti, které byl biskup poslem svým, Danielem proboštem Pražským, apoštolské stolici předložil. Jaké to záležitosti byly, nevíme. Vztahují se však zajisté k době před květnem r. 1146. Kéž bychom o nich dokonalou známost měli! Právě tehdy byli biskup Jindřich a kníže Vladislav v živém vyjednávání se stolicí apoštolskou. Důkazem toho jest list Eugena III. z Viterba dne 2. června t. r. k Pražskému a Olomúckému biskupu, a pod týmž vročením ke knížeti Vladislavovi II., kterýmiž děkuje za poslané mu zprávy generalní visitace, která vedením jmenovaného probošta Pražského v říši česko-moravské vyšetřovala, zdali

---

1) Cod. dipl. Mor. I. 243.

2) „Per apostolica tibi scripta mandamus, quando tibi opportunum fuerit, quam citius præsentiam tuam nobis exhibeas." Cod. dipl. Mor. I. 247.

kardinalem-legatem Kvidonem zavedené opravy v zemi se ujaly, a zdali rozkazy obecného koncilia provedeny jsou [1]). Jak vzácnou látku musely zprávy tyto — bylyť zajisté četné, protože také Innocencovi II, Cölestinu II. a Luciu II. několikráte poslány byly — obsahovati k líčení tehdejší vzdělanosti lidu našeho! Ztraceny jsou bezpochyby navždy a neměli bychom ani známosti o jich sepsání, kdyby horlivost, smysl pro právo a pravdu, jenž biskupa Olomúckého naplňovaly, kdyby upřímná snaha Pražského biskupa Oty a knížete Vladislava II., zavésti v kněžstvu i v obecném lidu českém skutečně křesťanský, zbožný, s apoštolskými příkazy se shodující mrav, nebyly přiměly kardinála-legata k tomu, že ve své závěrečné zprávě o missií česko-moravské papeže upozornil na vydatnou pomoc, které se mu dostalo od jmenovaných dvou biskupů, od. knížete a také od výtečné manželky jeho Kedruty [3]).

Litujeme-li ztrátu relací těchto hluboce, tož tím více žalostiti sluší, že se nám nezachovaly zprávy o činnosti, ve které sobě papež biskupa Jindřicha jakoby za spolupracovníka obral! Eugen III. píše mu ze Sutri, biskupského městečka ve střední Italii, kdež od 25. března až do 16. května 1146 dlel [4]), dne 22. dubna takto [5]): „Jelikož Výsosti Apoštolské, jejíž úřad ač nehodni zastáváme, přísluší, svornost v říši

[1]) Srovn. str. 111 a násl. t. d.

[2]) „De frequenti visitatione, per dilectum filium nostrum Danielem Pragensem præpositum, quem vobis fidelem et vestri honoris amatorem esse cognovimus, prædecessoribus nostris et nobis transmissa, dilectioni vestræ grate referimus.“ Cod. dipl. Mor. I. 248.

[3]) „Quod vos, fratres episcopi, et tu dilecte in Christo fili Wladislae, sicut ipso referente didicimus, ei viriliter astitistis, gratum habemus, et devotionem vestram in domino collaudamus.“ Tamtéž.

[4]) Jaffé, Regest. str. 622.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 240, ale chybně de dato Sutrii X. Kal. Martii místo Maii, jelikož papež, jak již napřed řečeno, teprvé po 25. březnu do Sutri přišel, a dne 20. února, jak z listiny od téhož dne (Jaffé, Regest. 621. č. 211) vidno, v Římě byl.

milovati, ji zaváděti a utvrzovati a nad každodenním zdarem veškeré církve v Pánu bedlivě bdíti: uznali jsme za prospěšné, také tobě, našemu nejmilejšímu a věrnému spolupracovníku, uložiti malou práci k užitku a prospěchu církve. Tvé péči jsme tedy odevzdali slova míru, slova spásy, aby's, podoben jsa moudrému rozsévači, do půdy úrodné kladl símě, kteréž by nám i tobě korunu spravedlnosti přineslo. Když pak símě slova z úcty ke stolici apoštolské přijmeš a věrné zemi, by časem svým ovoce přineslo, věrně odevzdáš, zprav nás, zdali vzešlo a ovoce nese, a kdyby toho nebylo, jak dlouho ještě naň čekati třeba" Jest to vzor opatrně sepsaného listu diplomatického. Biskup má na se vzíti důležité jednání o mír, a zprávu podati o výsledku. Kde měl mír sprostředkován býti? Tam, kde svornost přerušena byla, a ta byla přenáramně zrušena v svaté římské říši německého národa. Velfové a Ghibellini nejen že celé země a města roztrhli, ale přivedli i rodiny do sváru a členy jejich do zbraní proti sobě. Před Řeznem s Velfy držícím vidíme vždy ještě bavorského vévodu J. Jasomirgotta s přívrženci českými a ghibellinskými [1])! Klatba, kterouž Salcpurský arcibiskup a Řezenský biskup byli vyřkli nad vévodou bavorským a jeho spojenci, a kterouž papež Eugen III. s jistým obmezením potvrdil [2]), nebyla s to, rozvesti strany rozhořčené, a předce záleželo papeži převelice na dosažení míru, neboť veliká myšlenka, nové tažení křižácké mělo uvedeno býti ve skutek.

Již dne 1. března 1146 učinil Eugen III. z Říma rázné provolání v té věci k národu francouzskému. Připomíná dobu Urbana II. (1088 — 1099), bohatýrské činy Francouzů ve svaté zemi, ztráty, kteréž utrpěli, a kterak nyní i Edessa do rukou nevěřících upadla atd. Při tom slibovány jsou ulehčení při opatřování peněz, odpustky a svobody udělo-

---

[1]) Viz str. 127 a 128 t. d.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 250. Srovn. str. 129 t. d.

vány, opuštěným ochrana ujišťována [1]), vůbec dělo se vše, by výprava byla velikolepá. Tuť musel ovšem v Německu buď jak buď mír býti učiněn, a nepochybujeme, že diplomatický onen dopis vyzývá biskupa Olomúckého, aby také své štěstí v té věci zkusil. Při tom není pochybno, že meškající tehdáž v Německu kardinal-legat Tomáš k témuž cíli pracoval. Tomáše tohoto vidíme již 14. května 1146 s králem Kunratem III. v Norimberce [2]), ale zároveň s nimi také vévodu Jindřicha Švábského; dne 10. července byl královský dvůr již v biskupství Řezenském, rovněž dne 12. července. Toho dne potvrzuje král Kunrat III. klášteru Dolno-Altaišskému opatem Kunratem učiněné darování hory sv. Gotthartské v Bavořích. Na této listině podepsáni jsou co svědkové: Jindřich biskup Řezenský, Jindřich biskup moravský, Eberhart biskup Bamberský, Adam opat Ebrašský, Jindřich vévoda bavorský, Ota falckrabí, Jindřich fojt Řezenský a hrabě Hartwik [3]). Sestavení to zřejmým jest důkazem, že klatba nad Jindřichem Jasomirgottem a přivrženci jeho, od Řezenského biskupa Jindřicha a Salcpurského metropolity Kunrata prohlášená, již zrušena byla, sice by jinak Jindřich Jasomirgott nemohl býti s prohlásitelem klatby zároveň svědkem na listině královské. A jelikož mezi osobami svrchu jmenovanými také biskupa Olomúckého spatřujeme, můžeme vším právem vnitřní souvislost hledati mezi listem papežovým z 22. dubna, Jindřichovým pobytem v biskupství Řezenském a mezi vyrovnáním vévody bavorského s biskupem Řezenským. Nyní pak byla přišla doba, kdež svrchovaný byl

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 241. V Turínském bullarium vyd. 1859. díl II. str. 521 a násl. jest breve toto dáno: „Vetrallæ Kal. Decemb.“ Eugen III. byl ve Vetralle dne 1. prosince 1145. Pramen, z kterého tato bulla do bullaria přijata jest, udán není. Kdyby ale i vročení správné bylo, nemělo by předce žádné důležitosti ohledem k věcem, o kterých se zde jedná.

[2]) Böhmer, Kaiserregesten str. 118 č. 2256.

[3]) Meiller, Regest. str. 32 č. 10 a 11.

čas mysleti na vyzvání ku cestě do Říma, kteréž se bylo dne 25. května k biskupu Jindřichovi stalo. V nově zvoleném biskupu Bamberském, Eberhartovi maje společníka, vydal se v létě r. 1146 na cestu. Nevrátili se před koncem téhož roku.

Za Jindřichovy nepřítomnosti byla válečná moc říše česko-moravské ze dvou stran zaměstnána; jednak pomocí poskytnutou Polsku, jednak obavami před vpádem Uhrů. Stařešinství, od Boleslava III. při rozdělení říše mezi syny r. 1138 zřízené [1]), vedlo již málo let po jeho smrti k roztržkám. Příčiny toho jsou před rukama. Veliký kníže chtěl panovati a bratří nechtěli poslouchati. Zájmy velikého knížete vyžadovaly podřízení, kteréž mladším bratřím zdálo se býti překážkou v jich prospěchu. Toť byla příčina obecná; co příčina zvláštní uvádí se ctižádost a vládychtivost manželky velikého knížete Vladislava II. [2]). Kněžna tato, jménem Anežka, za Vladislava polského provdaná asi od r. 1134, zemř. 1153, byla dcerou Lipolta Svatého rakouského, tudíž polosestří krále Kunrata III., švegruše Vladislava II. českého a vlastní sestra panujícího vévody bavorského a markraběte rakouského Jindřicha Jasomirgotta. Ona jest pramátí samostatných vévod slezských, jichž rod teprvé roku 1335 vymřel. Anežka, vysoce jsouc vzdělaná, neměla zalíbení v polském živobytí dvorském a v neurčitém postavení manžela svého [3]). Ona prý ho k tomu přiměla, aby bratry své potlačoval [4]). Tito se proti tomu opírali, majíce arcibiskupa

---

[1]) Srov. str. 56 t. d.

[2]) Kadlubek, vyd. Krakov. 1862 str. 141. „Vocat virum semiprincipem, immo semivirum, qui quarta unius iugeris contentus portiuncula tot plusquam principes muliebriter sustineat.“

[3]) „Vestem et calciamenta et mores Polonorum nobilium detestando deridebat, virum suum semiprincipem nominat.“ Boguphali chron. u Sommersberga, Silesiac. rer. Script. II. 41.

[4]) Kadlubek na uv. m. str. 142. „Wladislaus fraterna exutus pietate, hostiles animos induit, et fraterculos adhuc impuberes cruen-

Jakuba Hnězdenského a velkou část polské šlechty na své straně, kdežto veliký kníže houfy divokého lidu, zvláště z Rusi sobě ku pomoci zval. Ale přes to utrpěl porážku nad Pilicí, přítokem Visly, v Krakovsku [1]). Poražen jsa obrátil se Vladislav k tehdejšímu obecnému pramenu práva světského, ku králi německému, kterýž právě v březnu a dubnu r. 1146 v Kayně blíž Altenburku, v biskupství Žičansko-Naumburském dvůr držel a dne 14. dubna t. r. manželku svou, Gertrudu Sulcpašskou smrtí byl ztratil [2]). Obdržev od krále Kunrata III. celé Polsko v léno, sebral Vladislav nové houfy pohanů [3]) a oblehl Poznaň, kdež protivníci jeho se drželi [4]). Zde v táboře byl od svrchu jmenovaného arcibiskupa Jakuba dán do klatby [5]) a potom tak velice stísněn, že musel ze země vyjíti a k radě knížete českého přes Uhry a Čechy hledati cestu do Němec. Anežka manželka jeho odebrala se spolu se syny svými Boleslavem a Meškem za ním, v Polsku pak uznán bratr věkem jemu nejbližší, Boleslav IV. (Kadeřavý † 1173) za velikého knížete [6]). Kunrat vlídně přijal zpuzeného a hleděl jemu prospěti tím, že vyslal posly k Eugenovi III. a k Polanům. Papež měl s něho sejmouti klatbu a v Polsku mělo se státi srozumění v ten smysl, aby ustanovení Boleslavovo zůstalo v platnosti, ale

tissima rabie insectatur, eorumque urbibus occupatis ipsos exheredare instituit."

[1]) Kadlubek na uv. m. str. 143. Boguphal, na uv. m. str. 42.

[2]) Doklady viz u Jaffé, Konrad III. str. 77.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 246.

[4]) Chron. Montis Sereni k r. 1146 vydal Eckstein r. 1844 ve třech Hallských programech školních a pak pospolu r. 1856. 4⁰. Pak letop. Magdeburské k r. 1146 u Pertze XVI. 188. Dle toho není jasno, kterak mohl Damberger, odvolávaje se na Karamzina, již k r. 1141 říci, že Vladislav polský již tehdy měl ruskou kněžnu za manželku. Synchron. Geschichte VIII. 383.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 246. Boguphal u Sommersberga. Script. rer. Siles. II. 42.

[6]) Boguphal na uv. m. 43 a letop. Vincencia u Pertze XVII. 664, leč mylně k r. 1149.

bez dalších nárokův samovlády [1]). Leč oboje poselství minulo se s účinkem. Papež Eugen odpověděl sice dne 31. prosince 1146 z Viterba rovněž ochotně i důstojně, že hotov jest očekávati v příštím postě posly knížete polského a po dokonalém vyšetření věci Kunratovi k vůli učiniti vše, co by se ctí boží se srovnávalo [2]); ale to bylo také všecko, k čemu se na ten čas uvolil. Vladislav zůstal v klatbě, až ho biskup Jindřich Olomúcký k rozkazu papežovu okolo r. 1149 klatby zprostil [3]). Knížata pak polská nabídnutí ono rozhodně zamítli [4]), tak že králi Kunratovi, chtěl-li pomoci švakru svému, nezbylo než sáhnouti ke zbraním.

Za tou příčinou držel král Kunrat v srpnu 1146 poradu v Sasích [5]) a sesíliv voje své pomocným lidem českým, dal se bez prodlení na pochod k Odře [6]). Jak četná ona pomoc česko-moravská byla a kým vedena, o tom nic známo není, ale tolik jest jisto, že tato výprava podobně jako všecka předešlá tažení Němcův proti Polanům zůstala bez výsledku. Polané tak dobře střehli hranic svých, že královské vojsko ani Odru překročiti nemohlo [7]). Tu vyzval Kunrat velikého knížete Boleslava IV., aby buď dobrovolně se vzdal vlády bezprávně na sebe potažené, aneb aby roz-

---

1) „Imperator Boleslaum crebris legatorum interpellationibus fatigat, ut fratrem non regno, sed patrimonii consortio restituat.“ Kadlubek, vyd. Krakov. 1862. str. 147.

2) Cod. dipl. Mor. I. 239. Listina má vročení: „Viterbii II. Kal. Ianuarii.“ Boček klade ji do roku 1145. Ale Eugen III. zdržoval se dne 31. prosince roku 1145 dle Jaffé, Regest. str. 620, v Římě, dle týchž pak regest str. 624 vydal r. 1146 dne 31. prosince několik listin z Viterba. Za tou příčinou klade Jaffé listinu naši vším právem do roku 1146.

3) Cod. dipl. Mor. I. 245. O této v kodexu chybně datované listině promluvíme později.

4) Kadlubek na uv. m.

5) Letop. Magdeb. k r. 1146. u Pertze XVI. 188.

6) Letop. Vincenc. však mylně k r. 1149. u Pertze XVII. 664.

7) Letop. Magdeb. k r. 1146. u Pertze XVI. 188.

hodnutí meči svěřil. Ale Boleslav neučinil ani jedno ani druhé, dobře věda, že Němci brzy budou povolnější, jelikož jim dovoz byl zamezen [1]. V tom se také nemýlil; král Kunrat zavedl skrze markrabí saského Albrechta Medvěda a skrze Kunrata míšenského vyjednávání s Boleslavem, a když tento s bratry svými ku peněžité náhradě se uvolil a slíbil, že při svou králi na určitém dvorském sněmu v Němcích k rozhodnutí předložiti chtějí, na což nejmladšího bratra Kazimíra co rukojmě vydali [2], byla válka skončena a král Kunrat obrátil se s vyhostěným Vladislavem buď na konci září neb na začátku října zpátky do Sas, kdež mu Altenburk za sídlo vykázal [3]. Podniknutí se tedy nezdařilo a marné byly oběti, kteréž kníže česko-moravský švakru svému byl přinesl. Velmi jest pravdě podobno, že přípravy k velikému tažení křižáckému nemálo přispěly k rychlému smluvení míru, a spolu smíme zavírati, že veliký kníže Boleslav IV. slibům svým dostál, neboť po dlouhá léta spatřujeme ho s Německem v nejlepší shodě.

Nedlouho před polskou výpravou slíbil král Kunrat III. pomoc svou uherskému nápadníkovi trůnu, Borikovi, a sice, jak jsme již na stránce 131 t. d vypravovali, k přímluvě knížete českomoravského a manželky jeho [4]. Spoléhaje se na slib ten, zmocnil se Borik v postě r. 1146 Prešpurka. Král Gejza II. těžce nesl takové míru rušení, kteréž jak

---

[1]) Kadlubek na uv. m. 147 a 148.

[2]) Letop. Magdeb. na uv. m. Letop. Vincenc. k roku 1149. Pertz XVII. 664.

[3]) Jaffé, Konrad III. str. 82.

[4]) Válka polská skončena jest u Kajny Altenburské buď v březnu neb v dubnu r. 1146. Letop. Magdeb. k r. 1146. Pertz XVI. 187 a Jaffé, Konrad III. 77. pozn. 25 a 225 č. 4. Dle Oty Frisinského chron. VII. c. 34 přišel Borik ku králi, když tento „nativitate in palatio Aquis celebrata (25. prosince 1145) Baioariam ingreditur“ Jelikož pak krá Cáchy teprvé po 6. lednu opustil, nemohlo se setkání ono státi dříve než v posledních dnech ledna neb v prvních dnech února.

víme nemálo na ujmu bylo záměrům Kunrata Znojemského [1]), a umínil si hradu zpět dobyti. Jelikož sevření Němci nemohli se pomoci nadíti ani od krále Kunrata za příčinou výpravy polské, ani od vévody bavorského, před Řeznem zaměstnaného, uvolili se, za 3000 hřiven stříbra králi uherskému otevříti brány [2]). Ale tím nebyla věc skončena. Král Gejza II. pomstil se ještě i jinak za vpád, podporovaný aneb dokonce spůsobený dle jeho domněnky od Jindřicha Jasomirgotta. Vypověděltť válku vévodovi i markrabímu [3]). Se 70.000 mužů přitáhl k řece Litavě a rozhostil se táborem v září 1146 na tak zv. Leerském poli blíže Mostu nad Litavou. Jindřich Jasomirgott pospíšil z Bavor do Rakous a položil se polem v rovině, kteráž leží mezi Fišavou a Dunajem až po řeku Moravu [4]). Dne 11. září dal se mladý král v dřevěném kostelíčku opásati mečem [5]), spořádal své šiky k bitvě a vtrhl prudce přes Litavu do pozemí německého. První srážka rozhodla se ve prospěch Němců; ale když se tito setkali s hustými houfy Uhrů pod Gejzou a ujcem jeho Belušem, obrátilo se štěstí válečné. Vévoda Jindřich musel

---

[1]) Srovn. str. 132 t. d.

[2]) Oty Frysin. hist. Frid. I. 30. „Mutuo colloquentes accepto a rege sub iureiurando promisso trium millium librarum in pondere, castrum sibi reddunt.“

[3]) Ota Frysin. na uv. m. „Ducem Noricorum habens suspectum hostem denuntiat.“

[4]) Ota Frysin. na uv. m. hl. 32. Též u Pertze XX. 369. „Igitur rex (Geisa) ad portam Mesiam LXX. pugnatorum millia, vel amplius habens, erupit, in campo inter portam præfatam et fluvium Lithahe, qui teutonica lingua Virueld quod nos vacantem campum dicere possumus, castra posuit.“ Ota jmenuje tedy místo přechodu „Porta Mesia.“ Výraz ten připomíná nám podvržené listiny Pasovského biskupa Pelhřima, ve kterých zdá se, že Moesia totéž znamená co Ungaria.

[5]) Ota Frysin. de gest. Frid. I. 32 na uv. m. list 11. Den jest udán ve chron. Zwetlen. u Pertze IX. 538. „Cedes facta est iuxta Litha 3. Idus Septembris“ však mylně k r. 1147. Správně ve chron. Claustroneoburgen. u Pertze IX. 614.

s velikou ztrátou ustoupiti až do ohrazené Vídně[1]) a nepřátelé pronásledovali ho až k Fišavě, po obou stranách Dunaje krajinu pleníce a pustošíce[2]). Borik, pro něhož válka tato vznikla, přidal se dle Thurocze[3]) r. 1147 ke francouzskému vojsku křižáckému a musel, i zde pronásledován jsa od Gejzy, uteci do Konstantinopole, ale bojoval pak ještě jednou pod císařem Manuelem proti Uhrům, až prý r. 1156 od zrádného Plavčíka jakéhos usmrcen byl.

Hrabě Rapolt, vůdce výpravy proti Prešpurku[4]), upadl do zajetí uherského. Gejza nešel přes Fišavu, nýbrž přestal na prospěchu dosaženém. Mír s Polskem učiněný na podzim r. 1146 a vším světem hýbající vyzvání k tažení křižáckému pobízely k myšlenkám klidnějším; vojsko bylo rozpuštěno a začalo vyjednávání stran volného tažení křižáků územím uherským. Pojednou utichly zbraně na celém západě, neboť nejen z říše římsko-německé, ale i ze zemí sousedních, z Francie, Anglicka, Pannonie zdvihlo se nesčíslné množství a vzalo kříž na sebe, tak že pokládáno jest za hřích, pustiti se do půtky, ba jen i veřejně nositi meč[5]). Také říše česko-moravská, kteráž se ve válce uherské k žádné straně nebyla naklonila, brala ve výpravě křižácké podílu; na biskupu Jindřichovi záleželo, aby všeobecnému proudění určitý směr vykázal.

V červenci r. 1146 spatřujeme tohoto znamenitého knížete církevního v Řezensku při dvoře krále Kunrata III.

---

[1]) Ota Frysin. de gest. Frid. I. 32 a Annal. Reichersperg. k r. 1146 u Pertze XVII. 461.

[2]) Thurocz II. 65. Schwandtner, Script. I. 179 a 180 popisuje postup bitvy podobně jako Ota Frys. na uv. m. Chron. Zwetlen. u Pertze IX. 538. „Ungari . . . ex utraque parte Danubii, terram nostram devastaverunt.“

[3]) Thurocz II. 66. Schwandtner Script. I. 181. Pak Karamzin II. 157.

[4]) Srovn. str. 131 t. d.

[5]) Ota Frysin. de gest. Frid. I. 42 na uv. m. list 14.

Egilbert, biskup Bamberský, byl dne 29. května 1146 zemřel a bavorský hrabě, Eberhart II. byl zvolen za nástupce jeho [1]). Oba, biskupa Olomúckého i nově zvoleného, ale ještě nevysvěceného Eberharta, nacházíme co svědky na listině, kterouž Kunrat III. vydal dne 12. července 1146 v biskupství Řezenském [2]). Pro vysvěcení šel si Eberhart do Říma. Král Kunrat III. zvláště ho odporučil papeži Eugenovi III. Této příležitosti užil biskup Jindřich, aby se k vyzvání papežovu z 25. května t. r. [3]) před stolici římskou dostavil, i vydal se, jak se domníváme, spolu s Eberhartem [4]) do Říma. Papeže nalezli ve Viterbě, kdež on dle svědectví listin již od 23. května se zdržoval [5]).

Kterého dne svěcení vykonáno jest, nevíme, ale odpověď papežova z 31. prosince ku králi Kunratovi dosvědčuje, že Eberhartovi ve Viterbě uděleno bylo [6]). Odpověď tato jest pro nás důležitá, dokazujíc, že biskup Jindřich tehdy byl ve Viterbě. Papež v listu svém zmíniv se o Eberhartovi, že se vysvěcen do Bamberka vrací, praví dále: „Také jsme přijali našeho ctihodného bratra, biskupa moravského, s otcovskou láskou, jakož jeho zbožnost, vážnost a Tvé odporučení toho vyžadují; a ačkoliv bychom jej co muže výtečného a bohulibého rádi byli déle u sebe se ctí a láskou chovali, předce jsme se odhodlali, poslati jej k Tobě zpátky, vědouce, kterak potřeben jest Tobě. Činíme jej tedy poručena lásce Tvé a přejeme, bys jej nám k vůli měl ve vážnosti a k blahodárné činnosti jeho povolně přisvědčoval.“ Jestliže odpověď tato, kteráž jasně dokazuje nevšední vážnost

[1]) Notæ sepulcrales Babenbergen. u Pertze XVII. 641.
[2]) Jaffé, Konrad III. 79 č. 30.
[3]) Cod. dipl. Mor. I. 247.
[4]) Cod. dipl. Mor. I. 239.
[5]) Jaffé, Regest. str. 623 a 624.
[6]) Cod. dipl. Mor. I. 238. Daná z Viterba II. Kal. Ianuarii. Jelikož se papež jen r. 1146 v prosinci ve Viterbě zdržoval, padá listina tato, jak již napřed řečeno, ne do r. 1145 nýbrž do r. 1146.

a cenu biskupa našeho, nám také již odjinud povědomou, Eberhartem II. a Jindřichem Zdíkem přinešena byla králi, k čemuž znění její ukazuje, pak ovšem nedošli oba biskupové diecesí svých před začátkem r. 1147; nacházíme je oba dne 24. dubna 1147 u krále v Norimberce [1]), Eberharta již dne 13. února v Řezně [2]) a dne 4. února v Bamberce [3]), podíl beroucího u velikých podnicích, sv. Bernardem zbuzených

Známo jest, že unášející slova sv. Bernarda první hnutí způsobila ve Francii. Letopisec Pražský Vincenc jmenuje ho mužem obcování příjemného, kterýž prý, aby slovům svým dodal váhy, mnoho nemocných svou modlitbou uzdravil [4]). Král Ludvík VII. přijal o veliké noci r 1146 kříž z ruky svatého opata uprostřed velkého shromáždění ve Vezelay v hrabství Neverském, spolu s manželkou svou a mnohými z lidu francouzského. Z Francie šel Bohem nadšený muž ve jménu papeže [5]) do Němec. Zde pracoval dvojím směrem; kázal proti Turkům a bránil pronásledování židů, které již v srpnu 1146 podél Rýna bylo vypuklo, podobně jako za první výpravy křižácké, a které se brzo i ve Francích, Bavořích ba i v Korutanech a říši česko-moravské rozmáhalo.

V Čechách bylo prý 150 židů pobito, tak vypravuje židovský letopisec ovšem teprvé v 16. století [6]). Původem takového pronásledování židů byl jakýsi mnich Rudolf; protož

---

[1]) Listina u Hesse, Beiträge zur Geschichte des Mittelalters II. Aehrenlese str. 41 a násl.

[2]) Wendt, Austria Sacra VII. 254; listina klášteru Obernburg ve Štyrsku daná Idibus Februarii 1147. Ratisbonæ.

[3]) Jaffé, Konrad III. str. 295.

[4]) Vincenc. Pražsk. letop. k r. 1147, u Pertze XVII. 662.

[5]) Ottonis Sanblasiani chronicon k r. 1146. Böhmer, Fontes III. 582.

[6]) Rabbi Ioseph ben Ioshua ben Meier Chronicles, translated by Białoblocki, v Londýně 1835; anglický překlad kroniky hebrejské. Text hebrejský vyšel v Amsterdamě.

jej předvolal Bernard do Mohuče, přísně mu domluvil a poslal ho do Clairvaux [1]).

Ale nejdůležitější úkol Bernardův byl, aby získal krále Kunrata III. výpravě křižácké, což ovšem tak snadné nebylo. Záležitosti domácí v Německu zdržovaly krále, tak že první pokus ve Frankfurtě, přiměti jej ještě v prosinci 1146 ku příjmutí kříže, na dobro s prospěchem se minul [2]). Lépe podařil se pokus na říšském sněmě ve Špýru. Dne 27. prosince 1146 podal sv. Bernard křižáckou korouhev králi, jehož účastenství tím bylo pojištěno. Potom rychle ku konci přivedeno jest jednání s Velfem VI., Jindřichem Jasomirgottem a s biskupem Jindřichem Řezenským, jenž všickni spolu s biskupy Otou Frysinským a Reginbertem Passovským o vánocích ku křižáckému tažení se zavázali [3]). Pak vysláni jsou poslové ku králi francouzskému, kteréhož dne 2. února 1147 v Chalons nalezli, aby s ním o nastávající výpravě se shodli, zdali má společně či porůznu a po které cestě provedena býti [4]). Posléze držán jest v březnu 1147 ve Frankfurtě veliký sněm, na kterémž obecný mír prohlášen a králův desetiletý syn Jindřich za nástupce jeho zvolen, v Cáchách pak dne 30. března pomazán a korunován jest [5]). Začátek tažení položen jest na velikou noc téhož roku a sice pódél Dunaje, přes Uhry a říši byzantskou.

Říše česko-moravská zúčastnila se v tomto velikém, a neobyčejnými prostředky vypraveném tažení křižáckém plnou měrou. Hned po úmluvě, kteráž se stala v Chalons mezi posly krále Kunrata a Ludvíkem VII., že totiž nejprvé francouzské a potom německé vojsko na cestu se vydati a ono

[1]) Ota Frysin. de gest. Frid. I. 39. list 13. Pertz XX. 372.

[2]) Doklady viz u Jaffé, Konrad III. str. 112.

[3]) Ota Frys. na uv. m. I. 40 list 13.

[4]) „Ut de via Ierosolymitana communi consilio tractaretur." Miracula S. Bernardi dle Jaffé, Konrad III. str. 121 č. 61

[5]) Ota Frys. na uv. m. I. 43 list 14. Annal. Aquenses k r. 1147, u Pertze XVI. 686.

již o veliké noci (20. dubna 1147) pochod nastoupiti má, vydal Bernard Klaravallský křížovou bullu ku knížeti Vladislavovi II. a národu česko-moravskému [1]. „Slyšte," praví mezi jiným, „co i nejzatvrzelejším srdcem křesťanským hnouti musí. Krále našeho (Krista) obviňují ze zrady, vyčítajíce mu, že není Bohem, že nepravě se vydával za něco, čímž nebyl. Kdož z vás jemu věren jest, pozdvihni se a zastaň se Pána svého, očisť ho z hanby klamu, kterouž naň uvrhli, a vejdiž do boje, ve kterém jest vítězství slávou a smrt ziskem. Což se ještě rozpakujete, služebníci kříže, nemajíce nedostatku ani sil ani statků vezdejších? Vezměte znamení kříže, a nejvyšší kněz, papež, slibuje vám co náměstek Kristův úplné odpustky, pakli se pokání činíce z hříchů svých vyzpovídáte. Já pak prosím a napomínám vás, abyste nezanedbávali věcí Kristových, pamětlivi jsouce jen svých vlastních; o tyto můžete pečovati také později, ony, pakli jich teď zmeškáte, více se nevrátí. Abyste pak věděli, kdy, kde a jak vydati se na tažení, slyšte: vojsko křižácké hne se o nejbližší veliké noci, a značná část jeho bude se bráti zemí uherskou. Nařízeno jest, aby nikdo nebral na sebe skvostné šatstvo neb vzácné kožešiny, také koně aby se nezdobili zlatem a stříbrem; jediné na štítech a sedlech do bitvy určených může každý dle libosti užit zlata a stříbra, aby se lesk slunce v něm obrážel a nepřítele strachem naplňoval [2]. Měl bych ovšem více a obšírněji o těch věcech mluviti k vám; ale vy máte na vašem biskupu moravském muže svatého a učeného, ku kterémuž činíme prosbu, aby nemeškal, dle moudrosti od Boha jemu propůjčené vás dále ještě pobouzeti a poučovati."

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 255, est sice bez vročení, ale dle udaného v ní času, aby k veliké noci pohotovu byli, sluší ji do února klásti. O listu tom zmiňují se letop. Vincenc. k r. 1147. u Pertze XVII. 663.

[2]) Jest to papežské vynesení, kteréž byl Eugen III. při svém provolání ku Fransku vydal trans Tiberim Kalend. Martii 1146. Cod. dipl. Mor. I. 242.

Slova taká, plynoucí z živé víry, nemohla zůstati bez účinku. Doba, o kteréž mluvíme, měla vedle mnohých zlých stránek tu velikou a pěknou přednost, že v ní ujmouti se mohla idea náboženská. Myšlénka, bojovati za Krista Pána a pojistiti sobě tím spásu, působila podivnou silou. Ale myšlénka sama k boji nepostačovala; k tomu bylo také zapotřebí prostředků hmotných, zejmena peněz, neboť výpravy křižácké nemívaly společnou a sjednocenou pokladnici, nýbrž každý musel více méně sám o své vystrojení a vyživení pečovati. O těchto věcech jednalo zevrubnější naučení, jehož udílení svatý opat biskupu Jindřichovi uložil. Jindřich byl tedy jeho subdelegátem v Čechách a na Moravě. Bullou Eugena III. ze dne 1. března 1146 vydanou pro Francii byly mu vyznačeny hlavní cesty, kterými příprava zevnější před se jíti měla [1]). Bulla tato praví: „Dlužníci, z důvodů čistých kříž na sebe beroucí, nepotřebují platiti úroky prošlé a jsou z moci papežské zproštěni přísahy, kterouž za příčinou úroků takových složili, spolu s těmi, kdož za ně ručili.“ Dekret ten vysvětluje se pravidlem kanonickým, dle kterého braní úroků a lichva totéž jest. Přes to lichvařili však tehdy duchovní i světské osoby tak bez studu a míry, že tím mnoho lidí zchudlo, nouzí zahynulo aneb vystěhovati se muselo [2]). Papež tedy dekretem svým vysvobodil mnohé do rukou lichvářských padlé, jestliže se odhodlali, vzíti na sebe kříž.

Další dekret praví: „Všem, kdož na své nemovité statky, ať jsou již spupné neb manské, od svých příbuzných aneb svých pánů peněz dostati nemohou, dovoleno jest statky tyto kostelům, kněžím aneb i světským beze všeho odvolání zastaviti.“ Dekretem tím bylo římské právo přímo zrušeno, ano zapovídá zastavovati statky takové bez přivo-

1) Cod. dipl. Mor. I. 241.

2) Již roku 829 vedena jest na synodě Pařížské stížnost proti tomuto zlořádu. (Hefele, Conciliengeschichte IV. 61); v době pozdější nebylo o nic lépe.

lení příbuzných aneb pánů lenních [1]), a zvláště církvi byla podána příležitost, získati rozsáhlých pozemků. Neboť jen nemnozí mohli po návratu svém z výpravy křižácké vyplatiti statky zastavené. Ale s druhé strany nabyli mnozí tím prostředků, aby své přípravy k tažení rychleji provedli a potřebnými penězi se opatřili. Ostatní nařízení zastavují všecky soudní pře na tak dlouho, dokud jedna strana na výpravě bude, a berou ženy a děti i majetek všech, kdož se křižáckého tažení zúčastní, do ochrany církve. Všecky tyto výhody měl biskup Jindřich lidu česko-moravskému vyložiti a je ku přijetí kříže povzbuzovati.

Jindřichova snaha nezůstala bez výsledku. V Čechách i na Moravě nastalo veliké hnutí; ba sám kníže Vladislav II. a jiní dva Přemyslovci odhodlali se k tažení křižáckému [2]). Vladislav byl již předešlého r. 1146 svého kancléře, Vyšehradského probošta Alexandra, k císaři Manuelovi Komnenovi (1143—1180) poslal. Alexander byl bratr Pražského probošta, později biskupa Daniele, kteréhož biskup Jindřich co posla k Eugenovi III. byl vypravil [3]). Ale Pražský letopisec neudává účel onoho poselství, dokládaje pouze, že Alexander dne 18. října t. r. zemřel v Cařihradě [4]). — Nástupcem jeho v kancléřství byl Bartoloměj. Poselství Alexandrovo buď souviselo se svrchu uvedeným úmyslem knížete Vladislava, aneb směřovalo k dohodnutí o postavení uherského nápadníka Borika, který se byl do Cařihradu

---

[1]) Digestor. Lib. XIII. Tit. VII. de pignoratitia actione, a v dílu IV. Lib. XX. Tit. 1—6 de pignoribus et hypothecis.

[2]) Eugen III. píše biskupu Jindřichovi: „nobis gratum et acceptum erat . . . negotium tuum, chare frater, quo illustrem Boëmorum ducem cum fratribus, deo propitio, ad assumendam crucem et ad expeditionem in terram sanctam proficiscendum inspiravisti.“ Cod. dipl. Mor. I. 258.

[3]) Viz str. 137 t. d.

[4]) Letop. Vincenc. k r. 1146, u Pertze XVII. 662. Necrol. Bohem. ad XV. Kal. Novemb. „Alexander, diaconus, Vyšegradensis ecclesiæ præpositus et Cancellarius.“ Dobner, Mon. III. 15.

odstěhoval. Ostatně možno jest, že sloužiti mělo oběma účelům zároveň, jelikož obě tyto záležitosti sobě nijak neodporují, a roku 1146 kromě nich neznáme jiných příčin politických, o kterých by byl Alexander v Cařihradě mohl vyjednávati. Kníže Vladislav II. se jistě nevydal na výpravu tuto bez obezřelé přípravy. On sám praví v listině z roku 1169, že od nastolení svého vždy měl touhu, navštíviti svatou zemi [1]). Pražský letopisec píše takto: „Když zpráva o provolání sv. Bernarda jeho vlastním listem [2]) došla knížete českého Vladislava II. a list ten před knížetem, biskupem, kněžstvem i vším lidem veřejně čten jest, cítil se Vladislav v srdci svém puzena, aby ke cti boží a pro odpuštění hříchův vzal na sebe znamení kříže. Totéž učinili vlastní bratr jeho Jindřich, kníže Spitihněv Bořivojovič a mnozí páni čeští. Správu země odevzdal Vladislav na čas své nepřítomnosti mladšímu bratru svému Děpoltovi, muži opatrnému a srdnatému [3])." Takové věci, jako zřízení prozatímní vlády, vyžadují času, a protož není divu, že kníže, pakli vyzvání od sv. Bernarda v únoru 1147 do Prahy došlo, teprvé asi v červnu s lidem svým ke králi přirazil. Tužba, od nastolení jeho chovaná, navštíviti totiž hrob Páně a jiná místa v svaté zemi, blížila se tedy ke splnění [4]).

Ale v českém vojsku křižáckém spatřujeme také kněžice Spitihněva, syna Bořivojova, o kterémž předce víme, že byl země zpuzen. Dle příkazu církve nesměl nikdo více býti pronásledován, jakmile na sebe kříž vzal; Spitihněv mohl se tedy ve výpravě zúčastniti, ač nejsa vlastně na milost přijat. Že on také skutečně na milost přijat nebyl, poznáváme z toho, že ho r. 1148 kníže sám do vazby vsaditi dal [5]). Později uslyšíme, kterak mu teprvé císař Fridrich

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 284.
[2]) Srovn. str. 150 a násl. t. d.
[3]) Letop. Vincenc. k r. 1147, u Pertze XVII. 663.
[4]) Cod. dipl. Mor. I. 284.
[5]) Letop. Vincenc. k r. 1148, u Pertze XVII. 663.

vymohl dovolení k návratu do vlasti. Ve vyhnanství žili ještě i jiní Přemyslovci, Spitihněvův bratr Lipolt, pak bratří Soběslav a Vladislav, synové knížete Soběslava I.; Lipolt a Vladislav nezjevují se více v dějinách, Vladislava nacházíme ještě jednou, r. 1165, na listině co svědka, jiná paměť o nich se nezachovala [1]), ale s kněžicem Soběslavem setkáme se ještě častěji. Zda-li Kunrat Znojemský se přidal k vojsku křižáckému pro napravení svých soukromých i politických hříchů, o tom nás nedošlo žádné víry hodné svědectví současné [2]). Ale letopisec Pražský, kterýž tolik znamenitých osob co účastníky výpravy zejmena uvádí, jistě nebylby Kunrata mlčením pominul. Protož smíme se domnívati, že Kunrat doma zůstal.

Tehdejší svět nepřestal však na prvotní myšlénce výpravy proti nevěřícím Turkům na východě, nýbrž rozšířil ji proti veškerému nekřesťanstvu vůbec [3]). Zejmena měli Slované pomorští, u kterých vzdor píli svatého Oty pohanství na mnoze se udrželo, stůj co stůj [4]) obráceni býti na víru křesťanskou. K tomu konci sešlo se v severních Němcích zvláštní vojsko křižácké, kteréž se od jerusalemského také zevně rozlišovalo křížem obzvláštního tvaru [5]). Všichni, kdož z jakýchkoliv příčin nemohli se vydati na dlouhé tažení k východu, a předce nechtěli sebe vyjmouti z obecného proudu, přijali tak zvaný kříž slovanský a žádali na papeži

---

1) Srov. str. 112 a 122 t. d. Cod. dipl. Mor. I. 276.

2) Pešina, Mars Mor. str. 310 uvádí zcela určitě knížete Kunrata co účastníka křižácké výpravy; taktéž Dúbravský XII. 108. Ale oba vypravují při tom takové vedlejší okolnosti, že z nich nesprávnost onoho udání na jevo vychází.

3) Jaffé, Konrad III. str. 150.

4) „Auctoritate nobis a Deo concessa . . . sub excommunicatione prohibentes, ut nullus de paganis ipsis, quos christianae fidei poterit subiugare, pecuniam vel aliam redemptionem accipiat, ut eos in sua perfidia remanere permittat." Slova to Eugena III. v bulle z 11. dubna 1147, Cod. dipl. Mor. I. 245.

5) Viz str. 92 t. d. pozn. 2.

Eugenovi III., tehdy ve Francii meškajícím, křížovou bullu proti Slovanům zálabským [1]), pouštíce se takto do podniknutí, kteréž původcům svým zjevně bylo na ujmu.

V čele tohoto podniknutí spatřujeme Jindřicha Lva a Albrechta Medvěda. Oba měli rozsáhlé země v Polabí a poplatné sobě větve slovanské, o kterých snadno se domysliti mohli, že hned při prvním útoku se spojí se svými pohanskými bratry za Labem. V tom, že právě tato dvě knížata ku své vlastní škodě k výpravě proti Slovanům nejvíce pobízeli, nacházíme důkaz uchvacující moci oné myšlénky, jejíž zástupcem byl i zde svatý Bernard. Na sněmě Frankfurtském v březnu r. 1147 jest toto tažení proti Polabanům u přítomnosti sv. Bernarda umlouváno [2]) a uzavřeno, že všichni k 29. dubnu u Magdeburka hotovi býti mají. Tytéž duchovní a světské výhody, jako křižákům východním, slibovány jsou též bojovníkům severním, a zvláště jim přikazováno, „aby s pohany slovanskými neučinili mír, dokud aneb modloslužbu svou neopustí aneb vyhlazeni nebudou.“ Svatý Bernard sepsal usnešení tato do zvláštního provolání ku všemu křesťanstvu [3]), kteréž bezpochyby spolu s křížovou

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 244. „Quidam ex vobis ... contra Sclavos ceterosque paganos, habitantes versus aquilonem ire et eos christianæ religioni subiugare domino auxiliante intendunt. Quorum nos devotionem attendentes“ atd. Srovn. Auctar. Gemblacen. k roku 1148 u Pertze VI. 392.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 254. Že sv. Bernard byl při sněmu Frankfurtském, vidíme z letop. Korvejsk. k r. 1147 u Pertze III. 16.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 254. O pravosti tohoto nevročeného provolání vzešla některým spisovatelům veliká pochybnost, na př. Damberger, synchr. Geschichte VIII. 446, a sice za příčinou nekřesťanských a nelidských ustanovení proti Slovanům: „Illud enim omnimodis interdicimus, ne qua ratione ineant fedus cum eis, neque pro pecunia neque pro tributo, donec auxiliante deo aut ritus ipse aut natio deleatur.“ Aneb: „denuntiamus, armari christianorum robur adversus illos, et ad delendas penitus, aut certe convertendas nationes illas signum salutare suscipere.“ Slova tato vyjadřují celkem totéž, co papež ve své křížové bulle, dané in territorio Trecensi III. Idus

bullou papežovou uveřejnil. Bulla tato vydána jest u Troyes dne 11. dubna 1147. „Božským jest to řízením,“ píše papež, „že tak veliký počet křesťanů z rozličných stran světa se chystá ku boji proti nevěřícím. Kdežto někteří králové a knížata se chystají ku vysvobození církve východní, pozdvihl král španělský zbraní proti Saracenům v této zemi a zvítězil s pomocí boží již několikráte. Nyní pak zamýšlejí někteří výpravu proti Polabanům a ostatním na severu bydlícím pohanům, aby je s pomocí boží do lůna církve křesťanské přivedli. On že tedy i těmto pobožným povoluje pod předepsanými výminkami tytéž odpustky, které papež Urban udělil putujícím do Jerusaléma; ale že zapovídá pod trestem klatby, aby kdo přijal peněz neb darů od pohanů, kteréž by na víru křesťanskou obrátiti mohl, a za to by jim dovolil zůstati ve své nevěře. Jelikož pak záhodno jest, aby mezi křižáky severními byl muž nábožný, rozumný a učený, kterýž by o svornost a shodu mezi nimi pečoval, že úřad takový vznesl na biskupa Anselma Havelberského. Radě, napomínání a rozkazu biskupa toho aby tedy pokorně se poddávali [1].“

Aprilis 1147 (Cod. dipl. Mor. I. 244) praví ohledem k míru se Slovany. Srovn. str. předchozí. Mínění sv. Bernardem o Slovanech zde pronešené bylo obecné, jak patrno jest z Auctar. Gemblacen. k r. 1148 (správně 1147) u Pertze VI. 392. „Daci (Daniæ incolæ) et Westphali ac Saxonum duces consenserunt in hoc, ut aliis euntibus Ierosolimam contra Saracenos, ipsi vicinam sibi Sclavorum gentem aut omnino delerent aut cogerent christianam fieri.“ Nápadnější jest nám úplné pomlčení o papežské bulle křížové; odpustky a t. d. mohly slibovány býti teprvé po prohlášení papežovy bully; a podobně, jakož sv. Bernard na závěrku listu svého ke knížeti Vladislavovi II. a národu českému praví: „Exemplar quoque literarum domini papæ misimus,“ bylo také zapotřebí aspoň doložiti, že ku prohlášení odpustků splnomocněn jest. Za tou příčinou se také domníváme, že ono provolání se nezachovalo v původní formě, jak je byl sv. Bernard sepsal.

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 244, mylně k r. 1146, protože papež v tomto roce byl v Italii, a teprvé roku následujícího ve Francii, zejména v dubnu blíže Troyes. Jaffé, Regest. str. 626. Překlad dle Giesebrechta Wend. Geschichten III. 25 a násl.

Takto byla tedy i výprava proti Slovanům organisována. Anselm, biskup Havelberský, byl při ní ustanoven za legáta, kdežto kardinálové Dětvin a Kvido sprovázeti měli vojsko křižácké do Palæstiny co plnomocníci papežovi [1]). Výprava k severu měla počíti dne 29. dubna z Magdeburka, výprava do svaté země pak z Řezna v témdni velikonočním. Z toho vidíme, že veliké vojsko křižácké dříve se mělo dáti na pochod. Král Kunrat III. slavil svátky velikonoční dne 20. dubna 1147 v Bamberce [2]) a držel pak dne 23. a 24. dubna veliký dvorský sněm v Norimberce [3]). Na tomto sněmě odevzdána jest říše slavně desetiletému Jindřichovi [4]). „Král nepřestal na tom, že synu svému spravedlnost a pobožnost přikazoval a důstojnost církve i čest říše poručeny činil; on dal mu krom biskupa Mohučského Jindřicha, na kteréhož beztoho za nepřítomnosti královy správa říše náležela, také za rádce opatrného Vibalda, opata Stabelského a Korvejského. Především pak odkazoval ho ku papeži; toho aby ve všech věcech poslušen byl [5]).“

Toto byl poslední veliký sjezd říšský před výpravou; ale za to byl také skvělý a četně navštíven. Kromě metropolity Mohučského byli tam arcibiskupové Magdeburský a Bremský, biskupové Bamberský, Vormský, Vyrcpurský, Eichštedský, Halberštadtský, Verdunský, Münsterský, Mezibořský a Braniborský, Vibald opat Stabelský a Korvejský, ze světské pak strany markrabata Albrecht Medvěd a Kunrat Vetínský, vévodové saský, švábský, elsasský a burgundský, lantkrabí durinský a mnozí jiní. Mezi nimi nacházíme

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 257.

[2]) Annal. S. Disibodi k r. 1147 u Pertze XVII. 27.

[3]) Annal. Magdeburgen. k r. 1147 u Pertze XVI. 188. „Rex in festo beati Georgii martiris Nurinberch habita curia coadunatis fidelibus, qui se vivifice crucis vexillo signaverant . . . Ierosolimam ire decreverunt.“ Slavnost svat. mučeníka Jiří padá na 23. dubna. Ze 24. dubna uvádí Jaffé listinu, Konrad III. str. 123. č. 2.

[4]) Annal Aquenses k r. 1148. Pertz XVI. 686.

[5]) Jaffé, Konrad III. str. 154.

také biskupa Jindřicha Olomúckého [1]). On zajisté byl také unešen zápalem obecným a hotov bojovati za svatou věc, ale ne ve vzdálené Palæstině, nýbrž v bližší zemi slovanské, kterouž ze dvojí své cesty missionářské již znal a kdež se nadíti mohl, že platnější služby bude konati moci. Jelikož pak ze svrchu jmenovaných knížat církevních a světských, kteráž spolu s biskupem Olomúckým v Norimberce sněmovala, skoro všichni výpravy proti Polabanům se účastnili [2]), sotva se mýlíme, domýšlejíce se, že právě na tomto sněmě tažení proti pohanům severním umlouváno a uzavřeno jest. Knížete Vladislava II. na tomto sněmě nenacházíme; opatření ve vlastní říši potřebné zdržovalo ho doma. Předce však můžeme vypravení jeho do té samé asi doby klásti jako vypravení krále německého.

Ke křižáckému vojsku sbírajícímu se u Řezna připojili se ještě vévoda Velf a vévoda Fridrich Barbarossa s lidem svým, pak vstoupil král s družinou na den slavnosti nalezení sv. kříže, dne 3. května [3]), do četných lodí, aby se po Dunaji vydal na cestu do svaté země, kdežto jízda po zemi se dala na pochod do Uher. Blíže Ardakeru, mezi městem Enží a bájeplnými Pechlary v Dolních Rakousích, přistal král a slavil Nanebevstoupení Páně, tehdy dne 29. května [4]). Zde zůstal dva neb tři dny ležeti táborem, očekávaje příchod ostatního vojska. Biskupa Jindřicha Olomúckého spatřujeme ještě v družině královĕ. V královské listině bezpochyby v tomto táboře vydané cisterckému klášteru Světlé pod Manhartskou horou nacházíme ho mezi ostatními svědky [5]). Zde však

1) Listina u Jaffé, Konrad III. str. 123. č. 2. Chronicon Montis Sereni Edit. Eckstein pag. 20.

2) Annal. Magdeburgen. k r. 1147. Pertz XVI. 188.

3) Bucher, Geschichte der Baiern, kniha IV. str. 179.

4) Otto Frisingen. de gestis Frider. I. 44.

5) Cod. dipl. Mor. I. 260. Že vročení anno V. 1148. Indictione XIII. mylné jest, ukazuje Meiller, Regesta str. 33 a 221. č. 190. Vším právem klade listinu tuto do května 1147, a jelikož sotva se domýšleti lze, že král mezi obtížnou tehdy cestou na Dunaji listoval,

opustil krále a rozžehnal se se spolubratřími svými, biskupem Otou Frysinským, Jindřichem Řezenským, Anselmem Havelberským, Altmanem Tridentským a Hartmanem Brixenským, jenž všichni onu listinu spolu s ním byli podepsali a větším dílem syrský kříž nesli [1]). Dne 8. června slavili křižáci svatodušní svátky nad Fišavou, na pomezí uherském [2]), ale dorazili tam patrně o několik dní dříve, jelikož král již v této krajině vydal listinu potvrzovací nově založenému augustinskému klášteru Valdhauskému [3]). Jiná, korutanskému klášteru cisterckému Viktring vydaná listina z 16. června, zdá se ukazovati k tomu, že vojsko křižácké déle zde se zdrželo [4]). Jestliže totiž kníže Vladislav II. s vojskem českomoravským skutečně teprvé na počátku června spojil se s králem Kunratem [5]), stalo se to jistě, když křižáci němečtí leželi nad Fišavou. Přímá cesta z Čech a Moravy sem vedla přes Brno a Břeclav. Od této chvíle zůstal kníže Vladislav nerozlučným soudruhem krále a bral s ním podílu v hojných strastech a sporých radostech celé výpravy křižácké. Kdy a kde zapuzený velký kníže polský Vladislav II. s vojskem se spojil, nevíme.

Mezitím, co němečtí křižáci Uherskem, kteréž k svatému podniknutí hojně přispívalo penězi [6]), a dále k Drinopoli postupovali beze zvláštních nesnází, hnula se také

---

listina tato pak dle Meillera do května spadá, smíme ležení u Ardakeru pokládati za nejpříhodnější k sepsání jejímu.

1) Meichelbeck, histor. Frisingen. I. p. inst. n. 1321.

2) Ota Frysinský de gest. Frid. I. 44. na uv. m. fol. 14. Pertz XX. 375 „Inde (Ardacher) usque ad terminos ferme regni sui procedens, non longe a fluvio Viscahe mansionem locavit celebratoque ibi sancto Pentecoste, cum universis pene copiis suis Litahe transiens in Pannonia tentoria fixit, aliis per Danubium navigantibus, aliis per terram euntibus."

3) Meiller, Regest. str. 34. č. 18.

4) Meiller, Regest. na uv. m. č. 19.

5) Palacký dějiny I. 1. 38.

6) Thurocz II. 66. Schwandtner, Script. I. 181.

druhá výprava z Magdeburka, ve smluvený čas, dne 29. června proti Slovanům. Již napřed jmenovali jsme přední osoby stavu duchovního, kteréž se této výpravy účastnily, a podotkli jsme, že biskup Olomúcký Jindřich k nim se přidal. Z vynikajících účastníkův stavu světského jmenovati sluší: Jindřicha Lva, vévodu saského, vévodu Kunrata Zahrinského, markrabího Albrechta Medvěda, falckrabí Fridricha a Heřmana, Kunrata Míšenského a mnohé jiné [1]). Netřeba hledati příčin, proč biskup Jindřich nezůstal raději u krále německého a svého knížete, kteříž předce tak rádi jeho radou se spravovali. Jsouť zřejmé. Zkušenosti nabyté, známosti dříve již na severu získané, a menší nebezpečí s rovnou záslužností, přiměly zajisté obstárlého biskupa, kterýž byl svatou zemi beztoho jednou již navštívil [2]), k tomu, že se přidal k výpravě severní. Za „svědka obcování", jakého dekrety církevní každému biskupu míti přikazují, obral si Pražského děkana Jindřicha [3]) a chtěje co biskup moravský také z Moravy posilu s sebou přivesti, přiměl knížata Otu III. Olomúckého a Vratislava Brněnského k účastenství v této výpravě. Oba zajisté byli ještě povinni, veřejně vykonati nějaký vynikající zbožný skutek na pokání za své těžké provinění, neboť oba byli se roku 1142 zúčastnili Kunratova spiknutí, a Vratislav nad to byl usvědčen ze zlosynného útoku na biskupa Jindřicha roku 1145 u Úsobrna. Ostatně snad obměkčilo také šťastné vyzdravení z těžké nemoci srdce Vratislavovo ku vděčnosti; zkrátka Ota III. a Vratislav táhli

---

[1]) Annal. Magdeburgen. k r. 1147. Pertz XVI. 188. Chronica Slavorum Helmoldi, presbyteri Bosouiensis et Arnoldi, abbatis Lubecensis. Henricus Bangertus recensuit, Lubecæ 1659. 4⁰ Lib. I. c. 62. pag. 147. Nové vydání u Pertze XXI. 1—250.

[2]) Srovn. str. 69 a násl. t. d. Že biskup r. 1147 mnohá již léta měl, praví Eugen III. v listu z 24. října 1149 k biskupovi Jindřichovi: Grave nobis est, quod confectus senio, de longa vita, quam tibi valde cupimus, non confidis." Cod. dipl. Mor. I. 262.

[3]) Mnich Sázav. k r. 1146, u Pertze IX. 159.

s sebou proti Polabanům, majíce za společníka i Svatopluka, bratra Otova [1]).

Biskup Jindřich zajisté se nevydal na cestu, aniž by o předsevzetí svém byl zpravil svatého otce Eugena III., kterýž se v měsících červnu, červenci a srpnu r. 1147 zdržoval v Meaux, v Paříži a v Auxerre. Zvláštní posel přinesl svatému otci do Francie návěští o předsevzetí biskupově a zároveň i zprávu, že se jemu, biskupovi, podařilo knížete Vladislava II., bratra jeho Jindřicha a strýce Spytihněva Bořivojice z rodu českého získati výpravě do Palæstiny, výpravě pak severské knížata z linie moravské Otu III., Vratislava a kněžice Svatopluka.

Ale prvé než poselství toto došlo ke dvoru papežskému, uzavřel Eugen III. vznesti na biskupa našeho provedení záměru jiného, velice důležitého. Mělť on přemluviti krále Kunrata III. k tomu, aby v Byzantu znova hnul otázkou, tolikrát již a vždy nešťastně probíranou, totiž o spojení církve východní s církví západní, maje ho povzbuzovati, aby věc ta ve prospěch církve římské ke konci přivedena byla. Záměr ten vyjevil papež při té příležitosti, když dne 15. července 1147 své legaty Dětvína a Kvidona biskupu Jindřichovi odporučoval. Papež píše jemu: „Důvěřujíce lásce Tvé a vědouce, že král u všech věcech hlavně Tvým důmyslem a Tvou radou se spravuje, ukládáme Tvé zvláštní péči, bys krále vybídnul a všemi prostředky k tomu měl, aby, pamětliv jsa cti matky své, svaté římské církve, vší moci od Boha sobě svěřené užil a církev Byzantskou navrátil k jednotě, jakáž před věky bývala [2]).“

Ale rozkaz ten došel místa svého příliš pozdě; biskup Jindřich byl již od 29. června na výpravě proti Polabanům. Papež, poslem svým o tom zpraven, byl sice překvapen, ale nemohl odepříti schválení podniknutí biskupovu. „Větší

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 258.

[2]) Tamtéž I. 257. Důležité toto breve má v Bočkově přepisu číslo 5.

by mne ovšem naplňovalo radostí," píše papež v odpovědi své, „kdybych od poslů Tvých byl uslyšel, že se podařilo opatrnosti a důvtipnosti Tvé položiti símě do srdce králova, z kterého by vzrostlo sjednocení s církví Byzantskou co nejkrásnější ovoce pro matku všech církví, pro církev římskou. Věda však, že nejsi více po boku královĕ, spouštím se naděje zdaru podobného podniknutí. Věc byla přetěžká i nemohu než schvalovati velmi moudré opatření Tvé; putuj tedy s Bohem a s požehnáním stolice apoštolské i buď přesvědčen, že denně Tebe v modlitbu Svou zahrnuji. Neopomeň také, zpraviti mne o pokrocích výpravy. V Kristu budiž zdráv [1]."

Výprava nedala Jindřichovi mnoho příčiny ke zprávám; trvala jen asi dva měsíce, od července až do začátku září, a měla sama v sobě již ode všeho začátku zárodek nezdaření. Zdá se totiž, že Jindřichovi Lvu a Albrechtovi Medvědu, již v čele výpravy stáli, v pravdě ani nešlo o to, násilně obraceti na křesťanství kmeny, jim s velkou část poplatné. Helmold, vrstevník Jindřicha Lva a znamenitý letopisec Polabanů, praví o něm, že se jemu při četných výpravách proti Slovanům severním k obracení jich na víru nikdy nejednalo o jich pokřestění, ale o jejich peníze [2]. Rozprávky, vedené tehdy zcela veřejně u vojště saském „že se pustoší vlastní země a bojuje proti vlastním poddaným [3]," byly zajisté jen ohlasem náhledu předních vůdcův o výpravě této; což tedy divu, že brzo nastaly rozmíšky [4], kteréž ni-

[1]) Tamtéž I. 258. Přepis tohoto listu jsem nenalezl, ani uvedený Codex Litoviensis.

[2]) Helmoldi chron. na uv. m. I. 65. str. 151.

[3]) Helmold I. c. 65. „Dixerunt autem satellites ducis nostri (Heinrici) et Adalberti Marchionis ad invicem: Nonne terra, quam devastamus, terra nostra est."

[4]) Ota Frysin. de gest. Frid. I. 44. „Qualiter etiam Saxones vicinas, ut dixi, gentes agressi, principibus inter se discordantibus, ad propria remeaverint, ab memoria eorum, qui adhuc supersunt, nondum excidit."

čily všecku možnost šťastného výsledku zbraní. Přední chyba byla ta, že celá moc válečná se rozdělila na dvě současné výpravy, totiž proti Bodrcům a proti Luticům; druhá pak byla, že Niklotovi, knížeti Bodrcův, necháno času, by se nejen k odporu mohl připraviti, ale i sam útok podniknouti. Nás zajímá především výprava proti Luticům, protože se jí biskup Jindřich, knížata Ota a Vratislav, kněžic Svatopluk a vojsko moravské účastnili.

Vojsko proti Luticům vypravené čítalo asi 60.000 dobře ozbrojených mužů[1]). Se strany světské byli zde kromě jmenovaných knížat moravských přední vojevůdcové Albrecht Medvěd, Kunrat míšenský, falckrabí Frydrych ze Someršenburka a Heřman, falckrabí z Rýna, se strany pak duchovní Frydrych, arcibiskup Magdeburský, biskupové Rudolf Halberštadtský, Verner Münsterský, Reinhard Mezibořský, Braniborský a Vibald, opat Stabelský a Korbejský. Všecky zde jmenované viděli jsme spolu s naším biskupem Jindřichem na posledním sněmě říšském v měsíci dubnu v Norimberce. Papežským legátem při tomto vojsku byl, jak již napřed řečeno [2]), Anselm, biskup Havelberský. Vojsko přešedši v prvních dnech července Labe u Magdeburka, vtrhlo plenic do země Bodrcův. Křižáci spálili město Malachov, v nyn. velkovévodství Meklenbursko-Svařinském nad Pěnou mezi jezery Malachovským a Komorovským [3]), spolu s pohanským chrámem poblíž ležícím a jali se pak obléhati Dymín, město přirozenou svou polohou velmi pevné, ležící ve dnešním okresu Štětinském nad vtokem Třeble a Dolenice do Pěny. Tento pohyb podporován jest od Polanův, kteříž v síle asi 20.000 mužů křižákům na pomoc táhli podél Odry k Štětínu. Biskup Jindřich oddělil se s Moravany od hlavního voje, ležícího před Dymínem, a obrátil se do Pomořan, aby pro-

1) Letop. Magdeb. k r. 1147, u Pertze XVI. 188.

2) Tamtéž na uv. m.

3) Několik mil k jihovýchodu města Malchina leží také osada jmenem Malchov. Letop. Magdeburští na uv. m. praví „fanum etiam cum

vedl takto spojení s Polany [1]). Plán ten byl zajisté veliký a mistrný; že nevydal očekávaného užitku, néstalo se vinou Jindřichovou.

Druhé vojsko, pod vedením Jindřicha Lva, Kunrata Zähringského, arcibiskupa Adelberta Bremského a biskupa Dětmara Verdenskúho, přitáhlo před Dubno, tvrz to, kterouž byl Niklot, kníže Bodrcův, před nedávnem na severovýchodním konci jezera Svařinského vystavěl [2]). Zde se s nimi spojili dánští králové Sven a Kanut, majíce prý 100.000 vojínů s sebou [3]). A přece nedosáhli křižáci ani u Dymina ani u Dubna žádného značného úspěchu. „U Dubna utrpěli Dánové velikou porážku před očima Němců, kteří na druhém břehu jezera stojíce, jim ku pomoci přispěti nemohli, a ztratili mnoho zajatých. Když pak, podrážděni takovou nehodou, tím urputněji naléhali na město, přepadli Ránové (obyvatelé ostrova Ruje) dne 31. července 1147 slabě osazené lodě jejich a pobrali jim veliké jich množství. Na tom měli Dánové dosti; obrátili se k lodím svým, zahnali Rány a pustili se k domovu [4]).“ Tím zarazilo se oblehání Dymína i Dubna, na obou stranách rychle za sebou učiněno jest příměří, a když obležení slíbili, přijíti křest a vydati zajaté Dány, upustili křižáci od dalšího válčení a zdvihli se domů. Opat Vibald vrátil se z výpravy křižácké již 8. září [5]).

---

idolis, quod erat ante civitatem Malchon, cum ipsa civitate concremaverunt.“ Helmold I. 87. 92. II. 4 jmenuje město ono Melicon, Malachon i Malacove. Vydavatelé letop. Magdebur. přijali Malchin.

1) Letop. Vincenc. k r. 1147, u Pertze XVII. 663. Mnich. Sázav. k r. 1147, u Pertze IX. 159.

2) Jaffé, Konrad III. str. 146. č. 4.

3) Letop. Magdeb. k r. 1147. Pertz XVI. 188.

4) Jaffé, Konrad III. str. 146. Den bitvy u Dahlmanna, Geschichte von Dänemark I. 255.

5) Epistola Wibaldi 131 u Mart. a Duranda, Collect. II. 301-316. Str. 312. „Reversi ab expeditione Slavica in nativitate beatæ Mariæ.“ Jaffé, Konrad III. 227 č. 16.

Moravané a Poláci sevřeli Štětín, jak mohli; ale Pomořané vztýčili kříže na hradbách a vypravili poselství s biskupem Albertem v čele do tábora křižáckého, tážíce se udiveni, proč nepřátelsky proti nim vytáhli, jelikož oni již z dob svatého Oty dobří křesťané jsou. Jestliže chtí u nich křesťanství utvrditi, aby toho kázáním biskupů svých dokázali, nikoliv pak zbraněmi. Jelikož však, praví Pražský letopisec Vincenc dále, Sasům více se jednalo o dobytí cizí země, než o rozšíření víry křesťanské, přijali bez rozpaků námitky takové a narovnáním mezi biskupy saskými, biskupem Štětinským a Ratiborem, knížetem Pomořanů, skončila se výprava křižácká. V přímořském území mezi Labem a Pěnou nebyla víra křesťanská přivedena k uznání, aniž obyvatelstvo tamější vyhubeno. „Kde Bůh nebyl podnětem, tam nemohlo podniknutí potkati se s dobrým koncem [1].“

Den, kdy se biskup Jindřich s moravskými knížaty vrátil do vlasti, znám není, ale stalo se to jistě v měsíci září, protože letopisy Magdeburské trvání celé výpravy na tři skoro měsíce vyměřují [2]; jelikož pak dne 29. června začala, musela býti skončena v září [3]. Doma shledali křižáci moravští nejedny proměny.

Jakmile ve známost vešlo, že kníže Vladislav II. se vydal na dlouhou cestu do Jerusalema a knížata moravská jsou zaměstnána výpravou severní, vkradl se do země Soběslav Soběslavic, o němž víme, že v Němcích u vyhnanství žil [4], a přivedl hned několik sobě oddaných druhů ssebou, jiné pak sliby a oulisností sobě naklonil. Nepřišelť zajisté

---

[1]) „Ubi etenim deus non fuit in causa, bono fine terminari difficillimum fuit.“ Letop. Vincenc. k r. 1147. Pertz XVII. 663. Události před Štětínem vypravuje samojediný Vincenc. Jinak dobře zpravení letopisové Magdeburští nezmiňují se o nich.

[2]) „Et fere per tres menses peragrando omnia vastaverunt.“ Letop. Magdeb. k r. 1147. na uv. m. 188.

[3]) Mnich. Sázav. k r. 1147. „Sdico . . . . adiit Pruzos . . . et eodem anno est reversus.“ Pertz IX. 159.

[4]) Srovn. str. 113 a 154 t. d.

za jinou příčinou, než aby mocí dobyl stolcè knížecího, k němuž sobě právo osoboval. Ale Děpolt osvědčil se co věrný strážce panovnického práva bratra svého a co obezřelý vůdce branné moci, proti nápadníkovi vypravené, tak že Soběslava za Zdici, dle nichž biskup Jindřich rodné jméno má, v noci zaskočil, ve dvorci jakémsi jal a na Pražský hrad zavezl, kdež ho dal ve pevné věži stříci až do návratu knížete Vladislava II.

Nápadno jest, že zmáhající se v zemi loupežnictví bylo jakoby předehrou k tomuto pokusu převratu u vládě, podobně jako při spiknutí Kunratově. Ale Děpolt zakročil rázně proti zbojníkům; přísnost jeho a uvěznění Soběslava zdá se že přítrž učinili zlořádům těm[1]). Zdali biskup Jindřich a knížata moravská po návratu svém něčím přispěli ku zajetí Soběslava a potlačení loupežnictva, sotva více bude možno vyšetřiti. Biskup Jindřich sobě ovšem stýská na množství prací, když ho papež Eugen III. v říjnu zval ku březnu budoucího roku na církevní sněm do Trevíru[2]). Ale práce ony nemusely zrovna vyplývati z událostí a poměrů právě vypravovaných; zkrátka, musíme se přiznati, že o Soběslavově pokusu odboje a o postavení Moravy v té věci bližších zpráv nemáme. Co se však koncilu Trevírského týče, má se věc takto.

Mladý král německý, Jindřich, věrně zachovával se dle napomenutí otcova, na velikém říšském sněmu ve Frankfurtě v březnu 1147 daného, i přidržel se ve všech věcech

---

1) Letop. Vincenc. k r. 1147 u Pertze XVII 663. Zdice, nyní též Zdice při silnici mezi Berounem a Žebrákem. Srov. str. 16, pozn. 1. t. d. Příběhové, jež klade Vincenc, ukazují zjevně, do jaké míry lze důvěřovati letop. Třebíčským, u Pešiny Mars Morav. I. 312 vzhledem k jetí Soběslavovu citovaným. Pešina, pronášeje o udání Pulkavově (Dobner, Mon. III. 165), kteréž jest zkrácený výpis z Vincencia, pochybnosť svou, praví dále: „at mihi plus fidei facit Annalium Trebicensis Monasterii Continuator, qui tum vivebat, et qui Soběslaum a Wladislao duci captum memorat.“

2) Cod. dipl. Mor. I. 259.

Eugena III. a rád spravoval se jeho radou. Jelikož pak kdo raditi má a chce, znáti musí věci, o něž se jedná, zde tedy záležitosti německé: umínil si papež, sám osobně odebrati se do Němec. Albero Trevírský nabídl mu pohostinství, kteréž papež také přijal. V neděli dne 30. listopadu 1147 držel papež s družinou sedmnácti neb osmnácti kardinálů slavný vjezd do Trevíru [1]). Zdá se, že také zamýšlel, držeti obecný sněm církevní na půdě německé, zejmena v Trevíru; neboť ještě z Auxerre zdělil dne 11. října 1147 úmysl ten biskupu Olomúckému a poslal mu po podjáhnovi sv. církve římské, Janovi, pravidelně vyhotovené pozvání k tomuto sněmu církevnímu, kterýž měl dne 21. března 1148 začíti. „Plni důvěry v Tvou lásku a věrnost k nám," píše Eugen III., „kterou z řízení Tebou pro církev římskou vedených dostatečně známe, zveme Tě" a t. d. [2]). Kterak to přišlo, že již druhého dne, totiž 12. října nikoliv Trevír, nýbrž Troyes ve francouzské Kampanii arcibiskupu Salcpurskému co místo schůze se naznačuje [3]), jest naprosto záhadné. Prodlení jednoho dne jest příliš krátké, než abychom pátrati mohli po důvodech. V té věci zase pohřešujeme spolehlivé přepisy listů Eugenových. Bezpochyby že i biskup Jindřich do Troyes zván byl, neboť již dne 6. října obdržel Suger, slovutný opat Svato-Divišský, na seznam měst francouzských, kteráž papeži k odbývání sněmu církevního navrhoval, za odpověď, že Eugen III. při rozhodnutí učiněném setrvává [4]). Že při-

[1]) Doklady u Jaffé, Konrad III. str. 157.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 259. „Quoniam .... proxima dominica, qua cantatur Lætare Jerusalem, apud Treverim in fiducia spiritus sancti concilium celebrare decrevimus, patres nostros archiepiscopos, episcopos, et alios ecclesiarum prælatos de diversis mundi partibus duximus convocandos. Ideoque etc."

[3]) Jaffé, Regest. str. 629. „Proxima dominica, qua cantatur Lætare Jerusalem (21. března 1148)... apud Trecas concilium celebrare decrevimus."

[4]) Jaffé, tamtéž. „De locis regni ad celebrandum concilium oblatis, gratias agit, sed inquit, quoniam nostrum firmaveramus consilium, propositum nostrum non duximus immutandum."

tom nezůstalo, nýbrž sněm církevní k určené době, dne 21. března 1148, do Remeše svolán jest, má svou příčinu v nepřátelském postavení, kteréž vzniklo mezi papežem a Štěpánem králem anglickým (1135 † 1154), jehož ujec Jindřich byl pánem města Troyes. Z důvodů zde vyložených soudíme, že biskup Jindřich nebyl zván do Trevíru, nýbrž do Troyes. Kromě pozvání ke sněmu církevnímu dostal on také jiný úkol.

Postavení Vladislava II. polského bylo se od výpravy, kterouž Kunrat III. v jeho prospěch byl podnikl, spíše zhoršilo než zlepšilo. Kunrat přimlouval se sice za něho u papeže [1]), ale tento byl si vyšetření celé věci vyhradil [2]) a neučinil v té příčině až posud žádného opatření, ačkoliv král před výpravou křižáckou na novo mu připomenouti dal blaho své sestry, provdané za velkého knížete polského [3]). Teprvé nyní nařídil papež podjáhnu Jánovi, kteréhož co posla byl vypravil k biskupu Jindřichovi, aby se pokusil o smíření mezi zpuzeným Vladislavem a bratry jeho Boleslavem, Měškem a Kazimírem. V této pak důležité věci měl biskup Olomúcký raden i pomocen býti vyslanci papežovu [4]). Ale tentokráte nemohl biskup náš dostáti přání papežovu. Řízení, kteráž přítomnosti jeho v diecési nutně vyhledávala, přiměla ho k tomu, že osvědčeného přítele svého, Pražského probošta Daniela vypravil k papeži do Trevíru, prose by ho zprostil povinnosti, dostaviti se k sněmu církevnímu. Papež žádané povolení udělil velmi laskavým listem, daným z Trevíru dne 18. prosince 1147, žádaje biskupa, aby jeho, jako až posud tak i budoucně do modlitby své zahrnoval, a připojil přání, aby ho brzy u sebe spatřil [5]). Ale toto

[1]) Srovn. str. 142 a násl. t. d.
[2]) Cod. dipl. Mor. I. 239.
[3]) Jaffé, Konrad M. 159.
[4]) Cod. dipl. Mor. 259.
[5]) Cod. dipl. Mor. 259. Daniel... exoravit, „ut pro multis tibi instantibus negotiis vocationem ad concilium, quod mediante quadra-

přání papežovo nevyplnilo se více. Biskupa Jindřicha stáří stíhalo neduhy tělesnými, tak že již pomýšleti musel na konec vezdejší pouti své. Sotva že se dočkal radosti, přivítati knížete svého při návratu z daleké a strastiplné výpravy křižácké.

Když se vojsko německé bylo spojilo s houfy českomoravskými, bezpochyby v táboře královském nad Fišavou o letnicích r. 1147, valil se ohromný proud, jehož i rozlehlé roviny uherské sotva pojíti mohly [1]), bez značné překážky Uhrami a Řeckem až do roviny, kudy teče říčka Melas. Dne 7. září došli křižáci do této roviny a položili se táborem, chtíce zde slaviti připadající na příští den slavnost Narození P. Marie. Tu však se stalo v blízkém pohoří protržení oblaků a příval vod nadělal v ležení německém nesmírných škod. Na štěstí že Frydrych švábský, příjmím Barbarossa (Rudobradý) a vévoda Velf měli tábor na výšině, kamž se utekli kdož jen mohli [2]). Za několik dní dorazili do Konstantinopole a osadili předměstí Peru. Do města samého král Kunrat nepřišel. Byzantští si pospíšili, aby nevhodné jim hosti co nejrychleji přepravili do Asie. Stalo se to bez pochyby po odděleních, neboť čteme o knížeti Vladislavu, že on i Polané teprvé u Niceije spojili se s králem německým. Příchod krále francouzského ohlášen byl k počátku října. Ludvík VII. zdvihl se totiž v červnu z Met, kdež francouzští křižáci se sbírali, a slavil již dne 29. června ve Vormsu památku knížat apoštolských. Od Řezna počnouc postupoval po staré silnici, po které i Kunrat byl táhl. Pochod skrz Uhry trval jen patnáct dní, tak že král Ludvík dne 4. října byl již v Konstantinopoli a před koncem téhož měsíce i

---

gesima (21. března), auctore domino, celebrabimus, tibi ... relaxemus.“ atd.

[1]) Ota Frysin. de gest. Frider. I. 44. „Tantam autem post se (Conradus) multitudinem traxit, ut et flumina ad navigandum, camporumque latitudo ad ambulandum vix sufficere videretur.“

[2]) Ota Frysin. na uv. m. I. 45.

s vojskem svým na půdě asijské stál. Král Kunrat, kterýž napřed u Chalcedonu, pak u Nikomedie táborem ležel a dne 15. října k Niceji dorazil, zamýšlel pustiti se k Antiochii touž cestou jako slavný Bohumír z Bouillonu. Ale zde upozorněn jest na nepřemožitelné skoro překážky, načež ustanoveno v radě vojenské, aby učiněn byl pokus s nejvybranějším mužstvem proraziti k Ikonii, ostatní pak aby pod vedením Oty, biskupa Frysinského, nevlastního bratra králova, táhli hlavní cestou na Sardy do Karie a odtud podél břehu mořského do Kilikie [1]). Ani Jan Cinnamus ani druhý dvorský dějepisec Byzantský, Niketas Choniates [2]), neudává, při kterém oddělení vojska kníže Vladislav s houfy slovanskými byl. Leč ani jednomu ani druhému voji nezdařilo se po vůli. Dílem vlastní neopatrností, dílem zrádnou úskočností Řekův přišli oba na zmar; králův blíže Dorylea v pustém pohoří, biskupův pak v Laodiceji a Pamfilii. Král Kunrat, vrátiv se, spojil u Niceje slabé zbytky vojska svého s vojskem francouzským. Témuž vojsku přivtělil i kníže Vladislav hlouček lidu svého, kteří byli záhubě ušli [3]), a plavil se do Konstantinopole, neuzřev ani Jerusalema. Z družiny své ztratil

[1]) Damberger, synchron. Geschichte VIII. 456. S podivením jest, že Ota Frysinský, vypsav obšírně nehodu na březích říčky Melasu, náhle se zamlčuje a přetrhnuv pokračování v popisu křižácké výpravy, jejíž účastníkem přece byl, raději čtenářům svým dlouhou chvíli způsobuje rozvláčným povídáním o kacířství biskupa Gilíberta Poitierského a jiného bludaře, Eona, kteréhož letop. Magdeb. k r. 1148 u Pertze XVI. 190 Eus jmenují. Zdali jen v té věci neměla účastenství nějaká zlá osoba; neboť i francouzský zpravodaj, Odo Deuilský jme se tu jaksi ostýchavě vyhýbati se určitějším zprávám. Srovn. Pertzův archiv XI. 18 a násl.

[2]) Joannis Cinnami Epitome rerum ab Joanne et Alexio Comnenis gestarum v Corpus Scriptorum historiae Byzantinae. Recensuit Augustus Meineke. Bonnae 1836. Niketae Choniatae historia ex recensione Immanuelis Bekkeri, Bonnae 1835.

[3]) Cinnamus dí, že Čechové a Polané spojili se u Niceje s Němci. Cinnami Epitome kn. II. hl. 18 str. 84.

maršalka Jurika, kterýž padl v bitvě, a kancléře Bartoloměje, jenž se dostal Turkům do zajetí a více se nevrátil [1]).

V Konstantinopoli spřátelil se kníže Vladislav s císařem Manuelem Komnenem a získal si úctu i lásku krále německého tou měrou, že dle obecného domnění od něho tehdy již důstojností královskou vyznamenán jest [2]). Cinnamus ho také ve svém vypravování vždy králem jmenuje, ačkoliv vůbec známo bylo, že jen císař římský má právo udělovati hodnost tuto, kdežto Kunrat III. císařem římským ještě nebyl [3]). Ale Cinnamus nazývá knížete českého také dobrovolným manem císaře byzantského [4]). Byloby zajisté velmi nápadno, kdyby Vladislav vůči vlastní moci své byl na sebe přijal manství ve smyslu německém. Zdali nesluší zde spíše rozuměti jednotu obrannou a vzdornou, z které pak chytří Řekové manství odvozovati chtěli? Snad že Vladislav jednoduše slíbil neválčiti proti říši byzantské a neposkytovati pomoci nepřátelům jejím [5]). Neboť když později pro Uhry pozdvihl zbraní proti Manuelovi, připomínán jest mu takový v Konstantinopoli samochtě učiněný slib a přitom užíváno jména man [6]). V pozdějších letech neděje se více zmínka o takovém závazku. Ale buď si věc tato jakákoliv, tolik je jisto, že kníže Vladislav požíval v Byzantu veliké vážnosti. Tím více

---

1) Letop. Vincenc. k r. 1148, u Pertze XVII. 663.

2) Joannes Cinnamus, Epitome II. 18, str. 84. *„ὧν ὁ μέν τοῦ Τζέχων κατῆρχεν ἔθνους ῥὴξ τοῦ κορράδου δῆθεν προχειριθείς.“*

3) Joan. Cinnamus, Epit. V. 7 str. 218.222.

4) Tamtéž V. 8. str. 223. *„δοῦλος ἐθελόδουλος, ἑρμηνεύει δὲ σοι τοῦτο τὸ λιζιον.“*

5) Představujemeť si ten poměr asi takovým způsobem, jako mezi Karlem Velikým a církví římskou: „Excellentiam vestram oportet meminisse, ita vos beato Petro et præfato vicario eius vel eius successoribus spopondisse, se amicis nostris amicos esse, et se inimicis inimicos, sicut et nos in eadem sponsione firmiter dignoscimus permanere.“ Glossarium mediæ et infim. latin. Ed. Henschel 1854. Tom. IV. 110. „Ligius.“

6) Joannes Cin. na uv. m. V. 8 str. 222 a násl.

však musíme litovati, že biskup Jindřich nebyl tam po boku jeho a nemohl užiti příležitosti velmi příznivé, aby dle přání papežova [1]) pracoval k sjednocení rozštěpené církve. Právě tehdy setkaly se okolnosti, slibující zdar podniknutí takovému. Manuelova manželka Konstancie, dcera Boemunda II. a dědicka Antiochie, přála Latiníkům; když pak dne 26. prosince 1147 mnich Mikuláš, příjmím Muzalon, dříve arcibiskup Cyprský, stal se patriarchou — po desítiměsíčném uprázdnění stolice [2]), — nescházelo k dovršení díla nic než obezřetná činnost a vytrvalost. Ale právě toho nebylo. Král Kunrat pomýšlel na novou výpravu křižáckou a kníže Vladislav na návrat k domovu; nebylo zde nikoho, kdo by se byl záměrův Eugenových ujal.

Jak dlouho Vladislav II. se zdržel v Konstantinopoli, známo není; ale jistě až do začátku r. 1148. Král Kunrat III., vyzdraviv z nemoci, plavil se v březnu 1148 do Syrie, kdež společně s Ludvíkem VII. a s Balduinem III., králem Jerusalemským, podnikl útok na Damašek, ale marně, načež rozmrzelý dne 8. září vyplul se svými z Ptolemaidy zpátky do Konstantinopole. V podniknutích těch Vladislav II. nebral již podílu [3]), nýbrž nastoupil spolu s velkým knížetem Vladislavem, svakrem svým, cestu k domovu na Červenou Rus, a odevzdav kněžice Spytihněva, za příčinou hrubých výtržností, jak letopisec praví [4]), svakrovi svému pod přísný dohled, došel s bratrem svým Jindřichem ještě před 10. červencem 1148 do říše své. Vladislav polský vrátil se bezpochyby do Plísna.

V Praze uvítán jest Vladislav II. slavně od biskupa Pražského Oty, od biskupa Olomúckého a veškeré šlechty

---

1) Srovn. str. 161 t. d.

2) Joan. Cinnam. Epit. II. 18 str. 83.

3) Cod. dipl. Mor. I. 284. č. 308.

4) Letop. Vincenc. k r. 1148 u Pertze XVII. 663. „Spitigneum, fratrem suum patruelem, pro quibusdam suis excessibus, captum et

zemské [1]). Mezi těmi, kteříž v Konstantinopoli zůstali, přede všemi jmenuje se Moravan Boguta. Patřilť druhdy k služebnictvu knížete Kunrata a přišel s křižáky českými co zcela chudý člověk do Řecka. Brzy však zjednal si rozšafností a poctivostí takového uznání, že mu císař Manuel velmi výnosný hrad podal v léno a r. 1164 jeho co jednatele míru poslal ku králi Vladislavovi II. [2]).

Posuzujeme-li události jedině dle zevnějšího, viditelného výsledku, pak ovšem nepřinesly obě, od Čechů a Moravanů podporované výpravy křižácké, severní i východní, žádaného ovoce. Pomníme-li však, že cestování do dalekých krajin obzor náš rozšiřuje, obcování s cizími lidmi mravy šlechtí a nás poučuje, že nebezpečenství velikých podniknutí statečnost naši tuží, snaha po dosažení předsevzatého cíle ducha k činnosti pobádá, k objevení nových cest i prostředků vede atd., pak se snad rovnal duševní zisk hmotné ztrátě, zvláště jelikož styky s Byzantem a Asií nemohly zůstati bez účinku na spůsob života i na smýšlení. Všickni, kdož se vrátili, stali se učiteli, obohacujíce a rozšiřujíce zpravami svými vědomosti domácí. Tyto dvě, ač nezdařené výpravy jistě přinesly ovoce duchovní. Jakou měrou působily na společenské poměry v Moravě, o tom nás zprávy nedošly; ale co v jiných zemích událo se vlivem jejich proměn ve vlastnictví půdy, v směrech obchodu zahraničního, nových živnostech, zdokonalení řemesel, rozkvětu věd a oddělování se některých stavů z velikého davu národa, to dělo se zajisté i ve vlasti naší

vinculis astrictum, genero suo firmissime custodiendum tradidit." Vypovězený velký kníže Vladislav měl manželku Anežku, sestru české kněžny Kedruty.

[1]) Letop. Vincenc. na uv. m. Přítomnost knížete při volbě biskupa Daniele, konané dne 29. července, jest nám důkazem, že se ještě před 10. červencem navrátil. Biskup Ota zemřel dne 10. července r. 1148. Letop. Vincenc. na uv. m. Mnich Sázav. k r. 1148, u Pertze IX. 159. Necrol. Boh. ad VI. Idus Iulii. Dobn. Mon. III. 13.

[2]) Letop. Vincenc. u Pertze XVII. 663.

a způsobovalo jednak otírání některých zvláštností, jednak zase sbližovalo lidi obecnému cíli všech národů, totiž k ušlechtění křesťanskému a k panství ducha nad přírodou. Z tohoto stanoviště hledíce, nesmíme litovati krve českomoravské, kteráž prolita byla mezi Labem a Pěnou i ve svaté zemi. Kníže Vladislav II. a biskup Jindřich Zdík i těmito výpravami prospěli národu svému.

Jeden z prvních výkonův panovnických po návratu knížete do Čech byl, jak letopisec Pražský vypravuje [1]), že uvězněného knězice Soběslava dal z Prahy převezti do mnohem tužší a bezpečnější vazby na hrad Přimdu v Plzeňsku, kdež, jak víme, již několik Přemyslovců bylo u vězení sedělo. V tuhé vazbě zůstal knězic až do r. 1150, kdež se mu podařilo s pomocí přátel svých, zavraždivších hradního Bernarta, ujíti z tvrze [2]) a hledati útulku za hranicemi. Pak ztrávil dlouhá léta v cizině, ač nespouštěje se naděje návratu. My ho ještě uvidíme, an mocně zasahuje do dějin Moravy; neštěstí utužilo povahu jeho.

Jiný výkon panovnický Vladislava II., o kterémž nás zprávy došly, týká se církevních poměrů českých. Pražský biskup Ota zemřel dne 10. července 1148. Desítileté jeho spravování zanechalo zjevnou památku skrze kláštery mužské na Strahově, v Sedlci a v Plasech a skrze klášter jeptišek v Doksanech. Biskup Jindřich Olomúcký ztratil smrtí jeho věrného přítele, ale již dne 19. července mohl se těšiti novému biskupu, Danielovi, před tím proboštu při chrámu sv. Víta v Praze, jehož mnohonásobně byl co poslance svého užíval. Daniel vychován byl v Paříži a nadán vlastnostmi nejlepšími [3]); panoval až do r. 1167. Sněm volební povolal ho po 19tidenním uprázdnění na stolec

---

[1]) Letop. Vincenc. k r. 1164. u Pertze XVII. 681.

[2]) Letop. Vincenc. k r. 1150. u Pertze XVII. 664 a Pokrač. Jarlocha opata k r. 1173 na uv. m. 685.

[3]) Tamtéž k r. 1167 u Pertze XVII. 684.

sv. Vojtěcha. Posvěcení dostalo se mu v Mohuči arcibiskupem a metropolitou Jindřichem, pánem z Bünavy; den, kdy se to stalo, není znám, ba i rok s určitostí nevíme, zdali na konci r. 1148 či v lednu 1149 [1]). Rovněž nezachovala se zpráva, kdo a kdy mu obvyklou investituru udělil, mladý-li král Jindřich nebo Kunrat III. Tento vrátil se do Němec teprvé v únoru r. 1149, a do Řezna teprvé

[1]) Den úmrtí biskupa Oty, 10. červenec, shoduje se v Letop. Vincenc. k r. 1148 u Pertze XVII. 662, u Mnicha Sázav. k témuž r. na uv. m. IX. 195, v Necrol. Boh. Dobner Mon. III. 13 a v nekrologu Podlažickém, Dudík Forschungen in Schweden str. 416. Den volby, 29. července, jmenují jen letop. Vincenc. na uv. m. Rok vysvěcení 1149 uvádí výslovně mnich Sázav. na uv. m. O dni vysvěcení máme dva prameny. Vincenc praví při závěrku r. 1148: „Daniel IV. Kal. Augusti eligitur et II. Kal. Februarii Mogontiæ magnifice susceptus, in episcopum consecratur.“ Dle toho byl by 31tý leden dnem vysvěcení. Druhým pramenem jest Pokračování kroniky opata Jarlocha k r. 1184 u Pertze XVII. 697. Tamť se vypravuje: „monachi Steinfeldenses pervenerunt Moguntiam, ibi Dominus Daniel consecrandus eos expectaverat, sed iam consecratus recesserat ... Monachi pedestri itinere media hieme, post natales dies, per immanissimas nives Pragam usque et in Stragov pervenerunt. Adventus eorum circa festum ss. Fabiani et Sebastiani.“ Dle této zprávy byl biskup Daniel již před vánocemi r. 1148 vysvěcen, jelikož jej mnichové, kteří se byli po vánocích na cestu vydali a dne 20. ledna již v Praze byli, v Mohuči více nezastali. Kdybychom věděli, kdy se arcibiskup Jindřich navrátil ze své cesty do Říma, kterouž byl v prvních dnech měsíce září 1148 nastoupil, mohli bychom také čas vysvěcení lépe určiti. Listiny, kteréž arcibiskup Jindřich r. 1148 a 1149 v Mohuči vydal, nejsou nám po ruce. Od 8. září 1148, když se totiž Jindřich zdržoval ve Frankfurtě, až do 5. února 1149 nemáme od něho žádné písemní památky. Jaffé, Konrad III. str. 151. Dobner, chtěje vročení tato uvésti ve shodu, domnívá se ve svých Annal. VI. 320, že u Vincencia místo: „II. Kal. Febr.“ čísti sluší „II. Kal. Januarii,“ a přestal dle toho také na 31. prosinci maje za jisté, že 31. prosinec r. 1148 připadal na neděli, ve kterouž se vysvěcení konati mohlo. Při tom by udaný u mnicha Sázav. rok 1149 nikterak nepřekážel; doba ab incarnatione Domini počíná 25. prosincem a tu by 31. prosinec u mnicha padl ještě do r. 1148. Že ale 31. prosinec r. 1148 nepřipadl na neděli nýbrž na pátek, kácí se argumentace Dobnerova, a to tím více,

dne 29. května [1]), ačkoliv přítomnosti jeho v říši již velice bylo zapotřebí.

Záležitosti polské nepřicházely nijak do pořádku. Zpuzený velký kníže polský Vladislav obnovil po návratu svém z výpravy křižácké při svou s Boleslavem IV. a doufal, že tentokráte zvláště pomocí papežovou práva svého se domůže, ačkoliv příznivá sobě druhdy knížata saská, na př. Fridricha, arcibiskupa Magdeburského, nyní spatřoval na straně svých protivníků. Mladý král Jindřich činil se mu přímluvčím.

Král Jindřich dobrou zajisté měl příčinu, zastávati se ujce svého, Vladislava polského, neboť knížata saská byla dne 6. ledna 1148 uzavřela v Krušvicích blíže Bydhoště v Poznaňsku přátelskou smlouvou s Boleslavem IV. a Měškem [2]), kteráž velmi byla na pováženou vůči nepřátelskému poměru Velfovců, Albrechta Medvěda a Kunrata Míšenského totiž, k rodu panujícímu. Tato smlouva stvrzena jest vzájemnými sňatky. Ota, syn Albrechta Medvěda, pojal za manželku Jitku, sestru Boleslava IV., a Dětřich, syn Kunrata Míšenského, sestru její Dobraganu [3]). Chtěje

jelikož nové pozastavení nacházíme u mnicha Sázav. k r. 1162, u Pertze IX. 162. Tam se totiž vypravuje, kterak Sázavský opat Rynart (Regnardus) „primo ordinationis anno domini Danielis episcopi“ z odevzdané jemu správy kláštera Želivského složen byl, a kterak teprvé „quarto decimo post Depositionem regiminis sui anno“ na Sázavě opatem učiněn jest, což se dle mnicha Sázav. r. 1162 stalo. Odečteme-li oněch 14 let, pak byl rok 1148 „annus primus ordinationis domini Danielis episcopi.“ Stalo-li se ale vysvěcení dne 31. prosince 1148, pak bude těžko, klásti událost zde uvedenou, kteráž s přítomností premonstratů Steinfeldských v Mohuči těsně souvisí, do roku 1148; nesnáze ale pomíjejí, pakli vysvěcení položíme do konce listopadu neb na začátek prosince, jelikož svržení jmenovaného opata dříve musilo projíti, než Steinfeldští do Mohuče došli.

[1]) Jaffé, Konrad III. str. 170.

[2]) Letop. Magdeb. k r. 1148, u Pertze XVI. 190.

[3]) Tamtéž. Chron. Montis Sereni (Jasná hora = Lauterberk aneb Petersberk u Dobrohory) k r. 1148 na uv. m.

pak tyto přátelské a rodinné svazky, pokud možno, učiniti neškodnými, uvedl král Jindřich záležitost polskou písemně na paměť papeži Eugenovi III., tehdy ještě v Trevíru meškajícímu, a prosil ho za přispění zpuzenému [1]). Odpověď k žádosti této dána jest dne 1. dubna 1148 z Remeše, kamž, jak víme, papež byl vypsal obecný sněm církevní, který také skutečně držán tam byl od 21. až do 30. března téhož roku [2]). Odpověď zněla v ten smysl, že Eugen III. se rozhodl, zvláštním legatem učiniti v Polsku kroky, důstojnosti stolice římské přiměřené. [3]).

Úkol ten vznesen jest na kardinala-jáhna Kvidona, kterého již známe z cest jeho po Čechách a Moravě [4]). Na cestu vydal se dosti pozdě, teprvé na podzim r. 1148, maje s sebou odporučující list papežův z 13. září 1148 k Jindřichovi, biskupu Olomúckému [5]). Z tohoto listu vychází na jevo, že křižácká výprava proti Slovanům, ačkoliv v Pomoří slovanském neučinila konec pohanství, předce poskytla možnosti, zříditi v končinách těch papežské generalní vikářství, kteráž hodnost Kvidonovi udělena byla [6]). V těchto věcech ovšem nebylo lze nalezti rádce lepšího nad biskupa Jindřicha,

[1]) Jaffé, Konrad III. str. 159.

[2]) Srovn. str. 168 t. d. Jaffé, Regest. str. 631.

[3]) Epist. Wibaldi 64 l. c. u Jaffé, Konrad III. str. 160 č. 26.

[4]) Srovn. str. 111 a násl. t. d.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 251. dto. Aparmæ Idibus Sept. 1146, tak datuje Boček list tento, kterýž se také u Theinera na uv. m. 211 nachází, jsa ale datován „Parmæ, Idibus Sept.“ Důvody, proč list tento nepadá do r. 1146, viz u Jaffé, Konrad III. str. 175 č. 25. Jelikož ze starého zeměpisu není místo známo, kteréž by se bylo jmenovalo Aparma, zdá se Theinerovo čtení „a Parma“ či „Parmæ“ správné býti, a to tím více, jelikož dokázáno jest, že Eugen III. dne 8. září 1148 v Brescii a dne 18. října v Pise byl (Ughelli IV. 543, č. 6 a nápis u Tronci-ho, Mem. de Pisa 79). Mezi Brescií a Pisou leží Parma v prostředku.

[6]) „In terra illa, quæ noviter luce christianæ fidei est perfusa, G. tanquam apostolicæ sedis vicario diligenter assistas.“ Cod. dipl. Mor. I. 251.

kterýž poměry tamní z vlastní zkušenosti nejlépe znáti musil. Že legat žádného prospěchu nedosáhl, nemůže se nijak biskupu Olomúckému klásti za vinu.

Kvido vrátil se do Němec, aniž by byl bratří smířil, ba vynesl prý i klatbu nad Polskem proti vůli duchovenstva tamního [1]) a sice právě tou dobou, když na místo Jakuba, zemřelého r. 1147, povolán jest k arcibiskupství Hnězdenskému dle přání Boleslava IV. oblíbený u Eugena III. přítel cisterciákův, Ján z Březnice, kterýž byl od roku 1146 biskupem Vratislavským [2]). Kdyby země do klatby byla přišla r. 1148, byla by se uprázdnila stolice arcibiskupská v Hnězdně; jestliže pak trest církevní vyhlášen byl teprvé na konci r. 1149, pak zůstává pohádkou, jak mohl právě arcibiskup Ján tomu se vzpírati, on, kterýž sám byl cisterciáky do Polska uvedl a v arcidiecési své předpisům o bezženství a čistém živobytí knězském průchodu horlivě zjednával [3]). Protož se domníváme spíše, že legat Kvido, jakkoli se mu státoprávní srovnání bratří nezdařilo, aspoň na poli církev-

[1]) Jaffé, Konrad III. str. 175. Listinu, kteráž může v té příčině hlavním býti svědectvím, uvádějí někteří v podezření. Nacházíme ji u Martena, Coll. I. 406 á Mansi XXI. 685 dto. Laterani X. Kal. Febr. 1150 „Eugenius... ven. patribus Archiepiscopis, episcopis et aliis ecclesiarum Prælatis per Poloniam constitutis.“ Což zapomněli jsou v Římě té doby, že Polsko jediného toliko mělo arcibiskupa? Tak tvrdí zavrhovatelé té listiny, zapomínajíce sami, že to byla jen obecná formule. Listem tímto děje se napomenutí k arcibiskupům a t. d. polským, by zachovávali klatbu, legatem Kvidonem nad Polskem vyřknutou, proti kteréž byli jsou se ohražovali. Výtah z tohoto listu najdeš v Röpellově Geschichte Polens I. 355 a 356.

[2]) Chron. princip. Polon. k r. 1146. Stenzel, Scriptor. rer. Siles. I. 159.

[3]) Jakub, arcibiskup Poznaňský, zemřel r. 1147. „Joannes secundus, dictus Jannick, octavus episcopus Wratislaviensis, ordinatus est 1146.“ Že pak ještě r. 1149 podepsal co „episcopus Wratislaviensis“ listinu (Chron. princip. Polon. na uv. m. 158. pozn. 1), byla stolice Hnězdenská asi za dvě léta prázdna. Když dne 23. ledna 1150 Eugen III. domluvu svou vzkazoval duchovním knížatům v Polště, byl tento Ján či Jeník již arcibiskupem v Hnězdně. Ve Vratislavi následoval

ním toho dosáhl, že zpuzený Vladislav jal se o to opravdivě pracovati, aby konečně sproštěn byl klatby, r. 1146 arcibiskupem Hnězdenským na něho vydané. I v této věci měl biskup Jindřich Olomúcký býti prostředníkem. Byltě zejmena veliký kníže Vladislav po smrti arcibiskupa Jakuba Hnězdenského, tedy okolo r. 1147, vypravil posly k papeži s prosbou, by sňata byla s něho klatba, r. 1146 nad ním vyřknutá [1]). Jestiť to ono poselství, kteréž papež v postě r. 1147 k sobě připustil [2]). Svoliv pak ku prosbě jejich, jmenoval listem z Viterba dne 3. března 1149 biskupa Jindřicha vykonavatelem. „Zajisté nezůstalo Tebe tajno,“ píše papež biskupu Olomúckému, „kterak neslýchaně a nelidsky veliký kníže polský Vladislav vedlé početného lidu tureckého způsobem neslýchaným a nelidským vešel válečně do země křesťanské, v opovážlivosti své mnohých, ba nesčíslných a proklatých zločinů tam se dopustil, za kteréž bratr náš, arcibiskup Hnězdenský Jakub, blahé paměti, ve svaté horlivosti své klatbu na něho jest uvalil. Jelikož pak arcibiskup ten od té chvíle s životem se rozžehnal a kníže posly svými za rozhřešení prosí i dosti učiniti slibuje, vznášíme na Tebe tímto listem apoštolským plnou moc, aby řečeného knížete před sebe pohnal, s ním na patřičném místě se smluvil a rozhřešení mu udělil, jakmile tělesnou přísahou se zaváže vzíti na sebe a vykonati to, což mu za viny jeho, pro které z církve jest vyobcován, buď písemně buď po poslu našem uložiti hodláme [3]). Nevímeť arci, zdažli Vladislav,

---

ho jistý Valtíř (Walther), jehož vysvěcení na biskupství kladou katalogy Vratislavské v odporu s výslovným zněním výše vzpomenuté listiny již do r. 1148. Stenzel, Script. rer. Siles. I. 159 a II. 133.

[1]) Srov. str. 142 t. d.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 239, srov. též str. 143 t. d.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 245. Boček datuje tuto listinu takto: dtto. Viterbii V. Non. Maii, t. j. dne 3. května 1146. Téhož dne a roku byl ale papež v Sutrech a nalezal se teprv 23. května ve Viterbě; také byl té doby arcibiskup Jakub ještě mezi živými. List tento nemůž' tedy připadati do r. 1146, ale také ne do násl. roku 1147,

přebývající té doby v Plísně (Altenburku), u biskupa Jindřicha se jevil a rozhřešení jmenem papežovým u něho dosáhl; ustupujeť na ten čas v dějinách do pozadí. V následujícím roce chopili se sice Bedřich Rudobradý a kníže české znová zbraně v jeho prospěch, ale k vládě mu přece dopomoci nestačili; Boleslav IV. zůstal pánem Polsky a synové Vladislavovi mohli sobě klásti se stěstím, že po smrti otce svého r. 1162 či 1163 aspoň v držení Slezska se dostali. [1]).

Toto řízení bylo také poslední, jež papež na biskupa Jindřicha mohl složiti. Věkem a neduživostí jsa sklíčen, vzdaloval se již znamenitý tento kníže církevní věcí veřejných. Žádalť ho sice ještě papež listem, daným z Viterba dne 25. března 1149, aby nejmenovanému doručiteli listu toho při knížeti u věci jeho byl pomocen [2]); a však o věcech světských neděje se tu více zmínky. Blízké smrti své tušení maje, chtěl biskup náš diecesi sobě svěřenou zůstaviti v dobrém pořádku i předložil tudíž ještě před říjnem r. 1149 stolici papežské některé pochybnosti k rozhodnutí, aby svědomí své čisté zachoval jednak viny nemírné přísnosti, jednak i trestuhodné shovívavosti. Pochybnosti tyto vztahují se k právomocnosti duchovní i jsouť toho svědectvím, že přese všecka snešení sněmův církevních právní obyčej té doby v rozličných diecesích také býval rozličný. Tak bylo zejmena na Moravě zvykem, složené

poněvadž té doby, a sice již od měsíce března, meškal papež ve Francii a ztrávil zejmena měsíc květen v Paříži. Poněvadž pak dále papež dne 5. května 1147 nalezal se v Besançoně, vůbec pak teprv v měsíci červnu zase na italskou půdu vstoupil, třeba bude položiti onu listinu do r. 1149, a však nikoli k 3. květnu — neboť z toho dne dán jest jeden list z Tusculana — nýbrž k 3. březnu (V. Non. Marcii), kterýžto den Eugen III. skutečně ve Viterbě trávil. Doklady k tomu najdeš u Jaffé, Regesta, k jmenovaným rokům.

[1]) Röpell, Geschichte Polens, I. 362 pozn. 26.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 244, omylně k r. 1145, poněvadž Eugen III. dne 25. března 1145 nemohl býti ve Viterbě. Srov. Jaffé, Regest. str. 637.

duchovní, jestliže se polepšili, dosazovati zase k místům jejich; také nevědělo se určitě, jak naložiti s kněžími, kteříž podruhé byli se oženili aneb kteří, nejsouce jinak řádně vysvěceni, mši veřejně čítají; neméně nebylo jasno, do jakého stupně stává se příbuzenství právní překážkou manželství. K určitým dotazům v těchto věcech dal Eugen III. listem z Tuskulána (dnešního Frascati) dne 24. října 1149 také určitou odpověď, pravě: „Kněží, již po bedlivém uvážení viny byli jsou hodnosti své složeni, nemohou k ní zase býti navráceni, byť by i života svého byli polepšili.“ Jestiť to zejmena nález církevního sněmu Agdenského, držaného r. 506 v provincii Languedocské [1]). „Kdož by se opovážil, zpívati mši, nemaje svěcení kněžského, buď jako všeliký jiný světský člověk vydán zeměpánu k potrestání. Nikdo nesmí vdovu po bratru své manželky pojíti za ženu. Byl-li kněz obžalován, že se oženil podruhé, očisť sebe šesti pomocníky rovnými a vlastní přísahou z takového obvinění; jinak budiž po právním usvědčení svého důstojenství ssazen [2]).“

Z téhož listu papežova dovídáme se, že odpověď tato biskupa již stihla nemocného. „Bolestně se nás dotýká,“ píše papež, „že sklíčen věkem, dlouhého života sobě netroufáš. Jestližeby řízením božím před Námi měl světa toho sjíti, chcemeť Tebe vzpomínati co nejmilejšího v Kristu bratra našeho. K polehčení nemoci Tvé posíláme Tobě tuto lék osvědčený [3]).“

---

1) Concilium Agathense can. 50. u Hefele, Konciliengeschichte II. 689 a 664. Spatřuje se pojat v Corp. iur. can. c. 7 Dist. L.

2) Cod. dipl. Mor. I. 26. A však omylně k r. 1150, což stvrzuje se u Jaffé, Regest. str. 638. „Nulli autem uxorem sororii sui (fratris uxoris) post mortem ipsius licet habere.“ Druhy nečistého manželství vyčítají se v kan. 61 círk. sněmu Agdenského a opakují se na synodě Epaonské z r. 517. can. 30. u Hefele na uv. m. str. 665. Prostředkem šesti pomocníkův k přísaze, pak „septima manu sui ordinis ab hac nota eum faciat expurgari.“ Srov. Glossař Henschlův III. 930 „iurare,“ str. 930.

3) Cod. dipl. Mor. I. 262. „Pro infirmitate tua tibi bonum electuarium destinæmus.“ Isidorus Lib. 4. cap. 9. „Electuarium (t. j. elixir) vocatum eo, quod molle sorbeatur.“ Ioannes de Ianua: Electuarium dicitur ab electione rerum, e quibus conficitur.

Ale ani ten nepomohl více; dni biskupovy byly sečteny. Před smrtí svou přál sobě ještě spatřiti bratry premonstraty, kteříž byli r. 1149 s opatem svým Gotšalkem z Steinfeldu do Prahy přišli, aby k rozkazu biskupa Daniele klášter Želivský na místě benediktinův osadili, kteříž odtud pryč se musili stěhovati. Za tou příčinou hodlal Jindřich slaviti Narození Páně ve Větrném Jeníkově, na cestě mezi Jihlavou a Želivem. Jmenovaný opat vypravil tam několik bratří, aby mu žalovali velikou bídu svou. „Odcházející mniši Želivští“, tak vypravuje letopisec kláštera, „všecko prý z kláštera odnesli, všecko snědli a vypili, zachovavše se ve všem, leda že kláštera nezapálili, jinak co hotoví nepřátelé. Biskup Daniel pak že nemá slitování s přišelci, jsa nepochybně toho mínění, že dosti učinil, odevzdav jim holý klášter; neníť prý ani k víře podobné, s jakými bědami a nedostatky nové osadě v Želivě jest se potýkati.“ Po takové zprávě zanechal sice biskup Jindřich návštěvy Želiva, ale kázal všecky pro něho připravené zásoby bez prodlení z Jeníkova dodati hladovým mnichům Želivským. Také později pomáhal jim prý biskup Jindřich štědrou rukou v nouzi jejich [1]). Za to byli mu ovšem Želivští také s celou duší oddáni, zejmena pak požíval opat Gotšalk do té míry přátelství biskupa Jindřicha, že tento, jsa již na smrtelné posteli, poslal příteli dvě deštky ze slonové kosti na znamení věrného přátelství svého, poroučeje se modlitbám jeho i ostatních mnichův. Jedna těchto deštěk byla mistrně vyřezávána i obsahovala snad obrázky z života svatých, druhá byla ke psaní voskem napuštěna [2]). Také dva listy došly týmž časem

---

[1]) Cont. Gerlaci k r. 1184, u Pertze XVII. 697. „Dominicam natalem celebraturus in Jenikov.“ Glossatoři Pertzových Scriptor. XVII. 697 pozn. 80 rozhodli se v té příčině pro Jeníkov Větrný, a sice proti Dobnerovi, Annal. VI. 329, kterýž Jeníkov tento vykládá sobě na Jankov, nedaleko býv. kláštera panenského v Lounovicích položený.

[2]) Cont. Gerlaci k r. 1184, u Pertze XVII. 697.

od biskupa. Oba zachovaly se nám v letopisech Jarlocha, opata Milevského [1]), kterýž okolo r. 1177, jsa dvanáct let stár, do Želiva přijat byl a sluvútnému opatu Gotšalkovi až do jeho smrti, dne 17. února 1184 prošlé, věrné služby konaje [2]), dobře zajisté znal všecky poměry kláštera toho. Jaká vroucí pobožnost a oddanost do vůle Boží jeví se v těchto listech! „Nemocen jsa a sláb," píše biskup Jindřich bratřím Želivským, „poroučím duši svou do rukou Vašich. Dle vůle boží přetěžkou chorobou stižen jsa a smrt blížiti se znamenaje, prosím vás pokorně a lítostivě, abyste v modlitbách svých také vzpomínali mé duše." V druhém pak listu: „Ubohý, slabý Jindřich přichází k vám s prosbou, jestliže jinak prosbu chudého a slabého máte za hodnu povšimnutí. Oznamuji pobožnosti vaší, na kterouž hlavní naději svou skládám, že oblíbila sobě všemohoucnosť boží z nevyzpytatelné rady své ztrestati tělo mé metlou nemoci, nedadouc mně zemříti. Že ale dle svědectví apoštola Pán také toho tresce, koho miluje, a bičuje i toho, koho na milost beře, velikou bylo by mně pokornému útěchou, kdybyste prosbu mou vyslyšeli a hříšnou duši mou do modlitby své zahrnuli, nechť již zase se uzdravím aneb dle vůle boží, kteréž nižádný člověk nemůže se opříti, tělesnou schránku svou opustím" [3]).

Tato Bohu oddaná slova jsou závěrkem činnosti vysoce nadaného, znamenitého sedmého biskupa Olomúckého [4]). Zemřelť ve třetí neděli po sv. Duchu, dne 25. června 1150,

---

[1]) Palacký, Würdigung d. böhm. Geschichtsschreiber str. 79.

[2]) Cont. Gerlaci na uv. m. a po něm i Cod. dipl. Mor. I. 262 a 263, a však omylně k r. 1151.

[3]) Dle Hormayerova Archivu 1817, str. 462.

[4]) Jindřicha nazývá sedmým biskupem Olomúckým netoliko mnich Sázavský k r. 1150 (u Pertze IX. 159) a Jarloch (u Pertze XVII. 698.), nýbrž i úmrtní kniha Olom. rkp. k VII. kal. Iulii, tedy činí tak ve shodě 2 cizí a jeden domácí pramen. Jindřich sám pak nazývá sebe sedmým biskupem moravským v listině z r. 1132, srov. Cod. dipl. Mor. I. 208, pak v listině z r. 1145, Cod. dipl. Mor. I. 233,

a pochován jest dle vůle své v klášteře premonstratském na Strahově Pražském [1]). Toť bylo zalíbené jeho místo; tam byl také uvedl první bílé bratry, jichž byl sám také jeden. Neméně blízcí srdci jeho byli Želivští, kterýmž hned při jich založení dvorec Stanimiř (nyní Stanařov) v Jihlavsku, od vládyky téhož jmena zakoupený, daroval [2]). Milovalť a podporoval i jiné kláštery, ale sobě za hrob vyvolil kolébku premonstratů v Čechách. Že řád svatého Norberta neuvedl také do Moravy, v tom zabránila mu toliko smrť; neboť již pomýšlel na to, jakby benediktinský klášter v Hradišti blíže Olomúce odevzdal premonstratům [3]). Nástupce jeho Ján III. úmysl tento provedl. Litovati jest, že nedochovalo se nás žádné z nařízení Jindřichových, kterak památka jeho má slavena býti v početných kostelech, kteréž ze svých prostředkův, prvotně dosti skrovných, přece hojně byl nadal. Opat Gotšalk založil v Želivě na úmrtní den Jindřichův výroční paměť se stravou ryb, medoviny a bílého chleba [4]). V úmrtní knize Olomúckého hlavního chrámu zachovalo se poznamenání z XIV. stol., že v den úmrtí biskupa Jindřicha rozděleny býli mají tři na Kroměžíři vězící hřivny, a sice po 1 groši na mše, 4 groše mají býti rozdány chudým, tolikéž má prý oddáno býti špitálu, 2 groše málo-

---

1) Den úmrtí mají shodný: Necrol. Olom. Ms., Necrol. Boh. u Dobnera, Mon. III. 13, Necrol. Podlažic. u Dudíka, Forschungen a t. d. str. 415, Necrol. monast. Windbergen. v Mon. Boic. XIV. 100, Granum Katalogi u Ziegelbauera, Olom. sacr. Ms. I. 276, a však omylně Vincentii Annal. k r. 1151 (u Pertze XVII. 664). O pohřebišti jeho kladou Vincentii Annal. na uv. m. V Olomúcké knize úmrtí připsáno jest při dni úmrtním „sepultus in Strahov,“ a však rukou ze stol. XIV. Rok úmrtí nalezá se správně ve Fragment. Chron. v Dudíkových Geschichtsquellen. I. 273.

2) Cod. dipl. Mor. I. 289.

3) „Fundata est Stragoviensis ecclesia nec non et Litomisliensis, quam (Henricus) appelavit Montem Oliveti, insuper et Gradissensis in Olomuc restaurata per ordinem nostrum, quem ille introduxit.“ Cont. Gerlaci Abbat. k r. 1184, u Pertze XVII. 698.

4) Cont. Gerlaci, u Pertze XVII. 698.

mocným, 2 bonifantům a 1 strážným chrámu sv. Václava v Olomúci [1]). Neníť jinak chyby, že podobných nadání bylo ještě více, protože biskup takový, jehož jmeno i za hranicemi Evropy se slavilo, sotva asi sešel se světa bez trvalé památky.

Smrť Jindřichova vzbudila obecnou pozornost. Jeptišky Benediktinky u sv. Jiří na hradě Pražském obdržely dokonce od samého papeže přípis, těšící je ze ztráty „milostivého jich ochránce a velikého dobrodince, moravského biskupa Jindřicha,“ kterýž krátce před smrtí svou jakási velmi příhodná mešní roucha, dle zámluvy jeho od oněch jeptišek zhotovená, papeži Eugenu III. darem byl poslal. Pobožnému dárci papež děkovati již nemohl; děkoval tedy obratným hotovitelkám, a sice listem z Ferentina dne 15. dubna 1151, i potěšil zarmoucených slibem, že za nebožtíka povždy bude se modliti [2]). Podobná skvostná roucha vedlé jiných darův odkázal Jindřich patriarchovi Jerusalemskému a kostelům ve svaté zemi. Závěť tato věrně jest vykonána nástupcem jeho, Janem III., kterýž v té příčině Hroznatu, syna Heřmanova, schválně poslal jest do Jerusalema [3]).

Nyní pak, než skončíme vypravování o biskupu Jindřichu, opáčíme slova, jež dí o něm opat Jarloch. „Květem knížat církevních své doby byl Jindřich Zdík, sedmý biskup církve Olomúcké, sloup a světlo Čechům i Moravanům, bohumilý a vážený při dvoře papežově i císařově. Nemělať

[1]) Necrol. Olom. Ms. str. 97.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 264, omylné k r. 1152. Srov. v té příčině Jaffé, Regest. str. 643. R. 1152 zdržoval se totiž papež za celý rok až do měsíce října v Segnech. List tento papežský zapuzuje také všeliké pochybnosti o roku úmrtí biskupa Jindřicha. Těší-li papež jeptišek sv. Jiřských dne 15. dubna 1151, tož jest zhola nemožné, aby byl biskup Jindřich, jak zejmena vědí letopisy Vincenciovy (u Pertze XVII. 664), zemřel dne 25. června 1151. Rokem úmrtí jeho je tedy rok 1150; pročež jsou také udání v Granum Catal. (u Richtra, Series, str. 22. pak u Ziegelbaura I. Olom. Sacr. 276 Ms.) jakož i u mnicha Sázav. (u Pertze XVII. 159) zcela správná.

[3]) Vincentii Annal. k r. 1152, u Pertze XVII. 664.

Morava, co do pobožnosti a mravnosti, biskupa jemu rovného [1])." A v pravdě, vzpomenouce 24tiletého panování tohoto knížete církevního, shledáme stvrzené každé z těchto slov. Papežové Inocenc II., Lucius II. a Eugen III. bývali s ním v živých stycích. Eugen III. nazývá ho „mužem milování nejhodnějším, svým věrným spoludělníkem, o němž prý dobře se ví, že král německý plně spoléhá na důvtip a radu jeho [2])." Králi německému Kunratu III. byl také v skutku upřímným přítelem a rádcem, knížeti pak českému Vladislavu II. vždy věrným přivržencem a obhájcem práv jeho, církev katolická pak ztratila jím nejhorlivějšího zastavatele svých pravd, Morava pravého otce chudých, umění a věda štědrého příznivce, dějepis moravský zakladatele sbírky kněh, kteráž podnes vydává svědectví o vysoké, neobyčejné vzdělanosti a o snaze jeho, založiti při kostele pořádný archiv, jenž jest pramenem všelikého dějepisu. O této sbírce kněh promluvíme časem ještě více, poznávajíce z ní, na jakých vědomostech sobě Jindřich a tudíž i doba jeho nejvíce zakládali a kterých sobě tedy nejvíce všímali. Knihy jeho jsou zrcadlem tehdejší vědecké a dílem i společenské a občanské osvěty. Víme-li na př., že biskup Jindřich rád čítal v knize sv. Augustina „O městě božím," pak bude nám také jasno, proč on, ačkoli rodem Slovan, přece vždy zastával se v politických věcech čistě německých úmyslův svaté říše římské, vynakládaje na to zároveň všechen svůj vliv, aby knížete Vladislava II. zachoval při stálé shodě s králem německým [3]). Cesta, kterou Břetislav I. vyměřil říši česko-moravské, jevila se tak jasně před duší jeho, že se od ní za celý čas své 24tileté činnosti ani

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb., u Pertze XVII. 698.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 239, 240 a 257.

[3]) „Populus est coetus multitudinis iuris consensu et utilitatis communione sociatus." Sv. Augustin „de civitate Dei," kn. II. kap. 21. Tímto vymezením ponětí státu národního vyjasňují se dostatečně původové i příčiny tehdejší politiky.

o píď neuchýlil; svědectvím toho jest ustavičný pokoj Vladislava II. s Německem a časté války s Polskem, kteréž za každou příležitostí vzpíralo se svazku s Německem. Vyšší stupeň humanity a osvěty, rychlejší rozvoj věd a umění, kterými říse česko-moravská předstihla Polsko, dostatečně ospravedlnily i vyznamenaly politiku Jindřicha Zdíka i pojistily jmenu trvalou jeho paměť. O jeho přísně církevním žití a bezúhonném obcování svědčí také souvěký letopisec premonstratského kláštera Vindberka u Strubin v diecesi Řezenské, pravě o něm: „Jindřich byl muž slavný a velice zasloužilý, jak od kněží tak od světských vysoce vážený, všem nevyslovně vzácný [1].“ Pozdější časové kladli ho mezi blahoslavené [2].

Nástupcem Jindřicha Zdíka na biskupské stolici Olomúcké byl Ján III. (1150—1157). Jmenován byl od knížete Vladislava II. prvé ještě, než biskup Jindřich byl pohřben, a vysvěcen během r. 1150 od arcibiskupa Mohučského Jindřicha [3]. Letopisec Pražský nazývá tohoto Jána řeholníkem premonstratského kláštera na Strahově a mužem svatého obcování [4]. Totéž stvrzuje mních Sázavský, napovídaje zároveň, že Ján byl v nejlepších letech, když stal se biskupem [5]. Kdy a kde investituru obdržel, nenachází se zapsáno.

Touž dobou, an Jindřich Zdík zemřel, měl král Kunrat III. velice vážné jednání s Rogerem Sicilským. Byltě za svého pobytu v Cařihradě císaři Manuelovi přislíbil pomoc proti Rogerovi, ale při počátku měsíce března 1150 obdržel po

---

1) Annal. Windbergen. k r. 1142, u Pertze XVII. 563.

2) Balbin, Miscell. kn. I. a Ziegelbauer, Olom. Sacr. Ms. I. 303.

3) Vincentii Annal. k r. 1151, u Pertze XVII. 664.

4) Vincentii Annal. na uv. m.

5) Mních Sázav. k r. 1150, u Pertze IX. 159 a k r. 1157 na uv. m. 160. „Iohannes vitam terminavit praesentem medio suae iuventutis constitutus flore.“ Měl-li při jmenování svém na biskupství kanonický věk 35ti let, byltě při smrti své r. 1157 teprv 42 let stár.

Otovi, biskupu Frysingském, list sv. Bernarta z Clairvaux, ve kterémž vychvalují se veliké služby, jež Roger římské církvi byl prokázal, i znáti se dává, kterak by Roger příště ještě vydatněji církvi mohl posloužiti, kdyby král Kunrat volnému běhu činnosti jeho v cestu se nestavěl [1]). Jakkoli král nedal se zviklati v slibu, císaři byzantskému daném, viděl toho přece potřebu, vypsati k 1. květnu 1150 sjezd dvorský do Meziboře a pozvati k němu knížata saská, polská, česká a lutická, neboť ještě nedostávalo se mu důstojenství císařského, o něž té doby právě hodlal se opravdivě ucházeti, nemoha se při tom arci bez papeže obejíti [2]). Zdali tento sjezd knížat skutečně k místu přišel, není posud zjištěno; ale tolik víme, že sv. Bernart krále neodvrátil od jeho úmyslu; naopak přispíšila věc ta odjezd jeho ze Sas do Bavor, kdež ho spatřujeme dne 30. července 1150 ve Vyrcpurku [3]), dne 30. srpna v Rothenburku, dne 24. září v Ulmu, dne 29. září v Řezně a dne 3. prosince zase ve Vyrcpurku [4]). Jelikož dle pravidel, v té příčině platných, o investituru během několika neděl po vysvěcení náleželo žádati [5]), došel jí biskup Ján III. nejspíše někde v Bavořích. Jisto jest, že aspoň biskup Daniel byl ve Vyrcpurku u krále. Spatřujeme ho totiž co svědka na listině, vydané premonstratskému klášteru Floreffe u Namuru [6]). Možno tedy, že Ján s ním byl.

Biskup Ján III. spravoval církev moravskou za sedm let. Do této doby připadá předchůdcem jeho, biskupem Jindřichem, avšak teprv v roce 1145 obmýšlené převedení kláštera Hradišťského z benediktinů na premonstraty [7]).

[1]) Jaffé, Kunrat III. 180.

[2]) Doklady k tomu u Jaffé, Kunrat III. 182, pozn. 44.

[3]) Böhmer, Regesta, str. 120.

[4]) Doklady k tomu u Jaffé, Kunrat III. 305.

[5]) Srov. díl II. str. 456 t. d.

[6]) Annal. Praemonst. I. probat. str. 55.

[7]) Letopisy Hradišťské k r. 1145 (u Pertze XVII. 652) rozpisují se způsobem do té míry přátelským o biskupu Jindřichu, že dá se z toho vším právem souditi o dobré shodě biskupa s tímto klášterem.

Vímeť ovšem, že biskup Jindřich tomuto řádu, jejž byl do říše česko-moravské sám uvedl, také velikým byl přítelem. Vždyť pak stal se sám členem jeho i nebyloť jinak, než že jej i ve vlastní diecesi míti sobě žádal. Kdyby biskup Jindřich byl vládl značným jměním vlastním, byl by mohl úmysl svůj snadno a rychle provésti založením kláštera nového. O chudobě jeho svědčí zjevně skrovnost oněch nadání, jež pro oblíbené kláštery své, Strahovský totiž a Litomyšlský, stačil učiniti. Z jmění pak církevního zakládati kláštery, zapovídal 7. kanon druhé synody Fotiovy z roku 861 [1]). Avšak biskupovi zbýval ještě jiný prostředek. Dle nálezu synody Verneuilské (mezi Paříží a Compiegní) z r. 755 náleží biskupu, aby všech klášterův diecese své přidržoval k zachovávání řehole. Kdyby jich polepšiti nestačil, nechť o tom ohlásí svému metropolitovi; neposlechnou-li ani toho, mají opatové obesláni býti před synodu a kanonicky potrestáni. Kdyby pak i synodou pohrdli, pozbudou své hodnosti aneb budou ode všech biskupů dáni do klatby a budou pak dle vůle královy se svolením biskupů jiní představení klášteru jmenováni [2]). Jistý letopis, pohříchu v přepisu velice chybném zachovaný [3]), vypravuje, že „za posledních let panování biskupa Jindřicha kázeň mnichů benediktinů Hradišťských velice se pohoršila a že v následcích takového nepořádku roku 1151 po smrti posledního opata benediktinského v Hradišti, Bogumila, černí mniši se svolením biskupa Jána a Olomúckého knížete Oty III. odtud pryč byli vyvedeni a na jich místě bílí mniši z řehole sv. Augustina tu zřízeni [4]).“ Prvním opatem jich byl mnich kláštera Strahovského Jiří, druhým r. 1160 Blažej, třetím r. 1171 Michal atd. Zdáť se tedy, že vykonána jsou v skutku

[1]) Mansi, Coll. Can. XVI. 535 a násl. Harduin V. 1197 a násl.

[2]) Hefele Konciliengeschichte III. 550.

[3]) Fragment. Chron. v Dudíkových Mährische Geschichtsquellen I. 271—279.

[4]) Annal. Gradicen., u Pertze XVII. 643 a 644.

na benediktinech Hradišťských r. 1151 ustanovení výše jmenovaného kanonu a biskupem Jánem III. provedeno to, co Jindřich byl počal. Klášter Hradišťský odevzdán jest r. 1151 premonstrátům; benediktini tamější, jak podobá se, vystěhovali se do Opatovic v Čechách. Aspoň zachovali se tam letopisové Hradišťští, kteréž oni přece nezbytně u sebe měli [1]). Premonstrati zachovali se v Hradišti až do 18. ledna 1785, kdež klášter jest zavřen.

Jiných svědectví o činnosti biskupa Jána není posud před rukama. Zachovalť se toliko jeden list opata Gotšalka z roku 1151, jakoby na důkaz pravdivosti slov letopisce Pražského, že „Ján byl muž svatého obcování [2]),“ z kteréhož se dovídáme, kterak biskup Ján se staral o nadání, založená ve prospěch duší biskupa Jindřicha a rodičův jeho, dějepisce Kozmy Pražského a Božetěchy [3]). Zbožnou mysl jeho chválí také mnich Sázavský, jmenuje ho nepřemožitelným obhájcem práv církve, i jistě, že býval přísný neposlušným, vlídný a milostivý zbožným i vyznamenával se takovou pokorou, že vyhýbal se i poctě lidí sprostnějších, pravě,

1) Fragment. Chron. k r. 1151 na uv. m. 274 a 276 „Anno 1150 Bogomulus de Gradisch obiit, et monachi St. Benedicti nigri ammoti sunt et Augustinenses locati scilicet albi, Ioanne episcopo et Ottone principe consentientibus.“ Frag. Chron. na uv. m. „Tunc temporis abbas Bogumulus et fratres beati Benedicti Ordini deservientes... magis erant colentes ventrem quam legem Dei“ a t. d. Správně odtud vypravuje založení i obnovení kláštera Hradišťského Paprocký ve svém Zrcadle slav. markr. Moravského, na l. 246, ve vyd. Olomúc., jmenuje při tom též biskupa Jána III. kanovníkem řehole Præmonstratské, což stvrzuje se Fragment. chron. na uv. m. k r. 1157 slovy: „Ioannes episcopus regularis obiit.“

2) „Iohannes sanctissime vir consecrationis,“ dí Annal. Vincentii k r. 1151, u Pertze XVII. 664. Připadá-li smrť biskupa Jindřicha, jak jest nepochybné, na den 25. června 1150, tož nelze věřiti, že by Ján III. teprv r. 1151 byl svěcení svého obdržel, zvláště še také kronikář výslovně vzpomíná: „eodem anno Moguncie consecratur.“

3) Cod. dipl. Mor. I. 264, omylně k r. 1152.

že nesluší se přijímati pocty od lidí, s kterýmiž je z téže hlíny [1]). Tuto krásnou chválu vzdává mu mnich, an k roku 1157 smrť jeho oznamuje. Nekrolog Olomúcký klade úmrtí jeho k 19. únoru [2]) a Podlažický taktéž [3]). Kanovníkům Olomúckým položil biskup Ján společnou stravu na celý čas postní [4]). Nástupcem jeho jmenoval kníže Vladislav Jána IV. (1157—1172).

Za správy Jána III. těšila se Morava ustavičnému pokoji, pročež knížata Ota III. Olomúcký a Vratislav Brněnský mohli sobě cele zvelebení blahobytu země hleděti. Bylit zajisté s dostatek zkusili na sobě proměnlivost věcí světských, než aby znova sebe zase byli v nejistotu vydávali; přidrželiť se tedy věrně vrchního knížete Vladislava II. Výprava, kterouž byli jsou v létě r. 1147 společně s biskupem Jindřichem Zdíkem proti Bodrcům a Luticům podnikli, byla asi posledním jich skutkem mimo zemi. A což kníže Kunrat II. Znojemský? Tento muž, jenž cítil v sobě dosti síly duševní, aby pokusil se o nejvyšší statek, jehož mohl dosáhnouti, t. j. o korunu velkoknížecí, jenž druhdy těšíval se takové moci a vážnosti, že směl dva pěkné a bohaté kraje do zbraně svolati, korouhev odboje až pode zdi Pražské podnésti, králi německému se protiviti a tvrdé síle stolice apoštolské vzdorovati, — muž takový odchází z tohoto světa bez paměti a beze stopy, — hle, smutný to příklad velikosti lidské! Ten, jehož usiloval

---

[1]) Monach. Sazavien. k r. 1157, u Pertze IX. 160 „non oportere, se exigere honorem ab hominibus, utpote que de eodem luto conditus esset."

[2]) Necrol. Olom. Ms. „X. Kal, Martii." Že ale v této úmrtní knize „III. Idus Febr." zcela jest vypuštěn, nastává ovšem pochybnosť, zdaliž písař na tomto místě nepopošel v zapisování hned o jeden den níže, což je ovšem zcela k víře podobné.

[3]) Calendar. Podlažicen. v Dudíkových Forschungen a t. d. str. 407. Tentýž rok má také Fragm. chron. v téhož Geschichtsquellen I. 274.

[4]) Frag. chron. k r. 1157 v Dudíkových Geschichtsquellen I. 274.

zahubiti, biskup Jindřich totiž, veleben jest doma i v daleké cizině; jeho pak úmrtí vlastního vzpomínají jediné letopisové Třebíčtí. Kladouť je zejmena ke dni 13. pros. 1150, svědčíce zároveň, že tělo jeho převezeno jest do krypty rodinné v Třebíči [1]).

Téhož roku tedy skonal kníže Kunrat II. běh nepokojného života svého, kteréhož pohřben jesť i biskup Jindřich v kostele kláštera Strahovského. Manželka Kunratova, Marie Srbská, přežila ho ještě o mnoho let; neboť připomíná se ještě k r. 1190 [2]). Z dětí pak z tohoto manželství pošlých, známy jsou zejmena: Arnošt, jenž připomíná se k r. 1156 [3]), pak Kunrat, zejmena třetí z rodu Kunratovců, jenž zemřel nejspíše r. 1178 dne 11. listopadu, a Ota, jenž skonal dne 9. září 1191 [4]). Tyto dva poslední bu-

[1]) Pešina, Mars Morav. I. 313. To je ale také jediný pramen, jenž zachoval nám zprávu o smrti knížete Kunrata, k tomu pak ještě s omylnými přídavky, pročež ji také Dobner, Annal. VI. 328. zavrhuje. Naopak uvěřili jí Palacký (v Dějinách, I. 1.341 a Boček (Přehled).

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 391.

[3]) „Ernestus, filii Chunradi, comitis Moraviensis“ v listině Jindřicha II. rakouského ze dne 15. srpna 1156, k Meilberku se vztahující. Codex dipl. Mor. V. 218. Slova „comitis Moraviensis“ nemohou zde způsobiti pozastavení, poněvadž týž Arnošt již zase ke dni 17. září téhož r. 1156 na jedné listině řádu rytířův svatojanských vydané, co svědek se podpisuje slovy: „Ernest filius Conradi Moraviensis. Cod. dipl. Mor. V. 221.

[4]) Že týž Ota byl synem Kunrata II. a Marie srbské, stvrzuje listina ze dne 25. října r. 1190 (Cod. dipl. Mor. I. 331); že pak Kunrat i Ota stejnou dobou byli jsou živi, poznává se z pokračovatele kroniky opata Jarlocha k r. 1161. „Zobezlaus . . . per Conradum et Ottonem principes et per alios primates gratiam domini regis (Wladislai) querit.“ Poněvadž pak r. 1161 v celém rodokmeně Přemyslovcův nelze již nějakého Kunrata nalézti, jmeno Kunrat pak jediné v rodě moravských Kunratovcův v obyčeji bylo, soudí se právě, že týž Kunrat byl bratrem Otovým. Listiny i kroniky rozeznávají také obě tyto osoby určitě; od r. 1159 až do r. 1177 včetně vyskytuje se v listinách Kunrat, jenž nazývá se tu brzo „princeps Moraviensium“, brzo zase uvádí se ve spojení s knížaty Oldřichem a Václavem „qui Moraviam gubernabant“,

deme často ještě potkávati. Že zejmena Arnošt, jakkoli nejstarší, nedosáhl knížectví Znojemského, domníváme se poznávati z té neomylné okolnosti, že r. 1156 podpisuje listiny císařské co svědek toliko s přídavkem „Arnošt, syn

---

jinak zase nazývá se tu „princeps Conradus" a „Conradus princeps de Znoyem", z kteréhožto příjmí ještě jistěji dá se souditi, že tento Kunrat byl synem knížete Kunrata Znojemského stejného jména a tedy bratrem Otovým. Že kněžic Kunrat, toho jmena třetí, v l. 1175 a 1176 v skutku byl také knížetem Znojemským, stvrzuje jedna listina z r. 1197 obsažená v Cod. dipl. Mor. I. 348. Ota vyskytuje se v listinách za doby od r. 1179 až 1191, zejmena nejprvé r. 1179 co „Comes de Moravia", pak 1181 co „dux dominus Otto, princeps Moraviæ, r. 1187 co „Otto marchio Moraviæ", od r. 1189 pak až do r. 1191 co „Otto dux Bohemiæ", posléze pak ještě r. 1197 co „Otto dux quondam Boemiæ." Že tento kníže český Ota dříve býval knížetem na Moravě a že zejmena také moravskému rodu Přemyslovců náležel, stvrzuje se kronikou Pekovskou (Chron. Pegav.) a sice k r. 1189, u Pertze XVI. 266 slovy: „dux Boemiæ, nomine Otto, qui de Moravia traspositus fuerat." Z kronik cizozemských nezmiňuje se o knížeti Znojemském Kunratu III. ani jedna, naopak píší o Otě kroniky rakouské, a sice v l. 1182 až 1191, tedy právě v tom čase, kdy také v listinách stejnodobých se objevuje; tak slove Ota druhému pokračovateli kroniky Světelské k r. 1182 „Otto Moraviensis", druhému i třetímu pokračovateli kroniky kláštera Neuburského k r. 1191 „Otto dux Boemiæ" (Pertz IX. 542, 618 a 633). Také tyto kroniky kladou téhož Otu v týž čas s Kunratem III. do Moravy, a však podobně, co listiny, před rok 1177. Tak dí zejmena 3. pokračování kroniky Neuburské k r. 1176: „Eodem anno (1176) Leupoldus et Heinricus, filii ducis Austriæ, Moraviam, terram comitis Ottonis, ingressi, predo et incendio vastaverunt." Pertz IX. 631. Byltě Kunrat III. roku předešlého zejmena Znojemsko v úděl obdržel (t. j. dle pokračovatele kroniky opata Jarlocha k r. 1177, u Pertze XVII. 689.) Z jiných cizozemských kronik, kteréž vzpomínají Oty co knížete českého, jmenujeme k r. 1189 a 1191 letopisy Stederberské a k r. 1191 letopisy Cášské (Annal. Aquenses). Ty sice neudávají jmena, za to kladou letopisy Pekovské, jak již výše řečeno, k r. 1189 Otu co přišelce z Moravy. (Pertz XVI. 223, 224, 687 a 266.) Z toho všeho poznává se, že jak domácí listiny, tak kroniky cizozemské patrný rozdíl činí mezi Kunratem a Otou. Z kronik domácích, pokud o synech Kunrata II. zmínku činí, je pokračování kroniky opata Jarlocha (u Pertze XVII.) nejstarší. K r. 1161 jmenují se tu „Conradus et Otto

moravského Kunrata“ [1]). Kdyby byl býval pánem na Znojmě, nebylť by zajisté opomenul, psáti se „knížetem Znojemským“. Komu však svěřena jest po smrti Kunrata II. správa Znojemska, není povědomo. Po míře zprávy a letopisů Třebíčských, ovšem nemnoho věrných, obdržel je Jindřich, nej-

---

principes“ oba vedlé sebe. K r. 1176 vyskytuje se „Conradus princeps Znoimensis“, k r. pak 1182 naopak, kteréhož dle listin a dle kronik rakouských i „Otto princeps“ se jeví, „Conradus Moraviensis, qui et Otto, de quo supra multa diximus“, a k r. 1183 „Marchio Moraviæ Conradus“, qui et Otto dicebatur,“ ana přece listina z r. 1187 má „Otto Marchio Moraviæ.“ Taktéž praví se k r. 1185 „Conradus de Moravia“, k r. 1189 „Conradus vel Otto dux Boemiæ, k r. 1191 dne 9. září „mortuus est predictus dux Boemiæ Conradus in Apulia circa Neapolim.“ Z tohoto sestavení poznává se, že opat Jarloch, kterýž přece dle Palackého (Würdigung str. 81) teprv na začátku 13. věku přistoupil ke zdělávání dějin věku svého a „partim ex nostra recordatione partim ex relatione seniorum“ starší zprávy až do r. 1182 asi vážil, nemalý zmatek jest způsobil popletením jmen obou knížat. Možná, že knížete Otu, chtějíce ho rozeznávati od Oty Ryšavého, vnuka Brněnského knížete Oldřicha (také z rodu Kunratovcův) nazývali jsou vůbec po otci Ota Kunratovic (lat. Otto Conradi), z čehož pak Otto qui et Conradus a nedopatřením Conradus, qui et Otto potom vzniklo. Na pečetěch vyskytuje se jen „Otto“ beze všeho přídavku. Z Jarlochovy kroniky dostalo se pak jmeno „Conradus“ do všech pozdějších českých kronik, tak do letopisův Pražských (Pertz III.) k r. 1183, do Pulkavovy kroniky a t. d. Poněvadž pak naše knihy úmrtí nejsou starší XIII. věku, nebude s podivením, že i ony mají jméno Kunrat na místě Oty. Tak zejmena úmrtní kniha Olomúcká, kdež jmeno „Conradus dux“ dvakráte, a sice k 8. září a k 11. listopadu se vyskytuje. Že pak den 8. září vztahuje se buď ke Kunratu I. nebo III. (v Podlažickém nekrologu, nalezá se jmeno Kunrat k 6. a 9. září), tož asi vztahuje se den 11. listopadu k Otě. Nejjistější důkaz, že Kunrat i Ota pocházeli z moravského rodu Kunratovcův, dal by se vésti z Pulkavy (Dobner, Mon. III. 199), kterýž k r. 1189 dí: „Conradus in Apulia diem clausit extremum. Hic Conradus fuit filius Leutoldi, filii Conradi, filii Bratislai“; tak vztahuje se místo to ovšem ke Kunratu II., kterýž ale neumřel v Apulei, nýbrž Ota, bratr Kunrata III., jemuž dává se i jmeno Kunrat. Snad vynechali jsou v této stati přepisovači dvě slova, totiž „Hic Conradus fuit filius Conradi, filii Leutoldi“ a t. d.

[1]). Cod. dipl. Mor. V. 218 a 221.

mladší bratr knížete Vladislava II. [1]), a to nejspíše jen dle jmena, skutečně měl je Vladislav sám v moci své; úmyslové jeho, o kterých hned šíře budeme rozprávěti, nechtěli tomu jinak; pročež také uznával asi za dobré, zaneprazdňovati tohoto bratra svého za mnoho let bez přetržení v cizině a to věcmi zahraničními [2]). Též letopisové Třebíčtí obsahují také zprávu, že následujícího r. 1151 zemřel Spytihněv, Brněnského Vratislava bratr nejmladší, a sice dne 28. měsíce března [3]). Také o tomto kněžici nenajdeš nikdež zmínky, ovšem ale o Bořivojici Spytihněvu, v cizině se špulajícím, jakož i o bratřích Oldřichu a Soběslavu, synech Soběslava I. Usilujíce o to, aby zkrácenému právu o následství staršího zjednali platnosti, ztrpčovali jsou napořad panujícímu knížeti Vladislavu II. život i panství; ten směl se sice v podobných těžkostech o věrného bratra svého Děpolta mocně opírati, nemoha jinak ujíti zármutku, jejž mu způsobila ztráta manželky, rakouské totiž Ketrudy, kteráž dne 4. srpna 1151 v 32. roku věku svého se světem se rozžehnala [4]).

Ovdovělý Vladislav odevzdal syna svého Vojtěcha kanovníkům Strahovským, dceru Anežku pak pannám Doksanským na vychování. Vojtěch (Adalbert) stal se r. 1168

---

[1]) Pešina, Mars. Morav. str. 313.

[2]) Z 10 listin, jež známe jmenem téhož Jindřicha, nedává mu žádná titulu „princeps“ nebo „dux“.

[3]) Pešina, Mars Morav. str. 313.

[4]) „Gertrudis ducissa, ipsam suam regalem genealogiam morum honestate exsuperans, II. Non. Augusti (1151) viam universe carnis ingreditur.“ Vincentii Annal. k r. 1151, u Pertze XVII., 664. — Dle Dobnera, Annal. VI. 338 měla týž den i kniha úmrtí pannenského kláštera Doksanského, od též Ketrudy založeného, kterémuž dni i nekrolog Olomúcký se přibližuje, pravě k VIII. Idus Augusti (6. srpen, snad en pohřbu) „obiit Gertrudis regina“. Dle toho náleželo by na tomto ni přestati, jakkoli v témž Olomúckém nekrologu nalezá se k 14. dubnu též poznamenání „obiit Gertrudis regina“. Dle tohoto poznamenání ade Boček v Přehledu svém den 14. dubna co den úmrtí, Palacký ık v dějinách I. 40 jednou. den 4. srpna a na str. 373 den 15. dubna.

13*

arcibiskupem Salcpurským [1]), Anežka pak ok. r. 1200 abatyší kláštera Svatojirského v Praze. [2]). Starší syny, Bedřicha totiž a Svatopluka, chtěl kníže dáti vyučiti službě vojenské a věcem panovnickým. [3]). Teprv po dvou letech odhodlal se kníže Vladislav, a sice k radě Pražského biskupa Daniela, jenž při něm mnoho platil, jakož i k přímluvám jiných mocných pánův k druhému sňatku, vyvoliv sobě zejmena za manželku Jitku, sestru lantkrabí durynského Ludvíka II. [4]). Jestiť to týž Ludvík, kterýž od r. 1130 spravoval spojené té doby Hesy i Durynky a jemuž dává historie příjmí „Železného.“ Otec nazýval se též Ludvík, matka pak byla Hedvika Hesská. [5]). Chtějíť tomu někteří, že rod tento, z něhož vyšla nová kněnί česká, pochází vlastně od samého císaře Lidéře (Lothara) [6]). Jitka pak slaví se pro neobyčejnou, ba andělskou krásu svou i dodává se s pochvalou, že měla vědecké vzdělání, zejmena pak i latinsky psala a rozprávěla [7]). Stalať se potom matkou Přemysla Otakara I. a skrze bratra svého Ludvíka Železného, jenž byl pojal v manželství Klaricii, nevlastní sestru krále Bedřicha I. Rudobradého, prostřednici mezi manželem svým a mocným rodem Štaufských. Kdy zemřela, neví se s jistotou; a však přežila manžela svého. Ještě r. 1169 jeví se co svědkyně na jedné listině pro klášter Rajhradský [8]) a co dobrodějka kláštera Doksanského [9]).

---

1) Cont. Admunten k r. 1168, u Pertze IX. 584 a cont. Claustroneoburgen. (druhá) k r. 1168 na uv. m. 616.

2) Erben, Regesta I. 204. 319 atd.

3) Vincentii Annal. k r. 1151 na uv. m.

4) Vincentii Annal. k r. 1153, u Pertze XVII. 664.

5) O starších dějinách lantkrabí durynských jednají: Chronicon Gozecense, u Pertze X. 141—147, pak Wegele, Annales Reinhartbrunenses.

6) Damberger, Fürstenbuch, str. 290.

7) Vincentii Annal. k r. 1153 na uv. m.

8) Cod. Dipl. Mor. I. 145.

9) Erben, Regesta. I. 326 k r. 1226.

Úmrtní kniha Olomúcká klade pak smrť její na den 7. září [1]).

Novou kněžnou německou zavítalo neobyčejné štěstí do knížecího hradu v Praze. Od roku k roku povznášel se Vladislav u vážnosti dobře zasloužené, až vrcholu její, koruny královské, dosáhl. Udatné rámě Vladislavovo, blahobyt země a Pražského biskupa moudrosť a znalosť běhů veřejných korunu tu kuly a přiměly mocného Hohenstaufa Fridricha I., aby ji knížeti Českému posadil na hlavu [2]). Zvláště biskup Daniel byl předním účastníkem v snažení tomto; neshledáme se zajisté se žádnym důležitým sněmem říšským, se žádným rozhodujícím skutkem, v němž by se nejevila i činnost biskupa Daniela. Když král Kunrat v záležitostech velficko-rakouských držel okolo 11. června 1151 říšský sněm v Řezně, přítomen byl Pražský arcibiskup [3]). Když týž král okolo polovice měsíce září téhož roku svolal velké shromáždění říšské do Vircpurku, aby se na něm pojednalo o italském podniknutí, o Rogerovi Sicilském a o korunovaci císařské, objevuje se biskup Daniel mezi knížaty říšskými [4]). Když o to běželo před výpravou do Říma zjednati v Německu mír, vždy ještě Jindřichem Lvem porušovaný, a když král proto spěchal do Saska, provázel jej v měsíci listopadu 1151 biskup Daniel. Na zámku Alten-

---

[1]) Necrol. Olom. Mor. je vlastně jediný pramen pro den úmrtí jejího.

[2]) Cont. Claustroneoburgen, prima, u Pertze IX. 612, přiznává ovšem také rakouské Ketrudě podíl v dosažení koruny královské. „Lazlan . . . qui ob meritum uxoris et nobilium parentum ejus ab imperatore Friderico de duce in regem coronatus, vocatus est rex Boemiæ omnes dies vitæ suæ“.

[3]) Margarin, Bullar. Casinen. V Benátkách 1750. Vol. II. str. 168. sled. — Weiller, Reg. 35. čís. 24. klade tuto listinu do měsíce srpna, Jaffé naproti tomu ve svém Konrad III. str. 200 pozn. 35. z dobrých důvodů do června.

[4]) Hugo, Annal. Ord. Praemonst. I. Prob. 54-6 a Miraeus, Opera Diplom. et histor. IV. 205.

burku, východně od Zeizu, sešel se Daniel s vypovězeným knížetem polským Vladislavem a jeho sotva 15tiletým synem Boleslavem [1]). Vladislav domáhal se vždy ještě svého znovu dosazení, ačkoli bez výsledku. Kunrat III. nebyl muž, jenž by se byl dovedl odhodlati k samostatnému a pronikavému rozhodnutí. Mnoho ovšem chtěl, ale málo toho provedl. Ani záležitosti Jindřicha Lva nemohl uvésti do pořádku, když už počátkem roku 1152 smrt klepala na jeho dvéře. Praví se, že král Roger získal italské lékaře, aby mu dali jedu; a následkem toho zemřel [2]) dne 15. února 1152 v Bamberku, kde je také pochován. Jelikož syn, král Jindřich, byl zemřel r. 1150 [3]), stal se nástupcem na německém trůně bratrovec Fridrich Barbarossa, vévoda Švábský. Dne 9. března 1152 korunován byl tento Hohenstaufovec v Cáchách od Arnolda, arcibiskupa Kolínského, korunou německou a dne 18. června 1155 od papeže Hadriana IV. korunou císařskou.

Postavení, jaké říše Česko-moravská zaujala proti nové hlavě říše, zdálo se vzbuzovati obavy. Již ta okolnost, že kníže Vladislav II., jakož i švakr jeho vévoda Bavorský a markrabě Rakouský Jindřich Jasomirgot nedostavili se na volební sněm do Frankfurtu n. M. dne 5. března 1152, svědčí o jakémsi napnutí, kteréž se stalo patrným, když nový král ohlásil [4]) velký sněm říšský kolem svátků svatodušních r. 1152 do Meziboru a na něj výslovně pozval knížete Českomoravského [5]). Vladislav II. zase se nedostavil; ne-

---

[1]) Ludewig, Reliquiae Manusc. XI. 539 a sled. Dne 13. listopadu 1151 přivěsil biskup Daniel pečeť svou s Vladislavem a t. d.. „in castro Aldenburch“.

[2]) Otto Frisingen de Gestis Frieder. I. 63. Edit. Argentor. fol. 22.

[3]) Otto Frisingen na uv. m. I. 62. — Annal. Aquenses k 1152. u Pertze XVI. 686. Annales S. Petri Erphesfurden. Pertz na uv. m. 20. kladou smrť, avšak mylně, k roku 1151.

[4]) Annal. Staden k r. 1152. u Pertze XVI. 344.

[5]). Erben, Regest. I. 129. — Vincentii Annal. u Pertze XVII. 665.

víme, jakými důvody se omlouval; kronika urspergovská napovídá, že nesouhlasili i jiná knížata s povýšením Fridricha I., kteréž připisovali spíše náklonnosti strýcově nežli volbě knížat říšských [1]). Král Fridrich cítil urážku, jaká se mu stala tím, že se Vladislav nedostavil. Trpce si na to stěžuje vévodě Saskému, Jindřichu Lvovi a praví bez obalu, že by po úradě s knížaty měl takovouto neváżnosť svých královských rozkazů trestati, kdyby z lásky k Jindřichovi, o kterém ví, že co příbuzný [2]) je upřímným přítelem knížete Vladislava, nedával přednosť mírnosti před právem. Také skrze Ludvíka, lantkraběte Durinského, později švakra Vladislava II., který právě nevlastní sestru Fridrichovu pojal za manželku, dal se poptávati po knížeti [3]), což v nás vzbuzuje myšlenku, že snad již v květnu 1152 započaly se předběžné úmluvy o sňatku, kterýž uzavřen roku příštího. Alespoň již tehdáž sblížili se lantkrabě Ludvík Železný a kníže Vladislav II.

Kusů, o kterých se mělo jednati na říšském sněmě meziborském, byla převelká hojnosť. V první řadě byly záležitosti saské a bavorské. Jindřich Lev a Jindřich Jasomirgot nebyli ještě porovnáni; onen činil nároky na Bavorsko, tento odporoval, odvolávaje se, že mu bylo v léno propůjčeno; a aby nebyl donucen práva svého se zastati, vyhýbal se sněmu. V druhé řadě jednalo se také o říši Česko-Moravské. Přemyslovci z vlasti vypuzení, Soběslav a jeho bratr Oldřich, pak Spytihněv dostavivše se ke dvoru krále Fridricha, žalovali tady na krutosť strýce svého a žádali, aby byli brannou mocí německou uvedeni do vlasti. Zvláště Oldřich, syn Soběslava I., byl neobyčejně činným. Slibovalť

1) „Friedericus regnum accepit magis ex delegatione patrui, quam ex electione principum". Dobner, Annal. VI. 339.

2) Erben, Regest I. 129. Příbuzenstvo tuto připomenuté zakládá se na sňatku Ketrudy, matky Jindřicha Lva, s Jindřichem Jasomirgotem, jehož sestra byla chotí Vladislava II.

3) Erben, Regesta I. 130.

velké sumy peněz, kdyby mu pomoženo bylo na trůn český. Takové sliby a mysl Fridrichova popuzená nevážností Vladislavovou k rozkazům královým, mohly míti pro říši Česko-moravskou nejsmutnější následky, kdyby se bylo biskupu Danielovi, který byl ještě v čas vyslán s jinými muži zkušenými na sněm říšský [1]), nebylo podařilo usmířiti krále uznáním od Vladislava a uspokojiti Oldřicha příjmy ze župy královéhradecké. Oldřich vrátil se s biskupem Danielem do Čech [2]) a nebezpečí hrozící říši Česko-moravské bylo zatím odvráceno. Do roku 1155 choval se Oldřich pokojně, ale pak zase uprchl [3]). Ale biskupa Daniela očekávalo v Praze nepříjemné překvapení. Na sněmě říšském v Meziboru byl totiž po návrhu krále Fridricha hlasoval pro přesazení biskupa zeizkého Wichmanna na uprázdněný arcibiskupský stolec v Magdeburku; tím patrně porušil nařízení papežská, podle nichž přesazení duchovního knížete děje se jen z velmi podstatných příčin a nikdy bez předchozího papežského svolení. Papež Eugen III. kárá v breve daném 17. srpna 1152 v Segni takovéto jednání [4]). Zmiňujeme se o té okolnosti, poněvadž se hnedle stala původem nejtrpčího sporu mezi nejvyšší hlavou církve a nejvyšší hlavou říše, sporu, který se také Daniela dotýkal.

Spor tento nepropukl více za papeže Eugena III., který mnoho přetrpěl a dobře se osvědčil. Eugen zemřel dne 8. července 1153 [5]); ale látky zápalné již za něho se nahromadilo. Tak hned na švábském zemském sněmě v Ulmu ke konci července 1152. Tady se stalo usnešení: „aby žádná exkomunikace neměla platnosti, pakli k ní knížata

[1]) Vincentii Annal. mylně k roku 1154, u Pertze XVII. 665.

[2]) Vincentii Annal. na uv. m. a Cont. Cosmæ, avšak mylně k roku 1155, u Pertze IX. 163.

[3]) Vincentii Annal. u Pertze XVII. 665.

[4]) Jaffé, Reg. 648. podle Oty Frising. de Gestis Frid. II. 8. na uv. m. fol. 24.

[5]) Jaffé, Regest. str. 652.

nesvolí" [1]), — smutná to předzvěsť příštích těžkých časů. Napřed v Magdeburku uchvácené právo biskupy libovolně přesazovati a nyní vzpoura proti ustanovení čistě církevnímu! Však na tom král Fridrich nepřestal. Také záležitosti manželské měly zadrhnouti uzel a spor s církví porozšířiti. Adela, dcera Děpolta, markraběte z Vohburku-Kouby, musela z příčin, neznámo zdali pravdivých nebo vymyšlených [2]), ustoupiti 1156 bohaté Beatrici Burgundské; že příčiny tyto při nejmenším nebyly rázu kanonického, o tom praví pokračovatel Siegeberta z Gemblova: „za souhlasu německých arcibiskupů a biskupů propustil Fridrich nespravedlivě svou manželku a spůsobil si tím velkou psotu" [3]). Jako na vysvětlení dodává k tomu Palidenská kronika: „pro lživá předstírání nešlechetných lidí" [4]). Dály se tu skoro podobné věci jako při svůdné při o rozvedení Ludvíka VII. Francouzského, jen že tam lehkovážná Eleonora vlastně sama roztrhala svaté pouto, kdežto zde Adela na bezpráví si naříkala a při započala, v níž král Fridrich nalézal hlavní důvod k roztržce s papežem Hadrianem IV. (panoval od 1154 do 1159 po Anastasiovi IV., kterýž sotva po 17 měsíců zdobil svou hlavu tiarou) a pak k dlouhému rozštěpení, kteréž tak zhoubně zasahovalo do záležitostí českých a moravských.

Tady nepominulo ještě napnutí mezi knížetem Vladislavem II. a králem Fridrichem, naopak nabývalo, jak se podobalo, rázu rozhodnějšího, když Jindřich Jasomirgot obratně se vyhýbal všelikému vyjednávání o vydání vévodství Bavorského Jindřichu Lvovi, až byl na říšském sněmě

1) Martene, Collect. II. 553. u Jaffé, Regest. str. 648.

2) Ottonis Sanblasiani chron. cap. 10. Böhmer, Fontes III. 588. uvádí za příčinu nevěrnost manželskou. Annal. Herbipolen k r. 1156, u Pertze XVI. 9. „ne spes amputaretur profuture sobolis".

3) Siegebert. Cont. aquicinctina k r. 1156, u Pertze VI. 407.

4) Annal. Paliden k r. 1156, u Pertze XVI. 89. „Propter improborum figmenta".

v Goslaru o velkonocích r. 1154 vévodství Bavorského zbaven a toto přiřčeno jeho odpůrci [1]). Jak dalece s tou záležitostí souviselo jednání knížete Vladislava, tomu můžeme vyrozuměti z té nápadné okolnosti, že od říšského sněmu v Meziboru, kde otázka bavorská poprvé jasně byla pronešena, až k létu 1156 ani kníže Vladislav ani rádce jeho biskup Daniel nedostavili se k sjezdům dvorským a na sněmy říšské, jakkoliv kníže Vladislav zajisté věděl, že nastává jízda do Říma, k níž měl dodati podle obyčeje 300 českých oděnců. Známe skoro všecky pány stavu duchovního a světského, kteří krále v listopadu r. 1154 provázeli do Italie [2]), ale knížete Vladislava a Jindřicha Jasomirgota mezi nimi nenalézáme. Také nebyli přítomni, když král Fridrich na polích ronkalských u Piacenzy svolal všecky říšské many, aby tady léna svá přihlásili a jimi zase nadáni byli. Tady dne 5. prosínce 1154 prohlášeno kromě jiného za právo: „každý man, jenž pána svého nenásleduje, když jej tento volá do Říma k tažení veřejně rozhlášenému, pozbývá svého statku manského v Italii a Alemanii“ [3]). Tímto výrokem, jak se domníváme, pozbyl kníže Vladislav hradu Budyšína s okolním územím, kteréž propůjčeno, avšak jenom na krátký čas, Kunratovi, markraběti Míšenskému. Důvod k domněnce své nalézáme v kronice Vincenciově, kde poznamenává, jak Fridrich r. 1156 slíbil knížeti Vladislavovi, že mu navrátí hrad Budyšín; nebylo by to možné, kdyby mu toto staré české leno nebylo bývalo odňato [4]).

Ale Vladislav neprovozoval sám oposiční politiku proti Německému králi. Podporovalit jej markrabě Rakouský Jindřich Jasomirgot a král Uherský Gejza II. se svými

---

[1]) Otto Frisingen de Gest. Frider. II. 11. na uv. m. fol. 26.

[2]) Jména tu sestavena jsou podle listin v Dambergerovi, synchron. Geschichte VIII. 571.

[3]) Curia Roncaliæ. U Pertze Leg. II. 96.

[4]) Vincentii Annal. mylně k 1157. U Pertze XVII. 666.

přáteli Albertem, markrabětem Saským a Heřmanem, falckrabětem při Rýně. Jindřich Jasomirgot činil tak z příčin nám již známých a král Uherský pro své nepřátelství k císaři Byzantskému Manuelovi. Manuel totiž zjednal si v králi Fridrichovi zjevného spojence, kdežto kníže Český byl zjevným jeho odpůrcem. České vojsko bojovalo již 1153 s Bavorany a Rakušany v řadách uherských proti Byzantským [1]), a král Fridrich nijakž se s tím netajil, že v příhodné době utká se s králem Uherským válečně [2]). Kromě toho upevněn mezi Rakousy-Bavorskem a Uhrami něžný svazek přátelství tím, že vévoda Jasomirgot dcerušku svou Anežku zasnoubil se Štěpánem, korunním princem krále Uherského. Sňatek slaven byl teprvé r. 1167. Jen z poměrů tuto naznačených dovedeme si vysvětliti jednání knížete Vladislava a úsilí, s jakým i potom se zastával švakra svého Jindřicha Jasomirgota.

Když totiž Fridrich I. po císařské korunovaci v Římě, kteráž vykonána byla od papeže Hadriana IV. dne 18. června r. 1155, vrátil se do Německa, chtěl za každou cenu urovnati rozmíšky mezi Jindřichem Lvem a Jindřichem Jasomirgotem, který nedbal rozhodnutí říšského sněmu v Goslaru. Proto Fridrich sešel se osobně nedaleko Řezna s Jasomirgotem, aby jej přemluvil k vyrovnání. Ale jelikož Jasomirgot nepovolil, jmenován nový rok k dalšímu jednání a zároveň ustanoveno, aby splnomocnění vyjednavatelé odebrali se k české hranici do místa blíže nepojmenovaného a tam aby se počalo potřebné smlouvání. Od císaře jmenován k tomu Otto biskup Frisinský, bratr vévody Jindřicha Jasomirgota. Co tedy vypravuje o schůzi, můžeme považovati za skutečné. Praví: „Když císař místu se blížil, vyjeli mu vstříc kníže Vladislav český, Albert markrabě Saský, Heřman falckrabě při Rýně a jiní vznešení páni. Takový strach

[1]) Cinnamus, Epitome lib. III. 19. na uv. m. str. 130.
[2]) Otto Frisingen de Gestis Frid. II. 6. na uv. m. fol. 24.

totiž pojal všecky, kdož se byli k jízdě do Říma nedostavili, pro slavné skutky císařovy, že nyní dobrovolně přibyli. Avšak ačkoliv jsme my, kteří jsme tam měli prostředkovati, všemožně usilovali dohodnutí zjednati, předce se rozjeli bez pořízení ano i bez zdvořilého pozdravení“ [1]). Konec z tohoto vypravování nesvědčí nijakž o domnělém strachu. Vladislav mohl se dobře spoléhati na uvedené politické poměry Rakouska, Uher a říše Byzantské a mohl proto beze strachu pohlížeti do nejbližší budoucnosti. Jemu vhod dostavila se také rozmrzelost markraběte z Vohburku-Kouby, který na císaře pro rozvedení manželství musel nevražiti. Kdo ví, zdali se při této osobní schůzi panovníků nejednalo také o Přemyslovcích vystěhovalých; záminka k tomu byla, neboť toho roku prchl zase z vlasti Oldřich a vydal se přímo do Polska, kdežto Spytihněvovi a Soběslavovi dostávalo se na dvoře císařském královské pocty [2]). Kníže Vladislav, aby říši své pojistil pokoj do budoucnosti, musel také tuto záležitost uspořádati; a proto zajisté požadoval od císaře záruky, které by jej mohly uspokojiti. Vladislav záruk těch jistě nedosáhl, a to snad bylo ne poslední příčinou, že shromáždění rozešlo se bez pořízení. Ale císař přes to setrval při svém záměru, zjednati narovnání s Bavory; neboť budou-li oba Jindřichové smířeni, a stanou-li se přáteli, tak uvažoval, mohly by býti Čechy i Uhry snáze získany; a stane-li se to, pak císařství rozvine moc, před níž pokořiti se musí Italie. Tedy vyrovnání nemělo býti konečným účelem, nýbrž jenom prostředkem.

---

1) Otto Frisingen de Gestis Frid. II. 27. na uv. m. fol. 35. Byli-li také princ Děpolt a biskup Daniel v poradě při hranicích českých, jak za to mají Dobnerovy Annal. VI. 350, to z Oty nevysvítá, ale možné je to; bylť biskup Daniel Vladislavovou duší v přemnohých důležitých věcech!

2) Vincentii Annal. k r. 1155. U Pertze XVII. 665. „Anno D. 1155 Oulricus ... in Poloniam cum suis complicibus fugit“. A Cont. Cosmae k r. 1155 u Pertze IX. 163. „Filii Sobieslai exules Domino regi Friderico adhaerent fideliter“ etc.

Úkolem naším není sledovati císaře na rozličných jeho cestách po Německu v posledních měsících r. 1155 a z počátku 1156, abychom znali nitky, které všady k provedení záměru svého navazoval. Nám musí dostačiti zpráva, že se mu podařilo v úterý svatodušní dne 5. června 1156 nedaleko Řezna mluviti s vévodou Jindřichem Jasomirgotem [1]) a docíliti prozatím dorozumění, kteréž příštího téhodne na slavném říšském sněmě ve Vircpurku bylo dostatečně osvědčeno a také zdárným výsledkem korunováno [2]). K sňatku císaře s Beatricí, dcerou Rynalta Burgundského [3]), kterýž slaven byl při tomto sněmě říšském, dostavil se totiž na výslovné pozvání císařovo také kníže Vladislav II. se svým bratrem Děpoltem a s Pražským biskupem Danielem [4]), čímž dostatečně osvědčeno, že pominulo napnutí mezi císařem a knížetem pro otázku bavorsko-rakouskou, ano od sněmu meziborského r. 1152 trvalo; ale to jen tehdy státi se mohlo, pakli předcházelo dohodnutí s Jindřichem Jasomirgotem. Tento zřekl se sice teprvé v září 1156 na říšském sněmě v Řezně veřejně a slavně vévodství Bavorského; ale co se tam stalo veřejně, tady bylo již věcí ujednanou [5]) která se však, poněvadž vyžadovala schválení sněmu říšského, zrovna tak tajila, jako cena, za kterou byl získán Vladislav II. Pražský kronikář [6]) podává nám dostatečnou

[1]) Otto Frisingen de Gestis Frider. II. 29. na uv. m. fol. 36.

[2]) Annal. Palidenses k r. 1156. U Pertze XVI. 89. Annal. Reicherspergen k r. 1156. U Pertze XVII. 466. Otto Frisingen de Gestis Frider. II. 29. na uv. m. fol. 36.

[3]) „Peractio diebus pentecosten Wirciburg nuptialia festa peregit". Annal. Palidenses k r. 1156. U Pertze XVI. 89. Annal. Scheflarien k t. r. U Pertze XVII. 336. Annal. Ratisponen k t. r. na uv. m. 587. Annal. Admuten k r. 1156. U Pertze IX. 582.

[4]) Vincentii Annal. mylně k r. 1157. U Pertze XVII. 666.

[5]) „Consilium, quod jam diu secreto celabatur, publicatum est", praví Ota Frisinský o vzdání se vévodství Bavorského Jindřichem Jasomirgotem, když ten skutek připomíná za sněmu řezenského. Otto Frisingen de Gestis Frider. II. 32. na uv. m. fol. 38.

[6]) Vincentii Annal. mylně k r. 1157. U Pertze XVII. 666.

vědomost o této ceně. Požadavek sáhal vysoko; avšak císař Fridrich mu vyhověl — důkaz to, jak velice mu záleželo na přátelství Čech — Vladislav požadoval královskou korunu pro sebe a pro své nástupce[1]), a císař mu ji pojistil. Vyjednávání v té věci svěřeno obratnému biskupu Danielovi a knížecímu kancléři Gervasiovi, proboštovi Vyšehradskému. Ti věc šťastně dokonali a k naléhání císaře způsobili také vyrovnání mezi knížetem a jeho bratrancem Spytihněvem. Ten vrátil se zase do Čech a obdržel ku své výživě zvláštní úděl. Ale Soběslav a Oldřich ostali v cizině[2]), až r. 1161 objevují se zase na jevišti, Oldřich v táboře císařově před Lodi a Soběslav s praporem povstaleckým před Olomoucí. Třetí jejich bratr Václav byl tehdáž 19 let stár[3]). Kdy a jak dosáhl zaopatření, neumíme udati.

Vircpurský říšský sněm měl však také ještě jiný účel. Dobré vůle, jaká se na tomto sněmě všeobecně jevila, užil císař, aby přítomných povzbudil k nové výpravě za hory a aby předе vším Milanským, ani nebyli nikdy tak povolnými, jak si je císař míti přál, ukázal, že může poroučeti. Již tehdáž prý mnozí knížata přísahou se zavázali, že císaře budou na té výpravě provázeti[4]). Také s knížetem Českomoravským bylo o té výpravě vyjednáváno a vymíněno, dostaví-li se osobně na tu výpravu, že obdrží nazpět hrad Budyšín[5]), z čehož následuje, že mu roku 1156 hrad nenáležel[6]). Náš zpravodaj Vincentius vypravuje, že kníže slíbil súčastniti se ve výpravě přes Alpy, když by odměněn byl korunou královskou, ale tím zajisté za příčinu a za podmínku klade už to, co se pak stalo teprvé následkem výpravy. Kníže Vladislav nevydal se do Italie, aby se stal

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 267.
2) Monach. Sazaven. k r. 1157, u Pertze IX. 160.
3) Viz str. 199 a sled. t. d. Václav narodil se r. 1137.
4) Otto Frisingen de Gestis Frider. II. 30. na uv. m. fol. 37.
5) Vincentii Annal. k r. 1157, u Pertze XVII. 666.
6) Viz str. 133 a 202 tohoto dílu.

králem, nýbrž proto, že mu ve Vircpurku bylo od císaře přísežně slíbeno, že koruny královské dosáhne, vydal se na výpravu, na jejíž výlohy měl dostati hrad Budyšín. Důvod tohoto povýšení sáhal, jak jsme právě slyšeli, mnohem hlouběji; toto povýšení bylo jaksi podmínkou, zárukou míru mezi Jindřichem Lvem a Babenbergovcem, čili jinými slovy: říše Česko-moravská povýšena na království, aby Německo došlo klidu a správce jeho aby nabyl prostředků nejen se zváti císařem Římsko-německým, nýbrž také císařem tímto býti. Skutečně, náhodou nespadá povýšení Vladislava a Jindřicha Jasomirgota do téže doby! Jako v skutečnosti tak povýšení ta souvisela zajisté také v prvním pomyslu a byla asi hlavně dílem biskupa Daniela [1]). Od této chvíle budeme tohoto obratného diplomata často pozorovati při císaři. Vlastní jeho dráha diplomatická počíná se sněmem říšským ve Vircpurku; nepřinesla mu však žádného štěstí, neboť při ní zapomenul, že je především biskupem a teprvé potom služebníkem královým.

Smlouva, kteráž se stala s Jindřichem Jasomirgotem ve Vircpurku, potvrzena v září 1156 při dvorním sjezdě v Řezně. Dvě míle před tímto městem rozbil císař stany s velkou družinou, v níž byl také kníže Vladislav. „Tam všickni pospíšili, a tajemství tak dlouho ukrývané, bylo nyní projeveno“, praví Oto Frisinský [2]), který byl při celém jednání a kterého co bratra jedné strany ty věci zajisté velmi zajímaly. „A tento byl“, jak píše biskup z paměti, „hlavní obsah dohodnutí: starší Jindřich (Babenbergovec) vzdal se vévodství Bavorského sedmi praporci (viditelné to znázornění sedmi starých provincií bavorských); tyto odevzdány mladšímu (Jindřichu Welfovci), kterýž dvěma praporci navrátil krajiště východní s hrabstvími od pradávna k němu náležejícími. Na to povýšil císař to krajiště s hrabstvími, kteréž jsou tři, po radě knížat na vévodství

[1]) Náhled Palackého o tom v Dějinách I. 2. 44. pozn. 39.
[2]) Otto Frisingen de Gestis Frider. II. 32. fol. 38.

a dal je v léno dvěma praporci nejen jemu, Jindřichu Jasomirgotovi, nýbrž také jeho choti Theodoře Komneně; potom vydal pod svou pečetí privilegium, aby žádný z nástupců jeho nemohl na tom něco změniti nebo z toho ujmouti [1]). Letopisy medlické praví, že toto slavnostní odevzdání a povýšení krájiště Rakouského na vévodství stalo se 10. září 1156 [2]) a sice u Barbingu v bavorském hrdelním soudu Stadt am Hof [3]). Jiné listiny uvádějí den 8. září [4]). Císařský rozsudek slavně rozhlásiti uvolil se osvědčený přítel nového vévody, designovaný král český, Vladislav [5]). V listinách o tom vydaných jmenuje se ještě „osvícené kníže české“ [6]), název královský se mu tedy ještě nedává. Pochopitelno! Mělať se říše Česko-moravská státi dědičným královstvím v rodě Přemyslovském.

Zdali Vladislav, když dal skrze biskupa Daniela vyjednávati o korunu královskou, pamatoval na celý rod

1) Otto Frisingen na uv. m. O této listině zmiňují se kromě jiných také letopisy Palidenské k r. 1156 a po nich letopisy Magdeburské. U Pertze XVI. 90. a 191. Hermanni Altahensis Annal. k t. r., u Pertze XVII. 382. Annal. Reicherspergen k t. r. na uv. m. 465.

2) Annal. Melicenses k r. 1156, u Pertze IX. 504.

3) Meiller, Regest. Str. 225 pozn. 207.

4) „Privilegium majus et minus“. Urkundenbuch des Landes ob der Ens. II. 278 a 281. Avšak sotva zasluhuje víry. Dne 8. září slavila církev Narození Bl. P. M. O tak velkých svátcích nebývalo hlučného jednání. Toho dne bylo asi sotva vévodství v táboře symbolickým způsobem odevzdáno.

5) Erben, Regest. I. 130. č. 292.

6) „Wladizlao illustri duce Bœmie sententiam promulgante“, výraz to, jenž se nalézá v obou privilegiích, ve větším i menším. Majus u Pertze Leges II. 99 a sled. Urkundenbuch des Landes ob der Ens. D. II. str. 277. sled. Minus v Hermanni Altahen. Annal. k r. 1156. U Pertze XVII. 383. a Urkundenbuch na uv. m. str. 281. Co Vidimus 1245 v Mon. Boic. Vol. XXVIII. 2. str. 354. sled. s dlouhým výkladem. Podle tohoto ve výtahu u Erbena, Regest. I. 130. Literární spor o těchto privilejích v Sitzungsberichte der kais. Akad. der Wissenschaften in Wien. Sv. VIII. 435 sled., IX. 616 sled., XXIII. 517 sled. a XXVIII. 91 sled.

nebo jenom na svou rodinu, to asi nebude lze nikdy více vyšetřiti; my u knížete při všech jeho skvělých vlastnostech, které jej zdobily, takového sebezapření nehledáme. Dostala-li se jen královská koruna na jeho hlavu, pak mu nebude přicházeti za těžko zvrátit zákon o nástupnictví podle starešinství. Snad tedy úmysl dosáhnouti hodnosti královské, provázen byl také myšlenkou zrušiti platný zákon říše Česko-moravské o nástupnictví podle starešinství a místo něho zavesti prvorozenství v české linii. Ale poněvadž takováto novota mohla by se provésti sotva beze sněmu a a bez svolení Přemyslovců k trůnu právo majících, proto se celý plán ještě tajil. Z Čechů věděli o něm podle svědectví Pražského kronikáře Vincentia [1]) jen Pražský biskup Daniel a kancléř Gervasius, kteří přísahou se museli zavázati, že budou mlčeti. Zatím pověst o tom předce proskakovala a letopisy kláštera Medlického poznamenávají již k roku 1156, že Vladislav obdržel od císaře právě tehdáž titul královský, když byl Jindřich Jasomirgot povýšen na vévodu [2]). A zpráva tato dostala se také do letopisů bavorského kláštera alteichského a do letopisů kláštera osterhoferského, kterýž leží v Bavořích v rozkošné krajině u jednoho jezera mezi řekou Velsou a Isarem [3]). Nejspíše považována ta věc za pouhou pověsť, dostala-li se do Čech a do Moravy, až bylo k rozhlášení jejímu všecko připraveno.

Pravili jsme, že slib královský musel ostati bez výsledku, kdyby Přemyslovci k trůnu právo mající a sněm zemský nesouhlasili. Důvod toho leží na snadě. V říši Česko-moravské nevládl kníže neobmezeně; v důležitějších věcech, jak jsme již tolikráte viděli, povinen byl říditi se radou, souhlasem země; a pokud se dotýče Přemyslovců, ti žárlivým okem bděli nad zachováváním zákona Břetislavova. Ovšem

[1]) Vincentii Annal. k r. 1157, u Pertze XVII. 666.

[2]) Annal. Mellicen k r. 1156., u Pertze IX. 504.

[3]) Hermanni Annal. Altahen k r. 1156. U Pertze XVII. 383. a Annal. Osterhoven k t. r. na uv. m. 541.

tehdáž oprávněných členů panující dynastie bylo tak málo nebo stali se tak neškodnými, že Vladislav na tu chvíli mohl se vytasiti s myšlenkou, aby si dal postaviti od císaře na hlavu korunu královskou. V zemi žil z moravské větve jen Ota III., kníže Olomúcký. Dosáhnuv věku pokročilého a nabyv v životě trpkých zkušeností, staral se v této době již málo o věci vezdejší a pomíjející. Dříve již [1]) za spásu duše své dcery Svatavy daroval klášteru hradišťskému dvě vsi moravské Hrušku u Kojetína a Vřesovice a biskupskému kostelu v Olomouci navrátil Kroměříž, proti právu kostelu tomu odňatou [2]), nyní se staral, aby papež Hadrian IV. jmenovaný klášter vzal také pod svou ochranu [3]). Knížectví Brněnské bylo r. 1156 právě uprázdněno. Podle letopisů třebíčských umřel toho roku kníže Vratislav, syn Oldřicha z poboční větve Kunratovské a sice za několik neděl po říšském sněmě ve Vircpurku, dne 16. srpna [4]). Vratislav

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 263. k r. 1151 a 271 k r. 1160.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 263.

[3]) Cod. Dipl. Mor. 265. Úryvek tam otištěný vzat je z Annal. Gradicen. Rp. I. 31. v zemském archivu. Sepsány byly v l. 1675 a 1680 v Šebetově, kterýž náležel ke klášteru a jsou velmi nekritické. Při naší listině odvolává se pisatel na svého předchůdce Jana Tetzela, z jehož zápisků také čerpal více nežli podezřelou závěrku.

[4]) Annales Trebičen u Pešiny, Mars Morav. I. str. 316. Bohužel, že ani toto udání není bez chyby. Znít: „In Moravia Wratislaus, marchio Brunnensis, diem obiit extremum anno 1156 XVII. Kal. Sept. relicto filio unico Ottone, juvene tum. 18. annorum, qui a rufis crinibus cognominatus est Rufus, ex filia Juditha quam paulo ante obitum dederat Stephano, filio Geisæ II., regis Hungariæ, uxorem“. Kdybychom ani nechtěli klásti váhu na slovo „Marchio“, které snad je pozdějšího původu, předce to musíme uznati za nesprávné, že Vratislav měl jediného syna Otu. Listina pro klášter třebíčský v Cod. Dipl. Mor. I. 348 z r. 1197 jmenuje ještě Spytihněva a jeho bratra Svatopluka. Také je nesprávné, že Jitka byla nedlouho před smrtí Vratislavovou, tedy před rokem 1156 oddána s uherským princem Štěpánem. Náš kronikář Vincentius (Pertz XVI. 681) ještě r. 1164 jmenuje jej „filius regis parvulus“ a Contin. Claustroneoburgen secunda (Pertz IX. 616) uvádí k roku 1165 Štěpánovu choť Anežku, dceru vévody Jindřicha Jasomir-

daroval benediktinskému klášteru Luhu (také v Luhách) v Komárově u Brna, kterýž byl filialkou opatství třebíčského, desátek z polí u Manice [1].) Ačkoliv mu po manželce, blíže neznámé, kterou pojal roku 1132, ostali na živu tři synové Ota, Spytihněv a Svatopluk a dvě dcery Jitka a Anežka, předce žádné z těch dětí knížectví neobdrželo. Jak by byl také mohl Vladislav II., dada se zvlaštní svou cestou, pomysliti jen na další rozštěpení moci knížecí. Měla-li koruna královská účelu svého dosáhnouti, musela míti za přídavek sílu jednotnou a té bylo možno dosíci jen tím, kdyby údělná knížata moravská byli odstraněni. Jednota státu Československo-moravského, prvorozenství v rodině Vladislavově, tyto souběžné pojmy tanuly na mysli designovanému králi a proto dobře pochopujeme, že kníže Vladislav II. dal, jak se velice pravdě podobá, území Znojemské jakož i Brněnské, po smrti Vratislavově spravovati jménem svým a na své útraty. Na Moravě tedy, kdyby Vladislav se vytasil se svým záměrem korunovačním, nebylo se obávati silného odporu, zvláště proto, že by se proti němu, kdyby se jeviti chtěl za cizí pomoci, postavil císař Římsko-německý, který přímluvou svou za vystěhovalce Spytihněva dostatečně dokázal, kam čelily jeho úmysly. A předce kníže Vladislav II. při tak příznivém stavu ani během roku 1156 ani následujícího 1157

gota. Continuat. Admuten a Zwetlensis prima (u Pertze IX. 583 a 538) kladou sňatek Štěpána s Anežkou teprvé na rok 1166. Meiller, Regest. uvádí v rodokmenu dokonce teprvé rok 1167. Takové poklesky vzbuzují málo důvěry k letopisům třebíčským, jak je uvádí Pešina. Ba i k úmrtnímu dni knížete Vratislava musí se přidati otazník, poněvadž Nekrolog podlažický již 21. září uvádí: „Vratislaus dux“. Ostatně jelikož podle našeho domnění pozdní letopisec třebíčský měl před rukama úmrtní knihy, které musely býti v každém klášteře, proto snad celkem úmrtní dni jsou správné, jmenovitě úmrtní dni Přemyslovců, kteří pocházeli, jako náš kníže Vratislav, z rodiny zakladatelů a v Třebíči měli své pohřebiště.

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 339.

nevytasil se s korunovací již ustanovenou a sice z následujících důvodů:

Slyšeli jsme, že roku 1155 Oldřich, syn Soběslava I., z hlavní větve české, uprchl z vlasti se svými přívrženci do Polska, kdežto bratr jeho Soběslav nalezl útočiště při dvoře císařském. Kníže Vladislav věděl zajisté ze zkušenosti, dokud oba tito vystěhovalci stojí nepřátelsky proti němu, že záměr svůj bude moci asi sotva provésti bez krveprolití. Museli tedy nějakým spůsobem státi se neškodnými, a k tomu sám císař pomoc svou nabídl. Pokračovatelé Kosmovi [1]) praví při roku 1155: „Soběslavovi vypuzení synové přidržovali se věrně krále Fridricha a on a knížata jeho počestně s nimi nakládali". Výrok tento může se však vztahovati jenom na Soběslava, neboť bratr jeho Oldřich žil r. 1155 v Polsku [2]). Jelikož císař záměry Vladislavovy podporoval a Soběslav jeho císaře věrně se přidržoval, zbýval jenom Oldřich, na kterého se musel pozor míti.

Okolnosti, v jakých žil Oldřich, nemohly nijak vzbuzovati důvěru. Posud ještě panovaly neshody mezi bývalým velkoknížetem Vladislavem, který bydlel na Altenburce, a bratrem jeho Boleslavem Kadeřavým. Boleslav nikdy se nedostavil na vyzvání císařovo [3]), aby ty spory byly uklizeny. „Tu vypovězený Vladislav, který sám neměl prostředků ku pomstě, krále Pražanů sobě získal a plameny ohnivého baziliška obrátil proti Boleslavovi" [4]). Král Fridrich, červený bazilišek, jak jej Polák jmenuje, nechá se tedy svésti k válce proti Polsku v té chvíli, kdy chce předsevzíti rozhodnou výpravu proti Milánu, a to že se stalo proto, poněvadž

---

[1]) Continuat. Cosmæ k r. 1155, u Pertze IX. 163.

[2]) Viz str. 200 a 204 tohoto dílu.

[3]) Boguphal, Chron. Polon. v Sommersberku, Script. II. 43.

[4]) „Wladislaus qui non immemor, cum sufficientem sese ulciscendo non haberet facultatem, Regem pragitarum utcunque sibi conciliat, cujus ope Rufi flammas draconis contra Boleslaum sollicitat". Magistri Vincentii Chron. Polon. Ed. Krakoviæ 1862. str. 147.

bývalý velkokníže Vladislav se chtěl pomstíti! Zajisté důvod k tomuto rozhodnutí vězel hlouběji. Ne Polský, nýbrž Český Vladislav byl toho příčinou; přičiněním jeho vydával červený bazilišek plameny proti Polákům, u nichž se Oldřich zdržoval a kteří jak nás zpravuje Ragevin [1]), notář biskupa Oty Frysinského a pokračovatel v dějinách Fridricha Barbarossy, již po delší čas nezapravovali starý poplatek 500 hřiven stříbra a 30 hřiven zlata komoře pražské „a již ne potají, nýbrž veřejně o vzpouru se pokoušeli“ [2]). Oni tedy učinili počátek. A v tom spočívá příčina, že dvůr císařský přes příznivý stav věcí vždy ještě tajil hodnosť královskou, knížeti Vladislavovi slíbenou.

Jak s Českým knížetem tak s jeho bratrem Děpoltem shledáváme se od říšského sněmu vircpurského, nežli vypukla válka polská, ještě několikráte u císaře. Tak na př. podepsal Děpolt s císařem listinu pro klášter lutterský [3]), několik hodin od Gosslaru vzdálený. Vladislav s Děpoltem, s někdejším svým švakrem Jasomirgotem, biskupem Pražským Danielem atd. dne 4. července v Bamberku pro biskupství Pasovské [4]). V Bamberku odbývala se dne 1. července 1157 skvělá slavnosť dvorní [5]). Tady se staly konečné úmluvy o válečné výpravě proti Polákům. Za shromáždiště

---

[1]) Ragewin de Gestis Frider. III. 2. Edit. Angentorati 1515. f. 39. Máme za to, že podle listiny z r. 1158 v Cod. Dipl. Mor. I. 267 a 268. můžeme poplatek od Ragewina připomenutý přisouditi „ærario publico“, avšak ne německému, nýbrž českému. Je to poplatek, který si vymohl Břetislav I. a který teprvé Vladislav Heřman Polský r. 1093 potvrdil knížeti Břetislavovi II. Viz d. II. str. 352.

[2]) „Non clanculam, sed evidentem rebellionem moliti“. Ragewin na uv. m.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 266. podle Lüniga, Reichsarchiv XIX. 969., v Böhmerových Regestech a Raumerově Geschichte der Hohenstaufen D. II. se nevyskytuje.

[4]) Mon. Boic. XXIX. pars I. str. 344 a 345. U výtahu Cod. Dipl. Mor. I. 266.

[5]) Mon. Boic. na uv. m. str. 345. „in sollemni curia babenbergensi in Kal. Julii celebrata“.

ustanoveno město Dobrá Hora (Halle) a výprava položena na počátek srpna. Dostavili se skoro všichni knížata saští, světští i duchovní. Arcibiskupové Hartvik Bremský a Wichmann Magdeburský, vévoda Jindřich Lev, Markrabě Albrecht Medvěd, Dětrich markrabě Lužický, a bratří Dedo Tlustý a Jindřich, jichž otec Kunrat Vitinský byl dne 5. února 1157 zbožně dokonal v rodinném klášteře Lauterberku v Hanoversku, se svými lidmi rozmnožovali spojená vojska, když císař dne 22. srpna rychle na několika místech překročil pohraničnou řeku Odru. Přechod umožnil kníže Český Vladislav, který se svými bratry Jindřichem a Děpoltem, podporován jsa moravskou šlechtou a moravskými Přemyslovci, udatně se obořil na Polany uzavřené v ohraženém táboře u Hlohova a je k ústupu donutil. Výprava byla tím již tak řka rozhodnuta. V řadách polských bojovali sice Rusové, Prusové a Pomořané, ale přece nemohli odolati nikde útokům vojska českého a německého. Sami zapálivše dva hlavní hrady Hlohov a Bytom, kteréž měly chrániti krajinu při dolní Odře a poplenivše Slezsko ustoupili k východu. Vladislav a císař stíhali prchající biskupstvím Vratislavským až do Pozňanska. Tu Boleslav Polský, vida že ani záseky ani bažiny nemohou zadržeti rychlé postupování nepřátel, pozbyl mysli a jal se prositi o mír. Vyjednávání dělo se skrze knížete polského Vladislava a v Kargově v Pozňansku stalo se dohodnutí o výminkách míru.

Výminky ty, pokud nám jsou známy, týkaly se více náhrady válečné nežli hlavní od dějepisců udané otázky, vypovězeného knížete Vladislava. Císař sám sděluje je rádci a důvěrnému příteli svému Vibaldovi, opatovi corveyskému a stabelskému tímto způsobem: „Nejprvé přisahal Boleslav, že bratr jeho nebyl vypuzen na potupu říše. Potom slíbil nám (císaři) zapraviti 2000 hřiven, 1000 hřiven knížatům a 20 hřiven zlata císařovně, úřadu manskému pak 200 hřiven stříbra proto, že na pozvání se nedostavil a slíbené věrnosti nedodržel. Kromě toho zavázal se k výpravě do Říma (po-

kračovatelé Kosmovi praví, že slíbil 300 oděnců [1]) a připověděl, že dostaví se o vánocích na sněm říšský do Magdeburku, aby se tam hájil proti žalobám vypuzeného bratra svého". Když všecky tyto výminky potvrdil přísahou, dal Boleslav svého bratra Kazimíra s jinými vznešenými Poláky (Pražský kronikář Vincencius jmenuje mezi nimi také jediného syna knížete Boleslava, jménem Leška [2]) za rukojmí; načež spojená vojska za radostného jásání, že výprava tak skvěle se zdařila, nastoupila zpátečné tažení [3]). Pražské letopisy poznamenávají, že kníže polský Vladislav Polany podrobil císaři [4]). Rukojmí slíbení přivedeni byli do Prahy [5]) a odtud později vydáni císaři.

Vidíme, že po celou výpravu kníže Vladislav II. hrál úlohu vynikající. On tažení počíná a postará se, aby vojsko císařské mohlo Odru překročiti, on vyjednává o mír, přijímá rukojmí, jemu se připisuje vítězství, jenom na rozkaz jeho vydají se rukojmí císaři a přece ve výminkách míru nenalézáme jediného kusu, který bychom mohli považovati za odměnu těchto skutků. Neboť 1000 hřiven zlata, které byly rozděleny všem knížatům na výpravě, nemohou býti za takovou odměnu považovány. Kdyby se rozdělily podle toho, čím kdo přispěl na výpravu, jak nepatrný podíl by musel vypadnouti na Bremy, Magdeburk, Sasko, Míšeň atd. Vladislav

[1]) Cont. Cosmæ k r. 1158, u Pertze IX. 164.

[2]) Vincentii Annal. k r. 1158, u Pertze XVII. 667.

[3]) Vincentii Annal. mylně k r. 1158, u Pertze XVII. 666. Podle něho s odchylkami Cont. Cosmæ k r. 1158, u Pertze IX. 164. Monach. Sazaven k r. 1157, u Pertze IX, 160. Ragewin de Gestis Frider. III. 3. 4. 5. na uv. m. fol. 39., zvláště obšírně Friderici Imp. epistola ad Wibaldum abbatem, v monument. veter. Martini et Durandi II. str. 393 sld. Annal. Marbacen k r. 1157. Annal. Scheflarien majores k t. r. Annal. Ratisponen k t. r. U Pertze XVII. 160, 336 a 587. Annal. Pragen. k r. 1157, u Pertze III. 120. Velmi krátce a nesprávně Magistri Vincentii Chron. Polon. str. 147. na uv. m. Jména knížat podle Röpella: Geschichte Polens I. 359.

[4]) Annal. Pragen k r. 1157, u Pertze III. 120.

[5]) Vincentii Annal. k r. 1158, u Pertze XVII. 667.

zakročil s mocí celé říše Česko-Moravské; oba jeho bratří Děpolt a Jindřich, moravští kněžici a moravská šlechta nalézali se v jeho vojště. Bohužel že se žádná jména neudávají. Snad byly na té výpravě 19tiletý Ota [1]), syn brněnského Vratislava († 1156), pak Arnošt, Kunrát a Ota, synové Znojemského Kunráta II., kterýž byl zemřel 1150. Roku 1157 byli všichni plnoletými. Z české větve bylo by se ještě zmíniti o Vladislavovi a Václavovi, synech Soběslava I., kteří také byli 1157 plnoletými. Odměna Vladislavovi byla tedy zajisté jiného druhu. Máme za to, že odměny takové došel přesvědčením, že z Polska nebude se nijakž překážeti záměru korunovačnímu ve prospěch vypovězeného prince Oldřicha. A což Uhry a Rakousy nemohly u strany odporné vzbuditi nějaké naděje? Zajisté ne. Vévoda Rakouský byl za jedno s Vladislavem, byl mu zavázán k takové vděčnosti, tak že nebylo pomyšlení, aby kazil jeho záměry. Lid jeho během r. 1157, co prodléval při dvoře císařském, vypálil ovšem moravský zeměpanský hrad Podivín [2]), kterýž náležel církvi moravské; ale ta událosť nijakž neporušila dobrou shodu. Takové příhody v dávném středověku a také později nekladly se za vinu panovníkům; považoványť za spory soukromé, které ovšem poskytují smutné doklady nedostatečného veřejného soudnictví, ale nesvědčí nijakž o nepřátelství panovníků. A s Uhrami Rakousy nedávno uzavřely svazek přátelský zasnoubením Anežky s korunním princem Štěpánem [3]) a nad to zasnoubil také Vladislav téhož roku 1157 nejstaršího syna svého

---

[1]) Annal. Třebičen v Pešinově Mars. Mor. str. 316.

[2]) Continuat. Claustroneoburgen secunda k r. 1157. „Urbs Boemorum Podivin igne combusta est a populo Austriae". Annal. Mellicen dokládají k tomu „absente duce Henrico a ministerialibus ipsius". Událosť tuto kladou do r. 1158, ale jelikož výpravu Fridrichovu do Itálie vypisují při roku 1159, je patrno, že se o rok přepočetly. U Pertze IX. 615. a 504.

[3]) Viz str. 203 tohoto dílu.

Fridricha s Eliškou, dcerou krále Gejzy II., tedy se sestrou korunního prince Štěpána. Slavné poselství, v němž byli bratř knížete Jindřich, Pražský biskup Daniel a Fridrich, opat českého kláštera v Postoloprtech, přivezlo nevěstu počátkem jmenovaného roku choti do Prahy [1]). Tak učiněny byly všecky přípravy, aby bez překážky mohla se počíti nová doba v rodě Vratislavově. Podobalo se, že i prozřetelnosť tomu přeje. Také Spytihněv Bořivojovic, kterýž byl před rokem přičiněním císařovým vyměnil vyhnanství za vlasť a nyní v Čechách žil ze svého údělu, přestal vzbuzovati obavy. Mnich Sázavský oznamuje smrt jeho na den 9. února 1157 a vynáší jej chválami, podle nichž byl by musel býti „chlouba a výkvět knížat“ [2]). Víme, že musel ztráviti více let ve vyhnanství nežli v otčině, poněvadž náležel k oposici, kteráž chtěla zákon Břetislavův udržeti.

Nyní bylo tedy již všecko odstraněno, co prohlášení královské hodnosti doma mohlo býti na závadu a proto se ta věc měla počít prováděti na nejbližším říšském sněmě v Řezně. Zatím slavil císař skvělý sjezd dvorský v září 1157 ve Vircpurku a v říjnu v Besançonu burgundském. Dostavili se vyslanci Itálie, Francie, Burgundu, Dánska, Španělska, Anglie a Řecka, „prosíce, aby mohly dary své císaři odevzdati a jemu holdovati“. Do Vircpurku přibyl také Pražský biskup Daniel, aby tady jednal o trojí věci. Nejprvé měl podati zprávu o poslání, které mu císař svěřil ke králi Uherskému, Gejzovi II. Měltˇ u něho vyjednati pomoc pro nejbližší výpravu císařovu do Itálie. Biskupovi se to podařilo, neboť král slíbil, že vypraví do pole 500 bojovníků. V den sv. Štěpána, 20. srpna [3]), vrátil se biskup Daniel, štědře

[1]) Monach Sazaven k r. 1157. U Pertze IX. 160. Jelikož podle tohoto místa opat Fridrich dne 20. ledna, vraceje se, zemřel, spadá ucházení se o nevěstu do první polovice ledna 1157.

[2]) Monach Sazaven k r. 1157, u Pertze IX. 160. Všecky nám posud známé nekrology mlčí o jeho smrti.

[3]) Calend. Polažicen. Dudík: Forschungen in Schweden. Str. 419.

obdarován, do Prahy, kdež brzy bylo mu uvítati nového biskupa Olomouckého.

Biskup Jan III. zemřel totiž, jak jsme již nahoře byli poznamenali [1]), dne 19. února 1157. Byl to muž pobožný, v úkrytu působící, kterýž zajisté biskupa Pražského Daniela za jeho časté nepřítomnosti, jak zákony církevní předpisují, v jeho biskupských výkonech co kanonický interventor nebo intercessor často musel zastupovati. Vladislav jmenoval k té hodnosti svého dvorního kaplana Dragona, kterýž však necítil v sobě dosti sil k tomuto povolání a ustoupil, aniž by byl na biskupství posvěcen a dosazen. Tu kníže Olomoucký Ota III., co ochránce kostela olomouckého [2]), navrhl posavadního opata litomyšlského Jana, syna Obidenova [3]), muže předobrého, skromného a života neúhonného, kteréhož také kníže Vladislav v den sv. Michala, 29. září jmenoval v Praze biskupem Olomouckým [4]). Jan je čtvrtý toho jména na

---

[1]) Viz str. 191 tohoto dílu.

[2]) Jako nad kostelem olomouckým, tak Otoni olomoučtí vykonávali právo ochranné také v pozdějších létech i nad rodinným klášterem hradišťským. Kníže Břetislav Otovic praví k roku 1196: „pro remedio et redemptione tam anime mee quam patris (Ottonis III.) ac Matris (Duratiæ) fratrisque mei monasterio meo .. St. Stephani ... villam contuli. Také tak se projevuje Břetislavův bratr Vladimír. Cod. Dipl. Mor. I. 341 a 342.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 280. „Petrus filius Obiden“ a „Petrus cum fratre suo Obiden“ uvádějí se v létech 1177 a 1183. Erben: Regest. I. 158 č. 358 a 171 č. 379.

[4]) „Ottone duce Moraviæ ex parte totius Olomucensis ecclesiæ domnum Johannem de Lutomisl abbatem, virum optimum, conversationis bonæ, modestum, nominatim poscente, secundum voluntatem eorum in festo Sti. Michaelis in choro Pragensi in episcopum (a Wladislavo) eligitur“. Vincentii Annal. k r. 1158 (správně 1157). U Pertze XVII. 667. My již při roku 1063 poznamenali, že knížata Olomoucká nad tamějším biskupským kostelem vykonávala práva ochranná. Tady vidíme jich potvrzení. Kníže Ota požaduje výslovně opata za biskupa. Slovo „eligitur“ není tu uvedeno v pravém smyslu. Olomoučtí biskupové nebývali voleni, nýbrž od knížat jednoduše jmenováni.

biskupském stolci a počítáme-li také svaté biskupy Cyrila a Methoděje, devátý v řadě duchovních knížat Olomouckých. Měl příjmí Lysý. Tohoto nově jmenovaného biskupa vzal s sebou Daniel, když se ubíral do Vircpurku ke dvoru císařovu, aby císaři podal zprávu o svém poslání do Uher. Jan musel býti posvěcen a v úřad svůj uveden, a to se mělo státi najednou. Avšak také ještě jinou věc chtěl Daniel ve Vircpurku dokonati. Polští rukojmí Kazimír, a ti kteří ještě v Praze žili — syn knížete Boleslava [1]) Lešek, zatím zemřel [2]), — měli podle rozkazu Vladislava II. [3]) vydáni býti císaři. Daniel je tedy vzal do své družiny a odebral se do Vircpurku.

Nikde není zaznamenáno, kdy všichni dojeli do Vircpurku. Stalo-li se jmenování Olomouckého biskupa Jana dne 29. září — r. 1157 to datum připadalo na neděli — a pakli se hned vydali na cestu, dorazili asi v první polovici října ke dvoru, každým způsobem však dlouho před 24. říjnem, poněvadž toho dne císař již v Besançonu podepisoval listiny [4]). Pražský kronikář poznamenává [5]), že biskup Daniel byl u dvora přijat co nejpřívětivěji, „a že všecko stalo se s největší ochotností, co jen požadoval". Císař byl zajisté zprávami z Uher nejvýše potěšen a jelikož se k tomu pojily také prosby přítele Vladislava, krále Českého, rozhodl se rychle podle přání krále a Daniela. Uveda biskupa Jana v úřad jeho, dal mu za průvodce markraběte Albrechta a poslal jej k vysvěcení do Mohuče, k tamějšímu arcibiskupu a metropolitě Arnoldovi. Tento arcibiskup, nástupce Jindřicha I., byl rozhodným stoupencem strany císařské. On sám působil

---

[1]) Magistri Vincentii Chron. Polon. lib. III. str. 152. Edit. Krakoviæ 1862. „Lestko, filius meus Mazovie simul et Cujavie unicus in solidum heres esto", pravil velkokníže Boleslav.

[2]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 667.

[3]) „Ex mandato predicti ducis (Wladislai)". Vincentii Annal. na uv. m.

[4]) Böhmer: Kaiserregesten str. 125.

[5]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 667.

k tomu, že důstojný jeho předchůdce byl nespravedlivě sesazen a pronásledován. Opíraje se pak o císaře počínal si neobyčejně pánovitě proti svým poddaným a tak je popudil že jej ve vzpouře, kteráž vypukla v den svatojanský r. 1160 v Mohuči, zavraždili [1]). Jak spravoval se nařízeními papežskými, to dokazuje právě vysvěcení biskupa Jana. Vormský konkordát požaduje výslovně, aby biskupové, jejichž diécese nejsou bezprostředními částmi říše německé, byli dříve svěceni nežli jsou dosazeni na svůj úřad. „Do šesti měsíců po vysvěcení má se takovym biskupům uděliti investitura, avšak bez svatokupectví", tak praví Vormský konkordát. Ale biskup Jan IV. byl již uveden na svůj úřad, když mu metropolita Arnold dne 20. října 1157 uděloval v Erfurtě svěcení [2]). Na omluvu jeho mohli bychom uvésti nejvýše, že biskup Daniel, císař a kdo ještě měli s investiturou co činiti, diécesi olomouckou považovali za přísně německou a jejího biskupa za biskupa k říši Německé přímo příslušného; jelikož biskupové, kteří slušeli k vlastní říši Německé, podle znění Vormského konkordátu hned po svém zvolení účastnými se stávali regalií a teprvé potom posvěcení [3]). Že jmenovitě biskup Pražský od tehdejší doby uváděn býval mezi biskupy k říši Německé bezprostředně slušícími, to budeme moci při r. 1187 zvláště vytknouti [4]). Dosti toho, metropolita vykládal Vormský konkordát ve smyslu císařově a světil biskupa, jak praveno,

[1]) Godefridi Colonien Chron. regia k r. 1160. Böhmer, Fontes III. 434. Annal. Aquen. k t. r. na uv. m. 394.

[2]) Vincentii Annal. na uv. m. „eum Ebrffordie consecrat". Den svěcení v zlomk. kron. k r. 1157. Dudík: Geschichtsquellen I. 274.

[3]) Privilegium Calixti II. „Concedo electiones episcoporum et adlatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in presentia tua (imperatoris) fieri absque simonia et aliqua violentia . . . Electus autem regalia absque omni exactione per sceptrum a te recipiat, et que ex his jure tibi debet faciat, exceptis omnibus, que ad Romanam ecclesiam pertinere noscuntur". U Pertze Leges II. 75.

[4]) Continuat. Gerlaci Abbatis k r. 1182 (správně 1187), u Pertze IX. 693.

ne ve svém chrámě metropolitním, jak řád nařizoval [1]), nýbrž v Durinku, v Erfurtě, načež biskup Jan vrátil se společně s Danielem do Olomouce. Tady byl kapitolou, duchovenstvem a lidem uctivě uvítán a slavnostně nastolen. Nevíme, zdali současný vypravovatel, když příchod biskupův do Olomouce popisuje, na pochvalu nebo na potupu poznamenává, že „biskup vážného, zasmušilého chování po způsobu farizeů nikdy nemiloval“ [2]). Jan IV. spravoval svou diécesi do r. 1172.

Sledujme nyní císaře z Vircpurku do Besançonu a pak na sněm říšský do Řezna, kde mělo býti zjeveno, co se ode dávna připravovalo [3]). V Besançonu vydal císař veřejné listiny dne 24., 27. a 28. října 1157 [4]); tady měly u něho také slyšení dva papežští legáti, kardinálové-kněží Bernard a Roland, kteří sem vážili cestu, aby, pokud možno, obnovili přátelství mezi papežem a císařem, kteréž po několik let bylo zkaleno. Odevzdali k tomu účelu list papeže Hadriana IV. [5]), v němž se císaři přátelsky připomínalo, jak ochotně a radostně jej nedávno svatá římská církev vítala, jak hlavu jeho císařskou korunou ozdobila. „Neželíme toho nijakž“, čteme dále v listě papežském, „že jsme přání tvá v každém ohledu vyplnili, nýbrž my bychom se radovali, aby Tvá vznešenosť, kdyby bylo možné, z naší ruky ještě větší dobrodiní (beneficia) obdržela a to dobrým právem, poněvadž seznáváme, co pro církev boží a pro nás prospěšného a užitečného můžeš vykonati“ [6]). Jelikož list papežův sepsán byl,

1) Synodus Aurelian IV. can. 4. Harduin, Concil. II. col. 1437. Concil. Antiochen. cap. 19. Mansi, supplem. I. col. 170.

2) „Supercilia Phariseorum contemnens“. Vincentii Annal. na uv. m., u Pertze XVII. 667.

3) „Ubi, quod clanculo agebatur, in publicum producitur“. Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 667.

4) Böhmer, Kaiserregesten str. 125.

5) Jaffé, Regest. str. 669 č. 6991.

6) „Neque tamen penitet nos desideria tuæ voluntatis in omnibus implevisse, sed si majora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset .... non immerito gauderemus“. Ragewin de Gestis Frider. III. 9. na uv. m. 41.

jako obyčejně latinsky, tlumočil jej kancléř Německé říše Rainald, od r. 1159 arcibiskup Kolínský. Byl vychvalován, že se dobře seznámil se starými klasiky latinskými i řeckými. Ten latinské slovo „benefia" asi sotva z neznalosti smyslu vyložil tak, že přístojící se domnívali, jakoby papež císařství prohlašoval za léno papežské. I strhla se proto veliká bouře, že prý si papež takové právo osobuje a jen s těží mohl císař ochrániti legáty, že do smrti nebyli ubiti; ale uložil jim, aby ani biskupů a opatů nenavštívili a hned do Říma se navrátili [1]). Místo přátelského vyrovnání byla tedy roztržka ještě více zvětšena. Císař stál již na svislé, Rainaldem uhlazené ploše; brzy měly padnouti také poslední jeho podpory, opat stabelský a corveyský Vibald a Ota, zbožný a učený biskup Frisinský. Vibald zemřel roku následujícího 1158 a brzy po něm dne 23. září biskup Ota [2]). Rainald měl tedy volné ruce. Slabou stránku Staufů, nezměrnou hrdosť, uměl dobře využitkovati.

Císař hleděl nepříznivý dojem, jaký pohanění legátů papežských v Besançonu musilo způsobiti na lidi dobré vůle, zahladiti císařským manifestem [3]). V manifestu se způsobem byzantským vyvýšovala koruna; ale oběžník, kterýž papež vydal koncem ledna 1158 ke všem biskupům německým a v němž pravý stav věcí bez obalu vylíčil [4]), zmařil účinek císařského manifestu a Fridrich mohl býti rád, když uchlácholil papeže tak dalece, že nejdéle o velkonocích 1158

[1]) Ragewin na uv. m. hl. 10. fol. 41. Otto Sanblasian k r. 1156. hl. 8. Böhmer, Fontes III. 587.

[2]) Annal. Magdeburgen k r. 1158. U Pertze XVI. 191. a Cont. Claustroneoburgen Secunda k r. 1158. U Pertze IX. 615. Annal. Scheflarien major. k r. 1158. U Pertze XVII. 336.

[3]) Manifest, asi sotva úplný, u Ragewina na uv. m.

[4]) Ragewin na uv. m. hl. 15. fol. 43. „Noverit dictus filius noster (Imperator Fridericus) ex promissionis evangelicæ veritate, quod sacrosancta Romana ecclesia super firmissimam petram, deo collocante, fundata, quantocunque ventorum turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente domino, in seculum seculi permanebit".

zaslal písemné objasnění slova „beneficium“ a zase dva legáty do Německa vypravil [1]). Než nedůvěra jednou již se byla ujala a brzy budeme viděti císaře, an po svislé ploše dále spadá.

Jak bylo již v Kargově ustanoveno, dvůr slavil svátky vánoční v Magdeburku [2]). Mezi výminkami míru, které tam byli Vladislav II. a císař předložili přemoženému knížeti Polskému Boleslavovi Kadeřavému, i k tomu jej zavázali, aby o vánocích před císaře se dostavil a na stížnosti bratra svého Vladislava se zodpovídal. Avšak ačkoliv Boleslav za všecko císaři rukojmími ručil, přece v ustanovenou dobu do Magdeburku se nedostavil [3]) a císař nijakž nedal znáti, že tuto neposlušnost hodlá potrestati. Nyní měl mnohem podstatnější příčinu přísně trestati, neboť jeho vznešenost byla patrně mnohem více uražena, nežli před několika měsíci. Neučinil toho, poněvadž přítel jeho kníže Český Vladislav, kterýž předce s Poláky měl nad Boleslavem [4]) souditi, nejspíše již obdržel dostatečné záruky strany vypovězeného prince Oldřicha a proto se tedy jiným způsobem dorozuměl s Boleslavem. S věci té, jelikož hlavního účelu se dosáhlo, sešlo a táhlo se klidně dále s dvorem císařským do Řezna přes Goslar, kde císař Fridrich dne 1. ledna 1158 s Jindřichem Lvem některé statky zaměnil [5]).

Na říšském sněmě řezenském [6]), kterýž byl vypsán na den po sv. třech králích, měly byti vyřízeny dvě důležité

---

1) Ragewin na uv. m. hl. 22 fol. 46.

2) Annal. Paliden k r. 1158. Annal. Magdeburgen et Stadenses k t. r. U Pertze XVI. 90. 191. a 344.

3) Ragewin na uv. m. hl. 5. a 12. fol. 39. a 42.

4) Ragewin na uv. m. hl. 5. fol. 39. „Bolezlaus ad curiam Magdeburk celebrandam venire deberet, juxta judicium et sententiam Polonorum et Bœmorum super quærimonia fratris sui expulsi plenarie responsurus“.

5) Böhmer, Kaiserregesten. Str. 126.

6) Ragewin na uv. m. hl. 12. fol. 42. „Imperator Ratisbonæ curiam magna cum frequentia principum in Octava Epiphaniæ agit“. Vincenti

věci: slavnostní odevzdání královské koruny a královského titulu knížeti Českému Vladislavovi II. a válečná výprava do Itálie. Aby tento sněm říšský nabyl co největšího lesku, sezváno bylo shromáždění, jaké již po dlouhou dobu nezasedalo. Z Bavoranů dostavili se: arcibiskup Salcpurský, biskupové Řezenský, Pasovský, Frysinský, Bamberský, markrabata Štýrský a Vohburský, Vitelsbachové, falckrabě Ota a jeho bratr Fridrich, Ota purkrabě Řezenský, hrabata Plainští, z Audechsu a od Luku. Z cizích: arcibiskup Magdeburský, Daniel biskup Pražský, Jindřich vévoda Rakouský, Fridrich vévoda Švábský, markrabata Saský a Míšenský, švakr knížete Česko-moravského Ludvík, lantkrabě Durinský a kníže Vladislav II. [1]). Lesk tohoto vznešeného shromáždění zvýšen byl ještě uherským a byzantským poselstvím, jenž mělo za účel urovnati dlouhý, neutěšený spor mezi králem Geizou II. a jeho bratrem Štěpánem v Řecké říši žijícím. Císař odročil tuto záležitosť na dobu příhodnější [2]). V shromážděné radě dne 11. ledna vynášel císař zásluhy, jaké si získali kníže Vladislav II. a celý národ o svatou Římskou říši Německého národa, jak se vždy snažil o zvelebení říše atd. a jak nyní musí následovati odměna „jakou si Vladislav sám přeje“. „Jelikož však víme“, tak prý císař ukončil své oslovení knížete Českého, „že Tvá země zlatem, stříbrem a jinými klenoty oplývá, a Tobě tedy podobné věci nejsou

---

Annal k r. 1158. U Pertze XVII. 667: „Ratisbonnæ imperator ... ducem (Bohemiæ) ob fidele ejus servitium coram omnibus suis principibus, 3. Idus Ianuarii (11. ledna) regio ornat diademate“. Annal. Gradicenses mylně k r. 1157. U Pertze XVII. 653. Listina u Meillera: Regest. str. 41. č. 44. „dto. in curia Ratispone habita post octavam Epiphanie ante expeditionem Mediolanam“, a č. 45 dto. Ratispone XV. Kal. Febr. (18. ledna).

1) Jména nalezají se v uvedených dvou listinách. V Cod. Dipl. Mor. I. 268 scházejí mezi svědky: „Oto Frisingensis Episcopus, Daniel Pragensis Episcopus“, kteří podle Erbena: Regest. I. 131 a podle Pulkavy k r. 1158 (Dobner, Monum. III. 172) náležejí.

2) Ragewin na uv. m. hl. 12. fol. 42.

vzácnými: přijmi tedy z milosti boží a z naší lásky korunu královskou, kterou ti tuto podáváme a s ní královskou moc a důstojnosť pro celou Tvou říši“ [1]). Slovy těmi se vyplnilo, co bylo před půl druhým rokem slíbeno. Vladislav II. a všickni jeho potomci stali se králi z boží a z císařovy milosti a pochvaly v Řezně nebylo konce. Dne 18. ledna byla o tom skutku sepsána právoplatná listina a novému králi ještě před jeho odjezdem doručena. Podepsala ji většina přítomných pánů, také biskup Daniel, ale ani jeden Přemyslovec a žádný z českých nebo moravských velmožů [2]). Podle této listiny, jejíž originál s přitisknutou císařskou pečetí se chová v císařském archivu ve Vídni, měl král Český korunou se zdobiti v těch dnech, kdy také císař sám bývá od svých arcibiskupů korunován, totiž o vánocích, velkonocích a o letnicích; a jelikož říše Česko-moravská svátky sv. Václava a Vojtěcha, svých zemských patronů, dne 28. září a 23. dubna zvláště okázale slavila, směl si král Český také na tyto dni o veřejných službách božích buď od biskupa Pražského nebo od biskupa Olomouckého korunu dát na hlavu posaditi. Ostatně tímto majestátem císařským potvrzen také polský roční poplatek 500 hřiven stříbra a 30 hřiven zlata, k němuž se Poláci z dob Břetislava I. smlouvami r. 1050 a 1054 byli zavázali a který byl r. 1093 mezi knížetem Břetislavem II. a Vladislavem Heřmanem Polským obnoven [3]).

---

1) Monach. Sazaven k r. 1158. U Pertze IX. 160 sld.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 267 „dto. Ratispone XV. Kal. Febr. Indict. V. anno D. Incar. 1157 (sic), anno regni VI., imperii vero III“. Jelikož VI. rok kralování Fridrichova počíná teprvé 9. března 1157 a III. rok jeho císařování 18. června 1157, sněm říšský však se odbýval v lednu, náleží tato listina se správným úředním datováním přece do r. 1158, což také Indictio V. ukazuje.

3) Co podstatného dá se napsati o korunování Vladislava II., to Dobner sestavil ve svém pojednání: Historischer Beweis, dass Wladislav II., Herzog von Böhmen, zu Anfang des 1158. Jahres zu

Nežli nový král s družinou svou odjel z Řezna, vyřízena byla také ještě druhá věc, válečná výprava do Itálie k všeobecné spokojenosti. Kancléři Rynaltovi a falckraběti Otovi bylo uloženo, aby se vydali do Lombardska a tam lid na příchod císařův připravili. Za shromáždiště ustanoven jako obyčejně Augšpurk a vytrhnouti se mělo odtud o svátcích svatodušních, 8. června 1158. Jelikož skoro celé Německo a Burgundsko chtěly se súčastniti v tom tažení, stalo se rozhodnutí, aby lid zbrojný z ohledů strategických a taktických dal se na pochod ve čtyrech odděleních. Skrze Furlansko měli Rakušané, Korutané a 500 nebo 300 od biskupa Daniela vyjednaných Uhrů vtrhnouti do Lombardie [1]). Frankové a Švábové měli se dáti přes Spluhu a jezero Comské. Berthold Zähringský měl se svými Burgundy a Lotarinky táhnouti přes horu Bernhardskou; sobě, Bavorům a duchovním knížatům, mezi nimiž byl mohučský metropolita Arnold, ponechal si císař cestu přes Brenner a Trident. K němu měli se připojiti nový král Vladislav a jeho biskup Daniel [2]).

Když to všecko bylo ujednáno, rozpuštěn sněm říšský. Císař odebral se do Norimberka [3]), král Vladislav a biskup Daniel do Prahy. Pražský letopisec sice vypravuje [4]), že příchozí uvítáni byli s jásotem; může býti, že tak učinili lidé, kteří se oddávají dojmům okamžitým. Jak jiní o tom soudili, objevilo se při jednání na všeobecném sněmě, kterýž

Regensburg gekrönt worden etc. Born, Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen. 1782. D. V. Str 1—54.

[1]) Ragewin na uv. m. hl. 25. l. 47. Ragewin praví, že k Rakušanům přidali se „copiæ Ungarorum ferme 600 sagitarii electi". Continuat. Cosmæ. U Pertze IX. 164. k r. 1158. mluví o 300, které Uhři měli dodati; vyjednáno jich bylo 500. (Str. 217 t. d.) Odhodlalo se jich tedy více k tomu tažení.

[2]) Ragewin na uv. m. hl. 25. l. 47. Jména účastníků také v Godefridi Annal. Colonienses maximi k r. 1158. U Pertze XVII. 768.

[3]) Böhmer Regesta str. 126 č. 2388.

[4]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 668.

byl král svolal do Prahy právě pro události řezenské. Zastoupeny byly Čechy a Morava. Bylo to přirozené, jelikož Morava tehdáž neměla vlastní ústavy, tedy také žádného sněmu. Tu se však objevilo zcela jiné smýšlení nežli jaké bylo pozorovati za příjezdu králova. Na sněmě shromážděn byl květ národa a uvažoval na téže váze poctu nabytou s obětmi, jaké se za ni mají poskytnouti a se způsobem, jak a skrze koho země dosáhla hodnosti královské. „To není s právem", pravili lechové, „aby se tak důležitá věc bez vědomí zemského sněmu ujednala a aby se válka zahraničná podnikla. Kdo tak radil králi, budiž ukřižován [1]), čímž se vyjádřovalo, že takového zrádce musí stihnouti trest největší a nejpotupnější. „Mířilo se tím", praví letopisec [2]), „na biskupa Daniela, o němž se vědělo, že je všeho toho původcem". Bylo s ním tedy nakládáno velmi tvrdě. Tu povstal král Vladislav a mluvil ve prospěch biskupa: „Žádného člověka rada nepřiměla mě konati císaři za čest prokázanou služby vojenské; učinil jsem tak z dobré své vůle. Kdo dobrovolně mě následuje, toho já poctím a službu jeho patřičně odměním; ostatní nechať doma si hoví a s ženami si laškují [3])". Sarkasmus účinkoval; ohniví mladíci strhli chladnější starce, kteří nechtěli dojíti výsměchu a Praha proměnila se hnedle v tábor ozbrojený. Nadšení udržováno zpěvy a řečmi povzbuzujícími, zbraň rozdávána mezi měšťany a sedláky, zkrátka každému, kdo se zbraní mohl zacházeti. V Praze dělo se obecně takovéto najímání. Tam vlál růžový prapor válečný, který jsme posledně viděli rozvinutý v bitvě na

---

1) „Vera dignum cruce referunt". Vincentii Annal. na uv. m. str. 668.

2) Vincentii Annal. na uv. m. str. 668.

3) „Qui vero negligens, mulierum ludis contentus et otio, mea pace securus propria sedeat in domo". Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 668. Zdá se, že tento obrat řeči našemu letopisci velice se líbí, jelikož jej k r. 1164 zase a se stejným výsledkem klade králi Vladislavovi do úst. Vincentii Annal. k r. 1164. na uv. m. 681.

Vysoké dne 25. dubna 1142 [1]). Brzy ten prapor měl býti na postrach nepřátelům před Milánem.

Pražským všeobecným sněmem z jara 1158 osvědčilo se zase, jak působí slovo v pravý čas pronešené. Ani o královské hodnosti z německých rukou přijaté ani o velmi značné oběti na výpravu a co jinak s vyznamenáním tím souviselo, nikdy více se nemluvilo a přece bychom rádi znali přeměny, účinky, jaké tento nový poměr panovníka Českomoravského způsobil u vnějším a u vnitřním útvaru země. Máme za to, že náš moravský letopisec, nebo kdo dále v českém klášteře opatovickém po 1160 v letopisech jeho pokračoval, otázku tu dostatečně zodpovídal krátkými sice ale velmi případnými slovy, účinek korunovace shledávaje v tom, „že země Česko-moravská stala se z province říší, regnum“ [2]). Jako slovo „provincie“ obsahuje pojem „poddanosti, závislosti, tak s významem „říše“ spojuje se nezávislosť, suverenita. Království Českomoravské přestalo se tedy počítati do řady provincií ve smyslu středověkém a postavilo se podle císařství římsko-německého v takovém státním důstojenství, v jakém asi nalézaly se tehdáž proti Německu Uhry, Anglicko a Dánsko. Nade všemi třemi měl císař Německý jakousi moc, ale jen tak dalece, pokud to jmenované říše dobrovolně připouštěly; ostatně byly samosprávnými a nezávislými. Takovýto státní poměr v zemi Českomoravské počal se již před 72 léty, když císař Jindřich IV. 1086 propůjčil korunu královskou knížeti Vratislavovi II. a nerozpakujeme se nijakž tvrditi, že tento poměr nebyl skutečně od r. 1186 nikdy přerušen; neboť rozličná udělování len knížatům Českomoravským, jako na př. Bořivojovi II. a Oldřichu Brněnskému dlužno zajisté vykládati jen v tom smyslu, v jakém vyslanci Dánska r. 1158

---

1) Viz str. 101 t. d.

2) Annal. Gradicen k r. 1158. U Pertze XVII. 653. „Imperator Wladislaum deinceps regem predicari ubique mandavit, et terram Boemie non tam provinciam, sed regnum fieri constituit“.

požadovali potvrzení volby Valdemarovy od nejvyšší hlavy říšské, od císaře, kterýž posly zavázal slibem přísežným, že král jejich za 40 dní po návratu císařově z Itálie před něj se dostaví a povinnosti své dosti učiní [1]); nebo v tom smyslu, v jakém Jindřich II., král Anglický, r. 1157 píše císaři [2]): „Nabízíme Vám naši říši a všecko, co je nám poddáno a odporoučíme ji Vaší mocnosti, aby podle Vašeho pokynutí všecko bylo spořádáno a ve všem aby se dělo podle vůle Vaší císařské Výsosti“ [3]). Nám naopak opětná tato korunovace není ničim jiným, nežli potvrzením dřívější, obnovením „onoho vyznamenání“, kterým Vladislavův děd, jak listina korunovační se vyslovuje [4]) a jeho předci knížata Čeští vyvýšeni byli nad ostatní knížata. Že Vladislavovi předchůdci na stolci knížecím vyznamenání toho neužívali a užívati nemohli, příčiny toho jsme naznačili; císař ovšem mohl propůjčiti titul královský, ale svět jej pak také jen tehdy uznával, pakli jej i Řím uznal. Jako Řím z důležitých důvodů nedbal korunovace knížete Vratislava, kterou byl r. 1086 vykonal z církve vyobcovaný arcibiskup Trevirský Egilbert, tak i nyní papež Hadrian IV. jednal jako by knížeti Vladislavu II. nebyla propůjčena koruna od vrchnosti světské, k tomu oprávněné. Proto setkáváme se s tímtéž úkazem, ačkoliv císař novou hodnosť propůjčil všem ná-

---

[1]) Ragewin III. 24. na uv. m. fol. 46.

[2]) Ragewin na uv. m. fol. 40. O hodnověrnosti tohoto od nás tak často uváděného letopisce: Wattenbach, Deutschland's Geschichtsquellen im Mittelalter. V Berlíně 1858. Str. 354 a 355. Jelikož biskup Frysinský Ota své dějiny Fridricha I. r. 1156 ukončil, pokračoval v nich samostatně žák jeho a notář až do 1160. Zdali pokračování až po 1171 pochází také od Ragewina, to není úplně zjištěno.

[3]) Ragewin III. hl. 7. na uv. m. podle Dambergrova překladu. Synch. Geschichte VIII. 642.

[4]) Honoris insigne, quo avus et ceteri progenitores (Wladislai), duces Boemie, beneficio imperialis excellentie ceteris ducibus preminebant“. Cod. Dipl. Mor. I. 267.

stupcům Vladislavovým [1]), že přece nazýváni byli jen knížaty, jako nástupci krále Vratislava. Papež Inocenc III. vyslovuje srozumitelně[2]) tento obvyklý způsob církve a tehdejšího světa, když knížeti Otakaru I. r. 1204 potvrzuje korunu královskou: „Ačkoliv před tvým povýšením“, praví papež, „mnozí v Čechách vyznamenáni byli korunou královskou, předce nikdy toho nemohli dosáhnouti, aby od římských papežů v jich listech králi byli nazváni. My následujíce šlépěje našich předchůdců, dobře jsme uvážili, že jsi se dal sice korunovati od Filipa, vévody Švábského, ale že tento není sám podle práva a obyčeje korunován a tedy také nemůže nikoho právoplatně korunovati. Tebe, jenž od něho korunu jsi přijal, králem jsme nenazývali“. Teprvé když Přemysl Otakar I. opustil stranu Filipovu a přidal se k Otovi IV., pozdraven byl Římem co král a od té doby až do nynějška nikdy více hodnosť královská nebyla českým panovníkům popírána. Proč však Hadrian IV. a jeho pravý nástupce Alexandr III. neuznávali korunování Vladislava II., o tom nás poučují současné dějiny.

Že mezi papežem Hadrianem IV. jako dříve již mezi jeho předchůdcem Eugenem III. a císařem Fridrichem panovalo napnutí, víme; známé nám usnešení knížat říšských, aby žádné vyobcování z církve nemělo platnosti, když by ho knížata neschválili, rozvedení s Adlétou, anož spůsobilo pohoršení, vyzývavé nakládání s papežskými legáty následkem nedorozumění, kteréž zúmyslně bylo způsobeno, jsou známky a příčiny toho napnutí a mají svůj původ hlavně v přeceňování moci císařské naproti světské. Nová právnická škola, kteráž obrala si za vzor Byzantské, theorematy svými živila takovéto přeceňování, až r. 1159 stala se z napnutí hotová

[1]) „Circulum videlicet gestandi Wladislao concessimus et per eum omnibus successoribus suis in perpetuum“. Cod. Dipl. Mor. na uv. m. Erben: Regest. I. 131. podává dokonalý otisk originalu, ne tou měrou Cod. Dipl. Mor.

[2]) Cod. Dipl. Mor. II. 24.

roztržka. Běh věcí za císaře Fridricha I. a Jindřicha IV. stává se podobným a poměry česko-moravské nabývají nápadně povahy, jakou jsme pozorovali za krále Vratislava.

Úvodem k těmto poměrům byla velká válečná výprava před Milán, kterou knížata na červen 1158 konečně ustanovila [1]), a v které se král Vladislav a jeho vojsko pokryli slávověncem. O výpravě té máme pramen dobře osvědčený. Notář a kanovník pražského kostela, nám již známý Vincenc, byl na té výpravě v družině biskupa Daniela [2]), věrně a spolehlivě zaznamenával, co viděl a zvěděl. Vypravování jeho můžeme se naprosto přidržeti.

Dne 30. května 1158 slavili ještě král Vladislav a manželka jeho Jitka posvěcení hlavního oltáře biskupem Danielem v kostele sv. Petra v Bohnicích, v kraji rakovnickém, kterýž kostel vystavěn byl od Gervasa, kancléře a probošta vyšehradského [3]). Hned potom asi vydal se kníže na cestu, neboť letopisec vypravuje, že kníže v ustanovenou dobu, o svátcích svatodušních přes Řezno přirazil se svým vojskem na shromáždiště u Augšpurku, tady s císařem se spojil a pak skrze Tirolsko po levém břehu Adiže do Lombardska postupoval. Sbory českomoravské, velmi mohútné, tvořily předvoj [4]). Král Vladislav a jeho bratr Děpolt, Pražský biskup Daniel, královský kancléř a probošt vyšehradský Gervas, pak kaplani Pražského biskupa Děslav a Pelhřim, Dětleb, Ota a náš letopisec Vincenc [5]) uvádějí se výslovně mezi přítomnými. O jiných Přemyslovcích neděje se žádná zmínka. Někde nad Veronou překročilo vojsko Adiži po mostě loďkovém a položilo se táborem u jezera Gardského.

---

[1]) Viz str. 226 t. díla. Srovn. Annal. S. Disibodi k r. 1158. U Pertze XVII. 29.

[2]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 670.

[3]) Erben, Regest. I. 621 č. 4. Památky archæologické II. 314.

[4]) Ottonis Morenæ, judicis Laudensis, de rebus gestis Friderici liber. Muratori SS. VI. str. 955 sled. Nově vydána Pertzem v Mon. Germ. SS. XVIII. 587 a sled.

[5]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 669.

Jelikož blízké město Brescia s Milánem bylo spolčeno, tedy nepřátelsky se postavilo, naskytla se českým pavezníkům brzy příležitosť zbraní svých upotřebiti. Hoříce válečnou horlivostí odvážili se daleko v před, byli od Brescianů udatně napadeni a poraženi, s koňů strženi a pobiti nebo zraněni [1]). Král Vladislav tuto ránu svým bojovníkům zasazenou nenechal bez pomsty. Důrazný vpád do území brescianského, který podnikl ok. 22. června 1158 [2]), a spustošení celé krajiny až ku branám toho města, bylo následkem malého vítězství, jehož Bresciané před několika dny dobyli. Skoro u samého města, kterému zprostředkováním biskupa Daniela a kardinala Odona král Vladislav II. stal se hnedle na to milostivým pánem a přímluvčím u císaře, očekával král příchod Barbarosy, který dne 6. července u Verony vstoupil do Lombardska a při Ogliu, nedaleko Brescie táborem se položil. Patnáctidenního pobytu císařova v táboře [3]) užilo se k vyjednávání s Bresciany. Vzdali se spolku s Milánem a slíbili vydatnou podporu proti svým někdejším spojencům.

Chráněna jsouce takto za zády postupovala vojska německá, kteráž, jak nahoře praveno, znenáhla se dostavovala, proti Miláuu. Zase tvořil král Vladislav předvoj. Milánští opatrně pobořili všechny mosty, kteréž vedly přes dravou tehdáž rozvodněnou řeku Addu a protější břeh obsadili zkušenými střelci a 1000 jezdci [4]). Vladislav postupoval po hlavní silnici, jenž vede k nynějšímu Cassano sopra Adda,

---

1) Ottonis Morenæ de rebus gestis Friderici I. na uv. m.

2) Jelikož podle Síra Raolfa de rebus gestis Friderici I. (Muratori SS. VI. 1169 a sled. u Pertze XVIII. 359 a sled.) Fridrich I. dne 6. července vstoupil do Itálie u Verony, letopisec Vincenc však (u Pertze XVII. 669) výslovně poznamenává: „Duabus etenim septimanis antequam Imperator Lombardiam intrasset Boemi provinciam Brixiensem totam destruxerant“; následuje z toho, že vpád stal se asi okolo 22. června.

3) Otto Morena na uv. m. a Vincentii Annal. na uv. m.

4) Ragewin III. 29. na uv. m. fol. 49.

a za ním císař. Jako nyní tak i tehdáž byl tam hlavní most, přes který musel přejíti, kdo se chtěl dostati do Milána. Most ten byl stržen a Cassano silně obsazeno [1]. Císař rozbil tedy stany a italskou míli pod ním král Vladislav. „Právě chtěli v táborech odvařiti“, vypravuje Vincenc, „když jsme spatřili, kterak smělý rytíř Odolen Střízovec, když byl nadarmo hledal brod příhodný, s dvěma soudruhy přicválal a do proudu se vrhl. Jeden z nich, Bernard Soběslavovic skočil za ním. Strašně vlny oběma hrdinami zmítaly; brzy byl jezdec, brzy jeho kůň navrch, dosáhli však s boží pomoce bez pohromy protějšího břehu“ [2]. To přimělo statečného krále Českého, aby dne 23. července s celým svým vojskem, v němž, jak se praví [3], byl také hrabě Kunrát Dachovský, příjmím vévoda Dalmátský, pustil se toutéž cestou. Při přechodu zahynulo ovšem 200 bojovníků ve vlnách [4], ale účelu se dosáhlo, vojsko se dostalo na druhý břeh Addy. Strach a smrť zanesli česko-moravští bojovníci do řad milánských ještě ne úplně sestavených. S počátku myslili císařští, když zpozorovali neobyčejné hnutí u Cassana, že nepřátelé obdrželi posily; ale brzy byly dobře známým českým bubnováním lépe poučeni; viděliť, že řetěz nepřátelský je poražen a že tedy i oni mohou útok podniknouti. Ale přede vším musel býti most zřízen. Král Vladislav sám řídil práci se strany jedné a císař se strany druhé, kdežto

---

[1] Otto Morena na uv. m. Ragewin praví na uv. m., že velká voda mosty pobořila; Vincenc na uv. m. „ubi pontes destructos invenimus“. Annal. Colonien Maximi, Recens. II. však k r. 1158 u Pertze XVII. 708. „quod Mediolanenses omnes pontes ejus (fluvii Aduæ) diruissent“. Oba snad se k tomu přičinili.

[2] Annales Colonienses Maximi k r. 1158. U Pertze XVII. 768 „Boemi vero quendam de Longobardis capientes minis extorserunt ut eis vadum torrentis ostenderet. Quo demonstrato certatim evadentes constratis sontibus tutum omni exercitui transitum fecerunt per triduum“.

[3] Ragewin III. 29. na uv. m. fol. 49.

[4] Ragewin III. 29. na uv. m.

knížeti Děpoltovi uloženo, aby nepřítele stíhal co nejdále možno. Tu dostavila se noc, přes most nemohlo se ještě přecházeti a pod šírým nebem očekával král Vladislav den příští. Rozednilo se a denní světlo posvítilo na nové hrůzy. Milánští blížili se totiž v šicích útočných; na rychlo odbyla se vojenská porada a ačkoli větší část vojska prodlévala ještě na protějším břehu, předce usnešeno, aby vojsko vytrhlo z ohraženého tábora a nepřítele utkalo v poli otevřeném. Opětné vítězství korunovalo smělé toto rozhodnutí, vojsko českomoravské konalo divy udatnosti a pronásledovalo zase až pozdě do noci prchajícího nepřítele. K 80 vznešených zajatců [1]) přivedeno večer před krále, avšak také přinešena zpráva o zahynutí mnoho panovníkovi milých mužů. Zvláště se želelo smrti Zvěsta, župana mělnického a Divy, lecha zemského; tento byl dne 5. srpna pochován v cisterciáckém klášteře Chiaravalle před Milánem [2]). Zatím byl most na rychlo zřízen; císař s vybraným sborem vojenským přes něj se přepravil a súčastnil se v boji. Čechové zřídili také ještě druhý most, ale pro spěch a pro žádostivosť boje ne dosti pevný; dvakráte prolomil se pod jejich tíží a pod jezdci uherskými, kteří se kvapně přes něj hrnuli a mnohé z nich v chladném hrobě pochoval. Teprvé dne 25. července bylo pohotově tolik mostů, že veškero vojsko mohlo se po nich přepraviti bez nesnází [3]). Nyní dobyl císař Fridrich tvrze v Trezzo [4]) od vévody Korutanského obležené, kteráž k severu od Cassana hájila také jeden most přes Addu; potom obsadil Lodi a měl tak celou čáru při řece Addě ve své moci.

---

[1]) Cont. Cosmæ k r. 1159. U Pertze IX. 165. „90 nobiliores de militia Mediolanensium capiunt".

[2]) Necrolog Podlažicen v Dudíkových Forschungen in Schweden str. 418.

[3]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 670.

[4]) Vincentii Annal. na uv. m. a Ragewin III. 30. na uv. m.

Tento rychlý a šťastný výsledek, za nějž císař děkovati měl zvláště králi Vladislavovi a jeho vojsku, dodal odvahy městům italským od Milánských utlačovaným, tak že vysýlajíce do Lodi své zástupce slibovali podporu. Parma, Cremona, Pavia, Novara, Asti, Verceli, Como, Vicenza, Padova, Verona, Ferrara, Brescia, Reggio, Modena atd. dostavily se pak skutečně s vydatnou pomocí, tak že císař mohl dne 5. srpna 1158 podniknouti velkolepou obhlídku, při níž padl hrabě Egbert z Püttenu, poslední svého jména, tak že Pütten se Steinfeldem a okresem novoměstským připadl markraběti Otakarovi Štýrskému. Na to hned 6. srpna 1158 mohlo se počíti pravidelné obléhání Milána [1]). Vojsko, ano zatím narostlo na 100.000 mužů [2]), obléhalo v sedmi sborech bohaté a dobře opevněné město; král Vladislav tábořil se svými udatnými a silnými voji uprostřed mezi vévodou Fridrichem z Rotenburku, synem krále Kunrata III. a vévodou Rakouským Jindřichem Jasomirgotem. Jako při Addě, tak zaskvěla se i zde udatnosť československá. Jednoho dne bratr císařův, falckrabě při Rýně, dostal se při výpadu Milánských z brány sv. Diviše do takového nebezpečí, že by byl býval ztracen bez přispění krále Českého. V lesklé své zbroji vrazil Vladislav v čele svých věrných do středu nepřátel, skolil vlastní rukou jednoho jejich náčelníka a praporečníka Dacia a zahnal Milánské nazpět do města. Jenom náhlá noc zabránila, že zároveň s nepřítelem nevnikl do města. Jak tuhá asi byla tato bitva několik hodin trvavší, o tom svědčí značný počet vznešených bojovníků, kteří padli na straně královské. Letopisec Vincenc uvádí z nich zejmena Mikuše, Otu, Zvěstka a Heralta. Heralt byl vnukem onoho Hrabiše, který s Protivenem ok. r. 1109 náležel

[1]) Muratori, Annali d'Italia. Vol. VI. 531. Ragewin III. 31. na uv. m. fol. 49 a Annal. Colonien maximi k r. 1158. U Pertze XVII. 769.

[2]) Dlouhý seznam přítomných knížat duchovních a světských podávají Vincentii Annales k r. 1158. U Pertze XVII. 673.

k nejdůvěrnějším rádcům knížete Bořivoje II.[1]). Po této události rozbil král Vladislav hlavní svůj stan v opatství sv. Diviše, po němž právě blízká brána se jmenovala, ale Milánští ho více neznepokojovali, naopak bránu kamením zatarasivše jen dvířka k procházení otevřená ponechali[2]). Také biskup Daniel mohl klidně jmenované hrdiny v Chiaravalle pohřbíti.

Když obléhání protáhlo se asi do šestého téhodne, počali měšťané rozvážnější ohlížeti se na bídu, která z toho povstala a vidouce, že osvobození města nemohou sa nadíti, odhodlali se prositi o milosť. Kvido, hrabě z Biandrata, muž vysoce ctěný od Němců a od Milánských, způsobil prý svou výmluvností, že Peregrin, patriarcha Voglejský, Eberhard II. biskup Bamberský a Daniel biskup Pražský požádali krále Českého Vladislava a vévodu Rakouského Jindřicha Jasomirgota za prostřednictví u císaře[3]). Oba úlohu tu provedli tak šťastně, že náš letopisec Vincenc, co tajemník biskupa Daniela, mohl již 3. září spisovati ujednané výminky míru[4]). Upravují se jimi hlavně postavení Milána k Německému císaři a k lombardským městům. Náhrady válečné museli zaplatit 10.000 hřiven stříbra a museli vydati 300 rukojmí.

Když s obou stran výminky tyto byly potvrzeny, odevzdáno bylo město na den Narození P. Marie, 8. září 1158, slavnostním způsobem císaři a obyvatelstvo podrobilo se pokořujícím způsobem. Nyní pěl se v stanu císařském chvalozpěv sv. Ambrože a jelikož bylo obyčejem, aby osoby korunované při slavných bohoslužbách zdobeny byly korunou, král Český však vlastní koruny buď při sobě neměl nebo se

---

[1]) Viz díl II. str. 416. Srovn. Cosmas III. 16, 19 a 29. U Pertze IX. 109, 110 a 117.

[2]) Giulini, Memorie di Milano VI. 107.

[3]) Ragewin III. 40 a 41 na uv. m. fol. 52. 53. Vincentii Annal. na uv. m. 674. Srovn. Ottonis Sanblasianen chron. k r. 1158. Böhmer: Fontes III. 589.

[4]) Vincentii Annal. k r. 1159. U Pertze XVII. 676.

ostýchal na hlavu si ji posaditi, poněvadž dle privileje císařské měl ji nositi jen na některé hlavní svátky: vyňal Barbarosa drahocenný diadem, který byl nedávno od krále Anglického darem obdržel, a odevzdal jej králi Vladislavovi [1]). A odtud vlál zase na dómu Milánském prapor císařský a hrdá obec klonila svá kolena před Fridrichem Rudobradým. Účelu výpravy se dosáhlo, stany byly sebrány a král Vladislav, kterého císař na rozloučenou ve vlastním jeho staně navštívil a jemu z milánské náhrady válečné 1000 hřiven stříbra vyplatil, vracel se toutéž cestou, kterou se byl vydal do Itálie. Dne 22. září 1158 vítězné vojsko slavilo svůj příjezd do Prahy [2]). Obratný a cizých jazyků znalý biskup Daniel nebyl při tom, muselť, ač nerad, po přání císařově ostati v Lombardii, aby pomohl výminky míru provésti a nový stav věcí uspořádati. Teprvé r. 1160 spatřil zase svou vlasť. Náš letopisec Vincenc prodléval při něm po celou tu dobu, čehož musíme jen želiti, jelikož co svědek očitý vypravuje mnoho o poměrech v hořejší Itálii v době od září 1158 do 1160, ale skoro ničeho o událostech říše českomoravské, ačkoliv události tyto nás ovšem mnohem více zajímají nežli dějiny hořejší Itálie.

Avšak obšírné zprávy o událostech italských z let 1158, 1159 a 1160 nejsou pro nás přece neužitečny. Politická jich stránka neúčinkovala sice přímo na Čechy nebo Moravu, král Vladislav také se dále nesúčastnil ve válečných podnicích těchto let, ale ohledně dějin kulturních nemůžeme býti dosti vděčni pilnému zpravodaji za jeho důkladné vypravování. Ze zpráv jeho čerpáme nejen nezvratné doklady zmužilosti a válečného výcviku tehdejšího lidu českomoravského, Čechy spatřujeme poprvé u velkém množství na staré

---

[1]) Vincentii Annal. k r. 1158. U Pertze XVII. 675. Srovn. Dobner: Annal. VI. 393.

[2]) Dobner: Annal. VI. 397. pozn. Srovn. Tourtual: Böhmens Antheil an den Kämpfen Fridrichs I. in Italien. V Münsteru 1166 a H. Jireček: Čechové u Milána 1158. Světozor 1859. Str. 249 a sld.

klasické půdě, kde ještě byla hojnost pomníků vzdělanosti lidské. Viděliť staré římské budovy, jako na př. triumfální oblouk před Milánem, na který císař musel hnáti útokem, poněvadž jej v tvrz proměnili; viděliť válečné stroje nového, neobyčejného druhu, jako na př. Vincenc před Cremonou stroj postavený od vojenského stavitelského mistra Marsilia, kterýž svědčí o vysokých strojnických vědomostech [1]); seznámili se konečně, načež dlužno klásti zvláštní váhu, s italskými právníky a se zásadami od nich hájenými. Jednou, vypravuje se [2]), bavil se císař na procházce hádkou dra. Bulgara, jejž zovou Zlatoústým, s drem Martinem Grosiou, příjmím Naplňzákonů. Jelikož tento ohnivě zastával větu, že císař podle práva nazývá se pánem světa, daroval císař pochlebníku tomu svého koně jízdeckého. Povídka tato svědčí dostatečně o duchu této školy boloňské; snažila se, pokud možno, v duchu Justinianově zbudovati nové císařství. S císařství nebylo daleko ke království. Nekonečná práva, regalie přicházela tehdáž do obyčeje. Avšak také sbírka zákonů Gratianových, kteráž, jak se za to má, nabyla právní platnosti [3]) papežem Eugenem III. ok. r. 1151, dostala se do Moravy a do Čech. Pražskému letopisci Vincencovi bylo 1159 uloženo od biskupa Daniela, aby Gratianovou sbírku zákonů v Boloni koupil [4]). Gratian a lži Izidor tvořili odtud po staletí základ církevních právních názorů. Hierarchie slavila jimi své triumfy.

---

1) Vincentii Annal. k r. 1159. U Pertze XVII. 677.

2) Damberger: Synchron. Geschichte sv. VIII. 658.

3) Podle Kalendarium boloňského, o němž však dokazuje Savigny, (Geschichte des römischen Rechtes im Mittelalter, v Heidelberku 1834. 2. vydání, d. III. § 4.), že je podvržené.

4) Vincentii Annal. k r. 1159. U Pertze XVII. 676. Do tohoto vědeckého a praktického pojednání o veškerém právu církevním pojaty jsou doslovně dekrety z více nežli 105 koncilií a kromě nich místa svatého písma a ustanovení rozličných papežův a otců církevních co doklady, smysl jich je probrán a zdánlivé odpory jsou vyrovnány, za kterouž příčinou značné toto dílo má název: Discordantium canonum

V čele hierarchie moravské je vždy ještě Jan IV. Jelikož soused jeho, biskup Pražský Daniel, po léta nebyl ve své diécesi, ustanovovaly kanony, aby biskup nejbližší, tedy zde Olomoucký, zastupoval nepřítomného ve všech výkonech biskupských; Jan byl tedy v létech 1158, 1159 a 1160 vlastním správcem pražské diécese. Nebyla to asi malá úloha spravovati dvě tak rozsáhlé diécese v době, kdy po smrti Hadriana IV. († 1. září 1159) bylo římské církvi voliti mezi papežem Alexandrem III. (1159—1181) a Viktorem IV. (1159—1164) [1]. Alexandr vábil k sobě správnou volbou, Viktor zase přízní císařskou. Alexandra se přidržovali králové Španělský, Sicilský, Jerusalemský, Francouzský, Anglický a Uherský [2], z duchovních knížat arcibiskup Salcpurský se svými sufragany a cisterciáci; po straně Viktorově stál Římský císař se všemi svými přivrženci, Arnold arcibiskup Mohučský a velká část německých biskupů, mezi nimiž jmenovaný arcibiskup. Jelikož Pražský biskup Daniel rozhodně se přiznával k stoupencům císařovým [3], dovedl krále Vladislava bez toho císaři přejícího a veškero české duchovenstvo přichýliti k protipapeži. Jak smýšleli v tom ohledu biskup Jan IV. Olomoucký a moravské duchovenstvo, nelze více vyšetřiti. Metropolita církve moravské holdoval ovšem protipapeži. Ale ani od jednoho ani od druhého papeže nemáme listin vztahujících se na Moravu, z nichž

---

concordia. Sebastianus Berardi: Gratiani canones genuini etc. Venetiis 1777. Literatura o Gratianovi ve Walterově: Lehrbuch des Kirchenrechtes. Str. 235 a sled. Postavení biskupů k panovníkovi, duchovenstva k lidu a vládě dostatečně tu upraveny, výjimky všeho druhu vysloveny a stát ve státě utvořen.

[1]) Annal. Colonien maximi (omylem k r. 1161) u Pertze XVII. 772. Heřman Reuter, Über Alexander III. V Lipsku 1860-64 3 díly.

[2]) Baronius, Annal eccl. k r. 1159. Edit. Colon. Agrip. 1685. Tom. XII. str. 454. Jaffé, Reg. č. 7157. str. 682.

[3]) Vincentii Pragen Annal. k r. 1160. U Pertze XVII. 679. Monach. Sazaven k r. 1159. U Pertze IX. 161 a Erben, Regest. č. 300, 301 a 302. Str. 133.

by se takové smýšlení dalo vyšetřiti [1]). To platí také o následujících protipapežích: Paskalovi III. (1164—1168), Kalixtovi III. (1168—1178) a Inocenci III. (1178—1180, kteréž sice císař a jeho strana podporovali, kteří však neměli té důležitosti jako Viktor. A přece zuřily skoro celá 22 léta kolem loďky Petrovy nejnebezpečnější bouře, aniž by jí ztroskotaly. Fridrich Barbarosa stavěl se hned z počátku těch zmatků, jako by chtěl zjednati pořádek; i dal skrze biskupa Pražského Daniela a biskupa Verdunského pozvati oba papeže na všeobecný koncil do Pavie [2]). Viktor se dostavil; věděltť, že císař jej bude chrániti, ale nepřišel Alexandr, který nepotřeboval takového mámidla k udržení své zákonné volby. Dne 12. února 1160 vyhlášen byl Viktor od shromáždění za všeobecného papeže a hned také vysláni listové a jednatelé na všecky strany, aby mu zjednali uznání [3]). Biskup Pražský Daniel co zvláštní přítel Viktorův převzal kromě mnohých listů k německým opatům [4]) tuto úlohu také pro Uhry.

V Uhrách panovaly vždy ještě obavy pro neshodu mezi králem Gejzou II. a bratrem jeho Štěpánem, kteráž na říšském sněmě v Řezně v lednu 1158 nebyla uklizena. Ještě z Řezna poslal císař Fridrich Štěpána, an o pomoc jej prosil, přes Benátky nazpět do Řecka; zdá se však, že již v Lombardii zabýval se s touto uherskou záležitostí. Poslalť k markraběti Štýrskému Otakarovi, kterýž po smrti

[1]) Ragewin praví sice lib. IV. 74 fol. 81. (Edit. Argentor. 1515), že uznávací bulu Viktora IV. kromě jiných také podepsal: „Arnoldus, archiepiscopus Maguntinus cum XIV. Suffraganeis“. K církevní provincii mohučské náleželo však tehdáž jen 14 (s vymíněným bamberským 15) biskupů, z čehož by se mohlo vyvozovati, že na koncilu v Pavii v únoru 1160 bylo všech 14 biskupů, tedy i moravský Jan IV., což se však nedá dokázati.

[2]) Ragewin IV. 58 na uv. m. fol. 74.

[3]) Ragewin IV. 69 a 73 na uv. m. fol. 77 a 80. „Koncilium Papiense“ u Pertze, Leges II. 121—127.

[4]) Chron. Laurisheim. Erben, Regest, I. 133. č. 301.

hr. Egberta Püttenského [1]), padlého před Milánem, dědil rozsáhlé zboží v Rakousích a Štýrsku [2]), císařského notáře Jindřicha a hraběte Jindřicha z Dietzu, aby on Otakar od nich zvěděl, jaké náhledy a záměry má císař s ním Štěpánem a se záležitostí uherskou. V jejich smyslu měl potom s radou krále Českého Vladislava II. a vévody Rakouského Jindřicha Jasomirgota, věc vésti a císař že chce napřed schváliti prostředky, jakých by se uchopil [3]). Přišelť zatím do Uher biskup Daniel, tento obratný diplomat, aby krále převedl ke straně papeže Viktora IV. císařsky smýšlejícího. Gejza II. byl však již získán legáty papežskými pro Alexandra [4]), a s nepořízenou musel odejíti Daniel po slavném slyšení [5]) na neděli velkonoční 27. března 1161. Gejza II. přidržel se pevně Alexandra III. a zdá se, že také nepopřál mnoho sluchu návrhům, které pro jeho bratra učinil Otakar Štýrský, poněvadž Štěpán setrval v Řecku až do své smrti dne 31. května 1161 [6]).

Podobá se, že biskup Daniel nastoupil zpáteční cestu z Uher skrze Moravu, neboť nešel více k císaři, nýbrž do své diécese do Prahy, kde jej však král snad ne tak pro dlouhou nepřítomnosť jako spíše pro příliš horlivou příchylnosť k Viktorovi IV. nepřívětivě uvítal [7]). V Praze shledáváme se s ním dne 16. června 1160. Podepsalť toho dne vedle biskupa Jana Olomouckého, opata Nadeje z Třebíče, bratří králových Děpolta a Jindřicha, královského prvorozeného kněžice Fridricha, moravského kněžice Kunráta [8]),

---

1) Viz str. 235 tohoto díla.

2) Cæsar Aquilinus, Annales Styriæ I. diss. IV. hl. 6. § 4.

3) Erben, Regest I. 131 č. 296.

4) Baronius, Annal. eccl. k r. 1159 č. 63. na uv. m. Srovn. Katona, Epitom. chron. I. 304.

5) Vincentii Annal. k r. 1161. U Pertze XVII. 679.

6) Thwrocz. II. 66. Schwandter, Script. I. 182.

7) Dobner Annal. VI. 406.

8) Jelikož synovi Kunráta II. knížectví Znojemské se nedostalo, nazývá se v jmenované listině z 16. června 1160 jen „Conradus, princeps Moraviensium“ a ne „dux Znoimensis“.

syna Kunráta II. Znojemského, roku 1150 zemřelého a vedle jiných svědků nadační listinu krále Vladislava pro hradišťský klášter na Moravě [1]). Tamější premonstrati přijali krále do svého bratrstva, a aby se jim nyní vděčným osvědčil, obnovil všecka stará obdarování benediktinů z r. 1078 a rozmnožil je novými: Uhersko a Nedaměřice v Čechách (neznámého položení), na Moravě: Nákel, Žerůvky, Hostín u Těšetic, Čelčice, Obědkovice, Želechovice, Hradčané, Zlobice, Bezmírov, Prus, Sušice a jiné vsi darovány klášteru celé nebo části v nich. Vůbec král Vladislav byl tehdáž velmi štědrým v rozdávání královského zboží. Johanitům, kteréž okolo r. 1159 uvedl do Prahy a kteréž v Čechách bohatě nadal pozemky koruně náležejícími, odevzdal na Moravě vsi Pačlavice a Hrušovany [2]); na Moravě bylo to první zboží duchovních řádů rytířských. Kapitole olomoucké přisoudil čtyry nejlepší vsi královské [3]) a potvrdil dne 22. března 1160 v Olomouci, kde slavil svátky velkonoční, všecko zboží kostela Olomouckého [4]). Téhož roku nadal biskupství Míšeňské jistou vsí u Budyšína [5]). Mezi svědky vyskytují se skoro naskrze: Daniel biskup Pražský, Jan IV. biskup Olomoucký, pak Děpolt, Jindřich a Fridrich, na listině pro Hradiště také ještě, jak praveno, moravský kněžic Kunrát, a přece by měl právě na této listině čísti se Ota III. co kníže Olomoucký, v jehož obvodu Hradiště leželo. Zdá se nám, že tentokráte letopisy třebíčské jsou zcela dobře zpraveny, když smrť tohoto knížete kladou do r. 1160 [6]). Jelikož úmrtní kniha podlažická klade smrť tuto na 12. května [7]), dovedeme

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 270.

2) Erben, Regest. I. 132. č. 297.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 221.

4) Cod. Dipl. Mor. I. 273.

5) Erben, Regest. I. 135 č. 306.

6) Pešina, Mars. Moraviæ, str. 317 ovšem s chybným dodatkem: „ad finem anni 1160“.

7) Necrolog. Podlažicen, Dudík, Forschungen in Schweden. 412.

si již nepřítomnosť knížete Oty III. dne 16. června 1160 v Olomouci vysvětliti. Choť jeho, neznámého původu, jménem Durana, umřela prý teprvé 13. září 1191 [1]). Z jeho dětí se uvádějí: Svatava [2]), Vladimír († 1200) [3]), Marie, Durana, Břetislav († 1198) a Eufemie [4]). V listinách děje se také zmínka o třetím synovi, kterýž zemřel před Vladimírem a Břetislavem; zdá se tedy býti nejstarším [5]), ale jméno jeho nikde se neuvádí. Důležitými v dějinách stali se jen Vladimír a Břetislav, avšak mnohem později.

Věren jsa svému záměru zříditi s korunou královskou, od císaře obdrženou, také větší jednotně spravovanou říši, podržel Vladislav jako již dříve Znojemsko a Brněnsko, nyní také Olomoucko ve vlastní správě. A aby správa ta snáze se mohla prováděti, obdržela Morava i vlastního svého kancléře a sice nějakého Volia (Valentina) [6]). Teprvé roku 1169 objevuje se syn jeho Fridrich knížetem Olomouckým; Znojemsko a Brněnsko obdržely teprvé po smrti Vladislava II. 1174 zase svá vlastní knížata. Jak zaopatřeni byli četní synové a dcery královští, nelze více udati. Zdá se,

---

[1]) Pro jméno „Durantia" poskytuje doklad velmi pochybná listina z r. 1198. Cod. Dipl. Mor. I. 350. Hradištské letopisy na uv. m. I. str. 40 kladou smrť „Durany" do r. 1191. Dne neudávají; Boček, Berichtigung und Ergänzung der Přemysliden-Stammtafel Rps. v zemském archivu Sig. II. 482. odvolává se co do úmrtního dne na nekrolog hradištský. V Přehledu a podle něho v Palackém, Dějiny II. 2. 341 položen je 13. prosinec 1172; v opise nekrologu hradištského zhotoveném rukou Bočkovou, kterýž se chová v zemském archivu č. 12.229, praví se: „13. Sept. 1191. Durana, uxor Ottonis III. Marchionis Moraviæ". Kde je original a z které doby pochází (jak ze zápisek se dá souditi, je každým způsobem původu velmi pozdního, asi snad ze stol. XVIII.?), to B. nezaznamenal.

[2]) Viz str. 210 t. d.

[3]) Vladimír a Břetislav. Cod. Dipl. Mor. I. 309 k r. 1183 a sled.

[4]) Eufemie. Cod. Dipl. Mor. I. 341 k r. 1195. Marie a Durana. Tamtéž I. 350 k r. 1198.

[5]) Cod. Dipl. Mor I. 341 a 342.

[6]) Cod. Dipl. Mor. I. 283.

že záviseli naprosto na vůli krále Vladislava jako Kunrát (třetí toho jména) a jeho bratr Ota z poboční větve Kunrátské, pak Spytihněv, Ota a Svatopluk, synové knížete Brněnského Vratislava, r. 1156 zemřelého.

Můžeme za to míti, že po smrti Oty III., tedy r. 1160, král Vladislav dosáhl vrchole své moci a vážnosti. Celá říše Českomoravská poslouchala bezprostředně jeho rozkazů. S císařem Fridrichem I. měl nejlepší vůli, se sousedy svými úplný mír. Vévoda Rakouský Jindřich Jasomirgot choval ke králi Českému úctu vždy ještě co k švakrovi svému a Gejza II. Uherský, staré přátelství upevnil tím, že r. 1157 dceru svou Elišku dal za choť prvorozenému princi českému Fridrichovi [1]. A přece právě v této šťastné době hrozilo nebezpečí panství jeho na Moravě. V cizině žili ještě synové Soběslava I. Oldřich a Soběslav. Oldřich, s nímž jsme se shledali v Polsku 1155 [2]) vyskytuje se od od 6. dubna 1161 neustále při císaři Fridrichovi [3]), z čehož soudíme, že se vzdal odporu proti králi Vladislavovi II., když u dvora císařova v Itálii spásu svou vyhledával. Císař Fridrich by byl zajisté asi sotva strpěl u sebe soka svého přítele, jehož tolik potřeboval; podařilоť se úsilí jeho z jara 1161 vypraviti druhé značné německé vojsko k dokončení války milánské a přiměti krále Českého, aby mu vyslal na pomoc se značným sborem také syna Fridricha, zetě krále Gejzy II. a bratra Děpolta, švakra Witelsbacha Oty (Ota měl za manželku Sybilu, sestru falckraběte Oty) [4]). Snad se spojili Čechové s voji vévody Rakouského, Jindřicha Jasomirgota a s uherskými lučištníky, kteréž biskup Daniel císaři

---

1) V listinách z let 1160, 1165, 1167 a 1168 jmenuje se Fridrich jednoduše „filius regis"; teprvé 1169 objevuje se co „dux Olomucensis provinciæ". Cod. Dipl. Mor. I. 271, 276, 278, 281 a 283.

2) Viz str. 204 a 206 t. d.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 272.

4) Vincentii Annal. k r. 1161. U Pertze XVII. 679.

vyjednal [1]). Dne 6. dubna 1161 podepsal již v Pavii kněžic Děpolt císařskou privilej pro Pisanské, na níž čte se mezi svědky také jmeno prince Oldřicha českého [2]). Král Vladislav II. počátkem roku 1161 měl již jen Soběslava za soka a ten alespoň v tuto chvíli rušil klid jeho.

Vojsko česko-moravské nepřekročilo ještě hranice zemské, když krále Vladislava došla neočekávaná zpráva, že princ Soběslav zmocnil se města Olomouce překvapením, a že Poláci, kteří s ním přišli, okolí toho města strašně spustošili. Zdá se, že Soběslav po delší čas udržoval spojení s některými svými starými přáteli v Olomouci, kteří mu asi odchod vojska do Říma naznačili za příhodný čas, kdy by se měl města zmocniti; neboť jenom tak stává se nám srozumitelnou zpráva letopiscova, že dostačilo 60 oděnců, z nichž se zvláště vyznamenal Sedlek ze Skrbně, [3]) aby nočním přepadením město opanovali [4]). Neudává se, proč se rozešel s císařem, při jehož dvoře tolik let přátelsky s ním bylo nakládáno [5]). Že vítězná strana, když města dobyla, nenakládala se svými odpůrci příliš sladce, to bychom si pomyslili, i kdyby to dobře zpravený mnich Sázavský výslovně nepověděl. Zvláště prý velice utrpěl klášter Hradišťský, kam se utekli synové Oty III., Vladimír a Břetislav [6]).

---

1) Otto Saublasian. k r. 1161. Böhmer, Fontes III. 593.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 272.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 300.

4) Monach. Sazaven. k r. 1161. U Pertze IX. 162. Vincentii Annal. (mylně k r. 1161). U Pertze XVII. 679. Také Fragment. chron. (Dudík, Geschichtsquellen I. 275) praví k r. 1161: „Proh dolor! urbicolis potu somnoque sepultis Sobeslaus dux, nocturno tempore muros transcendentes, Olomucium non vi, sed fraude subegit; turbine bellorum attrita murorum moenia, ultima spes, pecudes, fruges vastantur et ædes."

5) Viz str. 199 a 200 tohoto dílu.

6) Pešina, Mars. Morav. str. 317. podlé hradišťského rukopisu. V Annal. Gradicen. Rps. v zemském archivu není o tom zmínky, ale pro zprávu Pešinovu svědčí listina v Cod. dipl. Mor. I. 300 z r. 1179.

Král Vladislav mohl ještě Děpolta nazpět povolati, ale z ohledů na císaře Fridricha nechal jej dále táhnouti a sám sebrav znamenitou moc, přitrhl v čele její před Olomouc. Město položením svým a rukama lidskými dobře jsouc opevněno, zamítlo vyzvání královo, aby se vzdalo. Král Vladislav chtěje šetřiti krve svých poddaných, sevřel město tím těsněji a Soběslav tím brzy donucen prositi krále Vladislava o milosť přímluvou moravských kněžiců Kunráta a Oty, synů Kunráta II. Znojemského, biskupa Olomouckého Jana IV. a jiných vznešených pánů. Pravili o Soběslavovi, kterýž tolik neštěstí zažil v cizině, že se spokojí s malým údělem v Čechách. Král svolil a klíče města ležely u jeho nohou. Nic zlého netuše táhl kněžic Soběslav ku Praze; vždyť smlouva s králem uzavřená potvrzena byla přísahou biskupa Jana a českých šlechticů. Avšak sotva se v Praze oddělil od svých, byl po mši sloužené biskupem Danielem uvržen v pouta a odvlečen nejprvé do Velké věže na Hradčanech a potom na Přimdu. Roku 1150 byl z této státní tvrze vysvobozen svými přáteli, ani hradního Bernarda zavraždili [1]). Nyní tedy dán mu za strážce Němec Kunrát Sturm, který úřad svůj vykonával opatrněji. Dvanáct plných let střežen byl nešťastný Soběslav přísným vězením; teprvé v posledním roce života Vladislavova (1173) zasvitla mu zase hvězda svobody. O jeho obou bratřích Vladislavovi a Václavovi není posud žádných zpráv.

Nakládání krále Vladislava s kněžicem Soběslavem Soběslavicem nelze omluviti, ale vysvětliti se dá tou okolností, že bratru Soběslavovu uložil, aby si na to stěžoval u císaře Fridricha [2]). Soběslav docházel jako jeho bratr velké přízně u dvora německého. Opustil dvůr německý a co Oldřich císaře provází v Itálii, dopouští se on vypsaného tuto věrolomství. Což jestli císař nyní vydal rozkaz, aby Přemyslovec tolikráte uvězněný a tolik let mimo vlasť

[1]) Viz str. 174 tohoto dílu.

[2]) Vincentii Annal. na uv. m.

prodlévající zajat byl jmenem jeho, aby do budoucnosti učiněn, byl neškodným? Již ta okolnosť, že dva současní vypravovatelé nesouhlasí ve svých zprávách, svědčí, že o té události nejsme zpraveni dokonale. Nevímeť, zdali nebylo zvláštní úmluvy mezi císařem a mezi vystěhovalci r. 1155 u dvora jeho žijícími. V pozdějších letech ozývalo se ovšem svědomí Soběslavovo nad tímto činem, zvláště jej znepokojovalo vyplenění kláštera Hradišťského u Olomouce. Proto darovali klášteru na smazání toho zločinu r. 1179 Soběslav ves Bukovany u Kyjova a Sedlek ze Skrbně nahoře jmenovaný své zboží v Cholině u Olomouce [1]).

Dobu, kdy Soběslav byl jat a na hrad Přimdu odvežen, nelze určitě udati. Město Olomouc přepadeno bylo asi ku konci měsíce února nebo s počátku března; praviť se, že kněžic Děpolt s pomocným vojskem českým nepřekročil ještě hranic zemských, když ty věci se dály, a listinami je zjištěno, že 6. dubna byl již v Pavii [2]). Dlouho asi král Vladislav neprodléval, když od císaře obdržel potřebné rozkazy, zajisté ne až do návratu svého bratra a svého syna z Itálie.

Čechové vrátili se dne 28. září, o slavnosti patrona zemského sv. Václava [3]). Lid radostně pozdravoval kněžice Fridricha a Děpolta, králova bratra, kteří se navrátili od Milána. Město to císař Fridrich, poněvadž výminkám z předešlého roku nedostálo, podruhé těsněji sevřel, a zase Přemyslovci dokázali, jak vysoce se ceni jejich a jejich vojska udatnosť a poctivosť. Když totiž Milánští chtěli své plnomocníky vypravit za vyjednáváním k císaři, prosili kněžice Děpolta, lantkraběte Durinského Ludvíka a falckraběte Kunráta za průvod, což jim také slíbeno. Ale když ten slib porušen byl od císařského kancléře Rynalta, zvoleného arcibiskupa Kolínského a když se proto stala krvavá srážka,

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 300.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 272.
[3]) Vincentii Annal. k r. 1161. U Pertze XVII. 680.

spéčovali se Čechové a sborové lantkraběte pomáhati dále císaři a odešli [1]). Dne 1. září přivěsil ještě Děpolt na území Milánském svou pečeť k listu císařovu, kterým se udělovala milosť biskupovi Bellunskému [2]), a za 27 dní byl už zase, jak praveno, v Praze. Velice pravdě se podobá, že Děpolt byl na koncilu, kterýž zahájil protipapež Viktor IV. 19. června 1161 v Lodi a že tady holdoval papeži, jak vypravuje milánský dějepisec Morena; [3]) vždyť celý rod vladislavský přidržoval se tohoto papeže a snažil se vážnosť jeho povznésti.

Kněžici Děpoltovi nebylo dlouho přáno dny své tráviti v klidnosti. Ještě jednou potřeboval ho císař před Milánem. Hrdá obec nechtěla ještě přese všecko neštěstí skloniti šíji svoji. Fridrich odhodlal se odzbrojiti město a tím také zlomiti sílu měšťanů; i vyhledával pro příští rok 1162 pomoc, kde se jen dala sehnati. Král Vladislav věrný přítel, poslal však tentokráte jen povinných 300 oděnců a v jich čele Děpolta a syna Fridricha, aby v poli se otužil a řemeslu válečnému prakticky se přiučil [4]). Čechové nalézali se zajisté již v prvních nedělích nového roku 1162 před Milánem, neboť kněžic Děpolt podepsal co svědek s dodatkem „hrabě z Čech“ [5]) dne 26. února v Lodi císařskou potvrzovací privilej pro benediktinský klášter Lambach v Horních Rakousích. Tehdáž již vzdalo se město Milán císaři na milosť a nemilosť a do 25. února bylo již asi vzalo na svých hradbách takovou škodu, že ochranný list císařský pro itálský klášter Chiavasso, jejž mezi jinými podepsal

---

1) Otto Morena, de rebus Lauden. k r. 1161. U Pertze XVIII. 633.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 273.

3) Jaffé, Regest. str. 829. Muratori, Annali d’Italia VI. 550. Pak Pertz XVIII. 632.

4) Otto Morena, z toho v Dobner. Mon. I. 70. a Vincentii Annal. k r. 1162. U Pertze XVII. 680.

5) Urkundenbuch des Landes ob der Enns II. 316. „Diepoldus comes de Boemia.“

také kněžic Oldřich, mohl při datum dostati přídavek: „v Pavii po rozboření Milána dne 22. února 1162“ [1]). Vlastní odevzdávání města počalo dne 1. března t. r. a trvalo až do 6. [2]) Dne 26. března vešel císař slavnostním způsobem do Milána a o velkonoci dne 8. dubna ukončil službami božími v dómě v Pavii rozličné slavnosti radostné. Před tím prý se stalo dne 2. dubna, jak vypravuje český letopisec Vincenc, že kněžic Děpolt, který byl při slavnosti v Pavii [3]), první vrhl hořící pochodeň do Milána, a tím roznítil požár, jenž ztrávil město nešťastné; po něm prý tak učinili zástupci měst Pavie, Cremy, Lodi, Coma a j., kdežto císař a jeho družina hrůznému tomu divadlu se dívali; [4]) což je zajisté přemrštěným vylíčením. Letopisec Vincenc nebyl už tehdáž v Itálii; nevypravuje více co svědek očitý. Současný a zajisté dobře zpravený skladatel velkých letopisů kolínských, nejspíše tajemník císařského kancléře Rynalta [5]), a itálský zpravodaj Acerbus Morena, očitý svědek poboření, o té události ničeho nevypravují [6]).

Pád Milána způsobil takový poplach, že v krátké době celá hořejší Itálie císaři se podrobila. Mezi podrobenými městy zaujímají přední místo Janov, Brescia, Piacenza, Bologna. Sám papež Alexandr III., jenž za obležení Milána prodléval v Janově, musel se chopiti hole poutnické a z Itálie do Francie odplouti; v Montpellieru zvolil své dočasné

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 273. Mám pochybnosti o této jinde neznámé listině. Nepochází-li z 27. dubna?

[2]) Deditio Mediolani. Pertzovy Leges II. 131. a SS. XVIII. 637.

[3]) Acerbus Morena k r. 1162. U Pertze XVIII. 637.

[4]) Vincentii Annal. k r. 1162. U Pertze XVII. 680. Annal. Reicherspergenses k r. 1162. Annal. Laurien. k r. 1162. U Pertze IV. 24. Srovn. Otto Sanblasianen. k r. 1162. Böhmer, Fontes III. 595. U Pertze XIII. 468. Annal. Disibodi k r. 1162. U Pertze XVII. 30.

[5]) Annal. Colonien. maximi. U Pertze XVII. 724.

[6]) Annal. Colonien. maximi k r. 1162. U Pertze XVII. 775 a 777 a Acerbus Morena k r. 1162. U Pertze XVIII. 638.

bydliště. Tím získal kancléř Rynalt, neboť nyní mohl ukazovati na útěk kardinála Rolanda, jak nazýval pravého papeže a vynášeti kanonickou volbu protipapeže Viktora IV. Činil to s takovou obratností, že i Španělsko a Francie, kteráž království posud pevně se přidržovala Alexandra, zapletena byla v síť roztržky církevní. Hlavně se mu jednalo o osobní setkání krále Francouzského Ludvíka VII. s císařem; neboť doufal, že pak bude moci provésti svůj starý záměr, svolati všeobecný sněm církevní k uklizení roztržky. Ludvík VII. dal své slovo přes zrazování papeže Alexandra III. a císař se vypravoval na cestu do Francie. Provázel jej kněžic Oldřich; nejisto je, byl-li při něm také Děpolt a Fridrich. Oldřich vyskytuje se dne 18. srpna 1162 na císařské listině v družině císařově v Turině [1]). Cesta vedla přes Mont Cenis, Grenoble, Lyon a družina cestou ve valné houfy se rozmnožila. Protipapež Viktor IV. postupoval za ním. Na mostě přes Saonu u St. Jeanu de Losne, tam kde stará římská silnice vedla z Lyonu skrze Dole k Rýnu, nedaleko opatství cisterciáckého, měla se dne 29. srpna díti schůze Ludvíka VII. s císařem Fridrichem, od Rynalta tak toužebně očekávaná [2]). Nevíme najisto, zdali tam panovníci spolu mluvili; ale císař Fridrich byl dne 7. září 1162 jistě u toho mostu; to dokazuje kromě jiného císařské rozhodnutí z toho dne ve prospěch biskupa Ženevského. Podepsali je skoro všickni knížata říšští, což je důkazem, že byli přítomni a že se velké věci očekávaly. I biskup Daniel dostavil se sem z Prahy; také kněžic Děpolt vyskytuje se mezi svědky [3]), neboť Čechy také chtěly položit na váhu své slovo při uznání Viktora a zamítnutí Alexandra koncilem. Vždyť s věcí tou souhlasil také Kunrát, zvolený, ale ještě neposvěcený nový arcibiskup a metroplita Mohučský, bratr falckraběte Oty Vitlsbašského, tedy švakr Děpoltův!

---

[1]) Damberger, synchr. Geschichte, Kritikheft zum Band VIII. 85.
[2]) Pertz, Leges II. 132.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 274.

Jako v Pavii a později v Lodi, tak byl také zde Viktor od císaře a jeho přívrženců prohlášen za jedině pravého papeže a na Alexandra, který, jak se velice pravdě podobá, prodléval v Dijonu s králem Ludvíkem, vydána kletba. Jelikož však tady s králem Francouzským nebylo docíleno žádné dohodnutí, odebrala se strana císařská do Besançonu, uspořádala tady v říjnu jakýsi sněm církevní a prohlásila také zde, avšak beze všeho řádu, Viktora IV. za jedině apoštolského papeže [1]; Alexandr III. vypsal naproti tomu všeobecný sněm do Toursů, který se také skutečně dne 19. května 1163 odbýval a volbu Alexandra prohlásil za kanonickou a úplně platnou [2]. A tak roztržka dále se šířila, aniž by bylo naděje na její ukončení, až se ozvala zvěsť, že Viktor IV. zemřel v Lucii dne 20. dubna 1164 [3]. Tehdáž císař zase se vrátil do Itálie, když byl v měsíci dubnu 1163 v Mohuči a v měsíci květnu v Augšpurku vyřizoval říšské záležitosti [4]. Dne 29. října 1163 setkali se již v Lodi Barbarossa, jeho choť, protipapež Viktor a říšský kancléř Rynalt. Papež Alexandr obdržel zprávu o smrti svého odpůrce v Sens, starobylém arcibiskupském městě francouzském při ústí Vanny do Yonny, kde od 30. září 1163 do 1. dubna 1165 prodléval [5].

Tentokráte biskup Daniel neprovázel císaře do Itálie. Shledávámeť se s ním 10. srpna 1163 v českém klášteře Opatovickém, kde u přítomnosti krále Vladislava světil kostel

[1]) Annal. Colonien. maximi k r. 1162. U Pertze XVII., 777. Sigebertus Cont. Valcellen k r. 1162., a Roberti de Monte chron. k r. 1162. U Pertze VI. 460 a 512. Annales Reicherspergenses k r. 1162. U Pertze XVII. 469. Annal. Paliden. k r. 1162. U Pertze XVI. 92. Annal. Stadenses k r. 1163 na uv. m. 344. Helmoldi chron. Slav. I. 91. podle Pagi Critica, Tom. IV. Edit. Colon. Alobrog. 1727 str. 604.

[2]) Roberti de Monte cronica k r. 1163. U Pertze VI. 513, Annal. Reicherspergen. k r. 1163. U Pertze XVII. 470. Jaffé, Regest. str. 691.

[3]) Jaffé, Regest. str. 831.

[4]) Annal. Paliden. k r. 1163. U Pertze XVI. 92.

[5]) Jaffé, Regest str. 695—703.

na počesť sv. Vavřince a v něm dva oltáře.[1]) Zajisté ostal doma také Děpolt, jehož zkušeností mělo se v Uhrách ihned s dobrým výsledkem užiti. Náhlou smrtí mladistvého krále Gejzy II. dne 31. května 1161[2]), kterému Uhry děkují zvelebení německých osad, zavedených pod Belou II., uvržena byla říše a její sousedi do dlouhých a nebezpečných válek. Příčinu k nim zavdalo nástupnictví. Gejza II. zanechal z manželství s ruskou kněžnou Eufrosinou, dva syny: Štěpána III. († 1173), an poprvé oddán nebo snad zasnouben byl s dcerou knížete Halického Jaroslava a od r. 1167 za manželku měl Anežku, dceru vévody Rakouského Jindřicha Jasomirgota[3]); a Bellu III. († 1196), jenž měl za manželku Annu Comnenu a pak Marketu, dceru Ludvíka VII. Francouzského; pak tři dcery: Elišku od 1157 choť Fridricha, nejstaršího syna krále českého Vladislava II., Hulichu také Odolu, provdanou ok. r. 1164 za Fridrichova bratra Svatopluka[4]) a Helenu, od r. 1174 choť vévody Rakouského Leopolda VI.[5]), bratra královny Anežky. Mimo zemi žili ještě dva bratří Gejzy II., Ladislav, jenž měl za manželku Jitku, dceru Polského knížete Boleslava Křivoústého, který ok. 1150 nabýti chtěl s pomocí polskou Haliče, ale udržeti se nemohl, a Štěpán IV., jenž měl za manželku Marii, dceru Izáka Comnena.

V Uhrách nastupovalo se na trůn pravidelně podlé prvorozenství a tak vdova po Gejzovi II. dala syna prvo-

---

1) Annal. Gradicen. k r. 1163. U Pertze XVII. 652.

2) Thworcz II. 66. Schwandtner, Script. I. 182. Úmrtní kniha u Sv. Petra v Salcpurku a Admontě, v Archiv der k. k. Academ. D. XIX. 250.

3) Meiller, Regest. str. 230 č. 234 a Stammtafel. Cont. Claustroneoburgen. secunda má 1165. U Pertze IX. 616. a Cont. Admuten. naproti tomu 1166 na uv. m. 583.

4) Vincentii Annal. k r. 1164. U Pertze XVII. 681. Pulkava, chron. k r. 1164. Dobner, Monum. III. 186.

5) Meiller, Regest. Stammtafel. Cont. Claustroneob. secunda k r. 1174. U Pertze IX. 616.

rozeného bez nesnází korunovati co Štěpána III. Ale v Cařihradě ujal se jiný záměr. Na trůn uherský měl dosednouti povolný nástroj dvoru tamějšího, Štěpán, strýc krále korunovaného; zlatem a pohrůžkami získána pro něj strana, která jej také korunovala co Štěpána IV. Císař Manuel vydal se ihned na cestu, aby svého kandidáta podporoval. Tu se probudila v zemi národní hrdosť; magnati obávajíce se byzantského poručenství a vidouce, že by dvanáctiletý chlapec Štěpán III. neodolal hrozícímu nebezpečí, povolali na trůn druhého jeho strýce Ladislava a také jej korunovali. Tak dostaly Uhry za rok tři korunované krále [1]), dobrá to zajisté vyhlídka pro Byzantinské po zemích bažící. Ale Ladislav zemřel již 14. ledna 1162 [2]), zůstaviv jedinou dceru. Císař Manuel zasadil se zase za Štěpána IV., ale strana protivná byla silnější. Dne 19. června 1162 byl strýc v bitvě poražen a k útěku z říše donucen [3]). Manuel chtěl jej zachovati a vytáhl do pole ještě na podzim 1162. Pevnosť Bělehrad při ústí Sávy do Dunaje byla tehdáž od Byzantských vystavěna. Tažení učinilo konec jednání o mír, které se delší čas táhlo. Císař Manuel nabídl, že uzná krále Štěpána III., dostane-li Bela, Štěpánův bratr, Dalmácii v dědictví. Štěpán III. souhlasil a tak se zdálo, že je mír pojištěn. Manuel vzal chráněnce svého Belu do Cařihradu, zasnoubil mu jednu ze svých dcer a jelikož sám tehdáž ještě neměl mužských potomků, dal jej pode jmenem Alexia cvičiti na budoucího panovníka. Avšak jelikož Bela, čili vlastně Manuel, chtěl Dalmácii spravovati co panovník neobmezený a ne, jak bylo umluveno, pod vrchním panstvím uherským, byl proto mír nedávno ujednaný zase porušen. Nejbližší pohnútkou k tomu byla cesta Štěpánova do Dal-

---

[1]) Cont. Admuten. a Claustroneoburgen. secunda, avšak o rok (1163) později. U Pertze IX. 583 a 615.

[2]) Rok zjištěn od Katony, Epitome chronol. I. 311.

[3]) Thwrocz II. 68. Schwandtner I. 183. a Chron. Posoniense k r. 1172. u Endlichera, SS. rerum Hungar. I. 57.

mácie, kde r. 1163 arcibiskupství Splitskému potvrdil rozličné svobody [1]. Manuel spatřoval v tom zasahování do práv Belových a odhodlal se znovu k válce [2].

V této tísni ucházela se matka Štěpána III. Eufrosina o pomoc u pozdějšího tchána Štěpánova Jaroslava Halického a u krále Českého Vladislava II. Dostalo se jí té pomoci a byla hned spečetěna novým sňatkem mezi knězicem Svatoplukem a její mladší dcerou Hulichou. Vladislav se rozhodl postaviti se sám v čelo hotovosti zemské, aby tak dostatečně osvědčil povinnosť rytíře křesťanského, vdovy a sirotky ochraňovati. K účelu tomu svolal zemský sněm do Prahy, poněvadž k povolání do zbraně hotovosti zemské potřebí bylo souhlasu země. Sněm se sešel, ale dostavila se také oposice, kteráž nenahlížela, proč celá země má se míchati do válek o trůn uherský. „To nebylo nikdy slýcháno," pravili někteří, „aby král Český dosazoval Uherského a naopak Uherský zase Českého." „Nehodlám v Uhrách dosaditi krále," odpověděl Vladislav II., „ale chci krále dosazeného chrániti proti jeho nepřátelům. Kdo mne při tom chce podporovati, je mi vítán, kdo to nechtí činiti, nechať oddají se doma zahálce a ženským zábavám [3]." Jelikož nikdo takové výčitky nechtěl se dožíti, stálo brzy vojsko česko-moravské pohotově. Zatím co v Čechách podlé slibu, jaký byl učinil biskup Daniel, kapitola jeho, duchovenstvo a obyvatelstvo každého pátku posty a modlitbami vyprošovali požehnání nebes pro Vladislava a jeho vojsko a v klášterech z nařízení královny Jitky odbývaly se pobožnosti, dokud by trvala výprava: vojsko zmužile postupovalo do Uher, kde již voje byzantské Dunaj překročily a s přívrženci Štěpána IV. se spojili. Na všech stranách, kam se hnulo vojsko

---

[1] Féjer, Cod. Dipl. Hungar. II. 167.

[2] Hlavním pramenem, avšak kalným, poněvadž od odpůrců: Joannis Cinnami Epitome II. Bonnæ 1836 a Niketæ Choniatæ historia ex recensione Immanuelis Bekkeri, Bonnæ 1836.

[3] Vincentii Annal. k r. 1164. U Pertze XVII. 681.

česko-moravské, prchali obyvatelé, neboť celé Uhry třásly se před ním. Sám Manuel zastrašen ustoupil k Bači a zaslal ku králi Vladislavovi s příznivými výminkami míru dvořanína svého Bohutu, rozeného Moravana, který za výpravy křižácké 1147 přišel zcela chudý do Cařihradu a tam svou počestností a svými schopnostmi rychle se povznesl [1]). Bohutovi uloženo, aby se osobně přesvědčil, zdali vojsko českomoravské je skutečně tak udatné a kořisti žádoucí, jak pověsť o něm vypravuje. Také měl Bohuta krále Českého upamatovati na staré přátelství, jaké byl Vladislav za pobytu svého v Cařihradě r. 1147 uzavřel s císařem Manuelem [2]); a vůbec měl hledět smýšlení jeho změniti. Mnoho radostného Bohuta z poselství svého nepřinesl. „Obyčejem vojska českomoravského je", vypravovalo se v nepřátelském táboře, „ve vlastní zemi nikdy neustupovati před nepřítelem a v zemi cizí nestarati se nikdy o potraviny nýbrž jen o vítězství". Podle té zásady vojsko také skutečně neodolatelně postupovalo; Manuel tedy vydal v šanc Štěpána IV., přepravil se přes Dunaj a ponechal část ležení svého nepříteli za kořisť. Vyjednávání stalo se nyní opravdovějším a zaslepilo krále Vladislava zvláště slibem o sňatku Heleny, dcery kněžice Fridricha, tedy jeho vnučky, s Petrem, vnukem Manuelovým [3]). Vladislav počal se kolísati a stal se tím ze spojence rozsudím. Mezi stranami stalo se dorozumění v ten smysl, že Štěpán III. utvrzen na trůně, Dalmácie k uhražení útrat za Belu ponechána sborům řeckým a Štěpánu IV. odepřeno na vždy právo k trůnu uherskému. Štěpán zemřel ještě téhož roku. Bohaté dary, kterými se oba smlouvající vzá-

---

1) Viz str. 173 tohoto díla.

2) Viz str. 171 a sled. tohoto díla.

3) Že „Imperator Græcorum (Manuel Comnenus, 1143—1180) neptem Wladislai regis, filiam domini Friderici, nepoti suo in matrimonium" požadoval a ji také r. 1165 obdržel, praví Vincenc k r. 1164 a 1165. (Pertz XVII. 682); avšak zdali dcera slula Helena a nepos „Petrus", o tom je Balbini Tab. V. Přemysl. stirpis jediným pramenem.

jemně podělili, spečetily vyjednávání o mír a vojska se rozloučila. Vykonána ještě návštěva u královny matky, načež se odbýval slavnostní vjezd do Prahy. Kostel sv. Víta na Hradčanech obdržel část darovaných skvostných látek zlatohávových. Podle Pražského letopisce zběhlo prý se to všecko r. 1164, podle jiných pramenů muselo se to však státi roku 1163 [1]). Dvě léta po uzavření míru tedy r. 1165, vydala se nevěsta byzantská Helena, v průvodu nejvyššího komoří královnina hraběte Sezimy do Cařihradu, aby tam

---

[1]) Vincentii Annal. k r. 1164. U Pertze XVII. 681. a Johannis Cinnami Epitome II. 18. a sled. Edit. Bonnæ 1836. Annal. Pragen k r. 1164: „Wladizlaus rex terram Hunorum intravit, regem Grecorum ex ea perturbavit, Ungarorum optimates pacificavit“. Pertz III. 121. Zdá se, že určení času není dokonalé. Thwrocz je v tom ohledu zajisté nesprávný. Předpokládáme-li, že opisovači mýlí se mnohem řídčeji v udávání týdnů nežli měsíců, jeví se nám úmrtní doba panovníků uherských nahoře uvedených následovně: 1. Gejza II. podle Thwrocze † 1161 Prid. Kal. Junii feria IV. (ve středu dne 31. května) zcela správně. 2. Štěpán III. „regnavit annis undecim, mensibus novem, diebus tribus. Migravit ad Dominum 1173, IV. Nonas Martii feria I.“ (V neděli dne 4. března.) Obě udání souhlasí. Viz Katony, Epitome I. 338. 3. Bela III. „regnavit annis XXIII., mense uno, diebus XIX“. Jelikož Bela počítá své vladaření od smrti Štěpána III., spadá smrt jeho do r. 1196. Potvrzuje to Cont. Admuten a Cont. Claustroneob. secunda k r. 1196. U Pertze IX. 587 a 620. Ale Thwrocz klade: obdormivit in domino 1190. Kal. Maii feria III.“ v patrném odporu s uvedenou dobou panování. Pray, histor. Crit. a po něm Katona opravují toto datum v 1196, IX. Kal. Maias feria III. (V úterý dne 23. dubna.) 4. O Štěpánovi IV. klade Thwrocz: „obiit in castro Zemlen 1170. III. Idus April. feria V.“ (Ve čtvrtek dne 11. dubna.) Roku 1170 připadá však 11. dubna na sobotu; jen 1163 připadá 11. duben na čtvrtek, pročež také Katona pokládá 1163 za úmrtní rok Štěpána IV. 5. Ladislav emigravit ad Dominum 1172, Kal. Februarii feria I.“ (V neděli dne 1. února.) Roku 1172 připadá 1. únor na úterek; ale jelikož Thwrocz praví: „post Ladislaum Stephanus, frater ejus, usurpavit sibi coronam mensibus V. et diebus V.“, Štěpán IV. však byl již dne 19. června 1162 zapuzen, klade podle Praye Katona datování do r. 1162 na 14. ledna, který skutečně připadl na neděli. Skonal-li však Štěpán IV. 11. dubna 1163, pak muselo býti tažení, kteréž Vincenc

byla vychovávána. Také nyní došly do Prahy bohaté dary, jmenovitě všeliké látky hedbávné a zlatohávy. [1]).

Výsledek válečné výpravy do Uher dlužno nazvati skvělým v každém ohledu. Král Vladislav jeví se jím v úplné své suverenní nezávislosti; rozhoduje o válce i uzavírá mír bez prostředkování císaře Německého: jen se zemským sněmem bere potaz, poněvadž chtěl svolati všeobecnou hotovosť zemskou. Účastenství země jevilo se potom veřejnými modlitbami, proto také byla radosť z vítězství všeobecná. Císař Řecký musel se pokořiti před zbraněmi česko-moravskými; na to se zajisté kladla váha, když král Vladislav slavně vjížděl do Prahy. Nedávno vrátil se Vladislav vítězně z Itálie, nyní vrací se jako vítěz z Uher. To muselo zvýšiti vážnosť a hrdosť jeho lidu. Zdali nejstarší jeho syn Fridrich, zdali zkušený válečník, bratr Děpolt, bojovali v krajinách uherských při Tise a Maroši, to se nikde výslovně nepraví; ale i kdyby byli přítomni bývali, za přítomnosti královy ustoupili do pozadí. Zpravodaji vypravují jen o králi a o jeho skutcích.

Jaký vliv ostatně uherská vítězství a jich následky měly na zahraničnou politiku krále Vladislava, o tom svědčí chování jeho vůči císaře po smrti Viktora IV. proti nově zvolenému vzdoropapeži Paškálovi III. Barbarossovi, an od října 1164 prodléval zase v Německu [2]), o to běželo zjednati všeobecné uznání tomuto povolnému nástroji svých snah, státi se papežem a císařem v jedné osobě. K tomu cíli sezval zvláštním císařským listem svolávacím všecky národy své říše na svátky svatodušní 1165 do Vircpurku [3]),

---

klade do r. 1164, ukončeno před 11. dubnem r. 1163. Cont. Admuten a Claustroneoburgen secunda jsou také nesprávni v letopočtu, kladouce smrť Ladislavovu do r. 1163 a Gejzy II. do r. 1162. U Pertze IX. na uv. m.

[1]) Vincentii Annal. k r. 1165. U Pertze XVII. 682.

[2]) Annal. Colonien maximi k r. 1164. U Pertze XVII. 779.

[3]) Annal. Colonien maximi k r. 1165. U Pertze XVII. 779. Curia Wirzburgensis. Pertz, Leges II. 135—138.

aby všeobecným uznáním Paškála snahu svou uskutečnil. Zatím byl o dnech postních dvorem v Goslaru [1]), sešel se pak v Starých Hradech s králem Vladislavem, jeho bratry Děpoltem a Jindřichem, propůjčil tady dne 26. února 1165 klášteru míšeňskému říšské léno od krále Vladislava náhradou navrácené [2]), odebral se potom do Frankfurtu nad Mohanem, kde se dne 17. dubna zase při něm vyskytuje kněžic Oldřich [3]), a slavil svátky svatodušní, jak byl ohlásil, ve Virçpurku. Císař Fridrich praví ovšem v listině, kterou dne 1. července 1165 rozpouští sněm říšský ve Vircpurku, že tady zasedal v poradě se všemi světskými a duchovními knížaty [4]), ale pak mluví jen o 40 arcibiskupech a biskupech, z nichž větší částˇ nebyla ani posvěcena. Ze světských pánů přítomni byli, pokud nám známo, Jindřich Lev vévoda Saský a Bavorský, Albert starší, markrabě Braniborský, Kunrát falckrabě při Rýně, a Ludvík lantkrabě Hesenský. O králi Českém se nemluví a předce byla tady ve Vircpurku nejlepší příležitost, podstatnou službou osvědčiti císaři své přátelství. I ke lžem se vzalo útočiště, když se se strany císařské tvrdilo, že král Anglický Jindřich přidržuje se Paškála s celou svou říší, aby svět byl hodně klamán [5])! Jak by se byla vynášela přítomnost nebo také jen souhlas krále Vladislava s usneseními Vircpurskými! Staloť pak se usnešení, nejen Paškalovi co pravému papeži prokazovati příslušnou poctu a poslušnost, nýbrž požadovati také slib od nástupců císařových, že také tak se budou chovati [6]). Z toho,

[1]) Annal. Palidenses (mylně) k r. 1166. U Pertze XVI. 93.

[2]) Erben, Regest. I. 136 č. 312.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 275.

[4]) „Nos una cum principibus universis, tam saecularibus quam ecclesiasticis". Pertz, Leges II. 135.

[5]) Srovn. Jaffé, Regest. str. 705 č. 7484.

[6]) Pertz, Leges II. na uv. m. Annal. Colonien. maximi k r. 1165. U Pertze XVII. 779. Kancléř Rynalt, zvolený již před šesti léty arcibiskupem Kolínským, byl teprvé ve Vircpurku dne 29. května na kněze posvěcen. Takové nepořádky byly tehdáž na denním pořádku.

že král Český nebyl přítomen ve Vircpurku, můžeme zajisté vyvozovati, že uherskými vítězstvími a sblížením svým s Cařihradem opustil politickou šlépěj císaře Fridricha a dal se svou vlastní cestou. Král Vladislav neuznával papeže Paškála II. a proto zajisté zasluhuje úplné víry zpráva dějepisce Pešiny, že Pražská kapitola přes pohrůžky a císařská poselství přidržovala se Alexandra III. a že se nikdy více nevzdala jeho poslušenství, pročež ji také papež Alexandr zvláštním breve z 13. prosince 1165 pochválil [1]). O tom ostatně nelze nijakž pochybovati, že ve Vircpurku se mluvilo o nové výpravě do Říma a že duchovenstvu řeholnímu a světskému tresty se vyhrožovalo, kdyby se zpečovalo na vyzvání svých biskupů papeži Paškálovi poslušnosť přisahati [2]).

Z Vircpurku odebral se císař do Pasova a slavil tam 29. června 1165 svátek svatých apoštolů. Tamější biskup Rupert byl jeho přívržencem [3]). Z Pasova plulo se po Dunaji do Vídně, kde se dvůr pozdržel skoro 14 dní, tedy první polovici měsíce června 1165 [4]). Tady se zase shledáváme s Českým králem Vladislavem, jak císaři představuje knížete Ruského, blíže nepojmenovaného a jej ochraně jeho odporoučí [5]). Snad se také ve Vídni mluvilo o usneseních vídeňských; alespoň se tvrdí, že se k nim přidali Eberhard, zvolený biskup Řezenský a sám Jindřich Jasomirgot [6]). Zdaliž pak se také nejednalo o bratru vévodově Kunrátovi, od r. 1164 arcibiskupu Salcpurském a odpovědném odpůrci Paškála III.? Bylť zajisté císaři nejnebezpečnějším prelátem.

---

1) Pešina, Phosphorus septicornis 3. str. 176. a sled.

2) Vincentii Annal. k r. 1165. U Pertze XVII. 682. Curia Wirzb. Pertz, Leges II. 137 Annal. Reicherspergen k r. 1165. U Pertze XVII. 472.

3) Rupert zemřel již dne 5. listopadu 1165. Cont. Admuten k r. 1165; u Pertze IX. 583.

4) Annal. Reicherspergen k r. 1165; u Pertze XVII. 472.

5) Chron. Austriac (mylně) k r. 1166; Pez, Script. rer. Austr. I. 560.

6) Annal. Reicherspergen k r. 1165; u Pertze XVII. 472.

Avšak také uherské záležitosti neostaly nepovšímnuty od hlav korunovaných. Uhři museli se dostaviti do Vídně již pro sňatek Štěpána III. Uherského s Anežkou, nejstarší dcerou vévody Rakouského[1]), kterýž sňatek stal se 1165; ale ještě více jich tam bylo potřebí o zapravení jistých peněz, kteréž byli dlužni císaři Fridrichovi[2]). Štěpán III. měl dále již zase pro Dalmácii spor s Manuelem Byzantským. Zdá se, že již před odjezdem císařovým uloženo bylo jak Jindřichu Jasomirgotovi, tak také řecké kněhyni Theodoře, od ledna 1149 s ním oddané a falckraběti Otovi z Vitelsbachu, aby mír zprostředkovali, což se jim také podařilo[3]). Nepraví se, jestli měl v tom účastenství král Vladislav, ale do Řecka zajisté necestoval s jednateli o mír, neboť se s ním shledáváme dne 28. června 1165 v klášteře valdsaském v Bavořích při samé české hranici, kde cisterciáky tamější nadal rozsáhlými pozemky v župě žatecké a sedlecké. Na listině nadační objevují se vedle něho za svědky oba jeho bratří Děpolt a Jindřich, pak jeho synové Fridrich a Svatopluk a jeho někdejší odpůrce a uprchlík při dvoře Gejzy II., kněžic Vladislav, syn knížete Soběslava I.[4]) To je o něm poslední stopa v dějinách. Jelikož Fridrich a Svatopluk podepsali se jednoduše co „synové královi“, máme v tom důkaz, že kněžic Fridrich r. 1165 nespravoval ještě úděl Olomoucký, jinak by se byl zajisté podepsal knížetem Olomouckým; Brněnsko a Znojemsko nalézaly se tedy vždy ještě v rukou královských[5]). Dále svědčí tato valdsaská listina, že král Vladislav žil v dobrém souhlasu se svými bratry a syny. Ze strýců jeho nevyskytují se sice Sobě-

---

1) Cont. Claustroneoburgen secunda k r. 1165; u Pertze IX. 616.

2) Chron Austriac. (mylně) k r. 1166; Pez, Script. rer. Austr. I. 560.

3) Cinnamus, Epitome na uv. m.

4) Viz str. 122 tohoto díla.

5) Cod. Dipl. Mor. I. 276. Vincenc jmenuje ve svých letopisech již r. 1164 Fridricha „ducem Moraviæ“, (u Pertze XVII. 681), zajisté jen proto, že kníže Fridrich byl už skutečně knížetem Olomouckým, když Vincenc své letopisy spisoval.

slavici Soběslav, Václav a Oldřich mezi svědky; víme však že první od jara 1161 vězněn byl na Přimdě a že Oldřich, úplně se smířiv s Vladislavem, již po delší čas provázel císaře na všech jeho cestách. Tak jej nalézáme s Barbarossou dne 18. srpna 1161 v Bischofsheimě a 26. září ve Vormsu [1]). Dalekosáhlé císařské nařízení, které ve smyslu Konstantina Velkého, Justiniana a Valentiniana obmezovalo právo duchovních majetek svůj volně odkazovati, podepsal Oldřich co „kníže Český" [2]). Kde prodléval knězic Václav, není nám známo. Zdá se však, jelikož všichni letopisci o něm mlčí, že tehdáž ještě vzdaloval se vší politiky. Z Vormsu cestovalo se dále do Kolína, kde byl kancléř Rynalt od biskupa Osnabruckého posvěcen na kněze u přítomnosti císaře a císařovny dne 2. října 1165 [3]), a potom do Cách. Tady odbývala se slavnosť pro politiku Fridrichovu vysoce důležitá; dne 29. prosince 1165 byly totiž v tamější kathedrale vyzdviženy kosti Karla Velkého z hrobu mramorového, od 814 tam uložené a za velkých slavností postaveny na oltář [4]). Při tom se četla kanonisační bula papeže Paškála III. a ustanovil se výroční slavnostní den na počest svatého [5]); a to všecko se stalo, aby věřil Německý národ, jemuž se tak pochlebovalo, že Barbarossa nekráčí jinou cestou, než důstojný, o církev vysoce zasloužilý zakladatel císařství římskoněmeckého [6]).

Ani král Vladislav ani biskup Daniel nedostavili se k této slavnosti, od níž kancléř Rynalt a jeho stoupenci

---

[1]) Erben, Regest. I. 138 č. 316 a 317.

[2]) Constitutio de bonis clericorum decedent. Pertz, Leges II. 138 a 139.

[3]) Annal. Colonien maximi k r. 1165; u Pertze XVII. 779.

[4]) Annal. Colonien maximi k r. 1166; u Pertze XVII. 780. Annal. Sti. Petri Erphesfurden k r. 1166; u Pertze XVI. 23. Annal. Staden k t. r.; u Pertze XVI. 345. Hermanni Altahen Annal. k r. 1166; u Pertze XVII. 384.

[5]) Pagi Critica IV. 623.

[6]) Damberger, synchron. Geschichte VIII. 830.

očekávali velkých účinků. Kdyby se byl Vladislav II. ještě nezvratně přidržoval Fridricha, byl by zajisté použil této slavnosti a to tím spíše, když věděl, že se tam dostavilo polské poselství, mající v čele Plockého biskupa Vernera [1]), aby císaře naklonilo k mírnosti proti Polákům, ani od r. 1163 byli následkem rozdělení říše mezi syny Vladislava († 1162 nebo 1163 v Altenburku v Meklenbursku), vypuzeného Boleslavem Kadeřavým, v neustálém kvašení a co sousedé říše Česko-moravské vyžadovali zajisté neustálou pozornosť: ale my již víme, že horlivosť Boleslavova pro Paškála III. a tedy pro záměry císařovy valně ochabla. Zdaliž soused Kunrát, arcibiskup Salcpurský a zvláště jmenovec jeho arcibiskup a metropolita Mohučský, bratr falckraběte Oty z Vitelsbachu nepřičinili se každý svým způsobem, aby se stal obrat v české politice? Jak arcibiskup Salcpurský tak Mohučský sblížili se s českým rodem královským svazky příbuzenskými. Arcibiskup Salcpurský je bratrem první choti Vladislava II. a Mohučský příbuzným Děpolta I.; oba však jsou rozhodnými odpůrci Paškála III. a nejúčinnějšími přívrženci Alexandra III., z kteréžto příčiny byli také od Barbarossy úřadů svých násilně zbaveni. Mohučský Kunrát opustil r. 1165 své arcibiskupství a odebral se k Alexandrovi III., kterýž jej jmenoval kardinálem biskupem ze Sabiny [2]); a arcibiskup Salcpurský skončil svůj život, když bylo jeho arcibiskupství 1167 vypleněno od stoupenců císařových, dne 28. září 1168 v Admontě [3]). Na stolci jeho následoval Vojtěch, syn krále Vladislava II. [4]), a v Mohuči povýšil císař na stolec metropolitní Durinčana

---

1) Miracula S. Henrici hl. 8. U Pertze IV. 815.

2) Chounradi Chron. Schirense hl. 20; u Pertze XVII. 621.

3) Cont. Admuten k r. 1168; u Pertze IX. 584. Chron. magni presbit. k r. 1168; u Pertze XVII. 489.

4) Cont. Admuten na uv. m. Cont. Cremitanen k r. 1168. U Pertze IX. 545.

Kristiana I., hraběte z Buche [1]). Až k slavnostnímu smíření hlavy církve s náčelníkem říše v Benátkách dne 24. července 1177 setrval Kristian, staraje se více o věci válečné nežli o úřad pastýřský, v poslušenství papeže Paškála III.; potom spálil pallium od Paškála obdržené a byl od Alexandra III. potvrzen. Zemřel 25. srpna 1183 blízko Říma. Tehdáž vrátil se Kunrát Vitelsbachovec, jenž byl r. 1177 obdržel v Salcpurku úřad vrchního pastýře, do své Mohučské metropole a Vojtěch do Salcpurku [2]). S oběma setkáme se ještě častěji na svých cestách.

Oba Kunrátové, Salcpurský a Mohučský, působili asi na Vladislava II., že jevil se zdrženlivým všady, kde politika císařská měla se zřejmě osvědčovati jako se stalo v Cáchách. Vladislav a biskup jeho Daniel byli zajisté v Čechách koncem roku 1165. Dne 11. října přítomni byli král a královna svěcení hlavního oltáře v kostele sv. Ondřeje v Praze skrze biskupa Daniela [3]), kterýž kostel vystavěl Petr, opat benediktinského kláštera Ostrovského; dne 14. súčastnili se královští manželé v podobné slavnosti v Řečanech kraje Chrudímského a 19. listopadu v Jakubovicích kraje Čáslavského. Kostel v Řečanech vystavěl župan Předbok [4]) a kostel jakubovický jakási Marie se svými syny Slaviborem a Pavlem [5]).

Co císař Fridrich hleděl svět zaslepiti svou okázalou úctou ke Karlovi Velkému, vešel papež Alexandr III. do Říma. Opustiv v dubnu 1165 Sens došel po krátkých denních pochodech a za neustálého vyřizování běžných záležitostí, dne 22. listopadu do Ostie, načež dne 23. vešel do Říma [6]).

---

1) Annal. Erphesfurden k r. 1165; u Pertze XVI. 23. Annales S. Rudberti Salisburgen k r. 1166; u Pertze IX. 776.

2) Annales S. Rudberti Salisburgen k r. 1183; u Pertze IX. 777. Srovn. Archiv der k. k. Akad. Díl XXI. 304 a sled.

3) Erben, Regest I. 621. č. 5.

4) Dobner, Annal. VI. 440.

5) Erben, Regest. I. 138 č. 318. Památky archaeol. II. 123.

6) Jaffé, Reg. str. 706.

Paškál III. meškal tehdáž ve Viterbu. Jen stěží dostali se tehdáž Alexandr III. a s ním Kunrát pro Mohuč zvolený arcibiskup do města, jelikož císař Fridrich skrze Kristiana z Buche učiniti dal vojenské opatření, aby papež byl zajat nebo aby mu byla cesta do Říma zamezena. To se mu sice nepodařilo, ale křesťanstvu ukázáno, co může dále od císaře očekávati. Jak zoufale Barbarossa se vynasnažoval, aby Paškálovi zjednal všeobecné uznání, o tom svědčí jednání jeho proti neoblomnému arcibiskupu Salcpurskému Kunrátovi. Prohlásilť jej v březnu nebo dubnu 1166 za zbavena všech lén a tato jakož i statky klášterů, kteréž se přidržovaly Alexandra III., vydal na pospasy; kdo se jich mohl zmocniti, měl si je podržeti [1]). Statky Salcpurské byly spustošeny, avšak smýšlení tamějšího duchovenstva nebylo zlomeno ani tehdy, když císař v říjnu 1166 podnikl novou výpravu do Itálie, aby ozbrojenou mocí vypudil papeže Alexandra III. ze Říma a Paškála III. dosadil na stolici papežskou [2]). V táboře u Augšpurku, kde Fridrich prodléval dne 15. a 16. října [3]), shromáždili se ze všech končin žoldnéři, kteří chtěli býti přijati do vojska. Z knížat světských neuvádí se mimo vévodu Fridricha Štaufského žádný jiný, který by se byl se svými many dostavil; za to osvědčili tím větší horlivosť císařští preláti a mezi nimi také Pražský biskup Daniel. Na zvláštní pozvání císařovo dostavil se se svými voji v táboře u Augšpurku [4]), odevzdal je tady císaři a vrátil se pak do Prahy.

Jsme pevného přesvědčení, že voje, které biskup Daniel přivedl císaři, skládaly se buď z jeho vlastních služebných lidí nebo ze žoldnéřů, kteří se nechávají najmouti od každého, kdo jim dobře zaplatí. Podle vůle krále nebo národu lidé tito zrovna tak nejednají, jako žoldnéři, kteří počátkem

---

1) Annal. Reicherspergen k r. 1166; u Pertze XVII. 473.
2) Annal. Colonien maximi k r. 1166; u Pertze XVII. 780.
3) Böhmer, Regest. Str. 133.
4) Vincentii Annal. k r. 1166; u Pertze XVII. 682 a 683.

roku 1166 ve službách vévody Fridricha z Rotenburku proti mladšímu Velfovi „spustošili ohavně celý pás země od Šumavy přes Bavory a Šváby až k jezeru Ženevskému“ (má zajisté státi Bodamskému) [1]. Takovýto najatý sbor provázel císaře přes Trident do Lombardska. V listopadu došli do Brescie, svátky vánoční slaveny v Pavii [2]. Z Pavie vydal se dvůr do Lodi. Dne 11. ledna 1167 vytrhli odtud a sice nejprvé k Piacenze. Dne 23. ledna rozbity stany nedaleko města; na to se táhlo k Bologni, kde se muselo déle pobýti. Podle našeho náhledu sešli se teprvé tady biskup Daniel a bratr krále Českého Děpolt, s císařem Fridrichem; neboť před 20. lednem 1167 oba tito pánové Prahu jistě neopustili. Vyskytujíť se toho dne jako svědci na listině pro premonstratský klášter v Litomyšli. Také knížici Jindřich, Fridrich a Svatopluk — Fridrich vždy ještě co „syn kralův“ beze všeho přídomku — a Jan biskup Olomoucký, podepsali tuto listinu nadační [3]. Dne 5. března však uvádí již očitý svědek, letopisec Vincenc, biskupa Daniela u Imoly, kam se císař odebral koncem února. Biskup Daniel prý dne 5. března 1167 s jinými ještě biskupy, Kristiana z Buche, zvoleného pro Mohuč, posvětil v Imole

---

[1]) Annal. Weingarten k r. 1166; u Pertze XVII. 309. Otto Sanblasian (mylně) k r. 1164 a 1165. Böhmer, Fontes III. 596 a 597. Hess, Monumt Guelficor. pars histor., a v nich Anonymus Weingart. k r. 1166. str. 42 a 43. „Fridericus . . . Boemos, gentem horribilem ac Deo hominibusque obidilem, in fines nostros adduxit, totamque Germaniam a lacu Lemano usque Boemiam execrabilibus spurciciis illorum et turpissimis deprædationibus ac incendiis inter Epiphaniam et Purificationem S. Mariæ comaculavit“.

[2]) Vincentii Annal. k 1167; u Pertze XVII. 683. v Bagnolu u Brescie, v Pavii, Böhmer, Regest. 133.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 277 a sled. Mezi dárci vyskytuje se také „Radouan archidiaconus Olomucensis“. V úmrtní knize Olomouckého kostela Rkp., kde arci jahnové jsou správně zaznamenáni, jméno jeho schází. Sloh listiny vzbuzuje málo důvěry v její současnosť; náleží asi k listinám, později sepsaným, které uvádějí skutečné události ze starších seznamů. O zboží kláštera litomyšlského v Čechách, Památky archæol. II. 28.

na arcibiskupa [1]). Dále se shledáváme s biskupem Danielem dne 6. dubna v klášteře u Rimini, kde na zelený čtvrtek světil svatý olej [2]). Tehdáž císař táhl do Ancony a jmenoval prý biskupa Daniela a Heřmana biskupa Verdunského nejvyššími sudími za polní výpravy. Před městem objevuje se zase Daniel se svými žoldnéři. Na to se o něm neděje zmínka až počátkem srpna, když byl císař dne 22. července zmocnil se Říma a císařovna od Paškála III. v kostele sv. Petra korunována jest říšskou korunou. Při tom vypravuje zpravodaj o neobyčejném moru, který zachvátil vojsko císařské a zvláště zuřil mezi přívrženci Paškála III. Tehdáž zemřeli morem, pokud je známo, obratný jednatel Rynalt, který právem nazýván „ruina mundi", Daniel Pražský, pak biskupové Řezenský, Augšpurský, Kostnický, Špýrský, Lutišský, Toulský, Verdunský, Zeizský atd. Ze světských vznešenějších osob jmenují letopisci vévodu Fridricha z Rotenburku, knězice Děpolta českého, hraběte ze Sulzbachu, z Dasselu a j. v. Také mladší Velf podlehl prý morové ráně, avšak teprvé v Luce dne 12. září [3]). Arcibiskup Rynalt zachvácen 14. srpna [4]),

1) Když Vincenc k r. 1167, u Pertze XVII. 683, napsal, že více zvolených biskupů, jako Ravenský a Řezenský „sabbatho quatuor temporum quadragesimalium" (4. března) posvěceni byli na jahny, pokračuje: „In proximo dominico die (tedy 5. března) eundem Maguntinum electum dominus Daniel Pragensis episcopus cum aliis episcopis in archiepiscopum consecrat".

2) Vincentii Annal. k r. 1167 na uv. m.

3) Otto Sanblasianus (mylně) k r. 1166. Böhmer, Fontes III. 599 sled. Annal. Laubien k r. 1167; u Pertze IV. 24. Annal. Palliden k r. 1167. Annal. Cameracen k t. r.; u Pertze XVI. 93. sled. a 539. Chron. magni presbit. k r. 1167. Annal. Colonien maximi k t. r.; u Pertze XVII. 489 a 781. sld. Anonym. Weingarten v Hessovi, Mon. Guelf. pars. histor. str. 46. Chronic. Austriac k r. 1169; Pez, Script. I. 561.

4) Annal. Colonien maximi k r. 1167; u Pertze XVII. 782. Cæsarii Heisterbacensis Catalogus (Böhmer, Fontes II. 277) má 15 srpen. Obšírně o Rynaltovi, „qui totius mali hujus nec non et schismatis diutini inventor fuit". (Anonym Weingarten. Hess, Mon. Guelf. p. hist. str. 46), Annal. Egmundani k r. 1167; u Pertze XVI. 464—466.

biskup Daniel ten den před sv. Vavřincem, dne 9. srpna [1]); kdy zemřel kněžic Děpolt, se neudává [2]), nýbrž poznamenáno je pouze, že zůstavil syna velmi nadaného, kterýž se stal praotcem Děpolticů [3]), jenž vymřeli v XIII. sloletí. Danielovy vyvařené kosti byly sice přinešeny do Prahy a tady církevně pohřbeny [4]); ale jelikož se nikdy nevzdal šismy, jméno jeho jakožto odpadlíka nebylo zanešeno do úmrtních kněh církevních, aniž odbývány za něj služby boží v den úmrtní, až později želivský opat Gotšalk, kterého byl biskup Daniel přivedl ze Steinfeldu do Želiva [5]), vymohl zemřelému smíření a tak se dobrodinci svému vděčným osvědčil. Nadání a znalosť věcí nelze biskupovi upříti; také o životě jeho

---

1) Annal. Colonien Maximi k r. 1167; u Pertze 782. Cont. Gerlaci Abbat. k r. 1167; u Pertze XVII. 684. Necrol. Podlažicen. Dudík, Forschungen in Schweden str. 418.

2) V necrologu kláštera Monte Casino č. 47 zaznamenán je 14. srpen co úmrtní den. „Obiit Diepoldus miles XIX. Kal. Sept. I.“

3) Cont. Gerlaci Abbat. k r. 1167; u Pertze XVII. 684. O vdově Děpoltově, Sybile z Vitelsbachu, nezachovalo se žádných zpráv, ale jsou zprávy o její dceři Hedvice, kteráž provdána byla za Fridricha, hraběte z Brena, (u Landsberku v Míšni). Choť její pochází z rodu Vitinského a otcem jeho byl Kunrát, markrabě Míšeňský a Dolnolužický. Fridrich zemřel 1181 a pochován v rodinném klášteře lauterberském (mons serenus) u Halle, také Peteršperk nazývaném. Z letopisů v klášteře tomto sepsaných „Chronicon Montis sereni“, kteréž vydal Eckstein v Halle 1156, 4⁰, dovídáme se všeliké věci o knížatech a zemích míšenských, kromě jiného pak také to, že česká Hedvika zemřela 19. února 1210, že zůstavila více dětí a že byla v Breně pochována. „Über das Geschlecht der böhmischen Theobalde“ psal Dobner v Abhandlungen der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. V Praze 1787.

4) Cont. Gerlaci Abbat. k r. 1167; u Pertze XVII. 684. Vyváření kostí, aby se snáze mohly přenésti, bylo v XII. století obyčejem dosti rozšířeným. Totéž stalo se s mrtvolou arcibiskupa Rynalta. Annal. Staden k r. 1167; u Pertze XVI. 346; taktéž před Milánem 1158 na př. s hrabětem Egbertem Püttenským, jehož kosti zaslány do vlasti, když z nich bylo maso odvařeno; Vincentii Annal. k r. 1158; u Pertze XVII. 671; nebo s Fridrichem arcibiskupem Kolínským; Annal. Colonien max. k r. 1158; u Pertze XVII. 770.

5) Viz str. 182 tohoto díla.

podávají zachované zprávy příznivé svědectví[1]; chválí se jeho vroucí zbožnosť a správné plnění povinností; vytýká se mu jen, že z ohledu na císaře a přidržováním se Paškála III. více se oddával politice zahraničné, nežli se slušelo při jeho církevním postavení. Biskupská stolice uprázdněna ostala až do února příštího roku, tedy 6 měsíců; tak tomu chtěl král Vladislav, tak jeho radové[2]).

Po smrti biskupa Daniela zase se dostavil případ, že biskup sousední, tedy Jan IV. Olomoucký, co „episcopus interventor" diécesi pražskou spravoval. Jelikož na suché dni v září a v prosinci připadalo svěcení kněžstva, snad tento biskupský úřad také v Praze vykonal. Zprávu o biskupských jeho výkonech z této doby zaznamenaly jen letopisy premonstratského kláštera vindberského v diécesi řezenské, ležícího při samé české hranici, který je nám znám již z roku 1142[3]). Praví, že biskup Jan dne 28. listopadu 1167 posvětil tamější kostel klášterní na počesť P. Marie a dva oltáře: sv. Kříže a sv. Jiljí a příštího dne ještě dva jiné oltáře a že do nich vložil předepsané ostatky svatých. Za to vděční mniši zapsali také do úmrtních kněh úmrtí jeho připadající na 1. dubna a pamatovali na něj ve svých modlitbách, jak je to až na nynější dobu obyčejem v církvi katolické[4]). Při tom poznamenávají, že král Vladislav zapravil útraty cesty biskupovy[5]).

Místo Daniela povýšen počátkem února 1168 na stolec biskupský opat cisterciáckého kláštera Sedleckého u Kutné

---

1) Cont. Gerlaci Abbat. k r. 1167; u Pertze XVII. 684.

2) Cont. Gerlaci Abbat. k t. r.; u Pertze na uv. m.

3) Annal. Windbergen k r. 1167; u Pertze XVII. 563.

4) Necrol. Windbergen Mon. Boic. XIV. 96. Svěcení kostela, 28. listopadu, 1167 připadlo na úterek, což musí býti nápadné, jelikož podle ustanovení církevních takovéto svěcení kostela díti se smělo jen v neděli, v den apoštolský nebo na velký svátek. Dne 28. listopadu slaví církev katolická svátek sv. Rufa V.

5) Mon. Boic. XIV. str. 91. Podle nich v Erbenových Regest. I. 104. č. 234.

Hory v Čechách, Hořislav, ne tak po vůli českého duchovenstva jako spíše přičiněním královny Jitky, s níž byl příbuzný. Však ještě před posvěcením ani ne za měsíc po svém zvolení zemřel 10. března 1168 [1]) opat Hořislav a učinil místo biskupu Fridrichovi. Císař Fridrich nazývá tohoto biskupa v jedné listině z r. 1175 svým krevným příbuzným [2]) a opat premonstratského kláštera Milevského, Jarloch, jmenuje jej bohatým a vznešeným Sasíkem, příbuzným královny, kterýž české řeči byl naprosto neznalý; při tom poznamenává: „zajisté by byl tento zemské řeči neznalý cizinec nebyl zvolen, kdyby byla ještě trvala roztržka, jejíž kvas ho však nezachvátil“ [3]). Podle toho tak překvapujícího výroku opata jinak velmi pravověrného, který od svého dvanáctého roku žil od 1177 nejprvé v Želivě pod velice slaveným opatem Gotšalkem a pak od 1187 co opat v Milevsku [4]), lze se domnívati, že církev v Čechách směla se svobodněji pohybovati, dokud se dvůr přidržoval šismatického papeže a že u vykonávání svých práv byla nejzávislejší; jiný smysl dá se toma místu stěží přisouditi. Rodné jmeno nového biskupa dovídáme se z letopisů pegavských; jmenujíť jej synem falckraběte z Putelendorfu [5]), a letopisy magdeburské praví, že dříve byl příslušníkem kláštera magdeburského [6]). Jakou hodnosť tam zastával a od koho byl posvěcen, to nikde nenalézáme zaznamenáno. Císař Fridrich vydal ovšem tehdáž přísný rozkaz, že nově zvolení němečtí biskupové mají býti

1) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1169; u Pertze XVII. 685., avšak omylem, poněvadž podle Annal. Pragen (Pertz III. 121) následoval biskup Fridrich 1168. Úmrtní den v Necrol. Doxanen u Dobnera, Annal. VI. 454.

2) Erben, Regest. I. 156 č. 353.

3) Cont. Gerlaci Abb. (mylně) k r. 1170; u Pertze XVII. 685, jelikož Annal. Pragen, u Pertze III. 121 kladou zcela správně 1168.

4) Palacký, Würdigung str. 79 a 80.

5) Annal Pegavien k r. 1169; u Pertze XVI. 260.

6) Annal. Magdeburgen k r. 1169; u Pertze XVI. 193.

svěceni od Kristiana, arcibiskupa Mohučského [1]). Tím se mělo nejvydatněji působiti, aby němečtí biskupové byli odvráceni od papeže Alexandra. Jelikož však o Fridrichovi se praví, že se vzdaloval církevní roztržky, tož se asi sotva zachoval podle tohoto císařského nařízení. Pravý arcibiskup Mohučský a metropolita říše Česko-moravské Kunrát, od 1165 násilím císařským ze stolice své vypuzený, vypraven byl právě ok. r. 1169 co legat do Německa od papeže Alexandra III. [2]); od něho nabyl zajisté posvěcení, poněvadž teprvé od 1169, tedy od svého posvěcení, počítá léta svého panování. O tom, kdy obdržel regalie, také nejsme zpraveni. Za nynějších okolností asi sotva se o ně ucházel; snad se to stalo později, neboť spravoval církev pražskou až do své smrti, dne 31. ledna 1179. Opat Jarloch jmenuje ten rok desátým jeho posvěcení [3]).

Církev moravská nebyla na štěstí uchvácena neblahou roztržkou církevní; mělať v biskupu Janovi IV. pokojného knížete církevního, o němž proto, že se nemíchal do veřejných záležitostí, nýbrž podle pastýřského úřadu svého jen o blaho diécese pečoval, současní letopisci neumí vypravovati nic jiného nežli že míval účastenství v zbožných odkazech a že podpisoval nadační listiny. Tak se nám objevuje r. 1168 jako svědek na listině v Olomouci Johanitům vystavené. Kněžic Jindřich totiž daroval Johanitům na spásu své duše dvě své osady moravské v Brněnském kraji ležící, Tišnov a Březinu, s lukami k nim příslušnými, podle Švarcavy ležícími. Král Vladislav darování to potvrdil, „poněvadž si přeje co nejtoužebněji, aby jmenovaný řád v zemi jeho zapustil mocné a četné kořeny" a dal je podepsati svým bratrem Jindřichem, svým synem Fridrichem, Olomouckým biskupem

[1]) Chron. Austriac k r. 1169. Pez, Script. I. 561. „Inter hec noviter electi episcopi, ut consecrationem suam a Christiano Moguntino recipiant, compelluntur".

[2]) Necrol. Salisburgen k IV. Kal. Octob. U Pertze IX. 776 č. 70.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1179; u Pertze XVII. 690.

Janem, proboštem mělnickým Juratou atd [1]). Ani Jindřich ani Fridrich nejmenují se v listině této jináče, než „bratr" a „syn"; r. 1168 nespravovali tedy ještě žádného údělu moravského; král Vladislav II. byl tedy vždy ještě samovládcem říše Česko-moravské; a bylo skutečně dobře, že ve vlastních rukou soustřeďoval veškerou moc, neboť brzy jí měl zapotřebí.

Víme, že král svým přivinutím k papeži Alexandrovi III., kteréž potvrzením volby biskupa Fridricha dostatečně projevil, vzdal se politiky Barbarossovy. Při svém bystrém rozumu mohl v čas tušiti propasť, k níž pádil císař se svým vzdoropapežem. Poslední výprava do Itálie tušení jeho proměnila v jistotu. Viděltě, že spolek Lombardů tou měrou nabýval moci, jakou bledla hvězda Fridrichova. A když pak konečně císař v březnu 1168 vrátil se do Burgundska a pak do Německa spíše jako uprchlík nežli panovník, bylo na bíledni, že povolil železný kruh, který držel pohromadě umělý, avšak nepřirozený státní útvar Rynaltův. Ochromující bázeň měst lombardských pominula a na všech stranách povstávali mstitelé. Táhnouti za takových okolností politický vůz císaře Fridricha, to neposkytovalo žádné výhody více a proto se ho král Vladislav a jeho rod vzdalovali, ano oni pohybům jeho i překáželi. Vidíme-li tedy vždy ještě kněžice Oldřicha v družině císařově, jako na př. 10. července 1168 ve Vircpurku [2]), vnucuje se nám myšlenka, zdali pobyt kněžicův u dvora císařského, dříve dobrovolný a čestný, nepro-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 281. R. 1214 vyskytly se pochybnosti o právu tohoto darování, pročež je markrabě Moravský Vladislav I. znovu potvrdil. Cod. Dipl. Mor. II. 76. Boček vzal ty listiny „e codice Tisnowicensi Ms. sec. XIV." Posud tento Codex nebyl nalezen; avšak listiny vyňaté prý z tohoto tišnovského Codexu mají ráz pravosti, vyjma listinu druhou z r. 1214, v níž se bratr krále Vladislava Jindřich jmenuje „dux Moraviensis", kterým tehdáž nebyl.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 281, úplná v Mon. Boic. XXIX. 1. str. 385 a sled. Oldřich podepsán „filius ducis Boemiæ".

měnil se zatím v pobyt nucený? Vždyť taková byla politika Fridrichova, že i jmény svět klamával [1])!

Pravili jsme, že král Vladislav a jeho rod politice Štaufů i překážku kladli. To dokázali jednáním kněžice Vojtěcha, nejmladšího syna Vladislava II. a rakouské Ketrudy. Známo je, že král tohoto svého syna hned po smrti Ketrudině 1151 ustanovil k stavu kněžskému a že jej k tomu dal na vychování do premonstratského kláštera na Strahově [2]). V dějinách setkáváme se s ním poprvé 1165. Toho roku přítomen byl dne 6. dubna se zvoleným arcibiskupem Kolínským Rynaltem, s Alexandrem biskupem Lutišským a s Jindřichem hrabětem Namurským při kladení základního kamene k premonstratskému kostelu ve Floreffi u Namuru [3]). Tehdáž slul ještě zcela jednoduše „syn krále Českého“. R. 1168 jmenují jej letopisy bavorského kláštera osterhofenského „příslušníkem řádu premonstratského“ [4]), a letopisec Magnus z Reicherspergenu uvádí jej téhož roku již jako jahna [5]). Téhož roku 1168 zemřel, jak známo [6]), dne 28. září důstojný syn svatého Leopolda, arcibiskup Salcpurský Kunrát [7]). Kapitola a podbiskup, Jindřich Krcký, ihned s ostatním duchovenstvem odbývali porady o volbě nástupce a povolali jednohlasně na uprázdněný stolec arcibiskupský mladistvého ještě jahna Vojtěcha. Volbu odůvodňovali hlavně tím, „že Vojtěch co syn Českého krále Vladislava, kterýž císaři zbraněmi svými byl prokázal služby tak podstatné, skrze svého otce, a pak skrze své četné, velmi vznešené přátele zmírní hněv Barbarossy, s nímž je beztoho se strany mátčiny spříbuzněn, a že tak arcibiskupství zjedná mír, jakého požívalo před

[1]) Viz str. 261 tohoto díla.

[2]) Viz str. 195 tohoto díla.

[3]) Annal. Floreffienses k r. 1165; u Pertze XVI. 625.

[4]) Annal. Osterhoven k r. 1168; u Pertze XVII. 541.

[5]) Chron. Magni presb. k r. 1168; u Pertze XVII. 489.

[6]) Viz str. 262 tohoto díla.

[7]) Nekrology arcibiskupství Salcpurského, od Dr. Wiedemana k str. 140 v sv. XXVIII. v Archivu der k. k. Wissensch.

Kunrátem [1]); zkrátka: duchovenstvo salcpurské chtělo si tou volbou zavávati císaře [2]), ale zapomnělo, že by to bylo jen tehdy možné, kdyby Vojtěch uznával nového vzdoropapeže Kalixta III. († 1178), který byl zvolen od strany císařské [3]) po smrti Paškála III. († 20. září 1168). Vojtěch však toho neučinil a sice jak se později ukáže, za úplného dorozumění se svým otcem, a prohlásil se rozhodně pro Alexandra III., když byl v den Všech svatých dne 1. listopadu 1168 v dómu salcpurském dosazen [4]) na stolec arcibiskupský. A jelikož císař tvrdil, že Salcpurští kněžice Vojtěcha jen proto zvolili, aby se mohli proti němu, císaři opírati o české zbraně [5]), pak ovšem se dosáhlo pravého opaku toho, čeho voliči vlastně chtěli dosáhnouti; místo přátelství císařova tato volba novému arcibiskupovi přinesla jen jeho nepřátelství.

Na kněze a na biskupa posvěcen byl Vojtěch dne 15. a 16. března 1169 v Brezách u přítomnosti biskupů Krckého a Trevisanského od Oldřicha, patriarchy Voglejského [6]). Pallium přinesl mu od papeže Alexandra Vitelsbachovec Kunrát, arcibiskup Mohučský, který právě tehdáž co papežský legat zmužile působil v Janově, v Lombardsku a ve Furlánsku [7]).

---

1) Archidiaconi Henrici Historia calamitatum ecclesiæ Salisburgen. Pez, Thes. II. 3. 199 sled.

2) „Spes enim maxima erat omnibus, quod electionem (Adalberti) ad favorem suum factam sine dubio intelligeret imperator". Histor. calam. na uv. m. Výtah v Dobner. Annal. VI. 459 a 460.

3) Jaffé, Regest. str. 833.

4) Chron. Magni presbiteri k r. 1168; u Pertze XVII. 489.

5) Histor. calam. na uv. m.

6) O Oldřichovi Voglejském Archiv der k. k. Akad. Sv. XXI. 293 sled.

7) Chron. Magni presbit. k r. 1169; u Pertze XVII. 489 klade svěcení na sobotu dne 15. března, Necrol. Salisburgen u Pertze IX. 776 č. 70, kteréž udává Breze za místo svěcení, na neděli XVII. Kal. April. 1169. Náhled, že kněžic Vojtěch po vypuzení Albona z Pasova r. 1168 ucházel se o biskupství Pasovské a že co kandidát této hodnosti přišel do Salcpurku, zakládá se na mylném sestavení událostí v letopisech světelských k letům 1168 a 1169 uvedených, což způsobeno

Arcibiskup byl si úplně vědom své zákonné volby; přivinul se pevně k jedině pravému katolickému papeži a byl posvěcen také proti výslovnému nařízení císařovu ne od Kristiana Mohučského, nýbrž od patriarchy přidržujícího se pravého papeže. A v tom spočívá klíč k porozumění dalších jeho dějin.

Arcibiskup Salcpurský, vázán jsa jako kníže říšský smlouvou vormskou, měl se ucházeti o investituru. Vojtěch se jí hodlal dožadovati u císaře, ale neučinil toho, „poněvadž otec výslovně mu to zrazoval“ [1]). Můžeme-li naprosto věřiti této zprávě, kterouž nám zůstavil spolusvětitel českého kněžice, biskup Jindřich Krcký, ve svém líčení o stavu salcpurské církve koncem roku 1169 k papeži Alexandru III., (tento prodléval od 22. srpna 1167 do 24. února 1170 v městě Beneventu [2]); a zprávě té musíme uvěřiti, poněvadž král věděl, že císař nebude dbáti biskupa, nesvěceného od Kristiana: pak ovšem snadno pochopíme, že se císař Fridrich zpečoval otce a syna, kterého byl ovšem dříve předvolal, přijíti o letnicích (8. června) 1169 u dvora svého v Bamberku [3]). Tady jednalo se hlavně u korunování a o pojištění nástupnictví pětiletému Jindřichovi, nejstaršímu synu císařovu, tedy o velmi důležitou

---

Pezem, Script. I. 523. Správné čtení, jak se naleza v rukopise, podává Pertz IX. 538. Cont. Zwetlensis prima k r. 1168. a 1169. Žádný současný seznam biskupů Pasovských, jak se uvádějí v Pezovi, Script. I. 12. 15 a 1308, nezmiňuje se o Vojtěchovi. Náhledu, že Vojtěch před svým zvolením na arcibiskupa byl proboštem mělnickým v Čechách a že je podržel také co arcibiskup, zastávají se opat Jarloch k r. 1182, u Pertze XVII. 694 a Pulkava k r. 1168, u Dobnera, Mon. III. 192. Jelikož však Erbenova Regesta již k r. 1160, 1165, 1167 a 1168 uvádějí Iuratu co „Præpositus Melnicensis“ a po něm 1172 mistra Jeronyma v téže hodnosti, nelze udání Pulkavy naprosto důvěřovati. Teprvé po roce 1177 snad bral Vojtěch příjmy proboštské.

1) „Dominus noster Adalbertus (píše Jindřich biskup Krcký Alexandrovi III. r. 1169) post introitum suum consilio patris sui regalia secundum consuetudinem principum Theuthonicorum ab imperatore requirere neglexit“. Erben, Regest. I. 142.

2) Jaffé, Regest. str. 714—730.

3) Chron. Magni presbit. k r. 1169; u Pertze XVII. 490.

věc, k níž Fridrich Barbarossa potřeboval souhlasu knížat říšských. Za jiných dob při takových sjezdech nepominuli panovníka říše Česko-moravské, nyní nebyl ani předpuštěn, ačkoliv byl přítomen. To svědčí o velké rozhořčenosti císařově proti králi Vladislavovi. Barbarossa však také obdržel radostnou zprávu skrze Kristiana Mohučského a skrze vyslance vzdoropapeže Kalixta III., že v Itálii stal se skvělý obrat věcí, že je tam jen jeho přítomnosti zapotřebí, aby stará vážnosť zase byla obnovena. Okolnosť tato, jakož i povolnosť knížat, uznati v Jindřichu IV. příštího krále Německého — 15. neb 16. srpna 1169 byl chlapec v Cáchách skutečně pomazán a korunován — zvýšily mocně odvahu Staufovu a s myslí takto povznešenou chtěl zjednati vážnosť zákonu o svěcení, r. 1169 vydanému. Někdejší jeho přítel měl hluboce pocítiti císařské nemilosti. Otec a syn odešli z Bamberka, aniž by se byli smířili s císařem.

Král Vladislav sice na ten čas necítil tíži hněvu císařského, ale cítil ji arcibiskup Vojtěch. Císař totiž se rozhodl, kdyby se někdo opíral záměru jeho, arcibiskupa Salcpurského zapuditi, že statky salcpurské ohněm a mečem vyhubí. Počátkem srpna 1169 císař skutečně s vojskem se dostavil a položil se táborem před městem Salcpurkem. Aby od arcibiskupství odvrátil bídu předvídanou, odhodlal se Vojtěch nejprvé nabídnutím značné částky peněžní Barbarossu uchlácholiti; když se však tento prostředek nezdařil, nabízel Vojtěch na radu strýce svého vévody Rakouského Jindřicha Jasomirgota císaři veškeré regalie a vyhražoval si jen duchovní právomocnosť. U Salcburghofenu (?) přijat byl Vojtěch od císaře a tam odevzdal regalie, avšak proti vůli kapitoly a duchovenstva. Vojtěchovi bylo pro ten krok snášeti ještě rozličných výčitek, ano podobá se, že bylo naň proto i u Alexandra III. žalováno; Vojtěch vzdal se raději posledního pozemku, jen aby císaře usmířil [1]). Ještě koncem roku 1169

[1]) Prameny: Chronicon. Magni Presbit. k r. 1169; u Pertze XVII. 490. Annal. St. Rudberti Salisburgen k t r.; u Pertze IX. 776. a Erben, Regest. str. 142 a 144 č. 326 a 328.

opustil Salcpurk a zdržoval se v první době mnoho v klášteře admontském a pak v Brezách [1]), ale nepomíjel spravovati při tom duchovní záležitosti své arcidiécese, až příznivější doby jej povolaly zase zpět do Salcpurku. Císař se sice vynasnažoval všemožným způsobem, aby kapitolu přemluvil k nové volbě, ale tato se léčce vyhnula tím, že žádala, aby celá ta záležitosť předložena byla k rozhodnutí pravému papeži Alexandru III., což ovšem císaře neuspokojilo, jak budeme viděti r. 1172. Tak stály věci koncem roku 1169. Pro příští rok mohlo se očekávati, že král Český Vladislav objeví se na dějišti v salcpurské záležitosti; vystoupení jeho se také s určitostí očekávalo [2]); než tu se dostavily neočekávané spory rodinné, pro kteréž brzy smíření s císařem stalo se nejen žádoucím nýbrž i nutným.

Nápadným ostává, že mezi svědky na listinách, které se od krále Vladislava zachovaly z r. 1169, nevyskytují se ani jeho bratr Jindřich, ani jeho synové Fridrich a Svatopluk, jak se to před rokem 1169 tak často přiházelo. Jindřich a Fridrich se v nich sice připomínají ale ne jako přítomní u krále. Tak na př. mluví Vladislav v novém nadání johanitského řadu z r. 1169 o žádosti svého bratra Jindřicha, aby jmenovanému řádu darována byla ještě česká ves Levín; než mezi svědky jeví se nám sice královna Jitka, také Pražský biskup Fridrich, ale žádný člen královského rodu [3]). Také klášteru rajhradskému Vladislav toho roku potvrdil újezd kolem Domašova. Zase se mezi svědky objevuje královna a oba biskupové Jan Olomoucký a Fridrich Pražský,

---

1) Dobner, Annal. VI. 463.

2) Erben, Regest. I. str. 147 č. 334. „Miramur nos“, praví papež Alexandr III. v breve z 28. ledna ke králi Vladislavovi, „mirantur et multi, quod hactenus eandem ecclesiam (Salzburgensem) aliter a persecutionum molestiis non curasti defendere et in suis pressuris et adversitatibus brachio tuæ fortitudinis adiuvare“.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 284.

ale žádný Přemyslovec [1]). Druhou listinou uděluje se témuž klášteru okršlek u Hranic se všemi lesy a pustinami až k Odře, „pokud je rajhradský mnich Jiří vzdělal nebo ještě vzdělá“. Dárcem je Fridrich „kníže Olomoucké“, za svědky pak jsou kromě jiných zase královna, oba biskupové a moravský kancléř Valentin (Wolius) [2]). Škoda že tyto tři listiny vykazují pouze rok a ne také den, kdy byly vystaveny. Mohly bychom podle datum dne souditi, zdali byly sepsány před anebo po nepříjemném setkání králově s císařem v Bamberku, což by bylo důležitým k posouzení události, ana vystupuje do popředí.

Jelikož čas není určitě udán, musíme dvěma věcem věnovati svou pozornosť, předně tomu, že na jmenovaných listinách nevyskytují se Přemyslovci za svědky a pak že kněžic Fridrich, kterýž se přece až posud podpisoval jen „syn králův“, nazývá se knížetem Olomouckým. První zdá se ukazovati na rozpadnutí, na roztržení posavadního kruhu rodinného. Jindřich, Svatopluk a Fridrich nenalézali se více při osobě králově. O kněžici Jindřichovi víme určitě, že pod velmistrem Gerbertem Assalitem vstoupil do řádu johanitského [3]). Jelikož Gerbert, bezprostřední nástupce třetího velmistra Ojíře z Balbenu, kterýž byl zemřel r. 1161, vzdal se roku 1169 své hodnosti [4]), kněžic Jindřich však ještě před zářím 1168 prodléval v Olomouci [5]) nabýváme o tom světla, proč r. 1169 nevyskytuje se na královských listinách — bylť toho roku v Palestině. Druhá okolnosť svědčí, že Vladislav se odhodlal, zrušiti jednotu ve správě a prince

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 282 zachovaná jen v českém překladě z XV. nebo z počátku XVI. století.

[2]) Že Wolius, Wolis je zkrátkem z Valentina, o tom viz: Cont. Gerlaci Abb. k r. 1180; u Pertze XVII. 691.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. k r. 1184 str. 313.

[4]) L'art verifier les dates. V Paříži 1770. str. 422 a 423.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 281. Actum in Olomuc Indict. I. (1168). Kněžic Jindřich daroval tehdáž Johanitům své dvě moravské vsi Tišnov a Březinu. Viz str. 270 tohoto díla.

vedlejší podle domácího řádu vybavovati. Obojí mělo zajisté svou příčinu. Pokynutí k tomu, jaká byla ta příčina, nalézáme v samé nadační listině pro Johanity. Vysvítáť z ní, že král Vladislav v pozdním svém věku pojal ještě myšlenku, navštívit hrob Spasitele, aby tak vyplnil slib z roku 1147 [1]). Jak opravdově král pomýšlel na tu pouť, svědčí ta okolnosť, že mu již Johanité ze Svaté země zaslali klíče od své tvrze Kratu, ležící na hranici pohanů, aby král se svou družinou, pokud pobude v Palestině, mohl, jak se na krále sluší, bydleti jako ve svém vlastním [2]). Jestli však král pojal takovou myšlenku, pak se k ní pojila zajisté myšlenka nejbližší, aby uspořádal své záležitosti a sem slušelo především, aby pojistil postavení svému prvorozenému synu Fridrichovi. Fridrich stal se tedy 1169 knížetem Olomouckým, poněvadž chtěl otec putovati do Palestiny; podržel však ještě moravského kancléře Valentina od krále Vladislava zavedeného; pročež datuje ne podle svého nýbrž podle panování otcova [3]). A nyní by bylo důležito znáti, kdy byla vystavena listina Johanitům. Byla-li vydána před 8. červnem, pak známe příčinu, proč pouť nebyla podniknuta. Hrozivé postavení, jakéž císař zaujímal proti říši Českomoravské, nedovolovalo králi, aby cestu nastoupil.

Jak asi koncem roku 1169 uvolněn byl pevný kruh, jenž spojoval rod královský, dokazuje případ, jejž nám vypravuje opat Jarloch k r. 1170 [4]). „Při dvoře královĕ", praví opat doslovně, „žil bohatý, ale také neobyčejně hrdý hrabě Vojslav. Jako podkoní a pak jako nejvyšší komoří [5]) stal se brzy známým milcem Vladislava II. Štěstí jeho vzbuzovalo

---

1) Viz str. 153. tohoto díla.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 285.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 284.

4) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1170; u Pertze XVII. 685.

5) Cod. Dipl. Mor. 276 mezi svědky k r. 1165. „Agazo Woyzlau" a Erben, Reg. I. str. 149 č. 337 k r. 1172. (pravdě podobněji 1170) „Cazta, filius quondam Voyzlai camerarii regis Boemorum Wladizlai".

závisť, hrdosť jeho a zvláštní přízeň, které požíval u královny, plodily mu nepřátely. K těmto náležel vlastní syn králův, kněžic Svatopluk; byl nejmladším z rakouské Ketrudy. Již dlouho ohlížel se kněžic po příležitosti, aby se zbavil tohoto dvořenína. Naskytla se mu, když král o Hromnicích prodléval při dvoře císařském v Norimberku. On toho milce přepadl před očima královny a ubodal jej dýkou", jak praví Jarloch, „v jejích rukou. Vypravovalo se, že dokonce poranil i královnu na rukou, když Vojslava chtěla chrániti"[1]. Následkem toho skutku, kterýž Jarloch dále neodůvodňuje, který však přítomností královninou nabývá zvláštního významu, uprchl Svatopluk k svému švakru, Štěpánu III., králi Uherskému. Taková událosť vrhá zvláštní světlo na rod královský. Syn vraždí za nepřítomnosti otcovy milce jeho v komnatě macešině a odchází bez závady do Uher! Jelikož takové poměry náhle se netvoří, vysvětluje se tím, že Svatopluk se svým bratrem Fridrichem a se strýci Jindřichem a Děpoltem mohl ještě v lednu 1167 podpisovati listiny a proč se r. 1169 neobjevuje více při osobě královĕ.

Kněžic Svatopluk užil tedy nepřítomnosti sešedivělého krále, aby provedl svůj zlý záměr. Nevíme s určitostí, co krále přimělo, aby najednou vyhledával zase přízeň císaře; stalo se tak snad pro hrozivé poměry rodinné? Pakli snad král nedal hned počátkem roku 1170, když Barbarossa dne 26. ledna prodléval ve Vircpurku[2], vyjednávati skrze purkrabě Kunráta z Norimberku, kterýž přítomen byl při dvoře císařském, o Hromnicích, tedy okolo 2. února byl zajisté při dvoře císařském v Norimberku a byl bez zvláštních obtíží přijat zase na milosť[3]. Jakým výminkám se tady Vladislav podrobil, není nám známo, ale podle následujících událostí můžeme je uhodnouti: otec musel syna z prvního

[1] Zuatopulc ... memoratum virum intra manus reginæ cultellis confossum interfecit". Cont. Gerlaci Abb. k r. 1170; u Pertze XVII. 685.

[2] Mon. Boic. XXIX. 1 str. 396.

[3] Chron. Austriac. (mylně) k r. 1169; u Peze, Script. I. 561.

manželství, arcibiskupa Vojtěcha, ponechati jeho osudu. Důkazem toho je, že císař Fridrich ihned táhne k Salcpurku, kam dne 16. února dorazil a s tamějším duchovenstvem o arcibiskupovi pojednával [1]). Arcibiskup byl tehdáž v Korutanech nebo v Štýrsku. Také tam jej Fridrich pronásledoval. Dne 3. března 1170 shledáváme se s ním v Brezách [2]), a 19. března v Lipnici, kde zase způsobil shromáždění prélátů [3]). Zatím odebral se Vojtěch do Salcpurku. Aby činnost jeho překazil, varoval císař ihned písemně tamější duchovenstvo, aby nedbalo slov „jeho sestřence, Vojtěcha českého“. Posud že nebylo o něm nařízeno nic konečného, a že se to stane teprvé tehdy, až vyslyšena bude jejich a knížat rada; nechať jen pevně důvěřují jeho slovu císařskému, kteréž jim byl posledně dal v únoru v Salcpurku a rozmluvě, kterou jim byl slíbil pro nejblíže příští dobu [4]). Z Lipnice v Korutanech odebral se dvůr do Garstenu v Horních Rakousích a slavil tam dne 29. března květnou neděli; na to odešel do Švábska.

Králi Vladislavovi osud synův přes jednání v Norimberce nezůstal lhostejným. Také zajisté bylo naň z ciziny naléháno, aby se ho ujal. Není nám zcela jasno, zdali již 1171 nebo 1172 i papež Alexandr nepřimlouval se u krále za arcibiskupa. Breve sem se vztahující vydané z Frascati 28. ledna zachovalo se jen zkomolené bez udání pontifikátního roku papežova [5]). Breve toto svědčí, že papež a s ním také jiní počítali s určitostí na branné zakročení krále Českého a že od něho rázný krok očekávali. V po-

---

[1]) Mon. Boic. XXIX. str. 398. Annal. St. Rudberti Salisburgen. k r. 1170; u Pertze IX. 776 a v Erbenových Regest. I. 146 č. 332.

[2]) Böhmer, Regest. str. 135.

[3]) Annal. St. Rudberti Salisburgen k r. 1170; u Pertze IX. 776. Cont. Admuten k r. 1170; u Pertze IX. 584.

[4]) Erben, Regesta I. 145 č. 332.

[5]) Jaffé, Regest. str. 742 č. 8018. Erben, Regesta I. str. 147. č. 334.

dobném smyslu ucházel se papež také u Jindřicha Jasomirgota, vévody Rakouského [1]). Okolnosť tato jakož také i cit otcovský přiměly krále, že působil ne sice přímo ale předce nepřímo u císaře pro svého syna. Příležitosť k tomu poskytl mu císařsky smýšlející, tedy šismatický arcibiskup Magdeburský, Vigman, kterýž prodléval v Praze u dvora královského. Vigman cestoval z Rakous přes Čechy do Německa a zastavil se u krále Vladislava. Král tedy požádal Vigmana, aby císaři uvedl na paměť služby, které král Český říši prokázal a také v budoucnosti chce prokazovati a aby vymohl potvrzení syna jeho.

Jelikož arcibiskup Vojtěch, v Praze právě přítomný, prohlásil, že potvrzení to je možné, aniž by uraženy byly vážnosť a prospěchy císařské, žádá Vigman písemně císaře jménem královým, aby Vojtěch směl se dostaviti do Goslaru k sjezdu na listopad 1171 tam ustanovenému s bezpečným průvodním listem a aby tam směl věci své přednésti. Ale k prosbě této doložil charakteristický přídavek: „král Vladislav slíbil, kdyby s důvody a se ctí Vaší Milosti se nesrovnávalo kněžice Vojtěcha v hodnosť jeho uvésti, že proto nijakž nebude na Vás nevražiti, nýbrž že také tehdy chce až do smrti věrně v službách Vašich setrvati [2]). Jelikož Vojtěch nyní více nežli kdy před tím s Vámi souhlasí, radíme Vám, abyste jej nechali ke dvoru přijíti“ [3]). V těchto posledních slovech měli bychom tedy důkaz, že skutečně co cena smíření Vladislava s císařem v Norimberku musel vlastní syn padnouti za oběť.

Sjezd v Goslaru odbýval se v oktavu po sv. Martinu, tedy okolo 17. listopadu 1171 [4]). Nepodobá se pravdě, že

---

[1]) Jaffé, Regest. str. 742. č. 8019. Meiller, Regest. str. 49 a 230 klade breve na 12. listopadu 1170, což je skutečně možné.

[2]) „Nullum inde gravamen sustineat, sed in servicio vestro usque in finem fidelis permaneat.“ Erben, Regesta I. 146 č. 333.

[3]) Erben, Regesta 146. č. 333.

[4]) Annal. Magdeburgen. k r. 1171; u Pertze XVI. 193.

by se byl arcibiskup Vojtěch k němu dostavil, ale jisté je, že se o věci jeho mluvilo a o ní vyjednávalo. Neboť když císař Fridrich 20. února r. 1172, jak byl slíbil přede dvěma léty, přibyl do Salcpurku a tam přítomen byl provinciálnímu koncilu [1]), na nějž se Vojtěch, ačkoliv nebyl pozván, předce dostavil, mluvilo se tam o dohodnutí, které prý král Vladislav učinil s císařem o Vojtěchovi. Král Vladislav nabídl prý císaři za svého syna velké peníze; také prý se stalo usnešení, jak dokázal císař listinou od krále spečetěnou, aby Vojtěch veřejně spálil své pallium a zřekl se papeže Alexandra III.; avšak v této záležitosti že si císař přeje dříve vyslechnouti mínění Salcpurčanů. Vojtěch popíral, že by skutečně byla taková smlouva a prosil o laskavosť, aby o jiném sjezdě mohl se zodpovídati. Ale to bylo velmi nemilé duchovenstvu salcpurskému a zvláště přítomným třem podbiskupům Řezenskému, Brixenskému a Krckému, poněvadž viděli, že vyrovnání sporu tak trapného a zhoubného je zase pošinuto do dálky neurčité. A když ke všemu Vojtěch tajně vyšel ze Salcpurku, aby nemusel dáti určitou odpověď, zdali se milosti císařské podrobuje, nebo zdali chce nastoupiti cestu práva, probouzela se o tak neurčité povaze všeobecná nevole a císař naléhal důrazněji nežli kdy jindy na kapitolu, aby buď zvolila nového biskupa nebo aby kandidáta od něho naznačeného přijala. Duchovenstvo, kteréž nebylo poškvrněno šismou, mělo za to, že obojího nelze přijmouti a bylo rádo, když císař dále nenaléhal a k vyřízení věci ustanovil nejblíže příští svátek sv. Jana Křtitele. Do té doby však měli se vzdáti všelikého spojení s arcibiskupem [2]). Přes to však posvětil Vojtěch ve Fische více kněží [3]) a projevil svůj sou-

[1]) Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1172; u Pertze IX. 630. Erben, Regesta I. 147. č. 335. Chron. Magni presbit. k r. 1172; u Pertze XVII. 497, mýlí se ve vytknutí neděle, ale klade 19. únor; roku 1172 však byl rok přestupný. Annal. St. Rudberti Salisburgen k r. 1172; u Pertze IX. 777.

[2]) Erben, Regesta I. 147 č. 335.

[3]) Cont. Admuten k r. 1172; u Pertze IX. 584.

hlas, aby jeho sufragani, biskupové Frysinský, Augšpurský a Brixenský posvětili se svolením Alexandrovým dne 23. září 1172 v Pasově Děpolta, hraběte z Bergu ve Švábech na biskupa Pasovského [1]).

Právě tato pasovská záležitosť přiměla císaře, aby se vydal ze Salcpurku do Pasova, kde 29. února 1172 dal voliti připomenutého Děpolta [2]). Dne 26. března byl dvorem svým ve Vormsu, kde se zase mluvilo o výpravě do Lombardska [3]), kteráž však stala se možnou teprvé po dvou létech; na to vydával listiny mezi 19. a 24. dubnem ve Vircpurku [4]). Jelikož letopisci k r. 1172 mluví o tažení císaře proti Polanům [5]), v němž prý se súčastnil také král Vladislav II. [6]), a tažení taková obyčejně z jara se počínala, tož by pobyt ve Vormsu zcela dobře k tomu se hodil, aby k takovému tažení stalo se vybídnutí. Škoda že o tažení tom nejsme nijakž zpraveni; letopisy dolnosaského kláštera palidenského praví k r. 1172 jen zcela krátce: císař se vrátil, aniž by byl co vyřídil [7]). Naproti tomu mluví velké letopisy kolínské, ale k r. 1173 o skvělém výsledku. Uznání vrchního panství říše Německé a 8000 hřiven válečné náhrady byly prý výsledkem toho tažení, v němž se Bavorsko, Švábsko, Franky a Sasy, zkrátka veškero Německo takovým spůsobem súčastnily, jak se nestalo od pamětí lidských [8]). A o takovém

1) Chron. Magni presbit. k r. 1172; u Pertze XVII. 497.

2) Chron. Magni presbit. k r. 1172; u Pertze XVII. 497.

3) Annal. Colonien maximi k r. 1172; u Pertze XVII. 784.

4) Monum. Boic. XXIX. 1. 405—440.

5) Annal. Erphesfurden k r. 1172. Annal. Paliden k t. r. u Pertze XVI. 23. 94.

6) Jediným pro to pramenem: Annal. Prag. k t. r.; u Pertze III. 121.

7) „Imperator Poloniam petiit, sed inacte rediit.“ Annal. Paliden k r. 1172; u Pertze XVI. 94.

8) Annal. Colonien maximi k r. 1173; u Pertze XVII. 786; že letopočet je nesprávný, o tom svědčí nejen současné a na sobě nezávislé Annales Erphesfurden, Paliden a Pragen, které kladou 1172, nýbrž také Chronica principum Poloniae u Stenzla, Script. rer. Siles. I. 96, kteráž tu událosť klade do doby za panování Boleslava Kade-

všeobecném ruchu zbrojných sil byli by mlčeli všichni letopisci kromě kolínského k r. 1173? Pakli výprava ta byla skutečně podniknuta a pakli letopisec účel nevydává za skutek: tož mohla býti podniknuta jen na prospěch r. 1163 Slezskem podělených synů, někdejšího v Aldenburku zemřelého velkoknížete Vladislava, ani se viděli zkráceny Boleslavem Kadeřavým. Vrátil-li se císař, aniž by byl provedl nějaký skutek, stalo se tak zajisté také s Vladislavem, neboť jinak by byl opat Jarloch, kterýž tak rád slávu Vladislavovu vynáší, zajisté naprosto nepomlčel o této výpravě.

Súčastnil-li se král Vladislav v polském podniku, učinil tak jen proto, že se vůbec císaři byl zavázal; uhasltě starý žár bojovný, kterýž jej pudil do Palestiny a do Itálie, léta tížila šedého krále, zločin Svatoplukův, poměry církevní, jimiž tak velice trpěl syn jeho Vojtěch, kalily poslední jeho dny, neboť vždy ještě byl císař Fridrich neuprositelným. Rozkaz od něho vydaný: každý nově zvolený biskup musí býti svěcen od císařského arcibiskupa, Kristiana Mohučského, aby tím osvědčil své odpadnutí od Alexandra III. [1]), měl býti za každou cenu zachován; v tom tehdejší cesarismus spatřoval nejpodstatnější prostředek k vítězství. A za takového stavu věcí přinešena králi zpráva, že 1172 zemřel

řavého, kterýž předce zemřel 29. října 1172. (Podle Dlugosze, Mathias de Miechovia, Chron. Polon. str. 67. Corp. hist. Polon. Tom. II. Edit. Basileae 1862 a Tom. III. Genealog. str. 149.) Zemřel-li však Boleslav v říjnu 1172 (roku 1173 dne 31. srpna vydával již listiny Měčislav co velkokníže Polský; Lelewel, Polska III. 136), nemohla se proti němu vésti žádná válka 1173. A rozhodujícím naprosto v tom ohledu, že válka polská vedena byla 1172, je smrť Ludvíka II., lantkraběte Durinského, bratra královny české Jitky, kteráž se souhlasně klade do roku 1172. A tento lantkrabě uvádí se ve spojení s válkou polskou; tak v Annal. Erphesfurden k r. 1172: „Imperator Polenos petiit cum exercitu. Eodem anno Luodewigus provincialis comes Thuringiae obiit.“ Pertz XVI. 23. Annal. Paliden k t. r. Annal. Magdeburgen k t. r.; u Pertze XVI. 95 a 193. O rodině Ludvíka II. Annal. Staden k r. 1144; u Pertze XVI. 326.

[1]) Viz str. 274 tohoto díla.

Jan IV. biskup Olomoucký [1]). V Olomoucké úmrtní knize zaznamenán je k 1. dubnu po řadě IX., důkaz to, že jej XVII. století, a z tohoto století pochází kniha úmrtní, počítá za devátého biskupa Olomouckého; zcela správně, jelikož se sám v listině kláštera Hradišťského ze dne 16. června 1160 nazývá devátým [2]), Povýšen jsa r. 1157 po smrti Jana III. na stolec biskupský, dožil se povýšení Vladislava na krále a užil při té příležitosti výsady propůjčené jeho církvi od císaře Fridricha, aby za nepřítomnosti Pražského biskupa korunoval krále Českého [3]). Náležel řádu prémonstratskému i setkali jsme se s ním při důležitých obdarováních toho řádu 1160 a 1167 v Hradišti a Litomyšli. Také za Johanity a za klášter rajhradský zasazoval se svou biskupskou vážností. Olomouckému biskupskému kostelu získal Jan od knížete Fridricha všecky pozemky, kteréž tento držel v Mohelnici, sídle starého proboštství sv. Václava, ale za to mu postoupil biskupskou ves Mikalku, a co při ní bylo porůznu zboží biskupského [4]). Jaká byla činnost Janova za dlouhé nepřítomnosti biskupa Daniela v Pražské diécesi, o tom se nám naprosto zpráv nedostává; víme jen, že 1167 posvětil klášterní kostel ve Vimperku. Chválí se jeho laskavosť, zbožnosť a dobročinnosť. Pochován je v klášterním kostele v Hradišti u Olomouce [5]). Nástupcem jeho jmenoval král Vladislav ja-

[1]) Rok udává jen Granum Catalogi olom. u Ziegelbauera, Olom. Sacr. I. 328. Rkp. v zemském archivu; ale rok a den Fragment. Chron. v Dudíkových Mährische Geschichtsquellen I. 275. Tam je den úmrtní „ipso Kalend. April.“ zcela správně položen, kdežto Dobner, Annal. VI. 475 podle doksanského nekrologu položil: „XII. Kal. Martii (28 února) obiit Joannes Moraviensis Episcopus.“ Není-li tu míněn Jan III. Olomoucký? zvláště že také nekrolog kláštera alteichského v Dolních Bavořích (Archiv der k. k Akad. Sv. XXVI. 321) pro Jana IV. klade 1. duben.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 272.

[3]) Viz str. 225 t. d.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 303 k r. 1180.

[5]) Ziegelbauer, Olom. Sacr. I. 328. Rkp. Richterův, Series str. 44. Ziegelbauer poznamenává, že popel tohoto biskupa přenešen byl hradišť-

kéhosi Dětleba [1]). My již r. 1158 seznámili jsme se s Dětlebem, kterýž byl domácím kaplanem u biskupa Daniela v Itálii [2]). Když 4. dubna jmenovaného roku, v předvečer květné neděle, v tvrzi sv. Heleny před Bologní vypukl oheň v příbytku biskupově, kterýž ztrávil celou kapli a komnatu jeho, Dětleb jen s těží vyvázl smrti, maje už celá záda popálena [3]). Zdali tento někdejší domácí kaplan stal se biskupem, bude sice těžko dokázati, ale pravdě nepodobným by to nebylo.

ským opatem Robertem Sanciem (panoval od 1720 do 1732) do skvostného mausolea v křížové kapli v kostele klášterním. Hradišťské letopisy o tom mlčí.

[1]) Boček nazývá v „Přehledu knížat a Markrabat" tohoto biskupa Dětleba synem moravského knížete Oty II. Ve svých „Ergänzungen und Berichtigungen der Přemysliden-Stammtafel" rkp. v zemském archivu sig. II. 482 odvolává se Boček při tomto udání na „Hildegardus et Anonymus Gradicensis ad an. 1122" a na „Anonymus Lucensis." O Hildegardovi a Anonymovi Lucensis není posud nejmenší stopy. V Anonymovi Gradicen, nebo jak jej nazývá Pertz, v Annal. Gradicen děje se o Dětlebovi zmínka 1122 a 1140, z níž jen tolik vysvítá, že Oto II. měl syna, kterýž slul Dětleb; o duchovním stavu není také nejmenší zmínky. Jakási pravdě podobnosť, že tento Přemyslovec Dětleb mohl předce býti biskupem Olomouckým, spočívá ve slovech opata Jarlocha (u Pertze XVII. 688) k r. 1176, když Dětleb prostředkuje mezi knížetem Soběslavem II. a Znojemským knížetem Kunrátem III.: „quod a m i c i advertentes, scilicet socer ejus palatinus imperatoris et etiam mater nec non et episcopus Dietlebus." Jelikož na tomto místě uveden je biskup pohromadě s matkou a s tchánem (ačkoliv omylem) Kunrátem III., má se za to, že Dětleb je krevným příbuzným Kunrátovým, tedy Přemyslovcem. Než proti tomu mluví přede vším listiny. V sedmi rozličných listinách mezi 1174 a 1180 děje se o něm zmínka, ale vždy jen co o „Episcopu Olomucen" bez všelikého přídavku. Ale také v letopisech jmenuje jej opat Jarloch jen Olomouckým biskupem; a konečně olomoucké Granum nebo olomoucký nekrolog byly by se zajisté zmínily o důležité okolnosti, že Dětleb byl Přemyslovcem, ale tak psáno je k 4. listopadu jednoduše: „Obiit Detlebus X. episcopus". Co o něm praví olomoucká tradice, podává Richter, Series episcop. Olom. 45.

[2]) Viz str. 231 t. d.

[3]) Vincentii Annal. k r. 1159; u Pertze XVII. 676.

Vladislav měl v Danielovi velmi obratného rádce a císař oddaného přítele. Mohlo se předpokládati, že z tak dobré školy může vyjíti jen dobrý žák a Vladislav potřeboval právě 1172 takového žáka. Ostatně se podobá, že tento Dětleb nabyl již jako arcijahen bechyňský potřebné znalosti správy duchovní. V hodnosti této objevuje se 1167, pak 1170 [1]). Je-li to tentýž Dětleb, pak postoupil z arcijahenství bechyňského na biskupský stolec Olomoucký a mohl hned užiti své zběhlosti, jelikož záležitosti s arcibiskupem Vojtěchem nebyly ještě vyrovnány.

Císař Fridrich napomínal počátkem roku 1173 ministerialy salcpurské, „aby se vzdali spolku s nepokojnými kleriky, nechtějí-li se dožíti záhuby arcibiskupství Salcpurského". Císař jmenuje v napomínacím svém listě příčinu sporu bláhovou — jemu ovšem byla takovou — a sděluje, že předvolal arcibiskupa Vojtěcha a duchovenstvo salcpurské jeho se přidržující na říšský sněm do Vormsu, aby se tam s nimi naložilo podle práva a spravedlnosti. Také dal znáti, že by mu nebylo nemilé, kdyby ministerialové dříve se dostavili k jeho dvoru [2]), neboť asi spozoroval, že přívrženci Vojtěchovi se počínají již různiti, čehož by se mohlo užíti. Biskup Krcký Jindřich, kterýž 1169 a 1172 podával papeži Alexandrovi III. zprávu o stavu salcpurské záležitosti a pevně trval při svém poslušenství, najednou je stižen klatbou od Vojtěcha, poněvadž v dorozumění s papežským kardinálem legátem a kanonicky dosazeným arcibiskupem Mohučským Kunrátem zasazoval se u papeže za oddělení biskupství Krckého od salcpurské metropole, udávaje, „že Vojtěch od té doby, co se zase vrátil do země, statky církevní rozmrhává"; výčitce té však opírá se arcibiskup v přípise k salcpurské kapitole a ministeriálům arcibiskupství co nejrozhodněji,

---

[1]) Erben, Regesta I. 139 č. 319 a 149 č. 337. Že listina nenáleží do r. 1172, nýbrž do 1170, již nahoře jsme poznamenali.

[2]) Erben, Regesta 150 č. 338.

napomínaje jich, aby na říšském sněmě ve Vormsu protivili se oddělení biskupství Krckého [1]).

Sněm říšský odbýván byl skutečně o velkonocích (8. dubna) 1173 ve Vormsu [2]). Zdali se předvolaní dostavili nebo ne, letopisci nezaznamenali; ale o salcpurské záležitosti jistě se tam nerozhodlo; to se stalo teprvé 26. května 1174 v Řezně. Pakli tedy, abychom se vrátili k našemu nově jmenovanému biskupu Dětlebovi, čteme v nejstarších zápiscích biskupů Olomouckých, že Dětleb byl posvěcen teprvé 1174 [3]), ačkoliv byl jmenován již 1172, nemusíme se tomu, podle toho, co jsme slyšeli, diviti; král byl se již příliš odchýlil od šismy, než aby nového biskupa dal posvětiti od arcibiskupa šismatického, jak císař předpisoval; a na druhé straně vázán byl slibem nebo cítil příliš málo odvahy, aby veřejně vzepřel se císaři. Dětleb ostal tedy jmenovaným biskupem Olomouckým, až jej jiné časy a jiné osobnosti obklopovaly. R. 1172 byl tady ještě panovník Vladislav; 33 let panování jeho již uplynulo, po 15 let nazýval se králem Českým; skvělé skutky vykonal v Itálii po boku císařově, jméno své slávou ozdobil; císař Fridrich byl mu přítelem, pokuď hověl náhledům jeho a pokud se přidržoval šismatiků. Od té doby však, co se Vladislav spustil císařské politiky, mohl se jen při největší obezřelosti vyhnouti roztržce s císařem; nechal padnouti i vlastního svého syna Vojtěcha a předce nemohla se vrátit stará důvěra; pochopitelno — oba panovníci kráčeli různými cestami — papež Alexandr III. a Kalixt III.! Vladislav, muž velice zkušený, musel brzy seznati, že takového přátelství nelze udržeti a musel pomýšleti na prostředky, jak by unikl tak zoufalému postavení, aniž by uškodil rodu svému a jak by při tom dostáti mohl slovu císaři nedávno danému, že při něm vytrvá věrně až

[1]) Erben, Regesta I. 150 č. 339.
[2]) Annal. Colonien maximi k r. 1173; u Pertze XVII. 785.
[3]) Ziegelbauer, Olom. Sacr. I. 323. Rkp. v zemském archivě.

do smrti [1]. Když se Vladislav ohlížel po nejvýhodnějším prostředku, padlo na váhu zajisté také naléhání papeže, aby pomáhal arcibiskupu Vojtěchovi [2]. Tento prostředek nalézal v dobrovolném sestoupení s trůnu ve prospěch svého prvorozeného syna Fridricha, kterýž od 1169 slul knížetem Olomouckým. Kníže Fridrich měl v každém ohledu volné ruce, tedy také proti císaři, papeži a arcibiskupu Vojtěchovi.

Jak dlouho král s touto myšlenkou se zabýval, nedá se ovšem více dokázati; za den, za týden zajisté v něm neuzrála a to tím méně, že již před delší dobou dal pro sebe zříditi obydlí v klášteře Strahovském; ale že tato myšlenka konečně nabyla průchodu, je věcí dokázanou. Letopisec jeho, opat Jarloch, praví: „Roku 1173 nahlédl král Vladislav, že pro své stáří a křehkosť nemůže více nésti svízele výprav válečných a starati se o vládu a proto dospěl k rozhodnutí, které z počátku zdálo se slibovati dobrý výsledek, ale běda! později bylo příčinou nových nesnází. Fridrichovi slavně nastolenému odevzdal panství nad celou říší Českomoravskou a sobě ponechal k užívání [3] kromě jiného statek Budín [4] v Čechách ležící“. Letopisec nemohl pohnůtky k zřeknutí se trůnu udati zřetelněji a určitěji, nežli tady učinil; my k slovům jeho uvedli již dostatek dokladů. Letopisec však učinil ještě více. Jelikož klade zvláštní důraz na svízele výprav křižáckých, myslil při tom zajisté také na nejbližší pohnůtku odstoupení a ta spočívala v Uhrách, jak se ne bez důvodu domýšlíme. Dne 4. března 1173 zemřel tam král Štěpán III. v 25. roce života svého [5]. Jedna z jeho

---

1) Viz str. 281 t. d.

2) Erben, Regesta I. 147 č. 334.

3) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1173; u Pertze XVII. 685.

4) V Čechách je více míst toho jména: v kraji Litoměřickém, Bydžovském, Berounském a Královéhradeckém. Zdaliž Budín neležel v Královéhradecku? tam ležely rozsáhlé statky knížecí a u Krčína hrad Budín nazvaný.

5) Viz str. 240 t. d. Proti výslovnému udání Thuroczovu, že Štěpán zemřel 4. března 1173, uvádí se Heinrich's des Löwen Reise

sester Eliška, zaznoubena byla, jak nám známo, od r. 1157 s knížetem Fridrichem a druhá Hulicha s kněžicem Svatoplukem. Jelikož manželka Štěpána III., Anežka, dcera Rakouského vévody, Jindřicha Jasomirgota, neměla žádných dětí — později vdala se za Heřmana I., vévodu Korutanského z rodu Spanheimského [1]) — zůstal Bela III. jediným mužským potomkem z rodu Arpadovského a povýšení jeho na trůn sv. Štěpána bylo by nedoznalo žádného odporu, kdyby se byl nenechal vodit zámysly dvoru byzantského; ale takto setkal se hned, jakmile císař Manuel se hotovil osobně do Uher jej uvésti, s obtížemi. A aby tyto nemusel odstraňovati a aby se vyhnul poměru s císařem vždy více jej tížícím, král Vladislav, jak za to máme, rozhodnutí své rychleji provedl. Slavným nastolením po měsíci březnu 1173 odevzdal trůn synu svému Fridrichovi, aniž by byl o to dříve vyjednával s císařem Fridrichem, což mu ihned za provinění bylo pokládáno.

Král Vladislav nebyl zajisté povinen mocí císařské privileje, roku 1158 udělené [2]) — tehdáž obdržel pro sebe a pro své nástupce na trůně českomoravském hodnosť královskou — předsevzíti změnu trůnu jen se svolením císařovým; dostačilo, aby se všeliké formě vyhovělo, oznámiti, co se stalo. Pakli tedy Barbarossa krok králův vyhlašoval za nezákonný, osoboval si tím právo, jakého vlastně neměl. Ne tedy císař německý, ale lid Českomoravský měl příčinu jeviti nevoli nad odbytým nastolením. Zákon o nástupnictví podle stáří měl posud platnosť a porušení jeho nemohlo a nesmělo býti lhostejno právě těm Přemyslovcům, kteří

nach Jerusalem, kterouž 1172 nastoupil a při kteréž příležitosti dověděl prý se v Uhrách o smrti Štěpánově. Ale s dobou této cesty má se věc zrovna tak, jako s výpravou do Polska. Jako tuto tak také tam různí se letopisci o jeden rok. Cont. Admuten u Pertze IX. 584, Annal. Staden a Annal. Egmundani u Pertze XVI. 347 a 467 mají rok 1172, naproti tomu Annal. Colonien maximi u Pertze XVII. 785 r. 1173.

[1]) Cont. Claustroneoburgen prima; u Pertze IX. č. 30 str. 640.

[2]) Viz str. 225 t. d.

svým stářím měli právo k trůnu. Knížata Soběslav, Oldřich a Václav, synové Soběslava I., tedy strýcové Vladislava II. měli takové právo a obrátili se s ním k císaři. Oldřich byl mluvčím, neboť žil, jak víme, po mnohá léta při dvoře císařském. Žaloval, jak bratr jeho Soběslav již 12 let střežen je tuhým zajetím na hradě Přimdě [1]), jak on sám léta musí tráviti ve vyhnanství a jak nyní dostavil se čas, aby odměněny byly služby jeho císaři prokázané. Podle opata Jarlocha [2]) odpověděl mu císař: „Nikdy nám nemohlo přijíti na mysl, abychom jednomu nebo druhému pomáhali, dokud Vladislav, náš starý a o nás vysoce zasloužilý přítel říši spravoval; ale jelikož král nyní vládu se sebe složil a ji s pominutím císařské naší Milosti přenesl na syna svého Fridricha, chceme se vás ujmouti“. Zdali císař Oldřichovi takto nebo jinak odpověděl, to nerozhoduje; jisto je, že se ujal vypovězeného a uvězněného a že vinníky pohnal na svůj dvůr císařský.

Chorobný král, an nyní najednou celý svůj záměr viděl zvrácený, radil se s velmoži říše, co by se mělo státi a pokusil se o zprostředkování po dobrém. Pražský biskup Fridrich a nejvyšší truksas Vítek [3]) posýláni k císaři, jak se praví, do Norimberku [4]); ale nemohli pohnouti císaře, ačkoliv peníze přinesli, aby uznal změnu na trůnu českém. Snad císař, mysleli si, bude povolnějším, bude-li podle jeho

[1]) Viz str. 247 t. d.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1173, u Pertze XVII. 686.

[3]) Erben, Regesta I. 144, 145, 155, 156 b. r. 1169, 1175 a 1176 vyskytuje se Vítek co dapifer.

[4]) Jelikož posud se neobjevila žádná listina, která by byla 1173 vydána v Norimberce a letopisci mlčí o pobytu císařově v Norimberce toho roku, nelze také dobu toho pobytu ustanoviti. Svátky Vánoční 1172 ztrávil císař Fridrich v Augšpurku (cont. Claustron. Tertia k r. 1173, u Pertze IX. 630); pak se objevuje v Lenzburku, Sickingenu, Basileji, Vormsu a pak 7. a 8. června a 10. července ve Frankfurtě nad M. Stará říšská silnice vedla z Frankfurtu přes Vircpurk do Norimberka. Raumer, Hohenstaufen II. 540.

vůle Soběslav propustěn z vazby. Soběslav proto puštěn na svobodu a v Praze vítán velmi přívětivě od krále Vladislava a jeho syna Fridricha. Jeho neobyčejná pokora — navštivilť, nežli se králi představil, bosýma nohama posvátná místa v Praze — získala mu ihned srdce lidu, která byla již upomínkami na jeho dlouholeté utrpení obměkčena. Jaké tedy asi rozčilení způsobila v lidu zpráva, že Soběslav hned první noci utekl z Prahy ze strachu před Fridrichem, který jej chce oslepiti! Fridrich, beztoho neoblíbený, byl tímto útěkem a povídačkami, any se s ním spojovaly, mravně zabit a trůn byl pro něj, alespoň na tento okamžik ztracen.

Kníže Soběslav vydal se rovnou cestou s přivrženci svými, co jich právě mohl sehnati, k císaři. Setkal se s ním v Hermsdorfu [1]) a přednesl mu svou stížnosť, jak měl býti na rozkaz knížete Fridricha oslepen. Fridrich, jenž musel se obávati nejen císaře, nýbrž také silné strany české, kteráž se přidržovala Oldřicha, vydal se také na cestu do Hermsdorfu [2]), aby sočení přítrž učinil a císaře poddanou povolností usmířil. Naděje jej sklamala. Z knížat německých a z českých velmožů sestaven soud, jenž prohlásil jej za zbavena všeho práva k Čechám a k Moravě, poněvadž přijal trůn z rukou otcových bez souhlasu Čechů a ne z rukou císařových. Podržen ve vazbě. Soběslav, druhý toho jména na trůnu

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1174 jmenuje to místo „Erndorf", Annal. Pegavien k r. 1173, u Pertze XVI. 260 „Ermindorf"; Glosatoři prvních letopisů praví: „Hermsdorf in terra principum Reuss esse videtur". Annales Pegavien u vypravování událostí z r. 1173 přidržují se správně letopočtu; nejprvé sdělují událost v Ermindorfu: „A. D. 1173 imperator curiam habuit in Ermindorf; ibi rex Boemie deponitur et Zobeslao ducatus datur"; pak následuje: „Fervor aestatis et siccitas et frugum inopia" — tedy za léta — „nebula quoque periculosa" — na to podzimek a konečně „Luotwigus Monasteriensis obiit" (tento zemřel dne 23. prosince 1173); proto mohl býti dvůr v červnu v Hermsdorfě, když se císař u Frankfurtu zdržoval.

[2]) „Qui (Udalricus) habens et in Boemia multos oculte sibi faventes". Cont. Gerl. Abb. k r. 1173; u Pertze XVII. 685.

českomoravském, byl, když mu Oldřich jakožto staršímu trůn dobrovolně postoupil, od císaře v hodnosť svou uveden; ale musel se vzdáti královského titulu [1]) a přísahou se zavázati, že k tažení do Lombardska vypraví silný sbor pomocný a že starého krále slušně zaopatří [2]). Tajný článek smlouvy týkal se zajisté také pronásledovaného Vojtěcha, arcibiskupa Salcpurského. Tak počalo rokem 1173 panování Soběslava II. Král, který tehdáž dosáhl asi 63. roku věku svého, odstěhoval se na statky své manželky Jitky, do Merany [3]), severozápadně od Gluchova při saské Muldě, kam jej následovala také snacha Eliška, manželka Fridrichova. Tam zemřel již čtvrtého měsíce po svém vystěhování, dne 18. ledna 1174. Pochován byl nejdříve v kathedrálním kostele v Míšni, pod jehož právomocnosť náležel statek jeho manželky a teprvé později došel odpočinku v klášteře Strahovském v Praze, kde podle dřívějšího rozhodnutí chtěl dny života svého dokonati [4]).

---

[1]) A. D. 1173 „Imperator Fridericus in nativitate Domini curiam Auguste celebravit. Rex Bohemorum confectus senio filium suum Fridericum in locum suum absque consensu imperatoris substituit, unde imperator commotus, curia ipsis indicta, regiam potestatem, quam quasi ex heredidate sibi vendicaverant (což pak o smyslu privileje z r. 1158 byly snad pochybnosti?), ab ipsis abstulit, et quemdam Zobezlaum consanguineum ipsorum, quem ipsi multis annis incarceraverant, regio nomine sublato, ducem Bohemie constituit“. Claustroneoburgen tertia k r. 1173;, u Pertze IX. 630.

[2]) Hlavním pramenem k tomu, co nahoře vypravováno, je: Cont. Gerlaci Abb. na uv. m. Z cizích pramenů: Cont. Admuten, Claustroneob. tertia (nejlépe zpravená) a Annal. St. Rudberti Salisburgen k r. 1173; u Pertze IX 584, 630 a 777. Annal. Pegavien k r. 1173; u Pertze XVI. 260 a Hermanni Altahen Annal. k r. 1173; u Pertze XVII. 377.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. u Pertze XVII. 686, nazývá to místo „Mer“. Že je to nynější Merana, dokázal Dobner Annal. VI. 481.

[4]) 18. leden je nade vší pochybnosť dnem úmrtním. Opat Jarloch, olomoucký a podlažický nekrolog jej uvádějí; zábrdovický u Brna,

Když Vladislav zemřel, byly z dětí jeho na živu: s první manželkou, rakouskou Ketrudou († 1151), Fridrich, nyní ve vazbě u císaře, Svatopluk od 1170 prodlévající jako uprchlík v Uhrách, arcibiskup Vojtěch bez stálého bydliště, poněvadž byl od císaře vypuzen ze Salcpurku, a Anežka, později abatyše u sv. Jiří na Hradčanech; s druhou manželkou, durinskou Jitkou: Přemysl Otakar I., Vladislav III. také Jindřich jmenovaný, Rixa provdaná asi 1177 za Jindřicha z Medliku, mladšího syna Jindřicha Jasomirgota [1]), a Hedvika, která se stala jeptiškou. V nekrologu hradišťském a zábrdovickém [2]) děje se o ní zmínka k 16. lednu. Zdali Marta, kteráž se vyskytuje v těchže úmrtních knihách k 28. listopadu, byla také dcerou Vladislava II. [3]), to bude zrovna tak nesnadno dokázati, jako tvrzení, že děti Vladislava z druhého manželství odešly s rodiči do Merany a teprvé později do Prahy se navrátily. Opat Jarloch neumí o panování Vladislavově nic jiného zvláště vytknouti, nežli že král „česť domu božího přede vším miloval“ a proto dva nové řády v Čechách, premonstratský a cisterciácký, utvrdil. O řádu Johanitů, kterýž Vladislavem do Čech byl uveden, Jarloch mlčí. Ačkoliv nepopíráme, že zavedením obou těchto řádů země velice získala — první hleděl si zvláště úřadu kazatelského, tento vzdělávání pustých a lesnatých krajin, na Moravě byli posud vedle benediktinů jen premonstrati —

---

rkp. v zemském archivu udává 17. leden. Úmrtním rokem jmenuje Jarloch výslovně 1175. Již Dobner Annal. VI. 485 a sled. dokázal, co je nesprávného. Z cizích pramenů mluví pro 1173 Chron. Magni presbit. k r. 1174, u Pertze XVII. 498: „Pater (archiepiscopi Adalberti) rex Boemiæ . . . iam priori anno mortuus erat“.

[1]) Cont. Zwetlen altera k r. 1177; u Pertze IX. 541.

[2]) Rkp. v zemském archivu.

[3]) Boček, Přehled. Ve výtahu od něho vlastnoručně sepsaném, stojí k 28. listopadu jednoduše: „Martha ducissa“. Zemský archiv č. 12.228.

tož jsme přece jen toho náhledu, že hlavní zásluha Vladislavova spočívá jen v jeho pokojné politice zahraničné. Za celého jeho panování nepřekročil zahraničný nepřítel ani jednou hranice říše České, kdežto vojska česká v Uhrách, v Polsku a Itálii slávy a kořisti docházela. Tím zvýšil sebedůvěru svého národa; a co král sám obklopoval se královským leskem, uvykal lid jemnějším požitkům života, které mravy zjemňují a žízeň po vyšší osvětě — konečném cíli všech vlád a vládních způsob — podněcují; v tom spočívala velká zásluha Vladislavova.

I. O. G. D.

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

DR. BEDA DUDÍK,
O. S. B.

Díl IV.

OD ROKU 1173 AŽ DO ROKU 1197.

Pomocí slav. výboru zemského markrabství Moravského.

V PRAZE 1878.
NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

OBSAH.

KNIHA V.

Morava co údělné knížectví České. Od r. 1029 až do r. 1197.

KNIHA V.

MORAVA CO ÚDĚLNÉ KNÍŽECTVÍ ČESKÉ.

Od r. 1029 až do r. 1197.

HLAVA ŠESTÁ.

POČÁTKY MARKRABSTVÍ. Od r. 1173 do r. 1197.

Kníže Bedřich sesazen 1173. — Soběslav II. Soběslavic vladařem 1173. — Oldřich a Václav Soběslavici, a Kunrat III. Kunratovic správci Moravy 1173. — Obecný sněm zemský v Brně 1174. — Kunrat III., knížetem Znojemským, Oldřich Olomúckým a Václav Brněnským 1174. — Kníže Oldřich účastní se ve válečné výpravě císaře Fridricha I. do Italie 1174. — Soběslav II., kníže selský, ve válce s Rakousy 1176. — Kníže Oldřich uvězněn 1177. — Kunrat III. umírá, rovněž i Oldřich 1177. — Ota knížetem Znojemským a Václav Olomúckým 1177. — Kníže Bedřich opět v Čechách dosazen 1177. — Válka mezi Bedřichem a Soběslavem II. 1177. — Kníže Bedřich vítězem 1178 a 1179. — Morava pod ním sloučena 1179. — Soběslav II. umírá 1180. — Pelhřim biskupem Olomúckým 1180. — Kněžic Jindřich biskupem v Praze 1182. — Kníže Bedřich vypuzen na krátko skrze Otu Moravského 1182. — Ota markrabětem Moravským 1182. — Kúnice, první klášter panenský na Moravě 1183. — Biskup Pelhřim umírá 1184, po něm nastupuje Kajim 1184. — Kníže Václav proti knížeti Bedřichovi 1184. — Bedřich zase vítězem 1184. — Vá-

lečná výprava z Čech do Moravy, bitva u Loděnic 1185. — Smír Knínský 1186. — Rozepře biskupa Jindřicha Pražského s knížetem Bedřichem 1186. — Nová výprava křižácká 1188. — Knížete Bedřicha smrť 1189. — Markrabě Ota knížetem Českým 1189. — Sjezd Pražský a obecný sněm zemský v Sadské 1189. — Morava rozdělena opět mezi Přemyslovce 1189. — Založení kláštera premonstrátského v Louce u Znojma 1190. — Kníže Ota umírá před Neapolí, načež Václav Olomúcký stane se knížetem 1191. — Kníže Václav svržen kněžicem Přemyslem 1191. — Přemysl knížetem českým a kněžic Vladislav vladařem moravským 1191. — Kníže Přemysl ssazen a biskup Jindřich prohlášen knížetem 1193. — Po Kajimovi nastupuje Engelbert v Olomúci 1193. — Válka na Moravě 1194. — Morava opětně rozdělena 1195. — Přemysl proti knížeti Českému 1197. — Smrť biskupa knížete Jindřicha v červnu 1197. — Sněm zemský v Praze 1197. — Vladislav III. knížetem a Daniel biskupem v Praze 1197. — Vladislav se vzdává stolce českého ve prospěch Přemyslův a stane se markrabím Moravským v prosinci 1197.

Na sjezdě Norimberském v druhé polovici l. 1173 kníže Bedřich prohlášen za zbavena stolce česko-moravského nálezem soudu k účelu tomu zvláště sestaveného. Vytýkáno mu, že přijal korunu královskou bez souhlasu země, čili chceme-li určitěji se vyjádřiti, bez souhlasu česko-moravských velmožův duchovního i světského stavu, a bez svolení císařova, pouze z ruky otcovy. Právo, jehož se dovolávali jmenovaní velmožové, voliti knížete i tenkráte, když tu byl kněžic dle zákonitého řádu o posloupnosti k nástupnictví povolaný, může vykládáno býti jenom v ten smysl, že stavové vyjádření panovníkovo, „ten neb onen bude nástupcem“, jakožto návrh považovali a jej schválili, že cítili se povolanými, touto tak zvanou volbou zkoušeti, pokud při ustanovování nástupce vyhověno všem formálním a hmot-

ným podmínkám, kteréž jej ku vládě oprávňovaly. Jestliže „ordines země“, jak letopiscové velmože zemské k tomu povolané nazývají, stránku poslední svědomitě uvážili, pak vším právem upírali knížeti Bedřichovi nápadnictví trůnu. Náleželtě po zákonu o posloupnosti podlé stáří nejstaršímu Přemyslovci, a tím byl Soběslav II. Soběslavic. Uznav volbu tuto za podmínek nám známých, císař Fridřich učinil jenom, co dle tehdejšího ponětí právního císařskému veličenstvu příslušelo — stvrditi, co za právo platilo — jinakých závěrek z tohoto činu tenkráte nevyvozováno. Ani vnitřní správa v říši česko-moravské, ani soudnictví zemské, finančnictví nebo právo, válku vésti a mír uzavírati — samé to příznaky svrchovanosti — nevzaly tím ni nejmenší ujmy. Kromě toho, že panovník říše česko-moravské pozbyl názvu královského, který mu bez toho stolicí apoštolskou ještě nebyl potvrzen, čehož ku přenešení jeho na nástupce nezbytně bylo zapotřebí, zůstala říše tato ve svých poměrech k císaři německému nezměněna. Obvyklých tři sta oděnců k výpravě do Italie bylo jediné skutečné břímě, jemuž se vyhnouti nebylo lze, každé jinaké muselo dříve smlouvami býti ustanoveno aneb vyprošeno. Ne tak v zemi samé. Neobmezené vlády, kterouž provozoval, král Vladislav musil se zříci. Oprávnění Přemyslovci, posud dílem ve vyhnanství, dílem závislí ve své výživě na milosti královĕ, pozdvihli hlasu svého a naléhali na provedení starého zákona Břetislavova; Morava měla obdržeti zase údělná knížata svá, a sotva asi pobloudíme domnívajíce se, že ještě na sjezdě Norimberském, kdež byl převzal Soběslav II. vládu říše česko-moravské, kněžicové poděleni knížectvími Moravskými. V listině z r. 1174 čte se již o údělných knížatech Moravských. Žil-li král Vladislav po tomto činu ještě čtyři měsíce, a zemřel-li dne 18. ledna 1174; tedy obdržela Morava nejspíše v září 1173 údělná knížata svá opět. Od r. 1160 král Vladislav spravoval tuto zemi ve vlastním jméně [1]).

[1]) Viz díl III. str. 243 t. d.

Nyní ustanoveni jsou Soběslava II. mladší bratr, kníže Oldřich, a kněžic Václav a pak Kunrat III., syn Kunrata II. z linie moravské, za správce Moravy, listina latinská zove je gubernatory [1]).

Aby právně mohla býti provedena, vyžadovala změna ve správě vládní, jako byla právě svrchu zpomenutá, společné porady. V Norimberce ujednáno, by Moravě dostalo se opět knížat údělných; tam snad již i jmenováni nápadníci této hodnosti; leč jak krajiny rozděliti, o tom se rozhodovati mělo teprvé na obecném sněmě zemském. Že tento sněm zemský l. 1174 v Brně skutečně se odbýval, víme z listiny knížete Václava, svědčící klášteru Želivskému v Čechách. Moravští Ranožírovici, jichž vládyka tenkráte byl manem knížete Václava, postoupili jmenovanému klášteru za dvůr Stanimír (v kraji Jihlavském), kterýž druhdy byl daroval biskup Jindřich Zdík premonstrátům Želivským [2]), veliký les svůj „Borek“ na hranicích česko-moravských a nad to ještě 50 hřiven stříbra. Tuto výměnu stvrdil kníže Václav, dovolávaje se svědkův, kteří přítomni byli této tržbě směnné a nyní „na obecném sněmě zemském v Brně zasedají“. Mezi nimi jsou Stanimír a Ranožír [3]). Jesti to první zpráva o sněmě zemském na Moravě, a to za okolností zajisté povšimnutí hodných. Neobmezená vláda krále Vladislava podvrácena odstrčením syna jeho Bedřicha, obejití zákona a posloupnosti podle stáří, jehož se byl domáhal

1) Cod. Dipl. Mor. I. 288. Listina z r. 1174. Listina tato ostatně bez udání dne a roku náleží vzhledem k události vypravované ovšem do r. 1174, vydána však teprvé okolo r. 1177, poněvadž se v ní praví o Oldřichovi, Václavovi a Kunratovi: „tempore quo . . . Moraviam gubernabant.“

2) Cod. Dipl. Mor. I. 289 z potvrzení královny Konstancie, daného v Olomúci v lednu 1233. Cod. Dipl. Mor. 245, jakož se udává dle rukopisu Tišnovského ze stol. XIV., kterýž však posud nemohl býti nalezen.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 297.

Vladislav, zmařeno Přemyslovci samotnými; řád Břetislava I. nabyl platnosti.

Aby však řád tento nebylo lze opět staviti, k tomu čelila větší politická samostatnost knížat Moravských. Rozšířenotě právo společných porad a uzavírání na sněmu zemském, k němuž svolány rozličné svobodné třídy lidu, duchovenstvo, kastelánové či správcové župní a svobodní manové, také na Moravu. Zejmena pak přítomni byli na sněmu zemském opat Třebíčský Kuno, kanovník Olomúcký Chválek, kastelán Hodonínský Ratibor, župan neb kastelán Jihlavský Stanimír a manové knížecí, rytířové Ranožír a Miroslav. Pohříchu však nezachováno ni nejnepatrnější zprávy o tehdejším rokování; nelze ani s určitostí pověděti, jak krajiny mezi tři nápadníky, Oldřicha, Václava a Kunrata III. rozděleny byly. Ale tolik jisto jest, že Kunrat stal se knížetem Znojemským, neboť jmenuje se jím l. 1177 výslovně, druzí oba však pouze „Moravskými knížaty" slují. Leč z té okolnosti, že kníže Oldřich r. 1174 v Olomúci tamnímu chrámu biskupskému [1]) a kníže Václav v Brně blízkému klášteru Rajhradskému [2]) listiny dali a darování stvrdili, což by zajisté, nejsouce k tomu oprávněni, nebyli směli učiniti, soudíme, že Oldřich stal se knížetem krajiště Olomúckého a Václav knížetem krajiště Brněnského. Území Znojemské sdílel s knížetem Kunratem III. mladší bratr jeho Ota, jejž cizozemi, pokud Kunrat vedl správu [3]), zhola jenom „hrabětem Moravským" nazývali.

Zemský sněm v Brně měl však ještě také jiný účel. V Norimberce, jak nám známo, zavázali se přísahou kníže Soběslav II. a kníže Oldřich Olomúcký, že budou císaře Fridricha podporovati na jeho výpravě do Lombardska [4]). Chtěje výpravě této, v níž velikou naději skládal, zabezpe-

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 287.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 288.
[3]) Cont. Claustroneoburgen k r. 1176. U Pertze IX. 631.
[4]) Viz díl III. str. 293 t. d.

čiti prospěch pokud možná největší, Fridrich zahájil v Řezně dne 24. června 1174 tak skvělý sněm říšský, jaký v Bavořích od paměti lidské nebyl ani viděn [1]). Vždyť mělo na něm také dostati se zadostiučinění důstojnosti císařské, uražené arcibiskupem Salcpurským Vojtěchem! Vojtěch dostavil se, provázen příbuzným svým, vévodou rakouským Jindřichem Jasomirgottem, aby vyslechl konečně rozsudek z úst císařových. Od r. 1170 spor ten stále se vlekl. Mohl se nadíti výroku příznivého, poněvadž vzdoropapež Kalixt III. skoro již zapomenut byl; a však tu nová, netušená věc se do toho vpletla. Na počátku l. 1174 zemřel katolický biskup Brixenský Jindřich; nástupci jeho Richerovi odepřel arcibiskup Vojtěch, jakožto jeho metropolita z důvodů závažných posvěcení, pročež Richer obžaloval Vojtěcha na říšském sněmě Řezenském a vydatně jsa podporován císařem jakož i druhým podbiskupem Krckým, dovedl toho, že Vojtěch byl ssazen; všude pak rozšiřoval křivou pověsť, že sám papež Alexander III. jej ssaditi zamýšlel [2]). Císaři byla věc ta velice vhod, poněvadž jí dosáhl, čeho se byl dávno domáhal: úcty před svou vůlí a možnosti, arcibiskupství Salcpurské dle své chuti obsaditi a z poslušenství Alexandra III. je vymaniti [3]). Všichni přítomní knížata, kromě vévody rakouského, podepsali dekret. Arcibiskupství Salcpurské obdržel posavadní probošt Berchtensgadenský Jindřich, a tím že dostatečně potrestal Vojtěcha za zúmyslné porušení zákona svého, císař domníval se. Vojtěch postrádaje bez toho od smrti otce svého, krále Vladislava, pevného místa ku pobytu svému, hledal útěchy i útočiště u katolického papeže Alexandra III., jejž o všem, co se bylo událo, skrze kaplana svého Erkenbolda zpravil. Duchovenstvo řeholní

---

1) Annal. Colonien maximi k r. 1174. Chron. Magni presb. k t. r. U Pertze XVII. 887 a 498. Chron. Magni má „VII. Cal. Junii“ jistě místo „Julii“, což také potvrzuje Erben, Regest. I. 152 č. 344.

2) Erben, Regest I. 159 č. 360.

3) Erben, Regest. I. na uv. m.

zůstalo mu věrno [1]) a na něm zakládal svou budoucnost, kteráž uzavřením Řezenským valně se mu kalila [2]). Však ssazení Vojtěchovo nebylo hlavním předmětem na sněmu říšském; císař chtěl táhnouti do Italie, a k tomu potřeboval souhlasu říšských stavů, jehož také dosáhl. Bylo uzavřeno, vypraviti se za Alpy ještě průběhem tohoto léta. Říšský sněm trval dlouho; ještě dne 6. července podepisoval zde císař listiny [3]). Dne 2. září byl již v Basileji na cestě [4]), a dne 29. října započal obléhati Alessandrii [5]), vtrhnuv skrze Burgundsko přes Mont Cenis, Turin, Susu a Asti do Italie.

Výpravou touto zabýval se rovněž sněm zemský v Brně. Zdá se nám to vysvítati ze zvláštní doložky, kterou právě v této době nalézáme v listinách Oldřichových. Vyskytá se tu totiž jakožto datum formule: „když kněžic Oldřich se chystal na cestu s císařem Fridrichem do Italie“ s důležitým přídavkem: „po společné o tom poradě se všemi předními pány země“ [6]); společná porada však odbývána se všemi pány na obecním sněmě zemském v Brně r. 1174. Přítomni byli v Brně r. 1174 ovšem dle listin [7]) jenom knížata Oldřich a Václav a pak kněžic Spytihněv, syn Brněnského knížete Vratislava z linie moravské, zemřelého l. 1156. Poněvadž však máme listiny od knížete Soběslava II., na nichž uvádí se Znojemský kníže Kunrad III. za svědka, jichž

---

[1]) Erben, Regest. I. 154 č. 350.

[2]) Chron. Magni presbit. k r. 1174. U Pertze XVII. 498—501. Cont. Admunt. k r. 1174. Cont. Claustroneoburgen secunda k r. 1174. Annal. St. Rudberti Salisburgen k t. r. U Pertze IX. 585, 616 a 777.

[3]) Meiller, Regest. str. 51 č. 87.

[4]) Böhmer, Regest. str. 137 č. 2571.

[5]) Böhmer na uv. m.

[6]) „Ego Oldericus, dux predicte terre (Moraviae), communicato cum omnibus terre primatibus consilio, in expeditionem Italorum cum imperatore Friderico profecturus.“ Cod. Dipl. Mor. I. 287. Pak na uv. m. 288.

[7]) Cod. Dipl. Mor. I. 289.

obsah jediné na rok 1174 se vztahuje a kteréž těsně souvisí s listinami Oldřichovými z tohoto roku, na Brněnském sněmě zemském bezpečně vydanými, nerozpakujeme se tvrditi, že shromážděni byli na obecném sněmě zemském v Brně netoliko všichni tenkráte na Moravě a v Čechách žijící dospělí Přemyslovci, nýbrž i pánové čeští a moravští, a to za předsednictví samého knížete. Neboť jakmile byl Soběslav II. na trůn dosedl, doléhali naň kanovníci Olomúčtí žalobou, že jim mýto, tak zvané chomútné, kteréž jim byl otec jeho daroval a kteréž na Olšavě u Brodu Uherského z každého koně tažného vybírali, nespravedlivým spůsobem bylo odňato. Toto mýto jim Soběslav II. opět vrátil „u přítomnosti přemnohých pánů českých i moravských“ a to právě tenkráte, když Oldřich, kníže Moravský, chtěje dobrou sobě paměť pojistiti, témuž chrámu daroval celou vesnici Uhřičice, ležící na tržební silnici mezi Olomúcí a Kroměříží. To však stalo se, když Oldřich vzav radu se všemi pány, podstoupiti chtěl výpravu do Italie s císařem Fridrichem. A poněvadž právě tenkráte, když kníže Soběslav II. mýto svrchu jmenované navrátil, kníže Kunrat témuž chrámu daroval rolí náležející k zeměpanskému hradu Strachotínu nad stokem Dyje a Švarcavy, u okresu Dobřetínského, jejž byl Soběslav od dvorského šaška Kojaty koupil a rovněž hlavnímu chrámu Olomúckému daroval: soudíme z toho, že na obecném sněmě zemském v Brně, který nejspíše v červenci se odbýval, také kníže Soběslav II. a Kunrat III., kníže Znojemský, byli přítomni [1]). Dále pak se domníváme, že právě na tomto sněmě zemském naskytovala se nejvhodnější příležitosť novému knížeti, nahraditi škodu spůsobenou klášteru Hradišťskému r. 1161 přepadením města Olomúce [2]). A skutečně máme

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 292. Listina bez udání dne, vydána každým spůsobem po sněmu Brněnském „quod . . . denique privilegio confirmavit.“ Stvrzena knížetem Bedřichem okolo roku 1180. Cod. Dipl. Mor. I. 304.

[2]) Viz díl III. str. 245 t. d.

listinu bez udání dne [1]), dle které kníže Soběslav ihned „jakmile účastným se stal stolce otcovského“, klášteru Hradišťskému za velikou ztrátu, kterouž byl tento skrze něj vzal po smrti Oty III., knížete Olomúckého, daroval moravskou dědinu Bukovany a les u Nákla, čemuž připojil kníže Oldřich tamější svůj podíl lesa i krčmu svoji v Nákle a cokoliv tu byl ještě koupil od rytíře Sedlka ze Skrbně [2]).

Přímo před odjezdem svým z Olomúce vydal kníže Oldřich listinu o darování vsi Uhřičic, kteréž byl v Brně učinil. Bratr jeho kníže Václav byl u něho. Na listině této dočítáme se poprvé úplného seznamu kanovníků Olomúckých. Dle ustanovení biskupa Jindřicha Zdíka mělo jich býti dvanáct při chrámě sv. Václava; zde vyskytá se jich třináct s biskupem Dětlebem v čele; snad že tedy rozmnožena byla kapitola od času biskupa Jindřicha o jedno místo. A jelikož kastelánové Olomúcký, Hodonínský, Přerovský, Brněnský a Podivínský listinu spolu podepsali a vedle nich také soudcové zemští a jiná jména vzácná se objevují [3]); viděti z toho, že tu běželo o slavné loučení, když kníže Oldřich v měsíci srpnu se hnul, do Prahy se ubíraje, kdež jej bratr jeho Soběslav II. očekával. Kromě jiných šlechticů vydali se s ním na cestu: Držata, Zbraslav, Míchal, Ješutbor, Soběslav a Miroslav, týž, který na obecném sněmě v Brně byl podepsal směnnou smlouvu pro klášter Želivský. Před odjezdem daroval tento man knížete Václava Benediktinům Rajhradským dvůr svůj v Začanech v kraji Brněnském, doloživ k tomu, aby v každém případě nadání klášteru zůstalo, vrátil-li by se zdráv domů z italské výpravy knížete Oldřicha,

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 293, stvrzena 1179 Olomúckým biskupem Dětlebem.

2) V letopisech Hradišťských, rukop. v archivu zemském I. 36, děje se zmínka o lese u Nákla, jejž byl Oldřich daroval, ale nepraví se kdy; Boček, Cod. Dipl. Mor. I. 288 uvádí r. 1174.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 287. V knize přepisův arch. kapit. Olom. Sig. E. I. 27, část II. č. 1. str. 1.

aneb zhynul-li by tam buď mečem buď smrtí přirozenou [1]). Oněch pět svrchu jmenovaných šlechticů podepsali tuto jeho poslední vůli v Brně 1174, „když osvícená knížata Oldřich, Václav a Kunrat na Moravě vládli a pan Oldřich s císařem Fridrichem právě se chystal do Italie“. Také biskup Bedřich Pražský měl se odebrati k císaři, tak alespoň bylo přání císařovo; však Soběslav II. jej zadržel zpět, což mu císař ve zlé vykládal, žádaje za to v náhradu proboštství Mělnické pro jednoho ze svých příbuzných [2]).

Ku dni 8. září 1174 bylo vše k pochodu uchystáno; vojsko ne příliš četné hnulo se, a kníže provázel je až k Domažlicům u hranic bavorských. Přes Koubu na Řezně táhli Čechové za vůdcovství Oldřichova k Ulmu, kdež loupeživost jejich zavdala podnět ku srážce krvavé s tamními obyvateli, pak po staré silnici skrze Burgundsko do Italie. U Asti setkali se s císařem, byli s ním v Suse a započali dne 29. října 1174 společně s vojskem císařským obléhati Alessandrii. Špatné počasí [3]), nedostatek potravin, málo aneb pražádná naděje na kořisť a při tom všem žádný plat, to vzbudilo nevoli v řadách českých, ano i chuť k útěku. O vánocích 1174 rozkradl se jich valný počet, když byli marně u knížete Oldřicha za pomoc žádali, a vrátili se Pavií, kolem Milána, kdež někteří Čechové v zajetí upadli, přes jezero Comské a přes Alpy v příštím roce bídně domů [4]), nestarajíce se již dále o osud svého vůdce, o němž jediné se dovídáme, že přítomen byl dne 19. prosince 1174 obléhání města Roveredа [5]). Jmena zběhův šlechtických zazna-

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 288.

[2]) Erben. Regest. I. 155 č. 353.

[3]) Annal. Colonien maximi k r. 1174. U Pertze XVII. 787.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1175 (mylně místo 1174), neboť Gerlach praví na uv. m. „recedentes prima vigilia noctis illius, que lucescebat in vigiliam dominice nativitas, exstantis tunc temporis feria quarta“, narození Páně připadá však na středu nikoliv 1175, nýbrž 1174. U Pertze XVII. 687 a násl.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 290.

menal opat Jarloch [1]), jsouť to pánové, kteří podepsali výše jmenovanou listinu darovací rytíře Miroslava ve prospěch kláštera Rajhradského. Též jakýsi Spera (jméno ještě v XIII. století v Čechách a Moravě povědomé) a Orazza vyskytají se mezi nimi, nikoliv však Miroslav; osud jeho zůstal neznámým. Pánové právě zpomenutí neukázali prý se nikdy již na dvoře knížecím, pokud Soběslav II. panoval [2]). Snadně pochopitelno! Když totiž císař Fridrich, nejspíše za příčinou války italské, byl vypravil zvláštní poselství s nějakými dotazy ku králi Uherskému Belovi III., psal knížeti Soběslavu II., žádaje ho, aby mu odeslal odpověď krále uherského po známém nám arcibiskupovi Magdeburském Wiegmannovi [3]), při tom však aby neopominul vrátivším se rytířům uvoditi co nejpřísněji povinnosť jejich na mysl s vyhrůžkou, že zběhům na vždy zůstanou uzavřeny hranice říše česko-moravské [4]). Kníže Soběslav II., stvůra císaře Fridricha, o němž letopisec Reichersberský bez obalu praví, že zacházel s říší česko-moravskou zcela libovolně [5]), měl dle všeho, co další jeho dějiny nám ukazují, sotva asi tolik samostatnosti do sebe, aby nebyl vyhověl přání císařovu, a odtud ona úzkostlivost, s kterou vyhýbali se knížeti pánové do Moravy se vracející. Kníže Oldřich zůstal u císaře přes velikonoce 1175. Tu však i on s nečetnou družinou svojí byl propuštěn [6]), a takž v rouše poutnickém vraceli se domů, kdož před rokem se byli vypravili se štítem a mečem na čackých

---

1) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1175. U Pertze XVII. 688.

2) Cont. Gerlaci Abb. r. 1175 na uv. m..

3) Viz díl III. str. 280 t. d.

4) Erben, Regest. I. 156. č. 353 z r. 1175 dle Sudendorfa, Registrum I. 80. Jestliže snad list tento, ostatně bez udání dne, psán jest za příčinou četného prchání z řad českých, tedy nikoliv r. 1174, nýbrž 1175, výsledek jest vždy týž, a týká se rovněž zběhův z r. 1174, jakož asi oněch z r. 1175.

5) Chron. Magni presbit. k r. 1174. U Pertze XVII. 498.

6) Otto Sanblasian k r. 1175. Böhmer Fontes III. 605.

ořích plni důvěry v slávu, česť a poklady [1]. O knížeti Oldřichovi nedějí se od nynějška po delší dobu nižádné zmínky.

A jakož letopisec Reichersberský toho byl mínění, že vlastně jenom vůle císaře Fridricha vládne říší česko-moravskou, pociťoval rovněž i Soběslav II. pravdivost tohoto výroku. Když kníže neodeslal ihned dle přání Barbarossova biskupa Pražského Bedřicha do Italie, psal mu císař: „jest nám s podivením, proč jsi nedovolil příbuznému našemu, biskupovi Pražskému, k nám přijíti, jak jsme si přáli, z čehož soudíme, že náklonnosť tvoje k nám není ještě dokonalá. Hledíce k dobrodiním, jež jsme tobě prokázali, byli bychom se nadáli do tebe lepších věcí [2].“ Takými slovy mluvil by pán ku svěřenci svému!

Chtěje v pravý čas i v říši česko-moravské opříti se následkům, kteréž by snadně byly mohly vyplynouti z úsilné snahy císařovy, státi se imperatorem v klassickém smyslu toho slova, hleděl si kníže Soběslav utvořiti silnou stranu, na niž by v čas nouze mohl spoléhati. Stal se „knížetem selským“, t. j. hledal si přívržence v lidu. Tento svůj záměr dal na jevo, když v listině, vydané v měsící únoru 1177 ve prospěch kláštera Kladrubského v Čechách, užil slov: „zbaven jsa milosrdenstvím božím útrap vězení, postrádal jsem všelikých prostředků, důstojnosti kněžice přiměřených, a přec nechtěl jsem k vůli penězům utiskovati lid, kterýž po dlouhém čekání toužebně hleděl vstříc panování mému.“ To kníže vytknul, když Benediktinům Kladrubským v náhradu za půjčku, kterouž mu byli poskytli při jeho nastolení, postoupil veliké pozemky mezi řekami Suchou, Trnavou a Mží, a poddané kláštera osvobodil od ubytování knížecích psovodů, a zprostil je všeobecné povinnosti lesy mýtiti. Oba biskupové zemští, Bedřich a Dětleb, pak knížata Oldřich a

---

[1] Cont. Gerlaci Abb. k r. 1175. U Pertze XVII. 688.

[2] Erben, Regest. I. 156 č. 353.

Václav, uvedeni jsou za svědky jakožto „bratří knížete“ beze všeho dalšího titulu [1]).

Po takém osvědčení mohl ovšem letopisec Soběslavův, opat Jarloch, upřímně se přiznati, že kníže, byl-li donucen podniknouti výpravu do pole, jenom tenkráte cítil se bezpečným, viděl-li kolem sebe lid obecný. Aby lidu prospěl, nerozpakoval se i šlechtice uraziti, a ačkoliv spravedlivost jeho nedala se oblomiti nižádnými ohledy, bylo mu přece zvláštním potěšením hájiti chudého před bohatcem a násilníkem, a proto, dokládá Jarloch, nazýván knížetem selským [2]). Jestliže tato jeho snaha, býti věrným strážcem a ochrancem lidu naproti urozeným pánům, z ryzího vyplynula úmyslu, pak ovšem považovati můžeme pojmenování svrchu uvedené za jméno čestné. Povážíme-li však, že kníže Soběslav II. ihned po svém nastolení krvavě se pomstil na Kunratovi Šturmovi, svém někdy strážném a kastelánu na hradě Přimdě, dav jej zmrzačiti a odpraviti, ačkoli vycházeje z vězení byl mu slíbil odpuštění [3]); pak jiného významu nabývá výrok opatův, že Soběslav jenom tenkráte mněl se býti bezpečným na výpravách válečných, jichž šlechta se účastnila, když jej lid chudý obklopoval; bezděky tane nám tu na mysl pomsta krevní, kteráž příbuzným věrolomně popraveného Šturma svatou byla zajisté povinností. Veřejné pokání, jemuž se podrobil kníže po tomto skutku, smířilo jej sice s církví, nikoliv však s příbuzenstvem zavražděného.

Pověděli jsme již, že na sněmu říšském v Řezně dne 24. června 1174 ssazen byl arcibiskup Salcpurský Vojtěch a na jeho místo povýšen od císaře probošt Berchtesgadenský Jindřich. Kdožkoli z knížat říšských stavu duchovního i světského byli přítomni, souhlasili s tím, kromě vévody rakouského Jindřicha Jasomirgotta, jak nám povědomo,

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 295 a násl. V datování nehodí se epakty a konkury III. k r. 1177. Tehdáž byly epakty XVII. a konk. 5.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1174. U Pertze XVII. 687.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k t. r. na uv. m.

strýce arcibiskupova. Pravdě se velmi podobá, že ssazený arcibiskup nalezl ochranu i útočiště na dvoře Vídeňském. Že po smrti otce, krále Vladislava, do Prahy se již neodvážil, dosvědčuje letopisec Reichersberský [1]). Ale jenom tak zhola Vojtěch nesložil zbraně; bylť mu ještě katolický papež Alexander III. oporou zajisté dosti vydatnou [2]). Tudíž mohl se odvážiti, o vánocích 1174 brannou mocí zakročiti v zemích Salcpurských proti vetřelci Jindřichovi. Pokud při tom podporován byl vévodou Rakouským, nepraví se; ale podpory zajisté se mu dostalo, poněvadž císař roku 1175 nařídil přátelům svým a takměř chráněncům, knížeti Českému Soběslavovi II., markraběti Otakarovi Štýrskému a vévodě Korutanskému Heřmanovi, aby zdvihli válku proti Rakousku, ačkoliv arcibiskup se svým vpádem nepochodil, ano i stíhán byl až do Korutan od manův vetřelce Jindřicha a od falckraběte, jenž mu byl ku pomoci přispěl [3]). Opat Jarloch domnívá se [4]), že byl příčinou této války, ve které Štýrsko a Korutany s Čechami se spolčily [5]), spor jakýsi o meze, k němuž prý zavdal podnět les rozprostírající se mezi zemí českou a rakouskou, jak se ostatně i v letopisech Klosterneuburských o tom zmínka děje [6]); připomíná však dále, že Kunrat III., kníže Znojemský, uchýlil se ku straně Rakušanův. Poznámkou touto se uvozuje příčina zpomenutá ovšem v pochybnosť, kterou však lze vysvětliti, považujeme-li Vojtěcha a jeho politický směr za původ krvavého sporu, ačkoliv nelze popírati, že tenkráte skutečně tu byly neshody

---

[1]) Chron. Magni presbit. k r. 1174. U Pertze XVII. 498.

[2]) Těšicí list papežův k Vojtěchovi dto. Anagniæ 8. září 1174. Chron. Magni presb. na uv. m.

[3]) Chron. Magni presbit. k r. 1175. U Pertze XVII. 501. Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1175. Cont. Admunten k t. r. Cont. Zwetlen altera k t. r. U Pertze IX. 630, 585 a 541.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1176. U Pertze XVII. 688.

[5]) Cont. Zwetlen altera k r. 1175. U Pertze IX. 541.

[6]) Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1175. U Pertze IX. 630.

o meze, kteréž teprvé r. 1179 urovnal císař Fridrich [1]). Poněvadž by knížeti Soběslavovi bylo na nejvýše nepříjemným bývalo, míti v knížeti Kunratovi protivníka, kterýž by v případě války s Rakousy ve vlastní jeho zemi byl mohl naň udeřiti, odvrátili jej prý, jak Jarloch praví, přátelé Soběslavovi, Ota mladší, později tchán Kunrata III. a od r. 1180 falckrabě císařský, pak matka jeho a biskup Olomúcký Dětleb, od spolku rakouského, smířivše jej s knížetem Soběslavem [2]). Otovi mladšímu, bratru falckraběte Oty z Wittelsbachu, zejmena na tom záleželo, aby osamotněl vévodu Rakouského, vlastně arcibiskupa Vojtěcha; zastávaltě Ota zajisté, jakož Vitelsbachové vůbec, politiku císařovu, začež se jim v říjnu 1180 hojné dostalo odměny: Ota starší obdržel Bavorsko, vévodě Jindřichu Lvovi odňaté, Ota mladší pak falckrabství bavorské.

Jakého prospěchu však biskup Dětleb ve smíru tomto asi vyhledával, není nám jasno. Objevuje se sice ve všech listinách, které kníže touto dobou vydal, na př. v listině

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 301.

2) „Socer eius (Conradi) palatinus Imperatoris.“ Cont. Gerlaci Abb. k r. 1176. U Pertze XVII. 688. Poznamenavači na uv. m. u Pertze dokládají k tomu: „Otto, palatinus de Vitelsbach anno 1180 dux Bavarie factus“. Někdejší falckrabě Ota z Vitelsbachu, jenž byl od r. 1180 vévodou bavorským a téhož r. dne 11. června zemřel, byl by dle toho býval tchánem Kunrata III. Znojemského, čemuž však naprosto odporuje Buchner, Neuere Geschichte von Baiern I. 17. (V Mnichově 1831). Vévoda měl však bratra téhož jména, Otu mladšího, jemuž císař Fridrich propůjčil v říjnu 1180 bavorské falckrabství (Buchner, Geschichte von Baiern, kn. IV. str. 259, v Mnichově 1826), a o tomto Otovi mluví Jarloch; ten ovšem nebyl tenkráte ještě „císařským falckrabětem“. Dcera tohoto Oty, Eilika (Hedvika) stala se chotí „markraběte Moravského“. Jelikož Ota „princeps Moraviæ“, Kunrata III. Znojemského bratr, r. 1187 v listinách „Marchio Moraviæ“ se nazývá (Meiller, Regest. str. 64 č. 33); jest jasno, že Jarloch jednoho bratra mylně vzal za druhého. Vyznávátě Jarloch sám na uv. m. k r. 1176, že zejmena tyto zprávy psal teprvé za děda vévody, Jindřicha Jasomirgotta, a to z paměti a dle ústního podání.

dané r. 1175 klášteru českému v Plasech [1]), okolo r. 1176 klášteru Strahovskému [2]), 1177 klášteru Kladrubskému [3]), vždy po boku knížecím, z čehož bychom mohli souditi, že biskup Dětleb ve prospěch knížete Soběslava mír prostředkoval, jestliže u něho nepřevládal ryzejší úmysl, aby zachránil vlasť před hrůzami války bratrské. Marie srbská, matka Kunrata III., zdá se že vyhledávala již soběčtějších záměrů v tomto smiřování. Mladší bratr Bely III., krále uherského, Gejza prchl k vévodě Rakouskému a nebyl i přes vyzvání vydán. To zavdalo podnět k hrozbám, z nichž by snadně byla mohla vzniknouti válka s Rakousy, jejíž zhoubné následky by tím spíše se byly jevily v území Znojemském a vůbec v Moravě, kdež vdova po Kunratovi II. zajisté měla statky své, kdyby kníže Kunrat byl spolčil se s Jindřichem Jasomirgottem. Různé tyto zájmy vnukly s dostatek výmluvnosti přátelům Soběslavovým, aby v roce 1175 zachován byl ještě mír mezi Rakousy a říší česko-moravskou [4]); kníže Kunrat odtrhl se od Rakouska a spolčil se s knížetem Českým.

Nepřestávaje na tom, že byl straně své získal knížete Znojemského, spravedlivostí a moudrostí proslulého, kníže Soběslav potáhl k sobě celé zástupy námezdníků ze Sas, z Míšně, z Polska, z Rus i z Uher, a mohl tudíž l. 1176 vytrhnouti proti Jindřichu Jasomirgottovi s vojskem 60.000 mužův čítajícím [5]). V měsíci srpnu dal se na pochod Moravou dolů k hranicím rakouským. Tak veliké síle odolati netroufal sobě vévoda Jindřich, pročež ustoupil na pravý břeh Dunaje; i mohltě nepřítel popleniti a zhubiti celé po-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 290.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 294.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 295. Vročení neurčité.

[4]) „Anno 1175 Henricus, dux Austriæ, multis minis a Bohemo pro terminis, ab Ungaro pro fratre suo puero . . . pulsatur.“ Cont. Claustroneoburgen tertia k t. r. U Pertze IX. 630.

[5]) Chron. Magni presbit. k r. 1176. U Pertze XVII. 501.

říčí od Eggenburka v kraji nad Manhardským pohořím až k Dunaji a k Moravě. Když pak nepohodlné počasí nastávalo, vrátil se Soběslav do země své zpět s hojnou kořistí i přemnohými zajatci. Obléháním tvrzí vojsko jeho ani se nemeškalo; neběželoť o to, aby dobytou zemi obsadili, nýbrž toliko poplenili a tím protivníka zbavili prostředkův k útoku. Ale jakmile nepřítel zemi opustil, ihned sáhl vévoda Rakouský ku právu odvety. Oba synové jeho, Leopold a Jindřich, vtrhnuvše do území Znojemského [1]), plenili a pálili, obklíčili, ale toliko na den, Znojmo a spůsobili, že Soběslav II. ještě jednou vypraviti musil voje své. Od 10. až do 19. prosince 1176 byly krajiny dolnorakouské podél hranic moravských, zvláště pak roviny u cisterciáckého kláštera Světlé, opětně jevištěm divého, barbarského pustošení. Co předešlé zkázy bylo zniklo, dohubeno nyní [2]). Tenkráte zavražděn na hradě Vöttavském bratr jakéhosi Havla; za spásu duše jeho upsal právě-jmenovaný Havel, jak se podobá bratr řeholní kláštera Třebíčského, tomuto klášteru svému 160 hřiven.[3]) Poněvadž ve válce této oloupena a zneuctěna byla i místa posvátná, jako chrámy, při čemž zvláště vynikl jakýs hrabě moravský Vilém, pán na hradě Pulínském (snad Pulice u Znojma), jenž za to později vykonal pokání a zadostiučinění [4]), musil dříve nebo později stihnouti knížete Česko-moravského trest klatby, církví na takovéto počínání ustanovený, což stalo se mu tím osudnějším, když v příštím roce 1177 pozbyl hlavního podporovatele svého, císaře, a arcibiskup Salcpurský Vojtěch ještě v tomto roce 1176 proti němu

---

[1]) „Moraviam terram, comitis Otonis ingressi.“ Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1176. U Pertze IX. 631. Pánem v zemi byl vlastně Kunrat, ale Ota tu byl usedlý.

[2]) Cont. Claustroneoburgen tertia na uv. m. Cont. Admunten. Cont. Zwetlen altera k r. I. 1176. U Pertze IX. 585 a 541 a Cod. Dipl. Mor. 319 k r. 1186.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 348 k r. 1197.

[4]) Cont. Gerlaci abb. k r. 1181. U Pertze XVII. 691.

vystoupil s vážnou žalobou. Víme, jak tento pronásledovaný a krutě potlačovaný muž jenom ještě v papeži Alexandrovi III. měl přítele a pomocníka [1]). Žaloby na říšském sněmu v Řezně 1174 naň uvalené, kteréž měly za následek jeho ssazení, byly znovu zkoumány a křivými shledány na sjezdě církevním, jejž byl vyslanec papežský Walter položil v Ostřihomě ku dni 24. června r. 1176. Arcibiskup Vojtěch byl ode dne 1. srpna osobně přítomen a měl tudíž příležitost, podati zprávu o všem, co se bylo mezitím přihodilo na Moravě i v Rakousích, kdež vévoda Jindřich Jasomirgott dne 13. ledna 1177 byl skonal. Že zpráva ta nebyla asi ve prospěch Soběslavův, dosvědčují potomní události [2]), avšak i Vojtěchovi nebyl sjezd církevní rozhodujícím; vyšší ohledy státní, jež nastaly příčinou porážky císařovy u Legnana [3]) dne 29. května 1176, prospěch jednotlivce podřizovaly obecnému dobru. Císař ustal ve svém odporu proti papeži Alexandrovi III., kterýž za to vyhověl mnohému přání císařovu, pokud se nepříčilo jeho politice. Při slavném smíru, jejž uzavřely dne 24. a 25. července 1177 před hlavním vchodem do chrámu sv. Marka v Benátkách obě nejvyšší mocnosti, císařství a papežství [4]), přítomni byli arcibiskup Salcpurský Vojtěch a česko-moravský metropolita Kunrat Mohučský [5]). Po dlouhé důvěrné rozmluvě s papežem, prohlásil Vojtěch jemu i císaři, že jest odhodlán vzdáti se práva svého k Salcpurku; totéž učinil také probošt Berchtesgadenský, císařem ustanovený, kterýž obdržel 1178 biskupství Brixenské. Papež přijav „k vůli míru“ [6]) zřeknutí se Vojtěchovo, dal arcibiskupství Salcpurské v náhradu Kun-

---

[1]) Erben, Regest. I. 158 a 160 č. 359 a 361.
[2]) Chron. Magni presbit. k r. 1176. U Pertze XVII. 501 a násl.
[3]) Annal. Pegavien k r. 1176. U Pertze XVI. 261.
[4]) Conventus Venetus k r. 1177. U Pertze, Leg. II. 151—159.
[5]) Chron. Magni presbit. k r. 1176. U Pertze XVII. 501.
[6]) „Ob gratiam et favorem imperatoris“. Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1177. U Pertze IX. 631.

ratovi z Vitelsbachu [1]), jehož arcisídlo zůstalo po přání císařově posavadnímu kancléři jeho Kristianovi z Buche [2]) Kristian spravoval je až do své smrti, kteráž jej stihla nedaleko Říma dne 25. srpna 1183. Po jeho smrti vrátil se zase Kunrat do Mohuče, Salcpurk pak převzal Vojtěch, kdež i skonal; čas mezi tím uběhlý byl ztrávil pod opatrováním patriarchy Voglejského Oldřicha [3]), spokojiv se důchody proboštství Mělnického [4]), tytýž i Prahu navštěvuje.

Bitva u Legnana a smír Benátský měly však ještě jiné následky v zápětí, ano působily i v samu říši česko-moravskou. Jako se totiž císař Fridrich před oněmi událostmi přičiňoval, aby odvrátil hodně mnoho duchovních i světských knížat od pravého papeže Alexandra III., a chtěje dosíci účelu toho, ne vždy úzkostlivě sobě počínal ve volbě prostředkův; rovněž tak snažil se nyní napraviti škodu, kterouž byl spůsobil posavadní politikou svojí. Budiž tu pouze jediný příklad uveden. Za dlouhotrvalého sporu salcpurského octlo se přemnoho majetností tamějšího arcibiskupství v cizích rukou. Při slavnosti smíření v Benátkách ustanovil císař, aby všeliká tato odcizení pozbyla platnosti a aby majetek církevní opět byl tak upraven, jako se shledával 1164 při smrti arcibiskupa Eberharda [5]). A jako se zbožím hmotným, zacházel císař rovněž i s osobami. Kdož nebyli papeži vhod, nelíbili se také jemu. Kníže Soběslav II. však nezabránil minulého roku v Rakousích skutkův, za něž mu bylo zakusiti pokárání církevního. Opat Jarloch neuvozuje to za věc jistou, poněvadž se na ni dobře již nepamatoval, když spisoval události r. 1176, ale pravdě se podobá, co

---

1) Literæ Imperat. ad clerum Salzburgen ze dne 9. srpna 1177. U Pertze, Leg. II. 159. Erben, Regest. I. 160 č. 363.

2) Erben, Regest. I. 160 č. 362.

3) Erben, Regest. I. 161 č. 364.

4) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 694.

5) Literae Imperat. ad clerum Salzburgen. U Pertze, Leg. II. na uv. m.

byl slyšel, že totiž papež Alexander III. vydal kletbu na Soběslava za příčinou hrozných výjevů v Rakousích [1]). Zůstati na dále ve spolku s knížetem do klatby daným, nesrovnávalo se zajisté s prospěchem císařovým, a to tím méně, když kníže Soběslav vydal Gejzu, jenž ubíraje se 1177 k císaři, aby žádal ochrany jeho proti bratru Belovi III., se záměrem tímto se byl svěřil knížeti Soběslavovi [2]); neboť vydáním Gejzy s dostatek dal na jevo Soběslav, čího spolku by vyhledával v případě potřeby, a jak velice zasluhuje výtky vyslovené mu již r. 1174, „že mysl jeho nepřilnula posud dokonale k císaři“ [3]). Ba ještě více. Z letopisův Pražských dovídáme se k r. 1177, že Oldřich, kníže Olomúcký, uvězněn byl knížetem Soběslavem [4]). V únoru 1176 byl však ještě s bratrem svým Václavem a s biskupem Pražským a Olomúckým na dvoře knížecím [5]). O příčinách jeho uvěznění nižádné neděje se zmínky, jenom letopisec Klosterneuburský mluví o útiscích, jež snášeti bylo tenkráte některým šlechticům českým od knížete selského, a aby útisků těch se zbavili, sháněli prý se po zahraničné pomoci [6]). Byl snad kníže Oldřich ve spojení, aneb posléze v čele nespokojené šlechty? Knížectví jeho obdržel Václav, posavadní kníže Brněnský, a Brno přešlo na Kunrata III.[7]), kdežto Znojmo nyní připadlo knížeti Otě samotnému [8]). O Oldřichovi mlčí od nynéj-

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1176. U Pertze XVII. 689.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1177. U Pertze XVII. 689. Chron. Posonien u Endlichera, Script. rerum Hungar. I. 57. ale nesprávně k r. 1178 místo 1177. Pak Cont. Claustr. tertia mylně k r. 1178. U Pertze IX. 632.

[3]) Viz str. 12 t. d.

[4]) Annal. Pragen k r. 1177. U Pertze III. 121.

[5]) Erben, Regest. I. 156 č. 354.

[6]) Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1178. U Pertze IX. 601.

[7]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1177. U Pertze XVII. 689.

[8]) Mínění svrchu vyslovené opíráme jenom o tu okolnost, že od r. 1181 vyskytá se v listinách Ota jakožto „dux, princeps Moraviae“, kdežto jmeno Kunratovo na prosto zmizelo rokem 1177, ve kterém jmenuje se „princeps de Znoiem“.

ška dějiny úplně. Kniha úmrtní v Olomúci vzpomíná jeho v den 18. října jakožto dobrodince chrámu, jemuž byl daroval zboží Uhřičické [1]). Snad že to byl den úmrtí, ale kterého roku nevíme; rovněž i o jeho choti [2]) a potomcích neumíme ničeho pověděti. Avšak Kunrat III. vyskytá se ještě dne 12. března 1177 jakožto kníže Znojemský [3]) v listině biskupa Pražského Bedřicha. Jest to poslední zpráva, již nalezáme o něm v listinách. Nekrolog Olomúcký jmenuje jej ku dni 11. listopadu. Měl-li choť jakou a kterou, o tom nejsme zpraveni. Však dosti již, vidíme, že r. 1177 v říši česko-moravské děly se veliké změny, svědčící o dosti samostatném počínání si knížete, což asi nebylo císaři valně po chuti; neboť již dříve praveno o něm, že chtěl, „aby jeho vůlí spravovala se říše česko-moravská" [4]). Za takých okolností nabývá hodnověrnosti zpráva letopisův Světelských, že císař za pobytu svého v Italii ssadil knížete Soběslava II. a Čechy opět udělil v léno kněžici Bedřichovi [5]), jejž byl 1173 v Norimberce zbavil trůnu, a kterýž zdržoval se od té doby dílem v Uhřích, dílem na dvoře císařském aneb

---

1) Necrol. Olom. ku dni 18. října. „Vlricus dux donator obedientie de Vchrichych". Viz str. 8 t. d.

2) Dobner, Annal. VI. 478 jmenuje Oldřichovu choť Žofii, dceru markraběte Oty Míšenského. Podobně učinil i Böttinger, Geschichte von Sachsen I. 126. Praví: Jedna z dcer (Oty Bohatého), Žofie, provdala se za kněžice Oldřicha Českého a po druhé pak za purkrabí Fridricha Norimberského; druhá, Adela, za kněžice Otakara Českého." Ota Míšenský z rodu Vitinského měl ovšem dceru Adelu, kteráž stala se chotí Otakarovou, ale od něho byla zapuzena; leč o jiné dceři neví současnosť ničeho. (Viz rodopis domu Vitinského u Dambergera, synchronist. Geschichte sv. IX.). Purkrabí Fridrich Norimberský, hrabě Zollernský, oddán byl ovšem se Žofií; ta však byla hraběnkou Rätzkou a dědičnou dcerou třetího purkrabí Norimberského, Kunrata. (Gfrörer, Gregor VII. sv. VII. 342).

3) Erben, Regest. I. 158 č. 358.

4) Viz str. 11 t. d.

5) Cont. Zwetlen altera k r. 1177. U Pertze IX. 541. „reinvestivit."

kdekoliv jinde mohl. Ovšem že slíbil za to asi Bedřich císaři veliké peníze, jež později Čechy i Morava musily sehnati [1]). Nejvhodnější příležitosť k slavnému udělení se naskytla, když dne 24. února 1177 u zámku Candelare, poněkud jižně od Pesara, císař Fridrich v léno propůjčoval vévodství rakouské Leopoldovi V. (VI.) [2]) po smrti otce jeho Jindřicha Jasomirgotta, jenž nohu zlomiv, dne 13. ledna t. r. byl skonal. Válka, kterouž ve prospěch Bedřichův započal vévoda Leopold v měsíci červnu proti knížeti Soběslavovi, může býti dokladem.

Propůjčeny sobě měl ovšem Čechy kníže Bedřich, nejstarší syn krále Vladislava, ale pánem tu ještě nebyl. Spůsob, jak by se v zemi uvázal, ponechal císař vlastnímu jeho důmyslu. Následovaltě zde příklad císaře Jindřicha IV., jenž také roku 1101 podobným spůsobem udělil říši česko-moravskou knížeti Oldřichu Kunratovici [3]). Jako tehdáž, i nyní zbraněmi musela se klestiti dráha ke stolci knížecímu. Ve svatu svém, novém vévodovi rakouském Leopoldovi, shledal kníže Bedřich ochotného podporovatele — měltě Leopold posud ještě v živé paměti pustošení Soběslavovo u Světlé! — a v knížeti Znojemském Otovi přítele, jakým se nepovrhuje, jenž, jak později se ukáže, uměl dáti jednotu i směr ruchu, kterýž jevil se u jedné části šlechty česko-moravské za příčinou zprávy o ssazení Soběslava II. Letopisové Klosterneuburští praví, že tito šlechticové cele se poroučeli v řízení a moc vévodě Leopoldovi, dovolávajíce se pomoci jeho „proti uchvatiteli Čech [4])“. Tu máme pravý výklad přijatého názvu „kníže selský“.

Chtěje v čas opříti se spolku tak hrozivému, zdvihl kníže Soběslav II. válku ještě téhož r. 1177; doufaltě pevně

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1179. U Pertze XVII. 690 in fine.

[2]) Cont. Claustroneoburgen tertia a Cont. Zwetlen altera k r. 1177. U Pertze IX. 631 a 541.

[3]) Viz díl II. str. 375 t. d.

[4]) Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1178. U Pertze IX. 631.

v Uhry, a v naději té vtrhl do území Znojemského. Bratr jeho Václav, kníže Olomúcký, byl mu nápomocen; snad i také z Brněnska dostalo se mu pomoci [1]), poněvadž spojencové protiknížete Bedřicha neušetřili ni jedné ni druhé země, když bylo štěstí válečné neoblíbeného nyní knížete opustilo. Aby totiž spojenci svému, knížeti Otovi, přispěl ku pomoci [2]), překročil vévoda Leopold, jehož bratr Jindřich Medlický tehdy právě byl pojal za manželku dceru krále Vladislava, Richsu [3]), která dne 19. dubna 1182 skonala a v Svatém Kříži jest pochována [4]), s vojskem svým dne 23. června řeku Dyji, — tedy čtyři neděle před slavným smírem císaře s papežem v Benátkách, při kteréžto slavnosti také nejspíše kníže Bedřich byl přítomen, poněvadž ještě dne 14. června 1178 u císaře v Turině meškal [5]) — udeřil hned na zejtří na knížete Soběslava II. v táboře jeho a obrátil jej na útěk. Pronásledování trvalo až do pozdní noci. Také v příštích dnech vojsko vítězné stíhalo prchající, a ačkoliv zdržováno bylo velice u pochodu svém krajinami hornatými i bažinatými,

---

[1]) Brněnsko popleněnoRakušany, což by se nebylo stalo, kdyby nebylo bývalo při Soběslavovi, z čehož zároveň zjevno, že mělo přece asi jiného knížete nežli Znojemsko, kteréž účastnilo se pustošení. Cont. Claustroneoburgen secunda et tertia k r. 1178. U Pertze IX. 617 a 631. „Leopoldus, dux Austriae, contracto exercitu, terminos Boemorum intravit, et duabus provinciis, Olmunz scilicet et Brunne, vastatis, in sua rediit.“ Srovnáme-li s tímto místem vypravování Jarlochovo, dle něhož by byl měl kníže Kunrat oba úděly „cui (Conradi) prius dederat terram Brunensem nunc velit non solum datam retrahere, ipsumque, si posset, vita privare atque etiam suam Znoymensem invadere“ (U Pertze XVII. 689 k r. 1177): shledáme, že právě tuto nelze spoléhati na Jarlocha.

[2]) „Cum Austriensibus, quibus iam confederatus erat.“ Cont. Gerlaci Abb. k r. 1177. U Pertze XVII. 689.

[3]) Cont. Zwetlen altera k r. 1178. U Pertze IX. 541.

[4]) Cont. Zwetlen altera k r. 1182 a Auctarium Sancrucense k r. 1223. U Pertze IX. 542 a 732. Necrol. Claustroneoburgen. Pez SS. I. col. 493.

[5]) Meiller, Regest. str. 234 č. 256.

podařilo se přece vévodě Leopoldovi a spojenci jeho, knížeti Otovi, rozraziti vojsko české. Soběslav II. ustoupil do Čech, bratr pak jeho, kníže Václav, zavřel se do Olomúce. Letopisec Rakouský, z něhož tuto čerpáme, nazývá Olomúc „hlavním a biskupským městem Moravy“. Ješto nepřítel byl v patách, zataraseny rychle brány kamením, a zdi obehnány kolím. Ale již ve svatvečer před sv. Petrem a Pavlem, dne 28. června, vévoda Leopold položil se táborem před město. Na zejtří skoro všechno vojsko z čista jasna hnalo útokem na město, ale bez vyššího rozkazu, podnětem toliko dvou mladinkých mužů; od rána až do večera trval útok, že však podniknut byl bez náležitého rozmyslu, minul se na dobro s prospěchem. Ačkoliv chatrně ozbrojeni — bojovánotě koly a kamením, ano z nedostatku kopí hazecích i některé zdi a hradby přední pobořeny, aby jen bylo čím házeti — obleženci vedli sobě chrabře. Na straně rakouské přišli prý o život toliko dva, jeden kamenem a druhý, lučištník, šípem, který jedem byl napuštěn, kdežto na straně protivné přemnozí prý zhynuli dílem před hradbami, dílem v blízké řece Moravě. Třetího dne svolána rada vojenská v táboře Leopoldově, i uzavřeno, dáti se pochodem zpět, poněvadž uherský král Bela III. ve prospěch Soběslava II. hrozil vtrhnouti do Rakous. V nejlepším pořádku a v úplném bezpečí vrátilo se vojsko rakouské domů; obě území, Brněnské i Olomúcké, zpustošena úplně ohněm i loupeží [1]).

Když po této porážce, kterouž mu byl Leopold Rakouský spůsobil, kníže Soběslav do Čech se navrátil, nebylo ho zajisté tajno, že boj mezi ním a protiknížetem Bedřichem

[1]) Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1178. U Pertze IX. 631 a 632. Že události tuto vypravované spadají na r. 1177, vysvítá z Cont. Gerlaci Abb. k r. 1177. (U Pertze XVII. 689) a letopisec sám dosvědčuje to, neboť vypravuje k témuž roku 1178, jak kníže Bedřich povýšen byl od císaře za knížete Českého, a jak kníže Soběslav zrádným spůsobem vydal uherského Gejzu Belovi III., což událo se, jak známo, léta 1177. Letopisec spletl události dvou let k roku 1178.

nikoliv není u konce, nýbrž teprvé v počátcích, a že Bedřich, jemuž byla otevřena nyní celá Morava, co nevidět asi se objeví. Bylo tudíž radno, činiti v té příčině důrazná opatření. Máme z této doby dvě pamětihodné listiny knížete Českého Soběslava II. Jedna, dána před zářím 1178 [1]), rozhojňuje důchody a majetek kapituly Vyšehradské, kromě jiných výhod, podílem z mýta pod Podivínem a okresem sv. Martina v podhradí Pražském, kterýž náležel druhdy matce Soběslavově, Adlétě. Biskup Olomúcký Dětleb uvozuje se tu za svědka zároveň s biskupem Pražským. Druhá listina bez vročení sice, ale nejspíše téhož roku 1178 vydána [2]), jest, pokud známo, první psaná výsada, Nemcům Pražským udělená, kterouž vyňati byli ze soudní moci úřadů župních a osvobozeni od některých obecních povinností župních. A ješto si směli sami rychtáře svého voliti, dle právních obyčejů svých německých žíti a nálezy činiti, ano i vlastního faráře sobě jmenovati při kostele sv. Petra na Poříčí: bylo tím samostatné jich postavení v Praze stvrzeno, ustanovením pak, aby spravoval se rovněž jich právy a obyčeji, kdokoliv by z ciziny přišel a s nimi tu společně bydleti chtěl, zabezpečena Němcům neobmezená volnost, šířiti obec svoji v podhradí Pražském přijímáním nových sousedů, pokud by se jim zdálo za podobné. Meškal-li kníže vně země, příslušelo dle této výsady Němcům hájiti bran hradu Pražského. Tak důležitou listinu výsadní nevydal asi bez uvážení bedlivého kníže Soběslav tou dobou právě, když císař Fridrich jej prohlásil za zbavena trůnu. Chtěl si takto nejspíše získati přízeň cizinců, pozbyv jí u velmožů vlastní země. Bylo to jednání opatrné, ale neopatrno bylo, že nedal opatřiti cesty do Čech vedoucí. Za nedlouho bylo mu pykati této neprozřetelnosti.

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 297. Poněvadž k roku 1178 položena jest indikce XI., která však se končí 25. zářím; domníváme se, že spadá listina tato ještě před září 1178.

[2]) Erben, Regest. I. 161 č. 365.

Že byly žně již přede dveřmi a vojsko jeho ponejvíce ze sedlákův se skládalo, rozpustil je doufaje, že v čas nebezpečenství je bude moci opět svolati. Když však nebezpečenství skutečně nastalo, a protikníže Bedřich s česko-moravskými nespokojenci a s Němci, jež mu byl císař poslal, v létě r. 1178, na všechen spůsob po 14. červnu, neboť toho dne byl ještě v Turině, na pomezí se objevil a to se strany rakouské, kdež u Světlé vojsko jeho se shromažďovalo [1]), a silnicí se dal nedaleko Nových Hradů, kde nyní ves Záhoř se spatřuje [2]), nebylo tu nikoho, jenž by mu byl zabránil vtrhnouti do země. Sebraltě sice na spěch Soběslav co mohl, ale zástupové jeho byli brzy rozprášeni, a vítězné vojsko mělo cestu do Prahy otevřenu. Tu utekl se Soběslav na hrad Skálu [3]), pokoušeje se odtud zachrániti věc svoji skoro již ztracenou. Bedřich rozbil hlavní stan svůj v klášteře Strahovském; neboť byl přirozeným zástupcem a patronem kláštera toho, poněvadž jej otec jeho byl záložil. Odtud mělo býti řízeno obléhání hradu Pražského, v němž byla zůstala srdnatá a odhodlaná manželka Soběslavova, Eliška Polská. Snad by bylo možno bývalo doprositi se skrze ni pomoci z vlasti její; avšak postavení otce jejího Měčislava III. bylo velmi neutěšené. Buď nespůsobilosť aneb bezstarostnosť

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 320 k r. 1186.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 319 k r. 1186.

[3]) Hradův toho jména bylo ve starých Čechách několik, a sice v kraji Chrudimském, Čáslavském, Prachenském, Klatovském a Boleslavském. Všoobecně má se za to, že ležela Skála v Klatovsku u vsi Radkovic. Viz „Hrad Skála“ v Památkách archæol. IV. 2. str. 124 a násl. Povážíme-li však, že stíhán byl kníže Soběslav po své porážce pod Vyšehradem dne 27. ledna 1179 až do Proseka za Rokytnicí, tedy že dal se od Prahy nikoliv jihozápadně, kde leží kraj Klatovský, nýbrž severovýchodně ku kraji Boleslavskému: pak mohli bychom se spíše snad rozhodnouti s Dobnerem, Annal. VI. 514 n. a Mon. I. 92 n. pro Hrubou Skálu, zámek to obklopený skalami a lesy, asi čtyry míle severovýchodně od Mladé Boleslavi. Že však Bedřich vtrhl do Čech od jihozápadu, bude asi mínění všeobecně přijaté pravým. Poražen jsa u Prahy musel se Soběslav utéci tam, kde měl cestu otevřenu.

jeho učinila vyšší i nižší úředníky tou měrou zpupnými a peněz chtivými, že konečně biskup Krakovský, Gedeon, všeobecné nespokojenosti dav výraz, nabídl trůn Velkopolský mladšímu bratrovi Měčislavovu, Kazimíru Spravedlivému. Kazimír přišed do Krakova, uvítán byl s jásotem. Měčislav můsil opustiti zemi, a ač prý slíbil císaři Fridrichovi 10.000 hřiven stříbra za opětné nastolení [1]), nemohl předce dosíci ničeho jiného, leč že dopřáno mu bylo čekati v Ratiboři doby příznivější [2]). Od tohoto knížete zapuzeného nemohla ovšem kněžna Eliška nadíti se pomoci, a hradčané vidouce štěstí na straně Bedřichově, nebránili se dlouho, nýbrž vydali jemu hrad dobrovolně. Zdá se tudíž, že Nemci zřekli se tentokráte práva, propůjčeného sobě výsadou Soběslavovou, hájiti bran hradu Pražského. Opanovav hrad, byl Bedřich skutečným knížetem v Čechách. Jak se pravdě podobá, stalo se to asi na podzim r. 1178. Nyní mohl opět choť svoji Elišku, sestru Bely III., kteráž od r. 1174 žila v Starých Hradech u Merany [3]), představiti lidu jakožto kněžnu a dal ji tedy z vyhnanství přivésti ve slavném průvodu do Prahy [4]). Zajatou manželku Soběslavovu propustil velikomyslně na svobodu. Léta panování svého počítá kníže Bedřich od té doby, kdy propůjčen mu byl stolec Český.

Bylotě věcí přirozenou, že kníže Bedřich, dobyv sobě stolce knížecího, nejbližší užil příležitosti, aby vzdal úctu císaři. Příležitosť ta naskytla se mu, když Barbarossa okolo doby vánoční 1178 dvorem byl ve Vircpurku [5]). Tam odebral se kníže Bedřich [6]), však ku svému neštěstí. Soběslav zajisté trůnu zbavený vytrhl z hradu svého Skály a obklopiv se

---

[1]) Annal. Colon. maximi mylně k r. 1180. U Pertze XVII. 790.

[2]) Magistri Vincentii chron. Polon. lib. IV. Edit. Cracoviae 1862. str. 160 až 177.

[3]) Viz díl III. str. 293 t. d.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1178. U Pertze XVII. 689.

[5]) Annal. Colonien maximi k r. 1178. U Pertze XVII. 789.

[6]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1178. U Pertze XVII. 690.

přívrženci svými, pokoušel se dobyti zase Prahy. Že však posádka měla výstrahu, zmařil se podnik jeho, ale za to podařil se mu jiný. Vyzvědači svými dozvěděl se, že kníže Bedřich vracel se kol 6. ledna 1179 u slabém jenom komonstvu od císaře; i pojal záměr, jej překvačiti a zajíti, a za tím účelem hnul se Soběslav s vojskem svým značně sesíleným ku pomezí bavorskému. Leč záměr jeho zmařen prozřetelností manželky Bedřichovy, kteráž ještě dosti záhy zpravila chotě o tom, co Soběslav zamýšlel, a tudíž mu poskytla příležitosť, opatřiti se proti tomu. Rychlí poslové rozesláni na vše strany, někteří do Moravy pro knížete Otu, jiní do Němec a do středních Čech, aby povolali k němu přátely jeho. Deset dní prodléval Bedřich na pomezí, když však byl potáhl k sobě vojíny německé a o příchodu knížete Oty z Moravy byl zpraven, táhl srdnatě protivníku svému Soběslavovi vstříc. V okolí nynějšího Berouna nade Mží, kteráž tu přijímá jméno Berounka, zdržel se sedm dní, od 16. až do 22. ledna. V úterý dne 23. ledna stál u Loděnic, na potoce téhož jména, severovýchodně od Berouna u silnice ku Praze. V třeskuté zimě, kteráž navštívila tenkráte celou střední Evropu [1]), nebyly stráže rozestavené dosti bedlivy, a takž stalo se, že Bedřich byl přepaden a hrozně poražen. Ani již nemohl rovnou a nejbližší cestou doraziti do Prahy, vítězný Soběslav založil mu ji; Bedřich musil se dáti na jih, odkud očekával pomoci moravské, s níž potkal se skutečně po namáhavém pochodu v noci před 24. lednem u Prčic, mezi Smilkovem a Sedlcem, na jihu kraje Berounského. Soudíme-li dle místa, kde se potkali, přivedl mu kníže Ota pomoc nejspíše přes Jihlavu. Dne 24. odpočívali, dne 25. hnuli se a dorazili až ku Sázavě. Ztrávivše noc u vsi jménem „Vidvazoda“, za našich dnů již neznámé, chtěli tu pomeškati, an došlo jich poselství od

---

[1]) Annal. Pegavien k r. 1179. U Pertze XVI. 262 a Annal. Paliden k t. r. U Pertze na uv. m. 95. Annal. Magdeburgen k t. r. U Pertze XVI. 194.

kněžny Elišky z Prahy, že Soběslav zamýšlí přepadnouti je příští noci. Zajisté oznámen jim také určitě směr, jímž dal se Soběslav, neboť vidouce cestu ku Praze otevřenu, hnuli se v pátek dne 26. ledna a táhnuvše i za noci, dorazili v sobotu dne 27. ledna po východu slunce před Prahu [1]. Soběslav, jehož záměr tímto spůsobem zmařen, stíhal je v zápětí, přešel snad někde u Nusel přes Botíč, a postavil se na vysočině, kteráž s té strany vystupuje až k nynějšímu hořejšímu Novému městu. Zde nalezl vojsko Bedřichovo, sesílené bezpochyby z posádky Pražské i Vyšehradské, někde blízko tehdejšího velikého tržiště mezi podhradím a Vyšehradem, přihotoveno k bitvě. V tuhém mraze, který byl toho dne, strhl se boj krutý za hřmotného hlaholu trub i zvonů z blízkých hradů i podhradí. Bedřich bojoval v prvním zástupě. Kníže Ota přispěl mu s druhým ku pomoci, když se bitva počala kolísati; po velkém a dlouhém namáhání byl Soběslav přinucen dáti se na útěk, a stíhán jest do sklonku dne až daleko za Prosek za Rokytnicí. Nastávající noc zachránila zbytek vojska Soběslavova. S obou stran padlo mnoho lidí; mnoho raněných zahynulo také zmrznutím na bojišti. Místo, na kterém se stala tato bitva, nazývalo se od Pražanů odtud vůbec „bojiště“. Kněžna Eliška, dle slibu, jejž učinila, kdyžby se vítězství dostalo manželu jejímu, založila na tom místě kostel sv. Jana, kterýž nadán rozličnými statky od knížete Bedřicha, darován jest řádu Johannitů [2].

Bitva pod Vyšehradem u Prahy dne 27. ledna 1179 potáhla za sebou konec všeho panování Soběslavova v Čechách. Opět schoval se do hradu svého Skály, odolávaje tam přece ještě do pozdní zimy tohoto roku všem útokům

---

1) Přesně lze to vypočísti podle udání dne, kdy bitva zde svedena „Sabatho, hoc est VI. Kal. Februarii“ u Cont. Gerlaci Abb. U Pertze XVII. 690.

2) Podle Cont. Gerlaci Abb. k r. 1179. Tomkův Dějepis města Prahy I., 133.

vojínů Bedřichových, kteří jej byli těsně sevřeli; posléze octla se tvrz v rukou Bedřichových nejspíše za podmínky, aby někdejší kníže Český Soběslav opustil zemi, alespoň vypravuje opat Jarloch, že skonal Soběslav v cizině dne 30. ledna 1180, a že jen tělo jeho opět přivezeno do Prahy a pochováno v hrobce rodinné na Vyšehradě [1]).

Měl-li Soběslav děti jaké a které, o tom dějiny nepraví nám ničeho; ale o vdově jeho dovídáme se, že pojala za manžela markraběte Lužického, Konráda z Landsbergu, a s ním splodila dceru Mechtildu, s níž vešel později v manželství Albrecht II. Braniborský. Eliška zemřela r. 1209 neb 1210 [2]). Chrámu Olomúckému daroval kníže Soběslav zbytek vsi Brunovic (u Hodonína?), kdež proboštství sv. Václava dávná léta již mělo 7 lanů [3]). Za dar tento, jakož i ještě za jiné dostal se Soběslav do Olomúcké knihy úmrtí.

Bratr Soběslavův Václav musel opustiti knížectví Olomúcké a odebral se do Uher [4]), a ješto také Brněnsko zbaveno tou dobou knížete svého Kunrata III. [5]), podržel kníže Bedřich Olomúcko i Brněnsko po celý rok 1180 ve správě vlastní, pročež se nazýval také v listinách roku tohoto „knížetem Českým a Moravským“ [6]). Ba sotva asi pochybíme tvrdíce, že i kníže Ota postoupil na čas Znojemsko knížeti Českému, poněvadž jmenuje se v listině ze dne 1. července 1179 pouze „Comes Moravy“, kdežto r. 1181 přichází

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1180. U Pertze XVII. Cont. Zwetlen altera k r. 1180. U Pertze IX. 541. Den jeho úmrtí v rukopisu nekrol. Olomúckého.

[2]) Rodokmen východo-saských panovníků v Dambergerově synch. Geschichte, sv. IX. Dobner, Annal. VI. 514. n.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 303.

[4]) Cont. Zwetlen altera k r. 1182. U Pertze IX. 542.

[5]) Viz str. 21 t. d.

[6]) Cod. Dipl. Mor. I. 303 a 304 „itaque nunc (1180) existens dux tam Boemie quam Moravie“ výraz to, jehož jindy neužívají panovníci Čeští.

již co „kníže Moravský“, jsa v držení celé země [1]). Příčinu tohoto nápadného počínání si shledáváme v značných poplatcích, jimiž povinen byl kníže Bedřich císaři ještě za propůjčení stolce Českého. Opat Jarloch praví, že Bedřich ihned po vítězství Pražském vypravil do země výběrčí, kteří jí byli velmi za obtíž, vymáhajíce nových, neobyčejných berní [2]). Však Barbarossa měl peněz také zapotřebí. Ne jenom italské, nýbrž i záležitosti německé pohlcovaly sumy, jež sotva bylo lze uhraditi obyčejnými příjmy císařovými. Právě octl se zase s vévodou Bavorským, Jindřichem Lvem, v poměrech ne valně přátelských. Pořáde ještě zdráhal se Jindřich vydati léna. Císař obeslal jej ku dni 13. ledna 1179 do Vormsu, kamž se byl z Vircpurku odebral [3]). Známo nám, že ve Vircpurku přijal knížete Bedřicha za doby vánoční 1178. Jindřich nepřišel.

Bylo potřeba, užiti vší opravdivosti, a zvláště pak ujistiti se v té příčině Saskem. Jindřich Lev povolán na den 24. června do Magdeburku. Ubíraje se tam, císař zavítal do Chebu, kdež u přítomnosti obou panovníků, Bedřicha Českého a Leopolda Rakouského, ve shromážděné radě knížat říšských v měsíci červnu 1179 konec učinil sporu o meze, který po léta již působil kyselosť mezi Čechami a Rakousy, ano i v zjevné propukl nepřátelství [4]). Běželo ve sporu tom o krajinu severně od Vitoraze, kde nalezá se vesnice farní Höhenberg na úbočí hory dosti vysoké. Odtud, nejspíše podél potůčku od Höhenbergu tekoucího až ku říčce Lužnici, kde se do ní vlévá Skřemelice, pak dále podle toku Lužnice až ku české dědině Suchdolu, a odtud podél potoka řečeného „Kastainzabach“, jenž teče od Haugschlagu k české vesničce Auern, upravena hra-

1) Cod. Dipl. Mor. I. 302 a 306.
2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1179. U Pertze XVII. 690.
3) Annal. Colonien maximi k r. 1179. U Pertze XVII. 789.
4) Viz str. 14 a 15 t. d.

nice [1]) a od sporných stran za stálou přijata, když s obvyklými slavnostmi zasazeny byly mezníky. Vidíme, že kromě okolí Vitorazského, které náleželo ještě do Čech [2]), zachovala se hraničná čára, tehdáž právně utvrzená, dosti neporušena až na naše dni. Mezi svědky uvozují se tchán hraběte Moravského, Oty Znojemského, Ota z Vitelsbachu, mladším zvaný, Ota Znojemský sám a pak syn krále Vladislava, Přemysl. Přemysl jmenuje se v listině „markrabětem Moravským.“ Název tento můžeme si vysvětliti jenom jakožto název čekanství, jejž byl propůjčil císař bratrovi knížete Českého z vlastní moci; jinakého významu neměl tehdáž název onen, ale ukazuje nám, kam nesl se záměr císařův, co měl s Moravou za lubem. Musely se ovšem ještě mnohé převraty udáti, než stala se Morava po přání císařově markrabstvím; převraty, jež skoro veskrze spůsobeny politikou císařskou; ale myšlénka k tomu zrodila se v Chebu, a brzy uzříme ji v Moravě uskutečněnu.

Z Chebu odebral se císař do Magdeburku, kdež dne 24. června zahájen opovězený sjezd [3]). Přibylo sem mnoho pánů stavu duchovního i světského, a sotva asi mineme se s pravdou domnívajíce se, že shromáždila se v Magdeburce všechna knížata, jež přítomna byla v Chebu při porovnání o hranice. Knížata z Vohburgu, Peilsteinu, Bocksbergu, Langenbachu, Ota Znojemský a kněžic Přemysl, tito všichni a ještě mnozí jiní podepsali onu listinu o upravení hranic, kteráž nikoli v Chebu, nýbrž teprvé v Magdeburce zdělána jest dne 1. července 1179 [4]). Hlavní však věci, jíž dosíci mělo se v Magdeburce, nedosaženo; Jindřich Lev nedostavil se, v hrdosti své nechtěl se podrobiti nižádnému soudu. A když neuposlechl i třetího obeslání do Falce Koynské,

---

[1]) Meiller, Regest. str. 234 č. 256.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 316 k r. 1185. Kníže Bedřich dal Vitoraz téhož roku v léno manovi rakouskému Hadmarovi z Kunringu.

[3]) Annal. Magdeburgen k r. 1179. U Pertze XVI. 194.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 302.

nedaleko Zeizu, ku dni 17. srpna, dán jest do klatby říšské a prohlášen za zbavena všech len svých v Sasku [1]). Arcibiskup Kolínský a hrabě Bernard Anhaltský učinili ihned opatření potřebná, aby se v ně uvázali [2]); Jindřich mužně jim odpíral a ještě na sklonku léta 1179 vedl si vítězně; ale za nedlouho svržen s výše své. Knížata jihoněmecká obeslala z Augšpurku vévodu Jindřicha na sněm říšský do Ulmu, kdež slavil císař r. 1179 vánoce, pak ještě v lednu 1180 do Vircpurku a posléze na den 24. června do Řezna, a když i tenkráte Lev nepovšiml si obeslání, prohlásil císař s trůnu, „že dědictví i léna vévodova v Bavořích propadají, a co měl sobě propůjčeno v léno od knížat duchovních a od chrámů, že spadá zase zpět, vévodství bavorské však že připadá říši [3])“. Falckraběti Otovi z Vitelsbachu přisouzeno ihned Bavorsko, a bratrovi jeho Otovi mladšímu, otci kněžny Znojemské, falckrabství bavorské. Léna ta dána jim teprvé dne 16. září 1180 v Altenburku [4]). Jindřich, opuštěn od štěstí i od přátel svých, odebral se do Anglie ku svému tchánu a musel za velikou milosť považovati, že mu císař kázal vydati rodové statky Brunšvicko a Lüneбursko [5]). Kdežto všichni současní rodové bavorští vymřeli, kvete rod Velfů na trůně anglickém a rod Vitelsbachů na trůně bavorském. Přemyslovci s oběma rody jsou příbuzni.

Že císař Fridrich podle přání svého mohl ukončiti věc tuto, kteráž drahně časův znepokojovala říši německou, stalo se jediné následkem smíru jeho s církví. V Němcích nebylo již nižádné strany protivné, a to právě bylo neštěstím pro vévodu Jindřicha. Veliký obecný sněm církevní, jejž

[1]) Annal. Pegavien k r. 1179. U Pertze XVI. 262.

[2]) Annal. Colonien maximi k r. 1179. U Pertze XVII. 789. Annal. Erphesfurden k t. r. U Pertze XVI. 24.

[3]) Annal. Magdeburgen k r. 1180. U Pertze XVI 194. Annal. Pegavien k t. r. U Pertze na uv. m. 263.

[4]) Böhmer, Wittelsbachische Regesten, str. 1.

[5]) Annal. Erphesfurden et Pegavien k r. 1182. U Pertze XVI. 25.

dne 19. března 1179 papež Alexander III. v Lateráně skončil — třetí to Lateránské koncilium — vrátil církvi a tím samým i říši opět mír, jehož postrádala od r. 1159, co kardinál Oktavián byl vystoupil jakožto protipapež Viktor IV. Ze všech zemí křesťanských súčastnili se biskupové tohoto shromáždění církevního, a tudíž uzavření jeho nabyla platnosti pro veškero křesťanstvo. [1]) Z církevního území Mohučského, jehož metropolita Kristian, potvrzen byv již v Benátkách 1177 od papeže Alexandra III., roku svrchu položeného 1179 obdržel nové pallium, [2]) přítomni byli zejména Ota Bamberský, Andechsan, Hartwig Augšpurský, Berthold Kostnický, Oldřich Špýrský, Kunrat Vormský a Oldřich Churský. Biskup Pražský a Olomúcký pohřešují se. Biskupství Pražské bylo právě uprázdněno, neboť biskup Fridrich zemřel, jak opat Jarloch praví, [3]) dne 31. ledna 1179, a poněvadž dle zákonů kanonických povinen byl biskup Olomúcký uvázati se jakožto interventor v duchovní správu diécese Pražské, nemohl přítomen býti v Římě za příčinou uprázdnění nad míru dlouho trvavšího; přes to však usnešení Lateránská nepozbyla platnosti pro Čechy a Moravu. Usnešení tato týkají se ovšem jen takých nařízení, která dávno již přikázána byla ustanoveními církevními, jako na př. aby nikdo nebyl volen za biskupa, komu není 30 let a kdo není z lože manželského a vůbec neúhonný; vzpomněli jsme

---

[1]) Annal. Pegavien k r. 1179. U Pertze XVI. 262. „Concilium habitum cum tribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis et abbatibus millenarium numerum excedentibus.“ Chron. Magni presbit. k r. 1179. U Pertze XVII. 506 „cui etiam interfuerunt sexenti et amplius episcopi.“ S počtem tím souhlasí Cont. Claustroneoburgen secunda. U Pertze IX. 617. Annal. S. Rudberti Salisburgen k r. 1179. U Pertze IX. 777. „Alexander sinodum Rome 400 episcoporum habuit.“ Cont. Admuten k r. 1179. U Pertze IX. 585 „plus quam 300 episcoporum et aliorum plurimorum patrum.“ Tento počet asi jest pravý.

[2]) Annal. Staden k r. 1179. U Pertze XVI. 348.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1179. U Pertze XVII. 690 „anno ordinationis decimo“.

starého zákona toho při volbě biskupa Olomúckého Jindřicha Zdíka; aneb, aby posvěcení na kněžstvo, udílené od protipapežův, nemělo platnosti — protipapež Kalixt III. (Johannes de Struma), podrobiv se dne 29. srpna 1178 pravému papeži Alexandrovi III., obdržel biskupství Beneventské [1]) — aby při každém katedrálním chrámu nadán byl učitel, jenž by za darmo vyučoval kleriky a chudé žákovstvo a t. d.; ale z usnešení oněch některá významna jsou pro dobu tehdejší, tak na př. se nařizuje, aby propůjčeno bylo arcibiskupovi, přehlížel-li by obvod svůj církevní, podle rozmanitosti zemí a zámožnosti osad farních 40 až 50 koní k jeho službě, kardinálům 25, biskupům 20 anebo nejvýše 30, arcijahnům 5 až 7; děkanové přestati měli na dvou. Lovčí psy a ptáky s sebou bráti, nákladných hodův žádati, příspěvky vybírati a jakékoliv jiné vydírání zapovězeno bylo. [2]) Pak ovšem snadně pochopíme, že ti, kdož nejvíce měli a na nichž tedy nejvíce bylo žádáno, domáhali se osvobození od takých břemen diécesánských.

Nevíme, kdy byla vyhlášena usnešení třetího obecného koncilia Lateránského v Čechách a v Moravě; dělo se to obyčejně vyslancem papežským; ku Krajincům a Dalmatům, vůbec k Jihoslovanům vyslán však teprvé v říjnu 1180 podjahen Theobald jakožto legát [3]); také nevíme, stalo-li se tak, pokud ještě byl prázden stolec biskupství Pražského anebo teprv po jeho obsazení. Dne 31. ledna 1179 zemřel biskup Fridrich, a teprve v lednu příštího léta 1180 pomýšlel dvůr Pražský na obsazení místa uprázdněného. Již po smrti Danielově 1167 zůstal stolec biskupský po 6 měsícův prázdným, nyní dvojnásob. Potvrdilo se tudíž za pravdu, co byl pověděl

[1]) Jaffé, Regest. str. 834 a Annal. Staden k r. 1179. U Pertze XVI. 348.

[2]) Chron. Magni presbit. k r. 1179. U Pertze XVII. 506. Mansi XXII. 217. Jaffé, Regest. str. 783 a 784.

[3]) Jaffé, Regest. str. 791 č. 8807.

opat Jarloch u příležitosti volby Fridrichovy [1]), že pokud se pamatuje, král Vladislav a knížata Bedřich i Vladislav III. vždy protahovali volbu nového biskupa. Příčinou toho byl asi nejspíše obyčej, že důchody biskupské za uprázdněného stolce připadly komoře knížecí. Mělť ovšem metropolita nad tím bdíti, aby diécese nezůstala tak dlouho na sirobě; ale metropolita Mohučský Kristian prodléval v záležitostech císařových v Itálii, a biskupové, jimž byl udělil moc, světiti nově jmenované za jeho nepřítomnosti, nevšímali sobě asi valně Prahy, zvláště co věděli, že může Olomúcký biskup Dětleb obstarávati diécesi, a že Salcpurský arcibiskup Vojtěch, vzdav se úřadu, bude moci vypomáhati v čas potřeby se svolením metropolity, jak skutečně také 1182 činil [2]). Takž stalo se, že teprvé na počátku ledna 1180 nařízena volba nástupce. Neobjevují se již laikové při ní jako za dob dřevnějších [3]), jenom duchovenstvo a to zase zvláště jenom opatové a kanovníci, kteří úplně se podvolovali kněžně, měli v ní účastenství. Opat Jarloch praví u příležitosti té, „že vedla sobě Eliška ve správě veřejných záležitostí Českých jako muž [4]).“ Za kandidáta navrhla jim kaplana svého Valentina, muže to naprosto nevzdělaného a takého postavení nehodného, kterýž neznal se ani v jazyku latinském, ba o němž se ani nevědělo, odkud by byl; a přece bylo podmínkou při každé volbě biskupa, aby uchazeč zběhlý byl alespoň v evangeliích, v listech apoštolských, v kanonech a v pastýřském pravidle papeže Řehoře [5])! Ale jako již po

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1167. U Pertze XVII. 685.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 692.

[3]) Dne 29. června 1180 poučuje Alexander III. kapitolu Bremskou: „laicos ad eligendum archiepiscopum non esse admittendos, licet in electione pontificis fauor principis debeat assensusque requiri.“ Jaffé, Regest. na uv. m.

[4]) „Elisabeth publicam rem Boemiæ plus quam vir regebat.“ Cont. Gerlaci k r. 1180. U Pertze XVII. 691. Pulkava k r. 1180. „Elisabeth, quæ tunc plus quam maritus regnabat.“ Dobner Mon. III. 195.

[5]) Hefele, Konciliengeschichte IV. 85.

smrti Danielově tehdejší královna Jitka, matka panujícího knížete Bedřicha, dovedla toho, že povýšen na stolec biskupský opat cisterciácký Hořislav a pak Sasík Fridrich [1]; rovněž podařilo se také Elišce, že pronikla s uchazečem svým i přes pohoršení tím spůsobené. Povšimnouti sobě přání lidu, jak v kanonech se předpisuje [2], neuznáno ani za hodné. Z rozkazu jejího provázeli zvolence do Němec opat Strahovský Vojtěch, probošt od sv. Víta Pelhřim [3], jenž později stal se biskupem Olomúckým, a několik kanovníků Pražských, aby jej tam dali posvětiti a investovati. Ve Vircpurku setkali se s císařem a oněmi biskupy, jež byl metropolita Mohučský Kristian jmenoval náměstky. Ješto císař přítomen byl ve Vircpurku dne 15. ledna 1180 sněmu říšskému k vůli Jindřichovi Lvu, a v městě tom až do 31. ledna setrval [4], určili jsme tím poněkud dobu jich příchodu. Ale přes všeliké dary, jež Valentin rozdával, nenalezl se přece nikdo, kdo by naň byl vložil ruce, neboť nebylo shody o právnosti volby jeho. Konečně po dlouhém váhání pomohl probošt Pelhřim z nouze. Vrátiv se do Prahy, získal souhlasu ostatních kanovníkův a vymohl tímto spůsobem posvěcení nového biskupa Pražského. Valentin řídil církev Pražskou po dvě léta. Skonal dne 6. února 1182. Již opat Jarloch praví, že neučinil biskup Valentin za své správy nic pamětihodného [5]. Známe jej toliko z jediné listiny knížete Bedřicha, svědčící klášteru Valdsaskému na pomezí česko-moravském z r. 1181, ve kteréž uvozuje se za svědka s Přemyslem, s Děpoltem II., s Vyšehradským proboštem Jindřichem a

---

1) Viz díl III. str. 268 a 269 t. d.

2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 692.

3) Proboštem kapitulním u sv. Víta Pelhřim tehdáž nebyl, nýbrž jakýsi Martin, jak vyrozuměti lze určitě z Erbenových Regest. I. 166 č. 372. Pelhřim jako kanovník u sv. Víta byl snad „præpositus“ čili starosta některého pořádku, bratrstva.

4) Böhmen, Kaiserregesten str. 140.

5) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1180. U Pertze XVII. 691.

s Moravským knížetem Otou. Pět Přemyslovců jmenuje se tedy na této listině: kníže Český Bedřich a Přemysl, synové krále Vladislava, z nichž druhý pochodí z manželství s Jitkou, Děpolt II. a Jindřich, synové mladšího bratra králova téhož jména, všichni čtyři z hlavní linie české, a Ota z vedlejší moravské linie Kunratovy. Kněžic Jindřich právě přibyl z Paříže, kdež zabýval se studiemi bohosloveckými [1]. Může nám to býti důkazem, že konečně přece uhostily se mír a svornosť v obou liniích, a že Morava r. 1181 cele byla pod správou Otovou, když se nazývá pánem a knížetem jejím. Pohříchu však nepoznamenáno místo, na kterém se sešli.

Vnitřní mír tento jevil se brzy rozličnými nadáními a založeními, jež nahrazují za oné doby v mnohé příčině naše spolky dobročinné, rolnické a vědecké. Tak potvrzuje Bedřich 1180 jakožto „kníže Český i Moravský" kostelu biskupskému v Olomúci směnu vsi Mohelnice za Mikalku [2], ku kteréž byl svolil ještě jako kníže Olomúcký okolo r. 1169 za biskupa Jana IV., a daruje zároveň s chotí svou témuž kostelu k ruce biskupa Dětleba za spásu duše zemřelého syna svého Vratislava vesnici Olšané v kraji Olomúckém; ale tuto postoupil biskup se svolením knížete za újezd kolem Mohelnice „k vůli míru" vládice Zbraslavovi, synu Vokově, jejž považují páni z Rožmberka za praotce svého [3]. Podobně vydal kníže Bedřich téhož roku 1180 kostelu Olomúckému listinu, kterouž stvrdil mu právo k vybírání mýta z koní na Olšavě u Brodu Uherského a k držení vsi Uhřičic a okresu Dobřetínského [4]. Těchto darův důležitější bylo založení prvního kláštera panenského v Moravě, kteréž spadá právě v tuto dobu. Známe hraběte Viléma Pulínského (Pulice u Znojma?), jenž na zimní výpravě knížete Soběslava II.

[1] Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 692.
[2] Viz díl III. str. 285 t. d.
[3] Cod. Dipl. Mor. I. 303. Friebek viděl ještě původní listinu. Nyní v arch. kapituly Olomúcké v knize přepisův E. I. 27. č. 2. str. 2 a 3.
[4] Cod. Dipl. Mor. I. 304. Viz str. 8 t. d.

do Rakous r. 1176 se svolením Znojemského knížete Kunrata súčastnil se pustošení krajiny Světelské rozhodněji než mohla snésti duše jeho křesťanská [1]). Trápen hryzením svědomí vydal se na pouť do Říma, a vyzpovídav se kajicně papeži samotnému, nalezl tu úlevy; za pokání uloženo mu, aby ve vlasti své založil klášter panenský. Po návratu svém uchýlil se v příčině té k opatu premonstrátů Želivských, Gotšalkovi, a ten poslal 1181 převora svého Mandvína, kněze Eberharda, příbuzného hraběti Vilémovi, a mnicha Rychvína, aby vyhledali na statcích hraběte místo vhodné pro klášter taký a ihned do díla se dali. Tam, kde za našich dnů na pravém břehu Jihlavy v kraji Brněnském nalezá se dědina Kúnice, položili základ k novému klášteru, a když byl opat Gotšalk předložil nadační list pánů Viléma a Svatoslava z Pulína (Pulice) generální kapitole Norbertinů, téhož roku v Prémontré odbývané, a souhlasu všeho řádu pro toto nové nadání byl dosáhl, vysláno r. 1183 dne 9. října s převorem Petrem několik jeptišek z českého kláštera premonstrátského v Louňovicích v kraji Kouřímském, jenž byl osadou Dunevaldskou z diécese Kolínské [2]), aby zalidnily novou osadu [3]). Patronát farního chrámu Mikulovského náležel k původnímu nadání [4]), jež nelze podrobněji vytknouti, poněvadž tu není nadační listiny. Ač nebylo v zemi valně oblíbeno [5]), udrželo se přece převorství toto, jehož převorové dosazováni byli z kláštera Želivského, až do roku 1526. Tenkráte přešlo zboží klášterní do rukou světských, a sbor se rozešel, když poslední

[1]) Viz str. 17 t. d.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1184. U Pertze XVII. 700.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. z r. 1181 a 1183. U Pertze XVII. 691 a 694.

[4]) Cod. Dipl. Mor. VI. 28, odkud zároveň se dovídáme, že klášter založili pánové „Wilhelmus et Svatoslaus de Pulyn.“ V Pulíně měl chrám Břeslavský nějaké zboží. Cod. Dipl. Mor. I. 127.

[5]) Erben, Regest. I. 283 a 330 č. 606 a 711 k r. 1219 a 1227.

probošt, stav se novokřtěncem, byl pojal jeptišku Kúnickou za manželku [1]).

Posvěcení kláštera toho biskup Dětleb se již nedožil. Dle zápisků Olomúckých zemřel 1181 dne 4. listopadu. [2]) Biskupství své spravoval prý Dětleb dobře a dle ustanovení; nalezli jsme jej z pravidla zároveň pospolu s biskupem Pražským všudy, kde šlo o potvrzení důležitých listin darovacích, jako klášteru Rajhradskému, Hradišťskému, Plaskému, Kladrubskému, Vyšehradskému; také na několika listinách svědčících biskupskému chrámu v Olomúci vyskytá se jméno jeho. Po smrti Dětlebově zůstalo za příkladem Pražským také biskupství Olomúcké několik měsíců uprázdněno [3]). Knížeti Bedřichovi, zvláště však choti jeho Elišce, bylo uprázdnění tak dlouho trvající žádoucno již z té příčiny, že mohla tím volněji skrze své úředníky vyssávati zboží církevní [4]). Nástupcem Dětlebovým jmenován kanovník Pražský Pelhřim, jenž r. 1180 šťastně toho byl dovedl, podle vůle kněžny Elišky, že Pražský biskup Valentin ve Vircpurku konečně byl posvěcen. I bylo tudíž přirozeno, že nezapomněla mnohomocná kněžna služeb tak důležitých, když běželo o jmenování biskupa Olomúckého, a že dopo-

---

[1]) Wolny, kirchliche Topographie von Mähren II. odděl. sv. I. str. 363 a násl.

[2]) Necrol. Olom. rkp. v arch. kapit. Dle nekrol. Doksanského dne 2. listop. Dobner, Annal. VI. 544 a dle Granum, Richter, Series, str. 46 dne 5. listopadu. Pro rok 1181 svědčí Granum u Richtera, Series, str. 45, pro rok 1182 Cont. Gerlaci Abb. k t. r. U Pertze XVII. 691. Opat Jarloch, vypravovav o smrti Dětlebově, dokládá ihned: „ea tempestate mortuus est etiam Wolis (Valentinus), Pragensis episcopus,“ z čehož vychází na jevo, že Valentin skonal dne 6. února 1182; a jelikož Jarloch jinak šetřívá pořádku chronologického ve svém vypravování, můžeme snad položiti rok úmrtí Dětlebova dle Granum Olom., a to tím bezpečněji, poněvadž Pelhřim posvěcen byl na biskupa v Mohuči zároveň s Jindřichem, což stalo se dne 23. května 1182.

[3]) V Granum, dle Richtera, Series str. 45 praví se: „celý rok,“ čemuž odporují však dějiny.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 692 a 693.

mohla Pelhřimovi k biskupství, ale ovšem teprvé r. 1182, ve kterém dne 6. února zemřel Pražský biskup Valentin, jehož nástupcem stal se již za několik neděl Vyšehradský probošt Jindřich. Jindřich byl, jak jsme již k r. 1181 poznamenali, synem kněžice Jindřicha z hlavní linie Vratislavské, bratrancem knížete Bedřicha, a slul vlastně Břetislav. V Paříži, kdež jazyk francouzský nemohl vysloviti jména jeho, přezval se asi Jindřichem, kteréžto jméno mu i později zůstalo, tak že zhusta jmenuje se v dějinách Břetislav Jindřich. Již před léty otec jeho byl vstoupil v Jerusalémě do řádu Johanitů; když stal se Jindřich biskupem, byli otec i matka jeho Marketa již mrtvi [1]). Ač zastával hodnosť probošta Vyšehradského, byl jenom podjahnem; obdržev dne 13. března jahenství od příbuzného sobě Vojtěcha, někdy arcibiskupa Salcpurského, jenž za uprázdněného také biskupství Olomúckého právě tehdy vysvěcoval v Praze kleriky se svolením metropolity Mohučského, zvolen jest Jindřich po té na zelený čtvrtek dne 25. března biskupem Pražským. Opat Jarloch projevuje radosť [2]), že šetřeno při volbě té řádně všeho, co předpisuje se v kanonech: aby volen byl biskup od duchovenstva, za souhlasu panovníkova, ku všeobecnému přání lidu. Domníváme se, že nejspíše touto dobou jmenován Pelhřim biskupem Olomúckým, na všechen spůsob po smrti biskupa Valentina, čímž mohlo se státi, že opat Jarloch klade obě tato úmrtí současně vedle sebe. Ku svěcení odebrali se oba zvolenci, kněžic Jindřich a Pelhřim, do Mohuče; dne 22. května posvěcen tu Jindřich na kněze, a v neděli na to, dne 23. května, svěceni jsou oba zároveň na biskupství. Arcibiskup Mohučský Kristian z Buche, upadší 1179 v zajetí Kunrata z Monferatu, propuštěn byl 1181 na svobodu [3]),

1) Erben, Regest. I. 172 č. 382 k r. 1184 a 326 č. 705 k r. 1226.
2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 692.
3) Annal. Colonien maximi k r. 1179 a 1181. U Pertze XVII. 789 a 790.

i mohl tudíž ovšem v měsíci květnu 1182 v Mohuči uděliti konsekraci biskupovi Pražskému a Olomúckému. Ješto se však o něm praví za příčinou smrti, která jej zastihla v Itálii 1183, že skoro 11 let ztrávil v zemi této v záležitostech císařových [1], sluší pochybovati o jeho přítomnosti v Mohuči. Potvrzeni jsou oba biskupové papežem Luciem III., zvoleným [2]) dne 1. září 1181 za nástupce Alexandra III., jehož úmrtí klade se na den 30. srpna téhož roku. Lucius III. panoval až do r. 1185. Obvyklé investitury dostalo se jim od císaře Fridricha, jenž tehdáž právě, kdy vysvěceni byli, meškal v Mohuči, drže tu sněm říšský od 27. až do 31. května [3]. Opatřeni vším, čeho jim bylo zapotřebí, navrátili se obě knížata církevní do vlasti, kdež brzy nastalo hnutí v následcích svých daleko sáhající.

Veliké závazky, jimž musil se podvoliti kníže Bedřich, když 1177 proti Soběslavovi II. obdržel v léno od císaře Barbarossy říši česko-moravskou, měly nezbytně v zápětí, jak jsme již dříve napověděli, neobyčejné berně. Všichni, kdo je musili platiti, a to byla zejmena šlechta, jevili se nespokojenými, reptajíce již po delší dobu; když však nespokojenosť, bez toho již valně se rozmohší, nad to ještě rozdmychována vládychtivostí kněžninou, když neopatrné a nespravedlivé počínání si úředníků kněžniných i knížecích zavdávalo příčinu k žalobám i duchovenstvu: bylo potřeba jenom střediska, pevného cíle, aby překypující kvašení propuklo v zjevnou vzpouru. Středisko nalezli v knížeti Mo-

1) Annal. Colonien maximi k r. 1183. U Pertze XVII. 791.

2) Jaffé, Regest. str. 827 a 835.

3) Böhmer, Regest. str. 142. Praví-li tehdy Cont. Gerlaci k r. 1182; u Pertze XVII. 692: „quia imperator transalpinaverat, ambo electi presentantur imperatrici, utrum ante vel post consecrationem non satis recordor,“ dlužno to přičítati jenom slabé jeho paměti. Že svěceni byli skutečně r. 1182, zřejmě dovozuje Jarloch k r. 1197; u Pertze XVII. 708, a že byli investováni, vyrozumívá se ze slov biskupů německých k r. 1187. Cont. Gerlaci na uv. m. 693.

ravském Otovi, a cíl v pevném předsevzetí, že svrhnou knížete Bedřicha se stolce.

Po samém návratu biskupově od vysvěcení bylo snad ještě všudy klidno; nalezáme zajisté biskupa Jindřicha, arcibiskupa Vojtěcha, jenž dne 26. dubna znovu světil chrám Strahovský za příčinou přestavění jeho [1]), a knězice Přemysla ještě 1182 jakožto svědky na listině knížete Bedřicha pro Valdsasy [2]). Ale již v létě téhož roku 1182 velmožové říše česko-moravské, pokoušejíce se o štěstí své, vzbouřili se a donutili knížete k útěku. Povolavše na jeho místo Otu [3]), chystali se dobyti jediné, ale nejdůležitější tvrze, která jim vzdorovala, hradu Pražského. Byla to krušná práce, několik neděl odpírala posádka, posléze vzdala se, zdali z donucení nebo z dobré vůle, není známo. Nyní mohl Ota, jak toho volba vyžadovala, aby byla platnou, na stolec knížecí býti povýšen, co zatím Bedřich svržený doprošoval se na císaři podpory. Císař byl mu dopomohl ku stolci Českému, on jej měl na něm udržeti. I ujal se Barbarossa vyhnance; nebyloť mu nepříjemno právě nyní, co hrdý Jindřich Lev teprvé před několika měsíci byl ležel v Erfurtě u stupňů trůnu a kajicně přijal nález vyhnanství, přivésti k platnosti základní zákon politiky své, totiž, že každý kníže říšský podrobiti se musí nálezu soudu knížecího. Kromě toho však poskytovalo mu také povstání české nejvhodnější příležitosť, súžiti nějakým spůsobem moc říše česko-moravské vždy víc a více vzrůstající, aby nebyla nebezpečna někdy snahám jeho vlastním i rodu jeho.

Chtěje podrobiti sporné strany zamýšlenému soudu knížecímu, vypravil císař tchána knížete Oty právě zvoleného, Otu z Vitelsbachu, jejž byl teprve před dvěma roky

1) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 693.

2) Erben, Regest. I. 167 č. 374.

3) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 693. „Conradum Moraviensem, qui et Otto,“ jakž se vyjadřuje Jarloch tuto pouze a pak ještě k r. 1183 a 1189. Viz díl III. str. 192 pozn. 4. t. d.

obdařil falckrabstvím Bavorským, do Prahy, aby povolal nového panovníka i s předním panstvem v zemi na sjezd položený na den sv. Michala do Řezna. V Praze dlouhý čas o takovém volání nic ovšem slyšeti nechtěli, konečně vidouce nezbytí, vypravili se kníže, šlechta a nejspíše i arcibiskup kněžic Vojtěch na cestu, aby slyšeli nález soudu knížecího. Bylo to asi dne 26. září 1182, když objevili se v Řezně před císařem [1]). Na odpor Barbarossa byl uchystán, jinak byly by popravní sekery v síni radní, o nichž nám vypravuje opat Jarloch, bývaly jalovým strašákem. Avšak tento oznak neobmezené moci nezůstal bez účinku žádaného, odpor utlumen a páni podrobili se nálezu, jenž zněl v tento smysl: knížeti Bedřichovi navracuje se dřevnější hodnosť, kníže Ota ustoupí a spokojí se Moravou co markrabě sv. říše římské, a kněžic Vojtěch zaujme opět arcibiskupský stolec svůj v Salcpurku, až někdy uprázdní se stolec Mohučský a Kunrat, nynější arcibiskup Salcpurský, naň dosedne [2]). Když pak roku příštího dne 25. srpna metropolita Mohučský, Kristian z Buche, v Itálii nedaleko Říma podlehl zlé zimnici, dosazen Kunrat Vitelsbašský do Mohuče a kněžic Vojtěch uvázal se opět v arcibiskupství své. Dne 19. listopadu nastolen byl opět slavně v Salcpurku a udržel se, poctěn byv od papeže Cœlestina III. r. 1194 hodností vyslance apoštolského [3]), až do smrti své na stolci arcibiskupském. Dne 8. dubna 1200 skonal [4]) tento „opravdový, mírumilovný muž [5]),“ jenž, aby spomohl arcibiskupství,

1) Böhmer, Regest. 142 č. 2651.

2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 693. Cont. Zwetlen altera k r. 1182. U Pertze IX. 542.

3) Jaffé, Regest. str. 896 č. 10. 455.

4) Annal. S. Rudberti Salisburgen k r. 1200. Cont. Admuten k t. r. Cont. Garsten k t. r. U Pertze IX. 779, 589 a 595. Pak Necrol. S. Petri Salisb. V arch. c. k. akademie, sv. XIX. str. 344 a sv. XXVIII. str. 85.

5) Chron. Magni presbit. k r. 1183. Annal. Colonien maximi k t. r. U Pertze XVII. 507 a 791. Cont. Zwetlen altera k r. 1183.

zvláště přísně nakládati musil s many svými. Tito odvyknuvše pořádku, zmocnili se za vhodné příležitosti 1198 arcibiskupa, a drželi jej v zajetí na hradě zvaném Werfen (Werfenau u Broumova?), až mu po 14 dnech dopomohl opět k svobodě interdikt na arcibiskupství uvalený [1]). Od září 1182 až do listopadu 1183 trávil Vojtěch dni své v Čechách, snad v Mělníce [2]), neboť jej nalezáme zároveň s biskupem Pražským Jindřichem a s kněžici Václavem, Děpoltem a Přemyslem r. 1183 na knížecím zámku loveckém v Zbečně, nedaleko Křivoklátu v kraji Rakovnickém, kdež zavražděn úkladně kníže Břetislav II. r. 1100 v den sv. Tomáše [3]). Kníže Bedřich podepsal zde listinu nadační, svědčící klášteru v Plasích, a zpomenutí pánové uvozují se na ní za svědky [4]). Listina ta jest nám zároveň důkazem, že kníže Václav, syn Soběslava I., byl se navrátil z vyhnanství, ve kterém žil po několik let v Uhřích. Snad že návrat jeho souvisí s opatřeními Řezenského soudu knížecího. Nový markrabě není na listině té podepsán.

Listinu, kterou dne 1. července 1179 v Magdeburku stvrdil císař Fridrich upravení hranic, podepsal kněžic Přemysl jakožto „markrabě Moravský." Řekli jsme již [5]), že si neumíme název ten jinak vysvětliti nežli co název čekanství. Barbarossa chtěl, aby svět uvykl jménu, jemuž zamýšlel při nejbližší příležitosti platnosť a uznání zjednati. Žádaná příležitosť naskytla se nyní r. 1182 v Řezně. Jak mile byla odloučena Morava od Čech, stojíc ve spojení přímém s hlavou říše německé, pak bylo ovšem snadno, čeliti odtud proti Čechám, vždy víc a více síly nabývajícím. Seslabování mocných knížat říšských

---

Cont. Admuten k r. 1183. Cont. Claustroneoburgen secunda k t. r. Annal. S. Rudberti Salisburgen k t. r. U Pertze IX. 542, 586, 617 a 777.

1) Annal. S. Rudberti Salisburgen k r. 1198. U Pertze IX. 778.

2) Viz str. 19. Srov. díl III. str. 273 pozn. 7. t. d.

3) Viz díl II. str. 373 t. d.

4) Cod. Dipl. Mor. I. 310.

5) Viz str. 32 t. d.

bylo vůbec tehdy politikou císařovou; zřejmé toho doklady spatřujeme v Bavorsku a v Sasku. Kníže Bedřich nesměl ozvati se nyní proti výroku císařovu, poněvadž toliko milosti Barbarossově měl děkovati za opětné nastolení své; přítomní pánové čeští byli by ovšem pozdvihli hlasu svého, však pohled na sekery popravní utlumil jim slova v hrdle, a kníže Ota zajisté mohl se radovati z toho, že stal se markrabětem říše německé a že tudíž spatřoval cestu před sebou, již tak šťastně bylo nastoupilo Bavorsko a Rakousko. Doposud záviselo propůjčování Moravy pouze na vůli knížete Českého, ačkoliv řádem Břetislavovým o posloupnosti jinak ustanoveno; kněžic, jemuž dostala se údělem Morava celá nebo část její, nikdy nebyl tím jist, že kdo ze synův jeho následovati ho bude v držení; každý považoval se tudíž v údělu svém za cizince, jemuž příslušelo toliko brání požitkův, což asi nepůsobilo příznivě v blahobyt země. Nyní ovšem věci se změnily. Tím, že povýšena Morava na markrabství a Otovi v léno udělena od císaře [1]), stalo se novému markraběti možným, zachovati krásnou tuto zemi rodině své za příkladem velikých len německých. S vřelým asi účastenstvím pohlíželi Vitelsbachové na toto povýšení, bylyť jim zajisté seslabené Čechy velevítaným státem sousedním, a nad to ještě stala se při této politice Eilika z Vitelsbachu markraběnkou! I Rakousko nebylo by se ozvalo proti tomu. Vévoda Leopold VI. meškal právě tenkráte vně země, podniknuv na jaře 1182 výpravu křižáckou, z níž vrátil se teprve v prosinci t. l. [2]). Dne 5. března 1187 podepsal se Ota poprvé „markrabě Moravský“ na listině císařské benediktinskému klášteru Seitenstettenskému v horních Rakousích, kterouž stvrdil Barbarossa řečenému klášteru les, darovaný mu arcibiskupem

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1185 U Pertze XVII. 705.

[2]) Cont. Zwetlen altera k r. 1182. Cont. Cremifanen k t. r. Cont. Admuten k t. r. Cont. Claustroneoburgen secunda k t. r. U Pertze IX. 543, 546. 586 a 617.

Magdeburským Wigmannem [1]). Opat Jarloch, jemuž přece bylo známo, o čem jednáno na sněmu říšském dne 26. září 1182, nazývá Otu, jakmile událo se mu o něm mluviti, již markrabětem, a příležitosť ta naskytla se mu příštího roku 1183.

R. 1183 první obyvatelky zavítaly do panenského převorství v Kúnicích z českého kláštera Louňovského [2]), jenž podřízen byl věhlasnému opatu Želivskému Gotšalkovi. Gotšalk uvedl za biskupa Zdíka první premonstráty ze Steinfeldu do Prahy. Všechny osady nové řádu jmenovaného, založené z mateřského kláštera Strahovského, ctily v něm generálního visitatora svého a opata; bylyť to zejmena mužské kláštery Strahovský, Želivský a Pernecký, a panenští klášterové v Doksanech, Gerasu, Louňovicích a Kúnicích. Geras a Pernek leží v kraji nad Manhartským pohořím v Dolních Rakousích, u samých hranic moravských, a byly založeny okolo r. 1150 [3]). Ještě teprvé dne 9. října 1183 osada do Kúnic se odebrala, záleželo opatu Gotšalkovi na tom, aby si prohlédl novou budovu a za té příležitosti před se vzal generální visitaci klášterův řádu svého v Čechách, Moravě a Rakousích. Opustiv tudíž v úterý dne 6. prosince klášter Želivský, navštívil nejprvé Louňovice a po té Kúnice, kdež setrval několik dní. Odtud se odebral do Perneku a Gerasu. Na zpáteční cestě zastavil se na hradě Bítovském [4]) nad Dyjí, kdež jej šlechta moravská, dávno po něm již touživší, uvítala velmi slavně. Dověděv se, že biskup Pelhřim a markrabě Ota meškají v Znojmě, jenom několik hodin od Bítova vzdáleném, zavítal k nim a slavil tu vánoce. Biskup Pelhřim chystal se právě ku posvěcení kostela Dačic-

---

[1]) Erben, Regest. I. 178 č. 391. Od roku 1181 až 1187 žádné listiny knížete Oty nejsou známy.

[2]) Viz str. 89 t. d.

[3]) Srov. Meiller, Regest. str. 171 č. 100. Klášter Pernecký zrušen, Geras posud má premonstráty.

[4]) Také na straně 17. v řádku 16. s hora dlužno čísti Bítovském místo Vöttavském.

kého v nynějším kraji Jihlavském [1]). Před několika měsíci přítomen byl svěcení chrámu u Prahy. Kněžna Eliška dala chrám votivní, dokončený již a Johanitům odevzdaný, jejž založila na bojišti Pražském ze dne 27. ledna 1179, posvětiti r. 1183 biskupem diécesanským Jindřichem [2]), při kteréž příležitosti stvrdil kníže Bedřich klášteru Plaskému listinu směnnou, na níž jmenují se oba biskupové, Jindřich a Pelhřim [3]). Nyní v prosinci vidíme biskupa Olomúckého u markraběte Oty. Obě knížata, tak vyjadřuje se Jarloch [4]), což jest důkazem, že i v obyčejném životě nazýván biskup Olomúcký „knížetem, princeps," všemožnou měli o to péči, aby opata, jenž z domova již beztoho churav na cestu se byl vydal, co nejlépe ošetřovali v zmáhající se vratkosti jeho; zvláště markrabě Ota měl velikou starosť o zbožného muže, jehož poučná a povzbuzující slova, kdykoliv mu jen bylo lze, naslouchal vždy s upiatou pozorností, neboť opat Gotšalk byl jemu i biskupovi osobně znám již ode dávna. Opustiv po svátcích vánočních hostinný dvůr, ubíral se Gotšalk nejspíše silnicí Jihlavskou do dnešního kraje Kouřimského, kde leží Louňovice. Sesláblejšího a chatrnějšího, než byl asi před pěti nedělemi vydávaje se

---

[1]) „Divertit quoque ad episcopum Olomucensem, nomine Peregrinum, qui tunc morabatur circa marchionem Moraviæ Conradum, qui et Otto dicebatur, consecraturus eidem ecclesiam in villa, quæ vocabatur Dassyce." Cont. Gerlaci Abb. k r. 1183. U Pertze XVII. 701. Ačkoliv se tuto nepraví zřejmě, že markrabě meškal toho času v Znojmě, lze přece za to míti, povšimneme-li sobě okolností vedlejších, zde vytknutých — Bítov — morabatur episcopus circa Marchionem a nikoliv na opak — Dačice — návrat opatův do Louňovic.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 313.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 306 a násl. Opětný to důkaz, že listina Johanitův, ve které jmenuje se biskup Kajim, nemůže spadati na rok 1183, a to tím méně, když biskup Pelhřim skonal dle nekrologu Olomúckého dne 2. března, což přece nemohlo se státi r. 1183, poněvadž slavil dne 25. prosince t. r. vánoce s Gotšalkem.

[4]) „Ambo principes" Cont. Gerlaci k r. 1183. U Pertze XVII. 701.

na cestu, přijali jej tu bratří. Také náš zpravodaj Jarloch byl mezi nimi. Nemoc jeho, tuchnutí všech sil, kterouž si byl spůsobil přísným životem asketickým, s tělem neustále zápasícím [1]), zmáhala se v Louňovicích tou měrou, že již dne 18. února vypustil zde duši. Měl věku svého 68 let. V neděli dne 19. února převežena mrtvola jeho do Želiva, a tu pohřbena dne 23. února biskupem Pražským Jindřichem. Biskup Jindřich a kněžic Děpolt, syn Sybilly z Vitelsbachu a Děpolta I. zemřelého r. 1167, nesli sami rakev k hrobu ještě se čtyřmi opaty. Kněžic Děpolt II. spravoval tenkráte z milosti knížete Bedřicha čtvrtinu Čech [2]). Zbožným skutkem tím na jevo dal Děpolt velikou úctu, kterouž proniknut byl k opatu Gotšalkovi.

Kdy zpráva o smrti všeobecně ctěného opata došla markraběte Oty, který, jak se zdá, i na dále zůstal dvorem ve Znojmě, zapomněl Jarloch pověděti; ale zajisté dosti záhy, aby hluboce zarmoutila markrabího, jejž za nedlouho potkal také ještě druhý zármutek. V nekrologu Olomúckém poznamenáno totiž ku dni 2. března úmrtí biskupa Pelhřima. Dle toho, co posud jsme pověděli, netřeba již pochybovati, že to bylo roku 1184; i panoval tudíž dotčený kníže církevní 21 měsíců a 9 dní, byv vysvěcen na biskupství dne 23. května 1182 v Mohuči. Když r. 1183 kníže Bedřich

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 311 podává důkaz o směru rozhodně aske- ckém opata Gotšalka. Kaplan jeho Jarloch zůstavil v díle svém sto uvozovaném nástin života jeho, vylíčený s láskou i pravdivostí.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1183. U Pertze XVII. 692, 701 a násl. Ježto opat Jarloch výslovně praví, že Gotšalk skonal za panování Pelhřima, biskupa Olomúckého, doba úmrtí jeho pak nade vši pochybnost jest zjistěna: vyplývá z toho, že Pelhřim v únoru 1184 byl ještě na živě, a že tedy zdělání listiny, kterouž kníže Bedřich potvrdil Johanitům mezi jiným také ves Ivanovice na Hané, a v níž uvozují se a svědky „Wladimir dux de Holomuc cum fratre suo Břetislav“ a Cain, episcopus Olomucensis,“ nesmí klásti se na r. 1183. Cod. Dipl. Mor. I. 307 a násl. Kněžic Vladimír obdržel knížectví Olomúcké teprvé po r. 1185.

postoupil Cisterciákům Plaským za solné mýto v Děčíně vesnici českou Kopidlno, účastnil se biskup Pelhřim výměny této duchovní mocí svojí, byv vyzván, aby předkem vyřknul klatbu na ty, kdož by výměnu zrušili [1]), a když vládyka Petr z Rousinova byl daroval komendě Johanitů v Ivanovicích kapli Hoštickou u Ivanovic i s desátkem, zdělal o tom biskup Pelhřim potřebnou listinu [2]). O životě a působení nástupce jeho Kajima, jejž Olomúcká kniha úmrtní nazývá zcela důsledně dvanáctým biskupem, nemáme skoro žádných zpráv. V zaznamenáních Olomúckých praví se o něm, že byl premonstrátem kláštera Želivského a že obdržel čepici biskupskou z rukou markraběte Oty přes námítku biskupa Pražského i kapituly jeho [3]), — což jest ovšem možno, uvážíme-li následující události [4]).

Bylo by se nadáti, že Ota, jenž za své povýšení děkoval toliko milosti císaře Fridricha, nezanedbá nižádné příležitosti, aby prokázal se vděčným příznivci svému, a přece, ačkoliv Barbarossa celý rok 1183 meškal v Němcích, nenalézáme nového markraběte nikdy u něho. Ba ani když

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 307.

[2]) Cod. Dipl. Mor. II. 1 k r. 1200.

[3]) Richter, Series, str. 49. V době mnohem pozdější (1207) propůjčil král Přemysl Otakar I. kapitole Olomúcké právo, aby svobodně volila sobě biskupy, těmito slovy: „Libertatem in episcoporum electione, quam quidem principes impedire solebant, canonicis ipsius ecclesie secundum iura canonum libere et absolute concedimus.“ Cod. Dipl. Mor. II. 39. Viz díl II. str. 335 pozn. 2.

[4]) Jako biskupa Dětleba, udělali by také rádi biskupa Kajima Přemyslovcem, a to synem Olomúckého knížete Oty III., dokládajíce se nadací listiny Lúcké, uveřejněné v Dobnerových Mon. IV. 252, v níž čteme mezi svědky: „Henricus Pragensis et Kaim Moraviensis episcopi, Vladimirus et Brecislaus fratres eius, duces Moravie.“ Ješto však čte se v původní listině, uschované v státním archivu Vídeňském: „Heinricus Pragensis et Kaym Moraviensis episcopi. Wladimirus et Brecizlaus frater eius, duces Moravie“ (u Bočka a Erbena), vyvracuje se tím snadně mínění svrchu položené. Břetislav byl bratrem Vladimírovým a oba byli synové Olomúckého Oty III.

dne 11. července 1183 v Kostnici zemřel bratr tchána jeho, vévoda Ota Bavorský, a v rodinném klášteře Scheiernském byl pochován [1]), a císař zastupovati se tam dal dvěma syny svými, ani tenkráte nebyl markrabě přítomen, alespoň nevyskytá se ni na jediné listině vydané tou dobou. A poněvadž ho pohřešujeme i na slavném obecném sněmu říšském, jejž rozepsal císař o letnicích 1184 do Mohuče, jsme přímo nuceni pátrati, co toho příčinou.

Říšský sněm v Mohuči měl dvojí úkol, jednak se ustanovil císař na tom, že bude tu co nejslavněji pasovati na rytířství oba syny své, kněžice Jindřicha, jenž od 15. srpna 1169 byl králem německým, a vévodu Fridricha Švábského [2]); byla to tedy slušnosť, císaři samému vzdána od každého, kdo v Mohuči zavítal, a proto zavítalo sem, jak letopiscové praví, asi 50 až 70 knížat [3]) Pánové ti byli hostmi císařovými; i z Italie a ze Španěl přibyla knížata; pak měla také ujednána býti na sněmu říšském v Mohuči nová výprava do Italie, an papež Lucius nebyl již s to, aby odolal republikánům říšským. Také výprava křižácká nebyla nemožnou. A na tomto sněmě říšském, na němž shromáždilo se skoro vše, co v Němcích, a mnoho, co v sousedních zemích bylo vzácného, pohřešujeme Moravského markraběte Otu. Opat Jarloch podává nám vysvětlení k tomu, pravě [4]): v polovici roku 1184 zdvihl kníže Václav, syn Soběslava staršího a bratr mladšího, zbraně proti knížeti Bedřichovi, učinil útok na Prahu, ale nedobyl jí, poněvadž kněžna Eliška

---

[1]) Chuonradi Chron. Schir. pozn. 21. U Pertze XVII. 621. Mon. Boic. X. 401.

[2]) Otto Sanblasian k r. 1184. Böhmer, Fontes III. 607. Annal. Pegavien k r. 1184. Annal. Staden k t. r. U Pertze XVI. 265 a 350. Annal. Marbacen k r. 1184. Annal. Colonien maximi k t. r. U Pertze XVII. 162 a 791. Cont. Claustroneoburgen tertia k r. 1184. U Pertze IX. 633.

[3]) Annal. Marbacen na uv. m. „plures quam septuaginta magni principes.“ Raumer, Hohenstaufen II. 281.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1184. U Pertze XVII. 705.

s posádkou statně odpírala". Václav Soběslavic tuto vzpomenutý jest týž, o němž pravili jsme, že snad mu udělena milost v září 1182 na sjezdě Řezenském, neboť žil již kolik let ve vyhnanství v Uhřích. Podnět k tomuto novému povstání jest na bíle dni. Vzpomeňme si jenom, jakým spůsobem oktrojován Čechům kníže Bedřich. Všichni pánové čeští, kteří, vidouce sekery popravní před sebou v Řezně, byli upustili od Oty již zvoleného a holdovali Bedřichovi od císaře dosazenému, čekali jenom na příležitosť, aby se ho opět zbavili. Pokud markrabě Ota snášel se s těmito záměry šlechty domácí, není sice zřejmo; ale jeho nápadné vzdalování se dvoru císařského, kamž jej volaly povinnosť a slušnosť, a klidné jeho chování, když kníže Václav, a to, jak praví letopisové Pražští, z donucení [1]), obléhal hrad Pražský, toť závažné věci pro posuzovatele. Však jiná ještě záhada tu jeví se, zdaž opětné toto vzbouření bylo osamotnělé, zdaliž snad nespoléháno spíše na pomoc polskou: neboť na sněmě Mohučském, trvavším od 20. až do 23. května 1184 [2]), uzavřena výprava válečná proti Kazimíru Polskému a svěřena králi Jindřichovi VI., na rytířství právě pasovanému [3]). O příčině zvláštní této výpravy z letopisův nedovídáme se ničeho. Hnutí v Polsku a v Čechách spadají v jednu a touž dobu a měla jeden a týž výsledek, což zajisté hodno povšimnutí.

V Čechách vypuklo povstání právě když kníže Bedřich, bratr jeho arcibiskup Vojtěch Salcpurský, příbuzný jemu Leopold vévoda Rakouský, arcibiskup Mohučský Kunrat a přemnozí jiní ještě přítomni byli v Mohuči slavnostem a sněmu říšskému [4]). Vedeni knížetem Václavem, který o ně-

[1]) Annal. Pragen (mylně) k r. 1185. U Pertze III. 121. „Wenceslaus dux Pragam coactus obsedit, et spe fraudatus recessit."

[2]) Otto Sanblasian k r. 1184. Böhmer, Fontes III. 607.

[3]) Cont. Zwetlen altera k r. 1184. Röpell, Geschichte Polens I. 378 s příslušnými doklady.

[4]) Listina daná v Mohuči, v květnu 1184. Urkundenbuch des Landes ob der Ens II. 388. Ludewig, Reliq. IV. 170.

kolik měsíců dříve, na všechen spůsob před květnem 1184, s knížetem Bedřichem byl svolil k výměně zboží ve prospěch kláštera Plaského, obléhali povstalci hrad Pražský již desátou neděli, když přicházelo Hradčanům vojsko na pomoc. První, kdo čelil k osvobození Prahy, byl arcibiskup Vojtěch. Vojsko jeho dalo se na Milévsko, v kraji Táborském; za ním ubírali se pomocní vojové vévody Leopolda [1]), a když bezpečná zavítala zvěsť, že i kníže Bedřich blíží se s námezdníky německými ku pomezí českému [2]), a že Kazimír Polský vypravil posly s plnou mocí k uzavření míru králi německému vstříc, jenž za posledních dnů měsíce července byl pronikl až do Hally [3]), nebylo naditi se již zdaru povstání. Uváživše prospěch svůj, vůdcové odpadli od knížete Václava. Kníže Bedřich s dobrou se potázal, že propustiv voje pomocné, zavítal s palmou míru v Praze. Tím naklonil k sobě mysli nepřátelské, neboť od té doby klidně seděl až do své smrti na stolci knížecím. Srdnaté choti své Elišce po druhé děkoval ze zachránění hradu Pražského. Jak srovnal se s markrabětem Otou, příští rok nám ukáže. Nyní zaměstnával se ještě příliš upevňováním pořádku ve vlastní zemi a výpravou italskou, ku které zajisté, byť i letopiscové nečinili o tom zmínky, poskytl obvyklých 300 oděnců a přivedl je k císaři ubírajícímu se do Italie. V říjnu 1184 potkal se Barbarossa s papežem Luciem III. ve Veroně [4]), jenž by tu rád byl shromáždil hodně četnou a hlučnou synodu generální; avšak k vůli překážkám nepředvídaným dostavilo se sem jen málo prelátů, mezi nimi byl také Vojtěch Salcpurský. Rezepře s podbiskupem Krckým nutily jej, aby tu před císařem a papežem vyhledával dobrého práva

---

1) Erben, Regest. I. 171 č. 380.

2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1184. U Pertze XVII. 705. Cont. Claustroneoburgen tertia (mylně) k r. 1186. Cont. Zwetlen altera (mylně) k r. 1185. U Pertze IV. 633 a 543.

3) Röpell, Geschichte Polens I. 379. Pozn.

4) Annal. Marbacen k r. 1184. U Pertze XVII. 162.

svého. Dosáhl ho, ano dosáhl ještě více; jemu i nástupcům jeho na všechny časy budoucí udělena hodnosť vyslance papežského pro celé Noricum [1]). Biskup Jindřich zůstal v Praze, zaměstnávalo jej zajisté obsazení uprázdněného stolce biskupského v Olomúci.

Po starém právu jmenoval kníže, pokud totiž Morava byla závislou na Čechách, biskupa Olomúckého. Od r. 1182 odtržena však Morava od Čech, a výrokem císaře Fridricha povýšena na markrabství svaté říše římské. Markrabě Ota osoboval sobě ihned všechna práva svrchovaného panovníka a jmenoval, nevšímaje si zvyku starého, z vlastní moci biskupa pro Móravu. Věda pak, že biskup Pražský Jindřich a kapitula jeho z té okolnosti, že několik biskupů Olomúckých povoláno bylo z kapituly Pražské, vyvozovali pro vlastní církev právo, jakoby biskupové Olomúčtí, což ostatně bylo veřejným míněním [2]), jmenováni býti musili jenom z kanovníků Pražských, povolal, vyvrátiti chtěje mínění toto ovšem nepravé, premonstráta z kláštera Želivského do Olomúce, čemuž se přirozeným spůsobem Čechové opírali, ale bez úspěchu. Kajim zůstal biskupem až do smrti své r. 1194. Dle toho jeví se ovšem zaznamenání Olomúcká, o nichž byla svrchu řeč, nikoliv nedůvodnými [3]). V listinách Kajim vyskytá se po prvé r. 1185 [4]). Kdy a kde byl svěcen a investován, není nám povědomo. Císař stále ještě prodléval v Italii, teprvé na jaře 1187 vrátil se do Němec.

Nabyv opětně moci, kníže Bedřich vzpomněl si tu na svého protivníka v Moravě. Jmenujeme markraběte Otu protivníkem knížete Českého, ač nepraví se v nižádném současném pramenu o něm, že by se byl účastnil podniknutí Václavova proti Praze. Samou nestranností již byl by se Ota osvědčil nepřítelem, poněvadž jako markrabě říše německé

[1]) Erben, Regest. I. 172 č. 383.
[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 691.
[3]) Viz str. 50 t. d.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 309.

byl povinen chrániti v sousedství svém přátely císařovy, a kníže Bedřich byl přítelem císařovým; ale Ota zajisté asi více zavinil, než by byl mohl jediné nestranností, byltě duší povstání, a za to dostalo se mu od knížete Českého potrestání. Neboť praví-li opat Jarloch [1], že v létě r. 1185, co Barbarossa meškal v Italii, kníže Bedřich zdvihl válku proti markraběti Moravskému, jednak že naň nevražil pro křivdu spůsobenou sobě před třemi roky, jednak že odtrhnuv Moravu od Čech, honosil se, že nikoliv od knížete, nýbrž od císaře obdržel markrabství, jest to jenom mínění, jak právě vrstevníkům bylo na snadě, kteří nepřisuzovali tomu zvláštní důležitosti, jakým spůsobem Bedřich nabyl knížectví. Bylotě knížectví takořka darem císařovým [2], kníže Bedřich povznešen na trůn opětně milostí jeho, a Ota obdržel Moravu, aby učiněna byla přítrž svárům rodinným, a jak jsme podotkli, aby Čechy byly seslabeny. Vypraviv tedy v létě roku 1185 vojsko do Moravy pod velením mladšího bratra svého Přemysla, kníže Bedřich učinil tak zajisté přesvědčen jsa, že císař schválí krok jeho, poněvadž trestal jím pouze toho, který jednal naproti úmluvě Řezenské z měsíce září 1182 a nyní právě byl se dopustil felonie. Následkův této výpravy trestní nemohl ovšem tenkráte ještě kníže Bedřich předvídati. V létě r. 1185 učiněn první vpád. Území Znojemské, zvláště pak okolí Bítovské a Kúnické, hrozně popleněno. Kúnice spáleny úplně až na kostel a klášter, jeptišky utekly se do hradu Bítovského. O srážce s markrabím Otou neděje se žádná zmínka, praví se toliko, že Čechové, poplenivše zemi bez všelikého odporu, vrátili se opět domů. A tím dosaženo účelu, potrestati totiž markraběte. Co dále následovalo, o tom nemáme pražádných zpráv. Jarloch praví: „Po výpravě letní poslal svrchu jmenovaný

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1185. U Pertze XVII. 705.

[2]) „Imperator regnum ipsum Boemicum vi obtinens, pro velle suo illud disposuerat." Chron. Magni presbit. k r. 1174. U Pertze XVII. 498.

kníže Bedřich v zimě, totiž po sv. Klimentu, bratra svého Přemysla opět s vojskem četným k nejzazšímu pomezí Moravy proti Otovi." Když dle zprávy této kníže Bedřich se odhodlal podniknouti výpravu proti Otovi, ještě po 23. listopadu 1185, tedy v době neobyčejné k podnikům válečným: můžeme ovšem míti za to, že Ota konal přípravy, jimž Bedřich, aby nevzal škody, záhy musil se opříti. Přípravy tyto záležely v silném vojsku, jež byl Ota sestavil z Němcův a z Moravanův. Příbuzní jeho, Vitelsbachové a s těmito spříbuznění Ortenburgové, přivedli mu asi many své. Hrabě Ortenburský Rapoto zdá se, že zle pochodil při tom, byv zajat od přítele Bedřichova, od vévody Rakouského Leopolda [1]). Srážka stala se u Loděnic, tam kde nyní mezi Krumlovem a Pohořelicemi stýkají se hranice kraje Brněnského a Znojemského. Soudíce podle položení bojiště — velká rovina mezi Loděnicemi a vsí Litměřicemi — můžeme za to míti, že vojsko české pod knížicem Přemyslem přitáhlo z Brna a že mělo zajisté záměr Znojmo napadnouti. Při takové operaci však se předpokládá, že záda byla kryta; nejspíše tedy údolím Svitavky se přitáhlo, kdežto Švarcava tvořila basis operační. A skutečně shledáváme, že r. 1185 na listině Johanitům dané objevuje se Vladimír, nejstarší syn Oty III. Olomúckého, co kníže Olomúcký [2]). To nás přivádí na myšlenku, že kníže Bedřich,

---

[1]) Annal. Melicen k r. 1185. U Pertze IX. 505.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 307 a sled. Listina má datum 1183, principatus mei (Friderici) VII., pontificatus vero Brecislai fratris mei anno secundo. Udání tato úplně se shodují, a přece vročení, soudíc podle svědků uvedených, je nesprávné. Mezi nimi objevuje se Olomúcký biskup Kajim, ale r. 1183 panoval jestě Pelhřim. K určení času, kdy byla tato listina vydána, slouží svědek Lamprecht, opat Kladrubský. Jelikož r. 1186 panoval v Kladrubech opat Albert (Erben, Regest. I. 178 č. 390), nástupce Lamprechtův, mohla býti tato listina vydána jen 1184 a 1185. Roku 1184 byla vzpoura Václavem způsobena, proto je rok 1185 nejvhodnější. Srovná-li se listina tato s listinou č. 337 na uv. m. 313 a s listinou z r. 1185, je nesprávné vročení tím nápadnější.

aby Otu seslabil, běžícího roku 1185 podle starého práva zase Olomúcko dal v úděl nedbaje dále markrabí Moravského. Pak ovšem byla záda kryta, a Ota zatlačen k nejkrajnějším jižním hranicím moravským.

Podle starého podání [1]) a podle jiných spolehlivých zpráv svedena byla bitva u Loděnic dne 10. prosince. Tehdáž byl zajisté velký mráz, poněvadž se o zakladateli kláštera Kúnického, Vilémovi, praví, že přes pancíř měl krzno liščí, kteréž po bitvě svědčilo o četných nepřátelských bodech a ranách, kteréž se měly dostati šlechetnému hraběti. Také třetí jeho bratr Oldřich udatně bojoval; o spoluzakladateli Svatoslavovi neděje se zmínka, ale uvádí se okolnosť, že za bitvy, jejíž lomoz pronikal až do Kúnic, tamější sestry horlivě se modlily k bohu za spásu zakladatele. Na obou stranách bojovalo se s největší rozhořčeností. Pod zakladatelem českého kláštera premonstrátského v Milévsku, hrabětem Jiřím, zabit byl kůň; dva manové jeho zachránili jej před jistou smrtí; číšník jeho zemřel krátce po bitvě na těžká poranění. Že padlých byl na obou stranách velký počet, dokazuje ta okolnosť, že po 15, 20, ba až 30 mrtvolách házeno bylo do jedné jámy a přikryto zemí a kamením — což bylo podle tehdejšího náhledu věc děsná; přálť si i nejchudší člověk, aby byl slušně pochován. Ale tehdáž po 10. prosinci nebylo lidí, aby byli stačili tolik mrtvých v čas pochovati. Bojiště opanoval sice kněžic Přemysl, ale vítězství bylo draze vykoupeno, nemohlť ho dále sledovati. Vojsko jeho bylo tak seslabeno [2]), že táhl zpět do Čech. Avšak i markrabí Ota vzdal se dalšího odporu proti knížeti Bedřichovi. V nynějším městečku Kníně v Berounském kraji sešli se r. 1186 oba knížata a vyrovnali se tady zprostředkováním vážených lidí, že byli po celý svůj život dobrými přátely [3]); bohužel

[1]) Lupáč u Dobnera, Annal. VI. 564 pozn.
[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1185. U Pertze XVII. 705.
[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1186. U Pertze XVII. 705.

že se nám o porovnání tomto nedostalo žádných zpráv. Podle všeho postavení a poměr obou vladařů ostal tentýž, jaký byl před válkou. Bedřich ostal knížetem Českým a Ota markrabím Moravským; jen snad propůjčení Olomúcka v úděl kněžici Vladimíru Otovici odvoláno; a kníže Václav Soběslavic byl poslán do vyhnanství, nebo žil snad někde na Moravě; neboť by se nedalo vysvětliti, jak markrabě Ota, když sem r. 1189 dosedl na stolec český, by byl mohl s Olomúckem volně naložiti a sice právě ve prospěch tohoto Vladimíra, a proč kníže Václav v listinách teprvé tehdy se objevuje, když markrabí Ota stal se knížetem. Zdá se nám, že schůzkou Knínskou docíleno jen slavný slib, že kníže Bedřich se žádné strany nebude více znepokojován.

Nejpádnějším důkazem, že Ota Kunratovic ostal markrabím Moravským také po schůzce v Kníně, je nám říšský sněm, jejž odbýval císař Fridrich v Řezně dne 5. března 1187. Od příchodu svého do Verony, kde v říjnu 1184 sešel se s papežem Luciem [1]), Fridrich kromě upevnění panství svého v Lombardsku sledoval hlavně dva účely: zjednati synu svému Jindřichovi korunu lombardskou a tak mu pojistit nástupnictví na trůně císařském a pak připoutati k sobě bezdětného krále Sicilského Viléma II. Obojí se mu zdařilo: Jindřich byl po letnicích 1185 v Miláně korunován a v září téhož roku svolil Vilém, aby teta jeho Konstancie, domnělá dědička říše jeho, provdána byla za krále Jindřicha VI. [2]) Papež z důvodů snadno pochopitelných nepřál nikdy tomuto spojení; avšak také tato překážka pominula, když Lucius III. dne 25. listopadu 1185 ve Veroně pochován [3]). Nástupcem jeho zvolen ještě téhož dne arcibiskup Milánský, Uberto Crivelli, jenž se nazval Urbanem III. Zemřel 20. října 1187, načež Řehoř VIII. seděl sotva dva měsíce na stolci papež-

---

[1]) Viz str. 53 t. d.

[2]) Annal. Colonien maximi k r. 1184, 1185 a 1186; u Pertze XVII. 791. Otto Sanblasian k roku 1184 a sled. Böhmer, Fontes III. 608.

[3]) Jaffé, Regest. str. 854.

ském, aby jej postoupil Klimentovi III. Tento panoval do r. 1191 [1]). Urban III. dožil se toho, co předchůdce jeho při každé příležitosti neschvaloval; král Jindřich VI. dne 27. ledna 1186 v hlavním kostele Milánském oddán s 32letou Konstancií [2]). Jindřichovi bylo tehdáž teprvé 21 let. Ukojiv tak žádosti svoje, vrátil se císař z jara, ač bylo napnutí s papežem Urbanem III. [3]), z Lombardska, aby tam více nezavítal. Koncem února vkročil na půdu německou a bez prodlení vydal se do Řezna [4]), kde mu bylo urovnati nové spory, any v Čechách vypukly.

Příčinu nových sporů hledati dlužno v neurčitém postavení Pražského biskupa k panujícímu knížeti. Viděli jsme mnohého biskupa Pražského, kterak býval přítomen císařským dvorním sjezdům a sněmům říšským jako jiní knížata říšští, kterak všickni v říši byli investováni, z čehož lze vyvozovati, že považováni byli jako členové říše Německé a že tedy si přáli, aby panovníci jejich nakládali s nimi podle těchže svobod, jako se svobodnými knížaty říšskými. K svobodám takovým náleželo přede vším osvobození od všelikých dávek a robot, knížeti a zemi povinných. Biskup Jindřich asi velmi přísně se držel práva toho a kladl asi při vymáhání mimořádné berně, o níž jsme se zmínili, silný odpor knížeti, kterýž peněz velice potřeboval [5]). Bylť sám také peněz nesmírně žádostiv a vůbec byl dobrým hospodářem [6]). K osobnímu tomuto důvodu pojil se také ještě důvod objektivní. Kněžic Děpolt II. v údělu svém: Chrudím, Čáslav, Vratislav, úředníkům a správcům svým tak uzdu

---

1) Jaffé, Regest. str. 855 a sled.

2) Muratori, Annali d'Italia VII. 53 k r. 1186. Raumer, Hohenstaufen II. 311.

3) Raumer, Hohenstaufen II. 312 a sled.

4) Annal. Colonien maximi k r. 1187. U Pertze XVII. 792.

5) Viz str. 31 t. d.

6) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182. U Pertze XVII. 692 „inter multas virtutes, quibus (Henricus episcopus) claruit, vitio parcitatis non caruit.“

pouštěl, že zvláště se zbožím církevním nakládali líbilo. Jelikož napomínání biskupovo nic neprospě interdikt na úděl Děpoltův a na něj naléháno, a nahradil. Tak, pakli ne hůře, řádili úředníci kněžny. Také tady biskup nedocházel sluchu. Pražský tedy, aby si zjednal právo, vydal se asi v k císaři do Italie. Byl sice přátelsky vyslyšen, a nání jeho stížností odročeno až se císař vrátí do Aby však biskupovi, který proto musel ostati léta při dvoře císařském, pomáhal v zásobování a příslušného služebnictva, rozkázal císař vydáva svých skladů denně 35 porcí tak hojných, že často družiny býval podělen. Nyní však prodlévá císa února 1187 na půdě německé, vypisuje sjezd do vysýlá biskupa Jindřicha s císařským poselstvím aby předvolalo knížete Bedřicha. Koncem března tkáváme se s žalobníkem Jindřichem již v Řezně, také kníže Bedřich Český, jeho bratr, arcibisk purský Vojtěch, blízký jich příbuzný Leopold Ludvík vévoda Bavorský, syn nedávno zemřeléh Oty, arcibiskup Mohučský Kunrat Vitelsbachovec podbiskupy: Otou Bamberským, Gotfridem Virc Kunratem Řezenským, Otou Eichstädtským, Oto skym, Theobaldem Pasovským a Albertem Trid ze světských pánů přítomni jsou: císařův syn Švábský, Bertold Meránský a Ota markrabí Míšen bratr Děd z Východního krajiště (Lužice), Berth dechsu a mnozí jiní. A mezi nimi jeví se z Mo uveden výslovně co markrabí Moravský. Všickni společně na listině, kterou císař vydal rakouskému Seitenstettenskému na kus lesa darovaného od M ského arcibiskupa Wigmanna a sice, jak se v list v Řezně „na slavném sjezdě“ dne 5. března 1187 [1]

[1]) Meiller, Regest. Str. 63 č. 33. Erben, Regest. I. dto 1187 indict. V. in solemni curia Ratisbone III. Non. M

přítomnosti o sporu mezi biskupem Jindřichem a knížetem Bedřichem bylo pojednáno a rozhodnuto.

Jako obhájce biskupův žaloval na knížete Děd z Rochlice, markrabí Východního krajiště, zároveň pán na Grojči. Bratr jeho Fridrich hrabě z Brenne, měl za manželku Hedviku, dceru Děpolta I., která tehdáž žila ještě jako vdova [1]. Velmi výmluvně líčil bezpráví, jaké způsobil kníže Bedřich biskupovi a když domluvil, odpověděl prý kníže Český skrze svého prokuratora: „Jelikož je obecně známo, že nynější biskup jako všickni jeho předchůdci, je kaplanem panujícího knížete, proto nechať se napřed rozhodne, zdali vůbec smí žalovati na svého bezprostředního pána a zdali tento je povinen mu odpovídati.“ Na dotaz tento odpověděl sněm říšský a na něm zvláště členové duchovní jednohlasně: „biskup Pražský zrovna tak jako biskupové němečtí, musí býti prost všeliké poddanosti knížeti Českému, neboť jako kníže říšský podroben je pouze císaři, na jehož sněmy říšské chodí a od něhož je investován.“ Výrok tento od sněmu ihned schválen a Jindřichovi vydána o tom císařská listina se zlatou bulou. Letopisec Jarloch při tom poznamenává, že je to listina, která měla velkou cenu, dokud žil biskup Jindřich, pak ale že neměla ceny žádné; proč, o tom prý raději pomlčí [2]. Panovníci mocnější nežli

Cosmae k r. 1187; u Pertze IX. 166. „Fridericus dux cum omnibus primatibus terrae suæ similiter et dominus Henricus cum Abbatibus et universo clero vocati sunt ad curiam Cæsaris, et magna synodus habita est.“

[1]) Viz d. III. str. 267 pozn. 3 t. d. Hedvika zemřela 19. února 1210, choť její Fridrich 1181. Damberger synchron. Geschichte IX. Stammbaum der ostsächsischen Dynasten.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1187; u Pertze XVII. 692 a 693. Že Jarloch, ačkoliv věci tuto uvedené připojuje k r. 1182, dobře znal čas, kdy se to sběhlo, vysvítá z jeho slov závěrečných: „facta sunt hæc anno suæ (Henrici) ordinationis quinto, et dux Fridericus postea duobus supervixit annis“. Jindřich byl r. 1182 posvěcen a kníže Bedřich zemřel 1189.

Bedřich, kterýž zahanben a se všech stran výčit
sypán slíbil, že příčiny žaloby odstraní, znali již
biskupy Pražské na trůnu svém učinili závislými.
kráte podrobil se kníže Bedřich slovem, ale ne
Duchovenstvo bylo od lidí jeho i dále týráno.
roztržce však věci více nedospěly, jen kněžic Děp
padnouti za oběť. Měl jíti do vězení, byl však d
o tom zpraven, co kníže Fridrich obmýšlí a šťastn
Když Ota trůn nastoupil, obdržel zase svůj úděl

Císař Fridrich ostal v Řezně až přes velkono
jej opustili kníže Český Bedřich a Ota Moravs
známo. Ota, jenž na skvělém tomto sněmě zased
co markrabí Moravský, mohl se tak ukázati př
vitelsbašskými příbuznými, aniž by se byli přít
myslovci Bedřich a Vojtěch, nebo jejich přítel
Rakouský a Berthold Meranský ohražovali proti
hodnosti. O listiny nemůžeme se opírati, abychon
viti mohli dobu, kdy Ota odjel z Řezna, poněva
rabí Ota roku toho žádných nevydal a listiny o
Bedřicha vydané teprvé dnem 2. května 1187
Tohoto dne přenechal kníže Bedřich Vyšehradském
pokuty, jaké poddaní jeho, jakož vůbec všickni z
pych nebo za vraždu měli odváděti do knížecí
Jeho bratří Přemysl a Vladislav — Vladislav u
poprvé, důkaz to, že r. 1187 byl již plnoletým —
Jindřich objevují se za svědky na této listině [3]
listina, kterouž poddaní téhož kostela vyjímají se
mocnosti cúdy župní, pochází z 6. května. Oba b
na ní zase za svědky [4]). Kníže odvolává se tu vý
veliké škody, jaké kostel utrpěl v poslední době

[1]) Cont. Cosmæ k r. 1187; u Pertze IX. 166.

[2]) Annal. Colonien maximi k r. 1187; u Pertze XVII

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 323. V datování má místo Ind
Indic. V.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 321.

posud“ praví, „lid, ale zvláště klerikové zažili mnoho bezpráví, nyní jich chceme ochraňovati,“ — znamenají se následky Řezenského sněmu z března 1187 — náhrada za škodu způsobenou a dobrá předsevzetí.

Brzy mělo se mu dostati ještě jiné příležitosti, aby veřejně skutkem osvědčil zbožnou horlivosť, jakou jevil po sněmě Řezenském. Jerusalém, svaté město, za něž od dobytí jeho Gotfridem z Bouillonu teklo již tolik krve křesťanské, dostal se dne 3. října 1187 v držení sultána Saladina [1]). Žalosť nad tím byla veliká. Papež Řehoř VIII. hlásal bulou z 29. října 1187 všeobecnou výpravu křižáckou [2]). Jako obyčejně tak i tentokráte všecken majetek křižáků přijat v ochranu celé církve katolické a křesťanům odporučeno, aby po pět let se zdrželi požívání masitých pokrmů každé středy a soboty s tím doložením, aby v pátek přestali na jídlech postních; papež, kardinálové a jejich služebnictvo nebudou kromě toho, praví se v bule, také ještě v pondělí požívati pokrmů masitých. [3])

V Evropě panovalo napnutí, jak se zachová císař Fridrich; najednou přišla zpráva, že rozepsal obecný sněm říšský na středopostí do Mohuče. Bylo po pochybnostech. Knížata před sněmem odbývali soukromé porady. Zdá se, že jedna taková porada děla se v Pasově. Tam setkáváme se dne 24. února 1188 s knížetem Českým Bedřichem, příbuzným jeho Leopoldem vévodou Rakouským, arcibiskupem Salcpurským Vojtěchem, Mohučským Konradem, jeho podbiskupy: Pasovským, Bamberským a Frysinským, pak s bratrem císařovým Fridrichem, vévodou Švábským a vévodou Meranským Bertholdem. Vyskytujíť se na ochranném listě vydaném jmenovaného dne z vůle císařovy od vévody Leopolda klášteru Wilherinskému, „když právě se hotovili

1) Wilken, Geschichte der Kreuzzüge III. 2. 311. Chron. Magni presb. k r. 1187; u Pertze XVII. 509.

2) Bullarium, Taurinen Edit. III. 49. sled.

3) Bulla dto. Ferrara 29. října 1187. Buliarium na uv. m. str. 52.

na sněm říšský," [1]) jenž se odbýval, jak pov středopostí 1188. V neděli Lætare, dne 27. břez u přítomnosti papežského legáta Jindřicha, biskuj ského, přijal kříž z rukou biskupa Vircpurského Příklad jeho následovali Fridrich, vévoda Švábský, Meranský, Leopold Rakouský, Bedřich Český, bi sovský — tito všickni byli dne 24. února v Paso Otakar Štýrský, Ludvík Durinský atd. [2]) Biskup Pražský sám nemohl se dostaviti, i dal se zastupo hovským mnichem Rikolfem, pro svou učenosť ženým [3]). O biskupu Olomúckém Kajimovi a o n Otovi není zmínky. Téhož roku odhodlali se k vý žácké také králové Filip Francouzský a Richard A Křižácké vojsko mělo se shromážditi příštího r o Jiří u Řezna. Arcibiskup Salcpurský vyslán k Belovi III., aby se postaral o potraviny a o p dopravné a Leopold vévoda Rakouský byl téhož druhém sjezdě ustanoven za rukojmě vedle jiných nikajících knížat, že válečná výprava nesměřuje p hradu, jak se císař Izák obával [5]).

Zpráva, že císař Fridrich okolo 23. dubna 1 se dáti na pochod, nezůstala bez účinku na Čechy Kníže Bedřich na „sjezdu Kristově", (tak nazýv

[1]) Urkundenbuch des Landes ob der Ens II. 409 imperatoris Friderici." Erben, Reg. I. 181 č. 395.

[2]) Chron. Magni presb. k r. 1188; u Pertze XVII. Colonien maximi k r. 1188; u Pertze XVII. 795. Annal. M k t. r., u Pertze XVI. 195. Annal. Staden (mylně) k 1189 XVI. 351: „Imperator curiam habens Moguntiæ, se cruci insignivit et cum eo filius ejus, dux Sueviæ, Fridericus d dux Austriæ et multi nobiles et Magnates." Ansberti hist peditione Friderici imper. Ed. Dobrovský, Pragae 1827, s vydání ve Fontes cís. ak. ve Vídni r. 1863. Otto Sanblasiar Böhmer, Fontes III. 611. sled.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1188; u Pertze XVII. 706

[4]) Annal. Marbacen k r. 1188 a 1189; u Pertze XVI

[5]) Annal. Colonien maximi k r. 1188; u Pertze XVII.

sněm ze dne 27. března v Mohuči [1]), ozdobil se křížem; totéž učinil na Moravě markrabí Ota; neboť všady biskupové a duchovní hodnostáři měli právo kříže světiti a sliby o ozbrojené pouti přijímati [2]). Příklad takový zajisté táhl. Bohužel, že nemůžeme uvésti podle jména muže, jenž se odhodlali k výpravě s oběma panovníky; nepřízeň doby jména jejich zahladila [3]); ale že nezůstali za Němci, o tom svědčí světoznámá jejich udatnosť, kterouž se sám císař Fridrich honosíval [4]). Že kníže Bedřich připravoval se na výpravu křižáckou rozličnými zbožnými skutky, o tom svědčí nadace a darování, jaké učinil r. 1188 Johanitům, tedy zrovna řádu,

[1]) Annal. Colonien maximi na uv. m. 794. „Curia celeberrima apud Moguntiacum ... a serenissimo imperatore et filio ejus, rege, curia Ihesu Christi ante fuit intitulata.“ Ansbertus na uv. m. 18.

[2]) Že markrabí Ota zaznamenán byl mezi křižáky, ukazuje Ansbert na uv. m. 24., kde jej uvádí mezi knížaty, „qui ex principibus signatis christianæ militiæ diversis occasionibus ... abierunt ... et voti sui violatores recesserunt.“

[3]) V Cod. Dipl. Mor. I. 320 k r. 1187 uvádí se Hynek z Serotína (podle Bočka z Žerotína), který prý se súčastnil této výpravy. Dobner toto Breve první uveřejnil podle papírového rukopisu ze XIV. století z karlšteinského archivu s datum „Beneventi Pontif. an. I.“ (Dobner Mon. IV. 250). Jelikož Řehoř VIII. dne 21. října 1187 ve Feraře byl zvolen a 25. tamtéž posvěcen a 17. prosince 1187 zemřel, k tomu okolo 16. listopadu píše z Bologně všem biskupům a arcijahnům: „se tanta negotiorum frequentia diebus singulis perurgeri, ut imbellicitate proprii corporis laborans, omnibus non possit commode superesse“; tož to bylo zajisté zvláštní vyznamenání Hynka z Žerotína, že papež v tak krátké době odpověděl na žádosť neobyčejnou, aby jej, jeho rod a veškery jeho pozemky vzal do své ochrany, což se ostatně podle buly z 29. října samo sebou rozumělo. Pro okolnosť tuto, jakož i pro místo „Benevent“, z něhož je listina datována a kteréž nelze zjistiti, Jaffé toto breve jakožto vymyšlené nepojal do svých regest.

[4]) „Boemia suis feris ferocior“ psal prý císař kromě jiného Saladinovi, aby jej přiměl k vydání Svaté země, pakli že celý tento ovšem že velmi starý list, není pouhým cvičením slohovým, jak již Luden podotýká. Cod. Dipl. Mor. I. 326. Jak Čechové pro svou udatnosť váženi byli ve vojště křižáckém, ukazuje Ansbertus na uv. m. 69 a 86.

jenž o svatou zemi a o její zachování již pro své s
se co nejvíce starati. Tak daroval na žádosť a na
své choti Elišky, jmenovanému řádu k rukoum vel
českého a moravského, magistra Bernarda, za j
zemky, 12 hřiven stříbra ročního platu ze stříbr
při Mži [1]) a potvrdil téhož roku 1188 pod pečet
Jindřicha všecka darování, kteráž tomuto řádu
vladyka Hroznata [2]). To je však také poslední je
Slibu, kterýž byl učinil v Mohuči, nesplnil; přek
smrť dne 25. března 1189. Kníže Bedřich pocho
Víta na hradě Pražském [3]) a v dubnu mělo se sh
vojsko křižácké u Řezna. Jeho choť Eliška, ses
jícího krále Bely III., oddaná s Bedřichem od r.
broditelka řádu Johanitského, zemřela roku násled
Před rokem 1180 ztratila novorozeného syna Vr
Kdy zemřely dcery Olga a Markéta, není zná
uvádí se v Olomúckém nekrologu k 21., Markéta
venci a obě jmenují se výslovně dcerami knížete B
Helena byla od r. 1164 zasnoubena a později pro
Petra Řeckého [7]), Žofie měla od r. 1186 za ma

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 325.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 325 a 326: A. l. 1188, „princi
nostri anno X, pontificatus nostri Henrici anno V.“ T
Jindřich nepočítá léta panování svého, jako v jiných li
svého posvěcení dne 23. května 1182, nýbrž od ledna
panování knížete Bedřicha svědčí, že listina vydána byla před
1188. Léta panování svého počítá tady od února 1177.

[3]) Cont. Gerlaci abb. k r. 1188; u Pertze XVII. 706.
nekrolog klade 24. březen; Dudík, Schwedische Forschung
„Bedřich dux.“ V olomúckém úmrtní jeho den není z
Nekrolog oberalteichský má také 25. březen. Archiv der k. k
Sv. XXVI. 320. Úmrtní den v Annal. Pragen k r. 1188; u Pert

[4]) Genealogie der Könige Ungarns nach authentische
Ve Vídni 1861.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 303.

[6]) Necrol. Olm. Rkp. v olom. kap. arch.

[7]) Viz d. III. str. 255.

brechta Pyšného, markrabí Míšeňského, syna markraběte Oty příjmím Bohatého [1]). Ten zemřel 1195 dne 24. června. O jeho smrti podávají zprávu letopisy altenzelské. Praví, že choť Albrechtova zemřela v třicíti dnech po svém manželi. Poslední dcera Ludmila provdána byla za Vojtěcha (také Albertem, Albrechtem jmenovaného) hrabě z Luku, a když zemřel 1198, provdala se r. 1204 za vévodu Bavorského, Ludvíka Kehlheimského, syna Oty, prvního vévody celého nerozděleného Bavorska, z rodu Vitelsbachů. Smrť její klade se na den 5. srpna 1240. Choť její zavražděn byl dne 16. září 1231 [2]). Syn její, Ota II. Osvícený, jenž se narodil okolo r. 1206, je praotcem nynějšího královského rodu Bavorského.

Máme-li se vysloviti o 12tiletém panování knížete Bedřicha, musíme je řaditi mezi méně šťastné. Vzpoury, velká břemena, panství žen, vnitřní rozbroje, spor v rodu Přemyslovském, nesvornosť mezi mocí duchovní a světskou, bezuzdnosť a libovůle veřejných úředníků, sílu a vážnosť české říše za knížete Bedřicha tak snížily, že císař Fridrich vykonával na ni takový vliv, jako žádný Německý císař před ním a po něm. Od té doby, co kníže Fridrich přijal v Itálii 1177 od císaře léno a velké peníze za to zaplatil, Čechy jako by nebylo předešlých korunovaných králů Vratislava a Vladislava, považovány zase za komorní zem císaře Německého a podle toho s nimi nakládáno. Z říše českomoravské, do r. 1182 jednotné, utvořil císař tři na sobě nezávislá knížectví říše Německé: knížectví České, markrabství Moravské a biskupství Pražské; účelu svého, aby

[1]) Ludewig, Relig. VIII. 180. Letopočet z Cod. Dipl. Mor. I. 317, kde manžel omylem jmenuje se Ota a kde také léta jmenování knížete Bedřicha udána jsou nesprávně. Plným právem listina tato u Erbena na str. 624 položena mezi listiny podezřelé.

[2]) Böhmer, Wittelsbacher Regesten str. XIX. Genealogia Ottonis II. ducis Bavariæ etc.; u Pertze XVII. 377. Hermanni Altahen Annal. k r. 1231; u Pertze XVII. 391.

všelikou moc rozdělil a pak panoval, Barbarossa úplně dosáhl. Že u kolébky markrabství stál ar dokázala bitva u Loděnic. Byla krvavá, ale bez p následků. Vítězný kníže Český ustoupil a Mora markrabstvím [1]). Škoda že se nám nedostává listin mohli posouditi panování prvního markrabí Mo víme jen, že s knížetem Bedřichem žil v dobré do jeho smrti. Křížovou výpravu měli společně po Smrť Bedřichova však způsobila jiné poměry.

Kníže Bedřich zemřel 25. března 1189, a Ota Moravský nadán byl od císaře lénem česk sněmě říšském v Řezně, kterýž císař zahájil dne a kterýž se odbýval ještě v prvních dnech měsíce Je to nejbezpečnějším důkazem, že tentokráte zm klidně se dála. Jarloch praví, že novému panovní příchylnosť osvědčovali, ano že mu také kněžna přísežný slib, že Olomúc jí bude dána za vdov bez nesnází postoupila hrad Pražský, kde, jak zı bývalo se nastolení. Kníže Ota prý sice vdov v její očekávání, Olomúce jí nepostoupiv, ale jeliko již příštího roku 1190, nebyla asi škoda, jakou tí příliš veliká [4]). Olomúc a vůbec Moravu potřebo pro mladší členy svého rodu. Vladimír a Břetisla Oty III. Olomúckého z větve Otonské, pak Sp

[1]) Od r. 1182 do 1189 nesetkáváme se se žádný knížete Českého Bedřicha, který by svědčil, že kníže Česk nějaké suverenní právo nad Moravou. Listina z r. 1183, z r. 1185, v níž kníže potvrzuje řádu Johanitskému Ivanovice a Hrobníky, Robersdorf (?) a Bohuchvalov v Hlubčicku, nel na ujmu náhledu nahoře vyslovenému, jelikož se touto trochu listinou potvrzuje všecko zboží řádu Johanitského v Če Moravě.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1189; u Pertze XVII. 70

[3]) Annal. Colonien maximi k r. 1189; u Pertze XVI Zwetlen altera k t. r.; u Pertze IX. 543.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1189 na uv. m.

Svatopluk, synové Vratislava Brněnského, z větve Konradské, tedy vesměs moravští Přemyslovci, čekali na zaopatření. V cizině žili také ještě dva členové české hlavní větve Vratislavské, kníže Václav Soběslavic a Děpolt Děpoltovic a v Praze bratří zemřelého knížete Přemysl a Vladislav; také tyto bylo uspokojiti. Když kníže Ota přijal v Řezně od císaře léno české, nebylo snadnou úlohou spravovati záležitosti říše česko-moravské k všeobecné spokojenosti. O věcech těch jednalo se asi s císařem v Řezně; a nový kníže vyložil zajisté také císaři, kterak je mu nemožno, aby se súčastnil osobně v nové výpravě křižácké.

Který z biskupů četně přítomných sprostil Otu slibu učiněného, nevíme; ale je nám známo, že Ota přiměl strýce svého Děpolta z ciziny povolaného, aby vedl křižáky české a moravské. V neděli dne 7. května 1189 přehlížel císař voje křižácké. „Nádhery nebylo sice viděti, neboť marná ozdoba přísně byla zakázána [1]), ale zříti bylo řady hrdinů bojovných, výborně vyzbrojených, mužnou silou, obětavou rekovností a přísnou kázní vynikajících, tak že jich sotva kdy nesla půda německá. Byl to skvělý okamžik běhu světového, v němž zazářilo týmě národů a to nikoliv jasností pozemskou; náboženské nadšení všecky povznášelo a oduševňovalo. Tisíce vojínů vyslechli kázaní, přijali svátosť pokání a oltářní, obnovili svůj slib, prositi Boha za smilování a všecky svaté za pomoc takovou opravdovostí, vřelostí, ponížeností a obětavostí, jako by se loučili s tímto světem [2]). Dne 11. května dalo se vojsko z Řezna na pochod, císař v jeho čele, synu svému, králi Jindřichu VI. odevzdal správu říše [3]). Nejpozději dne 18. května dorazil císař do

---

[1]) Bula Řehoře VIII. z 29. října 1189. Bullar. III. 49. sled. Ed. Taurin.

[2]) Damberger, Synchron. Geschichte IX. 185.

[3]) Ansberti histor. Ed. Dobrovský str. 21. Annal. Stederburgen k r. 1189; u Pertze XVI. 221.

Vídně [1]). Vévoda Leopold jej tady uvítal, ale nej
své přání, aby ve službě Hospodinově s ostatním
potíral nepřítele kříže, obětovati musel povinnost
nickým. Měl totiž s králem Belou III. prudký sp
novení jakýchsi hranic, kdyby totiž Štýrsko po sm
mocného svého vévody Otakara spadlo na Rakou
stal tedy doma, ale poskytl na výpravu prostředky
k tomu chtěl sám užiti [3]). U Prešpurku děla se
přehlídka vojska a čekalo se tam přes letnice,
dostavili opozdění vojíni. Kde se křižákům př
česko-moravský pod knězicem Děpoltem, není zná
na tom, že byl na výpravě a že se zase vyzname
Vojsko křižácké táhlo Uhrami; císař zasnc
syna svého Fridricha s Konstancií, dcerou Bely II
tomní chotí Přemysla I., dostal se šťastně přes do
a teprvé v říši Byzantské, kde na pochodu a
stáli Čechové podle Uhrů, avšak každé vojsko pod
prapory, setkal se pro nerozhodnosť císaře Izak
a pro lstivosť Řeků s obtížemi, pro které před ve
následujícího roku 1190 nemohl dospěti do Asie [5]
knížeti Českému a markraběti Moravskému prov
v Míšni úkol, jejž byli na se vzali od císaře ještě
Markrabí Ota Míšeňský z rodu Vitinského pro vy
těžek ze stříbrných dolů freiberských v Sasku
nazývaný, měl dva syny Albrechta a Dětřicha. P
šímu, jenž měl za manželku Žofii, dceru knížete
Bedřicha, popuzen prý byl chotí svou Hedvikou

[1]) Meiller, Regest. Str. 66 č. 43.

[2]) Cont. Zwetlen altera k r. 1189; u Pertze IX. 544
Altahen Annal. k r. 1187; u Pertze XVII. 385. Smlouva
v Meillerovi, Regest. str. 62 č. 29. Vévoda Štýrský Otakar
9. května 1192.

[3]) Cont. Zwetlen altera k r. 1189; u Pertze IX. 544.

[4]) Annal. Pragen k r. 1189; u Pertze IX. 544.

[5]) Ansberti historia etc. Ed. Dobrovský str. 36.

[6]) Ansberti historia str. 21 a 78.

přiměla, aby Albrechta vydědil. Albrecht zmocnil se proto po hromnicích 1189 otce svého a dal jej střežiti strýci Kunratovi, synovi Děda, hraběte Východního krajiště, na hradě Děvíně (Düben u Grimy?) [1]. Na posledním říšském sněmě v Řezně bylo sice smluveno, aby zajatý markrabí Ota nabyl svobody; ale jelikož výminěk při tom ustanovených se nešetřilo, vypukl spor mezi otcem a synem, do něhož kníže Český Ota hned po odjezdu císařově na jeho rozkaz potud zasáhl, že sbory jeho v Míšni řádily a jak se praví při svém odchodu markrabské pokladně o 30.000 hřiven ulehčily [2]. Teprvé na sjezdě ve Vircpurku po sv. Vavřinci (10. srpnu), jejž odbýval král Jindřich VI., zjednán mír a svornosť mezi spornými stranami [3].

Touto výpravou do Míšně zahájena jaksi nová vláda. Líbila se asi, jelikož při prvním překročení hranic štěstí bylo tak velice příznivo zbraním českým. Za takového smýšlení vypsal kníže Ota hned po návratu z Míšně sněm český do Prahy na den 15. června. Bylot uspořádati mnoho záležitostí. Osm Přemyslovců čekalo na uspořádání svých poměrů, které byly velice zpleteny tím, že se nedbalo Břetislavova zákona o posloupnosti. O knížici Děpoltovi je ovšem známo, že jej Ota hned po svém dosednutí na stolec knížecí uvedl v držení majetku otcovského [4]; nyní bojoval v čele českého vojska křižáckého. Také o knížici Václavu Soběslavici je jisto, že r. 1189 byl již doma z vyhnanství [5]; avšak aby všecko uvedeno bylo do starých kolejí, muselo se především jednati o poměru markrabství Moravského ke knížectví Českému.

---

1) Damberger, Synchron. Geschichte IX. 184.

2) Annal. Pegavien k r. 1189; u Pertze XVI. 266 a 267: „Dux Boemiæ, nomine Otto, qui de Mererin transpositus fuerat, Misnam cum exercitu venit.“ Cont. Gerlaci Abb. k t. r.; u Pertze XVII. 706.

3) Annal. Pegavien k r. 1189; u Pertze XVI. 267.

4) Annal. Pragen k r. 1189; u Pertze III. 121.

5) Cod. Dipl. Mor. I. 329.

Všeobecně bylo známo, že Ota obdržel saře Moravu v léno [1]). Nyní, když se stal kr a dětí neměl, mohl mu býti lhostejným tit markraběte Moravského, ale ne spokojenost jenost členů rodu a lechů země České. R jen na výjev, jak císař Fridrich zastrašil ukázáním několika sekyr katovských. Kdo m nesouhlasí vždycky; a tak i zde. Sotva ná sotva panovník projevil ochotu, přání panstv slyšeti, již dějiny mluví o sněmě zemském psaném. Za předsedání knížete byli přítomni skup Jindřich, kníže Václav Soběslavic, kan hradský probošt Florian, zemský sudí a mnoz tyto poznáváme z darovací listiny kněžny E Plaskému ze dne 15. června 1189 [2]). Usnešení nejsou sice zaznamenána, avšak podle události ších létech záležely asi v následujících věcech. vzdal se Ota, avšak jen pro svou osobu, markraběte Moravského; — to vyvozujeme z již r. 1190 píše se „někdy markrabí Moravský" „pro svou osobu", neboť bez svolení císaře n jeho v Německu, krále Jindřicha VI., byl by odvážil zvrhnouti usnešení sněmu říšského; ne že učiní potřebné kroky zákonné, aby usnešení t pozbylo závaznosti. Došlo-li k tomu nebo ne, za něho každým spůsobem přestala nejméně p ležitosť markrabství. Po smrti jeho držel krát dislav celou Moravu lénem [4]); zdali již r. 1192 markrabětem Moravským, není zjištěno. Bisku jenž po něm na trůn dosedl, názvu toho jistě u

---

[1]) Viz str. 44 t. d.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 329.

[3]) „Otto, dux Boemorum, quondam Marchio Mo Dipl. Mor. I. 331.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1192; u Pertze XVII. 7

totiž dosedl na stolec knížecí, nazýval se r. 1195 „knížetem Českým a také markrabětem Moravským“, ačkoliv právě za něho r. 1195 rozdělena byla Morava mezi několik Přemyslovců. A právě toto rozdělení Moravy mezi Přemyslovce bylo dalším předmětem Pražského sněmu 15. června 1189. Roku 1190 nazývají se Otovici Vladimír a Břetislav „knížaty Moravskými“ [1], a podle listin v příštích letech (1195) měli jmenovaní Vladimír a Břetislav v úděl Olomúcko a Vratislavici Spytihněv a Svatopluk Brněnsko [2], tak že kníže Český, jak se zdá, držel jen Znojemsko. Jak zaopatřeni byli bratří Soběslavici Přemysl a Vladislav, neumíme udati; nejspíše meškali při dvoře knížecím v Praze, za kterouž příčinou nazýváni také „knížaty Českými.“ Poměr biskupa Pražského k říši Německé, utvrzený listinami veřejnými, u příležitosti této nejspíše pominut mlčením.

Aby tato usnešení sněmu Pražského nabyla platnosti také pro Moravu, jež považovala se od r. 1182 za krajinu nezávislou na Čechách, podrobenou toliko císaři Německému, aby jinými slovy Morava opět se octla v dřevnějším poměru závislosti ku knížeti Českému, rozepsán generální sněm do Sadské v kraji Bydžovském, nedaleko od Poděbrad. Známe toliko rok, nikoliv však den tohoto generálního sněmu zemského. Opatové, mezi nimi Dětřich, opat Hradištský u Olomúce, klerikové, mnichové, vládykové z Moravy i z Čech shromážděni tu s úředníky župními a jinakými hodnostáři duchovními i světskými za předsednictví knížete Českého. O jedné části přítomných dovídáme se z listiny, kterouž kníže Ota stvrdil řádu Johanitův všechny statky, darované

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 331. Zakladací listina kláštera Lúckého u Znojma.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 339. Datování této listiny „A. I. 1195. Indict. VII. Epact. XXV. Concur. V.“ je zcela nesprávné. Roku 1195 byla Indict. 13. Epact. 7. Concur. 6. V textu uvádí se také kníže Kunrat, bratr knížete Jindřicha, což je zajisté mylné, a přece může listina býti pravá. Náhled svůj o ní proneseme při r. 1195.

jim od bohatého pána českého, Hroznaty [1]). Výz
davek této listiny, — praví se v ní, „že všichni ti
klerikové, mnichové, vládykové a t. d. moravští i
do Sadské, aby slyšeli řád knížete Oty“ — nechť
mínění naše svrchu vyslovené. Řádem rozuměla
vůbec každá veřejná listina, každý zákon, nechť
mezinárodní, soudní aneb spadal-li v obor práva o
i neváháme tudíž tvrditi, že zde v Sadské prohl
zároveň ona ustanovení právní, jež pode jmén
Otova obsahují nejstarší a nejdůležitější prameny
župního zřízení v Čechách a v Moravě [2]). Kde p
se zákony tak důležité, jež měly býti základem v
občanského i společenského [3]), byloť ovšem zcela
že vytknuto dříve státoprávní postavení Moravy
a z toho vyvozujeme mínění své, dříve vyslovené.

Jakmile byly záležitosti česko-moravské uro
mohl se již odvážiti kníže Ota, účastniti se také
v rozmanitých podniknutích krále Jindřicha VI. Ja
říše stržen byl Jindřich bezděky ve staré rozepř
Jindřicha Lva, žijícího v Anglii. Kol sv. Mich
Velf sám do Brunšvicka, chtěje tu, jak pravil,

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 328.

[2]) Nejlepší vydání textu těchto „Jura Županorum“
mæva Moraviæ“, známého z potvrzení od r. 1222, 1229
Dipl. Mor. k těmto létům), opatřil Dr. Hermenegild Jireč
spise „Über Eigenthumsverletzungen und deren Rechts
dem altböhmischen Rechte“. Ve Vídni 1855, str. 38, 8⁰.
menuté jest k vůli dějepisu právnímu v paragrafy rozd
tříbeno. Později budou nás ještě zaměstnávati tato „S
Ottonis.“

[3]) Z úvodu: „Noverit tam præsens ætas, quam
posteritas, quod nos (Otto) habito diligenti tractatu c
nostris suppanis, Boemis pariter et Moravis, volentes
perpetuo inviolabiliter observari, iura statuimus in hunc m
Dipl. Mor. II. 209 a násl.) vychází na jevo, že měl řád te
pro obě země.

rušených práv svých [1]). Jindřich VI. odebral se ihned do Sas, ale naproti svému protivníku, jejž všude s jásotem vítali ve starých zemích jeho, dosáhl jediné toho, že se nabízela některá knížata jako na př. arcibiskup Kolínský, sprostředkovati, pokud možná, mír mezi králem a Velfovcem. Mír ten byl králi asi tím vítanějším, ana smrt Viléma II., krále Sicilského (zemřelého dne 16. listopadu 1190), nezbytně vyžadovala jeho přítomnosti v Neapolsku, kdež choť jeho Konstancie měla nastoupiti dědictví. Za tím účelem rozepsán sjezd o velikonoci 1190 do Frankfurta [2]). Mezi přítomnými přichází také kníže Český Ota, markrabě Míšeňský Albrecht, markrabě Východního krajiště, Děd, Mohučský metropolita Kunrat a j. [3]). Mluveno mnoho o smíření [4]); že však Lev nebyl přítomen, nemohlo státi se usnešení o věci nejpodstatnější, jak jej totiž uspokojiti, ale ustanoveno, aby příštího jara podniknuta byla výprava do Říma.

Zatím došla zpráva z Palestiny, že císař Fridrich zhynul dne 10. června 1190 v řece zvané Selef u Tyru, a že řádil ve vojště křižáckém hrozný mor, jehož obětí stal se také kněžic Děpolt [5]). Zpráva tato, přišedši asi v září do Němec, přiměla krále Jindřicha VI., že podnikl výpravu do Říma, ustanovenou na příští rok, ještě léta 1190. Slíbiv účastenství ve výpravě této, kníže Ota položil v říjnu 1190 sněm zemský do Prahy; rokováno tu jednak o ustanovení vladaře, jednak o pomoci, kterouž měla země povoliti. Pro

---

1) Damberger, synchron. Geschichte IX. 229.

2) Böhmer, Regest. str. 147 č. 2741.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 330.

4) Chron. Magni presb. k r. 1190. XVII. 513.

5) Raumer, Hohenstaufen II. 436 s potřebnými doklady. O úmrtí Děpoltově, Annal. Pragen (mylně k r. 1189). U Pertze III. 121. O křižáckém tažení pak: Ansberti historia na uv. m. a zpráva Pasovského děkana Tagena, jenž tam provázel biskupa svého Děpolta. Otisknuto u Trehera I. 407—416. Ed. Struve. O poměru Tagenově k Ansbertovi, Büdinger, Zeitschrift für österreichische Gymnasien 1859. Str. 373 a násl.

Moravu měl sněm zemský ještě tu zvláštní důle na něm vydána dne 25. října nadací listina pro no premonstrátský. Nedaleko Znojma byl totiž Ota milosti kníže Český, někdy markrabě Moravský" starou matkou Marií, dcerou srbského knížete Uro nedávno dokončil stavbu kláštera v Lúce v úrodn na levém břehu Dyje, a bohatě jej nadav, postou počest panny Marie a sv. mučeníka Václava řádu strátskému [1]). Dle domácího podání Lúckého p první bratří ze Strahova a obdrželi Jiřího za prvníhc Zrušen byl klášter dotčený dne 29. července 17 svědky uvozují se na listě nadacím biskupové Pražský a Kajim Olomúcký, pak bratří Vladimír a jako „knížata Moravská." Klášter v Lúce jest druhým premonstrátským na Moravě a dle chronologie vůb klášterem na Moravě: Rajhrad, Hradiště, Třebíč a nyní Lúka. Papežského stvrzení dostalo se novému od papeže Klimenta III. dne 27. dubna 1196 [4]).

Zdá se, že kníže Ota krátce po sněmu zemském odebral se ku dvoru krále Německého [5]), poněvadž Jindřich VI., jak se pravdě podobá, hned po vánoc aby dal sebe i manželku svoji v Římě korunova uvázal se v dědictví její Sicilské. Dne 6. ledna 119 se již u Bolzana [6]); zima byla zajisté velmi povol

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 331. „Actum publice in curia n anno verbi incarnati 1190. Indict VIII. Concur. VII. Ep Octavo Kal. November." Epakty počítány tu od 1. září.

[2]) Wolný, kirchliche Topografie von Mähren. Brünn Díl IV. 132.

[3]) V nadacím listě jest doložka: „quodsi ego vel m diabolico instinctu nostre donationis beneficium retrax contra decreti nostri paginam ire vel aliquam molestiam i ptauerimus, me siquidem meosque hæredes maledictione petua." Cod. Dipl. Mor. I. 332.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 342.

[5]) Ansberti histor. k r. 1190 na uv. m. 107.

[6]) Böhmer, Reg. str. 147 č. 2747.

Jindřich VI. s vojskem svým doraziti mohl dne 21. ledna již do Lodi [1]). Vojsko bylo švárné, ačkoliv nebylo přítomno mnoho knížat; skládalo se asi ponejvíce z najatých vojínův. Z pánův jmenují se arcibiskup Filip Kolínský a Ota, kníže Český [2]), kteří se účastnili výpravy hned z Němec. Později objevují se tu: vévoda Jindřich Saský, syn Jindřicha Lva, Konstancie, manželka králova, bratří jeho Kunrat Rothenburský a Filip, vévoda Medlický, Jindřich, bratr Leopolda Rakouského a j. [3]). V únoru odpočíváno několik dní v Bologni [4]). Odtud dali se pak přes Prato, Luccu, Pisu a Corrazzano k Římu. Na cestě stihla krále zpráva o úmrtí papeže Klimenta III. Kliment zemřel asi dne 25. neb 26. března 1191; nástupcem jeho byl kardinál-jahen Hyacinth, rozený Říman, který tenkráte již čítal přes osmdesát let, a přece řídil co papež Celestin III. církev katolickou s podivuhodnou svěžestí a jarostí až do r. 1198. Dne 14. dubna posvěcen nový papež, a dne 15. obdržel král Jindřich a nazejtří pak královna Konstancie korunu císařskou z jeho ruky v chrámě sv. Petra [5]). Kníže Ota přítomen byl s vojíny svými česko-moravskými tomuto velebnému a slavnému výkonu; dne 17. dubna nalézáme jej, podle listiny císařovy, mezi Římem a Tusculum (Frascati) ve společnosti patriarchy Voglejského Bohumíra, arcibiskupa Kolínského Filipa, biskupův Frysinského, Bamberského a Štrasburského, vévody Jindřicha Medlického, jenž měl za manželku dceru krále Vladislava, Richsu, a starosty města Říma, Petra [6]). Dále potkáváme jej dne 19. dubna v lese u Tivoli. Tázán byv biskupem Štrasburským Kunratem, císař vyřkl zde nález, že biskupové a opatové

---

[1]) Böhmer na uv. m. č. 2748.

[2]) Arnoldus, chron. Slavor. u Dobnera, Annal. VI. 597. Annal. Stederburgen k r. 1191. U Pertze XVI. 223.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 333 k 17. červnu 1191.

[4]) Böhmer, Regest. str. 147. č. 2749—2754.

[5]) Jaffé, Regest. str. 887.

[6]) Erben, Regest. I. 185 č. 407.

nesmějí prodávati statky náležející ku chrámu tak to jde stále vždy na blízku císaře až p Dne 25. května 1191 bylo již město viděti. M strýc Tankredův, hrabě Richard z Accery zavřel neboť Tankred, hrabě z Lecce, jenž co vnuk k táhl se na stolec Sicilský, pokoušel se uháji nárokům, jichž císař nabyl skrze manželku svoji. června bylo obléhání města započato [3]) a trvalo dne 17. června děje se ještě zmínka o přítom Českém [4]). Avšak brzy na to dokonal zde přec službě císařově život svůj. V srpnu vypukl zno mor, jímž skoro všechna přítomná knížata zahyn arcibiskup Kolínský Filip [5]), biskup Lutišský dne 9. září také kníže říše česko-moravské, Ota K O rok dříve zachvácen touže nemocí knězic nyní také kníže Český. Podle zprávy opata Ja nešeny kosti knížete, jež od ostatního těla byly do Prahy; pozůstavší části pohřbeny v Mont

[1]) Pertz, Legg. II. 194.

[2]) Muratori, Annali d'Italia VII. 73.

[3]) Böhmer, Regest. str. 148. č. 2765.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 333.

[5]) Necrol. Casinen, rkp. (kod. č. 47) obsahuje „Philippus Colonien Archiep. obiit Nonis Augusti" (5

[6]) Annal. Colonien maximi k r. 1191. U Pertze

[7]) Annal. Marbacen k r. 1191. U Pertze XVII Pragen. U Pertze III. 121, ale, jako obyčejně, o rok dři Claustroneoburgen secunda k r. 1191 et tertia k t. r. U a 633. Annal. Staderburgen k r. 1191. Annal. Aquen k XVI. 224 a 687. Chronica Slavorum Helmoldi et Arnol gertus, Lubecæ 1659, Lib. IV. cap. 6. pag. 390. „mortu Philippus, episcopus Coloniensis et Otho, dux Boiem maximum robur consistebat." O Otovi Kunratovici pra sinen na uv. m. „IV. Idus Sept." tedy 10. září, nejspíše

[8]) Obiit Diepuldus miles die XIX. Kal. Sept. (14. Casinense. Kod. Rkp. stol. X—XIII. Sig. č. 47.

[9]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1101 k 9. září. U Per Nekrol. Podlažický má rovněž 9. září.

Tak skončil první markrabě Moravský, k velikému zajisté zármutku svých poddaných, kteří v něm skládali nevšední naděje [1]). Jest to poslední člen vedlejší linie Znojemské, jež měla za praotce Litolta, syna Kunrata I. O manželce jeho Eilice došly nás zprávy jenom skrovné [2]). Knížectví Znojemské dále již neudělováno, zůstaloť ve správě knížat česko-moravských.

Na zprávu o smrti knížete dosedl, ani císaře se neotázav, na stolec Český někdejší kníže Olomúcký Václav, nejmladší syn Soběslava I. Byltě bez odporu nejstarším kněžicem panujícího rodu v Čechách a na Moravě, tudíž vztahovalo se k němu ustanovení zákona Břetislavova o posloupnosti. Ukládaje zákon tento, aby vždy nejstarší kněžic rodu byl pánem celých Čech, a mladším členům aby dostalo se údělův na Moravě, čelil jím Břetislav k udržení moci své říše. Čechy měly se zákonem tímto sesíliti, aby neporušeny uhájily se nejnebezpečnějšího svých nepřátel, císaře Německého. Úmysl byl dobrý; ale poněvadž kníže Břetislav při ušlechtilosti duše své nebyl pamětliv vášnivosti srdce lidského, minul se s cílem. Co mělo vliv císařův Německých zameziti, přitáhlo jej a učinilo trvalým v říši česko-moravské. Příkladův ku stvrzení této pravdy historické nebyl posud nedostatek. Také Václavovo dosednutí na trůn rozhojní je. Opat Jarloch praví, že seděl Václav na stolci knížecím toliko tři neb čtyři měsíce [3]); neboť již v listopadu zdvihl se proti němu Přemysl, syn krále Vladislava, a poněvadž jej podporoval biskup Jindřich, prohlásila se brzy celá země pro něj, tak že knížeti zůstal

---

[1]) Annal. Pragen k r. 1190. U Pertze III. 121. věnují památce jeho „Conrade, dux crebro comemorande“ několik leonských veršů.

[2]) O Eilice čili Hailice viz: Monumenta Bavarica, díl XIV. str. 141, 142 a 169 k r. 1214. V nekrol. Unterstorfském čte se k „Idus Augusti“ (13. srpnu) „Hailica ducissa Boemie.“

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1191. U Pertze XVII. 706. Cont. Cosmæ k r. 1192. U Pertze IX. 166.

jenom hrad Pražský, ve kterémž byl krutě sevřen. Blízký klášter benediktinský v Břevnově vzal tenkráte vojskem Přemyslovým velikou škodu, zvláště pokud vína se týkalo [1]).

Jak vysvětliti náhlý tento obrat, k tomu nedostává se nám přímých dokladů; ale z té okolnosti, že biskup Jindřich odebral se v třetím měsíci obležení, jak se podobá pravdě [2]), s kněžicem Přemyslem a s bratrem jeho Vladislavem k císaři, jenž podle listin [3]) dvorem byl v Řezně od 12. až do 27. ledna 1192, z této okolnosti soudíme, že prohlášeno nastolení knížete Václava z nedostatku císařského propůjčení v léno a císařského souhlasu za neplatné; tak daleko přišlo to tenkráte v Čechách! neboť Jindřich VI. vypravil ihned do Prahy zvláštního vyslance s jmenovaným třemi kněžici, z nichž jednomu (Přemyslovi) udělil v léno Čechy a druhému (Vladislavovi) Moravu za slib 6000 hřiven stříbra [4]); vyslanci podařilo se přiměti knížete Václava k tomu, aby vzdal se stolce [5]). Hrad přešel v ruce biskupa Jindřicha, Václav pak odebral se s mladým kněžicem Spytihněvem, synem Brněnského knížete Vratislava do ciziny. Biskup Jindřich zaručil se za řádné splacení sumy trhové, a Přemysl, jinak také Otakar zvaný, uchopil se otěží vlády v Čechách a kněžic Vladislav oněch na Moravě.

Propůjčiv v léno kněžici Vladislavovi Moravu a kněžici Přemyslovi Čechy, císař Jindřich VI. opětně dal činem tímto na jevo, že považoval se za přímého pána (Dominus directus) říše česko-moravské. „Jako hvězdy dostávají světla svého od slunce, tak i králové, aby vládnouti mohli, od

---

[1]) Annal. Pragen k r. 1192. U Pertze III. 121. Cod. Dipl. Mor. I. 335. mylně k 1194.

[2]) Dobner, Annal. VI. 601.

[3]) Böhmer, Regest. str. 148. č. 2775. „In octava epiphanie (13. ledna 1192) curiam Wormacie (imperator) habuit.“ Annal. Colonien maximi k r. 1192. U Pertze XVII. 802.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1192. U Pertze XVII. 706.

[5]) Annal. Pragen k r. 1192. U Pertze III. 121.

císaře [1]." Toť byl obecný důvod právní císaře Německého! Se strany české přímo mu vnucena příležitosť ku provedení zásady tuto vyslovené. Pokud při tom šetřeno ustanovení říšského sněmu Řezenského z roku 1182, jímž povýšena Morava na markrabství svaté říše římské [2]), není nám známo; Vladislav sám nenazývá se před rokem 1199 nikdy jinak než „knížetem Moravským [3])"; také nám zcela nepovědomo, jaký osud stihl moravská knížata Vladimíra, Břetislava a Svatopluka, a jak vůbec zaopatřeni ostatní členové panujícího rodu. Leč ta okolnosť, že jmenovaní kněžicové, kteří připomínají se roku 1190 na Moravě jakožto knížata, teprvé zase k roku 1195 vyskytají se v listinách, nezdá se valně svědčiti ve prospěch samostatného jich postavení. Ale také od Vladislava nemáme žádného výkonu, z něhož by dalo se souditi o činnosti jeho na Moravě. Bylyť však také poměry, za nichž ujal vládu, na nejvýše nepříznivy. Kníže Přemysl zapletl se do věcí, jež připravily jej o přívržence v zemi a pak o přízeň císařovu, a že svržený kníže Václav, postoupiv Prahy, opustil v lednu 1192 se Spytihněvem Vratislavovicem Čechy, právě jsme slyšeli. Chtěl snad Václav také u císaře vyhledávati pomoci, či měl žíti v Němcích ve vyhnanství? To nám není známo, víme toliko, že dal se Míšní na cestu, z čehož mu vzešlo neštěstí. Markrabě této země, Albrecht Hrdý, zeť někdy knížete Českého Bedřicha a svat panujícího právě Přemysla — Albrechtova sestra Adela byla manželkou Přemyslovou — zajal ihned na pomezí nešťastného knížete a dal jej uvězniti na tvrzi, jejíž jméno se neuvozuje; zde upadl v zapomnění [4]). Roku 1192 zdá se, že byl ještě na živě; kníže Přemysl zmiňuje se o něm jakožto o současníkovi v listině, kterou

[1]) Cæsar Heisterb. mirac. X. 23. Abel, König Philipp der Hohenstaufen, str. 311, pozn. 10.

[2]) Viz st. 44 t. d.

[3]) Erben, Regest. I. 190 č. 420 a 196 č. 433.

[4]) Cont. Cosmæ k r. 1192. U Pertze XI. 166.

dal téhož roku klášteru benediktinskému v B
k roku 1197 praví se o něm v listině Brněnské
Spytihněva, svědčící klášterům Třebíčskému a
(Komárovskému), že byl již mrtev [2]). O dalších je
není nic podrobnějšího známo, o průvodci jeho S
ví se jenom tolik, že dovedl se zachrániti. Nebylo
uvěznění Václavovo setkati se záměry Přemyslový
nakládání s nešťastníkem zajisté prohlášeno za
mnohé srdce odvrátilo se proto od Přemysla.

Co však nového panovníka připravilo o přízi
byl předkem spor hrabat od Luku s vévodou
Bavorským. Příčina sporu toho není na jevě. M
že zavdal k němu podnět bavorský rod Ortenbu
blízko příbuzný Vitelsbachům; Ortenburští toti
s Bertholdem Meranským o vévodství Korutansk
Ludvík Bavorský se jich ujal [3]); ale tu opřelo
jenom veškero příbuzenstvo hrabat od Luku a
Meranského, nýbrž také kníže Český Přemysl [4]
se pravdě velmi, že pokrevenství přimělo jej k to
Neteř jeho Ludmila, dcera knížete Fridricha, pro
za Vojtěcha III., hlavu hrabat z Luku. [5]) Vojt
bratří jeho Jindřich a Rapoto započali záhub
v které zúčastnil se také Leopold, vévoda Rakousk
vévoda Ludvík Bavorský podlehl. Ortenburg b
a krajina pod ním, hlavně na straně českého po
strašně zpustošena. V takové nesnázi obrátil
Ludvík k císaři. Toho času zdržoval se při j

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 335.
2) Cod. Dipl. Mor. I. 348.
3) Chron. Magni presbit. k r. 1192. U Pertze XVII. 5
Neuere Geschichte von Baiern. Díl I. V Mnichově 1831.
4) Cont. Cosmæ k r. 1192. U Pertze IX. 166. C
Abb. k r. 1193. U Pertze XVII. 707. Chron. Magni pr
U Pertze XVII. 519. De advocatis Altahen. U Pertze XV
5) Viz str. 67. De advocatis Altahensibus k r. 11
XVII. 374.

Pražský biskup Jindřich. Zaručil se za poplatek 6000 hřiven; ale nastal již podzimek 1192 a poplatek posud nebyl složen. Biskup zamýšlel, jak se zdá, jen aby na nějakou dobu ušel nepříjemnému postavení svému při dvoře císařském, vykonati pouť do St. Jago di Compostella ve španělské Galicii; císař zadržel jej co rukojmě [1]), chtělť, aby poplatek byl složen. Dne 17. listopadu 1192 podepsal biskup Jindřich v Altenburgu císařské nařízení, týkající se len ministerialů [2]), v době to, v kteréž obíhala již pověst o spiknutí knížat proti Jindřichu VI., rozpředeném po veškeré říši Německé. Neboť tolik jest jisto, že spor hrabat z Luku byl pouze členem dlouhého řetězu, jímžto ještě před vánocemi 1192 vévoda Jindřich Brabantský se svými ujci, vévodou Jindřichem z Limburgu a Kolínským arcibiskupem Brunonem, císaře obvinul, aby pomocí Mohučského arcibiskupa Kunráta, vévody Bertholda z Zähringen, hraběte Heřmana Durynského, s nimiž srozuměni byli Jindřich Lev, Přemysl Otakar kníže Český, téhož svak Albrecht markrabí Míšenský a, jakož s důvodem se domníváme [3]), také Bernard vévoda Saský [4]), přemocnou již hlavu říše ne-li zlomili, alespoň oslabili, při čemž, jak se zdá, čekalo se jen, jak se již proslýchalo, na příchod rytířského krále Anglického, Richarda Lvísrdce, aby přešlo se k zjevnému výbuchu. Od něho, svaka Jindřicha Lva, spojence Sicilského krále Tankreda, nepřítele císaře, potupitele rakouského vévody Leopolda u Akkonu [5]), osvědčeného hrdiny válečného, lze bylo nadíti se zdárného úspěchu. Avšak tu došla zvěsť, že dne 21. prosince 1192 král Richard upadl v zajetí vévody Leopolda a

---

1) Cont. Cosmæ k r. 1192; u Pertze IX. 166.

2) U Pertze II. 195.

3) Ansberti historia de expedit. Frider. Vyd. Dobrovský str. 115.

4) Abel, König Philipp der Hohenstaufe; v Berl. 1852, str. 19. Doklady z Chron. Reinersbor. etc. Tamtéž str. 305.

5) O poměru vévody Leopolda k anglickému králi Richardovi podává dobré, dle pramenů pracované pojednání program státního gymnasia Těšínského 1861 od Wallnöfera.

dopraven byl na zámek Dürnstein nad Dunajem
tou, dříve ještě než spiknutí knížat dospělo k pl
buchu, byl spolek ochromen; výhody této použi
na říšském sněmě dne 6. ledna 1193 v Řezně o
učinil mírným narovnáním konec svárům bavorský
těch hrabě z Luku, co jich původce, propadl říšsk
a spor knížat nízozemských, Brabantského, Limb
a t. d., zastaven byl domluvou krále Richarda mezi
vydaného, jenž měl jim sloužiti za smiřovatele. Císař
totiž pohrozil spojením s Francií, pakli spojení
nízozemští neupustí od svých svárů. „Tuť obával se
že stane se cenou za pomoc Francouzským králem
císaři poskytnutou, i přičinil se tudíž všemožně, a
knížata k podrobení, což při nebezpečném postave
kémž tito náhle se octli, nebylo prací příliš obtížn

Takto měly se věci, když císař okolo sv. Jana (2
1193 vypsal všeobecnou schůzi knížat do Vormsu.
se rozhodnouti o osudu krále Richarda, ale záro
v měsíci lednu v Řezně započatý soud nad účastn
Ortenburgských a nad spiknutím knížat měl býti
Co se krále dotýče, byly podmínky jeho vyprostěn
v měsíci únoru 1193 navržené již dne 29. června
listinou ustanoveny [4]); skutečné svobody dostalo s

---

[1]) O této události chová císařská knihovna v Paříži (
Camps. T. 24 act. 15) zajímavý list císaře Jindřicha V.
Augustovi, králi Francouzskému. V listu tom stojí, že Rich
břeží istrianském mezi Voglejem a Benátkami utrpěl ztrosk
pak pronásledován byv Menhardem hrabětem Gorickým z
tím osm svých rytířů, ale sám že se zachránil. Pak prý S
a Rakousy přišel Richard až k samé Vídni. Tam upadl
Leopoldových i byl císaři vydán, jenž držel jej v tuhé vazb

[2]) Chron. Magni presbit. k r. 1193; u Pertze XVII. 52
Wittelsbach. Regest. str. 3 k říjnu 1192.

[3]) Abel, König Philipp der Hohenstaufe, str. 21.

[4]) Ansberti hist. exped. Frid. na m. u. 155 ssl. Horm
na 1825, str. 352 ssl. Abel, König Philipp na m. u 21.

prvé v únoru 1194, co se pak týkalo soudu, tenť plnou tíží dopadl na knížete Přemysla Otakara. Jest nám známo, že na spiknutích proti císaři vřelý a činný bral podíl; ale také víme, že biskup Jindřich až posud dlí při císařském dvoře brzy v švabském Egru, brzy na dvorních sněmících, protože umluvený poplatek 6000 hřiven za nastolení Přemyslovo na trůn, za kterýž ručil Pražský církevní kníže, až posud nebyl složen. Nalézáme sice dne 1. června knížete i biskupa u císaře v Gelnhausenu [1]; — bezpochyby žádáno bylo za prodloužení lhůty — avšak kdo nezaplatil, byl Přemysl Otakar. Biskup Jindřich domlouvá a upomíná, kníže se rozmrzí, a z toho vzejde takové rozhořčení, že Jindřich nemohl více bezpečně navrátiti se ve své biskupství [2]. Za takových poměrů byl mu Vormský soud velmi vhod. Shromáždění knížata shledali v jednání knížete zločin proti císařské majestatnosti, jenž jináče nemohl býti pokutován nežli stržením roucha, sesazením s knížectví [3]. Následkem tohoto výroku byl Přemysl Otakar svrchovanou mocí císařskou prohlášen za trůnu zbavena a tento dán v léno biskupu Jindřichovi, jemuž ostatně, k ukojení nových poddaných a snad také následkem zvláštní úmluvy nám neznámé, prominut byl poplatek právě zmíněný [4]. V měsíci srpnu byl nový kníže s četným komonstvem vyslán do Čech, aby dosedl na stolec knížecí. V jeho průvodu nalezal se také kněžic Spytihněv, jenž v lednu 1192 s knížetem Václavem opustil Čechy, a nyní, jak se podobá, císařem vyvolen byl pro Moravu na místě Vladislava [5]) — ještě o krok dále, a nejmocnější, polohou i obyvatelstvem nejsamostatnější knížectví stalo se bezprostřední zemí říšskou [6]).

---

1) Dobner, Annal. VI. 607 dle Ludewig Reliq. XI. 587.
2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 706.
3) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 707.
4) Hermanni Altahen. Annal. k r. 1194; u Pertze XVII. 385.
5) Dobner, Annal. VI. 608.
6) Abel, König Philipp str. 27.

„Tak daleko nyní přivedli to Čechové dlo
šetřením svého základního zákona, jakož i svým ne
věrnosti a vlastenectví, že země jejich, aniž by
možena a výbojem podmaněna, stala se provincií
knížata pak jejich vasaly panovníka, jenž až pos
žován byl za jejich nepřítele nejnebezpečnějšího.
sesazoval a dosazoval jejich knížata, aniž by vší
hlasu Čechův, a nikdo neměl dostatečné odvahy,
nání v takové míře zneuctívajícímu, proti takovému
všech starobylých práv vystoupiti na obranu s mečem
Státoprávní smlouvy, jimiž následkem bitvy u Chl
poměr říše Česko-moravské k císaři německému by
byly překotány; samo opakované udílení koruny p
tak, jako by ho nikdy nebývalo.

Avšak tato hanba překonána měla býti výst
potupnějším a možno-li ještě zvýšena. Očitý sv
Jarloch vypravuje[2]: „Když zvěst o dosazení Jindři
ještě před jeho příchodem rozšířila se v Čechách,
se velmoži v zemi, že pod žádnou výminkou neo
žete, že ve všech svízelech státi chtějí podle něh
na dotvrzení této své přípovědi i vlastní své děti
za rukojmě, musil Přemysl uvěřiti jim, a přece by
Vytáhli sice, jakož byli přislíbili, biskupu Jindřic
mile oznámeno bylo, že se blíží, až k vesnici Zdi
rounském kraji ve zbroji vstříc; avšak namístě a
stávali svého knížete, přebíhali zpočatku porůznu
celých houfech k biskupovi, tak že knížeti Pře
zbývalo jiného, leč v útěku hledati spásu. Za v
a hlučných radovánek objevil se biskup-kníže pře
kteráž však brány před ním uzavřela. Uvalil na
církevní kletbu; ale ani tento nejkrajnější prost
oblomil statečnou mysl těsně uzavřených. Te

[1]) Slova Palackého, Dějiny české I. 488.
[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 70

obležení trvalo již do čtvrtého měsíce, před samými vánocemi, vyjednáváno bylo o vzdání se města. Olomoucký biskup Kajim byl povolán; k rozkazu biskupa-knížete zprostil obyvatele hradu církevní kletby, a nyní biskup Jindřich s knížecím stolcem vzal na se vládu v zemi Česko-moravské.“ Po čem staří knížata, jako Spytihněv a Vladislav, bažili, aby o jistých slavnostech směli nositi mitru, to bylo povinností novému knížeti. Zůstalť biskupem i pod kloboukem knížecím [1]). Panování jeho trvalo až do roku 1197.

O pohnútkách k tomuto zrádnému činu prameny nepodávají žádného světla. Ani krátká doba panování Přemysla nyní s trůnu svrženého neposkytuje objasnění. Pořídké listiny, kteréž z let 1192 a 1193 dějepisci jsou přístupny a pozemků cisterciáckého kláštera v Plasech v Čechách se týkají [2]), prokazují nanejvýše, že kníže i biskup, jelikož oba tuto državnost potvrdili, ještě v první polovici roku 1193 stáli vespolek v dobrém srozumění. Vímeť, že dne 1. června byli ještě v Gelnhausenu, že tudíž roztržka mezi nimi spadati může teprvé v druhou polovici roku 1193, v níž odbýván byl sjezd Vormsský. Byla to bázeň před císařem, kteráž zplodila zrádu, anebo bylo to sobectví, kteréž v prominutí 6000 hřiven nalezalo ukojení? Ohavným zůstane čin v každém případě, ale přece přinesl tu výhodu, že Přemysl Otakar, utužen jsa ve škole neštěstí, v dobách příznivějších s to byl, aby silou svou a obezřelostí dráhu razil době zdárnější.

Rozvázání kletby, kteréž biskup Kajim před hradem Pražským, před samými hody vánočními 1193, byl předsevzal, bylo také posledním jeho biskupským výkonem. Olomoucký nekrolog klade den jeho úmrtí na 13. ledna 1194 [3]). Se

---

[1]) Annal. Pragen. k r. 1193; u Pertze III. 121.

[2]) Erben, č. 411, 413, 414 a 415 str. 185—187. Listina č. 412 pro klášter Břevnovský může pocházeti jen z roku 1192 „ducatus nostri (Přemysl) anno primo“ Cod. Dipl. Mor. I. 335.

[3]) Necrolg. Olom. rkp. str. 50. Richter, ser. str. 49 má 12. ledna co „pridie Idus Januarii“. Že úmrtí jeho spádá do r. 1194, dotvrzuje

založením premonstratského kláštera v Lúce u Zno
lučně spojeno jest jméno jeho [1]). V podání hlavní
Olomouckého žije v žehnané paměti [2]). Že za pob
Jindřicha při císařském dvoře, s přivolením r
Mohučského, Kunráta, vykonával biskupské obřad
Pražské, o tom poučuje nás opat Jarloch. Vypra
biskup Kajim dne 18. prosince 1193 kněze a jáhn
kostele vysvěcoval. Jelikož však nevložil na ně ruce -
to podmínka platného vysvěcení — uvedl prý tím
bludu, tak že lépe by bylo, kdyby ani nebyl or
Musíme předpokládati, že nikoliv zúmyslně takto
nýbrž z jakéhosi pozapomenutí, jelikož nelze do
že biskup Kajim za svého devítiletého biskupová
svěcení kněžstva byl by vykonal beze vložení ruko
náhledu našemu zdá se nasvědčovati ta okolnost
Arnold, bezpochyby tentýž, s nímž setkáváme s
proboštem v Sadské a co kanovníkem Pražsk
prodlení vyslán byl do Říma, aby se poradil st
omylu. Arnold buď celý případ nesprávně předl
Celestinu III., nebo odpovědi dobře neporozuměl
po jeho návratu předsevzata nebyla žádná reordi
domnělé vysvěcení mělo platně doplněno býti
příležitosti svěcení příštího na osoby Kajimem
svěcené od biskupa Olomouckého byly ruce vlož
tento, jakož uslyšíme, po uplynutí půlčtvrta rol
byl k zodpovídání [5]).

Jméno tohoto nového biskupa Olomouc
Engelbert, a pocházel, jinak-li uvěřiti sluší pram

Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 707, pra
„brevi post" krátce po dobytí Prahy zemřel.

[1]) Viz str. 76 t. d.

[2]) Richter, Series. str. 49.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 70

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 70

[5]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 70

mouckým [1]), z rodu brabantského, i byl svou profesí premonstratem kláštera Strahovského. Dříve nežli jej byl biskup-kníže jmenoval nástupcem Kajimovým, měl prý býti arcijahnem při kapitole Olomoucké. Jmenování samo událo se, jak se podobá, ještě v měsíci lednu [2]). Dne 29. ledna oznámil as biskup-kníže úmrtí Kajima a jmenování Engelberta císaři Jindřichovi VI. a Mohučskému metropolitovi Kunrátovi, a sice ve Vircburku, neboť shledáváme se tam s ním, s knížetem Jindřichem, uvedeného dne. Císař totiž ve Vircburku vystavil jakousi listinu pro Valdsasy, a Jindřich jakožto biskup a kníže Český podepsal ji zároveň s arcibiskupem Mohučským a s mnohými jinými [3]). Kdy však Engelbert obdržel posvěcení od metropolity Mohučského a císařskou investituru, není povědomo. Ještě dne 30. září 1194 nazýván byl „zvoleným biskupem“ [4]). Avšak dlouho asi v té příčině nebylo otáleno, jelikož biskupu-knížeti na stanovení nového pořádku, jakýž takořka s ním nastal, musilo záležeti; neboť nebylo slýcháno v Čechách, aby platně vysvěcený biskup nosil klobouk knížecí, kterýž ostatně nikoliv příliš pevně seděl na jeho hlavě. Vladislav, markrabí Moravský, těžce nesl bezpráví bratru jeho Přemyslovi učiněné, a jevil

---

[1]) Richter, Series str. 51.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 336. Tato listina poněkud klade obtíž stran stanovení doby. Dle doslovného znění měl Engelbert již o Třech králích, tedy 6. ledna 1194, býti v Olomouci biskupem. Ale jelikož v tétéž listině také zmínka se činí o 5. únoru, listina tudíž obsahuje facta rozličných dob, a jistě sepsána byla teprv po 5. únoru; tuť nemůže zvrátiti svědectví opata Jarlocha, kterýž úmrtí biskupa Kajima klade brzy po vánocích. Mnohem spíše dala by se proti Olomouckému Nekrologu, totiž proti dnu úmrtí, 13. led., ospravedlniti námitka, že zde položen jest „dies memoriæ“, a že tedy biskup Kajim přece mohl umříti před 6. lednem. Anebo nemá se snad čísti „postea die octavo epiphanie“ namistě „postea die sancto epiphanie?“ Pak připadal by den jmenování na den úmrtí, k čemuž ovšem v listině lze by bylo nalézti jaké také doklady.

[3]) Mon. Boic. XXXI. 453.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 338.

tuto svou nevoli takovým způsobem, že Jindřich ješ
podnikl válečné tažení na Moravu. Podařilo se
hrady a s těmito i celou zemi. Ale místo ab
dal kněžici Spytihněvovi, jakož před rokem n
dvoře bylo umluveno, naložil s ní za svého pobyt
Lúce u Znojma dne 26. prosince 1194 způsobe
nesrovnával s řádem Břetislavovým; podržev pro
svrchované právo nad Čechy i Moravou, osv
zemí také titul markraběte Moravského. Neje
dne 7. června 1195 ve veřejné listině nazývá se m
Moravským [1], shledáváme dotvrzení tohoto vý
také v tom, že markrabí Vladislav dle listiny dne
biskupem-knížetem pro chrám Pražský vystaven
knížecím v Praze uveden jest prostým názvem
z čehož souditi lze na jeho odcestování z Mora
volné prodlévání v Praze, mimo to pak, že bis
během dotčeného roku vypravil české i moravsk
k nařízení císaře markrabí Míšeňského, Albrechta,
se svým bratrem Dětřichem o některé rodinné st
zemský mír, přimělo k pořádku [3]), což opět je
výkonem svrchované moci. Jeho voje dostály
úkolu, ale způsobem takovým, že biskup-kníže
jedné synodě veřejně litoval této výpravy; neboť d
mravu vojínové jeho nešetřili ani kostelů a
dopustivše se takto svatokrádeže, jejíž původce
jících zákonů kanonických v kletbu upadl. Svěd
biskupa k veřejné zpovědi.

Podle našeho náhledu udála se tato výpra
teprvé v letě r. 1194, protože markrabí Albr
dne 18. března nalézáme v Norimberku při dvoř
a sice s biskupem-knížetem Jindřichem [4]), z č

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 339.
[2]) Erben, Regest. I. č. 420, str. 189.
[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1194; u Pertze XVII. 7
[4]) Mon. Boic. XXIX. 1. 479.

lze na poměry dosti klidné. Tento sjezd Norimberský náleží již k těm, na nichž rokováno bylo o nové výpravě do Říma. Tankredova smrť, spadající v měsíc únor t. r., vzbudila touhu po podmanění Sicilie. V květnu opustil Jindřich VI. Německo a rychlým pochodem vítězným byla Italie takořka proletěna. Dne 20. listopadu Palermo holdovalo císaři; panství Normanův bylo u konce. Od úžiny Mesinské až k Beltu vše sklánělo se před praporem císařským. K dovršení štěstí nedostával se Jindřichovi jen dědic jeho jména a jeho slávy. I toho štěstí mělo se mu dostati; dne 26. prosince porodila mu jeho choť Konstancie syna, potomního císaře Fridricha II. Vojtěch, hrabě z Luku, o němž jest nám známo, že vypovězen jsa z říše žil v Apulii, spěchal, aby císaři přinesl radostné poselství, začež opět přijat byl na milosť. Zemřel dne 19. prosince 1197, dožil se tedy ještě potěšení, v plném lesku opět uzříti svého druha v utrpení, bývalého knížete Přemysla. I tohoto později přijal opět na milosť přešťastný císař [1]), aniž by však jej nastolil; neboť biskup-kníže prokazoval se volným v každém ohledu, a to právě žádal císař, jemuž zdálo se býti souzeno, aby obnovil právo starých imperatorů a knížata vesměs uvedl v poměr manů císařských. Hlavně z této myšlenky původ vzalo nové křížácké tažení, k němuž hned počátkem roku 1195 konaly se nejrozsáhlejší přípravy. Císař sám ještě v Apulii na veliký pátek 1195 přijal kříž z rukou biskupa ze Sutri, avšak potají, jen za přítomnosti jeho tří kapelanů, aby takto nebyl příliš těsně vázán. Záleželoť mu hlavně na podniku samém, nikoli na osobním podílu v něm, poněvadž později, když byli knížata mu líčili, že blaho říše nutně vyžaduje jeho přítomnosť v Evropě, milerád svolil k jejich prosbám a doma zůstal. Naproti tomu vyžádal sobě od papeže Celestina III. dva výmluvné kardinály-legáty, Petra z Piacenci a Jana ze Salerna, za křížácké kazatele, z nichž prvý také v říši Česko-moravské vybízel k tažení

[1]) Hermanni Altah. Annal. k r. 1196; u Pertze XVII. 385. Mon. Boic. XIV. 107.

křížáckému; Jan určen byl více pro země sask
Jejich přičiněním, pak také přítomností císaře
okolo 24. června stál již zase na německé p
nadšení všeobecné. Hned na říšském sněmě v
kardinál-legát Jan o slavnosti Všech Svatých p
většině rytířů saských a durynských. Tam
úplné ticho, nikoli tak následkem zbraní, jako
smrti, kteráž dne 24. června zachvátila míšeňské
Albrechta [1]), dne 5. srpna 1195 pak Jindřicha Lva
na kteréž Čechy tolikráte činily nároky, při
k říši co spadlé léno, a spravováno úřadníky
Tedy v Sasích a Durynkách největší část ryt
na se kříž; ale když dne 6. prosince 1195 k
Petr oslovil shromáždění ve Vormsu, tu nebyl
jediného knížete německého, aby se nezavázi
křižáckému. Metropolita Mohučský, Kunrát, a
Bremský a Kolínský, biskupové Halberstadtský,
Verdenský, Hildesheimský, Münsterský, Zeizsk
a Pasovský, vévodové Meranský, Korutanský, Ra
nalézali se mezi zaznamenanými, a v středu jich
biskup-kníže Jindřich. I on odhodlal se, bez
vlastní zemi přemlouván byv legátem Petrem, dn
ve Vormsu k tažení křížáckému [4]).

Úmysl, opustiti zemi na nejisto, předpo
uvažování a všelikerá opatření. Kníže Jindřic
dvojité důstojnosti, co biskup i co panovník s

---

[1]) Annal. Veterocellen. k r. 1195; u Pertze X
Pegavien. k r. 1195; u Pertze XVI. 268. Manželka Albr
dcera českého knížete Fridricha, zemřela průběhem 3
choti, tedy okolo 24. července. Annal. Veterocellen. na

[2]) Annal. Scheftlarien. major. k r. 1195; u Per
Annal. Staden. k r. t.; u Pertze XVI. 352. Abel, König

[3]) Abel na m. u. str. 311 ze Chron. Mont Sereni

[4]) Annal. Marbacen. k r. 1195; u Pertze XVII.
munten. k r. 1195; u Pertze IX. 587. Ansberti hist.
str. 125 a 126. Cont. Gerlaci Abb. k r. 1195; u Pertze

jeho musila obrácena býti k' oběma směrům. Aby svou diecési nezanechal osiřelou, o to Olomouckým biskupem Engelbertem mohlo býti postaráno. Ale Engelbert posud ještě nebyl ani posvěcen ani investován, pročež neschopen k řízení církevní provincie. Na hradě Bítovském v Znojemsku nazýván jest ještě dne 30. září 1194 „zvoleným biskupem“ [1]). Na valném sjezdu knížat v Lúce ani ho nenalézáme. Císař Jindřich VI. opustil Německo v květnu 1194 a navrátil se teprvé v červnu 1195. Za tu dobu tedy biskup Engelbert nemohl obdržeti investituru, ale ovšem mohlo se mu dostati posvěcení od jeho metropolity Kunráta v Mohuči, anebo také od kardinála-legáta Petra, kterýž podle svého postavení k takovému výkonu byl oprávněn [2]). Avšak z předchozích příkladů jest nám známo, že po pravidle Pražský biskup provázel biskupa moravského i k vysvěcení i k potvrzení; jakž ale, kdybychom chtěli souditi z toho, že biskup Engelbert svého knížete a spolubratra do Vormsu provodil a tam, jako vysvěcení od přítomného metropolity, tak potvrzení od císaře obdržel? Dne 26. prosince 1195 nalézáme Engelberta již na listině, kterouž zajisťuje se klášteru Hradišťskému u Olomúce ves Bojanovice, mezi svědky co „biskupa Olo-

[1]) Viz str. 89 t. d. Cod. Dipl. Mor. I. 338. O neklamnosti listiny tam uvedené nemůže býti pochybnosti; dátování 1194 Jud. XII. epac XXVI. concur V. jest úplně správné.

[2]) Přihlíží-li se k slovům Jarlochovým (Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 707): „post annos três et semis domnus Petrus ..... legatione functus apostolica .... factum hoc (Engelberti) vehementer corripuit“; tuť mělo by se souditi, že Engelbert hned po svém jmenování obdržel také vysvěcení, jelikož jen v tom případě shodovala by se doba s pobytím legáta Petra v Praze, kteréž spadá v měsíce březen a duben 1197, ačkoli i při tom nevypadalo by určitě půlčtvrta roku; avšak listina ze dne 30. září 1194 svědčí rozhodně proti tomu, poněvadž Engelbert zřejmě v ní nazývá se „Heilbertus Moraviensis electus“. Jarloch upamatoval se na tuto událost a její dobu, když psal dějiny roku 1193; tuť ovšem mohl říci, a správně říci, že, počítaje od roku 1193, po třech a půl letech legát Petr pokáral, co biskup Engelbert před touto dobou učinil.

múckého“ [1]), kdežto, jak svrchu zmíněno, na listině ze dne 30. září 1194 jmenován jest ještě biskupem zvoleným. Dobře-li tak soudíme, pak vykonána byla dne 23. prosince domnělá reordinace kleriků od biskupa Kajima bez vložení rukou ordinovaných [2]). Dne 3. prosince 1195, v neděli totiž, obdržel as Engelbert ve Vormsu vysvěcení, i mohl tudíž o sobotě v kvatembru, jakož v církvi česko-moravské bylo obyčejem, předsevzíti ordinaci [3]).

Aby také co světský panovník bez starosti svou říši opustiti mohl, odhodlal se kníže Jindřich k tomu, aby živly, jimiž země mohla býti ohrožena, připoutal k vlastním svým zájmům a tím způsobem učinil je neškodnými. K živlům těmto počítáme členy jeho vlastního rodu, Přemyslovce. Z těchto žil bývalý markrabí Moravský, Vladislav Vladislavic, jak se velmi pravdě podobá, při dvoře Pražském; ano nalézáme jej tu r. 1197 i ve vazbě; bratr jeho Přemysl Otakar zdržoval se bezpochyby u svých příbuzných v Míšensku a v Durynkách, a Spytihněv Vratislavic, císařem Jindřichem VI. pro Moravu ustanovený věnoval se, jak se zdá, službě vojenské, a to ve prospěch knížete; kde žili až k prosinci 1194 bratr jeho Svatopluk, kde Otíkovci Břetislav a Vladimír, není nám povědomo. Mimo to setkáváme se ještě na knížecím dvoře s mladými Děpoltici, syny Děpolta II., Soběslavem a Děpoltem III. [4]), pak při arcibiskupské stolici v Salcpurku s Vojtěchem, námi již častěji připomenutým, synem krále Vladislava a tedy bratrem Přemysla a markraběte Vladislava. Právě nyní nalézáme jej v činnosti. Papež Celestin III. vynesl totiž kletbu na Rakouského vévodu Leopolda V. za příčinou uvěznění Richarda [5]). Když vévoda Leopold následkem

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 341.

[2]) Viz str. 88 t. d.

[3]) Palacký, Dějiny I. 2. 97.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 337.

[5]) Cont. Admunten. k r. 1194. Annal. S. Rudberti Salisburgen. k r. t.; u Pertze IX. 587 a 778. Chron. Magni presbit. k r. 1195: u Pertze XVII. 521.

pádu s koněm viděl blížiti se svou smrť, žádal na arcibiskupu Vojtěchovi zrušení kletby, kteréhož se mu také dostalo pod jakýmisi podmínkami, za jichž vyplnění také zavázal se jeho syn a nástupce Fridrich. Leopold zemřel v Štýrském Hradci dne 31. prosince 1194 [1]), a pohřben byl v Sv. Kříži. Arcibiskup Vojtěch opatřil jej posledním pomazáním [2]). Jiných Přemyslovců z této doby neznáme. Nuže tedy, uvedené členy panujícího domu naklonil sobě biskup-kníže obnovením starodávného rodinného řádu Břetislavova, podělil je, aniž by proto vzdal se názvu Moravského markraběte, dle starého obyčeje Moravou, a sice přihlížeje k dějinám jejich předků. Oběma Otíkovcům, Břetislavovi a Vladimírovi, postoupil knížectví Olomúc, protože jejich praděd, Otto I., byl zakladatelem Olomúcké linie a Olomúc po pravidle nalézala se v rukou hlav této větve, Vratislavcům, Spytihněvovi a Svatoplukovi propůjčil úděl Brněnský, poněvadž děd jejich Oldřich, praotec větve Brněnské, a jejich otec Vratislav nazývali se pány knížectví Brněnského. Pouze úděl Znojemský podržel ve vlastní správě, jelikož v této linii nebylo dědice. Tato podělení nalézáme potvrzena zvláštními listinami. Když totiž Jindřich pod názvem „knížete Českého a biskupa i markraběte Moravského“ klášteru Lúce blíže Znojma daroval vesnici Lúka, pak Bohumělice s mlýnem a lesem Palice zvaným, podepsali na hradě Bétovu, patřícímu k Znojemsku, dne 7. června 1195 darovací listinu kněžicové a bratří Vladimír a Břetislav co knížata Olomúčtí, a pak Spytihněv s bratrem svým Svatoplukem co knížata Brněnští [3]). Stalo

[1]) Ansberti histor. Frider. Vyd. Dobrovský str. 122. Meiller, Regest. st. 76.

[2]) Chron. Magni presbit. k r. 1195; u Pertze XVII. 521—522. Tamto arcibiskupova zpráva o smrti Leopoldově podaná papeži Celestinovi III., pak odpověď papežova ze dne 22. března 1195 k arcibiskupovi, a krále Richarda poděkovací list k posléze jmenovanému ze dne 25. ledna 1196.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 339. Listina tato má na sobě dvě podezřelé známky, za jedno jest datování nesprávné. Zní: „anno verbi

se tedy takto před odcestováním do Vormsu, kdež biskup-kníže, jak nám již známo, přijal odznak křížácký dne 6. prosince. Zcela přirozeně! Biskup Jindřich chtěl sobě skutkem lásky k bližnímu pojistiti požehnání na své daleké pouti a pokoj ve své zemi, a proto daroval Lúky, a proto učinil, jakož listina dotvrzuje, dotčená opatření za přítomnosti nejvyšších zemských úředníků, kastelánů a velmožů v církevní provincii Olomúcké, Brněnské i Znojmské.

Ale také ještě jiné listiny potvrzují tyto události. Téhož roku 1195 přenechal Spytihněv „co kníže Brněnský" klášteru sv. Benedikta před Brnem, odvislému od Třebíčského opatství, Luh zvanému, desátek, po nějaký čas nespravedlivým

incarnati 1195, Indictio VII., epact. XXV., concur. V.", ješto přece r. 1195 byly Indictio XIII., epact. VII., concur. VI. Pak praví „Henricus, dux Boemorum et episcopus nec non Marchio Moraviæ," že propůjčil úděly „pro remedio animæ meæ et fratris mei ducis Cuonradi," jakkoli víme, že biskup Jindřich neměl žádného bratra Kunrát zvaného, ano že tento zde zmíněný Kunrát jest syn Kunráta II. Znojemského, kdežto biskup Jindřich náleží k českému rodu Vladislavskému. Otec jeho Jindřich jest synem Vladislava I. Avšak jelikož v listinách Jindřichových není nic neobyčejného, že příbuzné své názývá „fratres," jako na př. 1197 jeho strýc Vladislav Vladislavic, Přemyslův bratr, také nazván jest „frater Henrici ducis et episcopi Boemorum" (Cod. Dipl. Mor. I. 346); jelikož mimo to takový způsob řeči i v předchozích dobách byl v obyčeji, jako na př. praví kníže Fridrich k r. 1186: „circuitum, quem ordini S. Johannis frater meus Henricus, Pragensis episcopus, pro animabus patris sui et matris sue dedit," a dále: „Plesov (ducis villas), quas frater meus Primisl dedit eis" (Cod. Dipl. Mor. I. 318); a konečně jelikož písaři v udání indukcí a epaktů nebyli povždy spolehliví, protože takovéto udání vyžaduje buď nezvratné rozvrhy buď správné vypočítání, což ovšem písaři nebylo vždycky po ruce, hlavně nebyl-li, jako v tomto případě, obyčejným notářem — obyčejným notářem čili kancléřem byl probošt Vyšehradský, a zmíněnou listinu sepsal na hradě Bétovu Vít, arcijahen Žatecký, dne 7. června 1195; mimo to pak ještě, jelikož osoby za svědky uvedené neodporují listinám současným, ano naopak s nimi se srovnávají, a facta jimi předvedená dějinami jsou zjištěna, neváhali jsme přece, historicky použiti této, v Erbenových Regest. I. č. 424. str. 190 za podezřelou vyznačené listiny.

způsobem vybíraný s polí v Manici blíže Brna. Co svědkové objevují se Olomúcký biskup Engelbert, knížete bratr Svatopluk a tři comites, Leva, Petr a Diva, kteří již také na dřívější listině ze dne 7. června uvedeni jsou jakožto příslušníci Olomúcka [1]. Dne 26. prosince 1195 podepsal v Opavě Moravský kníže Břetislav list, jímž bratr jeho Vladimír, kníže Olomúcký, premonstratskému klášteru v Hradišti darem věnuje ves Bojanovice, kteréž nadání, jakož listina prokazuje, kníže Břetislav schválil [2], čehož asi sotva by zapotřebí bývalo, kdyby posléze jmenovaný nebyl měl žádných nároků na provincii, nebo alespoň na vesnici. A jelikož v listině dne 13. ledna 1196 v Kúnicích knížetem Břetislavem vystavené, dle kteréž tentýž klášter Hradišťský obdrží zaniklé místo Žirakovice, opět přichází kníže Vladimír co schvalující [3], nelze o jich knížectví býti více žádné pochybnosti. Na obou listinách objevuje se mezi svědky opět Olomúcký biskup, pak Eufemia, sestra dotčených knížat.

Prost jsa všeliké starosti uvnitř říše mohl biskup-kníže nadíti se také míru se strany zahraničné. Výbojně vystupovati posud neviděli jsme kmen československý; ani jedinou válku výbojnou od panování Břetislava I. nezaznamenaly dějiny českomoravské; národ na odboj chopí se zbraně anebo vyzván byv sousedem ku pomoci, nebo rozsápe také sama sebe, vášně-li stranické nebo rozcházející se náhledy vyzývají jej do boje, ale souseda povždy nechává na pokoji. Této prastaré politiky drží se také kníže Jindřich. Se sousedy žil v přátelství. Sousedem nejbližším byl Rakouský vévoda Fridrich I. Nastoupilť vládu po smrti svého otce

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 338.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 341. Způsob datování i této listiny: anno D. I. 1196. Epact. nulla . . . concur. indict. XIV. jest nesprávný. Jelikož listina dána jest „in Opavia VII. Kal. Januarii," rok ale VIII. Kal. Januar. (25 prosince) počínal, položil písař správně r. 1196, avšak indukce i epakty jsou závadné.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 342.

Leopolda V. (VI.) v lednu 1195. Vláda ta netrvala dlouho, letopisy kladou jeho úmrtí na den 16. dubna 1198 [1]). I on rozhodně hlasoval pro tažení křížácké, na němž smrt sobě připravil. Také panovník Uherský Bela III., ovšem již za císaře Fridricha, vzal na se kříž, on, jenž před 23 lety nalezl říši zmítanou a poškozenou, byl s to, aby zanechal ji při své smrti dne 23. dubna 1196 v pořádku a v bývalých mezích nejstaršímu synu Emerichovi, druhorozenému pak, Ondřejovi, některé zámky krom mnoha peněz, jen aby na místě otce vyplnil slib o křížáckém tažení [2]). Dcera jeho, Konstance, provdala se po dvou letech za Českého knížete Přemysla Otakara I. Její matka pocházela z rodu Comnenů, její neteří byla svatá Alžběta Durynská. Obě země tedy, Uhry i Rakousy, požívaly přese všechnu změnu panovníků nejtiššího klidu, což bylo biskupu-knížeti nemalým ukojením. Pouze v Polsku panovalo jitření. Úmrtím (dne 4. května 1194) velkoknížete Kazimíra Spravedlivého, statného a spravedlivého syna Boleslava III. Křivoústého († 1180), zmařen byl pokoj Polska na déle než celé století, a mezitím co zpočátku spor o seniorát, po němž záhy se pídili potomci všech synů Boleslava III., — Vladislav (zemř. 1179), od něhož pocházejí knížata Slezští, Boleslav IV. Kadeřavý zemř. 1173 Měčislav III. zemř. 1202, praotec dynastie polské, od něhož svůj původ odvozují všecka knížata Kujavští a Mazovští, — mezitím tedy co spor o seniorát a pak hádka o jednotlivá území zaplétaly knížata vzájemně v boje téměř nepřetržené, tísnili Prusové, Litvíni a Rusové se všech stran sesláblou říši [3]). Avšak na stav věcí na Moravě již méně působily tyto nepokoje a hlavně za vlády biskupa-knížete Jindřicha nelze nalézti ani nejmenší stopy, aby Polsko buď škodlivý buď zdárný vliv mělo na Čechy nebo na Moravu; jelikož pak přední záležitost německá, totiž provedení křížáckého tažení,

---

[1]) Meiller, Regest. str. 80.

[2]) Annal. Colonien. maximi k r. 1199; u Pertze XVII. 808.

[3]) Roepell, Dějiny polské I. 385.

shodovala se r. 1198 s přáním Českého knížete i markraběte Moravského, nebylo podle vylíčených poměrů o splnění tohoto přání, k němuž přidali se přemnozí rytířové z Čech i z Moravy [1]), žádné pochybnosti, a přece nedostál kníže připovědi v ničem, ostatní pak křížem označení jen částečně, a to teprvé v letech 1197 a 1198.

Příčinu, proč umluvené křižácké tažení nemohlo před se jíti tak rychle, jak se očekávalo, hledati sluší dílem ve všeobecné neúrodě, kteráž nezbytně v zápětí měla zdražení všech potřeb a tím silnou překážku podniku [2]), dílem v nepříznivých okolnostech, jakéž nebylo lze předvídati. Jelikož bylo obvyklým způsobem, že k tažení křižáckému každý vypravil se na vlastní útraty, nastala veliká potřeba peněz, a poněvadž bohatší účastníci vydávali se na cestu s četným průvodem, tuť výlohy dosáhly výše víře nepodobné. Když císař Jindřich VI. po vydobytí Sicilie r. 1195 učinil slib, že po celý rok na vlastní útraty chce v Palestině vydržovati 1500 rytířů a tolikéž sluhů jejich, ustanovil pro každého rytíře 30 uncí zlata a potřebnou na rok spíži [3]), a přece prodávána byla r. 1196 v Německu i ve Francii jistá míra pšenice za 40 až 50 solidů, kterouž před všeobecným hladem koupiti lze bylo za 4 až 5 solidů. Z tohoto příkladu může se příbližně vypočítati náklad výpravy jediného křižáka. Ale co se dotýče nepříznivých okolností, tuť předkem počítáme k nim záměr, nastoupiti tažení po moři a sejíti se v Apulii. Němci povždy vykonali křižáckou pouť přes

[1]) Ansberti histor. vyd. Dobrovský, str. 126.

[2]) Sigeb. Contin. Aquicinctina k r. 1196; u Pertze VI. 433. „Gravissima panis penuria hoc anno multos afflixit et multos pauperavit. Ab Apennino monte usque ad mare Oceanum, per totam Galliam et Germaniam, fames in tantum prevaluit, ut maximam utriusque sexus multitudinem contigerit interisse. Nam triticum 40—50 solidis venundabatur, quod pro quatuor vel quinque ante hanc pestem dabatur.“ Annal. Marbacen. k r. 1197; u Pertze XVII. 168. Annal. Colonien. maximi k r. 1196 a 1197; u Pertze XVII. 804.

[3]) Pertz, Legg. II. 198.

Uhry a říši Řeckou. Nyní nastoupena měla býti cesta po vodě. Ale tato vyžadovala přípravy, jež tak rychle opatřiti nebylo lze; lodí, a to velmi četných, jest k tomu zapotřebí. Kancléři Kunrátovi, biskupu Hildesheimskému [1]), bylo sice ještě ve Vormsu 1195, kdež biskup-kníže Jindřich opásal se křížem, uloženo, aby spěchal napřed a v Sicilii a v Apulii naléhal na vypravení loďstva; avšak i toto nebylo tak rychle po ruce, ač k zamezení přílišného návalu při plavbě křížáci ze severu vedením arcibiskupa Bremského usnesli se, že plouti budou kolem poloostrovu Pyrenejského do Středozemního moře. Ba ani přítomnost císaře samého v Italii, kamž přibyl v srpnu 1196, nebyla s to, aby nemožnost učinila možnou, až vypuklé v Sasích nepokoje, nastalé nemoci, a konečně zpráva o císařově smrti, jíž podlehl v Mesině dne 28. září 1197, téměř naprosto zarazily podnik tak velikolepě započatý.

Český biskup-kníže, Jindřich, po celou tu dobu zůstal věren svému slibu; kříže, koje se nadějí, že uzří Jerusalem, neodložil až se svou smrtí. Ale mnozí jiní, jenž zároveň s ním přijali tento odznak božích bojovníků, přese všecky nepříznivé zprávy rozhodli se nicméně k putování. Z pánů českých co takový uvádí se Hroznata, zakladatel premonstratského kláštera v Teplé v Plzeňsku; avšak zdá se, že obtíž cestování po moři a osobně seznaný povážlivý stav křížáků v Apulii i jej odstrašily od další pouti. Mocí papežského prominutí složil kříž v Římě [2]). Zdali kníže Jindřich lhostejně pohlížel na odcestování bohatých a udatných dynastů, právem může bráno býti v pochybnost, přese všecku jeho oddanosť záležitostem svaté země. I on potřeboval statných páží nyní více, nežli kdy jindy. Žiltě v cizině Přemyslovec, jenž nemohl zapomenouti na ztrátu trůnu. Jen na vhodnou příležitost čekal Přemysl Otakar — toť právě jest odstrčený Přemyslovec — aby, jakož se vyslovil, průchod zjednal

[1]) Annal. Marbacen. k r. 1195; u Pertze XVII. 166.
[2]) Erben, Regest. I. č. 431 a 438, str. 194 a 197.

svému právu. Této příležitosti dostalo se mu, když počátkem roku 1197 rozšiřovala se pověsť, že biskup-kníže v Praze stížen jest nemocí [1]). Na čí pomoc Přemysl vlastně se spoléhal při pokusu, zmocniti se trůnu opět brannou mocí, těžko jest říci. Z Moravy nemohla mu přijíti, čtvero členů panujícího rodu bylo tam poděleno knížectvími a stálo s biskupem-knížetem v nezkaleném srozumění. Na tamního biskupa, Engelberta, taktéž nebylo lze počítati; nalézámeť jej po celý ten čas při jeho knížeti, tak dne 20. června 1196 v Praze, kdež s biskupem-knížetem podpisuje listinu pro Valdsasy a t. d. [2]). A že šlechta, ba ani národ, nebyli nakloněni k takovému podniku, prokazoval výsledek. Ale jelikož Přemysl nicméně odvážil se ke kroku v takové míře nebezpečnému, musil se v každém případě opírati o nějakou vydatnou moc. Při Pražském dvoře žil ovšem jeho bratr Vladislav, avšak ten, patrně jsa v podezření, že stojí ve spojení s Přemyslem, neškodným byl učiněn tužší vazbou. Kronikář, ovšem pozdější, Dalemil, praví: že Přemysl, aby trůnu se zmocnil, odvážil se vpádu do Čech s německým vojskem a s císařskou pomocí [3]). Dosti možno, neboť kronikář z Altaichu, Hermann, klade k roku 1196 poznámku, že Vojtěch, hrabě z Luku, byv císařem, jakož připomenuto k r. 1194, opět přijat na milosť, tutéž milosť opatřil také svaku svému Přemyslovi, ano vyžádal proň i staré knížectví [4]). Nalezl snad Jindřich VI. v liknavosti knížete-biskupa u nastoupení křížácké pouti příčinu k podporování jeho protivníka? Opíraje se o pomoc německou odváží se Přemysl výpravy v lednu 1197. Přitáhne až k Praze; snad spoléhal se také na nepřítomnosť knížete, kterýž Uherského krále Emericha nevěstu, Konstanci, dceru Alfonse II. Aragonského,

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708.
[2]) Erben, Regest. I. č. 429, 430, 431, 432, str. 192—196.
[3]) Dalimil hl. 74. Vyd. Hanka, v Praze 1851, str. 128.
[4]) Hermanni Altahen Annal. k r. 1196 u Pertze XVII. 385.

na počátku roku 1197 vedl k oltáři [1]). Avšak zde před Prahou seznal, jak málo je oblíben. Šlechta, přidržujíc se strany biskupa-knížete, opřela se mu brannou rukou, svedla za mrazivého dne zimního vedením kněžice Spytihněva bitvu, a přinutila jej k útěku [2]). Velmi podobno pravdě jest, že Přemysl opět se odebral k svým přátelům do Německa, ale kníže Jindřich konal přípravy k důstojnému uvítání oznámeného mu legáta papežského.

Když totiž papež Celestin III. viděl, že nadšení pro křížácké tažení, před půldruha rokem s takovou okázalostí prohlášené a umluvené, vždy víc a více chladne, vypravil kardinála-diakona u Sta. Maria in via lata, Petra, co hlasatele kříže a sběratele do Bavor, Čech a Polska. V měsíci březnu 1197 přišel tento legát do země. Četná deputace, v jejíž středu nalézal se náš kronikář, opat Jarloch, pak zakladatel jeho kláštera, Jiří, hrabě z Milevska [3]), vyšla mu vstříc a vykonala dne 12. března, ve středu, za zvonění všech zvonů slavný vjezd do Prahy. Biskup-kníže, ačkoli již poněkud churav, uvítal v čele své kapitoly legáta. Také Olomúcký biskup, Engelbert, byl přítomen. Nedlouho před tím, dne 15. února, vysvětil nově vystavěný chrám kláštera Hradišťského [4]). Bylo mu nařízeno, aby v postě dne 22. března klerikům Pražským udělil svěcení kněžstva, při které příležitosti také řeč byla přivedena na omyl biskupem Kajimem v roce 1193 zaviněný — že totiž světil bez vložení rukou — a na způsob reordinace biskupem Engelbertem vykonané [5]). Přísnými slovy, a to plným právem, pokáral kardinál-legát takový nekanonický výkon, neboť biskup Engelbert

---

1) Damberger, Synchronistische Geschichte sv. IX. 340.

2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708. Stran doby na m. u. a Dalimil na m. u.

3) Erben, Regest. I. č. 507, str. 231.

4) Annal. Gradicen. ms. v zemsk. archiv. str. 42. Dne 15. února r. 1197 byl svatvečer před quinquagesimæ.

5) Viz str. 88 t. d..

pouhým vložením rukou dal neplatnou dříve ordinaci prohlásiti za platnou, což přece není dovoleno, složil duchovníky neplatně vysvěcené s úřadu, a nařídil pak, aby znova byli ordinováni [1]). Jelikož kardinál-legát při této příležitosti zákony o bezženství nanovo prohlásil a na jich provedení se vší přísností naléhal, popudil venkovské duchovenstvo, toho času ještě dosti často v manželství žijící, v takové míře proti sobě, že sotva životem ušel, takový povyk udělala řeč jeho! Ačkoli odbojníci neušli zasloužené trestu, musilo přece za příčinou rozjitřených myslí upuštěno býti od dalšího ordinování [2]). Než příkré vystoupení legáta mělo nicméně ten výsledek, že od roku 1197 porušení zákonů o bezženství na Moravě i v Čechách náleželo již jen mezi výminky a povždy bylo pokutováno [3]). Skoro celých osm neděl, tedy až do polovice května, prodlel legát v zemi, odbýval zde synodu, sesadil zde opata Břevnovského, Jindřicha I., a opata kláštera u sv. Prokopa nad Sázavou, a odcestoval pak do Polska [4]).

Hned po odcestování legáta vzmáhala se nemoc biskupa-knížete v takové míře, že k vůli poklidu a větší bezpečnosti — nezdařený sice, ale přece vždy povážlivý podnik Přemyslův ležel mu as na mysli — opustiv hrad Pražský odebral se do Chebu, ležícího toho času za hranicemi Českými. Zde prožil jen několik dnů, neboť již dne 15. června 1197 ohlášeno jeho úmrtí [5]). Mrtvola jeho pohřbena byla v jeptišském klášteře v Doksanech vedle mrtvoly matky Markéty, kteráž, jako otec jeho, Jindřich Vladislavic, líčí se co dobroditelka tohoto r. 1142 nebo 1143 založeného českého

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1193; u Pertze XVII. 707.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708.

[3]) De sacerdotum in Bohemia coelibatu. Auctore J. D. (Josefo Dobrovský). V Praze 1787, str. 32.

[4]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708.

[5]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708. Necrol. Podlažicen. Dudík, Forschungen in Schweden, str. 414.

premonstratského kláštera jeptišského. Biskup Jindřich daroval mu ves Koloveč v Klatovsku [1]). Opat Jarloch vychvaluje jej co zlatý výkvět země České, nazývaje ho podporou lidu, okrasou duchovenstva a zvláštním obhajcem klášterníkův. Od doby sv. Vojtěcha neměla prý země biskupa jemu podobného [2]). Ve slovech Jarlochových nelze nepoznati lásku jeho k biskupovi, ač nelze popříti, že také slabé stránky jeho a všeliká poblouzení odhalil. Tak na př. připouští jeho skrblivosť, připomíná, že jen pořídku četl mši, a že také někdy prohřešil se proti zákonu o bezženství [3]). Ovšem listiny z roku 1183 a 1184 uvádějí mezi svědky jistého „Jana, syna biskupova"; avšak poněvadž toho času nezletilé osoby nesměly býti svědky a biskup Jindřich teprvé r. 1182 dosedl na biskupství, tuť zajisté nepadá narození tohoto syna jeho v dobu jeho biskupování, nýbrž v dobu jeho stavu laického [4]). Avšak po boku sv. Vojtěcha postaviti toho, jenž až posud strýce svého Vladislava drží ve vazbě, toho, jenž pravého dědice trůnu, Přemysla, zapudil, k tomu nemůžeme se odhodlati. Olomúcký biskup Engelbert stal se nyní dle církevních řádů Interventorem čili Intercessorem v diecési Pražské, pokud tato neobdržela svého vlastního pastýře.

Smrť biskupa-knížete Jindřicha Břetislava působí nejdůležitější obrat v dějinách moravských. Zavdalať podnět, aby poměr Moravy k Čechám a k Německu upraven byl na dlouhá, dlouhá léta. Název markrabství — název to, jímž označovány bývaly země pohraničné většího objemu, nežli hrabství uvnitř, a jichž vladařům příslušela vlastní právomocnost a z části i neodvislosť od zeměpána — tedy název markrabství, jímž dle přání Německých císařův Morava měla od Čech odtržena býti a státi se samostatnou částí svaté řím-

---

[1]) Erben, Regest. I. č. 705, str. 326.
[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708.
[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1182; u Pertze XVII. 692.
[4]) Erben, Regest. I. č. 378 a 380, str. 170 a 171.

ské říše německého národu, obdržel hned po smrti Jindřicha Břetislava, ač nikoli s původním záměrem se shodující, přece zajisté státoprávní význam a platnosť, což v tom ohledu nezůstalo bez vlivu daleko sahajícího, že na Moravě záhy dosazen byl markrabí, jenž vládl zemí ovšem co údělník knížete Českého, avšak nerozdílně a s přemnohým právem neobmezené svrchovanosti. Obrat ten počíná Jindřichovým nástupcem Vladislavem Vladislavicem.

Jest nám známo, že Vladislav Vladislavic roku 1192 s přivolením císařským v léno obdržel markrabství Moravské, ale že r. 1193 pod záminkou dosazení kněžice Spytihněva v léno moravské biskupem-knížetem byl svržen, pak do Prahy přilákán, kdež nalézáme jej, co spoluspiklence se svým bratrem Přemyslem Otakarem, ve vazbě. Tam dozvěděl se o smrti biskupa-knížete, a od tamtud vedla jeho cesta přímo na knížecí stolec. Pražané prohlásili jej za nástupce [1]). Pravíme prohlásili, poněvadž Vladislav jakožto nejmladší z dospělých Přemyslovců žádného práva k trůnu neměl. Nepochybně byl as nejstarším Spytihněv Vratislavic, z linie Brněnské; zdá se, že měl věku 61 let; po něm dle stáří následovali: bratr jeho Svatopluk as 57letý, Vladimír Otíkovic, linie olomúcké, 52 let starý, téhož bratr Břetislav věku 47 nebo 46 roků, Přemysl Otakar z hlavní české větve, věkem 47letý a jeho bratr Vladislav as 45letý. Z jakých příčin moravská linie nedomáhala se toho, aby některý kněžic jejího rodu dostal se na český trůn, to opat Jarloch, od něhož máme zprávu o podrobnostech této změny na stolci knížecím, nezaznamenal, dotknuv se ovšem pohnútek, kterými Vladislav přednost obdržel před svým bratrem Přemyslem. Bázeň před Přemyslem za příčinou bitky s ním, nápadníkem trůnu, v lednu 1197 u Prahy svedené na jedné straně, a přesvědčení, že Přemysl v nemilosti

[1]) „Boemi maiores natu . . . Wladizlaum . . . principem terræ constituunt. Cont. Gerl. Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708.

jest u císaře Německého, na straně druhé, urovnaly bývalému markraběti Moravskému co Vladislavovi III. cestu k trůnu [1]), jejž nastoupil hned dne 22. června, takový spěch měla strana jeho, aby ukojila své tužby. Spoléhalať se patrně, jakož ze slov kronikáře vysvítá, na císaře, a buď ani nedbala toho, buď ani nevěděla o tom, že Přemysl Otakar již ku konci roku 1196 prostřednictvím svého svaka Vojtěcha, hraběte z Luku, s císařem Jindřichem VI. se byl smířil. Mimo to ohled na císaře netrval dlouho. V prvních dnech měsíce srpna 1197 roznemohl se Jindřich VI. v horách jižně od Mesiny následkem nastuzení po parném dnu, na honu stráveném, ležel sedm neděl v Mesině, a zemřel tam dne 28. září 1197 a s ním všeliká naděje české strany, císaři nakloněné [2]).

Souditi lze, že podle tehdejších prostředků spojovacích zpráva o úmrtí přemocného císaře dostala se do Prahy v posledních dnech měsíce října. Jaké následky tato zvěst měla v Německu, vysvítá z listu švábského vévody Filipa, zaslaného 1206 papeži Innocenci III. Aby svého bratrovce, malého Fridricha, přivedl do Němec ke korunování na krále, táhl Filip, Jindřicha VI. nejmladší bratr, hned po svém zasnoubení s Irenou, dcerou Byzantského císaře Izáka Angela, v létě 1197 se třemi sty oděnců přes Alpy. V Monte Fiaskone došla ho strašlivá zpráva o smrti jeho bratra, císaře, i přiměla jej k rychlému návratu. Pozdě na podzim dospěl do Augsburku. Celou říši, takto píše [3]), nalezl jsem v divém rozčílení, jako moře zmítané všemi větry. Hrubá nevázanosť a násilí na všech stranách, jako by nebylo ani

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708. „In octavis beati Viti domnus Wladizlaus sublimatus in ducem."

[2]) Annal. Marbacen. k r. 1197; u Pertze XVII. 168. Annal. Colonien. maximi k r. 1197; u Pertze XVII. 805 udávají 29. září, Sigeb. Cont. Aquicinctina k r. 1197; u Pertze VI. 434.

[3]) Philippi scriptum et legatio ad papam z r. 1206; u Pertze legg. II. 210—212.

soudce ani zákona. Co bylo přímého území říšského nebo rodinných statků staufských, to zdálo se v kořisť upadati nejbližšímu mocnému násilníkovi. Jako hltaví vlci vrhli se rytíři na bezbranný lid [1]). Tuť nebylo hráze proti valící se bezuzdnosti, i musil se každý vzdáti skoro vší naděje, že by opět bývalá moc a pořádek v říši se navrátily; neboť když císař zemřel, píše jistý vrstevník [2]), zemřely s ním také spravedlnosť a pokoj v zemi.

Za takového stavu věcí v osiřelé říši Německé vypsal kníže Vladislav obecný sněm do Prahy ke dni 1. listopadu 1197. Duchovenstvo, totiž opatové, proboštové a kanovníci, i lid obecný měli na něm volnou volbou obsaditi uprázdněnou biskupskou stolici pražskou, v ten smysl alespoň vykládali sobě vypsání horliví sněmovníci. „Sešli jsme se,“ vypravuje opat Jarloch [3]), „shledali však, že kníže svým dvorem byl již přemluven, aby dosadil jen toho, kdož by se mu líbil a také pro budoucnosť neškodným byl. Což také skutečně se stalo; neboť Vladislav, nešetře žádného volebního práva, kteréž duchovníkům ze zášti proti zemřelému biskupu odňal, z moci vlastní ustanovil za biskupa jednoho ze svých kapelanů, Milika Daniela, jehož jsme posud ani neznali. Tu k největšímu hoři našemu bylo nám patřiti, jak tento Daniel, oděn v roucho biskupské, kleče skládá knížeti přísahu manskou, „hominium“, zcela v odporu s císařskými starodávnými výhradami, dle kterých investitura Pražských a Olomúckých biskupů, z nichž dříve jmenovaný zároveň byl knížetem říšským, výhradně císaři přísluší, což vše ale s Danielem zaniklo“ — sporá to, avšak velmi významná slova! Kníže Vladislav rukou neohroženou sáhá v práva císařů Německých, kteráž tito vykonávali od založení biskup-

---

1) Annal. Colonien. maximi k r. 1197; u Pertze XVII. 804.

2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1198; u Pertze XVII 709. Abel, König Philipp str. 36—40.

3) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 708. „flexo peplite fecit ominium prefato duci Wladizlao.“

ství Pražského i Olomúckého beze vší námítky. Považovalit obě v Čechách a na Moravě zřízená biskupství za příslušnosti říše Německé a podělovali je také, jakož úmluva Vormská předpisovala, světskými statky v Čechách a na Moravě ležícími. V takovémto udělování lén nalézán byl nejspolehlivější prostředek k užšímu připoutání říše česko-moravské k Německu. Nyní tento svazek měl býti rozpoután a na vždy nemožností se státi politika císaře Jindřicha VI., dle kteréž přenešením světského trůnu na Přemyslovce biskupskou stolicí pražskou poděleného volnosť a neodvislosť onoho musila býti ohrožena. Kníže Vladislav tímto samoprávným činem teprvé vlastně vtiskl své říši ráz pravé svrchovanosti, objevil se co bezprostřední pán nad svými poddanými, tudíž i nad oběma svými biskupy; neboť dosadiv Pražského Daniela na stolici biskupskou, což také při nejbližší příležitosti očekávati mohl biskup Olomúcký, prohlásil tím, že od té doby české i moravské církevní statky nespadají co manství na císaře německého, nýbrž na panovníka česko-moravského, a že tedy biskupové v Praze a v Olomúci jsou českými poddanými, kteří mocí přísežného slibu (hominia) i k osobní službě válečné knížeti jsou zavázáni. Stav říšských knížat, jakýž ovšem Pražským biskupům od r. 1157 pořádkem práva byl přiřčen, ztrácel tím všeho významu, a země Vladislava stála tu od 1. listopadu 1197, na místě aby dle záměru Jindřicha VI. přivtělena byla k říši Německé, skoro v plné svrchovanosti. Jen ještě vlastního metropolitu a zrušení povinnosti k dostavení 300 oděnců k tažení do Říma, a dějepisec bude přinucen i slovíčko „skoro“ vymazati.

Těžko jest se domýšleti, že by kníže Vladislav, jenž nestálosť štěstí tak často seznal, bez moudrého rozvážení a bez předchozí porady se členy panujícího rodu, byl se odvážil kroku, ve svých následcích tak závažného, jako bylo nastolení Daniela. Ovšem se podobá, že okolnosti k tomu byly příznivé — smrť císařova, nejistota následnictví, snahy

Filipa švábského, zmocniti se, ne-li trůnu, aspoň vladařství, namáhání stran protivných, jakýchž lze bylo se nadíti, vše to bylo příznivo; Vladislav mohl jist býti tím, že kdokoli dosáhne koruny německé, neponese ji bez odporu protivníků a tudíž přinucen bude, ohlížeti se po spojencích. Za tuto cenu doufal obdržeti dodatečné schválení toho, co bylo se již stalo. Avšak, kdyby toto jeho vypočítání selhalo? kdyby sám nedostal vrch nad odpornou stranou, tvořící se v Praze následkem zrušení svobodné volby? A odpor vedením nám známého Arnolda, probošta v Sadské a kanovníka Pražského, potrval pět roků [1])! Vladislavův pozdější život jeví nám jej co muže rozvážného, klidného, jenž v pracích míru a pokoje vyhledával svou rozkoš a slávu, nikoli v ryku válečném, pročež jsme toho náhledu, že svrchu uvedený krok byl výsledkem zdravé úrady a úmluvy, ano že s tímto krokem souvisí ještě krok jiný, o němž nám opat Jarloch zanechal chudou sice, ale nicméně důležitou zprávu. Vypravujeť [2]): „Když pak Přemysl a jeho přívrženci, mezi nimi Černín a mnoho jiných, dozvěděli se o smrti Jindřicha VI., vytáhli, pevně rozhodnuti jsouce, buď zahynouti buď pro sebe chleb, pro svého velitele panství vydobyti, brannou rukou proti Praze. Jim vstříc vyšel kníže Vladislav se svým biskupem, s opaty a jinými zkušenými muži jemu oddanými, a jakkoli měl při sobě vojsko převýborné, ustoupil přece dílem z mírumilovnosti, dílem z bratrské lásky, a spojil se s Přemyslem pod tou výminkou, že oba rovným způsobem mají panovati, on, Vladislav na Moravě, onen

---

[1]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 709. „a quodam Arnoldo tunc Sacense et canonico Pragense.“ V Sadské (v Bydžovsku) bylo proboštství sv. Apolináře (Erben, Regest. I. 135 ssl.), v Žatci s Postoloprtami spojené benediktinské proboštství (Dobner, Annal. VI. 139. n.) Jelikož probošt benediktinů nesmí býti zároveň pražským kanovníkem, tuť následuje, že Arnold nemůže býtí jen probošt kolegialního chrámu sv. Apolináře v Sadské.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197 na m. u.

pak, Přemysl, v Čechách, a jakož má každý vlastní duši, tak že mají oba míti své vlastní panství." Srovnáváme-li toto vypravování s pohnútkami svrchu položenými, za kterýmiž při nastoupení trůnu Přemysl mladšímu bratru musil ustoupiti, pak se zápasem před Prahou právě za příčinou tohoto nastoupení trůnu, tuť nemůže nám více ujíti pravý smysl slov Jarlochových; Jarloch vypráví to, co slyšel, tak jako kronikář rakouského kláštera Admontu, jenž dí [1]), že „oba bratři v úmyslu nepřátelském vytáhli proti sobě, ale že v noci před bitvou poradivše se s přátely a hodnosty, aniž by v té příčině uvědomili oboustranná vojska, učinili mezi sebou narovnání, i odtáhli, Vladislav na Moravu, Přemysl do Čech." Pohnútky tohoto skutku oběma zpravodájcům zůstaly tajny. K ruce nerozdílné spojili se Vladislavicové a jich strany, aby za zmalátnělosti Německé říše pro sebe i pro své potomky zbudovali silný a samostatný rod panovničí, což ale jiným způsobem nemohlo býti provedeno, leč všestranným smířením a nejrozsáhlejším prominutím všeliké viny. Vše to stalo se dne 6. prosince 1197 [2]).

Sebeřme nyní události v jedno. V lednu 1197 chopil se kněžic Přemysl zbraní, aby Prahy vydobyl, dne 15. června 1197 zemřel kníže-biskup, dne 22. června nastolen byl kníže Vladislav, v říjnu došla zpráva o smrti císařově, dne 1. listopadu investoval Vladislav nového biskupa Daniela, a dne 6. prosince zřekl se panování ve prospěch svého bratra Přemysla. Události přicházejí tak rychle za sebou, že jen ve vzájemné souvislosti mohou dosíci pravého významu. Rozboj s císařem Německým, nastalý investiturou biskupa Daniela a smíření s hlavou Vratislavské čili hlavní linie

---

1) S odchýlkami vypravuje toto setkání Cont. Admunten. k r. 1197; u Pertze IX. 588. Kníže Český nazývá se tu Jindřich, jméno to, pod kterým v listinách často přichází.

2) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 709. „Wladizlaus, sublevatus in ducem, regnavit ab octavis sancti Viti usque ad festum sancti Nicolai."

české, s Přemyslem, odstoupením od vlády v Čechách tak neočekávaným a založením jakéhosi způsobu druhorozenství na Moravě, vše to prozrazuje záměry tak dalece sahající, že nemohly býti prací několika dnů, přivozujíť ve svém zápětí úplný převrat vnitřních i zahraničných poměrů říše česko-moravské, značíť obdobu historickou, vše zajisté událo se v souhlase Přemyslovců toho času na živě jsoucích, neboť úradou ze dne 6. prosince 1197 nastoupil Přemysl Otakar na knížecí stolec český, a Vladislav přijal Moravu. Říše česko-moravská přešla tudíž do rukou synů krále Vladislava toho času panování schopných. Jak známo, zanechal král Vladislav mimo některé dcery pět synův. Dva starší, Bedřich a Svatopluk, roku 1197 dávno již nebyli na živě, třetí, Vojtěch, žil, jakož nám povědomo, co arcibiskup v Salcpurku, zůstávali tedy pouze Přemysl a Vladislav. Jelikož Vladislav v roce 1799 nazývá se markrabětem Moravským [1]), tudíž obnovuje titul, jehož pod záštitou císaře Jindřicha VI, užíval již před lety, a jelikož ani on, ani nástupcové jeho tohoto názvu nikdy více neodložili; tuť nabýváme přesvédčení, že převzetí Moravy se strany Vladislava stalo se jen pod jménem markrabství, že tedy název s Otíkem Kunratovičem, jímž vedlejší větev Znojemská vymřela, v dějinách se objevující, od té doby ustálen, a že tudíž s Vladislavem započíti jest nám počítání nepřetržené řady markrabat Moravských. Jemu bylo zůstaveno upraviti poměr českého a nikoli více německého markrabství k Čechám, a základy položiti k státní budově, z kteréž průběhem času vyvinulo se to, co podnes před sebou máme. K umožnění toho bylo však zapotřebí srozumění s ostatními členy rodu Přemyslovců, z nichž mnozí užívali údělů na Moravě. Při narovnání ze dne 6. prosince musil tedy nezbytně ohled brán býti také k ostatním Přemyslovcům.

V knížectví Brněnském žili v té době Vratislavicové Spytihněv a Svatopluk. Prvý daroval 1197 na spasení duše

1) Cod. Dipl. Mor. I. 354.

své sestry, kteráž as okolo toho času zemřela, chrámu sv. Petra v Brně statek Maloměřice před samým Brnem, jejž byl za 80 hřiven koupil od primáta Přibyslava [1]). Mezi svědky nalezají se Spytihněvův bratr, Svatopluk, a Olomúcký biskup, Engelbert; oba, Spytihněv i Svatopluk, nazývají se tu „knížaty moravskými.“ Ale že spravovali zvláštní oblasti, a to kníže Spytihněv Brněnskou, kníže Svatopluk pak Jemnickou, vysvítá z Třebíčské listiny z téhož roku 1197 [2]). Listinou touto popouští Spytihněv, „kníže provincie Brněnské“, rodinnému klášteru svému Třebíči, na spásu duší své, svých rodičů a svého zemřelého bratra Otíka, vesnici Sedlce, vyměňuje klášterní ves Lúka za obec Zhoře a potvrzuje, že bratr jeho Svatopluk „od provincie Jemnické“ témuž klášteru daroval svůj poplužní dvůr v Měříně, kdež později založeno bylo proboštství co filialka Třebíčská. Jelikož listina ta, v kteréž vůbec všecko k opatství Třebíčskému přislušící zboží vyznamenáno jest, za příležitosti sjezdu velmožů moravských na hradě Brněnském byla sepsána a výslovně klade se do roku 1197; tuť mimoděk vzniká otázka, zdali sjezd ten nestojí v jakési souvislosti s událostmi toho roku, tedy i s resignací na Čechy dne 6. prosince ve prospěch Přemysla vykonanou? Že schůze tato odbývána byla před prosincem, tomu zdají se nasvědčovati letopisové Pražští. Dle těchto byl prý kníže Spytihněv knížetem Přemyslem ještě během roku 1197 o zrak oloupen [3]). Spáchán-li byl skutečně tento strašný čin, tuť nemůže jináče považován býti, leč co pokuta nebo-li pomsta

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 344; z jistého nyní neznámého rukop. Tišnovského.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 348. „in castro Brunensi in colloquio nobilium.“ Dodatek český, jejž listina prokazuje, zajisté pochází z doby mnohem pozdější a nepatří k původní listině, kteráž pohříchu se ztratila a jejíž znění zachovalo se pouze v přepisu z XI. věku. Že již okolo r. 1138 Jemnice k užívání byla přikázána Jaromírovi, synu Bořivoje II., připomenuli jsme k r. svrchu zmíněnému.

[3]) Annal. Pragen. díl I. k r. 1197; u Pertze IX. 169.

za účastenství knížete na porážce, kterouž nynější kníže, jakož víme, utrpěl u Prahy, ač zůstává nepochopitelno, proč by právě kníže Spytihněv byl měl vyloučen býti z povšechné amnestie, kteráž předcházeti musila snešení ze dne 6. prosince. Toto oslepení bude as patřiti v obor podání neosvědčených, hlavně ješto Spytihněv ještě okolo roku 1199 na listinu knížetem Přemyslem pro klášter Rejhradský vystavenou přitiskl svou pečeť [1]). Toť ale také poslední stopa, jíž se nám dostalo o tomto knížeti. Zdali on, zdali Jemnický jeho bratr Svatopluk dříve smrtí sešel, zůstalo neznámo. Oba tito knížata mizí naprosto, a zakončují vedlejší větev Brněnskou, kteráž za svého praotce považovala Oldřicha, syna Kunráta I.

Oblasť Olomúckou v držení měli roku 1197 Otíkovici, Vladimír a jeho bratr Břetislav, synové Otíka III. Kněžic Břetislav podělen byl okresem Břeclavským. Přemysl nazývá jej v měsíci červnu v listině pro Litomyšl „knížetem Moravským z provincie Břeclavské [2]).“ Toho času však byl Břetislav již mrtev; neboť když Vladimír „kníže Olomúcký roku 1198 daroval premonstratskému klášteru v Hradišti svůj úděl v Oldřišově, kterýž leží v nynějším vládním okresu Ratibořském, a les právě u Oldřišova knížetem Břetislavem témuž klášteru věnovaný potvrdil, mimo to dar ten lesem v provincii Holasické (okres Krňovský) rozmnožil, pravil: „že takto se stalo, protože v klášterním chrámu Hradišťském nalézá se hrobka rodinná, v kteréž odpočívají již otec jeho Otík, matka jeho Durantia, bratr Břetislav a sestry Durantia a Eufemia [3]).“ Den jeho úmrtí není zaznamenán v žádné

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 354.

[2]) Cod. Dipl. Mor. II. 4. Kníže Břetislav daroval totiž klášteru Litomyšlskému kapli sv. Jana blíže Velehradu. Avšak jelikož tato kaple „per prefatum ducem sine iuris modo et privilegii forma ipsis collata esse dinoscitur,“ potvrzuje král dodatkem toto nadání.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 350. Z Friebekových Apografů „quod egomet,“ praví Boček, „e subsidiis meis Mss. nominatim e Necrologio

knize zemřelých, ale ovšem den úmrtí knížete Vladimíra. Nekrolog Olomúcký klade jej na den 10. prosince [1]), a jelikož Přemysl k roku 1201 knížete Vladimíra želí již co zemřelého a za pokoj duše jeho i jeho bratra Břetislava udílí klášteru Hradišťskému vesnici Štěpanovice [2]), sebe pak v měsíci červenci toho roku nazývá „třetím králem Českým a knížetem Olomúckým [3])“; tuť asi kníže Vladimír, o němž, jak svrchu uvedeno, ještě r. 1199 zmínka se činí, odebral se na věčnosť roku 1200. Čehož my takto se dovídáme, potvrzují letopisy Hradišťské; praviť, že r. 1200 kníže Vladimír v kostele klášterním po boku své matky, Durany, byl pohřben [4]). Jelikož po obou těchto Přemyslovcích, Vladimírovi a Břetislavovi, ani o manželkách, ani o dětech nikde neděje se zmínka, tuť se soudí, a to snad vším právem, že s nimi poboční linie Otíkovská, jejíž zakladatelem byl Otík I., nejmladší syn Břetislava I., vymřela. Okolo r. 1200 nebylo tedy z moravských Přemyslovců nikoho více na živě. Znojmská větev vyhasla již r. 1197 knížetem Otíkem, Brněnská pak a Olomúcká okolu roku 1200. Na Děpoltovice, toho času žijící, Děpolta III. a Soběslava, z nichž první měl za

Gradicensi, restitui“ — při listinách povždy věc velmi choulostivá, hlavně ješto Necrologium Gradicen. nikde se neobjevuje a Bočkovy poznámky z něho (Rps. zemsk. arch. č. 12.229) pouze 7 dat obsahuje, kteráž ještě k tomu jsou nesprávná a s touto listinou v žádném spojení nestojí. Obtíže při této listině množí se, srovnají-li se s ní listiny v Cod. Dipl. Mor. I. č. 364 a 365, str. 341 a 342, kteréž pouze v přepisech nalézají se v Annal. Gradicen. v rps. zemsk. Archivu věku XVII. str. 36. Než, jelikož v listině z r. 1201 (Cod. Dipl. Mor. II. 2) Břetislav i Vladislav udávají se za zemřelé, tuť nemusí snad přílišný ohled k podezřelé listině brán býti, i můžemeť se přece přidržeti fakta, že Břetislav před r. 1290 zemřel.

1) Rps. Olom. kap. archivu.

2) Cod. Dipl. Mor. II. 2.

3) Cod. Dipl. Mor. II. 5.

4) Annal. Gradicen. rps. zemsk. arch. str. 42.

manželku polskou kněžičnu Adélu [1]), a jehož rod vymřel teprvé 1241 Boleslavem, nepotřeboval žádný další ohled brán býti, protože zaopatřeni byli v Čechách [2]). Ale že až do roku 1200 moravští Přemyslovci musili býti zaopatřeni, opětujeme svůj svrchu učiněný výrok, že narovnání ze dne 6. prosince 1197 mezi knížetem Přemyslem a potomním markrabětem Vladislavem díti se mohlo jen v souhlase s moravskými Přemyslovci, a jelikož také skutečně, jakož jsme viděli, až k zmíněnému roku zaopatřeni byli na Moravě, vyplývá samo sebou, že vlastní činnost nového markraběte došla teprvé po roce 1200 svého plného výrazu, když totiž troje knížectví, v něž Morava od vydání zákonu Břetislavova, tedy od r. 1055, byla rozdělena, opět v jediný celek byla spojena, což také okolo r. 1200 v skutku se stalo.

V jaký poměr nové markrabství Moravské vstoupilo ku království Českému — knížectví České stalo se totiž za Přemysla Otakara I. stálým královstvím — naznačil opat Jarloch slovy: „Vladislav a Přemysl mají oba rovně panovati, onen na Moravě, tento v Čechách [3]).“ Jelikož ale král Přemysl Otakar I. s plnou svrchovaností panoval nad Čechami, byla tím přiřčena tatáž svrchovanosť také markrabí Moravskému. Ovšem má se takováto neodvislosť Moravy naproti zemi České teprvé prokázati, nikoli však neodvislosť markrabí v jeho poměru ku králi Českému. Tento poměr byl králem Otakarem I. roku 1202, tedy pět let po úmluvě ze dne 6. prosince 1197, vyložen v ten rozum, že „žádný Moravský kníže není oprávněn, nějaké zemské zboží zadati na věčné časy na některý klášter, nebo některého rytíře nebo kohokoliv jiného, leda by se tak stalo se svolením a

---

1) Kron. kníž. Pol. Stenzel, Script. rer. Siles. I. 98.

2) Erben, Regest. I. č. 499, 500, str. 227 a 251.

3) Cont. Gerl. Abb. k r. 1197; u Pertze XVII. 709. „Ut ambo pariter, ille in Moravia, iste in Boemia principarentur, et esset ambobus sicut unus spiritus ita et unus principatus.“

potvrzením toho, kdož jest nejvyšším v království Českém a nad ním svrchovaně panuje [1].“ Toť zní, jako poměr lénem poděleného k jeho manskému pánu, bez jehož svolení z podstaty léna nic nesmí býti odcizeno. A v skutku! Markrabí Vladislav přiznával se výslovně k takémuto odvislému, nyní bychom řekli suzerennímu postavení, poznávaje co markrabí v králi Českém svého vrchního pána. Když totiž 1222 komořímu čili správci statků své manželky, Anežky, daroval obec Vernhartice, ležící na polských hranicích, v nynějším děkanství Hlubčickém, vyznal v listině v té příčině sepsané, že tento dar učinil „s přivolením svého bratra a pána, jasného krále Českého, Otakara, i jeho synů, avšak z plna své vlastní milosti“ [2]). Zřejměji jako tuto ani nemůže svazek manský, suzerenita vyslovena býti. Po úmluvě ze dne 6. prosince 1197 stal se tedy každý markrabí Moravský manem Českého krále, čímž, jako samo sebou se rozumí, odpadlo všeliké potvrzování v markrabství se strany Německého císaře. Státoprávně stojí odtud markrabí Moravský jen prostřednictvím svého vrchního pána, krále Českého, ve spojení s císařskou říší Německou. Morava přestává býti markrabstvím svaté Římské říše německého národu a jest markrabstvím království Českého. Ale tím teprvé dostalo se České říši možnosti, aby se udržela samoprávnou. Tedy „nikoli pouze bratrská láska“, nýbrž také láska k vlasti a zdravý politický rozum byly původem úmluvy ze dne 6. prosince;

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. II. 13. Tato listina, k níž se již Středovský (Sacra Morav. histor., str. 22) odvolává, je prý psána teprvé r. 1228. Palacký poznamenal k této listině v Erben. Regest. I. 624: „literæ longe post annum 1202 confectæ,“ k tomuto výroku pohnut jsa neobyčejnou pro rok 1201, ano skoro nemožnou přísadou k svědkům: „cives Welegradenses.“ Pochybnosť již Středovským na m. u. vyslovená stran přítomnosti svědků: Walterus decanus, Stepanus prepositus Olomucen.“ sama sebou odpadá s ohledem na listinu z r. 1203 (Cod. Dipl. Mor. II. 16). Vnitřních pochybností listina neposkytuje.

[2]) Cod. Dipl. Mor. II. 129.

neboť při tolikerých živlech rozkladu, uvnitř i zevně, byla nejnutnější potřeba toho, aby svrchovaná moc krále byla všemožně udržována a podporována, jinak-li neměly Čechy co stát i národ v proudu časů zahynouti[1]. Český stát a národ nezahynuli, žijíť a prospívají — a toť jest čin Moravy. Markrabí Vladislav pojistil sobě svým ostrovtipem a svou mírností díky budoucích pokolení. S ním počíná na Moravě nová doba.

[1]) Palacký, Dějiny české sv. II. 57. „Kdy země Moravská stala se markrabstvím,“ o tom napsal Dobner kritický pokus, který s Monseovými poznámkami vyšel r. 1781 v Olomúci.

HLAVA SEDMÁ.

POMĚRY VZDĚLANOSTI NA MORAVĚ od r. 906 až 1197.

Historické prameny této doby. — Horopis země. — Řeky a potoky. — Osídlení. — Župy. — Silnice. — Mýta a tržiště. — Vesnice, hrady a lhoty. — Polní hospodářství. — Mezníky. — Míra a váha. — Hornictví. — Řemeslo. — Sedlák a žid. — Ceny zboží a potravin. — Mzda dělnictva. — Peníze a obchod. — Němci v zemi. — Vladař a vláda. — Šlechta a úřadnictvo. — Vojenství. — Zákony a obyčeje. — Svobody. — Život domácí. — Umění a věda. — Pověra. — Církev katolická.

V prvním svazku tohoto díla odvážívše se vylíčení poměrů vzdělanosti na Moravě ve věku devátém, podotkli jsme, že jest to povždy věcí povážlivou, pouštěti se do vypsání stavu vzdělanosti národa z doby, kteráž nepozůstavila nám ani jediného domácího pramenu. Takového stesku pro toto období , alespoň z části, jsme zproštěni, neboť co se Moravy dotýče, můžeme se již dovolávati historického pramenu, kroniky v zemi sepsané a více nežli 400 listin [1]), přinášejících o věcech moravských světlo a pravdu. V benediktinském klášteře Hradišťském blíže Olomúce stála kolébka moravského dějepisectví. Tam původ vzaly nejstarší morav-

---

[1]) Tyto listiny obsaženy jsou ve sv. I. Cod. Dipl. Mor. Úplněji v Erben. Regest. I. str. 1—197.

ské letopisy[1]), jichž začátek vyňat jest z Kosmy a jeho prvějších pokračovatelů, pak až k r. 999 také z Ekkeharda, opata v Aurachu nad franckou Sálou, jenž psal v jedenáctém století[2]); než jak se zdá, měl spisovatel alespoň od r. 1095 své vlastní prameny po ruce. Od r. 1130 nabývá pokračování vždy větší úplnosti; r. 1138 píše patrně co vrstevník, a chtěje zakončiti 1142, připojil ještě další dodatky až do r. 1145. Usídlení premonstrátů v Hradišti[3]) přerušilo 1151 tuto činnost, v kteréž ale v českém klášteře Opatovickém nad Labem mezi Králové Hradcem a Chrudímí, jenž taktéž náležel benediktinům, opět bylo pokračováno. Tam utekla se kniha letopisná s posledními černými mnichy Hradišťskými, tam zapisovány domácí zprávy, i pokračováno v letopisech okolo roku 1163 až na tuto dobu. Tyto letopisy zachovaly se ve Vídeňské dvorské knihovně v jediném starém rukopise pocházejícím z XII. věku, až podnes[4]). Také Olomúcká kronika biskupská pod názvem „Granum Catalogi,“ kteráž podnes jen v několika kusech uveřejněna jest, pak úryvek moravsko-české kroniky pod jmenem „Fragmentum chronici Bohemiæ et Moraviæ,“ jakož i námi často uvedená kniha zemřelých v Olomúckém chrámě biskupském, konečně kronika, kterouž Dobner pod názvem „české“, ač neúplně uveřejnil, zdají se ve svých zaáčtcích náležeti této době, i jsouť pramenem našich dějin dosti důležitým[5]).

---

[1]) Annal. Gradicen., vydané Pertzem XVII. 643—653.

[2]) Ekkehardi Uragiensis chron. edidit Waitz; u Pertze VI. 1—267. Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde, VII. 469—509.

[3]) Viz díl III. str. 189.

[4]) Slova vydavatele tohoto rukopisu dra. Wattenbacha v Deutschland's Geschichtsquellen im Mittelalter. V Berlíně 1858, str. 367.

[5]) Dobner Mon. III. Series Episcop. Olom. od Richtera. Úryvek v Dudíkových Mährische Geschichtsquellen I. 270—279. Tam granu obšírně jest použito. Necrol. Olomucen., jakož nyní nalezá se v Olomúckém kapitolním archivu, založeno bylo 1263. Codex, v němž se nalezá, popsán jest mnou v „Brünner Notizenblatt,“ 1862 č. 4. str. 31.

Avšak jelikož dějiny moravské v této době s dějinami českými úzce sloučeny jsou, tuť hojně již prýštící prameny dějin českých jsou také prameny dějin moravských, a tu na předním místě, nepřihlížíme-li k hubeným církevním letopisům Pražským, kteréž plynou, ovšem nikoli bezvadně, již od r. 997 a pokračují až do r. 1193 [1]), stojí Nestor česko-moravských letopisců, Pražský kapitolní děkan se svou „kronikou českou" ve třech knihách, věhlasný Kosmas. Slovan jsa, polského původu, na školách Pražských okolo r. 1074 a pak v Lutichu vycvičen, nalezl na rozličných cestách příležitost k rozhojnění svých vědomostí a zralých názorů. Tak provázel r. 1086 Pražského biskupa Jaromíra (Gebharda) k synodě Mohučské, při kteréž Jindřich IV. povýšil knížete Vratislava na krále Českého; r. 1094 byl s biskupy Kosmou Pražským a Ondřejem Olomúckým opět v Mohuči; r. 1099 provázel Pražského biskupa Heřmana do Hronu, také ještě r. 1110 vykonal jisté vyslanství. Zemřel dne 21. října 1125, choť jeho Božetěcha dne 23. ledna 1117. Olomúcký biskup Jindřich Zdík byl jeho syn. Výtečné vychování tohoto syna podává svědectví o ušlechtilosti a vysoké vzdělanosti otcově. Až k roku 1038, až do panování totiž knížete Břetislava, jenž zemi Českou ozářil novým leskem, sahá první kniha jeho kroniky, kterouž Kosmas věnoval arcikněži Jervazovi. Odtud odvolává se již výslovně ku své vlastní zkušenosti a k vypravování očitých svědkův. Kniha druhá, Břevnovskému opatovi Klimentovi věnovaná, sahá až na Břetislava II. k roku 1092, i obsahu jeť bohatý poklad neocenitelných zpráv. Přísné správnos ovšem místem se nedostává, a jakož Kosmas vůbec rá pouští sobě uzdu, tak vystupuje tu dosti zřejmě strannict k Pražským biskupům a nenávisť proti Němcům, co cizi cům v zemi. Vypravování zcela nepředpojaté nelzeť oč kávati od muže v postavení Kosmy. Bylť přinucen brá

1) Annal. Pragen. u Pertze III. 119—121. Wattenbachovy Geschichtsquellen, str. 315, pozn. 1.

ohledy mnohonásobné, což ještě patrněji na jevo se staví v knize třetí. Tuto vedl až k roku své smrti a zaslal ji i s oběma předchozími proboštu Severovi na Mělníce. Prosíť tohoto ovšem, aby dar, o němž mluví způsobem velmi skromným, výhradně pro sebe podržel; ale byl to pouze způsob řeči nezřídka přicházející, jakýž nesmí doslovně brán býti. Nezůstaloť ve středověku, právě jako za našich dnů, zatajeno, psal-li vynikající muž dějiny své doby. Přepisy této nejstarší kroniky české byly velmi hledány a rychle se rozšířily; ale velmoži zemští s žárlivou úzkostlivostí přihlíželi k tomu, co se o nich píše [1]). Kosmas tyto obtíže připomíná několikráte, i jest mu v knize poslední tolik zamlčeti, že jeho historické vypravování stává se téměř suchopárným a ztrácí půvabnou pestrosť oddílů předešlých. Ale zároveň také právě tím, že mlčí, prokazuje svou pravdymilovnost; každá zúmyslná odchylka od pravdy jest ho daleka. Čtenář jeho díla bezděky zamiluje se do starého pána — on sám nazývá se jednou kmetem osmdesátiletým — pro jeho pedantickou učenosť, pro jeho povídavosť a opatrnou obezřelosť, čtenář musí uznati statečnou jeho a šlechetnou mysl, i nevidí se býti oprávněna, k otci českého dějepisu přiložiti přísné měřítko vyšší historické vědy.

Hned od počátku bylo Kosmovo dílo velmi vysoce váženo; staloť se nezměnitelným základem pro všecky pozdější kronikáře. Jistý kanovník Vyšehradský připojil k němu pokračování až k roku 1142; jistý mnich kláštera Sázavského obohatil také kroniku Kosmovu doplňky z letopisů hesenského kláštera v Hersfeldu a z ústních podání, i pokračoval v ní až k roku 1162. Jiní připojili další pokračování nebo stavěli na vlastním základě, tak kanovník při chrámu Pražském a notář biskupa Daniela, Vincenc, jehož letopisy jsou hlavním zřídlem v příčině vlašského válečného tažení Fridricha I. Dílo své, kteréž počíná 1140

[1]) Viz díl II. str. 4.

s nastoupením vlády Vladislava a roku 1167 náhle přerušuje, věnoval králi Vladislavovi a jeho manželce Jitce; dále pokračoval v něm Jarloch, opat premonstrátského kláštera v Milevsku v Čechách [1]). Zakončujícím sepisováním svého díla zaměstnán byl Jarloch ještě r. 1214, i zdáť se, že toho času neměl již úplně po ruce své starší zápisky. Konec tohoto díla pohříchu se ztratil. Zvláštní cenu do sebe má Jarlochem v jeho kroniku úplně přivtělená zpráva očitého svědka, rakouského duchovníka Ansberta, o křižáckém tažení Fridricha I., vypravování to prosté, zevrubné a přísně pravdivé [2]).

Avšak říse česko-moravská nebyla naprosto osamotnělá. Země sousední, mezi nimi hlavně Polsko, kteréž k tomu ještě od r. 1003 až 1029 Moravou vládlo, pak Uhry a Rakousko stály s říší zmíněnou v zájemném styku stálém a velmi čilém, pročež kronikáři v Polsku, v Uhrách a v Rakousku za této doby se objevující poněkud také přičísti se mohou k pramenům našim. Tak na př. kronika polská, kteráž druhdy beze všeho dastatečného důvodu připisována byla Martinu Gallovi. Zdáť se, že spisovatel její byl spíše Vlach, jenž žil při dvoře Boleslava III. a bezpochyby jeho kapelanem byl. Oslava tohoto Boleslava jest jeho záměrem a jakkoli v první knize líčí staré dějiny Polanů dle povídek, jež byl slyšel, přece vše odbývá velmi krátce, a naproti tomu věnuje životu zmíněného knížete, pouze až k téhož věku 28 let, dvě knihy, jež vedl dále až k roku 1113. Sotva bude potřeba připomenouti, že nelze ho považovati za svědka nepředpojatého [3]). Hlavně opatrným musí býti zpy-

[1]) Viz díl III. str. 269.

[2]) Slova Wattenbachova, Geschichtsquellen, str 317, 367 a ssl. Kosmas a jeho následníci, u Pertze IX. 1—166. Vincentii et Gerlaci Annales, u Pertze XVII. 654—710. Ansberti historia de expeditione Friderici. Vyd. Dobrovský v Praze 1827. Nové vydání ve Fontes cís. akademie 1863, ve Vídni sv. V. 1—90, od Tauschinského a Pangerla.

[3]) Slova Wattenbachova, Geschichtsquellen str. 319. Chronica Polonorum, u Pertze IX. 418—478.

tatel, skoumá-li letopočet v kronice polské. Totéž platí, ovšem jen z části, také o hlavním zdroji dějin uherských této doby, o Janu z Thurocze. Ačkoli Jan psal teprvé za Matiáše Korvína, tedy v XV. věku, přece sluší přičísti jej k nejlepsím starším pramenům uherským, protože přístupny mu byly staré zápisky, jichž výborně použil [1]). Pramenem starším sice, ale o mnoho chudším jest Šimon z Kezy, jenž za krále Ladislava V. sepsal činy Hunnů a Uhrů [2]). Ladislav zemřel r. 1290. Při vylíčení poměrů Moravy k Rakousku platné služby konaly nám letopisy Salcpurské [3]), letopisy rakouských klášterů Medlíku, Světlé, Kremsmünsteru, Lambachu, Admontu, Klosterneuburgu a t. d. [4]). Kroniky, objasňující poměr říše česko-moravské k Německu, uvedeny jsou na příslušném místě, a o některých z nich, jako na př. o kronice kláštera Pegovského, zevrubněji jest pojednáno.

Co se konečně listin dotýče, jichž použili jsme pro dobu od r. 906 až 1197, tyť obsaženy jsou v moravském diplomatáři, hojněji pak v regestech Erbenem r. 1855 v Praze vydaných: „Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiæ et Moraviæ, Pars I. annorum 600—1253.“ Po zevrubném proskoumání byly pravé odloučeny od podezřelých nebo lživých s udáním důvodů, a vesměs, bez výminky, bylo jich použito. Že tak zvané Monséovy úryvky, počtem 14, ježto spadají mezi 1026 a 1062, pak 13 výtahů z roků 1030 až 1110 nikdy neobjeveného kronikáře Hildegarda Hradišťského, jenž prý psal mezi 1127 a 1147 na

[1]) Johannis de Thwrocz, Chronica Hungarorum ab origine gentis. Dosahuje až k r. 1342. Vyd. Schwandter, Scriptores rerum Hungaricarum I. 47—211.

[2]) M. Simonis de Keza, Gesta Hunnorum et Hungarorum. Vyd. Endlicher, Rerum hungaricarum Monumenta Arpadiana. Sangalli 1848. Scriptores I. 83—123.

[3]) Annal S. Rudberti Salisburgenses; u Pertze IX. 757—810.

[4]) Annales Austriæ Vyd. Vil. Wattenbach; u Pertze IX. 479—757. Srov. Wattenbach, Geschichtsquellen str. 358—366.

Moravě a současníkem prý byl událostí roku 1110 [1]), dokona byly zavrženy, sotva kdo v naší době bude za zlé míti, anať tato chamraď dávno jest již se všech stran odsouzena [2]). Víru-li naproti tomu dali jsme otištěným v moravském diplomatáři zápiskům Olomúckého kapelana Friebeka — celkem 20 čísel, zajímajících dobu od 1043 1180 —; stalo se tak zkušeností, že některé Friebekových přepisů nalezají se také v knihách kopií archivu kapitoly Olomúcké, v zachovaných letopisech kláštera Hradišťského a mimo to i v přepisech Piterových v klášteře Rejhradském, což slouží za svědectví, že nejsou, jako snad Hildegard, jehož udání většinou vyňata jsou z Kosmy, výplody planého výmyslu. Z nekrologií, jakož jsme se svrchu zmínili, valně nám posloužilo české, anebo určitěji řečeno, Opatovické, jelikož nalezá se v tomtéž svazku Vídeňském, v němž obsaženy jsou letopisy Hradišťské, a pocházejí z kláštera Opatovického, pak Podlažické a necrologium hlavního chrámu Olomúckého [3]).

V listinách svrchu uvedených a kronikách vypravované události odehrávaly se na Moravě na prostorné ploše as 520 čtverečných mil zeměpisných, tolik as zaujímalo markrabství ve svých starých mezích, kteréž na severu dosahovaly až k Zině, na východ, západ a jih byly ty, které jsou podnes. Nejdéle, až k roku 1048, kolísalo ohraničení na jihu, neboť přirozené meze měla země vlastně teprvé až na Dunaji, anto výšina táhnoucí se u Meilberku v Dol-

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 114. Boček píše: Hildegardus Gradicensis primus, quorum opera supersunt, Moraviæ historicorum (scripsit 1127—1147), Chronicon Ms. sec. XIII. hactenus ineditum.“ K. r. 1110. Cod. Dipl. I. 199. „Chron. Hildegardi Hradicen. coëvi ad annum“ praví Boček.

2) Srovn. díl I. str. 147.

3) Necrol. Bohem. (Opatovicen.), Dobner, Mon. III. 9—16. Srovnání s originalem objevilo několik míst nesprávného čtení. Necrologium Podlažicense, v Dudíkových Forschungen in Schweden str. 403—428 Necrolog. Olom. nalezá se v Rps. v Olomúckém archivu kapitolním vel. fol. sign. E. I. 40.

ních Rakousích, a v době nejnovější uváděná za jižní hranice Moravy [1]), jest příliš nepatrná, než aby sloužila za přirozené omezení země. Několikráte nahodila se nám příležitost k poukázání, jak právě na této straně zvratké byly hranice [2]), a jak řídké tu bylo obyvatelstvo [3]), avšak zároveň mohli jsme pozorovati, v jaké míře horopis země rozhodným byl při osudech jejích.

S pravdou-li se srovnává věta ze zkušenosti čerpaná, že, jak daleko sáhají hory, tak daleko táhly se lesy v staré době; tuť původní jeviště předkův našich také ještě v tomto období bylo asi mnohem obmezenější, nežli jeví se nám dnešního dne. Neboť, jak známo, rozeznává se na Moravě trojí směr výšin s tolikéž nížinami a kotlinami, totiž na hranicích země západních Česko-Moravská výšina v jejím hlavním směru od jihozápadu k severovýchodu v délce 19 až 20 mil, a v poloviční šíři na straně moravské as 8 mil, na severní hranici Moravsko-slezské Sudety, od severozápadu k jihovýchodu, 12 mil v délce a 5 až 6 mil v šířce, a na straně východní a severovýchodní Moravsko-slezské Karpaty, ježto ve svém hlavním směru od jihozápadu k severovýchodu a pak k východu as 21 mil délky a v poloviční šíři 3 až 6 mil obnášejí. Česko-moravská výšina táhne se tudíž přes Jíhlavu, Žďár, Kunštát a Třebovou moravskou s výběžkem k Drahanům, jihozápadně od Prostějova, Moravsko-slezské Sudety od Spihlické sněhové hory přes Spihlice, Stubenseif a Lindewiese k Hoře sv. Jana a co svah přes Praděd, Brunseif, Benešov, Vítkov a Hrabinu, Moravskoslez-

---

1) Dr. Hermenegild Jireček, Moravské právo v Čechách a, na Moravě, od prvních zpráv do konce X. století. V Praze 1863 str. 23. Proti Jirečkovu náhledu béře Boček „Der Grenzstreit zwischen Ungarn und Mähren.“ Zápisky histor.-statistick. odd. v Brně 1862 str. 27 a ssl. Dunaj proti Lysé hoře a dále až k Triebensee za jižní hranice moravské.

2) Österreichische Geschichte I. 479 a 480. Büdinger.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 118.

ské Karpaty od Strážnice, Lhoty nové, Bánova, Brumova, Halenkova nového a Hrozénkova nového, pak přes Karlovice a Jablunkov. Řekou Moravou odděleno od moravských Karpat táhne se více dovnitř země tak zvané Pohoří moravské. Hlavní směr jeho výšin jde od jihovýchodu k severovýchodu. Od Napajedel, kdež úžlabina Moravy, dělící toto pohoří od Karpat, tak úzká jest, že lze ji považovati za průtrž druhdy zde stávajícího spojení, táhne se Pohoří moravské jedním ramenem přes Roštín, Střílky a Koryčany, jiným ramenem přes Roštín, Kovalovice, Vlčidoly, Morkovice, Hvězdlice a Bučovice a ramenem třetím přes Střílky, Křepice, Uherčice, Oušpice a Polehradice. Tyto tři směry výšin i s Pohořím moravským, ježto pod rozmanitými názvy: 1043 Chanavi (hory), 1078 Lubocká, 1114 Borek, 1167 Přeseka, 1195 Palice, 1197 Dubrava (quercitum), na pasekách a t. d. v listinách přicházejí [1]), co krajiny lesnaté sotva as sloužily k osídlení. Sama místní jmena v těchto končinách horských, přijatá nejvíce od jejich polohy anebo od jejich zakladatelů, ukazují k jejich pozdějšímu původu, což zcela jináče se má s místy, jež nalézáme v útvarech kotlinových.

Tyto kotliny čili prohlubiny srovnávají se s třemi směry výšin právě uvedenými, kotlina totiž Moravy horní a dolní, a kotlina Dyje-Švarcavy. Horní kotlina Moravy počíná u Blúdy nad Zábřehem a končí u Napajedel v délce 12 mil a v šířce 1 až 2½ míle. Tato hluboká a značná nižina tvoří v ohledu horopisném rozhranní mezi soustavou sudetskou a Česko-moravskou vysočinou. Půda jest tu po větší části rovná a poskytuje velmi úrodnou a výtečnou ornici k pěstování plodin obilných. Pouze na jednom místě, mezi Prostějovem a Olomúcí, táhnou se dva ploché, nízké hřbety od severovýchodu k jihovýchodu hlouběji do kotliny. Hřbet západní jest výběžek výšiny u Drahan. Obce Zábřeh, Mohelnice, Litovel, Olomúc, Prostějov, Přerov, Kojetín, Hulín,

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 117, 178, 279, 289, 340 a 349.

Napajedle a t. d. leží uvnitř této kotliny. Dolní kotlina Moravy prostírá se od Napajedel až k ústí řeky Moravy do Dunaje blíže Děvína čilí Theben, celkem v délce 15 mil a v šířce, kteréž přibývá od jedné míle v hořejší části až na 4 míle v části dolejší. Také zde jest půda téměř rovná, obsahuje daleké plochy lesů a má jedinou nepatrnou hrbolinu blíže Milotic co předhoří hor Moravských. Hradiště uherské, Veselí, Strážnice, Hodonín a Břeclava jsou zde nejznamenitější místa. Kotlina Dyjo-Švarcavská, tak zvaná od řek mezi Mušovem a dolními Vístonicemi spojených, pojímá téměř veškeré vodstvo s moravské strany Českomoravské výšiny v jedno, totiž Švarcavu, Jihlavu a Dyji. Tato poslední svádí pak všecky tři proudy úžlabinou dosti úzkou u Trachtína k dolní kotlině Moravy. Toto místo u Trachtína není nic jiného než dolní konec značné kotlinaté prohlubiny půdy, kteráž ale na svém okraji dále se táhne třemi širokými údolinami, údolinou jihozápadní — Dyje, severozápadní — Jihlava, a severní — Švarcava. Od svrchu zmíněného spojení obnáší délka první 5, druhé 3, třetí 4 míle. Půda mezi těmito údolinami na západ ležící jest rovina po větší části velmi úrodná, táhnoucí se znenáhlým velmi plochým vystupováním až k patě Českomoravské výšiny. Severní strana uzavřena jest chobotovitým záhybem, na jehož severozápadním boku leží Brno, hlavní město země. Jiná důležitější místa této končiny jsou: Rejhrad, Pohořelice, Mušov, Jaroslavice [1]).

Přehlédneme-li tato horopisná udání, jakož zjištěna jsou proskoumáním nejnovějším, tuť shledáme dosti zevrub potvrzeno, co Kosmas k roku 1061 o zevní podstatě Moravy praví: nazýváť krajinu východní k lovu výhodnou, krajinu západní naproti tomu, ležící na straně k Němcům, rovnou,

[1]) Vše, co tuto uvedeno bylo o horopisu moravském, vyňato jest téměř doslovně z Kořistky, „Markrabství moravské a Vévodství slezské v jich zeměpisných poměrech.“ V Olom. a Vídni 1861, str. 15—67.

rolnatou a úrodnou [1]). Lov předpokládá lesy, rybaření vodstva, oboje má východní Morava v míře vrchovaté. Pohoří táhne se zde skoro na 33 mil s nesčíslnými výběžky, Morava jest jeho hlavní řekou, kteráž zemi i obyvatelstvu jmeno dala [2]). Zmínka o ní pod jmenem „Maraha" činí se již r. 1051, pak 1115. Co „Moraua" přichází řeka teprvé okolo r. 1203 [3]). Jako za našich dnů měla také v tomto období vícero řečišť a tvořila mnoho ostrovů, tak blíže Olomúce, u Hradiště a t. d., za kterouž příčinou listiny k letům 1043, 1203, 1215, 1234, 1249 a t. d. také mluví o Moravici, o Babí struze, Hajecké struze, Černici co pobočném rameně Moravy [4]). Z přítoků jejich zmíňuje se k r. 1062 potok Oskava, jenž u Komotavy vlévá se do Moravy, k r. 1078, 1215, 1249 potok Lodenický, 1078 Olšava, 1167 Třebová, okolo 1183 Hana, 1215 Bystřice, k témuž r. Bečva a v. j. Dále činí se zmínka v poříčí Moravy o potoku Olešníku, Debrníku, Lukovu, Liubošce, v poříčí Bečvy o potoku Veliké, Spičkách, Jesenici, Milotickém, Pastevním, Hubném, Slupném, Pohorském, Dražném, Buhumilci malém a velkém (a t. d. [5]).

Jiného přítoku dostává se Moravě Dyjí, kteráž pod Mušovem pojmutou o málo dříve Jihlavu-Švarcavu mezi Lanžhotem a Hohenau v Dolních Rakousích přivádí Moravě. Řeka Dyje přichází již r. 1052 pod svým pravým jmenem Dyje. Kosmas nazývá ji 1082 pomezní říčkou mezi Moravou a Rakousy [6]), kteráž u Podivína v jednom rameně také

[1]) Kosmas II. u Pertze IX. 79.

[2]) Viz díl I. str. 56.

[3]) Erben, Regest. č. 113, 201 a 469, str. 46, 88 a 212. Že zde na Monséovy úryvky k rokům 863, 1028 a 1031, jakož i na Hildegarda k r. 1030 ohled brán nebyl, snadno se pochopí při nespolehlivosti těchto pramenů.

[4]) Listiny v Erben, Regest. k dotýčným rokům, hlavně k r. 1249, Erben, Regest. I. 574.

[5]) Listina k r. 1215. Erben, Regest. str. 264 a 262.

[6]) Erben, Regest. I. 48. Kosmas II. 35 k r. 1082; u Pertze IX. 89.

Svratka sluje. K roku 1121 klade Kosmas výslovně hrad Podivín přímo v prostřed Svratky [1]). Jméno Svratka přísluší za naší doby Švarcavě. V nadací listině kláštera Rejhradského přichází pod názvem Zuratcha [2]). Okolo roku 1087 obdržel klášter od knížete Kunráta les a louky na Svratce (Suratka) [3]). R. 1167 a 1168 uvádí se řeka pod svým pravým jménem. Co její přítoky zmíněny jsou, na levém břehu: Svitava, již roku 1043, pak 1167, 1210 a t. d., na břehu pravém: Bobrava od r. 1048, Jihlava od r. 1197 s Oslavou od r. 1144 a t. d.

Jelikož k markrabství Moravskému v době od r. 907 až 1197, a jakož nám již známo, i ještě v době mnohem pozdější náleželo také nynější vévodství Slezské, s výminkou vévodství Těšínského, kteréž patřilo k Polsku, a to až po řeku Zinu, tedy až kam dosahuje arcibiskupská diecése Olomúcká; jest nám zřetel míti také k údolí Odry, kteráž v našich pramenech objevuje se již roku 965 [4]). Zřídla její nalézají se několik mil na západ od Olomúce blíže vesnice Kozlova v tak zvaném pohoří Oderském, kteréž teprvé na počátku XIII. století Hradišťskými premonstráty, jimž větší část tamního okresu pod jmenem Střelná náležela [5]), bylo zděláváno. Co její přítoky uvádějí se 1203 na levém břehu: Střelná, nad kterou povstala Střelná (Waltersdorf), pak potok Bunov (Lbunov), Smilov, u něhož dnešní Smilov, s potůčky Stará Voda a Budešová, kteréž oba v paměti se udržely vzniklými při nich obcemi Stará voda a Budišov. Také Černá (Čermná, Dittersdorf) obdržela jméno od potoku, jenž v těch končinách s pravého břehu padá do Odry. Další přítoky přijímá Odra Opavou. Roku 1198 činí se

---

[1]) Podivin, castrum, quod est in Moravia situm infra fluvium Zuratka.“ Kosma III. 47.; u Pertze IX. 124.

[2]) Erben, Regest. I. 46.

[3]) Erben, Regest. I. 77.

[4]) Erben, Regest. str. 29.

[5]) Erben, Regest. I. k. r. 1203, č. 468, str. 212.

zmínka o této řece [1]), podle ní nazvané město Opava přichází v listinách již r. 1195. Opavou vedla cesta do Polska, pročež také zřízena tam byla celna. Co přítoky Opavy uvádějí se: Moravice, v jejímž poblíží hora Ruden a Tysová hora (Eibenwald), pak Bohumil Plav, Lobník, Pština, Osobloha a t. d.

Tyto uvedené řeky a potoky, ježto prorývají nížiny, mohou považovány býti za tolikéž cest, po nichž Morava obdržela své slovanské obyvatelstvo, „Moravany.“ Nikoli neúrodné drsné hory vyhledávali v rody rozdělení, k hlavnímu kmenu českému náležející příchozí Slované při svém tažení od východu na západ, usadili se především v úrodných, je i jejich stáda snadno nasycujících nížinách, v poříčích, a to ve směru od ústí k zřídlu, a teprvé za značnějšího zalidnění postupovali k horským svahům a osadili konečně přístupnější hřebeny výšin [2]).

Takovýto pochod zalidnění Moravy s dostatek potvrzují dějiny. Odehrávajíť, jakož jsme se přesvědčili, svou úlohu v kotlinách Moravy, Dyje a Švarcavy. Hrady Olomúc, Brno a Znojmo, vesměs ležící nad hlavními řekami Moravou, Švarcavou a Dyjí, představují tyto tři kotliny v dějepisném ohledu. Staly se sídly zvláštních panovnických dvorů a konečně názvy zvláštních knížectví, z nichž knížectví Olomúcké podle svědectví Pražského kronikáře Vincencia z r. 1142 bylo nejznačnějším, mělo Zinu za severní, Svitavu pak a Švarcavu za západní hranice, za kterouž příčinou, byvši s dostatek zalidněno, zcela lehce mohlo ze sebe vyloučiti oblasť Břeclavskou co zvláštní knížectví. Že knížectví Břeclavské nebylo nepatrné, toho důkazem jest okolnost ta, že ještě roku 1223 město Bzenec počítalo se k této provincii [3]). Objemem o mnoho menší, avšak méně

---

[1]) Erben, Regesta str. 199.

[2]) Výtečný článek o průběhu kolonisace Čech až do roku 1200 napsal Dr. H. Jireček v Památkách archaeol. II. 362—366.

[3]) Erben, Regest. I. č. 672, str. 311, k r. 1223.

hornaté, bylo knížectví Brněnské mezi Švarcavou. Svitavou a mezi Oslavou a Jihlavou. Co leželo od Oslavy a Jihlavy na západ až k Dyji, tvořilo knížectví Znojemské, kteréž právě proto, že zaujímalo větší výměru půdy nežli Brněnské, taktéž z vyloučeného okresu Jemnického utvořilo zvláštní knížectví.

Avšak i jména místná nasvědčují tomuto směru starodávného osídlení Moravy. Téměř všecky osady jména patronymického, tedy takového, jež vzato bylo od rodů, a náležející nepopíratelně k nejstarším, leží v poříčích, kdežto vesnice, nalézající se na stráních nebo v horách, mají jména topická nebo od jejich zakladatelů přijatá. Vesměs jsou původu mladšího.[1]).

Knížectví ta byla dle starých dob v župy rozdělena, jichž každá své vlastní hradiště čili hradní město se sídlem zeměpanského hradního (kastelána) měla. Podle zevrubného prohledání dra. H. Jirečka počítala Morava okolo r. 1200 19 žup[2]). Srovnány podle knížectví roztřiďují se takto: pro knížectví Olomúcké župy: Olomúcká, Úsobrněnská, Úsovská, Holasická, Hradecká, Přerovská, Spytihněvská, Pustimířská, Hodonínská a Břeclavská; pro knížectví Brněnské župy: Brněnská, Podivínská, Pravlovská a Rokyteňská, a pro Znojemsko župy: Znojemská, Bítovská, Jemnická, Jihlavská a Strachotínská[3]). Mezi nimi považována byla župa Olomúcká za přední, neboť okolo r. 1177 nazýván byl její

---

[1]) O zasídlení Slovanů v Čechách, Dr. H. Jireček ve svém důkladném díle: Slovenské právo v Čechách a na Moravě. Doba nejstarší od prvních zpráv do konce X. století. V Praze 1863, str. 40—43.

[2]) Památky archeol. III. 20 a ssl.

[3]) Viz díl I. str. 251. Župní místa: Strachotín, Pustimíř, Hodonín, Rokyteň a Spytihněv poznati lze z listiny r. 1052 sice datované, avšak jistě o mnoho později sepsané, kteráž nicméně osvědčené události podává. Stran této listiny viz Palacký, Dějiny I. 2, str. 418 a Památky archeol. II. 340 ssl. Samo sebou rozumí se, že svrchu označené rozdělení žup dle knížectví za základ má pouze přibližné položení zeměpisné avšak žádnou nebo jen málokterou zjištěnou skutečnost.

hrad, tedy město Olomúc, i od cizozemců hlavním městem Moravským. Ve XII. století odvádělo kolegiatnímu klášteru Boleslavskému ročně 1 hřivnu a 2 voly, byla tudíž na rovni s hrady: Přerov, Rokyteň, Znojmo, Brno a Pustimíř, kdežto Spytihněv, Hodonín, Břeclava a Strachotín (Trachty) právě polovici zmíněného poplatku, tedy půl hřivny a jednoho vola dotčenému chrámu odváděly, z čehož příbližně souditi se dá na objem a zámožnosť žup těchto [1]).

Meze jednotlivých žup ustanoviti jest tak nemožno, jako zevrubně naznačiti místa, která náležela k jedné neb druhé. Musíme za vděk vzíti, můžeme-li jen udati župní hradiště, a to často pouze z důvodů pravděpodobnosti. Poněkud více obeznámeni jsme s polohou silnic, kteréž Moravou vedly a ji se zeměmi sousedními, s Rakousy, Uhrami, s Polskem a s Čechami spojovaly. Tak víme zcela určitě, že r. 1056 silnice do Rakous vedla podle Břeclavy [2]). Podle listiny Boleslavské musila od roku 1052 Dyje míti několik mostů, vedoucích do Rakous [3]), zejmena činí se zmínka o takovém mostu (mýtné z mostu) 1086 na Hrádku (bei Erdberg), 1178 u Podivína, 1195 u Lúk, 1078 u Břeclavy. Nepochybně vedla také silnice u Vratína, jako podnes, do Rakous. Staré Hrady, Bítov a Vranov nad Dyjí v horách ležící již dle své polohy nemohly míti leč stezky pro soumary vedoucí do Rakous. Otevřené, pouze Dyjí, a to dosti neurčitě, naznačené hranice proti Rakousům — již Cosmas nazývá je k r. 1082 nejslabšími [4]) — vyžadovaly toho, aby

---

[1]) Erben, Regest. str. 48.

[2]) Slovo Lauenten- (Louenten-) Burg, jakož v listině z r. 1056 (Erben, Regest. I. 2. 123, str. 51) přichází, vysvětluje Jireček rodinným jmenem Lovatici nebo Loventici-grad, z čehož sousední Němci utvořili Lauentenburg. Jireček, Slovanské právo, str. 57.

[3]) Erben, Regest. I. 48 k r. 1052.

[4]) Cosmas II. 35; u Pertze IX. 89. Rakouské nyní místo Fladnitz, druhdy Blatnice, náleželo ještě 1052 k Moravě. Břetislav I. daroval toho času tuto obec chrámu Boleslavskému. Cod. Dipl. Mor. I. 127.

právě zde nejčetnější hrady: Bítov, Vranov, Znojmo, Hrádek, Podivín a Břeclava byly založeny. Na straně uherské známe cestu Skalickou, cestu zvanou „via exploratorum," cestu předstráží, „rovnou cestu, simar-út," jakož se nazývá k r. 1217. Toho času vedla s uherské strany krajinou pustou, močálovitou a lesnatou. K r. 1108 vypravují dějiny, že kníže Svatopluk uherským zvědům, kteří tu upadli do jeho rukou, a kteří asi konali službu pomezní stráže, dal uši uřezati a oči vypíchati [1]). Hlavní silnice ale, jenž vedla z Moravy do Uher, šla přes Olšavu blíže Uherského Brodu přes Bánov do Trenčína. Tudy šel kníže Břetislav, když r. 1099 na Luckém poli s králem Kolomanem smír uzavřel, tudy vedl 1108 své vojsko, v tamních lesech ztratil své oko; také král Vladislav táhl 1116 touto silnicí, když, provázen jsa Soběslavem a Otíkem II., dne 13. května setkal se s Uhry v tuhé seči [2]). S Polskem spojena byla Morava silnicí Polskou čili Hradeckou. K r. 1078 připomíná se tato stezka, kteráž vede do Polska vedle hradu Hradce [3]). K severu od Hradce leží pohorská ves Branka, bezpochyby jako upomínka na další čáru silnice, kteráž tu jaksi prošla malou brankou zemskou, aby se dostala na Opavu. V horách českých bylo více takových bran „portæ terræ," brány zemské. Silnice Polská nazývá se také 1215 „vojenskou silnicí," jenž vede k Opavě, i zdáť se, že směr její byl z vnitra země přes Hranici (Weisskirchen) [4]). Byla však ještě jiná silnice, jenž od Olomúce přes Jivovou, Toveř a Opavu vedla do Polska [5]), pak okolo r. 1247 silnice třetí, kteráž vedouc přes Olomúc, Bruntál a Krňov sloužila co pol-

---

[1]) Erben, Regest. k. r. 1217, str. 275.

[2]) Viz díl II. str. 368, 408 a 441.

[3]) Erben, Regest. I. č. 160, str. 69.

[4]) Erben. Regest. I. č. 561, str. 261 „via publica versus Opaviam."

[5]) Erben, Regest. k r. 1203, 1215, 1247, str. 213, 204, 547 „via, quæ ducit per Opaviam."

ská silnice obchodní [1]). Z Moravy, do Čech od severu k jihu vedly následující stezky: Trstenická cesta „porta terræ.“ Od Brna v údolí Svitavy přes Letovice, kdež r. 1145 býval most, a od Olomúce přes Úsobrno a Konice (1215) táhla se tato cesta přes Svítavu podle území Hrutovského k hradu Litomyšli. O této cestě, kterouž dle jejího počátku na Moravě nazvali jsme silnicí Rausenštejnskou, zmínili jsme se k rokům 1055, 1090, 1130 a 1167. Okolo roku 1251 byl její směr od Olomúce přes Litovel, Úsov a Třebovou [2]). Jiná cesta vedla podél údolí Jihlavy a Oslavy přes Žďár průsmykem Liběčským k župě Čáslavské, o kteréž se k r. 1144 praví, že stála pod dozorem zvlaštních stráží, a jen se zvláštním svolením knížete smělo se po ní cestovati [3]). A cesta třetí vedla od Znojma k Jihlavě — cesta Jihlavská — přes Humpolec a Čáslav do nitra knížectví Českého. Na straně české nazývána byla tato cesta okolo roku 1233 silnicí Humpoleckou [4]). Po této cestě přes Habry a Německý Brod děl se r. 1101 útěk moravského táboru ve válce proti knížeti Bořivojovi [5]); avšak není zjištěno, zdali prchající voje u Jihlavy nebo u Žďáru vstoupily na půdu moravskou. Silnice tyto byly vesměs silnice pohorské, poněvadž, jak z listiny z r. 1167 vysvítá [6]), a jak poloha sama tomu nasvědčuje, Morava rozsáhlými lesy byla od Čech oddělena. Slují „veřejnými silnicemi“ nebo silnicemi vojenskými. Když župan Bílinský, Eppo, daroval klášteru Břevnovskému r. 1043 moravskou ves Sebranice [7]), ustanovil meze těchto k bývalému panství Kunštátskému přislušících pozemků proti Chlumu až

---

1) O těchto cestách, Dr. H. Jireček v čas. česk. mus. 1856, str. 125—129. Odtud ve Slovanském právě, I. str. 23.

2) Cod. Dipl. Mor. III. 140.

3) Erben, Regest. I. č. 245, str. 109.

4) Erben, Regest. I. 382.

5) Viz díl II. str. 377.

6) Cod. Dipl. Mor. I. 280.

7) Viz díl II. str. 150.

k veřejné silnici „strata publica“ [1]). Naproti tomu silnice vedoucí od jednoho tržiště k druhému nazývaly se „forales viæ“, silnice obchodní [2]).

Že také uvnitř země bývalo silnic a cest spojovacích, samo sebou se rozumí. Listinami zjištěných dát o silnicích uvnitř země máme ovšem velmi pořídku. Ale i z těchto soudíme, že silnice od Brna k Jihlavě vedla údolím Jihlavy přes Rosice, kdež 1086 přes Obravu býval brod a mýto, pak přes Oslavany, kdež 1197 bývala celní stanice; k Znojmu šla od Brna silnice u Pravlova přes Jihlavu a pak vesnicí Suchohrdly (1226). Klášter Opatovický vybíral u Pravlov 1084 mýto z mostu. Od Olomúce vedla cesta do Jevíčka, Úsobrna a Letovic a dále pak do údolí Svítavy. Roku 1145 bývalo v Jevíčku a v Letovicích, kdež most Svítavu přepínal [3]), mýto. K severu od Olomúce vedla cesta přes Litovel a Uničov do Úsova; i tu nalézala se 1243 zvláštní mejtní stanice [4]). Mimo to šla cesta od Olomúce přes Brůdek do Přerova, kdež 1086 bývalo mýto z mostu, pak dále do Hranic a odtud do Jičína starého [5]) údolím Moravy k Strážnici, kdež 1086 bylo mýto z mostu, pak k Břeclavi, kdež se Dyje překročila. Kde se nalézal přechod přes Moravu, aby se přišlo na uherskou silnici a k celní stanici nad Olšavou, není zjištěno, bezpochyby býval brod u Tlumačova jako podnes, ale jistě nalézal se 1217 brod u Hodonína. Taktéž jen nejasně seznáváme spojovací cesty mezi Olomúcí a Brnem. Obchodní silnice vedla asi blíže hradu Pustomíře [6]). Nejhojnější clo poskytovaly uherský Brod a Podi-

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 117.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 180.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 233.

[4]) Erben k rokům uvedeným.

[5]) Erben k r. cc. 1215, I. 262.

[6]) Klášter Opatovický měl také mýto z mostu 1086 „na Yvani.“ Je-li Ivan, Eivan dnešní Ejvan, Ejvany, (Eibis), tuť bylo to mýto na Jihlavě, neboť na Jihlavě nedaleko jejího vústění do Švarcavy leží

vín; k těmto clům děly se nejčetnější poukázky knížecí pro nově zřízené kláštery na Moravě i v Čechách. Celkem v XII. věku nalézáme na Moravě následující stanice celní a mýtní: 1045 Rejhrad nad Švarcavou a Brod nad Olšavou, 1052 při všech mostech Dyje [1]), 1078 v Břeclavě a u Hradce, 1086 u Pravlova nad Jihlavou, na Hrádku blíže Znojma, u Rosic a Oslavan, 1131 u Kroměžíře nad Moravou, 1145 Jevíčko a Letovice, 1169 Svítavu [2]), 1195 Lúka, 1198 Oldřišov nad Opavou. Dle práva Ottonského byly tyto mýtní stanice rozděleny v staré a nové [3]), důkaz to o vysokém stáří zemských důchodů toho druhu. Také mohly přenechány býti soukromým osobám. Tak vyměnil moravský šlechtic Emeram, Bořekův syn, r. 1145 od kláštera Litomyšlského podíl na clu v Jevíčku a na mýtě z mostu u Letovic za jisté pozemky [4]). Co tržiště, fora, uvádějí se: 1045 Rejhrad, 1086 Úsobrno, Dalešice, Mutinka, Roketnice, Olomúc, Přerov, Břeclava, Brno, na Ivani, Strážnice a Znojmo, 1110 Kostel a 1126 Kyjov [5]). Nebylo zapotřebí, aby, kde trh se odbýval, také ležely vesnice nebo hrad. Úsobrno uvádí se co forum 1086, a přece obec toho jmena založena byla teprvé 1087 [6]). Premonstratský klášter v Litomyšli přijímal r. 1167 poplatky z trhů, každou středu na Hrutovském poli odbývaných [7]).

Stezky — vojenské stezky, veřejné stezky, trhové stezky [8]), názvy to v listinách přicházející, — mýta a cla

Eivan. Také v kraji Olomúckém jihozápadně od Tovačova na malém návrší leží jiné Eivany.

1) Cod. Dipl. Mor. I. 126.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 284.

3) Jus Ottonis § 26, dle Jirečkova rozdělení Cod. iuris Bohem. str. 257.

4) Cod. Dipl. Mor. I. 233.

5) Cod. Dipl. Mor. I. k rokům dotýčným.

6) Cod. Dipl. Mor. I. 176.

7) Cod. Dipl. Mor. I. 279.

8) „Via foralis“ k r. 1088. Cod. Dipl. Mor. I. 180.

předpokládají živé společenské obcování, obchod, a tyto zase zalidnění dosti husté. Na Moravě počítá se, zahrnujíc v to i okresy Opavský a Krňovský, as 1043 vesnic, jichž jmena jsou kolektivná, patronymická, a tudíž poukazující k době, kde jedna vesnice obydlena byla celými rody téhož jmena [1]). Jelikož ale zakládání takovýchto sídel jednotlivých rodů trvalo jen až do konce X. věku, nalézáme v tom důkaz dosti hojného zalidnění Moravy již v X. století. Obce, ježto jmeno přijaly od své polohy nebo od svého zakladatele, převyšují počtem osady patronymické. Jsouť zajisté mladšího původu a povstaly asi průběhem X. věku, hlavně však v XI. a XII. století. Rodové totiž více již se sbližovali a vzájemně se rozkládali. Z jich středu odloučily se jednotlivé rodiny, nebo také jen jednotlivé osoby, osazujíce stráně a přístupné pohorské nížiny. Již z pouhého založení vesnice, aniž by se přihlíželo k jejímu jmenu, lze souditi s velikou pravděpodobností, zdali jest toho čili onoho druhu. Vesnice rodové, takto chceme nazývati „dědiny“ před X. stoletím, jsou ve svém založení tak zvané okrouhlice, mají totiž více méně zřejmý tvar okrouhlý nebo podkovovitý. Poněvadž jednotlivé stavebnosti dvoru těsně k sobě přiléhají, obdrží celek jakýsi způsob vějíře, pročež nádvoří za obydlím, kdež hospodářská stavení, mimo stodolu, připojena jsou k budově obyvací, a sice k její pravé straně, a pak k tomu se družící štěpnice, stodolou omezená [2]), po pravidle směrem k objemu dvorce povždy se rozšiřují. Takováto vesnice, ležící na břehu potoka, má jen jediný přístup a vchody do dvorů vesměs obráceny jsou k vnitřnímu návsí, kteréž porostlé jsouc travou mívá malou kalužinu, rejdiště to vesnické havěti. Je-li návsí dosti prostorné, stojí na něm kostel, v pří-

[1]) Viz díl I. str. 250.

[2]) Když kníže Soběslav r. 1130 chrám Vyšehradský obdařil, stojí mimo jiné v listině (Erben, Regest. I. st. 94) „Decano dedi etiam pomeria duo, horreo iuncta.“ R. 1107 byla u Topolan, 1169 u vesnice Štípky také štěpnice. Cod. Dipl. Mor. I. 192, 283.

padě opačném vystaven byl při vchodu do okrouhlice a obehnán jsa vysokou a pevnou zdí sloužil zároveň za tvrz, jakož zcela jistě tvrditi můžeme k r. 1281 o kostelu v Potvorově, přislušícím druhdy k panství Plasskému v Plzeňsku v Čechách [1]), neboť mělo, jak se podobá, takovéto oblé a uzavřené založení také účel strategický. V Sedmihradsku setkáváme se až podnes s takovými kostelními hrady z XIII. věku. Co zřejmé okrouhlice jsou na Moravě: Uhřičice, Lobodice, Němčice v Olomúcku, Pravlov v Brněnsku a t. d. Přirostlo-li obyvatelů vesnických, a nechtěl-li nebo nemohl přebytek se vystěhovati, prodloužila se otevřená strana okrouhlice, čímž nabývala tvaru slepé ulice, nebo okrouhlice se protrhla k umožnění nových staveb a ulic, a jelikož takové přelidnění během časů událo se u větší části moravských vesnic rodových, často jest dnešního dne přetěžko poznati původní okrouhlý tvar moravské vesnice. Vesnice pohorské naproti tomu, a vesnice pozdějšího vzniku, liší se podstatně od prvních rozvrhem svého založení. Rozkládají se po pravidle podél obou břehů potoka, avšak založeny jsou v ten způsob, že každý dům o sobě stojí, sousedního se nedotýkaje. Nepodléhaly změnám tak nápadným jako okrouhlice, protože vesnickým potokem utvořená úžlabina poskytovala dostatečného místa k prodloužení osady, čímž mohlo se státi, že jednotlivé starší moravské vesnice horské nabyly délku na hodinu cesty. Měst ve smyslu našem Morava až do r. 1200 neznala, v zemi byly pouze vesnice, dědiny a hrady, castra, castella, anebo menší tvrze, pouhé hradební zdě s věží uprostřed, turres zvané [2]), pak jakýsi druh smlouvných osad, jimž dostalo se jmena „lhoty“ [3]). Majitel rozsáhlého území přepustil totiž některému podnikateli jistý okres za tou podmínkou, aby jej vlastním nákladem vzdělal a zalidnil. Za potřebné k tomu výlohy a za svou práci

---

[1]) Původní listina v cís. knihovně v Praze.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 126 k r. 1052: „turris dicta Lissa.“

[3]) Lhota. Viz Památky archeol. II. 365, od Dr. H. Jirečka.

požíval podnikatel, locator, po jistou řadu let smlouvou určenou, všeliké požitky z nové osady, kteráž po vyplynutí umluvené doby připadla pak zase bez všech závazků původnímu majiteli půdy. Ale chtěl-li tento dříve, než jak smlouva zněla, státi se držitelem lhoty, tuť bylo mu zaplatiti podnikateli jisté odstupné nebo odbytné. Dle toho jest tedy lhota zvláštním podnikatelem na panské půdě pod smlouvou založená ves, při kteréž, jako při osadách vůbec, předním účelem byly výtěžky hospodářské. Na Moravě počítá se, mimo Slezsko, 59 takovýchto osad. Většina jich leží v starém kraji Přerovském a Hradišťském, tedy v krajinách hornatých; pocházejíť vesměs z XIII. století.

Zaměstnáním moravských vesničanů, jako Slovanů vůbec, převahou bylo rolnictví a spojený s ním chov dobytka. Jako Uhři až podnes, měli také Moravané v XII. věku celá stáda neochočeného, necvičeného koňstva, hlavně klisen pro plemeno, equæ indomitæ [1]). V jednom z větších popložních dvorů, jako na př. 1078 na jistém knížecím statku v Hradišti u Olomúce, kdež roku zmíněného založen byl klášter, stálo 10 krav, 100 prasat, 200 ovcí a 40 klisen s potřebným k tomu služebnictvem [2]). Rolnictví bylo hospodářství trojtřídné t. j. zdělané půdy část jedna určena byla pro jař, druhá pro ozim, třetí pak k úhoření; neboť na Moravě již ve XII. století byly pěstovány, jako podnes, všecky druhy obilí a průmyslných plodin mimo řepku. Požaté obilí vázalo se v snopy, manipuli, a skládáno bylo na místech ohražených, humna zvaných, ve stohy (stochy), cumuli, pak vyšlapáno nebo také vymláceno [3]). V jistém seznamu mýta

[1]) Klášter Strahovský obdržel 1143 „silvam, ibidem equas, quas dicimus emissarias (ammissarias).“ Cod. Dipl. Mor. I. 219; klášter Litomyšlský okolo 1160: Na Dubravnice equas indomitas cum pascuis et custodibus earum.“ Cod. Dipl. Mor. I. 278.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 163.

[3]) Cont. Cosm. k r. 1134. V říjnu toho roku byla tak veliká bouře, „ut ædificia, sepes, cumulos in horreis destruxerit, ita ut nec manipulus super manipulum remaneret.“ U Pertze IX. 141.

zmíněného premonstratského kláštera v Hradišti uvedeny jsou: pšenice, ječmen, žito, oves, mák, len, konopě, chmel a víno [1]). Jméno úhor, u-hořeti, ukazuje k tomu, že strniště po žni bylo zapáleno, aby popelem půda účelněji byla mrvena.

Nechť potrvalo ještě společné zdělávání rolnické půdy k rodové vesnici náležející, t. j. nechť byly role obecným jměním, obcí, občinou jistého rodu, anebo nechť byly se již o tento obecní majetek rozdělily jednotlivé rodiny, a v těch zase jednotlivé osoby, povždy zůstal jistý kus půdy co obecní pastviště vyloučen, a povždy byl pozemkový majetek vyhražen a zahražen mezníky, granice, hranice, termini, signa [2]). Původně sloužila k tomu účelu napříč, ve způsob koše položená dřeva (hrana, hraňka), kteráž často prstí se naplňovala [3]), aby co znamení posloužila k stanovení čáry mezní, mezí, uvnitř kterých pak postaveny byly hraničníky. Tyto hraničníky byly buď přirozené neb umělé. K posledním náležely rukou lidskou upravené kopky, cumuli, acervi, v něž někdy vložena byla zvláštní znamení [4]); byly-li zbudovány z kamene, nazývaly se kopky kamenné, cumuli lapidei. Dále sem náležely umělé příkopy a rovy; byly-li k snadnějšímu rozeznání naplněny prstí jinou, nazývaly se hroby, sepulcra, tumuli. Mimo

---

1) Erben, Regest. str. 465. Že včelařství a chmelařství taktéž spolu náleželo k hospodářství, dotvrzuje nejen poplatek z medu a ze chmele klášterům odváděný, nýbrž také zřejmé uvádění příslušníků „cervisiarii, sládci a včelníci, včelaři zvaných. Klášter Třebíčský měl 1197 takovýto způsob nevolníků.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 122, 308 a 309.

3) „Acerbus magnus, qui vulgo dicitur kopec, trabibus circumdatus, rov dřevněným sroubením obložený.“ Jireček, Slovanské právo str. 76.

4) Když Vladislav, markrabí Moravský, roku 1203 premonstratům kláštera Hradišťského vyměřiti dal ku vzdělání veliký les na potoku Střelně ležící, praví: „Et sic metis ibi positis ipsi, quos illuc miseramus, acervos perspicuos locis in aliquibus erexerunt, imponentes eisdem acervis signa occulta.“ Erben, Regest. I. 213.

to posloužily k tomu také prosté, za jistých formálních výkonů zasazené kameny, sádky, nebo také vysoké a staré stromy, duby a hrušky [1]), pak skály, v něž zvláštní znamení, jako šípy, kříže, kola (lihy, laha) [2]) vytesána byla [3]). Přirozené hraničníky tvořily vrchy, pohorské hřbety, řeky a potoky, údolí, silnice, křoviny a t. d.; ale povždy dělo se určování a ohledání hranic za jistých slavnostních obřadů, což z toho viděti lze, že v listině z r. 1215 hraničníky nazvány jsou staroslovanským slovem „úročiště," úročiště ale značí se místo, na němž se odbývalo slavné rokování, snešení, v tomto případě umluvení o vyznačených hranicích [4]). K roku 1176 zřejmě uvedeno jest, že bratří Dřislav a Vojslav z Ivanovic slavným obejitím lesa, chrámu Olomúckému náležejícího, hranice ustanovili, „limitantes circumierunt [5])." Roku 1198 obešel „vir nobilis Voco" za rozkazem Olomúckého knížete Vladimíra les Hradišťskému klášteru u Holasic v Opavsku darovaný [6]). V jeho přítomnosti dal Bedřich, kníže Český, svým vrchním nadlesným, Grabišou, obejíti r. 1185 Johannitům darovaný rozsáhlý okres, jejž nazval Jerusalemem, a v něm vystavěti kostel ke cti sv. hrobu Jana Křtitele [7]). Když kníže Bedřich r. 1186 cisterciackému klášteru ve Světlé pozemky vykázal obejitím hranic za přítomnosti hradního, bylo k tomu sousedstvo svoláno [8]), neboť

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 171.

2) „More silvarum consignatum, quod vulgo gelachiet nuncupatur." Erben, Regest. k r. 1165 č. 315, str. 137. Staroněmecké laha, arborum incisio, tedy gelachiet ambitus.

3) Listiny z r. 830 „Colomezza, ubi in duabus arboribus evidentia signa monstrantur." Cod. Dipl. Mor. I. 19.

4) Erben, Regest. k r. 1215. 9. září, č. 562, str. 263. „bona prædicta per certas metas, que vulgo hranicie vel kopcy sive vrociscie dicuntur, secundum terræ consuetudinem circumirem." Obšírně v té příčině Jireček, Slovanské právo, str. 75—77.

5) Cod. Dipl. Mor. I. 292.

6) Cod. Dipl. Mor. I. 350.

7) Cod. Dipl. Mor. I. 308. Srov. str. 314.

8) Cod. Dipl. Mor. I. 320.

vůbec bylo oblíbeno, hojně svědků sezvati při stanovení hranic rolí, luk a jiných pozemků; obzvlášť dítek užíváno bývalo za svědky, a aby jim celý výkon tím důrazněji byl vštípen, panoval na Moravě až do nejnovějších časů obyčej, také citelně na meznících označiti jim význam obřadu.

Jelikož hraničníky, jak jsme slyšeli, často byly pouze umělé, mohouce býti posouvnuty, uznána byla toho potřeba, alespoň jednou do roka je obejíti a ohlédati. To dělo se již v nejstarších dobách slavným průvodem, jemuž později dostalo se poněkud náboženského rázu tím, že sousední duchovenstvo přidalo se k takovému obcházení nebo objíždění dědin, při čemž pokáralo nesprávnosti a závady, vůbec spolu s osobami obejití vykonávajícími vše nařizovalo, čehož bylo zapotřebí. K tomu účelu byly na mezích postaveny oltáře, při nichž evangelia se odzpěvovala a polím bylo žehnáno. Občanská čili světská část takového obcházení hranic na Moravě až podnes se udržela, kdežto část církevní zachovala pouze jakýsi slabý odlesk bývalých časů v prosebních průvodech, a postavené na mezích nivných a městských „Boží muky“ a kaply představují místa starobylých oltářů. U Němců panovával podobný obyčej [1]).

Pole, louky a pastviny v objemu jistých určitých, slavně vytknutých a obchozených hranic ležící byly jměním obce, dědinou; několik takových dědin, buďsi již zcela zdělávaných, buďsi ještě nedotknutých, tvořilo okres, ambitus, circuitus; byl-li okres jen malý, tak že při slavnostním stanovení mezí župní úředníci a sousedé mohli jej pohodlně obejíti, nazýval se ochoz (obchoditi), bylo li však za příčinou jeho rozsáhlosti koňmo jej objeti, jmenoval se újezd (objeti) [2]). Morava čítá 21 Újezdů a 1 Ochoz.

---

[1]) Maurer, Einleitung zur Geschichte der Mark-, Hof-, Dorf- und Stadtverfassung. Str, 224 sl.

[2]) „In silva ultra provinciam Sedlec ambitum, quod sclavonice vgezd dicitur. Erben, Regest. k r. 1165, č. 315, str. 137. Jireček, Běh kolonisací české až do roku 1200. Památky archeol. II. 365.

Ze již ve XII. století poznávány byly výhody skládání pozemků, prokazuje následující okolnost. Pražský biskup Jindřich, nastoupiv biskupství a odbývaje obvyklou inventuru půdy, shledal, že biskupská pole k Rudenickému dvoru příslušící, velmi jsou roztroušena a s polnostmi hraběte Jiřího, pána na Milévsku, propletena. Jelikož ani jeden ani druhý nemohl z nich bráti valný užitek, smluvili se v ten rozum, že výměnou zaokrouhlí své statky. K tomu konci prozkoumal Bechyňský arcijáhen Heřman držebnosti obou stran a docílil složení (kommasaci) tím, že biskup hraběti Jiřímu postoupil biskupský dvůr Rudenický, s nímž po větší části polnosti Jiřího hraničily, obdržev za to čtvero vesnic, ježto zase měly polohu pro biskupa výhodnější. O tomto vyrovnání pozemků vystavil biskup Jindřich 1184 zvláštní listinu [1]).

Míra polní, kteráž v listinách často přichází, byla aratura, aratrum, někdy také terra zvaná [2]), popluží t. j. kus půdy, k jehož zdělávání dostačil jeden potah (dvé tažných hovad) s jedním pluhem. Takováto aratura rozpadala se po délce na hony (actus), čili v takové pruhy půdy, kteréž jedním pluhem, jediným tahem, jediným zasazením potahu (honiti) mohly býti zorány [3]). Takovýto pruh půdy obnášel v délce tolik, co plužní kolečko šedesáterým otáčením mohlo proběhnouti. Za Přemysla II. ustanovena byla tato délka na 210 českých loktů. Podle práv městských byla délka honu 125 kroků, šířka pak 7 a 8 brazd, tak že dva hony obnášely povždy 15 brazd do šířky. Jitro a hon za dob Přemysla II. byly, jak se zdá, výměrou sobě rovny. Kolik honů na jednu araturu připadalo, není úplně zjištěno; avšak jsou-li aratura a mansus sobě rovny, tedy se vší pravděpodobností 60 honů čili jiter, tudíž právě tolik, kolik

1) Erben, Regest. I. č. 381, str. 171.
2) Cod. Dipl. I. k r. 1143, str. 220.
3) „Actus (hony), in quo boves agerentur cum aratro uno impetu iusto.“ (Plinius hist. nat.)

rozdíl mezi hobou selskou a hobou panskou, nelze udati. V XII. století známa byla tu jen jediná míra [1]).

Co míra v kusech sloužila kupa, kopa, acervus. Když Praha v Dětmarovi obdržela svého prvního biskupa, bylo ustanoveno, že z každého hospodářství mají se mu odváděti dvě kopy obilí co desátek. K tomu připomíná Cosmas, že za jeho času kopa obnášela 50 snopů. Později patřilo 60 kusů na kopu; kopa ta nazvána byla po německu „Schock" a přijat byl tento výraz co jednina pro počítání peněz.

Za míru na sucho sloužila co jednina dlaň dutá, hrsť. Co se po dvakráte do hrsti mohlo obilí nabrati, tedy obě plné ruce, slulo češka, patella, miska; dvě češky činily řepici. Další oddíly míry byly: čtvrtně, měřice, modius quinque palmarum et duorum digitorum [2]), a korec. Podle práva bavorského dělalo 30 hrstí mírku (Massel), 5 mírek jeden sextarius, 3 sextarii půl modia a 3 modii jednu tremissu [3]) V Čechách a na Moravě byl modius obyčejnou měrou. Pražský hospodářský správce byl okolo r. 1088 povinen, k chrámu Vyšehradskému odváděti ročně XV. modiů ovsa a XIX. modiů žita [4]). Ovoce, jako až podnes v Uhrách a v Srbsku, měřilo se na vědra, dle nádoby železem okované, okov (okovati, kov), jehož velikost není známa. Kolegialní chrám Vyšehradský přijímal mimo jiné také co roční poplatek 16 okovů zagradnégo.

Tekutiny měřily se dle sudu, vas, jehož rozdělení: vědro rovno 4 soudkům, soudek roven 2 láhvicím, láhvice rovna 3 pintám. Nádoba na med slula hrnec, urna, tonna, lukno, bezpochyby že spracováno bylo z lýčí, lýka někte-

---

1) Podvržená listina z. r. 1052, Cod. Dipl. Mor. I. 126 uvádí „dominica aratra"; avšak zdá se, že zde pouze řeč jest o půdě, kteráž podlehala pluhu panskému.

2) Erben, Regest. str. 80.

3) Pertz, Leg. III. 495.

4) Cod. Dipl. Mor. I. 183.

rého stromu. Hradišťský klášter u Olomúce vybíral 1240 při mýtu u Kyjova a Svítavy z každého lukna 1 a z každé tonny (de tonna melis) 2 denáry [1]). Vyšehradský kolegiatní chrám požíval od knížecího úřadu sklepního v Praze desátek 17 hrnců medu [2]).

K určení váhy sloužily: Váha, libra, pondus a kámen. V XIII. věku platila hrsť pepřových zrnek za lot — znamení to, že rozdělování váhy nevycházelo z lidu, nýbrž z cizého stavu kupeckého. 16 lotů bylo půl libry a 32 lotů libra celá, celá váha, libra, pondus, půd. Kámen měl 20 liber a centnýř 6 kamenů [3]), nyní pouze 5. Bezpochyby přicházela kamenná sůl v této váze do obchodu, sůl drobná naproti tomu rozvážela se ve zvláštních koších, krosna nebo prstice, pak v dřevěných skříňkách kůželovitě zroubených, cutes, špížky, odkud nazývala se špížková sůl [4]). Kolegiatní chrám na Vyšehradě požíval u průsmyku Trstenického ž deseti kamenů soli, kteréž z Uher přes Moravu do Čech byly přivezeny, dva kameny [5]). Ostatně počítalo se také dle břemen, mnoho-li pěší muž, kůň, větší nebo menší vůz, nebo prám unésti s to byly. Že váha stála pod úřední autoritou a v Praze byla veřejná váha, za jejíž použití vybíral se poplatek, že tudíž Praha v XII. věku měla veřejný váhový úřad, prokazuje darovací listina knížete Bořivoje pro Pražský chrám z roku 1101 [6]).

Váha na zlato a stříbro byla hřivna, marca, dle smyslu doslovného hriva, iuba, nákrční skvost. U Cosmy je hřivna a talent jedno a totéž. Uvězněný Svatopluk měl 1107 Jin-

---

1) Erben, Regest. str. 465.

2) Erben, Regest. str. 80.

3) Hájkova kronika česká, püv. vyd. na u. m.

4) „Decima Salis trussa, que sclavice dicitur krosna.“ Erben, Regest. k r. okolo 1135, str. 99.

5) Erben, Regest. str. 79. Také klášter Litomyšlský obdržel druhdy uherskou sůl u průsmyku Trstenice. Cod. Dipl. Mor. I. 278.

6) Cod. Dipl. Mor. I. 191.

dřichovi III. za své propuštění zaplatiti 10.000 hřiven stříbra; Cosmas při této příležitosti výslovně praví „marcas“. Jelikož ale pouze 7000 hřiven dalo se sehnati, daroval král příštího roku nedoplatek 3000 hřiven. — Cosmas praví „talentorum“ — svému křtěnci, druhorozenému synu Svatoplukovu.[1]) Zdáť se tedy, že v říši Česko-moravské ve věku XII. skutečnému rozdílu obou těchto jednin váhy nepřikládala se žádná cena, nebo snad rozdílu takového v zemi ani nikdo neznal, a přece hřivna stříbra čistého zrna, kteráž jestě v XI. století platila pouze 13⅓ penízů, valně přesahovala cenu talentu, čili v skutečně obíhající denáry proměněné libry mincovní. Až k polovici X. století zůstala soustava Karla Velikého v platnosti, jenž určil libru stříbra, libram argenti, na 12 plných uncí a ji na 20 penízů (solidi) rozdělil, naproti tomu z peníze raziti rozkázal 12 denárů, nummi, tak že libra čítala 240 dobrých denárů plného zrna, denár tak těžký jako 32 zralých zrn obilných, totiž 32 granů. Avšak od druhé polovice X. věku na místo libry nastoupila váha jiná, totiž hřivna, kteráž až podnes, ke cti jejího původu, nazývá se hřivnou Kolínskou. Držela pouze 8 uncí, neboli 13⅓ dobrých Karlových penízů, ježto rovnaly se 200 denárů, denár po 32 granech. Za dob kronikáře Cosmy bylo toto počítání všeobecným v říši Českomoravské. Když Jindřich III. roku 1040 vyzval knížete Břetislava, aby vydal kořisť polskou, klade Cosmas mluvčím mezi jiná také tato slova do úst: „Jest mezi námi stará smlouva, dle kteréž císaři Německému ročně odvádíme poplatek 120 vybraných volů a 500 hřiven. Jednu hřivnu peněz nazýváme 200 denárů.“ [2]) V XI. století počala hřivna vytlačovati Karlovu libru, a na místě zastaralé Karlovy libry přichází v XII. věku jiný název „talentum“ v obecné užívání, kteréžto slovo však neznačilo více starou Karlovu libru,

---

[1]) Viz díl II. str. 394 a 395.
[2]) Cosmas k r. 1040; u Pertze IX. 72. Srovn. díl II. str. 131.

nýbrž tu libru mincovní, kteráž přeměnila se v denáry skutečně v oběhu jsoucí, a libra ta byla lehčí nežli hřivna, neboť kdežto tato měla cenu 24 penízů v obíhajících denárech, měla mincovní libra pouze cenu 20 penízů, rovnajících se 240 denárům, ovšem vnitřní ceny nižší.[1]) V říši Česko-moravské setrváno ale, jak nás Cosmas poučuje, při hřivně lehčí, čili při talentu, po 200 denárů; lzeť ji páčiti asi na 16 zl. stříbra. V cizích zemích byla tato lehčí váha známa, neboť papež Řehoř VII. děkuje r. 1074 knížeti Vratislavovi za 100 hřiven stříbra mu zaslaných s doložením, „že byly podle české váhy,“ [2]) a přece jest zjištěno, že toho času Kolínská marka nejen v Německu, Francii, Dánsku, Švedsku, nýbrž také v Italii uznávána byla za pravítko.[3]) Za Přemysla II. měla česká hřivna již pravidelnou váhu Kolínskou 16 lotů ryzého stříbra, a roku 1267 rovnala se na Moravě hřivna stříbra dvěma talentům denárů.[4]) Že účtování podle talentů bylo v zemi v užívání, prokazuje listina z roku 1175. Toho roku uzavřel kníže Soběslav s klášterem Plasským výměnu statku v ceně 8 talentů;[5]) nepopíratelně byla to lehčí hřivna. Po pravidle považovala se hřivna zlata za rovnu 10 hřivnám stříbra.[6]) Zlato a stříbro podmíňovaly se vzájemně ve své ceně.[7])

---

[1]) Erben, Regest. str. 65. „centum marchas argenti ad mensuram vestri ponderis“.

[2]) Gfrörer, Gregor VII. sv. VII. 252 ssl. a sv. III. 628 ssl. Chron. Hildesheimen. k r. 1179; u Pertze VII. 857. „Adelogus, episcopus Hildesheimensis, banno firmavit, ut 24 solidi marcæ examinati argenti semper æqualiter respondeant.“ Srovn. Gfrörer na u. m. 271.

[3]) Gfrörer. Gregor VII. sv. VII. 255.

[4]) Bruno, biskup Olomúcký, ustanovuje ve své závěti z r. 1267: „Dabuntur cuilibet presbytero duodecim denarii tam religioso quam seculari. Ad habendum et distribuendum hos denarios inter presbyteros deputamus octo marcas argenti, de quibus fabricabuntur sedecim talenta denariorum.“ Cod. Dipl. Mor. III. 406.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 291.

[6]) Srovn. Pertz, Leg. III. 132.

[7]) Erben k r. okolo 1101. Regest. I. 85.

Že stříbro i zlato nalézaly a nalézají se v horách říše Česko-moravské, a že jimi již v XII. věku dosti hojně oplýváno, jest věcí vůbec doznanou. Když císař Fridrich r. 1158 prohlásil knížete Vladislava II. za krále, vydal veřejně svědectví, že Česko-moravská říše má hojnost zlata, stříbra a jiných drahocenných věcí. [1]) Ano i vzdálená cizina věděla o tomto bohatství. Nejstarší kronikář ruský, Nestor, uvádí svého hrdinu Sviatoslava takto mluvícího: „Nelíbí se mně více v Kijevě, chci žíti v Perejoslavě nad Dunajem; neboť tam je střed mé země, tam schází se všecko zboží; od Řeků zlato, pláště, víno a všeliké ovoce, od Čechů a Uhrů stříbro a koně, z Ruska kůže, vosk a med.“ [2]) Když Olomúcká kněžna Eufemia, okolo r. 1087, čili lépe 1086, darovala klášteru Hradišťskému některé pozemky blíže Úsobrna, rozhojnila tento dar rozsáhlým lesem blíže téhož místa, a mimo jiné také příjmy, jež poskytovaly tamnější rudy; bylo tudíž u Úsobrna a Knínic již okolo r. 1086 na kovy dolováno. [3]) Druhdy bývalo pátrání po drahých kovech na Moravě mnohem čilejší, nežli dnešního dne. Z XIII. věku jest nám mnoho dokladů po ruce výrok náš dotvrzujících. R. 1215 bylo u Šternberku, blíže obcí Domašova a Laštan, na zlato dolováno, [4]) taktéž okolo r. 1224 u Johannisberku, 1227 u Jemnic, 1234 blíže vesnice Střelice nedaleko Uničova; [5]) na stříbro 1238 kolem Zuberšteinu blíže Pernšteinu, 1243 u samého Doubravníku, 1247 okolo Benešova blíže Šebetova, 1257 blíže Uherského Brodu, Bělé, Šlapanic a Přimyslavě. [6]) Že tyto zde uvedené doly sáhají as do XII.

[1]) Viz díl III. str. 224.

[2]) Chronica Nestoris. Textum russico-slovenicum edidit Miklosich. Ve Vídni 1860, str. 38 a 39, hl. XXXIV.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 176.

[4]) V horách okolo Domašova lámaly se také nejlepší mlýnské kameny. Erben, Regest. str. 263. „molares lapides,“ žernovce, žernovy, odtud moravská místní jmena: Žernovník, Žernůvka, Žerůvky a t. d.

[5]) Cod. Dipl. Mor. II. 78, 154, 185 a 266.

[6]) Cod. Dipl. Mor. II. 353 a III. 35, 73 a 248.

věku, tudíž v období námi líčené, souditi nám lze z toho, že 1227 byl v Jihlavě řádně upravený horní soud. V roce zmíněném doporučuje král Přemysl I. zakladatele města Jemnic, župana Bítovského, Petra a zlaté doly jemu tam odevzdané ochraně horního mistra v Jihlavě i všem horním mistrům, urburům a horním přísežným v Čechách a na Moravě.[1]) Také stará jména míst: Jemnice (Jamnice), Jamné, Jamny k tomu ukazují, neboť jamníci sluli kovkopové na stříbro;[2]) dále přichází výraz „rudník“ (ruda) již v listině Vyšehradské z r. 1088,[3]) 1215 mluví se o „rudné cestě“ u Domašova v Olomúcku,[4]) a konečně poukazují místní jména Žďár, Žďárec u Tišnovic a Žďárna u Boskovic k tomu, že hornictví, u obcí posléze zmíněných hlavně na železo, zajisté na Moravě tak staré jest, jako samé dějiny země. Okolo r. 1264 panovala domněnka, že v okolí Žďáru přijde se také na zlato a stříbro, též tak 1267 u Brušperku,[5]) okolo r. 1167 měl klášter v Litomyšli svou potřebu železa z Moravy bráti[6]) a t. d.

Rozsáhlé hornictví předpokládá také dosti pokročilé řemeslo. A v skutku, v XI. a XII. století mluví listiny moravské i české již o tolikerých řemeslných živnostech, že asi většina nynějších, vyjma řezníky a krejčí, kteří spadají do století následujícího, jinak-li masník „collector porcorum,“ jak listina z r. 1135 slovo to vykládá,[7]) nemá se považovati za řezníka, může se zpět datovati až do této doby. Celý rozdíl záleží v tom, že, kdežto dnešního dne řemeslo provozuje se od mužů volných, druhdy položeno bylo v ruce lidí poddaných. Tito lidé poddaní, homines,

---

[1]) Cod. Mor. II. 185.
[2]) Jireček, Slovanské právo, str. 79.
[3]) Erben, Regest. str. 78.
[4]) Erben, Regest. str. 264.
[5]) Cod. Dipl. Mor. III. 362 a 404.
[6]) Cod. Dipl. Mor. I. 280.
[7]) Erben, Regest. k r. ok. 1135, str. 99.

familia, pauperes, také dušníci, animatores, proánimati zvaní, byli dvojího druhu; jedni byli věcně i osobně nevolnými t. j. nevolníci, servi, famuli, mancipia, druzí pouze věcně, t. j. poddanství jejich vztahovalo se jen k pozemku jimi drženému, nikoli však k jich osobě, a to byli sedláci, dědinníci, rustici, heredes, činžovníci, hospites, coloni, pak posluhové, ministeriales. Řemeslo z počátku bylo po větší části v rukou dříve uvedených, pak v rukou ministeriálů. O tom dozvídáme se z rozličných příslušností klášterů, a biskupství. Když roku 1078 založen byl klášter Hradišťský, [1]) náleželi k původnímu nadání dva mlynáři, dva pekaři, dva kuchaři, dva topiči pro láznice, obydlí a prádelny, [2]) dva kováři, dva ševci, dva hrnčíři, dva včelaři, čtyři vinaři i se syny, pak dva soustružníci na klíče a tolikéž na pohary, a čeleď pro chlévy, pastýřové skotu, bravu, vepřového dobytka a koňstva. Výslovně podotýká k tomu listina, že někteří z řemeslníků právě uvedených jsou nevolníci, servi, jiní zase teprvé mají býti koupeni; obzvlášť že toto platí o čtyrech rybářích a o sedmi rolnících s tolikéž pluhy; za každého má se zaplatiti 300 denárů, avšak za tou podmínkou, že, kdyby jeden neb druhý chtěl ze služby vystoupiti, má nahraditi cenu za něho vydanou, aby těmito penězi jiný na jeho místo mohl zjednán býti. [3]) Klášter Litomyšlský, jemuž také na Moravě náleželo zboží, měl okolo r. 1167 mezi svými nevolníky také jistého pekaře, Jana, jehož syn Nemoj za své vlastní vyprostění koupil nevolníka Valdice se ženou, syny a dcerami a na své místo klášteru odevzdal. Český klášter v Opatovicích, jenž taktéž z Moravy bral značné požitky, měl mezi svými příslušníky, domácími sluhy, mimo kuchaře a pekaře, také ševce na mniš-

[1]) Viz díl II. str. 280.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 278.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 163.

ské střevíce, a kožešníky. [1]) Opravdový seznam řemeslníků obsahuje Vyšehradská listina z r. 1088. Tam jmenováni jsou vodaři, soustružníci všeho druhu, bednáři, zahradníci, kováři, koželuzi, sládci, štítaři a t. d. Také Olomúcký chrám sv. Petra obdržel 1065 mezi svými příslušníky jednoho kováře. [2]) Tento nescházel vůbec při žádné nadací, což jest důkazem jeho nevyhnutelné potřeby. Až podnes mají některé kláštery své vlastní kováře. Rovněž tak často uvádí se pekař. V soukromém životě připadala naň důležitá úloha. Ano kníže Vratislav dal si pekaře až z Německa objednati. Magdeburský arcibiskup Hartvig oznamuje téhož příchod s dokladem, že dotčený řemeslník přinese s sebou také potřebné náčiní. [3]) Podivné! o zlatnících, aurifices, vůbec o řemeslnících kovodělných, jenž přece v listinách říše Německé tak hojně co příslušníci přicházejí, neděje se jakož i o soukenících, v listinách říše Česko-moravské z XI. a XII. století skoro pražádná zmínka, k r. 1052 uvádí se zlatník Kojata, [4]) a přece tato živnost v říši Česko-moravské nemusila býti nic neobyčejného. Když r. 939 mělo předsevzato býti vysvěcení chrámu sv. Víta v Praze, uvádí Gumpold, životopisec sv. Václava, že chrám leskl se podivuhodnou nádherou kovových předmětů. Roku 1032 přivezl kníže Břetislav mezi svou polskou kořistí také veliké zvony do Čech. Zdá se tudíž, že kovolijectví v Čechách a na Moravě v XI. a XII. století náleželo k uměním jen pořídku přicházejícím, jinak nebylo by se vyplatilo, z Hnězdna přivézti zvony do Prahy. [6]) Sukno, jakož vůbec lněné tkaniny,

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 171. „sutor sotularium." Sotulares vel subtalares. Caligæ nocturnales Subtalares vocantur, qui sub talis sunt. Du Cange, Glossar. V Paříži 1846, sv. VI. 417.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 140.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 179.

[4]) Erben k r. 1052. Regest. I. 115, str. 47.

[5]) Gumpoldi vita Vencezlavi 16., u Pertze IV. 219.

[6]) V Cod. Dipl. Mor. I. často přicházející „Campanarii" — chrám Vyšehradský měl jich r. 1080 16. — jsou zvoníci.

pracovaly pouze ženy. Sukna byly, alespoň okolo r. 1240, dva druhy: šedá sukna, a to byla sukna obyčejná, panni grisei, a pak plátna, linei panni.[1]) Kollegiatní chrám Vyšehradský vybíral 1088 od každé klíčnice hradu ročně jeden ubrus a jeden ručník.[2]) Z toho soudíme, že v Čechách a na Moravě, jako v Německu,[3]) ženy a dcery ministeriálů zavázány byly k ručním pracím ženským.

Od XII. století objevuje se nadání kláštera nebo kostela nevolníky velmi zřídka; nadací listina kláštera Lúckého z r. 1190 na př. mlčí docela o příslušnících, teprvé k r. 1197 uvádí se, že Hroznata klášteru v Teplé „odevzdal své pacholky a děvky." Jindřich, biskup-kníže, praví v potvrzení tohoto nadání, že Hroznata, v případě, že by syn jeho neměl jej přežíti, všecky své příslušníky „servi" klášteru daroval, z čehož následuje, že servi, příslušníci, také nazývali se famuli a ancillæ, sluhové a děvky.[4]) Klášter Třebíčský obdržel od Stanimíra r. 1197 šest rybářů na Jihlavě, jednoho hajného (lesní), jednoho lesníka (pohajní), jednoho včelaře (včelníci), pak od Miroslava čtyry rybáře na Oslavě.[5]) Toť bude as poslední doba nevolnictví na Moravě; v XIII. věku náležel tento stav věcně i osobně nevolných lidí na Moravě i v Čechách v obor pouhých upomínek, ačkoli ještě v XIII. století přicházejí „homines glebae adscripti," tedy nevolníci.

Věcně i osobně nevolnými pro sebe i pro své potomky stali se v říši Česko-moravské zajatci ve válce, plenníci, pak v některých případech zločinci, znamenanci a lehkomyslní dlužníci. Zajatci váleční a zločinci byli skoro také na roveň

---

[1]) Erben, Regest. str. 465.

[2]) „De unocunque castro ab avia mensale unum et manuterium unum omni anno." Cod. Dipl. Mor. I. 183.

[3]) Meiller, Regest. str. 201; č. 59. Gfrörer, Kirchengeschichte IV. 291.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 345 a 347.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 349.

sloužiti židu.“ Žid svatokrádežník, jenž byl svaté pozůstatky z posvěceného oltáře v Praze uzmul a do stoky hodil, zavdal k tomu příčinu. Aby nebyl popraven, přinesli jeho souvěrci knížeti 1000 liber zlata a 3000 liber stříbra. Za to vykoupil Vladislav „křesťanské otroky od všech židů,“ a vydal dotčený zákon [1]). Cosmas připomíná při tom, „že tento jediný skutek jest dostiučiněním za vše, co Vladislav kdy zločinného spáchal,“ zajisté nejlepší to doklad toho, jak ukrutný as musil býti osud takovýchto otroků u žida. Nedivíme se tudíž, vyznačují-li kronikáři vykupování takových nešťastníků z rukou židovských za skutek především chvalitebný. Tak praví knížecí kronika polská o choti Vladislava Polského, Jitce, jenž, jak známo, byla dcera Českého krále Vratislava, k roku jejího úmrtí 1085, že mezi lidumilnými skutky od ní vykonanými obzvlášť vyniká její péče o vyprostění křesťanů z otroctví židovského [2]).

Zdali a na jak dlouho zákon daný roku 1124 měl účinek, nesnadno jest říci; nevolnictví v říši Česko-moravské ještě po roce 1124 dlouho se udrželo. Otroci kupovali se později jako dříve. Četnými válkami, zejména s Dánskem, byla okolo r. 1164 země Bodrců a krajiny sousední spustošena na poušť. Zbylo-li ještě několik starých obyvatelů, musili nyní, hladem jsouce puzeni, opustiti otčinu, neboť pole byla zpustošena a obilí se nedostávalo. Houfně přebíhali Slované takto stížení do Dánska nebo k Pomořanům. Avšak ani za mořem nenalezli soustrasti, ba ani u svých soukmenovců. Bez slitování byli příchozí z ciziny hosté prodáváni jiným slovanským kmenům, Polanům, Srbům a Čechům [3]). Okolo roku 1078 rovnala se cena jednoho nevolníka v Čechách 300 denárů, dle našeho počtu asi 24 až 25

---

[1]) Cosmas III. 57. k r. 1124; u Pertze IX. 128 a 129.

[2]) Chron. princip. Polon. Stenzel, Script. Polon. I. 64.

[3]) Helmondi chron. Slavor. II. 2. v Bukovci 1659, str. 223 a 224 Překlad dle Giesebrechta, Wendische Geschichten III. 148.

zlatých [1]). Avšak jakož svrchu řečeno, ku konci XII. věku a hlavně na počátku XIII. století přestalo v říši Českomoravské otroctví vlastně tak zvané, a nevolnictví objevuje se ve způsobu velmi mírném, v podrobení se totiž, mundium, pod moc hlavy rodinné a jeví se v neschopnosti k zastupování sama sebe a v nedostatku vlastní schopnosti k výživě [2]). V takovýto poměr často samoděk, dobrovolně vcházeli řemeslníci aneb jiné osoby volné buď z nábožnosti, buď proto, aby snáze živobytí obhájili [3]); naproti tomu ostatní tři třídy nemajetníků, avšak osobně volných, ministeriálové, sedláci a činžovníci, počtem rostly. Také tito mohli jako mancipia od jiných býti prodáni nebo darováni, ovšem s právy jim přislušícími. Tak měl klášter Hradišťský r. 1087 ministeriála Svatobora a jeho syna Jutroše, chrám Vyšehradský r. 1088 poslužníky pro stavby na vodě, pro hornictví, a takové, jenž sluli pomýci (cídiči prádla). K ministeriálům, nápravníkům, počítán byl každý, kdož konal služby u pánů a při dvoře, buďsi co zbrojnoš nebo spolubojovník, buďsi co nižší úřadník, buďsi co umělec nebo řemeslník jakéhokoli druhu. Jméno to mělo v Čechách a na Morově význam tak mnohonásobný, jako v Německu [4]). Nápravníci, někdy také panoši, „milites," zvaní, převzali proti jistému poplatku pozemky od některého bohatého zemana; stáliť k němu v dědičném, ryze osobním poměru odvislosti a ve věcné smlouvě, kteráž jen za náhradu mohla býti zrušena. Při založení opatství v Teplé obával se zakladatel, Hroznata, žeby „onino sluhové — nazývá je zde milites — jenžto jsou v držení pozemků od něho přijatých," a nyní novému založení darovaných, mohli opatství způsobiti obtíže. Aby to

---

1) Dobner, Annal. V. 473.

2) Tomaschek, deutsches Recht in Oesterreich im XIII. Jahrhundert. Str. 80.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 220, k r. 1143.

4) Palacký, Gesch. Böhmen's II. 1. 30. Die Ministerialen. Od Aug. svob. p. z Fürthu. V Kolíně n. R. 1836, str. 56.

předešel, ustanovil roku 1197, že opat Teplský má vyplatiti každému nápravníkovi, který jest v držení pouze jediného aratra, dvě hřivny, tomu pak, kdož má celou osadu, ves, pod pluhem, pět hřiven, načež panoš odejíti a sloužiti může komukoli chce. Pouze osady, ježto měli tito nápravníci v lesích, přecházejí na klášter bez náhrady [1]). Ministerialové Hroznatovi stáli tudíž k pánu svému v právním poměru. Že k ministeriálům počítáni byli také řemeslníci, prokazují listiny. Sedlák lišil se od ministeriála snad pouze dědičností, avšak neprodejností své půdy a konáním nízké služby, kteráž nazývala se robota. Professor Tomek se domnívá [2]), že sedláci nic jiného nebyli, nežli vzdálenější příbuzenstvo své původní vrchnosti, t. j. oné užší rodiny, kteráž moc starosty nad celým rodem dědičně sobě přivlastnila, a pak rodinné statky mezi ostatní v ten způsob rozdělila, že tito povinni byli, ze svých údělů odváděti jí poplatek a konati robotu. Proto snad nazývají se poddaní této třídy také hæredes [3]), dědicové, dědinníci, rustici originarii, indigenæ [4]). Z Dalimila mohlo by se souditi, že ještě v XIII., ano i na počátku XIV. století vůbec panoval náhled, že sedláci tétéž vsi náležejí k jedinému pokrevenství [5]). Činžovníci, osadníci, hospites, coloni, stáli k vrchnostem v témž poměru, jako sedláci, rozdíl leží pouze ve způsobu nabytí půdy. Kdežto sedláci od drahných časů byli v dědičném držení svých pozemků, byli coloni teprvé později od rozličných dynastů k zdělávání jisté jim vykázané půdy, k založení vesnic vyzváni, kteréž jim pak také za jistých podmínek dědičně zůstaly. Tak dala Olomúcká kněžna Eufemie roku 1087 blíže Úsobrna založiti ves, kdež darovala klášteru Hradišťskému čtyry popluží s několika nápravníky i jich syny.

---

1) Cod. Dipl Mor. I. 345.
2) Geschichte der Stadt Prag I. 60.
3) Cod. Dipl. Mor. I. 181.
4) Cod. Dipl. Mor. k r. 1199. I. 355.
5) Tomek, Geschichte der Stadt Prag I. 61.

Také její „familiaris“, dvořenín Siboto, založil v lesích v okolí Úsobrna vesnici[1]). Podle Tomka bývali tací coloni po větší části mladší synové selských rodin, kteří nezdědili žádné půdy, jelikož tato alespoň poněkud byla nedílná. Zdali tito osadníci, nebo snad také sedláci, v případě neplnění svých povinností ze svých držav mohli býti vypuzeni, sotva lze předpokládati při ustanoveních o právu vlastnictví tak určitých. Můžemeť pouze jediný příklad takového bezděčného vystěhování k r. 1167 uvésti, aniž bychom znali jeho příčinu. Král Vladislav daroval zmíněného roku klášteru Litomyšlskému svůj statek Řepín a „pozemek Lutomisli, když byli poddaní odtud vyhnáni[2])“.

Zmínili jsme se o židech, že přicházejí co kupci a prodavači nevolníků v Čechách a na Moravě, a že r. 1124 kníže Vladislav I. zakázal službu křesťanů u židů. Byliť v zemi usazeni již od nepaměti. Co zakladatel prastarého zeměpanského hradu Podivína uvádí se žid, Podiva[3]); v celním řádu Raffelstettském okolo roku 906 činí se již zmínka o židech[4]). Že u obyvatelstva křesťanského nebyli příliš v lásce, prokazují četná a krutá jich pronásledování. Roku 1096 přimělo takové pronásledování nejbohatší z nich k útěku do Polska a do Uher; postížení byli k rozkazu knížete Břetislava zemským komořím naprosto vydrancováni[5]). Kořisť musila býti značná, poněvadž kronikář Cosmas při vypravování tohoto drancování vidí se pohnuta k povzdechu: „že ani z hořící Troje nebylo tolik zlata sneseno, jako od nešťastných židů.“ A vskutku, bohatství bylo u nich v míře velké nakupeno. Výslovně o něm zmiňuje se Cosmas k r. 1091: „zlatem a stříbrem oplývající“ nazývá židy[6]). O židu Jaku-

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 176.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 279.
[3]) Cosmas k r. 1067; u Pertze IX. 80.
[4]) Pertz, Leg. III. 421. Viz díl I. str. 259.
[5]) Cosmas, k r. 1096 a 1098; u Pertze IX. 103 a 104.
[6]) Cosmas k r. 1091; u Pertze IX. 98.

bovi vypravuje k r. 1124, že ohromným svým bohatstvím a svou více než satanskou lstivostí vládl mocí téměř knížecí, až konečně, jakož jsme svrchu pověděli, svým vlastním přepychem byl k pádu přiveden. Zejmena v Praze odehrávali židé asi znamenitou úlohu, neboť kdežto ostatní obyvatelé podhradí žili ještě v poměrech dosti podřízených, spravovali židé již samostatně, jak se zdá, svou obec vlastními staršími židovskými, maiores natu Judæi [1]. Že již okolo roku 1142 tvořili v Praze zvláštní obec se synagogou a s vlastními domy, o tom není pochybnosti, Sázavský mnich připomíná k zmíněnému roku, že tenkráte vyhořela synagoga židovská a mnoho domů [2], — avšak také jisto jest, že obecnému českému právu zemskému nebyli podrobeni. Od doby krále Vratislava, zemř. r. 1092, požívali rovných práv s Valony (Romani) a s Němci [3]. Jako městský sudí mezi křesťanskými německými měšťany Pražskými soudil, tak rozsuzoval představený synagogy, nebo starší obce židovské, všeliké žaloby židů proti židům, nebo také křesťanů proti židům; jako Němec prost byl jistých služebností, jako na př. ubytování cizinců, břemena ubytovacího, tak i žid [4].

Považujeme za věc zbytečnou tázati se, jakým způsobem židé již ve XII. století dosáhli takové důležitosti v říši Česko-moravské. Přihlížejme jen k zkušenostem naší doby a odpověď jest po ruce. Až podnes jest žid po pravidle v obci vesnické mužem nejzámožnějším, a tím stane se jednak vtělenou židovi spořivostí, ještě více však svou vybroušeností praktického rozumu a zvláštní vychytralostí u vyřizování obchodu všeho druhu. Jako podnes byl již i tenkráte žid v pravém slova toho smyslu peněžníkem a obchodníkem. V sousedních Rakousích byl okolo r. 1190

[1]) Cosmas k r. 1098; u Pertze IX. 103.

[2]) Monach. Sazav. k r. 1142; u Pertze IX. 159.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 299.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 299.

žid Shlom knížecím mincmistrem [1]). Mužové nejryzejší pověsti, jako Pražský biskup Heřman, musili někdy k židům se obrátiti o půjčku. Když kníže Svatopluk r. 1107 měl králi Německému Jindřichu V. za sebe složiti 10.000 hřiven stříbra co cenu výkupnou, a za tou příčinou vypsal všeobecnou berni, zastavil biskup Heřman u židů Řezenských pět drahocenných, zlatem vyšívaných chrámových plášťů v 500 hřiven stříbra [2]). Nelzeť pochybovati, žeby židé na Moravě a v Čechách, jsouce v čilém spojení se svými souvěrci v Německu, nebyli také pro sebe nároky činili na privilej, císařem Jindřichem IV. ve Spíru dne 18. února 1090 židům udělený [3]). Privilej ten výslovně jim povoluje obchod s otroky; že obchod takový i v říši Česko-moravské nalézal se v jejich rukou, jest nám povědomo; povoluje jim zvláštního soudce, i toho měli v Praze; osvobozuje je od služebnosti ubytování, také této byli prosti na všecky časy; jakž, kdyby také, jako židé Spírští, byli měli plnou volnost, „věci své s lidmi všech stavů vyměňovati, v celém objemu císařství volně a bezpečně cestovati, kupectví a a obchody se zbožím provozovati,“ kdyby osvobozeni byli bývali od všech cel a poplatků? Při takovémto v jich prospěch vyhraženém postavení, a při náklonnosti cizinského kmenu k vypínavosti nezbytně dříve nebo později nastávaly třenice s obyvatelstvem křesťanským a vyvolány byly výstupy, jako roku 1096. V dávném středověku panující zvláštní úrokování a zakupování důchodků poskytovalo židům prostředky k vlastnímu obohacení na úkor jiných; nebo jelikož té doby dle zákonů kanonických úroky co lichva byly zakázány, avšak jako podnes nastávala toho potřeba peníze se vypůjčiti, nalezena byla výpomoc v tom, že ten, kdož jistinu podával, uvaděl se co kupující, ten pak, jenž

[1]) Meiller, Regest. 76. č. 73.
[2]) Viz díl II. str. 395.
[3]) Remling, Geschichte der Bischöfe zu Speyer. I. Urkundenbuch, str. 65 ssl. č. 67.

peníze přijímal, co prodávající strana poměrných ročních důchodů, tudíž úroků. Aby ale co možná předešlo se všeliké zneužívání a podezřelé úrokování, bylo ustanoveno, že nikoli onen, jenž jistinu dává, nýbrž druhý, ten však kdykoli se mu zlíbí, oprávněn jest k výpovědi, a navrácením jistiny prost má býti placení ročního důchodku. Ostatně k pojištění kupujícího mohl takovýto důchod na jistý pozemek nebo na celou držebnost zapsán, a tím jaksi na věcnou povinnost přeměněn býti [1]. Jaká to příležitost k všelikým šmejdům a podskokům! hlavně když výměra úroků nejen hojněji se měnila, nýbrž i rozličné způsoby na se brala, jichž nyní více není [2]. Doba k zapravení úroků čili lhůta platební byla na den sv. Martina v listopadu [3].

Zdali židé na Moravě v XII. věku byli v držení pozemností, anebo vůbec zdali k němu byli oprávněni, otázka ta alespoň prozatím z nedostatku dokladů musí zůstati bez odpovědi. Císařská privilej ze dne 18. února 1090 praví sice: „Nikdo neopovažuj se oloupiti žida o jeho majetek na popluží, selských statcích, zahradách, vinicích, polích, čeledi, na jakémkoli movitém i nemovitém jmění," z čehož lze souditi, že židé skutečně byli v držení pozemků; ale listinami zjištěných dokladů nemáme, i zdáť se, že moravský žid, jenž i podnes štítí se rolnictví, vyhýbal se mu zajisté ještě rozhodněji v XII. století. Těžká práce rolnická spočívala skoro výhradně v rukou osob polovolných, sedláků, činžovníků a nevolníků jsoucích ve službě osob svobodných a ministeriálů.

Rolníci tito vesměs bydleli buď ve vesnicích, na kuriích, nebo na prédiích. O vesnicích a jich založení bylo již výše promluveno [4]. Osada vesnická, villa, rozeznávala se od selských dvorců porůznu ležících, manses, a od místa po

---

1) Walter, Lehrbuch des Kirchenrechtes. 13. vyd. str. 749.

2) O tom: Mone, Zeitschrift für die Geschichte des Ober-Rhein's sv. X. 64 ssl.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 318, k r. 1186.

4) Viz str. 137 a sll. t. d.

obou stranách silnice založeného, „vicus“ zvaného, název to, jenž později přešel na městské ulice a náměstí. Kníže Bedřich daruje Pražským Johannitům českou ves Týnec „blíže vicu ležící“ [1]). Častěji přichází výraz „vesnice s příslušenstvím“ [2]). Příslušenství to záleželo po pravidle v hospodách (tabernae), v právu k vybírání mýta a odbývání trhů a v majetku obecním, obec, občina. Když kníže Břetislav 1048 Rejhradskému klášteru benediktinů daroval ves Rejhrad, náležely k ní: hospody, trh a mýta z mostů přes řeku Švarcavu podle vsi tekoucí [3]). Slovem „curia“ čili „curtis“, dvůr poplužní, vyrozumíval se úplný k hospodářství zařízený statek, tudíž zevně omezený celek všech k tomu přislušících svobodných, nevolných a služebných mansí čili selských usedlostí se všemi na nich lpícími povinnostmi, pročež také v objemu starých vesnic leželo povždy několik, často i mnoho popluží, kteráž jen znenáhla přecházela v jednu ruku. Taková curia nalézala se r. 1078 blíže Úsobrna; se všemi k ní příslušnými vesnicemi a na tyto vloženými poplatky a obvyklými služebnostmi připadla v dotčeném roce klášteru Hradišťskému u Olomúce [4]). Curia v Bojkovicích, kterouž Kunrát moravský roku 1087 odevzdal klášteru Rejhradskému, měla pozemků na půlšesta pluhů s pastuchou krav a potřebnou čeledí [5]). Curii, ležící v městysi Rejhradě, přenechal kníže Kunrát se všemi k ní patřícími loukami a nivami nad Švarcavou zmíněnému klášteru. Také curia knížete Vratislava, ležící uprostřed klášterních držebností v Domašově, připadla r. 1146 k Rejhradu [6]). Strahovskému klášteru nále-

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 307. Slovo „Pagus“ přichází, pokud víme, pouze v podvržené Boleslavské listině k r. 1052. Cod. Dipl. Mor. I. 126.

2) „Villa cum omnibus suis appendiciis.“ Cod. Dipl. Mor. I. 123, k r. 1048.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 122.

4) Cod. Dipl. Mor. I. 163.

5) Cod. Dipl. Mor. I. 176.

6) Cod. Dipl. Mor. I. 252.

žející poplužní dvůr v Radovesicích dán byl r. 1176 se vším obilím „curia cum annona“ na výměnu [1]). Curii v dnešních českých Radonicích daroval kníže Vladislav r. 1143 „se vším příslušenstvím, totiž s vesnicemi, ženskou čeledí a jinými právy panskými, premonstratskému klášteru Strahovskému [2]). Že v držení takových dvorců poplužních bývalo také biskupství moravské, povídá výslovně biskup Jindřich k roku 1132. Část příjmů z této „curia episcopalis“, bezpochyby curie u Úsobrna [3]), poukázal zmíněného roku svým kanovníkům [4]).

Vedle dvorců poplužních objevuje se na Moravě ještě jiný způsob statků, jež slují prédie (praedia). Prédie podle našich názorů mohly by se nazývati příslušnosť, přídvoří, přísídlo, z čehož následuje, jelikož popluží, curia, často mělo více prédií, že nemusilo vždycky tvořiti jediný celek zaokrouhlený. Podle toho, jakým způsobem prédie staly se přírůstkem, ležely porůznu nejen v rozličných končinách tétéž dědiny, nýbrž často i ve vsích zcela rozdílných. Dokladem toho jsou nám četné nadační listiny klášterů. Tak na př. obdržel klášter Rejhradský r. 1174 od Miroslava praedium v Začanech; český klášter v Želivě byl až do roku 1174 v držení prédie Stonařova na Moravě, a chrám sv. Petra v Brně měl r. 1197 prédii v Maloměřicích u Brna [5]). Zdali praedium a terra jest totéž, nelze s jistotou určiti. Vímeť, že „terra“ někdy jest tolik, co aratura. V každém případě ležela terra v některé vesnici, a náležela, jako praedium, k některému jinému statku nebo k některému hradu. V nadační listině kláštera Litomyšlského z r. 1167 uvádí se „terra“ ve vsi Lepotovicích, kteráž náležela do Týnce. K Vyšehradskému chrámu náležela r. 1178 ve vsi Modřanech „terra“

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 294.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 220.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 271.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 209.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 288, 289 a 344.

na dva pluhy i s vinicí. Kníže Bedřich a jeho choť Eliška darovali r. 1180 chrámu Olomúckému ve vsi Olšanech „terru náležející k hradu [1])“.

Polní hospodářství na těchto statcích bylo zajisté již v XII. věku provozováno způsobem velmi důmyslným; zevrubně známy byly zásady zlepšování, odhádání, pronajímání, vyměňování, scelování a soudržení. Roku 1178 daroval kníže Soběslav chrámu Vyšehradskému kopec, Psar zvaný, k založení vinice způsobilý, a pak pod tímto kopcem štěpnice, ježto druhdy bývaly luka. Roku 1146 nahradil kníže Vratislav škodu klášteru Rejhradskému učiněnou lesem, uprostřed klášterních pozemků v Domašově ležícím, a kurií, „kteráž podle správného odhadu učiněnou škodu desetkrát i více svou cenou převyšovala“. Když roku 1174 Ranožír svůj rozsáhlý les na moravských hranicích, Borek zvaný, vyměnil za praedium Stonařov, vyšlo na jevo, „dle odhadu osvědčených mužů, že praedium stálo hluboko pod cenou lesa“. Roku 1189 měl Hroznata od řádu Johanitů dvě české vesnice, Hlavno a Štetín, v nájmu za nájemné 3 hřiven stříbra. O výměně državností v Stonařově z r. 1174 již jsme se zmínili. Roku 1180 vyměnil Olomúcký biskup Dětleb ves Olšany za jistý okres u vesnice Mohelnice [2]). O scelování čili zaokrouhlení statků zmínili jsme se již svrchu k r. 1184 [3]). Soudrženství, čili podílů více osob na témž statku, bylo na Moravě přemnoho. Zmíníme se zde na příklad o soudrženství v Olomúci, ježto náleželo 1107 Militovi Mstěji a jeho bratru Předvoji. Byly to dva „mansus“ v Olomúci, jež uvedeného roku darovali chrámu sv. Václava [4]). Pak uvádíme compossessorát k r. 1159 v Topolanech a Hrušovanech [5]).

Z příkladů těch jest zjevno, že XII. století své hospodářské zásady tak dobře znalo, jako století XIX, ano znáti

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 279, 298 a 303.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 298, 252, 289, 328 a 303.
[3]) Viz str. 143 t. d.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 192.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 269.

je musilo, jelikož práce i potřeby byly téměř tytéž. Jako podnes zanášel se i tehdy důmyslný hospodář na Moravě vedle rolnictví a spojeného s tímto chovu dobytka „animalia maiora et minora“ [1]), pěstováním vína, jako na př. klášter Hradišťský u Olomúce okolo r. 1078, jenž hned při svém založení obdržel čtyry vinaře i s jich syny, okolo r. 1220 cisterciácký klášter Velehrad, jenž hned po svém založení blíže Uherčic v Brněnsku založil vinice [2]); mimo to zabýval se včelařstvím, jako okolo roku 1078 klášter Hradišťský, hlavně okolo r. 1087 na svém statku u Úsobrna a t. d. [3]); také nad Jihlavkou okolo roku 1197 dařilo se včelařství; [4]) dále zabýval se sadařstvím, jako 1107 u Topolan, 1088 u Manice, kdež právě měla štěpnice býti založena [5]); rybářstvím, jako na př. klášter Hradišťský, jenž obdržel hned při založení dva rybníky, Vidomu a Tekalec, s dvěma rybáři. Jedině o chmelařství, kteréž přec v Čechách tak hojně bylo pěstováno [6]), nečiní se v listinách moravských téměř pražádná zmínka. Ano i zevrubné označování rozličných rolních poloh, jich místní názvy, svědčí o důmyslném hospodaření, neboť po pravidle přikládá se jméno pouze takové věci, kterou se hojně zabýváme. Z této znamenité pilnosti rolnictva lze asi také sobě vyložiti, proč na Moravě v XII. věku tak pořídku zmínka se děje o puštinách. V zemích německých právě v této době mluví se v listinách tak často o prázdných hradech, o pustých věžích a t. d. Listiny moravské z XII. věku zmíňují se pouze k r. 1062 o opuštěném prédium nad Opavou, a k r. 1185 o „opuštěné terra“ v Modlejovicích, jejíž poloha až podnes zůstala neznámou, ačkoli několikráte mluví o aratuře, jenž právě byla

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 126 k r. 1052.
2) Cod. Dipl. Mor. I. 103 a II. 113.
3) Cod. Dipl. Mor. I. 163. a 176.
4) Cod. Dipl. Mor. I. 349.
5) Cod. Dipl. Mor. I. 192 a 184.
6) Cod. Dipl. Mor. I. 171, 183.

bez sedláka [1]). Než to bývalo as jen na krátko; tolik jest zjištěno, že na Moravě ornice nalézala hojných ctitelů a zdělavatelů.

Jelikož větší nebo menší poptávka po nějakém zboží zvyšuje nebo snižuje jeho cenu, ale půda, jakož jsme právě slyšeli, v XII. století na Moravě byla valně hledána; byla as její cena u porovnání s jinými zeměmi, jako se sousedními Uhrami, ano i s krajinami porýnskými, dosti vysoká. Uvedeme zde několk příkladů tehdejších cen statků v Čechách a na Moravě. Za knížete Břetislava I. stály v říši Československé okolo r. 1052 pole a louky neurčité výměny, ježto však ležely na pobřeží řeky a jistě zaplaveny býti mohly, 600 denárů. Statek Kroměžířský stál r. 1126, kdež přešel na chrám Olomúcký, 300 hřiven. Okolo roku 1159 koupili čeští Johanité jistou „terru“ na jeden pluh s lesem, štěpnicí a přívozem přes Mži blíže vesnice Radotína za 28 hřiven. Opatové Litomyšlští, Jan a Bohumil, získali okolo r. 1167 část prédie v Lutosicích (?) za 600.000 penízů, nummi. Když klášter Plasský r. 1175 praedium Újezd vyměnil za Zašany, zaplatil „dle spravedlivého ocenění“ dodatkem ještě 8 talentů. Za českou ves Kravaře a les k ní náležející dal r. 1176 klášter Strahovský svůj poplužní dvůr Radovický i s obilím a k tomu ještě 4 hřivny stříbra. Roku 1188 stála jistá ves v Čechách s mlýnem a právem vodním 12 hřiven stříbra. Johanité zaplatili za polovici prédia Rovenského 45 hřiven „zkoušeného stříbra“. Jisté praedium v Maloměřicích blíže Brna koupil r 1197 kníže Spytihněv za 80 hřiven „ryzého stříbra.“ Roku 1202 koupili cisterciáci kláštera Velehradského od prémonstrátů Litomyšlských u zpustlého a opuštěného kostela sv. Jana blíže svého kláštera Velehradského za 10 hřiven praedium výměry as 200 jiter (iugera). Česká ves Boršice byla téhož času koupena za 50 hřiven, Zlechov

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 138, 207 a 308.

za 30 a Hustěnovice za 28 hřiven stříbra [1]) a t. d. Ovšem příklady tyto neposkytují jasný pojem o ceně statků, jelikož výměra pozemků není udána, a jelikož o poměru mzdy dělnické k potravinám, a vůbec o ceně těchto, nenabýváme žádného poučení. Čteme-li však k roku 1167, že král Vladislav výroční poplatek 4 volů, 2 krav a 4 ovcí vykoupil od kláštera Litomyšlského 1500 penězi (nummi) [2]); tuť zdá se, že z dát svrchu uvedených souditi lze na vysokou cenu, v níž v XII. věku pozemky stály na Moravě i v Čechách, což tím zřejměji vysvítá, přihlížíme-li zároveň k bohactví jednotlivých vesnic anebo k příjmům na př. kanovníků Vyšehradských. Takový kanovník Vyšehradský okolo r. 1178 jen málokdy obdržel více nežli 100 denárů, často ještě méně (as před 50 lety ovšem až 1700!) [3]). Pro tytéž kanovníky poukázal kníže Soběslav II. roku uvedeného k rozhojnění jich nadací ročně 4000 denárů na českou ves Slivnici, pak v jiné vesnici roční nájemné 1200 denárů [4]). Takovéto ukládání břemen svědčí přec o zámožnosti obcí, a jelikož tenkráte, jako podnes, ceny půdy řídily se podle ceny plodin, — majíť se k těmto, jako jistina k úrokům —; tuť tyto poslední, ceny plodin, kdybychom je znali, valně by objasnily první, ale takto se nám těchto pro Moravu i Čechy v XII. věku skoro naprosto nedostává.

Avšak jelikož v dávném středověku ceny plodin, s jedinou výminkou neúrody, právě za příčinou nedostatku ražených peněz, nepodléhaly značným změnám, mohou také příklady jiných zemí alespoň přibližně přivésti nás k cíli. Tak se vypravuje, že roku 1196 od Apennin až k okeanu po celém Francouzsku i Německu následkem neobyčejné neúrody tatáž míra pšenice, kteráž jindy stála 4 až 5 penízů, vystou-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 128, 200, 279, 291, 294, 325, 336, 344 a II. 13.

[2]) Cod. Dipl. Mor. 279.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 297.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 297 a 298.

pila na 40 až 50 [1]). Na Rýně prodávala se toho času míra (Malter) žita za 15 penízů [2]). Bylo vypočítáno, že na horním Rýnu nejnižší cena míry žita obnášela 1 zl. 50 kr., prostřední 2 zl. 4 kr. a nejvyšší 2 zl. 40 kr. rýnské měny [3]), což poskytuje přibližné měřítko, zdali 20 jiter zanedbaných polností na Moravě byly 1 hřivnou příliš draze zaplaceny čili nic. Víme, že 200 iugera zanedbané, lehké půdy r. 1202 prodána byla za 10 hřiven. Počítáme-li na hřivnu 200 denárů, a na denár podle našich peněz as 8 krejcarů rak. měny, tuť přišlo by 20 jiter špatné rolní půdy na 8 zl., tudíž jitro na 80 kr., kterážto cena při půdě dobře zdělávané bezpochyby vystoupila až k výši desateronásobné, tak že, u porovnání s cenami obilí na horním Rýnu, nemohla nazvána býti levnou, a se mzdou dělnickou, pokud tuto známe, stála v pravém poměru. Roku 1078 stál na Moravě oráč i s pluhem mimo úplné zaopatření 300 denárů [4]). Okolo r. 1088 představovala služka jistinu 600 denárů [5]). Roku 1122 koupen byl v Bechtheimu v rýnském Hessensku 1 mansus za 15 liber, as za 331 zl. 50 kr. rýnské měny. Přišlo tedy jitro na 11 zl. a několik krejcarů. Roku 1154 prodány byly v Undenheimu, taktéž v Hessích porýnských, 4 mansus za 63 hřivny, t. j. za 836 zl. 2 kr. rýn. m., tedy mansus za 209 zl. čili jitro za 6 zl. 56 kr. Tamtéž koupeny byly téhož roku 3 jiné mansus za 33 hřivny, tedy za 464 zl. 38 kr. čili mansus za 154 zl. 53 kr. a jitro za 5 zl. 10 kr. [6]) Patrno jest z těchto příkladů, jak dobrota půdy již záhy přivodila veliký rozdíl kupní ceny, a jak na Moravě jitro

---

[1]) Siegebert Cont. Aquicinct. k r. 1196; u Pertze VI. 433.
[2]) Annal. Colonien. max. k r. 1187; u Pertze XVII. 804.
[3]) Mone, Zeitschrift für die Geschichte des Oberrhein's sv. X. str. 45.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 163.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 183.
[6]) Mone, Zeitschrift für die Geschichte des Oberrhein's, sv. II. 399 a V. 402 a 403.

dobré půdy v ceně 8 zlatých nemohlo nazváno býti levným. Že všeliké nehody, jako veliký hlad na Moravě roku 1194, měly značný vliv, jest pochopitelno, ničeho však na věci nemění.

Že takové koupě a prodeje stály pod veřejnou autoritou, a zajisté již v těch dobách k udržení úvěru zanášeny byly do veřejných kněh, musili bychom již dle povahy věci připustiti, i kdyby nebylo nám po ruce žádného zřejmého svědectví; takto ale můžeme se prokázati svědectvím takovým. Když roku 1169 král Vladislav řádu Johanitů daroval některá zboží v Čechách, připomíná: „že jsou to statky, jež byl po právu zakoupil, anebo po právu vyměnil, anebo jiným poctivým způsobem dle úsudku vynešených urozených Starších v Čechách po zákoně získal [1]," z čehož následuje, že při získání statků bylo zapotřebí požádati soud zemský k zakročení, což nezbytně předpokládá udržovanou evidenci nemovitého jmění zanášením do kněh pozemkových.

Právě uvedené vysoké ceny půdy dovolují dále souditi, že také hotové peníze, ač jich v zemi nebyla hojnost, přece byly v plné své a vysoké hodnotě. Když kronikář k r. 1090 vychvalovati hodlal nadobyčejnou štědrost svého biskupa Jaromíra, praví: „že biskup každou neděli 12 denárů, a o dnech apoštolů nebo jiných větších svátků 200 kusů této mince vložil do schránky u svatých ostatků [2]." Tedy každonedělní oběť as 1 zlatého, a 14 až 16kráte do roka se opakující dokročinný dar po 16 zl. r. m. vzbuzovaly u biskupa z knížecího rodu všeobecný obdiv. Tuť přece peníze musily míti vysokou cenu i nemohla jich býti hojnost. Pochopitelno — hospodářství naturálné mělo v XII. věku převahu, pročež také nebyla toho nutná potřeba, aby vše bylo vyměřováno a prodáváno v ceně peněžité, i zbytečno bylo, aby veliké množství hotových peněz obíhalo

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 285.
2) Cosmas k r. 1090; u Pertze IX. 96.

v zemi. Slyšeli jsme sice, že se také platilo raženou mincí, ale že i mince byla skoumána, a že tudíž placeno bylo v stříbrných kusech, nebo, jak kupec praví, ve stříbře al marco, a že při mincích v oběhu jsoucích šetřeno bylo od přijímajícího jisté obezřelosti, a to tím více, čím více zjištěno jest, že na Moravě i v Čechách v XII. století mnoho cizích peněz bylo v oběhu. Kníže Soběslav II. nařizuje mezi 1174 a 1178, že, spáchal-li Němec vraždu, vrah buď knížeti zapraviti má 12 talentů Řezenských denárů, buď zbaven býti pravé ruky [1]). Okolo r. 1264 platil talent v Řezně 8 penízů, peníz 30 denárů, a 240 denárů šlo na Kolínskou libru [2]). Z Uher přicházely byzantské do země. Okolo r. 1060 platil jeden byzantský 40 uherských stříbrných denárů, ježto byly velmi maličké; od toho času vešlo v obyčej, 40 denárů nazvati zlatým, aureus [3]). Rakouské mince taktéž byly v oběhu, již za příčinou nezbytného sousedního obchodu, ačkoli nestály v pověsti příliš dobré; tak zvané černé rakouské penízky byly hrůzou tehdejšího obchodního světa. Vše to vyzývalo k opatrnosti, z čehož pochází, že hlavně společnosti, ježto svým postavením poukázány byly k cizozemsku, své účty uzavíraly ve zkoušeném stříbře, t. j. ve stříbrných kusech, jakož na př. o Johanitech známo jest. Nikoli nedostatkem ražených peněz nýbrž následkem místně i občasně rozdílné měny mincovní nastala toho potřeba, aby vyhledán byl nezměnitelný prostředek k výměně, a takový nalezen byl ve zkoušeném t. j. ryzém, neraženém stříbře, i podobá se, že všeliké vysoké splátky, mezi nimi zejmena dávky a poplatky k apoštolské stolici, k cizím knížatům a králům, pouze v tento způsob byly vyrovnávány. Což medle by sobě na př. Řím byl počal s českými denáry, kdyby kníže

1) Cod. Dipl. Mor. I. 299.

2) Mone, Zeitschrift für die Geschichte des Oberrhein's sv. IX. 1858, str. 81.

3) Thwrocz II. 45. Schwandtner I. 138, a Keza u Endlichera, sv. I. 116.

Spytihněv r. 1060 byl zaslal co roční dávku 100 hřiven a kolegiatní chrám na Vyšehradě ročně 12 hřiven v této minci? Anebo kdyby k roku 1107 kníže Svatopluk byl musil císaři Jindřichu V. v denárech zaslati 10.000 hřiven [1]). Také naopak obdrželi zase knížata, na př. poplatek polský, anebo náhrady válečné, v kusech stříbrných.

Že knížatům Česko-moravským přislušelo právo ražení peněz, jest mimo pochybnosť, avšak není zjištěno, kdo jim právo to udělil, a kdy počali ho užívati. Domníváme se, že obě tyto otázky ani nemají na tomto místě blížeji býti rozbírány. Kdož medle udělil to právo králům Uherským, nebo králům Polským? Pravdiva-li jest legenda zlaté mince v Pražském museu chované — okazujeť opřilbenou hlavu s okružním nápisem Rastisla — pak razili již Mojmírovci zlaté i stříbrné peníze [2]), a jako král Otakar II. zamýšleje Olomúc povznésti na sídelní chrám metropolity, dovolával se bývalého druhdy arcibiskupství na Moravě, chtěje jaksi označiti nepřetržitosť práva svého trůnu a svého panování [3]); tak počali také knížata říše Česko-moravské provozovati svrchované právo ražení mincí, aniž by se v té příčině obraceli k všeobecnému zdroji všeho práva tehdejší doby, k trůnu císaře Německého. My alespoň známe stříbrné denáry již od Vratislava I., jenž panoval od r. 912 až 926 [4]), takže mezi mincemi Mojmírovců a mincemi Přemy-

---

[1]) Podobá se, že poplatek německý, po čas svého trvání, někdy také v denárech byl odváděn, poněvadž Cosmas tuto sumu zároveň v denárech udává. Cosmas k r. 1040; u Pertze IX. 72. Cod. Dipl. Mor. I. 183 k r. 1088.

[2]) Pražské národní museum, zlatý peníz číslo 2125 a/b. A. Opřilbená hlava, okružní nápis PACTHCA. R. Vojín s dýkou a štítem, okružní nápis ПЕΓNAZE. Museum chová takovýchto mincí 16 variantů avšak PACTHCA. Ve sbírce mincí kláštera benediktinského v Rejhradu jsou také stříbrné peníze podobného rázu a v rozličné velikosti.

[3]) Cod. Dipl. Mor. k r. 1268. IV. 1.

[4]) V době nejnovější ovšem nastal odpor proti této domněnce (srov. díl I. str. 260); chtějíť někteří řadu českých mincí počínati te-

-slovců sotva lze objeviti mezeru, a nyní od Vratislava I. až k poslednímu Přemyslovci táhne se nepřetržitá řada mincí, aniž by kdy byla vznikala otázka, jakým způsobem panující Přemyslovci přišli k tomuto svrchovanému právu. Jiná jest to věc, tážeme-li se, zdali také moravští knížata XII. věku razili své vlastní peníze? K otázce této musíme odpověď dáti rozhodně zápornou; žádný kníže moravský nikdy neužíval tohoto svrchovaného práva. Objevují-li se přesně moravští knížata, jako na př. Otík I. kníže Olomúcký a manželka jeho Eufemia na mincích knížete Kunráta z r. 1092 anebo na mincích Svatoplukových (1107—1109); stalo se tak z pouhé piety, — kníže Kunrát chtěl tím svého r. 1087 zesnulého bratra Otíka, Svatopluk pak své rodiče, Otíka zemřelého r. 1087 a žijící toho času matku Eufemii (zemř. 1111) obzvlášť ctíti. Týž důvod platí také o mincovním razítku krále Vratislava (zemř. 1092), na němž objevuje se jméno jeho syna Boleslava, knížete Olomúckého (zemř. 1090) [1]. Že od moravského knížete Otíka, ale nikoli co takového, nýbrž co knížete Českého, mince přicházejí, snadno lze sobě vyložiti, an byl od r. 1189 až 1191 knížetem Českým. Jelikož panovaní to netrvalo déle dvou roků, mohlo od něho také jen málo razítek býti obstaráno; až podnes známe toliko 8 variantů.

Kdyby české mincovnictví, důkladně již a ve všech svých částech proskoumané, leželo před námi, jakož toho u vysoké míře zasluhuje, byli bychom s to z většího neb menšího počtu mincovních razítek toho neb onoho knížete, z vnitřního zrna a z více neb méně uměleckého pojmu a provedení mincí odvozovati důležitá dáta historická, mohli

prvé Boleslavy. Dokud otázka ta nebude důkladně rozhodnuta, hodláme se přidržeti legend na mincích, ježto svědčí Vratislavovi a Václavovi, a setrvati na mínění všeobecně přijatém, že české mince počínají Vratislavem I.

[1]) Těchto zde zmíněných mincí nikdy jsem nespatřil; uvádím je v plné důvěře v uznaného numismatika H. Kupida v Brně.

bychom se značnou pravděpodobností souditi o bohactví nebo zchudlosti země, o úvěru zahraničném; ale takto právě v té příčině vidíme se poukázány na skrovný materiál, jejž máme po ruce [1]). Dle tohoto dovolujeme sobě, české mince až do r. 1200 rozvrhnouti v tré období. Období prvé, období to nezručnosti a technického dětství, počítáme od Vratislava I. až k Břetislavu I., tedy od r. 912 až 1037. Žehnající ruka [2]), označená po straně literami *A* a *Ω* co věčná prozřetelnost, co Bůh, pak kříž a štít chrámový, jsou charakteristické pro toto období. Mincovny v Praze a na Mělníce udány jsou i s mincmistry [3]), jméno patrona země, sv. Václava, povždy vyraženo jest na kraji mince. Zdát se, že, hlavně za Jaromíra a Oldřicha, římské a benátské, pak také bavorské a anglosaské denáry sloužily za vzor. Často přicházející kříže měly asi ten účel, aby při úplném nedostatku drobných peněz usnadňovaly rozlomení nebo rozříznutí denáru k získání půlpeníze, obolus, a čtvrtpeníze, quadrans. Zlomky toho druhu alespoň na nálezištích přicházejí. V období druhé řadíme mince Břetislava I. až k Bořivoji II., od r. 1037 až 1100. Rytba jeví se tu rázněji, v tazích větší souvislost, pokoušeno se již o provedení celých postav, ano i jezdců. Jména mincmistrů a mincoven, štít chrámový, žehnající ruka znenáhla zmizí docela, pouze legenda sv. Václava se udržuje. Již za Břetislava honosí se denáry z pozdějších let jeho panování

---

1) Literaturu o mincovnictví českém sestavil Hanka v „Památkách archæologických“ sv. I. str. 234. V prvních čtyrech svazcích tohoto díla uveřejnil Hanka popsání českých mincí jemu povědomých od r. 912 až 1125. Škoda že nebylo pokračováno.

2) Žehnání rukou udíleno bylo v XI. století: „strictis duobos digitis et police intus recluso“ (Cod. membr. sec. XII. č. 202. Kap. Olom.) Takto jeví se žehnající ruka na mincích knížete Jaromíra. Na mincích knížete Boleslava a jeho předchůdců jest ruka vzpřímena.

3) O jmenech mincmistrů na českých mincích, Hanka, Časop. česk. Mus. 1836. II. 196 a ssl.

zcela jiným rázem, nežli dřívější. Na některých razítkách, ferra, nelze nepoznati lepší sloh benátský, nebo, chceme-li, byzantský. Ustoupil-li zase nedokonalé technice domácí, prokázáno tím pouze tolik, že dle hrubé rytby razítka nikdy nesmí se s jistotou souditi o stáří mince. V čas nouze, když z ciziny povolaný, nebo doma vycvičený rytec razítka buď zemřel anebo zpět povolán byl, anebo když obíhající mince náhle byla zpodezřívána — finanční to operace tehdáž velmi oblíbená, sáhlo se, jen aby v ražení přestávka nenastala, po tom, kdo se právě namanul, aniž by se příliš hledělo na jeho technickou zručnosť. Jen takto vykládáme sobě nápadný rozdíl v technickém provedení denárů téhož panovníka, jako na př. Břetislava I. Prapor nebo kopí v ruce knížete stává se téměř pravidlem. Prapor a kopí nepovažujeme za odznak císařem uděleného manství; také je nevztahujeme k vítězství Vratislava II. u Flarchheimu r. 1080 [1]), neboť v tom brání nám ta okolnost, že již Oldřich a Břetislav I. († 1055) s nimi se objevují, spíše jsme toho náhledu, že jest to kopí sv. Václava, jeden to z předních ostatků zemských, o němž řeč byla k r. 1126 [2]). Období třetí od r. 1100 až 1200, tudíž od Bořivoje II. až na Přemysla Otakara I., poskytuje mince, ježto, i co do pojmu uměleckého i co do technického provedení, nejen všecky sousední německé, nýbrž i italské z oné doby daleko překonávají. Zejmena denáry obou Vladislavů, Prvního od 1110 až 1125 a Druhého od 1140 až 1173, pak Soběslava I. od 1125 až 1140 a Svatopluka od 1107 až 1109 vyznačují se bohatostí skladby a vkusným provedením v takové míře, že nuceny se vidíme předpokládati v říši Česko-moravské zvláštní ryteckou školu, jejíž nejplnější rozkvět padá mezi léta 1107 a 1173. Neklame se, kdo některým těchto mincí přičítá cenu medálií. Po Soběslavu II., tedy od r. 1173,

[1]) Viz díl II. str. 286.
[2]) Viz díl III. str. 9.

počínají okružní nápisy pozbývati své zřetelnosti a pozvolnu zaniká umělecká cena rytby, až nejhlouběji klesá v brakteatech XIII. věku.

Mincovna, kteráž nám z doby lesku českého mincovnictví známa jest, byla v Podivíně, tedy na starobylém zeměpanském hradě, o jehož příslušenství tak dlouhý spor se rozpředl mezi biskupstvím Pražským a Olomúckým. Zde ražena byla mince zemská, „Landmünze," jak ji nazývá listina z r. 1088 [1]), ražena s tou výhodou, že Česko-moravští knížata na nájemce hojnou berni mohli uložiti, aniž by jim příliš ublížili. Již roku 1078 bral klášter Hradišťský od tamní mince ročně desátý denár. Roku 1160 bylo toto nadání obnoveno [2]). Klášter Strahovský požíval roku 1143 od této mince každou sobotu 200 denárů, a tutéž summu obdržel ještě roku 1167 premonstrácký klášter v Litomyšli [3]). Zdali vedle mincovny Podivínské byla ještě jiná v Praze, velmi se pravdě podobá, dokladů však toho, jakož i stran mincmistrů, dokona se nedostává. Z nejstarší doby českého mincovnictví (902—1003) známe ovšem několik mincmistrů, jako byli: Oměříž, Nilad, Anulca, Svatav, Myslet, Onek a t. d. [4]); ale nikoho z doby pozdější, protože nebylo jim více dovoleno, jména svá do razítka vyrýti. Teprvé r. 1234 objevuje se

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 183.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 163 a 271.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 220, 278. Průkazy Podivínu svědčící, upřímně se přiznáváme, spočívají sice pouze na dvou naprosto smyšlených listinách, dle udání z r. 1144 (viz d. III. str. 116 pozn.); ale jelikož falsifikáty z XIII. věku pocházejí, a o věcech mluví, jakéž v době jich sepsání skutečně byly anebo o kteréž se alespoň jednalo, jako jest immunita chrámu Olomúckého, mimo to sotva kdo by se odvážil uváděti věci, jichž nepravdivost, v případě pouhé vymyšlenosti, každý hned by prokázal, anať mincovna na Moravě přec musila býti vůbec známa: tuť neváhali jsme, i podle těchto falsifikátů, Podivín uvésti co mincovnu na Moravě.

[4]) Hanka, o legendách na mincích v X. století. Čas. česk. mus. 1836. II. 196 a ssl.; pak Památky archæol., ročník 1855.

opět monetarius v Brně, jménem Brumo. Skoro se domníváme, že jako v jiných zemích, zejmena v sousedních Rakousích, tak i v Čechách bylo ražení mincí tak dobře v pronájem dáváno tomu, kdo nejvíce podal, jako každé jiné vévodské nebo knížecí regale. Přicházíme na tuto myšlenku jistým místem ve svrchu uvedené podvržené listině z r. 1144, dle kteréž Německý král Kunrát III. biskupu Olomúckému Jindřichu Zdikovi, mincovnu v Podivíně s tím závazkem prý přenechal, „aby žádný kníže a žádný hrabě ji zakázati nebo porušiti nesměl.“ Tedy přece byla možnost zákazu, což však zdá se směřovati k tomu, že mince nestála pod vlastní správou knížecí. Co se naproti tomu dotýče porušení mince, tak zvané devalvace, zpodezřívání mince, pramenu to obohacení knížat, ve středověku nikoli neobyčejného, toť bylo v Čechách již za času Kosmy s dostatek známo. Aby se vším důrazem panovníkům své doby do duší vštípil jisté zásady státní, uvádí umírajícího Boleslava II. k jeho synu a nástupci takto mluvícího: „Péči měj o peníze, avšak s mírou. Péči měj o svou čest. Neboť jakkoliv lehce jest možno obohatiti stát lehkou a falešnou mincí, přece tento záhy tím upadne ve zkázu. Nebylo bez příčiny, synu můj, že Karel, nejmoudřejší a nejudatnější král, k němuž my malí lidé v žádném okledu nemůžeme býti přirovnáni, svého syna Pipina, ustanoviv jej svým nástupcem, strašnou přísahou zavázal, že nikdy ve své říši nechce připustiti falešnou váhu a takovéž mince. Věru žádná trýzeň v zemi, žádná morová rána, žádná zuřivosť nepřítele, kdyby i celou zem pleněním a pálením zpustošili, nemůže božímu lidu býti tak na záhubu, jako časté přeměňování a podvodné porušování mince. Které neštěstí, která pekelná vzteklice hubí nemilosrdněji křesťany, nežli kníže, jenž poddané falešnou mincí podvádí? A přece průběhem času s ubývající spravedlností a s rostoucí zlomyslností povstanou knížata, než co mluvím, nikoli knížata, nýbrž lupiči, nikoli panovníci nad lidem božím, nýbrž nesvědomití vydírači, nenasytní lakotníci, lidé

bez slitování a bez bázně boží, jenžto třikrát až čtyrykráte na úpad svého lidu minci přemění a právě tím upadnou v tenata ďábelská [1])", věru perná to domluva, jakouž zde panovníkům činí moudrý děkan kapitolní; co sám vysloviti se ostýchá, klade na jazyk dobráku Boleslavovi. Opatrnosť i v XI. věku byla již matkou moudrosti. Patrné známky porušení objevují se právě na mincích Břetislava II., za jehož vlády Cosmas psal. Za panování knížat Vladislava a Soběslava stává se mince povždy lehčí, až za knížete Bedřicha sotva polovici stříbra obnáší [2]). Takovéto devalvace činily ústav směnečný nezbytným, a jak výnosný byl takový obchod, dosvědčuje Cosmas, počítaje k r. 1090 směnečníky k nejbohatším obyvatelům Pražským [3]).

Mince raženy byly, jak se zdá, skoro výhradně jen ve stříbře. Všeliké účtování, jehož příklady jsme uvedli, dělo se tímto kovem, ačkoli zjištěno jest, že v Čechách a na Moravě také zlata k placení bylo užíváno. Poplatek polský na př. obnášel od r. 1054 ročně 500 hřiven stříbra a 30 hřiven zlata [4]). Roku 1124 zaplatili židé 3000 liber stříbra a 1000 liber zlata [5]), a přece až posud objevily se pouze dvě zlaté mince z XII. století. Královská sbírka mincí v Mnichově chová jednoho Spytihněva na $1\frac{1}{4}$ dukátu, a jednoho Vratislava II. na $\frac{1}{8}$ dukátu těžkého. Na obou jeví se známá razítka a raženy jsou zcela ve způsobu stříbrných denárů [6]). Že zlaté mince tak neobyčejně pořídku se nalézají, toho příčinu zajisté sluší hledati v té okolnosti, že

[1]) Cosmas k r. 990; u Pertze IX. 55.

[2]) Adauct. Voigt, Beschreibung der bisher bekannten böhm. Münzen. Sv. II. 19.

[3]) Cosmas II. 45; u Pertze IX. 98.

[4]) Viz díl II. str. 178.

[5]) Viz str. 155 tohoto díla.

[6]) Spytihněv II. gr. 10 má docela ráz čísla 12. tab. XIX. a Vratislav II. gr. 8. podobný ráz čísla 21., tab. XIX. Památky archeolog. III. z r. 1859. Z dob knížete Vladislava II. také prý nalezá se již brakteát z ryzého stříbra, druh to mince, kteráž u nás teprvé XIII. věku při-

zlato považováno bylo za zboží, jehož cena řídila se dle oběžné ceny stříbra. Když kníže Bořivoj II. okolo roku 1101 biskupskému chrámu v Praze vykázal jisté příjmy na kupeckých tržištích Pražských, ustanovil, že z jedné hřivny stříbra co zákupné ceny odváděti se mají 4 denáry, co se pak zlata dotýče, tu že má cena stříbra sloužiti za měřítko [1]. Mince měděné byly toho času ještě neznámé, výpomocí v té příčině bylo rozřezání denárů, pak v čas nouze porušení stříbra. Ostatně za Kunráta, Bořivoje a Svatopluka raženy byly také $1/2$ denáry, kteréž však nalézají se tak pořídku, jako mince zlaté.

Vyvinuté mincovství předpokládá také čilý život občanský, taktéž vyvinutý obchod, s nímž se na Moravě v XII. století také skutečně setkáváme. Rozmanité poukázky panovníků na zeměpanská mýta a cla uvnitř země i na hranicích pro kláštery a kostely nasvědčují tomu. Žádná značnější řeka na Moravě, žádný větší most, žádný průsmyk vedoucí do zemí sousedních, nebyly osvobozeny od takovýchto poplatků. Vybírány byly pod jmény nejrozmanitějšími. Tu bylo mýto „chomutové“ zvané, jiné nazývalo se „odchodné“, třetí zase „gostiné“, „hrněčné“, „sitné“ a t. d.[2]) a že tato mýta byla výnosná, prokazují právě listiny, jelikož čisté příjmy klášterů po větší části na nich se zakládaly. Benediktinský klášter Břevnovský přijímal od svého založení na všech celnicích v Čechách příjem desátého téhodnu [3]). Klášter Rejhradský bral clo z mostu na Švarcavě a desátý díl cla na Olšavě. Všecky mosty na Dyji musily kolegiatnímu klášteru Bole-

---

sluší. Dobner podal v Annal. VI. tab. III. č. 1. její vyobrazení. Že však mince ta posud nikde se neobjevila, pochybuje se, že by jí vůbec bylo.

[1]) Erben, Regest. I. 85. „Quicumque venit cum pecunia pro equis aut aliis rebus emendis, de marca argenti dat IV denarios de auro secundum valorem argenti“.

[2]) Erben, Regest. k r. 1057 I. 52.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 102 k r. 993.

slavskému odváděti desátou časť svého mýtného. Klášter Hradišťský požíval šestý denár z mýta na Olšavě a tolikéž z mostného u Břeclavy [1]), a t. d. Nemělo by smyslu, učiniti takové nadace, aniž by dosáhly svého účelu, totiž udržení klášterů. Musil tudíž na Moravě ve XII. století čilý obchod panovati.

Co předmět přívozný stojí v první řadě sůl. Ani moravská ani česká pohoří nechovají ve svém lůně tento nezbytný nerost; přivežen musil býti z Uher anebo Horních Rakous. O soli uherské (z Marmaroše) činí se zmínka k r. 1167. Nákladům soli Moravou do Čech po Strachotické silnici údolím Svítavy vezeným bylo na českých hranicích silné přívozné clo zapraviti [2]). Že rakouská sůl byla na Moravu dovážena, prokazuje celní smlouva Raffelstättská z r. 906 [3]). Další zboží přívozné byly slanečky a sukno. Obé přicházelo valonskými a flanderskými kupci od severu, jakož vysvítá z flanderských obchodních zápisků [4]). Také zbraně, rozličné ryby, kůže, vosk, med, víno a voli byli předmětem dovozu [5]); vyváženi naproti tomu byli hlavně otroci, a to muži, ženy i dítky, pak koně válečné a především hrubé kovy, ježto dopravovány byly dílem na sever dílem na jih k Bulharům [6]). Obchod s otroky asi dosti kvetl, jelikož kníže Břetislav I. okolo r. 1054 kolegiatnímu klášteru Boleslavskému poskytoval desátý denár z prodeje otroků na Moravě [7]). Otroci po větší části odváděni byli do Uher.

Že vývoz hrubých kovů, zejmena železa, do severních končin, do Německa, Hollandu a do zemí porýnských, dobře

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. na místech dotyčných.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 183 k r. 1088.

[3]) Pertz, Leg. III. 480, 481. Viz díl I. str. 234.

[4]) Warenkönig, Französische Staats- und Rechtsgeschichte II. 1. str. 120.

[5]) Erben, Regest. I. 84 a 85 k r. 1101.

[6]) Warenkönig na u. m. I. 77, a Nestor, hl. 34. Vyd. Miklosich str. 38.

[7]) Cod. Dipl. Mor. I. 126.

se vyplácel, dosvědčuje zkušenost i pozdější doby. V bavorském soudním okresu Pottensteinském byly okolo r. 1386 ceny zpracovaného železa tyto: „Při velkých rádlech, jichž 8 šlo na ambergský centnýř (po 108 librách falckých, t. j. 50 $^1/_2$ kilo) a každý kus 13 $^1/_2$ libry vážil, platila se libra za 11 penízků čili 16 krejcarů rýnských. Malé radlice (Fitzscharen zvané), 11 na centnýř, váha každého kusu 9 $^9/_{11}$ libry, stály 8 $^1/_2$ penízků, t. j. 13 krejcarů rýn. za libru. Hole, jichž 12 šlo na centnýř, libra za 8 penízků, 12 kr. rýn.; slabé hole, 16 na centnýř, libra 6 penízků, čili 9 kr. rýn. Tyto ceny jsou proti nynějším vysoké, neboť v průřezu obnášejí 12 $^1/_2$ kr. rýn. za libru, ano sama nejnižší cena 9 kr. jest vyšší nežli cena libry výtečného železa z Černého lesa, kteráž obnáší 8 $^1/_2$ kr. nebo v centnýři 14 zlatých [1].“ Při takovýchto cenách mohli ovšem cizí kupci z moravského železa hojný zisk bráti.

Kupci, jenžto s Moravou stáli v obchodním spojení, nazýváni byli gosté, hosté, hospites, dle listin latinských. Až podnes nazývají Rusové kupeckou tržnici „gostinnoj dvor,“ a Poláci obchodní silnici „gošciniec.“ Kupecký dvůr v Praze, světoznámý Týn, Týnský dvůr, nazývá jistá listina z r. 1101 „curiam hospitum“ [2]). Tedy hosté říkalo se cizincům, přichozím se zbožím z Německa, z Ruska a z Řecka. O kupcích německých mluví již Raffelstättská celní smlouva z r. 906. Dorazivše k Dunaji musili tito buď v Linci nebo v Mutaranu zapraviti clo jednoho solidu, načež mohli dále cestovati [3]). Již r. 1191 byly pro Řezenské kupce po Dunaji obchod provozující stanoveny řády, v nichž také o Mastrichských zmínka se děje. Tam, jakož i v Brügge záhy se utvořilo zvláštní kupecké společenstvo, flámská hanza, kteráž již k sklonku XII. věku přes Rýnský Kolín a Řezno

[1]) Mone, Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins, sv. X. str. 63.

[2]) Erben, Regest. I. 84.

[3]) Pertz, Leg. III. 481.

rozsáhlý obchod provozovala do Rakous, do Uher, na Moravu a odtud na sever do Ruska [1]) a ve Vídni, hlavním to skladišti svého zboží, požívala okolo r. 1308 zvláštních privilejí [2]). O Rusech také již okolo r. 906 činí se zmínka. Přicházeli podél Visly na Moravu a s nimi kupci z nejsevernějších končin Evropy, z Oelandu, Gothlandu a z dánského ostrova Falsteru. Podle míst, na kterých české denáry byly nalezeny, soudili jsme, že tím směrem ubíral se tento obchod. Na ostrově Oelandu blíže Torsnäs nalezeny byly r. 1822 vedle anglosaských a německých mincí (Aethelred, Otto, Jindřich, Konrad) také české s jménem sv. Václava. Na Gothlandu blíže Potes objevily se r. 1838 s anglosaskými, irskými, švédskými, dánskými a německými císařskými, biskupskými i městskými mincemi čeští Boleslav, Oldřich, Břetislav, Spytihněv a král Vratislav, zároveň s uherskými Štěpána sv., Petra a Ondřeje, pak kufské a byzantské mince na témž nalezišti. Taktéž r. 1842 nalezen byl u Findarfve mezi jinými mincemi také jeden Břetislav I., a r. 1845 u Gerete, taktéž na Gothlandu, jeden Oldřich a jeden Vratislav II. Mimo Švédsko objevili se v Prusku blíže Kopitkova, nedaleko od Meve r. 1845 jeden Boleslav a Jaromír, v Pomořanech blíže Kolobřehu r. 1835 slovanské mince bez bližšího určení, v Meklenbursku u Georgendorfu r. 1833 jeden Boleslav a jeden Břetislav, v Polsku blíže vesnice Stiěrpova nedaleko Lenčice r. 1823 jeden Břetislav, u Třebově, blíže Plocku, r. 1824 jeden Břetislav a jeden Štěpán sv., a sice vždycky v průvodu do této doby spadajících mincí byzantských, kufských, anglosaských a německých, a mezi těmito zvláště takových, ježto náležely městům podunajským a porýnským z doby Ottonů a Jindřichů. Na ostrově Falsteru nalezen byl r. 1835 jeden český Boleslav. A takto poloha nálezišť: Lenčice, Plock a Meve, vhodně může naznačo-

[1]) Tomaschek, deutsches Recht in Oesterreich, 5, 91.

[2]) Meiller, Regest. str. 98 č. 67.

vati obchodní silnici podél Visly do Oelandu a Gothlandu.[1] Řekové, Byzantinci přicházeli podle Dunaje proti vodě. Ze cla, kteréž v Čechách platili, připadaly okolo r. 1057 dvě třetiny proboštovi Litoměřickému, třetina pak tamnějším kanovníkům.[2]) Že židé obzvláště zabývali se kupčením s lidmi, slyšeli jsme s dostatek. Za dob sv. Vojtěcha tento obchod zvláště kvetl. Životopisec tohoto Svatého praví, že přese všecko namahání Vojtěch nebyl s to, aby vykoupil otroky z rukou židovských.[3])

Místa, na kterýchž obchod se provozoval, nazvána byla trhy, fora. Vesnici povýšiti na tržiště náleželo mezi výhradná práva zeměpána. Především kláštery bažily po takovýchto výhodách. Přinášely jim dvojnásobný prospěch, za jedno o trzích sešlo se větší množství lidu, a jelikož trhy obyčejně slučovány byly s církevními slavnostmi, nalézali duchovníci klášterní příležitost k poučení venkovského lidu, avšak zároveň možnost, hned na místě své výrobky prodati a nevyhnutelné domácí potřeby nakoupiti, aniž by zapotřebí měli, je vyvážeti anebo odjinud přivážeti. Král Štěpán zřejmě naznačuje tento účel, když v nadací listině kláštera Salaského z roku 1024 takto mluví: „aby bratři a ti, kteří k nim přislušejí, nebyli nuceni, své potraviny, anebo cokoli k výživě a na oděv potřebují, jinde vyhledávati a kupovati, udělujeme jim tržní právo na každý pondělek ve vsi Barandu a na každý pátek ve vsi Salaváru. Každý má míti právo, volně a neobmezeně, bez jakékoli dávky tyto trhy navštěvovati a zase odejíti[4])“. Obyčejně byla tržiště na těch místech, kde se nalézaly stanice mýta anebo zemské hrady, tak na př. v Rejhradě u mostu přes Švarcavu; o hradech Rokytni, Znojmu, Bítovu praví se v listině z r. 1052, že desátý trhový den na všech místech, ježto přísluší

---

[1]) Dudík, Forschungen in Schweden str. 297 a 298.
[2]) Erben, Regest. I. 52.
[3]) Vita S. Adalberti ep. hl. 12; u Pertze IV. 586.
[4]) Fejér, Cod. Dipl. Hung. I. 309.

k těmto hradům, patřiti má kolegiatnímu klášteru Boleslavskému [1]). Český benediktinský klášter Opatovický přijímal podíl na trzích v Úsobrně, v Daletici (v Dalešíně?), ve Znojmu a v Roketnici. Fora byly Olomúc, Přerov, Břeclava, Brno, Ivanov, Strážnice, a t. d. okolo roku 1086, Kyjov okolo roku 1126 [2]); již dříve Sekyř kostel, kdež Otík, kníže Olomúcký, okolo r. 1110 trh zrušil [3]). Ostatně uvnitř země byla fora, k nimž zvláštní tržní cesty „viæ forales" vedly [4]), v XII. století ještě dosti pořídku, i podobáť se, že více sloužila domácímu nežli zahraničnému obchodu, jelikož cizí kupci necestovali v zemi s místa na místo, nýbrž, jakož podnes nalézáme v Rusku a v některých městech polských, v jistých dobách přicházeli na určitá místa, nejraději blíže hranic ležící, a tu zboží své k prodeji vykládali. Známo jest, že v Mutarunu nad Dunajem ležela jedna taková kupecká stanice. Jiná nalézala se na Hrutovu poli, tam kde Trstenický průsmyk vede z Čech na Moravu. Jestiť to Strachotická stezka, nám s dostatek známá. Tam bral Vyšehradský chrám okolo roku 1088 z každých 10 kamenů soli 2 kameny, každý desátý k prodeji přinešený bochník chleba a každou druhou rybu. Klášteru Litomyšlskému přislušelo tu tržní právo každou středu [5]). O trzích brněnských činí se zmínka teprvé roku 1243, o trzích opavských a olomúckých okolo tétéž doby; toho času, r. 1247, byla Olomúc hlavním tržištěm pro zboží z Polska přes Krňov a Bruntál přicházející [6]).

Nejdůležitějším obchodním místem v říši Česko-moravské byla bez odporu Praha. Již za dnů Boleslava Chrabrého

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 126.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 171.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 195.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 180 k r. 1088.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 183 a 279.
[6]) Erben, Regest. I. 509, 510 a 546.

proslula Praha svou půvabností [1]). Roku 1090 uvádí Cosmas manželku Moravského knížete Kunráta, Hilburku, ku králi Vratislavovi takto mluvící: „Nikde nelze tobě více se obohatiti a oslaviti, jako v podhradí Pražském nebo v ulici Vyšehradské. Tamť jsou židé plni zlata a stříbra, bohatí kupci všech národů, zámožní peněžníci, tržiště to, na němž kořisti pro tvé žoldnéře jest hojnost [2])". Toto místo obchodní nalézalo svůj výraz v kupeckém dvoře v Praze, v bazáru; v tak zvané curia hospitum, Tejn, Týn, později také læta curia. V tomto dvoře měli cizí obchodníci již okolo roku 1101 svá skladiště a tam uzavírali své koupě a své prodeje ve velkém; tam musili také bydleti, jinak-li nevymohli sobě povolení, zdržovati se na jiném místě. Takové zařízení stalo se za tou příčinou, aby odvádění poplatků, vybíraných pro knížete i z prodaného zboží i z peněz kupců k nakupování přinešených, podrobeno bylo lehčímu dozoru. Na každý podvod v té příčině, nebo na uschování zboží na jiném místě mimo kupecký dvůr, uložena byla pokuta zabavení zboží. Ve dvoře tom nalézala se v zemi obvyklá pravidelná váha a tyna (míra vědra), pak zvláštní zeměpanský soud nad cizími kupci při žalobách proti nim. Zvedl-li kupec žalobu na domácího občana, bylo se mu obrátiti k obyčejnému soudci, totiž po pravidle ku komořímu. Žaloby kupců mezi sebou vyřizovány byly jejich vlastním soudcem. Na zločiny, spáchané v kupeckém dvoře samém, vyměřeny byly zvláštní tresty, — na poranění tři hřivny, na zabití pobrání všeho zboží. Průkaz přísahou byl při soudu Týnském ztížen ustanovením, že ten, kdož při obyčejném soudu sám mohl přisahati, zde s 20, kdož jinak s 20, zde s 72 soupříseżníky přisahati musil. Zřízený k tomu domovník, domesticus, měl na péči udržování čistoty, hlídání střech a jiné služby v domě, začež přijímal jistý plat. Zboží, z něhož zde clo se vybíralo, bylo: slanečky,

---

1) Adalboldi vita Henrici II.; u Pertze IV. 694.
2) Cosmas k r. 1090; u Pertze IX. 98. Viz díl II. str. 325 a ssl.

vizy, štiky a kapři, sůl, med, vosk a víno, hovězí dobytek, kůže, plátno, sukno, závoje a nohavice (caligæ), rukavice a ostruhy, koně a pepř [1]).

Vidíme, že již na počátku XII. století cizí obchodníci požívali v zemi jakéhosi výhradného, v jich prospěch směřujícího postavení, a jelikož tito cizí obchodníci po větší části byli Němci, chceme nyní ohlédati, jaké as bylo postavení Němců v říši Česko-moravské v XII. věku? Především nesmíme zapomenouti, že neustálý styk s německými sousedy přivedl němectví do země již v dobách, z nichž jen hubených zpráv se nám zachovalo. Ano ještě více; již v pradobách pohanských musil panovati čilý vzájemný život mezi Čechoslovany a sousedními Němci, poněvadž němečtí bohové tak hluboko v zemi se zakořenili. Až podnes Moravan i Čech děsí své dítky praněmeckou bohyní Perachtou, kterouž nazývá v Čechách Parychta, na Moravě Šperechta [2]). Dále víme, že sv. Václav a Boleslava I. syn Strachkvas vychováni byli v klášteře sv. Imráma v Řezně, tedy v městě německém [3]), že němečtí kněži vyučovali lid, že ještě r. 993 svátek sv. Imráma čítán byl k hlavním slavnostem v zemi, a že osady premonstrátů, cisterciánů, z časti i benediktinů z Německa přišly. Z Altaichu přišli benediktini do Ostrova, z Zwiefalten do Kladrub, premonstraté Strahovští ze Steinfeldu a ze Strahova na Hradiště a do Lúky na Moravě. Také Želiv obdržel německé premonstráty tak dobře jako Doksany a Louňovice německé premonstrátky, od nichž zase Kounice na Moravě obdržela své osadnice. Do Sedlce a na Osek přistěhovali se cisterciáci z Valdsas, do Plas z franckého Langheimu, na Velehrad na Moravě z Plas a t. d., a tito

---

1) Erben Regest. k r. 1101, I. 84, 85. Tomek Geschichte der Stadt Prag I. 1. str. 72 a 73.

2) Na Hané představuje se Šperechta co žena, jenž vřetének kolovratu dítkám břich probodá. Viz Grohmann, Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren I. str. 1.

3) Viz díl II. str. 8 a Cosmas I. 18; u Pertze IX. 46.

Jan III., premonstrát Strahovský, Engelbert z Brabantu. Mužové tito zajisté nezapřeli svůj původ a své vzdělání, spíše asi hověli pudu Němcům vtělenému k rozšiřování se a podporovali vše, co s pudem tím souhlasilo, odkud as přichází, že právě na duchovních statcích nejdříve se objevily výhrady (immunity) všeho druhu, tento borný beran všech staroslovanských slavností.

Jiná příčina, kteráž přivodila němectví do země, byly panující kněžny. Vliv žen, jakož známo, jest mocný; přidružil-li se k němu vliv duchovní, pak se stal všemocným. Vizme, z kterých rodů knížata čeští brali své manželky. Boleslav II. pojal Emmu z Burgundu, Břetislav I. Jitku ze Schweinfurtu, Spytihněv II. Idu z rodu Vetinů, Kunrát Hilburku z bavorského rodu Tenglinů, Břetislav II. Luitgardu z Bavor, Bořivoj II. Jerbirgu z Rakous, Vladislav I. pojal za manželku hraběnku z Bergu, Richenzu, Vladislav II. Jertrudu Rakouskou a pak Jitku Durinskou, Otík Hulichu v Wittelsbachu, Přemysl Otakar I. Adélu Míšeňskou. Uherky vzali sobě Vratislav II., Soběslav I., Bedřich a Přemysl Otakar, když byl r. 1199 Adélu zapudil. Polačky byly třetí choť Vratislava II. a choť knížete Soběslava II. Tedy dvě kněžny slovanského původu na 10 z kmenu německého. A pokud zprávy až na nás se udržely, jakž na Moravě? Otík II., kníže Olomúcký, měl Žofii z Bergu za manželku, Lutold Znojemský Itu Babenbergskou. Slovanky byly choť kníž. Vratislava Oldřichovice, bylať Ruska, a choť Kunráta II. Znojemského, byla Srbkyně. Rodu maďarskému náležela Eufémie, proslulá manželka Otíka I. Olomúckého. Manželky knížat z Moravy na knížecí stolec povolaných byly již uvedeny mezi knížaty Českými. Také provdání knížecích dcer dělo se skoro výhradně do německých rodin. Dcera Vratislava II., Jitka, provdala se za Vigberta Groičského; Svatava, dcera Vladislava I., za Fridricha z Luku; Marie, Soběslava I. dcera, za Leopolda Rakouského; Richsa, dcera Vladislava II., za Jindřicha Rakouského; Hedvika, dcera

sobě vysvětliti, jak mohl Soběslav II. okolo roku 1178 Němcům v Pražském podhradí žijícím uděliti zvláštní privileje, jak mohl se při tom odvolávati na svého děda, krále Vratislava, a právě jim za své nepřítomnosti svěřiti střežení hradních bran, jak mohl ponechati jim vlastní jejich, z Německa přinešené právo na úkor domácího práva zemského [1]), jak mohl Bořivoj II. již okolo r. 1101 mluviti o soudci pro Němce Pražské zvlášť zjednaném, pro něhož ani v slovanském ani v latinském jazyku, anť v obou tento pojem byl věcí neznámou, nebylo přiměřeného názvu, a jenž tudíž z krátka jmenován byl „richterius, rychtář“ [2]), jak konečně musilo se státi, že i politika panovníků česko-moravských celkem nebyla výhradně čirou slovanskou, nýbrž německou, míníme tím, jak musilo se státi, že panovníci česko-moravští od doby Břetislava I. nehledali spásu ve spojení se Slovany, s Polany, Rusy, Srby, nýbrž že ji v opření se o císaře německého hledali a také nalézali.

Nechť mluví v té příčině skutečné události. Války poskytují pro toto naše tvrzení nejlepší doklady. Národ nevede války se svým přítelem, nýbrž se svým nepřítelem. Od roku 1041 nevystoupily Čechy a s nimi spojená Morava po celé XI. a XII. století nikdy nepřátelsky proti Německému císaři, naopak přečasto vidíme českomoravskou krev prolévánu ve prospěch Německa, tak na Unstrutě v červnu 1075, tak ve Švábsku a německém Burgundsku okolo r. 1078, tak v Sasku r. 1079, v Míšensku r. 1087, pro Jindřicha IV. 1105, u Norimberka 1127 a t. d. a konečně za krále Vladislava tak často a s úspěchem, kdežto Polsko od doby vítězství Břetislava I. válkou stíženo bylo od Bořivoje II. roku 1103, od Svatopluka r. 1109, od Vladislava I. r. 1110, od Soběslava r. 1133 od Vladislava II. r. 1146, 1157 a 1172 a t. d., Vendové pak na severu Německa od křižáckých vojů česko-moravských.

---

1) Erben. Regest. I. 161. Srovn. str. 25. t. d.
2) Erben, Regest. I. 85.

Z přirozeného pudu obraceli se panovník i národ tam, odkud pořádek, zákonnitosť, právo, bezpečnosť, sláva i zdar přicházely a přijíti musily. „Proč bys nás, o pane, déle pronásledoval," uvádí Cosmas knížete Břetislava takto mluvícího ku králi Jindřichu III. roku 1041, „země naše jest tvým statkem komorním, my jsme tvoji a chceme jimi býti". [1]) Těmito slovy naznačen byl směr, jímž mocnáři česko-moravští ohledem k Německu měli se ubírati, a od kteréhož se také k značnému prospěchu země až do XIII. století neodchýlili. Přijali manský prapor z rukou Německých císařů, Jaromír od Jindřicha II., Spytihněv II. od Jindřicha III., Oldřich a Bořivoj od Jindřicha IV., Soběslav I. přese vítězství u Chlumu dne 18. února 1126 [2]) od krále Lothara, Soběslav II. a Jindřich Břetislav od císaře Fridricha Barbarosy, Přemysl Otakar od Jindřicha VI. a t. d., ano někteří z nich, jako kníže Soběslav I., považovali přijetí manského praporu z rukou Německých císařů za jedinou možnosť, aby se udrželi na Českém trůnu a proto také r. 1138 dal svého syna Vladislava Kunrátem III. v manství uvésti a teprvé později sněmem zemským schváliti. [3]) Čeští panovníci stali se říšskými knížaty, měli účasť ve volbě Německých císařů, [4]) a tudíž i vliv na státní útvary střední Evropy, kdežto na př. Slezští knížata z rodu Piastů povždy zůstali jen knížaty, aniž by vlivu a významu měli při osudech světových, protože nepřidružili se k trůnu německému, nýbrž k polskému. [5]) A rozhodují-li vedle duševních také prostředky hmotné nad menším nebo větším vlivem, toť musíme vyznati, že knížata Čeští mezi pozdějšími kurfiřty zaujali

---

[1]) Viz díl II. str. 141 t. d.
[2]) Viz díl III. str. 10 t. d.
[3]) Viz díl III. str. 77 a ssl. t. d.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 351.
[5]) Jakého postavení knížata Čeští co říšští knížata u porovnání s jinými panovníky slovanskými dosáhli, prokazuje Ficker „vom Reichsfürstenstande." Sv. I. str. 218.

přední místo. Na začátku XIII. století měl kurfiřt Saský 2.000 hřiven ročního příjmu, Bavorský 20.000, Braniborský 50.000, z duchovních kurfiřtů měl Trevírský 3.000, Mohučský 7.000, a Rýno-Kolínský 50.000, ale král Český 100.000 hřiven ryzého stříbra. [1])

Ale tím, že knížata Čeští nosili prapor manův, že se stali říšskými knížaty německými a konečně králi, praničeho nezadali své svrchovanosti; prapor nebyl odjímatelem důstojnosti, nýbrž množitelem vlivu a moci a proto vidíme, že právě vynikající panovníci, opravdoví národovci, povždy ruku v ruce šli s císaři Německými. Nebyloť, čeho by se s této strany pro svou národnosť obávali. Němec co host klidně žil vedle Slovana, an ani jeden ani druhý nepřekročoval meze své oprávněnosti, stalo-li se tak přece někdy, pak ovšem nezbytno bylo hájení vlastních zájmů. Když roku 1055 Němci při dvoře Spytihněva II. a v Praze příliš se vypínali, meze svého práva překročili, byli ze země vypuzeni. [2]) Bylo jim to výstrahou, nebo nikdy více nedočítáme se podobného pokutování. Jak málo toho času Čechy a Morava nechaly se poněmčovati, o tom svědčí jména místní. Jména ta byla v těch dobách vesměs slovanská; pouze na hranicích přichází r. 1061 německé místní jmeno Egire, Eger, povstalé ze slovanského názvu řeky „Ohře," a r. 1056 Lauentenburch, bezpochyby překlad názvu „hrad Lavenský"; teprvé okolo roku 1196 přichází ryze německé jméno „Neudorf" blíže hranic bavorských. [3]) Krom toho obsahují listiny, ač patrné stopy na nich se jeví, že byly hlavně v druhé polovici XII. věku od Němců sepsány, jen velmi zřídka německé výrazy. K r. 1071 přichází slovo „burgwardum," 1052 „garmuz," 1165 „gelachiet," 1100 „marcha," 1181 „meringe" a zmíněný již „richterius." [4])

---

[1]) Pertz XVII. 238. „Descriptio Theutoniæ."

[2]) Viz díl II. str. 191 t. d.

[3]) Erben, Regest. I. k dotýčným rokům.

[4]) Erben, Regest. I. k dotýčným rokům.

Ze všeho toho vyplývá, že postavení Němců v Čechách a na Moravě v XII. století bylo klidné, že slovanství všude převládalo, a že mocnářové, přese všecko své těsné přilnutí k politice říše Německé, povždy dovedli uchrániti národnosť své vlastní říše. Byliť sobě vědomi své síly, i mohli se proto přiznávati k zásadám, kteréž Uherský král Štěpán sv. vštěpoval svému synu Emerichovi; tyto zásady zní pak takto: „V hostech a příchozích uloženo jest tolik užitku, že mohou zaujímati šestý stupeň královské důstojnosti, neboť pouze cizinci velikou stala se říše římská, jen tím, že ušlechtilí a učení mužové z nejrozmanitějších zemí do ní přicházeli, získali králové slávu a váženosť. Řím by až podnes byl zůstal děvkou, kdyby mu Aeneidovci nebyli zjednali svobodu. Přijdou-li hosté z rozličných končin, přinesou také rozličné jazyky a mravy, rozličné právo a rozličné zbroje, což vše přispívá k rozhojnění nádhery a lesku královského dvora a utlumuje hrdosť států sousedních, jelikož říše, ve kteréž panuje jediný jazyk a jediný mrav, slaba jest a vrátka.“ [1]) Taková napomenutí, jakáž král Štěpán dával synu svému Emerichovi, byla as, jak se zdá, také u panovníků Česko-moravských v obyčeji. Boleslav II. udílel je dle Kosmy synu svému Boleslavu III. Ovšem v Čechách ležel v nich jiný smysl. Zde otec nikdy nemohl věděti, zdali syn bude jeho nástupcem; neboť, jak známo, řídilo se tu následnictví stářím.

Dvě současné zprávy máme o způsobu, jakým dělo se nastoupení knížete na trůn. Když byl Jaromír roku 1004 německou pomocí proti Boleslavovi Chrabrému opět zmocnil se otcovského trůnu a přišel k branám Pražským, potvrdil — tak vypravuje Dětmar ve své kronice — dříve než do města vešel, privileje zemské a udělil všeobecnou amnestii, načež prý byl do města vpuštěn a odloživ oby-

1) Endlicher, Rerum hung. Mor. II. 305 cap. VI. „De tencione et nutrimento hospitum“.

čejný jednoduchý oděv i vzav na se roucho drahocenné za všeobecného jásotu na trůn nastolen. Nyní přinesli vojínové skvosty a zbraně na útěk obráceným nebo také padlým Polanům odňaté a položili je u nohou nového knížete. Takto bohatě obdařen provázen byl Jaromír na Vyšehrad a tam za panovníka provolán. [1]) O třicet tři léta později líčí Kosmas nastolení Břetislava I. takto: „Když byl pohřeb knížete Oldřicha, zemřelého dne 9. listopadu 1037, vykonán, pojav Jaromír svého bratrovce Břetislava vedl jej k trůnu knížecímu, i rozkázal, aby, jakož při nastolení obyčejem bylo, as 10.000 denárů s pavlanu paláce mezi lid bylo rozházeno, aby, zaměstnán jsa sbíráním, netísnil knížete na trůnu. Sotva že se kníže na stolci usadil, Jaromír, uchopiv pravici bratrovcovu, promluvil k lidu: „Vizte zde svého knížete," načež lid třikráte zvolal „krleš" t. j. Kyrie eleison, a zapěl píseň: „Gospodi pomiluj ny." Nyní mluvil Jaromír dále: „Nechť blíže přistoupí potomci Muňa a Tepty," načež každého vyvolal jménem, kdož mu znám byl buďsi pro svou udatnosť, buďsi pro svou věrnosť, buďsi pro své bohactví. A když mu bylo sděleno, že jsou přítomni, pravil: „Jelikož osudem nebylo mně dopřáno, bych se stal vaším pánem, tedy ustanovujeme tohoto vaším knížetem; jeho poslouchejte, jemu prokazujte povinnou věrnosť. Ale tebe, synu můj, napomínáme a vyzýváme, abys ctil tyto jako své otce, miloval je jako své bratry, ve všech svých záležitostech s nimi poradu bral" a t. d. [2])

Z těchto dvou příkladů poznáváme, že před nastolením musili noví panovníci potvrditi práva zemská a v případě potřeby amnestii uděliti, pak že již ve XII. věku zvláštní roucho korunovací bylo v užívání, že novému mocnáři byly dary přinášeny, mezi lid peníze házeny, a od něho

[1]) Thietmari chron. VI. 9; u Pertze III. 808. Srovn. díl II. str. 69 t. d.

[2]) Cosmas k r. 1037; u Pertze IX. 65.

bylo holdováno, při čemž provolávání se děla. Takovéto obřady ve své podstatě zachovaly se až podnes, odkudž pochází, že při nastolení knížete Břetislava II. roku 1092 mohlo již se díti odvolávání k obřadům při nastolení v zemi obvyklým. [1]) Zdali také u knížat Moravských při jich nastoupení v panství odbývala se nějaká slavnosť, o tom se nemluví; pouze kronikář Vincentius zaznamenal k r. 1142, že při nastoupení na knížectví povinni byli panujícímu knížeti Českému složiti přísahu věrnosti. [2]) Knížecím stolcem byl starý kámen, otesaný kus skály, stol děden, solium paternum, který stál na Hradčanech, blíže chrámu sv. Víta, a jejž kronikář Vincentius r. 1142 ještě viděl. „Pro tento kámen,“ praví „byla prý prolita krev mnoha tisíců,“ [3]) lehce pochopitelno, jelikož na zaujetí trůnu záviselo panství nad zemí. Od vítězství císaře Jindřicha IV. u Flarchheimu nad protikrálem Rudolfem r. 1080, při kteréž příležitosti Vratislav II. zmocnil se vůdcovské korouhve císaře Rudolfa, bylo právem přednosti knížete Českého, že při slavnostech před ním korouhev byla nešena. [4]) Bylať zevním odznakem obdrženého od Římského císaře potvrzení. [5]) O zevních odznacích knížat Moravských nečiní se nižádná zmínka.

Titul, jehož Český kníže, v mluvě obecného lidu „knjaz, kněz“ [6]) zvaný, užíval, nebyl vždycky stejný. V listině z r. 1065 nazván jest Vratislav „dominus, pán,“ okolo r. 1088 nazývá se tentýž Vratislav „Dei gratia princeps et monarcha Boemorum,“ tedy „z boží milosti kníže a

---

[1]) Cosmas k r. 1092; u Pertze IX. 101.

[2]) Vincentii Annal. k r. 1142; u Pertze XVII. 660.

[3]) Vincentii Annal. na u. m. Viz díl III. str. 105 t. d.

[4]) Viz díl II. str. 286 t. d.

[5]) Obšírně a důkladně v té příčině Jireček, Slovanské právo II. 92 a ssl.

[6]) Až do XIII. století značilo toto slovo panovníka nebo některého k panujícímu rodu přišlušícího knížete, duchovník, sacerdos slul „pop.“ Teprvé ve XIV. věku přešlo slovo „kněz“ také pro duchovníka v obecné užívání. Čas. česk. mus. 1864, str. 148 a ssl.

samovládce Čechů"; roku 1143 přichází název „Vladislaus venerabilis dux Boemie," roku 1189 nazývá „Helicha, Dei gratia ducissa Boemie" svého manžela Otíka „dux illustrissimus." Téhož roku uvádí se kníže Otík mezi svědky co „Dominus Otto, dux Boemie strenuus." Soběslav II. nazván jest r. 1176 „gloriosus dux." Za knížete Bedřicha povstal okolo r. 1187 název „dux principalis," a za Soběslava I. (zemř. r. 1140) název „magnus dux, velkokníže"; avšak oba tyto názvy nebyly trvalé, aniž dosáhly občanského práva. Knížata sami nazývali se na listinách a na pečetích zřídka jináče, nežli: N. Dei gratia dux Boemie nebo Boemorum, někteří, jako Soběslav II., přídavek „Dei gratia" naprosto vynechali. Kníže Bedřich psal se r. 1180 „Fridericus divina largiente clementia dux Boemie" a r. 1181 „divina favente clementia Bohemorum dux"; Jindřich r. 1196 „pragensis ecclesiæ episcopus et dux totius Boemiæ". Se strany papeže, jako všickni králové křesťanští, nazýváni byli milovanými syny, osvícenými knížaty Čechů, „dilecti filii, illustres Boemorum duces," tak na př. r. 1145 od Eugena III. od Klimenta III. r. 1086 „Vratislaus, gloriosus princeps Boemorum et dilectissimus filius," a se strany Německého císaře na př. okolo r. 1158 od císaře Fridricha kníže Vladislav „osvícený a nejstatečnější kníže Český, illustris et strenuissimus dux Boemorum." [1]) Pokračovatelé v kronice Kosmy užívají názvů k r. 1126 „Soběslaus, dux serenissimus," 1130 „Soběslaus monarcha"; také výrazy „venerabilis, reverendissimus, piissimus dominus" objevují se. [2]) Kněžna nazvána jest u Kosmy a v nejstarších nekrologiích „ductrix," teprvé později „ducissa," jako mezi jinými r. 1183 „Elisabeth ducissa," taktéž Helicha k r. 1189 a r. 1190 Marie, matka knížete Otíka. Obyčejný titul kněžny byl „nobilissima domina."

---

1) Doklady v Cod. Dipl. Mor. I. k dotyčným rokům.
2) Cod. Dipl. Mor. k r. 1143 I. 221.

Moravští knížata psali se jako knížata Čeští „N. Dei gratia Moravorum dux," tak r. 1174 Oldřich, nebo 1078 „Otto Dei gratia id, quod est," anebo 1145 „Otto, Dei gratia dux Olomucensis," okolo r. 1092 „Conradus, Dei gratia dux Moraviensis," 1095 „Svatopluk, dux Moraviensis," 1084 „Otto, Dei miserante gratia dux Olomucensis," 1169 „Fridericus, dux Olomucen. provincie," nebo 1174 „illustris moraviensis dux Vaceslaus," nebo 1195 „Spytihněv, princeps Brunnensis," 1197 „Spytihněv, Dei gratia dux Moraviensis," anebo téhož roku „dux provincie Brunnensis", 1198 „Vladimír princeps Olomucensis" a t. d. Od knížat Českých nazýváni byli „Moraviæ provinciæ principes," tak nazván byl roku 1078 kníže Otík Olomúcký od svého bratra knížete Vratislava; tak užívá téhož výrazu r. 1160 také král Vladislav. Vdova po Otíkovi I., Eufemia, nazvala svého svaka knížete Znojemského k r. 1087 jen prostě „Dominus Conradus." Tatáž vdova užívala okolo r. 1111 titulu „matrona illustris." Kněžici nazývali se „duces a ducelli". Řím přikládal knížatům Moravským tentýž titul, jako knížatům Českým. Otík III. osloven byl r. 1145 od papeže Eugena III. „illustris Moraviensis dux," právě tak, jako as téhož roku Vladislav Český. Kronikáři po pravidle přikládají knížatům Moravským název „Dominus," z čehož patrno, že ve XII. století o titulu všeobecně přijatém nebo právně omezeném, t. j. o titulu úřadním, jenž by Českým i Moravským knížatům dle uzavřených smluv přináležel, tak málo může řeč býti, jako o nějaké zemské barvě nebo o znaku zemském.

Kdyby ve XII. věku bylo bývalo nějaké národní neb zemské barvy, anebo kdyby bylo bývalo nějakého státního čili zemského znaku, tuť obé musilo by se objeviti na pečetích k listinám přivěšených, na těchto zevních odznacích potvrzení. Známeť několik pravých pečetí z XII. století, přivěšených na listinách pomocí hedbávných nití, na př. jednu z r. 1183 knížete Bedřicha, jednu z r. 1190 knížete

Otíka, z r. 1195 knížete Jindřicha, z r. 1202 krále Otakara a markraběte Jindřicha a t. d. a na každé jeví se jiná barva hedvábných nití; červené a žluté měl Otík, zelené Jindřich, bílé a modré markrabí Otakar, ale již roku 1207 červené a bílé, pak žluté a bílé černými propletené a t. d. Taktéž na pečetích z této doby nenalézá se jiného obrazu, nežli v sedě sv. Václav, zemský patron, a pak kníže, levicí se opíraje o vyleštěný tříhranný štít a v pravici prapor drže. Po Českém lvu, nebo po orlici Moravské nikde ani stopy. Obé, jakož i barvy zemské, jsou vynález pozdější doby. Z pečetí paní známe pouze pečeť kněžny Helichy z r. 1189. Kdežto amfisfragistické pečeti knížat vesměs jsou okrouhlé a z bílého vosku, představuje tato ve tvaru vejčitém sedící kněžnu, v pravé ruce lilii držící. Že Eliška, choť knížete Bedřicha, také měla svou vlastní pečeť, dosvědčuje listina z r. 1185 a 1186 [1]). Od knížat vlastně Moravských neobjevily se až podnes žádné pečeti, ačkoli zjištěno jest, že Otík Olomúcký r. 1145, Oldřich Olomúcký r. 1174, Václav Brněnský r. 1174, Vladimír Olomúcký r. 1195, Břetislav co kníže Moravský r. 1196 a Spytihněv Brněnský r. 1197 vystavené jimi listiny svými pečetmi potvrdili [2]). Bedřich Olomúcký užíval r. 1100 pečeti svého otce, krále Vladislava.

Postavení knížat Moravských ku knížatům Českým bylo takové, jako jest poměr panovníka suzerenního k jeho svrchovanému pánu, jemuž byli přísahou zavázáni k věrnosti a z jehož milosti v držení měli své úděly [3]). Papežský legát Guido naznačuje tento poměr prostými slovy: „Podřízení Moravy pod knížete Českého [4]). Samosprávní uvnitř svého vlastního území podřízeni byli vrchnímu panství knížat

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 315 a 317.

[2]) Patrno z listin zmíněných roků v Cod. Dipl. Mor. I.

[3]) Vincentii Annal. k r. 1142; u Pertze XVII. 660. Srovn. díl III str. 96 t. d.

[4]) „Moravienses, qui sunt sub duce Boemico.“ Cod. Dipl. Mor. I. 223.

u věcech zahraničných, nesměli tudíž o své ujmě ničeho vykonati, což náleželo v obor svrchovanosti, tedy ani válku vésti ani mír uzavírati s mocnostmi zevními, nesměli také peníze raziti, ani biskupa v zemi dosaditi, nesměli z podstaty svěřeného jim knížectví bez přivolení knížete nějakou část, i kdyby to mělo pouze býti k nadaci některého kláštera nebo kostela, na věčné časy zadati, darovati anebo odprodati. Když Otík I. Olomúcký a choť jeho Eufemia r. 1078 založili klášter Hradišťský ze statků rodinných, musil k tomu kníže Vratislav dříve svoliti; taktéž bylo zapotřebí přivolení knížete Břetislava, když r. 1195 Olomúcký kníže Vladimír témuž klášteru daroval moravskou vesnici Bojanovice [1]). I také po povýšení Moravy na markrabství, čímž země tato zvláštních práv nabyla — markrabě Otík z vlastní svrchované moci jmenuje r. 1184 Olomúckého biskupa Kajima [2]) — i pak tento poměr nebyl zrušen. Král Přemysl Otakar praví v listině pro klášter Velehradský, dle udání r. 1202 vydané, že jen takové úděly a dary klášterům nebo i soukromým osobám postoupené mohou míti právní platnosť, k nimž dostalo se svolení panujícího knížete Českého [3]). O tomto knížatům Českým přislušícím právu panovalo takové přesvědčení, že, když knížata Moravští nějaký dar udělili, obdařenci sami často potvrzení s české strany za podmínku kladli. Když Bedřich, kníže Olomúcký, okolo roku 1169 klášteru Rejhradskému okres okolo Hranic ústně byl připověděl, přišel Břevnovský opat Jindřich, pod nímž toho času Rejhrad byl postaven, žádaje knížete, aby ústně učiněnou připověď nyní také písemně, ale před svým otcem, králem Vladislavem, opakoval [4]). A jelikož knížecí větve rodinné v XII. století tak dobře byly v společném držení statků, jako šlechta vůbec, přichází v listinách také

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 164 a 341.
[2]) Viz str. 54. t. d.
[3]) Cod. Dipl. Mor. II. 12.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 283.

poznámka, že podarování stalo se za svolení matky nebo bratří donátora. Svatopluk daroval klášteru Hradišťskému okolo r. 1095 ves Tetětice a sice, jak listina praví, dle vůle a se svolením své matky Eufemie a svého bratra Otíka. Roku 1198 prohlásil se Vladimír, kníže Olomúcký, že mladší jeho bratr Břetislav s jeho (Vladimíra) přivolením daroval klášteru Hradišťskému les u Oldřišova [1]). Podobné právo přislušelo také knížatům Moravským naproti osobám, ježto v mezích svých údělů dary činily. Soběn, kastelán Znojemský, dává svůj dar, Brněnskému chrámu sv. Petra r. 1088 učiněný, potvrditi svým knížetem, Kunrátem; rytíř Matěj pokládá r. 1107 svá obdaření chrámu sv. Václava v Olomúci a kláštera Hradišťského teprvé za zjištěna, když byli k tomu své přivolení dali kníže Svatopluk Český a Otík II., kníže Olomúcký. Když Imram, Bočkův syn, okolo r. 1145 chtěl klášteru Litomyšlskému darovati některé zboží ve vsích Važanech, Řikovicích a Sudicích, přislušících k údělu Olomúckému, musil sobě k tomu vyžádati přivolení svého knížete Otíka II. [2]) a t. d.

Četné od knížat Moravských klášterům a svým přislušníkům udělované dary předpokládají značné jmění. Jmění to bylo dvojího způsobu: jmění movité a jmění nemovité; k onomu náležely cla, mýta a desátky, k tomuto korunní a rodinné statky. Po pravdě náležela všeliká tak zvaná královská práva (regalia), daň, collecta denariorum [3]) nebo také tributum zvaná, právo k vodám a silnicím, mýto, clo, mince, desátek, honitba a rybaření (k r. 1167) a t. d. knížeti Českému co vlastnímu zeměpánu; roční jeho příjmy páčí se v XIII. století na 100.000 hřiven ryzého stříbra [4]).

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 190 a 350.

[2]) Doklady k tomu v Cod. Dipl. Mor. I. k dotýčnym rokům.

[3]) „Collecta denariorum, quæ per Boemiam colligi solet k. r. 1197. Cod. Dipl. Mor. I. 346. „De tributo per totam Boemiam.“ Tamtéž str. 182.

[4]) Pertz XVII. 228. Rex Boemie habet marcarum centum millia probatarum.

Avšak již od doby vystavení Moravy za údělné knížectví měli také mladší členové Přemyslovců jisté podíly na těchto regaliích, tak na př. Otík I. kníže Olomúcký na mostním mýtě přes Olšavu a v Břeclavě, pak na silničním mýtě v Hradci, a mimo to na zeměpanské minci; Otík III. Olomúcký na mýtě v Jevičku a v Letovicích, Vladimír Olomúcký na mýtě nad Opavou a t. d. Taktéž podíl měli na zemském desátku; nicméně hlavní jejich jmění záleželo v majetku nemovitém. Dle zásady, že všeliké zboží bez vlastníka, a to hlavně lesy, připadá zeměpánu, musily v XII. věku nesmírné trati země býti zeměpanskými. Pamatujme jen na nesmírné lesy pohraničné s jich rozvětvením, sahajícím až hluboko dovnitř země. Vysokou cenu ovšem sotva asi měly, jsouce někdy takořka bez míry klášterům rozdávány, jako na př. lesy okolo Hranic klášteru Rejhradskému r. 1167. Taktéž zeměpanskými byly až do polovice XIII. věku župní hrady a zboží k nim přislušící; správa jejich sice byla podřízena kastelánům, kteří nikoli vždycky vlídně jednali se svými poddanými — okolo r. 1167 opustili tito v Ložici domov i statek, „protože, jak listina praví, nemohli více snésti útisky kastelánů“ [1]); ale vlastním pánem byl předce jen kníže země. Zdá se, že tyto zemské statky nazvány byly jmenem „statky korunní“, alespoň výraz ten přichází v listinách. Král Vladislav nazývá jisté pole „Ostroh“, kteréž roku 1159 Johannitům daruje, „korunním statkem“; kníže Přemysl daruje klášteru Břevnovskému okolo r. 1192 jistou ves, „kteráž královskému fisku“ přináležela [2]). Kníže Bedřich Český daroval r. 1185 Johannitům Pražským mezi podhradím Pražským a Vyšehradem ležící kus půdy, o kteréž praví, „že náleží k jeho koruně“ [3]); zajisté byl to majetek župní, a proto tak nazván, aby mohl býti odlišen od rodinných statků,

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 279.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 335 omylem k r. 1194.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 269 a 307.

koupí, dědictvím, zabavením a t. d. na Přemyslovce přešlých. O takovém zboží zřejmě mluví král Vladislav k r. 1169. „Jsou to vesnice," praví, „které jsem buď za své peníze právně koupil, buď slušnou výměnou získal, buď jiným spravedlivým způsobem podle úsudku velmožů zemských ve svůj majetek převedl" [1]). Z takovýchto vlastních statků sestávala podle výroku knížete Vratislava vysazená r. 1178 Otíkem I. Olomúckým nadace kláštera Hradišťského; tedy Lasčané, Kyselovice, Roščín, Hajčín a t. d., původní to nadace kláštera, byly allodialní zboží knížete Otíka. Kníže Bedřich nazývá r. 1183 Čelovice „svou a svého otce vesnicí" [2]). Taktéž vévodkyně a kněžny měly své vlastní statky; kněžna Eufemia na př. okolo r. 1078 blíže Olomúce, kněžna Adleta před r. 1140 v podhradí Pražském [3]).

Cenu a objem korunních a rodinných statků Přemyslovcův teprvé pak bylo by lze příbližně posouditi, ažby sestaveny byly všeliké Moravskými knížaty rozdarované pozemnosti; neboť nejen kláštery a kostely, také privatníci byli pro zvláštní zásluhy půdou odměňováni, někdy také pozemky rozličným úřadníkům na místě služného vykázány. Takovéto pozemnosti co odměnu za konané osobní služby válečné měli na př. okolo roku 1107 Matěj, a již dříve téhož otec Předa, vladyka Martin obdržel okolo r. 1159 od knížete Kunráta co odměnu podíl na Hrušovanech. Knížecím myslivcům byly okolo r. 1126 za služné vykázány jisté příjmy v Nedakonicích, Tučapech a Drnovicích. Samo sebou se rozumí, že takovéto zboží za služné nebo mzdu dané nebylo dědičné; vystoupil-li poživatel z jakékoli příčiny z užívání jeho, připadlo zase nazpět na vévodu nebo knížete, tak na př. r. 1131 příjmy zmíněných myslivců. Dědičných statků bylo pouze v rodinách svobodníků; ale tu také paní a dcery mohly děditi.

1) Cod. Dipl. Mor. 285.
2) Cod. Dipl. Mor. I. 310.
3) Cod. Dipl. Mor. I. 297.

Svobodníci, pokud se vyznamenávali bohactvím na statcích, tvořili šlechtu zemskou. V té příčině z počátku nerozhodoval původ a rod. Zmizelo-li jakýmkoli způsobem bohactví statků, přestalo také šlechtictví; udrželo-li se po delší dobu v tétéž rodině, zjednalo této zvláštní lesk, právě tak jako důstojenství vrchního župana, přecházelo-li takořka dědičně na členy některého rodu. Bohatá šlechta a nejvyšší hodnostáři tvořili znenáhla stav panský. Na Moravě i v Čechách v XII. století šlechta dle majetku, šlechta dle úřadu, a z těch teprvé šlechta dle rodu, a jelikož objem majetku připouští rozličné stupně, utvořily se také mimoděk rozličné stupně šlechty dle majetku a dle úřadu. Nicméně v Čechách setkáváme se již na začátku XI. století se šlechtou dle zásluhy. Cosmas vypravuje, že jednou Vršovci blíže Rakovníka knížete Jaromíra obnaženého k zemi přibili dřevěnými kolíky skrz ruce a nohy proraženými a pak koňmo nad ním provozovali jakýsi válečný tanec. Přítomný sluha však, Dovora (Hovora) jménem, přivedl prý rychlou pomoc a tak zachránil knížete. Na odměnu tohoto činu byl prý i s dítkami a potomky na věčné časy povýšen do stavu šlechtického „inter nobiles et ingenuos," a jmenován lovčím na Zbečně, v kterémžto důstojnosti nalezali se ještě potomci Dovorovi za doby Cosmy.[1]) Také Bořivoj povýšil okolo r. 1107 mnohé svých přívrženců do stavu šlechtického. V každém případě rozeznávána byla vyšší a nižší šlechta; listiny i kroniky praví, že byli „nobiles primi et secundi ordinis, barones a milites, páni a vládyky," tedy titéž, jenž v X. věku sluli leši a vládykové[2]). Latinský název „comites," hrabata, jest původu německého, i nesouhlasí přesně s podstatou šlechty slovanské, ačkoli často přichází u Cosmy a v listinách moravských; tak nazývají se v zakládací listině kláštera Hradišťského r. 1078 Smil, Předa,

---

[1]) Cosmas I. 34; u Pertze IX. 57.

[2]) Cosmas k r. 1125; u Pertze IX. 129. Cod. Dipl. Mor. I. 304, k r. 1180.

Milota, Bezper „comites," r. 1086 přichází comes Mířeta co držitel Bojkovic, r. 1088 uvádí nadační listina pro Brněnský chrám sv. Petra hraběte (comes) Třebu v Brně co svědka, r. 1126 přichází hrabě (comes) Lutěk v Kroměříři co držitel statků, taktéž hrabě (comes) Hrdibor Černý ve své vesnici Hrdibořice (?) zvané, r. 1146 nalézá se v táboře Rokytnickém hrabě (comes) Tvrdiša, r. 1167 daruje hrabě (comes) Bavor svou ves Ivanovice a co mimo tuto na Moravě v držení má, vyjma jediné místo, kteréž jeho bratrovec Dlugomil zdědil, klášteru Litomyšlskému a t. d. Dle jich postavení měli by comites mezi barones, mezi vyšší šlechtu, snad mezi přední hodnostáře v zemi vřaděni býti, kdežto Mířeta okolo r. 1076 co „miles" knížete Kunráta, jsa v držení zboží v Domašově, Předa okolo r. 1087 co miles knížecí vdovy Eufemie, jsa pánem několika ministeriálů a pozemků blíže Topolan, Soběn okolo r. 1088 co miles a zároveň kastelán Znojemský, pán na Manici u Brna, Heřman okolo r. 1145 co miles Otíka III. Olomúckého, držitel lesa u Říkovic, Miroslav a Ranožír okolo r. 1174 co milites knížete Václava, první držitel prédia v Žacanech, druhý pán na Stonařově, Sedlek, miles Skrbenský (Kirvein) okolo r. 1176 co nadatel chrámu Olomúckého a držitel zboží v Nákle a t. d. počítáni byli, jak se zdá, k nižší šlechtě moravské [1]). Že přináleželi k třídě „nobilium", o tom není pochybnosti; názvy miles a nobilis byly totožné. Spytihněv, kníže Brněnský, nazývá r. 1197 obdarovatele kláštera Třebíčského, Znatu, „svým šlechetným a milovaným rytířem, vir nobilis et miles dilectus Znata." Ostatně vyznačována byla vůbec šlechta zemská slovem „primátové zemští, terræ primates" — slova toho užívá kníže Vladislav k r. 1078, co král nazývá r. 1086 „Všebor meus primas" — nebo „nobiles seniores," jako r. 1169 šlechtu nazývá král Vladislav, anebo jen prostě „nobiles," jako kníže Svatopluk r. 1107, kníže Vladislav

---

[1]) Doklady v Cod. Dipl. Mor. k dotyčným rokům.

k r. 1144 a t. d. Že primátům příslušel titul „dominus“ pán, prokazuje listina z r. 1143, v níž Miroslav nazývá se „quidam de primatibus Boemie dominus Miroslaus [1]).“

Nelzeť nám s určitostí prokázati, které šlechtické rodiny moravské své rodokmeny sledovati mohou až do XII. století. Okolo r. 1055 byly dosti četné. Svatopluk I. povolal 300 šlechticů z Moravy do Chrudímě. Že staří předkové posloupnosť drželi v přehlednosti, jest jisto. Již Břetislavův statut o seniorátu činil takové rodopisné zápisky nezbytnými. Záviseloť na nich ustanovení, kdo po právu má být knížetem Českým; protož se domníváme, že Cosmas, mluvě k r. 1091 o jakémsi „funiculus hæreditatis,“ vyrozumívá tím zaznamenané řady, čili hmatavé provazce posloupnosti. [2]) Tabulka, na kteréž písmem nebo odznaky praotec a pramáti byli zaznamenáni, opatřena byla provazcem, na kterém visely tabulky jich dítek; od těchto vycházelo pak tolik tabulek na provazcích, kolik pokolení čítalo jejich potomstvo, a takto připojovány byly povždy tabulky nové, jak pokolení se množilo, — věru nejpřirozenější to a nejsrozumitelnější funiculus hæreditatis. Jakž by byl jinak mohl bez takové pomoci zakladatel českého kláštera v Teplé, Hroznata, sebe, sama nazvati „Groznata, Dei gratia de primatum Boemie clariori stemmate descendens,“ kdyby nebyl měl po ruce toto stemna, rodokmen, nebo, jak se toho času říkávalo, funiculum hæreditatis? jakž byl by mohl učiniti závětní ustanovení, jakáž shledáváme r. 1197, když táhna do Palestiny příbuzné, pak provdané a neprovdané sestry ve vlasti i v cizozemsku zanechal, jež vesměs chtěl poděleny míti svými statky? [3]) Také zakladatel cisterciáckého kláštera v Sedlci, Miroslav, byl by okolo r. 1143 sotva mohl ustanoviti, aby v případě vymření jeho rodu po meči, „deficiente in linea filiorum hærede,“ celý jeho

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 221. Jireček, Slovanské právo II. 63 a sl.
[2]) Cosmas k r. 1091; u Pertze IX. 97.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 345.

rodinný majetek měl klášteru připadnouti, kdyby nebyly rodokmeny v obyčeji bývaly [1]). Kdyby ve XII. století všem těm rodům bylo nějaké rodové jméno společné, nebo nějaký přízev (prédikát) byl příslušel, pak mohli bychom určitěji mluviti o rodinách moravských, jichž předkové sáhají až do doby námi právě líčené, ale takto nedostává se těchto rodových jmen, a jelikož sporá od majetku odvozená jména měnila se právě podle změny majetku, tento pak hojným změnám podléhá, tuť nezbývá nám k stanovení rodopisu některých rodin jiné pomoci, leč pořádati rody dle přijatých ku konci XII. století znaků, a odtud počínati jich rodokmeny. Ovšem čteme k r. 1197, že svrchu uvedený Hroznata měl již svou vlastní pečeť, tedy bezpochyby jakýsi odznak, rodinný znak; ale jelikož o županu v Bílině, jménem Eppo, se praví, že r. 1043 neměl své vlastní pečítko, a přece župané přede všemi takové míti měli, tuť bude první náležeti k výminkám, druhé k pravidlu [2]).

Dle majetku ovšem jmenovali se někteří páni již ve XII. století, na př. r. 1146 Dřislav z Hradce, r. 1167 Bertold Rudický, Dětleb z Bechyně, Nemoj z Netolic, Dřislav Plzeňský, Zděslav z Kuřímě, Jarohněv Žatecký; také lišili se od sebe jistými příjmeny, jako r. 1183 Hroznata přídavkem Calvus (Holý) a r. 1189 Crispus (Kadeřavý), r. 1107 Hrdibor niger, r. 1185 Bohuše barbatus, r. 1189 Přibislav grossus, r. 1195 Petrus superbus, jinak byla by nastala potřeba v listinách podotknouti, na př. k r. 1199 mezi svědky: Zvojslaus et alter Zvojslaus a t. d.; avšak vše to neposkytuje nám k skutečným rodopisům žádného základu i jest nám se vůbec spokojiti s několika jmeny, jimiž nazvané osoby náležely v XII. věku k šlechtě moravské. V rozdělení podle knížectví čili provincií podává nám je listina r. 1195 na hradě Bítově sepsaná. Dle této uvádějí

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 222.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 118 a 345.

se co svědkové z provincie Znojemské: Arkleb (Hartleb), Mrákota, Bolík, Pastucha, Ortvín, Markvart, Alex, Spytata (Spita), Belen, Janík, Miroslav a Tomík; z provincie Olomúcké: Bohuta, Blud, Sudomír, Předbor, Zděbor, Petřík, Mikul, Sudivoj, Jakub a Zemislav; z provincie Brněnské: Zbraslav, Petr Hrdý, Leva, Diva, Budíš, Bolebor, Ráček, Buděk a Střežimír. Jsou to skoro vesměs ještě staroslovanská jména, kteráž, jakož Cosmas nebo i sám Dětmar praví, mají svůj doslovný čili etymologický význam. Jméno Strachkvas na př. vykládá Cosmas slovy „convivium terribile,“ Dětmar osobní jméno Jaromír slovy „pax firma“ [1]).

Kdybychom směli se odvážiti, kořeny rodu přesně Moravského a v dějiny Moravy hluboko sahajícího přesaditi až do XII. století, tuť byl by to rod potomních Pernštejnů. Roku 1174 přichází na listině knížete Václava mezi svědky vedle Stanimíra, kastelána Jihlavského, a vedle Ranožíra, pána na Stonařově od rodiny Stanimíra založeném, také jistý Gothart. Tento Gothart měl syna, Štěpána, držitele vesnic Tuřany a Petrovice. Olomúcký biskup vyměnil je r. 1208 za Dobravník a Dragník (?); při této příležitosti nazván jest Štěpán „vir nobilis, filius Gotthardi,“ a v podarovací listině markraběte Vladislava r. 1203 pro klášter Hradišťský nazývá se „Stephanus z Medlova“ [2]). Štěpán zanechal několik synů, mezi nimi Vojtěcha, jenž se r. 1214 de Lapide podpisuje, a Štěpána s příjmím „de Zubri“. Tohoto posledního Štěpána soujmenný syn objevuje se r. 1285 s prédikátem z Pernštejna [3]), a tudíž byl by Gothart praotcem Pernštejnů, jenžto nazývali se také z Medlova, de Lapide a de Zubri (poslední dva názvy v 14. století bezpochyby na Auersperg přeměněné — lapis, kámen, vrch

[1]) Cosmas I. 17; u Pertze IX. 46. Dětmar k r. 1004; u Pertze III. 808.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 290 a II. 16 a 49.

[3]) Cod. Dipl. Mor. III. 212, 70 a IV. 296.

[Berg], zubr, úr, [Auerochse] [1])). Zdali pánové z Lomnice Boskovic, Žerotína, Drnovic, Kounic, Kunštátu, Šternberka, Říčan, Švábenic, Drahotúše, Cimburku, Sovince, Deblína, Bílkova, Kravaře (Benešovci v Opavsku) a t. d. také mohou své předky zpět sledovati až do XII. století, to zjistiti bude úlohou rodopisných výskumů. O rodu pánů z Lomnice (Tasovcové u Jihlavy usedlí), z Boskovic a z Kravaře jest to sice zjištěno, ale o ostatních posud ještě záhadno. V XIII. věku setkáme se již s četnějšími, určitějšími rody [2]).

Z těchto šlechtických rodin bráni byli hodnostáři. Slušíť rozdíl činiti mezi úřadníky zemskými a domácími úřadníky knížete. K prvnějším přísně náležejí toliko kastelán, čili představený župy — roku 1187 přichází název župan (supan) v listině [3]) — jehož péčí bylo, brannou mocí pojistiti bezpečnost území jemu svěřeného, (svrchu již zmínili jsme se o útiscích se strany těchto velemocných pánů), pak náležejí sem vrchní sudí (iudex provincialis, cudář), jenž bdíti měl nad neporušitelností majetku i osoby, nejvyšší komoří (camerarius, komorník), jenž měl o správné odvádění poplatků, a villicus (vladař), jenž měl o zdárnou správu státních statků pečovati. Nad těmito všemi, co nejvyšší úřad zemský, postaven byl comes palatinus, falckrabí, jak jej Cosmas k r. 1067 nazývá [4]). Na Moravě z těchto úřadníků zemských známi jsou nám v XII. století následující. Co kasteláné hlavního hradu a hlavního města zemského Olomúce r. 1029 Zvěst, 1130 Hřen a 1174 Časta; co komoří r. 1168 a 1174 Slavibor, 1185 Hrabiše; co nejvyšší sudí okolo roku 1127 Pezpřím a 1130 Chlapěta, 1168 Časta a 1174 Milota; co kastelán Úsovský r. 1107 Mutiš,

---

1) Dobré pojednání „o prvních Pernštejnech“ v Notizenblatt der histor. stat. Section v Brně 1861, str. 61 a 62, dle Palackého, Dějiny I. 2. str. 488.

2) Jireček, Slovanské právo II. 64.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 323.

4) Cosmas k r. 1067; u Pertze IX. 81.

co kastelán Hradecký r. 1146 Dřislav (Drslav), co kastelán Přerovský r. 1065 Smil a 1174 Jaroš, co kastelán v Hodoníně r. 1169 Tvrdiša a 1174 Ratibor, co kastelán Podivínský roku 1174 Tvrdiša a 1195 Ruprecht, co kastelán Brněnský r. 1174 Mojek a 1174 Petr co sudí Znojemský, r. 1088 miles Soběn co kastelán Jihlavský, r. 1174 Stanimír[1]. V témž poměru, v jakém listiny v XIII. věku se množí, přibývá také jmen zemských hodnostářů. Že také jim na místě služného byly statky na Moravě vykázány, o tom není pochybnosti. U Topolan byly pozemky, ježto i v roce 1251, když toto zařízení dávno již bylo zašlo, až posud nazvány byly „území komořích, terra camerariorum in Topolan," důkaz to, že užívání jich zmíněným hodnostářům příslušelo[2]. Ale když za krále Vladislava II. po několik roků Morava zůstala pod vládou královskou nemajíc knížete údělného, jmenován byl pro tuto zemi zvláštní úřadník pod jménem „kancléře Moravského," a hodnost ta vnešena byla na Valentina (Volius). Ještě k r. 1169 činí se zmínka o tomto kancléři, v jehož rukou asi spočívalo vedení veškeré správy zemské[3].

Domácí úřadníci knížecí povstali z knížecího komonstva, čili z onoho družstva, kteréž k osobní obsluze knížete bylo ustanoveno. V X. století byl to comitatus nebo homines, milites, servi, jak kronikáři je nazývají. V Čechách objevují se již za Soběslava I. okolo roku 1130 *dvorní úřady*, ježto okolo r. 1144 a 1165 za knížete a krále Vladislava dospěly podle vzoru německého k svému *úplnému vývinu*, totiž: nejvyšší maršálek, nejvyšší komoří, nejvyšší kancléř, truksas, číšník a vrchní lovčí[4]), pod nímž stáli

---

[1]) Jmena v Monséových zlomcích uvedená zůstala zcela bez povšimnutí. V pochybné listině z r. 1169 (Cod. Dipl. Mor. I. 282) přicházejí ještě: Mutej komoří (bezpochyby Olomúcký) a pak kasteláné: Tvrdiša a Miroslav, r. 1180 jistý Oneš Camerarius, bez bližšího udání.

[2]) Erben, Regest. I. 589 č. 1271.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 283.

[4]) Viz str. 32 pozn. 1 a Cod. Dipl. Mor. I. 277.

„summus venator silvarum“ (1185), lesní pojezdný, hajní (lesní) a pod těmito r. 1197 podhajní (forestarii)[1]. Za knížete Bedřicha přichází r. 1183 také mečíř a r. 1186 villicus. V pozdější době povstali podkancléř 1159 a r. 1194 podtruksas a podčíšník. K sepsání listin ustanoven byl notarius a scriba. Oba stáli pod kancléřem, kteráž důstojnosť v Čechách povždy přislušela proboštovi Vyšehradskému.

Jak dalece dvory knížecí na Moravě za vzor sobě braly toto téměř královské zařízení dvora Pražského, těžko zodpovídati. V XII. věku neznáme žádných domácích úředníků knížecích, kteří by s úředníky knížecími v Čechách užívali podobných titulů, tudíž i knížatům Moravským podobné služby konali, ačkoli nelze popírati, že podobné služby i na Moravě nemohly již za tou příčinou býti nepovědomy, protože, jakož vysoká šlechta mívala své milites, také ráda se honosila jistými hodnostáři, na př. číšníky. Tak činil na př. zakladatel kláštera v Milévsku, hrabě Jiří; ztratilť r. 1185 v bitvě u Lodenice svého číšníka[2]). Hroznata, zakladatel Teplé, měl své vlastní milites, kteříž od něho pozemky v držení měli. Aby těmito darovanými statky nevešli snad v jakýsi, jim nebo opatovi nemilý svazek s klášterem, ustanovil, že opat má je vyplatiti a sice za každého, kdož má pouze jednu araturu, 2 hřivnami, a kdož vesnici má, 5 hřivnami, tak aby pak volně sloužiti mohli, komu by chtěli. Pouze za lesní vsi, v jichž držení byli, nemělo se jim se

---

[1]) „Dedi silvam, circa et infra villas iacentem, quæ vulgariter dicitur Hole, ubi custodes silvæ meæ fuerunt, qui vulgariter dicuntur hayni, quarum villarum culta et inculta ipsemet præsens circuire præcepi Grabysam, summum curiæ meæ venatorem,“ tak mluví kníže Bedřich v jisté listině Johannitů z r. 1183, správněji 1185. Cod. Dipl. „Mor. I. 308. V této listině přichází mezi svědky také jistý Pozden z Pistodub „maior procurator in beneficio Milgost“. Ovšem již v zakladací listině Rejhradské z r. 1048 přichází za Břetislava I. jistý Chuno dapifer a Marquard Castellanus Znojmensis“, avšak listina ta náleží v dobu pozdější.

[2]) Viz str. 57. t. d.

strany kláštera dostati žádné náhrady[1]). Roku 1174 podpisuje Arkleb (Hartlieb) co camerarius biskupa Dětleba[2]). Měla-li tedy vysoká šlechta hodnostáře dle Pražského vzoru, tuť u knížecích dvorů na Moravě podobní hodnostové také asi nebyli věcí neznámou, a sotva budeme na omylu, vyrozumíváme-li k r. 1195 pod názvem beneficiarii Brněnského knížete Spytihněva tyto hodnostáře, hlavně jeho komoří, poněvadž zapisování a vybírání knížecích příjmů náleželo v obor právě tohoto úřadníka a v zmíněném roce jednalo se o otázce, kdo po právu bráti má desátek z polí v Manici u Brna, zdali kníže, jakož v skutku činil, nebo rektor chrámu sv. Petra v Brně, kterýž naň činil nároky, nebo konečně opat Třebíčský, ve jmenu kláštera „Na luhu“ blíže Brna, jemu podřízeného, jenž v té příčině prokazoval listiny knížete Vratislava. Rozhodnuto bylo ve prospěch opata, a kníže vyznal, „že svými beneficiarii byl křivě zpraven“ [3]).

Zvláštní třídu tvořili kaplani knížat a kněžen. Náboženská mysl vyžadovvla toho, aby při dvoře knížecím žil jeden i vícero kněží, kteříž, vynikajíce věděním a vzorným životem, mohli jaksi nároky činiti na lepší beneficia v zemi. Jich postavení na knížecím dvoře jsme vylíčili. Voleni jsou z duchovenstva i světského i klášterního a přicházejí často co svědkové na listinách, tak r. 1078 Svatobor z Brna, pak Benedikt a Petr; žiliť při dvoře Otíka I. v Olomúci. Roku 1086 jmenoval král Vratislav svého kaplana Ondřeje „mnicha dle profesí, ve vědě valně zběhlého, vzornými mravy výtečného“ prvním opatem v Opatovicích. K roku 1187 přichází 9 kaplanů co svědků na listině knížete Bedřicha pro chrám Vyšehradský. Že také často zastupovali místo notáře a listiny, především k rozkazu kněžen, sepisovali, patrno jest k r. 1187. Aby manžela

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 345.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 291.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 338 a 339.

svého, Otíka I. Olomúckého, i po smrti poctila, rozkázala jeho vdova, ušlechtilá Eufemie, aby na den jeho pohřbu jejími kaplany Petrem a Benešem (Benediktem) rodinnému klášteru Hradišťskému byla nadační listina sepsána a seniorem rodu, knížetem Kunrátem, zpečetěna.

Sebéřeme-li vše, co jsme až posud o rozličných stavech pověděli, dohromady, tuť již ku konci XII. století objeví se nám následující jich článkování. První místo zaujímají domini terræ, totiž zbožím a zároveň župními úřady, ježto již počínaly býti dědičnými, obmyšlení velkostatkáři, a pod nimi milites, v jichž čele stojí villicus domini, kterýž s nimi u soudu zasedá. Milites jsou držitelé větších statků, kteří k některému dominu vešli v jakousi osobní zavázanosť, ježto vztahovala se hlavně k jeho vojenské podpoře. Oba stupně zahrnuty jsou slovem šlechta, viri nobiles maiores et minores, a liší se co vynikající třída politickými i ústavnými právy od prostě volného — menšího statkáře, jenž dovedl uchrániti svou volnosť a nyní co rusticus nebo zeman jest označen. Část mnohem větší statkářů menších, sedláků, nalézala se již v úplné odvislosti od pána území a přichází pod názvem homines villæ nebo villarum, kdežto vlastně tak zvaný nevolník na nižších stupních jmenován byl servus, puer, familia, na stupních vyšších příslušník, ministerialis, druho [1]).

Jelikož mluvíme již o stavech XII. století, chceme se také ještě zmíniti o těch, jež za našich dnů „vojáky“ nazýváme. V XII. věku nebylo stavu vojenského vlastně tak zvaného; kdo byl mužem volným, směl zbraně nositi a v čas potřeby byl povolán brániti neodvislosť země třeba i životem. Jelikož říše Česko-moravská od roku 1041 vzdala se všeliké myšlenky, výbojem rozšířiti se za své meze, pečovala tím horlivěji o zachránění své celistvosti. Za tímto

[1]) Tomaschek, Rechte und Verfassung Mährens im XV. Jahrhunderte. V Brně 1763, str. 50 a 51.

účelem považovala svůj řetěz pohorský za hradbu, kteráž ničím neměla býti porušena, odkudž pocházel obyčej, jen několik průchodů v pohoří ponechati a i ty silnou posádkou střežiti. Jak žárlivě bděly Čechy nad touto přirozenou ohradou, prokazuje ta okolnost, že i proti Moravě hlavní průsmyk nad Oslavou a Palavou blíže Libče s české strany zvláštními strážníky čili obchůdci (stráže, chodové) byl uzavřen a jen těm otevřen, kdož se prokázali obzvláštním povolením knížecím k procházení na obě strany [1]). Průsmyky takové nazývaly se také brány zemské, na Moravě jsme se již dříve o nich zmínili [2]). Na Černé Hoře udržel se tento způsob pomezního kordonu až podnes. Každý nepřátelský podnik sousedův bez prodlení od pastýřů horských voláním s kopce na kopec ohlašuje se uvnitř země, a obyvatelstvo bez odkladu houfně se sbíhá k obraně ohroženého místa. Několik hodin postačí k vybouření a k ozbrojení veškeré země [3]). V čas nebezpečí byly na lesnatých cestách záseky zřízeny, nebo zákopy a náspy upraveny a cesty takto neschůdnými učiněny. Kde nebylo takovýchto přirozených ohrad, stavěly se umělé hrady. Pozorujme jejich polohu. Bylyť tak rozděleny a na příkrých výběžcích horských nebo na ostrovech a mezi řekami tak vystavěny, že od jednoho na druhý lze bylo kouřem nebo ohněm znamení dáti k vybouření celé končiny; neboť tam uchýlil se obyvatel uvnitř země s nejlepším svým majetkem, s chotí a dítkami, očekávaje pak na hranicích nepřítele.

Vystavěny byly hrady dle způsobu v zemi panujícího ze dřeva, nebo také „dle římského způsobu“ z kamenu ve

---

1) „Circuitus . . . in silva, que interiacet inter Caslawensem et Brinensem provinciam, in cuius parte habitabant homines, qui vulgo stras (stráž) appellantur, quorum erat officium, quandam viam custodire, ne cui per eam sine speciali mandato principis pateret transitus terram Bohemie ingrediendo vel exeundo“. Cod. Dipl. Mor. I. 227 k r. 1144.

2) Viz str. 133 a 134 t. d.

3) Oesterr. Revue 1863. Sv. VI., str. 338.

tvaru věže. Náspy, příkopy a padací brány (hřebeny) uměli již tenkráte zříditi, také házecí stroje rozličného druhu sestaviti, šípem i lukem, břitkým mečem i kopím zacházeti [1]). Z r. 1177 máme zcela dobré vypsání, jakým způsobem takový hrad na obranu byl zařízen. Když kníže Václav zmíněného roku 1177 očekával se strany vévody Leopolda Rakouského útok na Olomúc, a času více neměl k vykopání nových příkopů, dal ve vší rychlosti brány kamením zatarasiti a zdi vůkol koly a plaňkami obehnati, „muros palis, quos vulgo planchas vocat, communivit.“ Co zbraň k útoku při tomto obležení pro nedostatek těžkých střel sloužily kůly a kameny. Obležení k tomu účelu rozbourali i časť svých zdí a předních hradeb. Že také jedem napuštěné šípy byly v užívání, prokazuje taktéž průběh tohoto obléhání. Jestiť jediné, o němž na Moravě z XII. věku zevrubnějších zpráv se nám zachovalo [2]). Před 35 lety prodělali Moravané před Prahou dobrou školu. Po bitvě nad Vysokou obléhal kníže Kunrát se svým lidem Prahu. Tam užito bylo také šípů zápalných a střel všeho druhu, a přece podle zákonů křesťanských takových a podobných nástrojů bořících proti křesťanům nemělo se užívati [3]). Bitva nad Vysokou jeví již jakési taktické postavení a průběhem dějin již několikrát slyšeli jsme, že Češi i Moravané povždy s dostatek vyznamenávali se nadáním válečného ducha i znalostí věcí vojenských. Pamatujme jen na vlašská

---

[1]) Štíty, alespoň vznešenějších vojínů a knížecích osob, měly vesměs tvar normanský XI. a XII. věku. Dole zahroceny, nahoře polokruhem uzavřeny, a želvovitě zahnuty nošeny byly dvěma nebo třemi řemeny na předloktí. Velikost jejich rovnala se poloviční výši muže. Uprostřed po pravidle vyčníval silný průhrb železný. Jako v pozdější době byly asi již tenkráte opatřeny koží a povýšeným okrajem, jenž sloužil k okrasám všeho způsobu. Toho tvaru jsou štíty na starých malbách kulaté kaply v Znojmě.

[2]) Cont. Claustroneoburgen. tertia k r. 1177; u Pertze IX. 632. Srovn. str. 24. t. d.

[3]) Viz díl III. str. 105.

tažení za krále Vladislava, na uherské a polské boje a tažení křižácké. Národu zbraní a válečné slávy milovnému — Helmond nazývá Čechy muži boje chtivými, Ansbert muži obvyklé udatnosti [1]) — byla taková tažení vítanou příležitostí, a s jakou bázní bavorští kronikáři o nich se zmiňují, prokazuje nám mnich Weingartenský. „Strašný to, Bohem i lidmi rovně nenáviděný národ,“ tak nazývá Čechy, bezpochyby proto, že as poněkud nemírně zahřměli na vrata bohatých spižíren klášterních, když r. 1166 v žoldu vévody Fridricha z Rotenburku proti mladšímu Guelfovi válečně vytáhli [2]). Sloužiti za žold Čechové nikdy se nezdráhali. Pohříchu že není nám po ruce nějaký seznam takového žoldu, abychom z něho seznati mohli výnosnost tehdejšího řemesla vojenského. Kolik v XI. století dostávali císařští lenníci, jest nám povědomo. Bezpochyby že to as bývalo všeobecným měřítkem. Roku 1029 byli synové lenníků, příslušících k Weissenburku a Nordgavě, jakmile vstoupili do táboru císařského dvoru, zavázáni, první rok sloužiti zdarma, po celou tuto dobu neobdrželi nic jiného, leč kožich; v roce druhém měl naproti tomu každý v léno obdržeti 3 královské manses, nechtěl-li, mohl jíti kam se mu líbilo. Dcery lenníků nebyly zavázány k žádným službám námezdným, pouze při taženích do Říma bylo jim povinností, přijíti na Weissenburk a tam po dva dny šatstvo zašívati a podobné práce konati. Nepřipomínají tyto služby na povinnost „aviæ“, kteráž „de uno quoque, castro“ okolo roku 1088 „mensale unum et manuterium unum“, tedy ubrus a ručník povinna byla každoročně odváděti chrámu Vyšehradskému [3])? Ve službě obdržel lenník denně džbán medoviny, půl džbánu vína, pět džbánů piva a dva rozličné chleby. Při tažení do Říma měl každý obdržeti

[1]) Ansbertus, u Dobnera str. 69 a 86. Helmold hl. I. str. 2. Vyd. Lubecké 1659.

[2]) Viz díl III. str. 264 a 265.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 183.

10 liber na penězích, 5 podkov, dvě srnčí kůže, jednoho mezka se dvěma dobře zásobenými vaky, jednoho sluhu k povozu, jednoho k soumarům; z těchto obdržel každý jednoho koně a jednu libru na penězích. Po překročení Alp připadla všecka výživa lenníků na dvůr. Při jiných válečných výpravách měli obdržeti 5 liber na hotově, koně soumara bez nákladu, 5 podkov a 2 kozlí kůže [1]. Nebylo tedy asi příliš trudno oddati se životu ve zbroji. Avšak jednalo-li se o to, aby nepřítel byl ze země vypuzen, tuť musil se každý na své vlastní útraty dostaviti tam, kam ve jménu knížete župan povelel. K válečnému tažení proti nepříteli za hranicemi bylo zapotřebí všeobecného vyzvání, kteréž zase nikdy nesmělo vycházeti z libovůle knížete, nýbrž povždy od obecného sněmu. Bylo-li vyzvání usneseno, pak projížděli hlasatelé zemí, volajíce ku zbrani. Když kníže Břetislav I. ve čtvrtém roce svého panování zamýšlel válečně vytáhnouti proti Polsku, k čemuž již byl obdržel svolení zemské, vyslal hlasatele po vlasti s lýkovým provazem, „aby každý zvěděl, že v případě nedostavení se do táboru naň čeká šibenice“ [2]. Nezbytnost zemského svolení k takovému všeobecnému vyzvání byla spasným nátlakem na ctižádostivé a výbojné choutky mocnářů Česko-moravských, avšak bez odporu také valně přičinila k tomu, že účastníci sněmu znenáhla zlomili samovládní moc panovníka, aniž by k tomu zapotřebí měli zvláštního pergaménu. Státní zásada: „Maiestatem oportet esse armatam“ neměla ještě v XII. století v říši Česko-moravské žádného průchodu.

Bylo-li vyzvání prohlášeno, pak v hlavních hradech zařídily se veřejné verbovny, jaksi menší shromaždiště, na nichž by se příchozí sbírali; neboť podle žup bylo mužstvo seřaďováno. Tutě panoval živý ryk. Válečnými písněmi a příležitostným řečněním jeden druhému dodával zmužilosti,

[1] Dle Gfrörera, Kirchengeschichte VI. 290 a 291.
[2] Cosmas II. 2; u Pertze IX. 67.

aby snáze zapomněl na zármutek, že opustiti mu bylo dům i rodinu. Takovéto válečné zpěvy zaznívaly, když r. 1158 usneseno bylo tažení do Italie [1]). Krvavý prapor byl toho času v Praze vztýčen, a pod ním scházeli se bojovní mužové, jenžto rozděleni jsouce v legie po 1000 hlav stáli pod vlastními vůdci a za rachotu bubnů a zvuků trub [2]) i za provolávání „Kyrie eleison“ táhli do bitvy. Toto provolávání bylo, jak se zdá, velmi oblíbeno. V rozhodné bitvě u Chlumu dne 18. února 1126, v níž padl Otík II. Olomúcký, zapěl vítězný lid Soběslavův co píseň vítězoslavnou své Kyrie eleison [3]). Při nastolení knížat totéž provolávání zaznívalo; rovněž tak v Hnězdně, když mrtvola sv. Vojtěcha byla vyzdvižena. Vypravuje se, že také německé vojsko po krvavé bitvě u bažiny Hronské roku 1080 toto Kyrie eleison zapělo, kdežto kněži při voji jsoucí s velikou nábožností hlasitě modlili se 82. žalm „Pán stojí v obci boží a jest soudcem mezi bohy“ [4]). Také krvavý prapor byl společným oběma národům. Dne 25. dubna 1142 vlála dle zprávy letopisce Vincentia v bitvě na hoře Vysoké „vexilla rosea, signa bellica“ v českém voji; taktéž při vytažení krále Vladislava z Prahy, když r. 1158 táhlo se do Lombardska [5]), a dne 18. května 1159 vypravuje tentýž souvěký kronikář o praporech „imperialia rosea vexilla,“ ježto vlály před branami Milanskými [6]). Ostatně měly Čechy také svůj posvátný prapor, jenž jako u Němců kopí sv. Michala [7]), pouze v dobách největší tísně byl rozvinut. Dějiny zmíňují se o tomto posvátném praporu, ač

[1]) Viz díl III. str. 227.

[2]) Jos. a Herm. Jireček, die Echtheit der Königinhofer Handschrift. VII. Geschichtliches, str. 144 a ssl.

[3]) Viz díl III. str. 10.

[4]) Bruno de bello Saxonico k r. 1080; u Pertze V. 380.

[5]) Vincentii Annal. k r. 1158; u Pertze XVII. 668.

[6]) Vincentii Annal. k r. 1142 a 1159; u Pertze XVII. 660 a 677.

[7]) Giesebrecht, Geschichte der deutschen Kaiserzeit. 2. vyd. sv. I. str. 422.

uznaným obyčejem bylo vztýčiti jej, pouze na jediném místě, a to sice k r. 1126, když Soběslav I. chystal se k rozhodnému boji proti Otíkovi II. Moravskému a Sasíkům s ním spojeným. Tenkráte procestoval Soběslav Čechy, konal ve všech chrámech veřejné modlitby, vyňal z kostela v Občanech korouhev sv. Vojtěcha, a připevniv ji na kopí sv. Václava vytáhl takto do bitvy u Chlumu. „Na den bitvy spatřili oboustranné voje orla vznášejícího se vysoko ve vzduchu, krákajícího proti Sasíkům, jakoby již čichal jejich mrtvoly. Také zazníval zvuk zvonů. Asi sto vznešeným Čechům, proboštům a kapelánům svěřena byla ochrana kopí sv. Václava. Nesl je, jakož obyčejem bylo, neúhonný, z šlechtického rodu pocházející kapelán, jménem Vít, jenž oděn jsa krunýřem i přilbicí, jako druhdy Achilles, náhle unešen radostí zvolal ku svým: „O druhové a bratří, setrvejte, vidím sv. Václava na bílém komoni, v bílém rouše seděti na hrotu svatého kopí a s námi bojovati, jen sami pohleďte.“ „Ale tito,“ vypravuje dále prostoduchý letopisec, „s udivením rozhlíželi se vůkol, aniž by čeho uviděli, poněvadž dle božského dopuštění nikoli všickni, nýbrž pouze nejhodnější tento zázrak spatřiti směli. Avšak vesměs za kanoucích slzí a z plna hrudí, se zraky k nebesům obrácenými a s rukoma rozpjatýma tak dlouho volali Kyrie eleison, až všemohoucí Bůh svým milosrdenstvím a svatým Václavem, naším ochrancem, zvítězil nad nepřátely [1].“ Výtěžek obdrženého vítězství, zajatci, byli ještě roku 1176 za otroky prohlášeni a za dob Břetislava I. do Uher a jiných vzdálených zemí prodáni [2]. Tento způsob, čili lépe nezpůsob, dlouho as se udržel, neboť dle způsobů Otonských mohl právně předvolaný dlužník, nedostavil-li se k roku bez dostatečné příčiny, prodán býti. [3])

---

[1]) Cont. Cosmæ k r. 1126; u Pertze IX. 133. Srovn. díl III. str. 10.

[2]) Gerlaci Abb. chron. k r. 1176; u Pertze XVII. 689.

[3]) Über Eigenthumsverletzungen und deren Rechtsfolgen etc. Jireček §. 33, str. 37. Ius Ottonis.

Že to, co zde bylo praveno, vztahuje se tak dobře k Moravě jako k Čechám, samo sebou se rozumí. Morava toho času neměla ještě žádné vlastní ústavy a kníže Pražský byl tak dobře na Moravě jako v Čechách vrchním pánem války. Vidíme-li, že zbraně moravské obráceny byly proti Čechám, jako za Oty II., Kunráta a t. d., tuť byl to povždy nepravidelný stav věcí, „stav vzbouření, kteréž často stalo se nezbytným, protože knížata Moravští cítili se býti zkráceni ve svých právech a nárocích a na obecních sněmech nemohli jich dosíci.“

Jelikož, jako jsme slyšeli, svolání hotovosti nezáviselo na vůli panovníkově, nýbrž na vůli jeho národu, vysvítá samo sebou, že nutno bylo, národ ob čas svolati. Takovéto k poradě o všeobecných záležitostech zemských svolané shromáždění nazývalo se „sněm, generalis curia, conventus, colloquium generale“ na rozdíl od každoročně, jak se zdá, v určitou dobu se opakujících sněmíků soudních. V listinách označují se tyto soudní sněmíky názvem „commune iudicium.“ Všeobecné sněmy, na nichž podíl braly Čechy i Morava, byly svolávány: při nastolení nového knížete na trůn, v dobách vyzvání do zbraní, pak kdykoli nařízení a zákony, týkající se veškeré říše Česko-moravské, měly býti v poradu vzaty a prohlášeny.

Na těchto obecních sněmech účasť měli bez rozdílu stavu, s jedinou výminkou nevolníků, všickni zbraně schopní Čechové a Moravané, a na sněmu k volbě biskupa Pražského také duchovenstvo. Mimo to nepožívalo toto poslední v žádném ohledu, jako na př. v Německu, nějaké výhrady, nýbrž podrobeno bylo tak dobře obecnému právu zemskému, jako každý jiný volný občan, i bylo v Čechách i na Moravě zapotřebí uplynutí celého století i více, nežli duchovenstvo tak daleko to přivedlo, aby jako šlechta tvořilo v zemi zvláštní stav. Že duchovenstvo k obecným sněmům nebylo povoláno svým stavem, jako as v Německu, nýbrž přístup k nim očekávati musilo od zvláštního provolání

knížete, což nad míru zřídka se událo a za věc velmi neobyčejnou považováno bylo, lze poznati na zemském i soudním sněmu dne 20. června 1130 na Vyšehradě odbývaném, k němuž 3000 mužů se sešlo, „šlechtických i nešlechtických," jak kronikář praví, a nicméně obzvlášť se podotýká, že kanovníci Pražští také byli k němu pozváni [1]), což letopisec jistě byl by pomlčel, kdyby alespoň vyšší duchovní byli k sněmu bývali oprávněni. Jednalo-li se o volbu biskupa, tuť ovšem duchovenstvo musilo také zasedati i platně hlasovati. Duchovenstvo nalézáme na volebním, nad míru pamětihodném sněmu na Dobenině, když r. 1068 po smrti Pražského biskupa Severa o to se jednalo, zdali knížetem navržený Lanzo, anebo knězic Jaromír má se státi jeho nástupcem. Na tomto sněmě zasedali duchovní v řadách vyšší šlechty (comites) [2]). Na obecném sněmě v Praze na jaře r. 1158 neděje se více žádná zmínka o duchovenstvu. Jednaloť se tu o vojenskou posilu milánskou a o schválení přijetí královské koruny z rukou Německého císaře. Perně řečnili tu „nobiles de senioribus Boemiæ," řeči jejich podávají svědectví o velikém vlivu, jejž měli sněmové a v jaké míře se snažili, aby oblomena byla neobmezená moc panovníka [3]). Taktéž svobodně a neohroženě vyslovil se obecný sněm Pražský, když okolo r. 1163 a 1164 král Vladislav hotovil se k polnímu tažení do Uher. Nikdo nechtěl nahlížeti příčinu války Uhrám k vůli, a opět bylo zapotřebí veškeré duchapřítomnosti i výmluvnosti krále, aby odpor, jako r. 1158, konečně se utišil [4]). Na Moravě a to v Brně, odbýván byl první moravský sněm roku 1174. Bylo to po zlomení neobmezené moci krále Vladislava. Morava po dlouhých letech obdržela opět své vlastní knížata a k tomu účelu, jakož i aby knížeti Oldřichovi umož-

[1]) Cont. Cosmæ k r. 1130; u Pertze IX. 135. Srovn. díl III. str. 31.
[2]) Viz díl II. str. 223.
[3]) Viz díl III. str. 228.
[4]) Viz díl III. str. 254.

něna byla válečná výprava do Italie, povoláni byli mimo šlechtu také někteří mužové z vyššího duchovenstva [1]). Jiná na hradě Brněnském odbývaná valná schůze moravské šlechty, k níž také dostavil se biskup a probošt Olomúcký, udála se r. 1197 [2]). Sněm zvláštní čili valná schůze se strany české šlechty padá do roku 1189, kdežto téhož roku v Sadské všeobecný sněm ze všech stavů Čech i Moravy obeslán byl, „aby vyslechl řád knížete Oty“ [3]). Hnedle obšírněji promluvíme o tomto řádu.

O obecných soudech, na nichž zasedali moravští i čeští baronové, „plurimis tam boemis quam moravis baronibus assidentibus“, [4]) dostalo se nám zpráv k rokům 1110, 1176, 1180 a t. d. Přeměna statků, větší darování, narovnání sporů, toť byly předměty takových soudů [5]). Král Vladislav praví r. 1169 zcela zřejmě, že vlastnictví zboží, kteréž Johanitům daruje, získal „iustis modis secundum iudicium nobilium seniorum Boemie [6]). Tito seniorové jsou pozdější páni hospodáři na Moravě, staří kmeti v Čechách. Takové obecné soudy sluší tudíž přísně odlišiti od sněmů obecných, v nichž Čechy i Morava, a od sněmů zvláštních, v nichž pouze Čechy nebo pouze Morava byly zastoupeny; tyto poslední byly jen následek větší neodvislosti, jakouž od r. 1182 na Moravě nelze nepozorovati.

Na obecném sněmu v Sadské knížetem Otou okolo roku 1189 pro veškerou říši Česko-moravskou platně prohlášená statuta jsou jediným a nejlepším zřídlem, ježto nám dovoluje alespoň poněkud v souvislosti nahlédnouti v nejstarší ústavní poměry těchto zemí. Známe je pohříchu jen z konfirmace krále Přemysla Otakara I. z roku 1222 pro

[1]) Viz str. 4. toh. díla.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 348 a str. 112 toh. díla.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 329 a 330.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 292 k r. 1176.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. k dotyčným rokům.
[6]) Cod. Dipl. Mor. I. 285.

Znojemskou, z roku 1229 pro Brněnskou a knížete Oldřicha z roku 1237 pro Břeclavskou provincii [1]), tudíž z doby, kteráž zajisté na původním znění mnohé změny předsevzala, což vysvítá již ze slova „král“ několikráte přicházejícího, za jakéhož se přece kníže Ota nepovažoval a pročež také název ten asi sotva původně napsal. Ovšem i před těmito statuty byly v zemi právní obvyky a zákony, jelikož bez takových stát obstáti by nemohl. Zelenohorský rukopis podává nám toho doklady z dob pohanských a z prvních dob křesťanství zpráva mnicha Fuldského k roku 849, jenž o hraběti Tachulfovi praví, že proto byl od Čechů zvolen za prostředníka v jich boji s Franky, poněvadž znal zákony a obyčeje národu Slovanského [2]). Krom toho známe také ještě starší stanovy na Moravě i v Čechách právní moc mající, jsouť to ona statuta, kteráž kníže Břetislav I. r. 1039 v Hnězdně, stoje vítězně u hrobky sv. Vojtěcha a chystaje se vyzvednouti tento drahocenný poklad, prohlásil a přítomným biskupem Severem pod hrozbou kletby k zachovávání přikázal. Zajímají nás za tou příčinou, poněvadž označují mravní stav tehdejší společnosti; avšak pravého náhledu třeba jen přibližného v tehdejší právní život v Čechách a na Moravě nám neposkytují. Nicméně chceme je zde, za účelem charakteristiky doby, ve volném překladu uvésti.

„První mé a přední ustanovení jest, tak mluví kníže Břetislav před stupni hlavního oltáře k svým vojínům [3]), aby manželství vaše, kteráž až posud podobala se lupanariím, uzavírána byla dle předpisů kanonických, jenžto chtějí, aby manželství bylo nerozlučitelné, i aby muž jen s jedinou ženou a žena jen s jediným mužem se spokojili. Nastane-li mezi manžely spor, jehož následkem se rozejdou, tuť strana, ježto nechce se navrátiti k opuštěnému choti, nemá, jako posud v zemi bylo obyčejem, upadnouti v otroctví,

[1]) Cod. Dipl. Mor. II. 140 (per extensum V. 225), 209 a 325.
[2]) Ruodolphi Fulden. Annal. k r. 849; u Pertze I. 366.
[3]) Viz díl II. str. 124 a násled.

nýbrž osoba taková musí na vždy do Uher vypovězena býti beze vší naděje, že by se mohla vykoupiti a zase navrátiti, jako prašivá ovce, kteráž nepouští se do ovčince, aby ostatní nenakazila. Témuž trestu podléhají panny, vdovy a cizoložnice, ježto ztrativše poctivé jméno a nevinnosť mimo manželství porodily. Neboť jelikož jest jim volno se provdati, není také zapotřebí, aby dopouštěly se cizoložství, nebo aby plod svého života hned v zárodku usmrtily, což jest zločinem nejohavnějším. Žaluje-li žena pro nezasloužené útisky a týrání se strany muže, rozsudiž mezi nimi soud boží, a kdo za vinna uznán bude, ten budiž trestem stížen. Také s vrahy a zabijci budiž takto naloženo. Arcijahen má jména jejich udati kastelánovi (představenému župy, comes), k jehož právomocnosti náležejí, a tento má je předvolati. Kdo by se vzpouzeli, ty nechať uvrhne do žaláře na tak dlouho, až učiní předepsané zadostučinění, ti pak, kdož zapírají, mají žhavým železem nebo očisťující vodou (aqua adiurata, zkouška vodou) k vyznání přivedeni býti. Bratrovrahy, vrahy otců a kněží, a vůbec ty, kdož se ohavnějších zločinů dopustili, udejž arcijahen kastelánovi a knížeti, anebo vypuď je, s vypálenými známkami na rukou i na těle, ze země, aby jako Kajn světem se toulali bez přístřeší a bez útulku. Kdo hospodu (taberna), toto hnízdiště krádeže, vraždy, cizoložství a všelikých jiných hříchů, založí, nebo založenou převezme, ten budiž kletbou stížen, hospodský však budiž na veřejném tržišti k sloupu hanby přivázán, tam biřičem podle libosti zmrskán, ale věci jeho nemají býti zabaveny, nýbrž pouze jeho nápoje vypuštěny, aby nikdo více jeho prokletým chlastem se neposkvrnil. Pijáci, postiženi jsouce při chlastu, mají tak dlouho uvězněni býti, až zaplatí do knížcích důchodů 360 denárů. Trhy v neděli odbývati, jakož posud bylo ve zvyku, má býti přísně zakázáno. Kdo by byl v neděli, anebo o předepsaných od církve veřejných svátcích postížen při těžké práci, tomu nechť arcijahen překazí nejen práci, nýbrž odejme vše, čehož při práci užíval,

ale provinilec má také ještě 300 denárů složiti do knížecí komory. Kdo konečně své zemřelé pohřbívá na polích a v lesích, nechť co zpupník proti nařízením církevním odvede arcijahnovi jednoho vola a do knížecích důchodů 300 denárů, mrtvoly však nechť pochová na společném hřbitově [1])". Takto nařízení Břetislava.

Vedle těchto Břetislavových nařízení, keráž, jak vidíme, po větší části vyňata jsou z práva církevního a více ethické stránky života se dotýkají, objevují se statuta Otova již u větší všeobecnosti. Mluvíť o příslušnosti cúdního soudu, o župních úřadnících, o době zahájení soudu, o předvolání, o trestných činech, o důkazech, o trestech a t. d. Určena byla, jako již jejich nápis prokazuje: „Iura Županorum et nobilium omnium" [2]), pro župní soud, iudicium provinciale, curia, cuda, poprava, neboť v XII. století, tedy za doby zřízení župního, byly v Čechách a na Moravě tyto dvě soudní stolice:

1. Slubný súd, jakýsi druh soudu lidu, v němž rozhodovali o menších právních přích soudcové ze středu národa povolaní. Jednoduše nazvati by se to mohlo: iudicium arbitrarium [3]).

2. Župní soud, cúda. Cúda zasedala ve dvou odděleních. Jedno složeno bylo z župního soudce, iudex provincialis, cudarius, cúdař, popravce, z župana a z pánů župních, páni, nobiles, druhé pak z vladaře (villicus) a z nižší šlechty župní, z vládyk, milites. Právomocnosť soudu župního vztahovala se k takovým porušením práva a k takovým právním sporům, ježto nebyly ani odkázány slubnému súdu, ani vy-

---

[1]) Cosmas k r. 1039; u Pertze IX. 69.

[2]) Cod. Dipl. Mor. II. 209.

[3]) Tomaschek, deutsches Recht in Oesterreich str. 6, domnívá se, že výraz „Slubný súd" nic jiného nevyznamenává, leč právo strany, volně a bez námítky užiti svého vlastního zastoupení, aniž by vázána byla na soudní řízení, zejména na drahé jednání Svodu. Palackého opačných názorů lze se dočísti v téhož Dějinách I. 2. str. 276 a 323 ssl.

hraženy pro soud zemský. Příslušnosť jeho řídila se podle výše ceny sporné věci [1]). A pro tento soud sepsána byla statuta Otova. Uvedeme je zde podle Otakarova potvrzení pro Brněnskou provincii z r. 1229 [2]).

§ 1. „Všecky dědičné statky (allodia), ježto za doby knížete Kunráta [3]) až po nynější časy bez všeliké námitky nalézaly se v právním a klidném držení šlechtických osob, nechť náležejí k vyšší nebo nižší šlechtě, mají také na budoucí časy zůstati v nerušeném a pokojném držení těchto majetníků."

§ 2. „Žádný komorní posel (soudní sluha) nemá nikoho bez svědectví těch, jichž se týče, obesýlati; zejména má každý takový provázen býti poslem kastelána, poslem soudce a krom toho dvěma poctivými lidmi z nejbližších vesnic. Vyjde-li komorní posel, třeba i sám druhý nebo třetí, na obsýlku, a byl-li při tom zabit, zůstane smrť jeho bez pokuty."

§ 3. „Byl-li zloděj postižen u šlechtice, nebo u někoho, jemuž ves (kde krádež se udála) náležela, a ten odevzdá zloděje župnímu soudu, tuť tento vezmiž všechen jeho majetek, hrdlo jeho však propadniž trestní moci knížete."

§ 4. „Byl- li zloděj na některém místě při činu postižen a oběšen, připadne celé jeho jmění na knížete, až na požitky posud na poli jsoucí." — Okolo roku 1159 daroval král Vladislav Johanitům Pražským českou vesnici Letky i s vinohradem a příslušenstvím s tím doložením, že

[1]) Doslovně z Jirečka, über Eigenthumsverletzungen, str. 4.

[2]) Rozvržení na paragrafy nejprvé podal H. Jireček ve svém důkladném spise: Ueber Eigenthumsverletzungen und deren Rechtsfolgen nach dem altböhmischen Rechte. Ve Vídni 1855. Abychom juridické výrazy v překladu správně podali, vešli jsme v poradu s naším přítelem, radou vrchního soudu dr. Beckem, kterýž tedy o doslovný překlad má zásluhu největší.

[3]) Že zde kníže Ota (1189 až 1191) má se rozuměti, víme z dílu III. str. 192.

patřívala jistému Borovi, jenž byl v Praze oběšen. Roku 1187 ustanovil kníže Bedřich, že, když některý z poddaných chrámu Vyšehradského propadne trestu smrti, všecko jeho jmění kostelu, ale hrdlo jeho provazu náleží. Roku 1188 taktéž připadl Johanitům majetek dvou provazem popravených, králem Vladislavem zabavený a pak v dar daný [1]). Vůbec zabavení statků nebylo nic neobyčejného. Mutina ztratil své jmění roku 1096 [2]).

§ 5. „Spáchaný zločin (na př. žaloba pro krádež a oloupení za noční doby), nárok zvaný [3]), nesmí vyšetřován býti, leč bylo hodnověrnými svědky prokázáno, že majetek v ztrátu přišel, vyjma případy, že čin spáchán byl v lese, nebo na místě odlehlém, nebo na některém hostu (cizém kupci). Dříve nežli takováto obžaloba se připustí, musí býti oznámena příslušnému soudu župnímu, totiž soudci, kastelánu a ostatním úředníkům.“ — Slovo nárok objevuje se v pravých listinách (nepřihlížeje k listině Litoměřické z roku as 1057 [4]) poprvé r. 1187, kteréhož roku kníže Bedřich z nároku knížecí komory od jistých obcí přicházející pokuty odkazuje chrámu Vyšehradskému [5]).

§ 6. „Kdykoli nějaký chudý ve své vlastní záležitosti co žalobník přijde k soudu, nemá se mu pod žádnou záminkou oděv vzíti.“

§ 7. Žádný udavač, slídič, sok, nesmí někoho soudně žalovati, leč by s to byl prokázati škodu svědectvím sousedů. Byl-li však svědectvím celé obce usvědčen křivého udávání,

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 159, 324 a 325.

[2]) Cosmas k r. 1096; u Pertze IX. 103.

[3]) „Nárok, quod latine vocatur accusatio furum vel nocturnorum prædonum“. Cod. Dipl. Mor. II. 143 k r. 1222. „Si .... aliquo pro latrocinio incusetur, quod boemice nárok vocatur“. Tamtéž str. 20. k r. 1228.

[4]) Erben, Regest. I. 52.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 323.

má býti kamenován [1])." — Na Černé Hoře dle Jirečka [2]) až podnes panuje tento staroslovanský obyčej, dle kteréhož ukradené věci dávají se, za přislíbení odměny za vyzvědění, vyhledávati třetí osobou, sok, investigator, meldfech, delatura. „Domnívá-li se kdo, že zná nepoctivého majitele některé věci, tuť dá jej s pomlčením svého jména vyslancem vyzvati, aby věc tu vlastníkovi navrátil anebo s ním se vyrovnal. Vyzývatel nazývá se v srbštině sok, vyslanec sokódržica. Vyzvaný buď s napomenutím souhlasí, vyrovná se s vlastníkem a složí zároveň plat za udání, jenž sokovi sokódržicou se odvede, anebo vyzvání sokovo zůstane bez účinku. Vlastník v posledním případě zvýší až po jistou míru, kteráž nesmí býti překročena, mzdu za udání, a sok opětuje své vyzvání. Zůstane-li toto opět bez úspěchu, tuť vystoupí veřejně i udá před soudem důvody svého podezření. Výsledkem toho jest, že obžalovaný, byl-li z činu usvědčen, musí věc navrátiti, nebo cenu její nahraditi a mzdu za udání zaplatiti, jakož i pokutu složiti, naproti tomu však, prokáže-li se obžaloba sokova neodůvodněnou, obdrží za náhradu křivého podezřívání mzdu za udání, kterouž sok složiti musí." Takto Jireček o soudním jednání až podnes

---

[1]) Tomaschek, deutsches Recht in Oesterreich str. 9. č. 1 překládá: „Erbrachte der öffentliche Ankläger, sok, gegen Jemanden die peinliche Anklage des Diebstahls oder Raubes (nárok), und der Beklagte bewies ihm durch Zeugen, dass er die Sache auf dem öffentlichen Markte gekauft habe, soll der Erstere gesteinigt werden". K našemu pojmutí tohoto místa domníváme se nalézati parallelu v listině Otakarově ze dne 10. března 1222 (Erben, Regest. I. 302 č. 651), kdež psáno stojí: „Volumus et præcipimus obseruari, ut homines omnium ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum, qui de furto vel alio maleficio incusantur, nonnisi per vicinatus testimonium se expurgent, et falsus accusator nobis in 300 Denariis condempnetur". Jak Palacký pojímá „commune forum" — nazývá je porotou — viděti lze z Časopisu česk. mus. r. 1837, seš. I. str. 95; opět vytištěno v Palackého Dějinách I. 2. str. 323.

[2]) Jireček, über Eigenthumsverletzungen, str. 19.

platném na Černé Hoře. Není tudíž sok nic jiného, nežli osoba prostředkující, jenž za mzdu z pronásledování zloděje činila jaksi svou živnost, a proti němu žalobu vznesla. Přísný trest kamenování byl, jak se zdá, pouhý následek častého křivého obžalování. Okolo r. 1222 byl již tento trest smrti přeměněn na pokutu peněžitou.

§ 8. „Má-li se kdo podrobiti očistě vodou, tuť pouze kněz a jeho příručí (cooperator) mají jej spustiti do vody. Stojí-li Bůh při něm (t. j. dopadne-li soud boží v jeho prospěch), zaplatiž dva denáry soudci a 14 knězi. Svlékl-li již se sebe oděv, ale zdráhá se zkoušku podstoupiti, zaplatiž kaplanovi 7 denárů a stařeně dva." — O způsobu účasti stařeny, „vetula," nezachovalo se ani nejmenších zpráv; bezpochyby musila býti po ruce, když ženy měly se podrobiti očistě vodou.

§ 9. „Stojí-li šlechtic, nejsoucí ministeriálem (druho), v obžalobě, jenž sluje nárok, může také sluha, puer, na místě jeho podrobiti se božímu soudu, ale zaplatí, dopadne-li soud proti němu, tomuto poslednímu 200 denárů."

§ 10. Vede-li se řízení svodné, svod zvané, musí přítomni býti posel župana, zemského sudí, vilika a komořího mimo jednoho nebo dva muže ze sousedství, a svod nesmí dále nežli až k třetímu předchozímu veden býti, u tohoto má se svod zastaviti, a byl-li pohnaný usvědčen, tuť zaplatí 200 denárů do komory krále (sic, podle konfirmace krále Přemysla Otakara), a učiní tomu, kdož svod započal a p ó v o d sluje, (tedy vlastníkovi poškozené nebo odcizené věci) plnou náhradu." — „Svod jest takové řízení, jímž držení odcizené věci poukázáním na nejblíže předchozího majitele svádí se na prvního nepoctivého získatele. Každý držitel věci jest povinen, vlastníkovi jejímu, póvod, iščec zvanému, jmenovati držitele předchozího, kdož tak učiniti nebyl s to, již za tou příčinou považován byl za získatele

nepoctivého [1]).“ Také tento právní název, jako nárok, objevuje se okolo r. 1057 a pak r. 1187 poprvé v listinách [2]).“

§ 11. „Odcizil-li kdo hřebce, klisny nebo voly, krávy nebo jiné větší věci, má býti výše škody od těch, jimž právomocnost jest přenechána, pod jejich přísahou věrně a a svědomitě oceněna, a podle toho (secundum hoc) mají pak žalobníci býti připuštěni,“ (t. j. podle výše ceny sporné věci má se ustanoviti, zdali žaloba náleží před soud župní anebo před slubní súd).“

§ 12. „Zloději, jejich společníci a pomahači mají stíženi býti týmž trestem (jako zloději).“

§ 13. „Slubný súd (soud lidu) má volně a neobmezeně jednati, kdykoli se o kozu, ovci a podobné jedná, nikoli

---

1) Jireček, über Eigenthumsverletzungen, str. 17 a 18, a v porovnání s jinými slovanskými i německými právy, Slovanské právo I. str. 173 ssl. a II. str. 215.

2) Jestiť svod tolik, co devolutio culpæ in alium, po německu: das Schieben auf einen Andern. Článek 66 městského práva Jihlavského překládá tudíž slovo to zcela správně, když mluvíc o Anefangu praví ... „et ad illum vult deducere, quod dicitur in vulgari Schuben“. Jest to tolik, co interciare, intertiatio, Dritthandverfahren německých práv národních. Obzvlášť ukazuje slovo „ducere, deducere“ v Jihlavském právu městském k zvláštnímu jednání starého práva saského, dle kteréhož vlastník věci dovedl Anefangenta do bytu předchozího držitele. I toto, jako statuta Otova zastavuje obcházení u třetího držitele předchozího. V takovém obcházení musili býti přítomni poslové soudu, sousedé a, jak se zdá, také podezřívaní. Společným jejich svědectvím provedeno bylo konečně usvědčení třetího podezřelce. Za vinna uznaný byl povinen vlastníkovi (povodovi) škodu nahraditi, a zaplatil mimo to 200 denárů do královské komory. Také podle práva Jihlavského, jenž se v té příčině zcela shoduje s panujícím v zemi obyčejem, byl průkaz veden svědectvím sousedů. Svod byl jedním z hlavních zřídel příjmů zemepanských. Dle četných listin immunity se týkajících převáděn byl na kláštery a kostely, tak na př. k r. 1057, 1187, 1204, 1205, 1211, 1220, 1221, 1228, 1229 a t. d. (Doklady v Erben, Regest. k dotyčným rokům.) — Tomaschek, Deutsches Recht in Oesterreich str. 9 a 10.

však, je-li kráva, vůl, kůň nebo jiná větší věc předmětem sporným [1]).“

§ 14. „Věci-li, nepatrné, jako plášť neb něco takového, ukradeny byly, není zapotřebí ohlásiti to župnímu soudu; odcizen-li byl však vůl nebo jiný potažný kus dobytka, oznámeno to budiž župnímu soudu.“

§. 15. „Také když někdo na cestě s trhu nebo jinde byl poraněn, má se to taktéž ohlásiti soudu župnímu.“

§ 16. „Postížen-li byl šlechtic při krádeži a oběšen, i nemá-li dětí, tuť má jeho pozůstalosť králi připadnouti, ale byl-li zloděj postížen při samém páchání činu, podrží jeho manželka třetinu,“ — on však propadne soudu i může bez průtahu přikročeno býti k odsouzení. Zloděj propadl hrdlem, jeho jmění propadlo, a darován-li mu byl z milosti život, tuť přece ztratil svobodu [2]).“

§ 17. „Kdokoli, buďsi šlechtic buďsi sedlák, zabije druhého, složiv 200 denárů k župnímu soudu vystěhuje se jinam a hleď milost obdržeti, avšak choť jeho nechť zůstane v nezkráceném a plném držení jmění.“ — Výplata z činu, jako v Německu, podle práva slovanského, neměla tedy místa, neboť před soudem všickni jsou sobě rovni; nýbrž odškodnění poraněného nebo rodiny zabitého přenecháno jest dobrovolnému srozumění. Zabijce má se na tak dlouho odstraniti, až se podaří, takovéto narovnání docíliti; zatím nesmí se manželce jeho nic státi [3]). K vypátrání vrahů a zlodějů byli psi cvičeni, ježto za tou příčinou nazýváni byli slídící psi. Užitečnosť jejich seznali jsme při spiknutí zosnovaném proti knížeti Soběslavu I. roku 1130. Jen jejich

---

[1]) K objasnění tohoto článku viz co svrchu na str. 223 o „Slubném súdu“ bylo praveno. Celý tento čl. 13. nenalézá se v otisku Otových statutů Bočkem obstaraném v Cod. Dipl. Mor. II. 210. V Erben, Regest. I. 349 se nalézá.

[2]) Jireček na u. m. str. 24.

[3]) Tomaschek na u. m. str. 13.

pomocí polapen byl jeden z najatých vrahů, jenž již se domníval býti v bezpečnosti [1]."

§ 18. „Nemá-li kdo synů, a to ani jediného, avšak má dcery, tuť dědictví připadne těmto po rovných podílech; ale kdyby i těch nebylo, přejde na nejbližšího dědice [2]." — Tomaschek dokládá k objasnění: „Dle tohoto odstavce nastupují, není-li synů, také dcery v pozůstalosť ležící, a to po rovných dílech, a kdyby i těch nebylo, nejbližší příbuzní. Dcery v dědičném právu stojí sice za syny, ale nikoli za celým příbuzenstvem mužského rodu, jakož také bývalo ve všech starogermanských právech národních, vyjma toliko: lex Salica, lex Ripuariorum a právo durynské. Jelikož § 16. připadnutí nemovitého jmění zloděje na panovníka obmezuje ve prospěch třetiny manželce připadající, lze z toho souditi na dědičné právo manželky k třetí části pozůstalosti manželovy [3]."

§ 19. „Byl-li odcizen tažný dobytek, nebo sluhové (otroci) nebo včely ukradeny, tuť má se obviněnec očistě se žhavým železem, totiž žhavou radlicí, podrobiti [4])" — t. j. ten, kdož se měl očistiti, musil bosou nohou přejíti po rozpálených radlicích. V ustanoveních Břetislavových z r. 1039 uvádí se boží soud žhavého železa co očisťovací prostředek při zabití."

§ 20. „Byl-li kdo při porušení domácího práva, výboj zvaném, oloupen, nechť obviňuje, koho chce, a pro násilné poškození svého jmění, hrdost zvané, nechť jmenuje, koho chce, i má se při tom šetřiti starých obyčejů [5])." — Jireček

[1]) Viz díl III. str. 30. Pak Cont. Cosmæ k r. 1130; u Pertze IX. 135.

[2]) O staroslovanském právu dědičném psal Wocel: O staročeském dědickém právu; v Praze 1861 a tu str. 26 ssl.

[3]) Tomaschek, na u. m. str. 15.

[4]) Krádež koně, úlu včel, konečně čtyrletého vola byla obzvlášť přísně trestána také dle Lex Saxon. IV. 1. 2. 6. smrtí. Tomaschek na u. m. str. 11. Pozn.

[5]) V českém překladu spisu „Manipulus iuris Brunensis" z r. 1631 překládá se „výboj, incussio" slovy „výstupek, který slove vpád na dům".

vykládá tento odstavec takto: „s násilím na majetku provedené přepadení obydlí, čili vloupení, nazývá se v případě pouhého zničení věcí **hrdost** (grdost), v případě současného oloupení pak **výboj**, násilí, vis, violentia, excussio. Nebyl-li přepadený s to, aby protivníkům výdatně se opřel, musel přece hleděti, vysláním poslů, hlasitým voláním o pomoc a pod. sousedstvo uvědomiti o tom, co se děje, po spáchaném činu pak sousedy přivolati, a jim učiněnou škodu prokázáním roztříštěného nábytku, vypáčených komor a pod. před oči přivésti, aby s to byli, v té příčině svědectví vydati před komorníkem [1].“

§ 21. „Kdožkoli by přejel stanici mýtní, anižby k tomu zplnomocněn byl mýtným, anebo anižby mýtné byl zaplatil, nemá jináče pokutován býti, leč dvojnásobným zaplacením mýtného, a mimo to zaplatiž pokutu 60 denárů.“

§ 22. „Kdož v potažném koni k cizímu vozu zapřaženém pozná svůj majetek, nepotřebuje za vůz a věci na něm se nalezající soudci více zaplatiti, než 60 denárů,“ — načež jak se zdá, zloděj ztratil vůz i náklad, a tyto připadly oloupenému co náhrada škody, začež 60 denárů zaplatil soudci.“

§ 23. „Nalezne-li kdo u třetí osoby koně s nákladem, tuť nemá si ho soudce přivlastniti, nýbrž s 60 denáry se spokojiti [2].“

§ 24. „Byl-li kdo k soudu pohnán a před soudem prokáže své právo, nemá ani vřez (výživu komořího), ani póhonné (t. j. poplatek za předvolání), nýbrž pouze (soudci) dva denáry složiti, kteréž obyčejně pomocné slují [3].“

§ 25. „Taktéž na všeobecný pokřik, nastojte zvaný, nikdo není povinen ku pomoci spěchati, jinak-li z vlast-

---

[1]) Jireček, na u. m. str. 26 a 27.

[2]) Jireček, a to vším právem se domnívá, že na místě „equum vulneratum“ má se čísti: „equum honeratum.“

[3]) Výklad slov „vřez“, incisio, zaříznutí, kteréž soudní sluha musil udělati na dveřích pohnaného a pak na zvláštním vrubu, „pó-

ního pudu nechtěl tak učiniti," — t. j. před vydáním tohoto řádu byli sousedé na pokřik „nastojte, vlastně nestojte, nolite stare, nezůstávejte státi, nýbrž spěchejte ku pomoci," povinni, přikvapiti a přispěti k zatčení zločince anebo k vypátrání jeho stopy. Jelikož tato povinnost byla tak přísná, že v případě neuposlechnutí sousedé poškozenému musili utrpěnou škodu nahraditi, tož byla tímto zákonem tato obtížná povinnost zrušena [1])."

§ 26. „Byl-li kdo pro svůj vlastní majetek, nechťsi jest movitý nebo nemovitý, k soudu pohnán; nesmí ani soudce ani zeměpanský villicus o své ujmě vejíti v držení dotýčného zboží, nýbrž nechť ten, kdož pro to zboží byl k soudu pohnán, podrží je pokojně i na dále, až tato právní záležitost rozhodnuta bude výrokem soudním."

§ 27. „Ztratí-li se stopa po ukradené věci u některé vesnice, tuť přece ves ta za tou příčinou nižádným způsobem nesmí býti pokutována." — Příčina tohoto zákonu spočívá v bývalé povinnosti, zloděje stíhati na čerstvé stopě, „sled". Okradený totiž, sebrav několik poctivých mužů svého sousedstva, strana, kopa, vyšel s nimi po stopě, slědom ženut. Vedla-li stopa v okolí některé vsi nebo do něčího dvorce, tož vyzvána byla ves anebo obyvatelé statku, odvoditi ji od své honitvy (okršlek obce), nebo od domu. Když se vyzvaní zdráhali vyhověti tomuto požadavku, nebo se i protivili vyslancům a je ztrýznili, anebo když chtěli stopu (sled) zahladiti, tuť bylo od strany zjištěno, co se událo, cena ztráty vlastníka byla odhadnuta a obyvatelé obce nebo domu zavázáni, škodu vespolek nahraditi a mimo to pokutu složiti [2]). Nuže tato zavázanosť zákonem svrchu uvedeným byla navždy zrušena."

honné" — poháněti k soudu — a „pomocné", manus propter adiudicatum ius, pročež také „přisudné" — podávají Erben, Regest. I. 810 a 811. Jinak, a jak se zdá správněji Jireček, Slovanské právo II. 226 a 227.

[1]) Jireček, Ueber Eigenthumsverletzungen, str. 15.

[2]) Jireček, na u. m. str. 19. doslovně.

§ 28. „Žádný hajný nesmí někomu na cestě nebo na trhu věci zabaviti (když tento dováží cizí dříví), může však učiniti tak, dopadne-li ho při kácení stromu. Při tom (t. j. podal-li hajný žalobu) nemá soudce nikdy (proti pachateli pychu, jako to dříve bývalo) vynésti rozsudek na 600 denárů, nýbrž toliko na 60.“

§ 29. „Mimo to nemá soudce nikdy při soudu sám zasedati, nýbrž zároveň s kastelánem a několika šlechtici. A když villicus vede soud, nemá se nikdy za příčinou vynešení rozsudku vzdáliti ze soudní síně, nýbrž zasedaje s vládyky (milites) se poraditi a soud vynésti.“ — Zde máme svrchu zmíněná dvě oddělení župního soudu. Při jednom vedle soudce (judex) a župana zasedali nobiles, a při druhém milites s vladařem a soudcem [1].“

§ 30. „Přišel-li čas k zahájení soudu a jsou-li přísedící přítomni, ale villicus nechtěl by přijíti; tuť soudce s vládyky sám odbývejž soud.“

§ 31. „Líčení pře má se od soudce a vladaře odbývati vždycky ráno a nikdy v době večerní. [2])

§ 32. Byl-li kdo, nechť jest to sluha (homo) vládyky, soudce nebo vladaře, na veřejné silnici usmrcen, tuť z toho obyčejně vzejde veliký zmatek; kladou se obyčejně peníze, zlato a stříbro (k zabitému za pokání). V případě tom má jak žalobník, tak i pán, (jenž sluhu ztratil) k svatým ostatkům (super sancta Sanctorum) přisahati.“ — Srozumitelným stává se toto ustanovení podle prastarého obyčeje slovanských národů, za každý v některé obci spáchaný zločin veškeré členy této obce činiti zodpovědny, čemuž obyčejně říká se „věra i záruka, společná ruka, fideiussio universalis.“ Tato společná ruka náležela mezi právopolicejní zařízení k ochraně majetku, tak dobře jako povinnosť sousedů k pro-

---

[1]) Viz str. 223 t. d.

[2]) To udrželo se v Jihlavské ranní rozpravě, maniloquium, matutinum colloquium. Tomaschek, na u. m. str. 7, pozn. 3.

následování zločince, nebo jako župní a pomezní stráže. Trest záležel v pokutě peněžité, generalis venditio. Snadno lze sobě pomysliti, jak obtížné bylo toto břímě, a jaké poděšení a zmatek nastal, kdykoli zvěsť se roznesla o spáchaném v obci zločinu [1]).“

§ 33. „Byl-li kdo pro dluh k soudu pohnán, a nepřišel-li k první soudní lhůtě, prodán budiž; jinak-li neprokáže zákonnitou překážku svého dostavení.“ — Tomaschek neostýchá se, prodej vztahovati k samé osobě dlužníka, jakož dle římského práva věřitelovi volno bylo, dlužníka, jemu přiřknutého po vypršení jisté doby buď zabíti buď prodati [2]).“

§ 34. „Také sluhové šlechticů, nechť cestují co poslové nebo ve vlastních záležitostech, anebo také na trh, mají pouze na starých, ale nikdy na nových mýtnicích poplatek zapraviti.“

§ 35. „Dále nikdo není zavázán předstoupiti před stolici soudní, aniž by byl dle zákonu z domu pohnán.“

§ 36. „Kdyby villicus královský bez předchozího výroku soudního někoho zabavením stíhal, nechť tresce to král mocí svého práva; učinil-li tak villicus komořího, budiž pokutován jednou hřivnou zlata; dopustil-li se toho dominus (župan), budiž z trestu sesazen s úřadu.“

§ 37. „Souboj (na obušce, campiones), obyčejně kyj zvaný, připuštěn má býti pouze naproti cizincům,“ — protože sám jest cizého původu.“

§ 38. „Avšak nedotknuty těmito zákony zůstávají privileje duchovních osob, jež byly od knížat obdržely, jakož i práva a všecka kostelní nadání duchovníků, vše to řídí se zákony kanonickými.“ — Takto statuta Otova. Ustanovení posléze uvedené prokazuje, že roku 1159 do Čech a

---

1) Jireček a Tomaschek na u. m. str. 13 a 4.

2) Tomaschek, na u. m. str. 15.

na Moravu přinešená sbírka dekretalií Gratianových byla již v plné moci práva [1]).“

Všeobecný dojem těchto v Čechách a na Moravě v právní moci jsoucích statutů jest ten, že jest to znenáhla vzrostlá sbírka čili kompilace nejrozmanitějších, povždy skutečným případem vyvolaných zeměpanských nařízení — stav to věcí, jakýž co zcela přirozený uznán býti musí u národa, jenž, jsa sobě vědom své síly, nejpřímější a vroucí účasť béře na veřejných, a obzvlášť na svých vlastních záležitostech právních. Právě tato součinnost při svém dobru i zlu měla podstatný vliv v první řadě ovšem na provádění práva, ale pak také na vývin zákonodárství, pročež není divu, že v právu z obyčeje a zvyku, ježto přešlo do uvedených statutů, nemůže řeči býti o jakési soustavě [2]). Již nápadná okolnosť, že v těchto statutech na žádném místě o Němcích zmínka se nečiní, kteří přece, jakož víme, byli již v zemi usídleni a vlastními zákony opatřeni [3]), musí nás přesvědčiti, že nemáme před sebou v soustavu spořádané všeobecné zákony zemské, nýbrž právě jen kompilaci práv obyčejových. Chce-li tudíž právník podle této směsi, jejíž podobnosť se srbskými zákony knížete Štěpána Dušana Palacký nade všecku pochybnost prokázal [4]), správně souditi o právnictví a celém jeho pochodu, tuť nezbývá mu ničeho jiného, leč porovnati statuta Otova s pozdějšími právními zásadami říše Česko-moravské a z toho teprvé jakousi soustavu utvořiti. Jak by se to díti mělo, prokázal důkladné i určitě dr. Hermenegild Jireček ve svém námi tak často použitém spise: „Ueber Eigenthums-

[1]) Viz díl III. str. 238.

[2]) Rockinger, Ueber Formelbücher str. 4.

[3]) Do veřejného života na Moravě vešlo německé právo, ius theutonicum, kteréž pod jmenem „Burgrecht“ tak velikou úlohu hraje, teprvé v plné své platnosti v době Otakarské. O „burgrechtu“ jest dobré pojednání od Hessa ve: Sitzungsberichte der kais. Akad. d. W. Díl XI. 761 a ssl.

[4]) Palacký, Dějiny I. 2. str. 297 ssl.

verletzungen und deren Rechtsfolgen nach dem altböhmischen Rechte." Ve Vídni 1855. K tomuto výtečnému dílu poukazujeme čtenáře, avšak dovolujeme sobě připomenouti, že v statutech Otových na trestuhodné činy ustanovené tresty daleko nedosahují počet těch, o nichž v kronikách a také i v listinách zmínka se činí. Snadno pochopitelno; statuta vyznačují co skutky trestu podléhající pouze: Zabití, v mluvě právnické hlava čili glava zvané, poranění, krádež a loupež, hrdost (Heimsuchung), loupežné přepadení obydlí výboj zvané, a konečně obejití mýta. Trestány byly však také zbabělosť, zrada, na cti utrhání, vzpoura a t. d., odkudž pochází rozmanitosť trestů. Když okolo roku 1110 kníže Vladislav I. potlačil vzpouru ve své zemi, dal mnohým, jenžto stáli při straně jeho soka Bořivoje, majetek zabaviti, jiné dal oslepiti, jako posledního Vršovce, Jana, nebo jim nosy uřezati, nebo jiným způsobem na těle a na penězích pokutovati. Náčelníka Přivitana odsoudil k ohavnému trestu kynoforie, nošení psa prašivého. Cosmas popisuje pochod vykonání toho trestu takto: Veliký, avšak prašivý a nažraný pes byl odsouzenci na bedra přivázán. Biřič uchopiv takto obtěžkaného za bradu vodil jej třikráte kolem tržiště, při čemž veřejně vyvolával příčinu trestu. Po té byla psem strašně potříštěnému u veřejného stolu, na němž zboží všeho druhu ku koupi se nabízelo (super tabulam), brada ustřižena, a odsouzenec byl ze země vypovězen [1]). Oslepení vykonalo se žhavým železem, ježto nešťastníkovi drženo bylo před očima, a vyvolávání na veřejném tržišti náleželo jaksi k platnosti a právnímu pořádku trestu.

Vyvolávání vůbec bylo jediným prostředkem, jímž nařízení a jednání všeho druhu, pro veřejnost ustanovená, také skutečně do veřejnosti přicházela. Když Hovora povýšen

---

[1]) Cosmas k r. 1110; u Pertze IX. 118. Viz díl II. str. 420 toh. díla.

byl do stavu šlechtického, rozešli se hlasatelé po krajích provolávajíce toto vyznamenání [1]) Když jistého dne obecného soudu roku 1176 kníže Soběslav II. rozhodl se na tom, aby mýto nad Olšavou, chomutné, náleželo chrámu Olomúckému, přikázal, aby toto ustanovení po trzích v celé zemi bylo provoláno [2]). Knížetem Bedřichem chrámu Vyšehradskému dne 2. května 1187 propůjčené privileje a zvýšení nadací, „aby nynějším i budoucím časům známy byly," dal kníže na tržišti Pražském za přítomnosti podkomořího Diviše hlasatelem veřejně provolati [3]). Taktéž dal kníže Soběslav svá klášteru Hradišťskému roku 1176 učiněná obdarování po tržištích v krajích prohlásiti [4]). Podobné prohlášení o trhu nejblíže příštím, „proxima die forensi," dělo se, když král Vladislav kapitole Olomúcké k jejímu přilepšení 4 vesnice svým prokuratorem Petrem dal vykázati [5]). Podobá se tudíž, že jako při zákonech, výrocích právních, značnějších darech, tak také při trestech vyvolání bylo v zemi obyčejem všeobecným.

Jiné způsoby trestu na Moravě a v Čechách, o nichž v starých kronikách zmínka se činí, byly: čtvrcení, usekání rukou, vyřezání jazyku, lámání kolem — vše to ve skutek uvedeno po velikém soudu na Vyšehradě dne 21. června 1130 [6]) — pak vymrskání pruty dle zákona Soběslavova pro Němce [7]), sražení hlavy cizoložnice [8]), šroub, cippus, klada, v níž nohy trestance byly sevřeny. K roku 1091 vypravuje Cosmas, že za jisté noci věžňové v Praze přispěním sv. pa-

---

[1]) Cosmas I. 34; u Pertze IX. 57.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 292 „universis per fora tere hoc notificare precepit". Opakováno v listině z r. 1180. Tamtéž 304.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 324.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 294.

[5]) Cod. Dipl. Mor. V. 221.

[6]) Viz díl III. str. 32. Cosmas k r. 1130; u Pertze IX. 136.

[7]) Cod. Dipl. Mor. I. 299. „excoriatur in publico".

[8]) Vita S. Adalberti. Pertz IV. 590.

tronů zemských Vojtěcha a Václava svých klad byli zproštěni, tato pak na místě v žalářích, rozzlámaná nalezena byla na ulici [1]). Až k začátku XIX. století udrželo se toto mučidlo v obcích moravských, sloužíc za trest, jejž představený na menší přečiny ukládal. Že také srážení hlavy sekerou bylo v užívání, lze poznati z vyčtění hrůzných výstupů, jimiž Vršovci okolo r. 1108 v Čechách byli pronásledováni. Při této příležitosti činí se i zmínka o skutečném pobíjení nožem jako na jatkách. Tak prý sliční a ještě docela mladí dva synové Mutiny na Pražském tržišti ku všeobecné hrůze diváků katem byli odpraveni [2]). Ač k roku 1158 také o ukřižování co způsobu trestu zmínka se činí, přec bude to as jen ve smyslu obrazném [3]), kdežto, jak již praveno, šibenice [4]) a vypovězení ze země povždy udržely se ve svém právu. Za knížete Břetislava I. byly Uhry a za Břetislava II. Míšeň a Polsko pro takové trestance vykázány. Břetislav II. dal Vršovce Božeje Čačice i s manželkou a dvěma syny posaditi na loď polabskou a do Míšně zavézti [5]). Zdali však všecky tyto rozmanité tresty také povždy v zápětí měly potřebnou úctu před zákonem, jest otázka zcela jiná. Cosmas podotýká k r. 1123: „před penězi umlká přísnost zákona“ a prokazuje k r. 1124 pravdivosť tohoto výroku vypravováním, že námi již uvedený svatokrádežný žid Jakub, ač k smrti odsouzen, přece složiv 5000 liber stříbra a 100 liber zlata milosť obdržel [6]). Časové i lidé v tomto ohledu pramálo se změnili.

Nicméně tolik musí přiznáno býti XIImu století, že v Čechách i na Moravě před zákonem nebylo rozdílu stavu.

---

1) Cosmas II. 47; u Pertze IX. 99.

2) Cosmas III. 24; u Pertze IX. 114.

3) Vincentii Annal. k r. 1158; u Pertze XVII. 668. Viz díl III. str. 227.

4) V Německu byla okolo r. 1052 šibenice také pro kacíře postavena. Hermani chron. k t. r.; u Pertze V. 130.

5) Cosmas k r. 1096; u Pertze IX. 104.

6) Cosmas k r. 1124; u Pertze IX. 128. Viz str. 159 tohoto díla.

Alespoň co se dotýče zabití stál dle čl. 17. statutů Otových šlechtic na rovni se sedlákem, kdežto již nejstarší jádro zákonníka franckého dlouhou svou stupnicí výplatní, kterouž stanoví, hromadí křiklavý rozdíl mezi stavy, z nichž společnosť jest složena. Naproti tomu v Čechách a na Moravě byli sobě šlechtic i nešlechtic před soudem rovni. Oba dle druhu spáchaného přestupku nebo zločinu a dle způsobeného poškození podrobeni byli témuž postupu soudnímu, při němž před rozsudkem je očekávalo provedení důkazů. Toto poslední toho času stálo ještě na velmi nízkém stupni svého vývinu. Při otázkách příliš zapletených ano skoro výhradně bylo spoléháno na přímé zakročení prozřetelnosti božské, a sousedům, na svědectví přivozeným a „osada“ zvaným [1]), ponecháno příliš široké pole závažnosti jejich výroků. Ale tím nemá snad býti řečeno, že tato vada nalézala se toliko v říši Česko-moravské; bylať v těch dobách po celé střední Evropě mezi germanskými i romanskými národy rozšířena, jakož s dostatek prokazuje všude vyvinutý útvar soudů božích čili ordalií [2]). Z těchto uvádí se v statutech Otových: zkouška vodou, iudicium aquæ, právo vody, zkouška žhavým železem, iudicium ferri, právo železa a soudní souboj, duellum, sedání. Podezřelá sice, avšak stará listina Břevnovská z r. 1220, a jiná křižovníkům Pražským vystavená z r. 1254 prokazují, že tento způsob

[1]) Erben, Regest. k r. 1236, str. 419 a 420.

[2]) Recueil général de Formules, usitées dans l'empire de France du V. au X. siécle par Eugène de Rozière. V Paříži 1861, 2 sv. Obřady při ordáliích líčí Martène, de antiquis ecclesiæ ritibus. Sv. II., kn. III. hl. 7. v druhém vydání, z rukopisů Mnichovských, Ludwig Rockinger „Quellenbeiträge zur Kenntniss des Verfahrens bei den Gottesurtheilen des Eisens, Wassers, geweihten Bissens, Psalters“ in Quellen zur bairischen und deutschen Geschichte. Sv. VII., v Mnichově 1858, str. 315—409. Zajímavé jsou tu na str. 317 formule benedikce „super vasa reperta in locis antiquis“. Kapitolní knihovna v Olomúci nemá mezi svými missály a obřadnými knihami žádných formulí ordálních.

důkazů všeobecně panoval [1]). Zkouška ohněm byla v obyčeji při krádeži, při některých způsobech těžkého poškození majetku, jako: poškození zahrad, vylupení včel a porouchání úlů, poranění kobyl pro plemeno chovaných (sveřepice) a poškození majetku hornického, mimo to při přepadení domu (hrdosť, výboj, násilé) a při žhářství [2]). Při zkoušce ohněm bylo obviněnému buď rozpálené železo holou rukou s jednoho určitého místa přenésti na druhé za odříkávání očisťovací přísahy — anebo bylo mu uloženo, aby bosými nohami kráčel po žhavé radlici. Roku 1130 užíváno bylo tohoto průkazu při soudu na Vyšehradě [3]). Byl-li obžalovaný při této zkoušce tak popálen, že ve třech dnech se nevyléčil, byl za vinna uznán. Zkouška vodou děla se při loupeži (lúpež), při poplenění rolí (plen) a při některých škodách na požitcích polních. K těmto náleželo: pobrání úrody polní a činžovného (sublatio censuum), zorání pole proti právu (vzoránie dědiny) a porážení lesa proti právu (porubánie lesa). Kdo odsouzen byl k této zkoušce, musil buď z nádoby vařící vodou naplněné obnaženým ramenem vytáhnouti nějaký předmět — a to byla zkouška vařící vodou, iudicium aquæ calidæ — anebo bylo mu přejíti přes tekoucí vodu jisté hloubky a šířky, iudicium aquæ frigidae [4]). Podařilo-li se mu to, byl za nevinna prohlášen, a taktéž, byla-li popařená ruka ve třech dnech zahojena. Starší obyčej, na nějž zdá se naráželi čl. 8. statutů Otových, byl ten, že obnažený obžalovanec po provaze kolem pásu obvázaném spuštěn byl knězem nebo jeho pomocníkem do vody k tomu účeli přesně odměřené. Ponořil-li se až po uzel na provaze od těla as na 1½ lokte vzdálený, byl

---

1) Erben, k r. 1220, str. 291. Pak Jireček, Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. Ročník I., ve Vídni 1860, str. 92; a téhož „Slovanské právo“, I. str. 185 ssl. a II. 233 ssl.

2) Jireček, Eigenthumsverletzungen, str. 22.

3) Viz díl III. str. 32.

4) Jireček, Rozpravy, str. 92.

rychle vytažen a za nevinna, v opáčném případě však za vinna prohlášen [1]).

Což konečně souboje (sedání, bitva) se dotýče, tenť byl dle čl. 37. statutů Otových pouze proti cizincům připuštěn. Bojováno bylo buď mečem, buď kyjem. Mečem rozhodován byl soud boží, jednalo-li se o vraždu nebo zabití, kyjem, jednalo-li se o odškození při zabití anebo o cizince. Královská dvorní knihovna v Mnichově chová mezi slovanskými rukopisy zákonník ze XIV. století, jenž mezi svými 115 krásnými miniaturami předvádí nám takovýto soudní souboj. Na stolci, avšak bez stupňů, sedí kníže nebo soudce, po obou jeho bocích stojí čtvero oděnců s kopími a přilbicemi, opírajících se levicí o veliké, bílé, tříhrotné štíty. Jeden z těchto vojínů, vyznačený již svým ozdobným oděvem, drží mimo kopí také obnažený, do výše vztýčený meč. V popředí bojují dva mužové, ozbrojeni jsouce mečem i štítem, avšak o hlavách nepokrytých a bez krunýře, ano skoro polonazí, anoť pouze krátké modré roucho, splývající od hrdla až po kolena, kryje jejich nahá těla. Na nohou mají modré až po kotníky sahající botky [2]). V XIV. století, kdež nošení zbroje počítáno bylo k přednostem šlechty, přikázán byl souboj kyjem osobám nešlechtickým. Teprvé Karel IV. zrušil tyto tak nespolehlivé průkazy, aniž by však tím tolik zmohl, aby ještě v XV. věku soudního souboje na Moravě nebylo užíváno [3]).

Přese všecko naše přičinění nenalezli jsme v žádném moravském ritualu církevní obřady, jakýchž v Německu

---

[1]) Iura primaeva Moraviae. Collegerunt et notis illustrarunt Benedictini Rayhradenses. V Brně 1781, str. 27.

[2]) Cod. Slavicus num. 4. chart. sec. XIV. v jazyku staroslovenském, Psalterium etc. Oznámeno a vypsáno ve „Catalogus Codium Mss. Bibliothecae regiae Monacensis". Sv. VII., v Mnichově 1858, str. 328, č. 1128. Okružní nápis zmíněného souboje pro jeho nezřetelnost nemohl jsem rozluštiti.

[3]) Jireček, Rozpravy, str. 92 a ssl., a Slovanské právo na u. m.

nebo ve Francii užíváno bylo při těchto soudech božích, a přece, jakž nám čl. 8. statutů Otových prokazuje, nebyly vykonávány bez kněží. Taktéž nezachovalo se nám doslovných znění přísah, kteréž přece zajisté bývaly v obyčeji. Vzpomeňme sobě jen na očisťovací přísahu Pražského biskupa Menharta. Roku 1130 byl biskup Menhart obžalován z velezrady; aby prokázal svou bezvinnosť, prohlásil se za ochotna k složení očisťovací přísahy. Když byl k tomu od stolice metropolitní obdržel přivolení, přibral si biskupa Otu Bamberského, biskupa Jindřicha Olomúckého a ještě sedm opatů z Čech za pomocníky přísahy, a u přítomnosti knížete Soběslava I., Pražského duchovenstva a shromážděného lidu, skládal dne 28. září 1131 slavnou přísahu, že nemá podílu na úkladech proti životu knížete Soběslava strojených [1]). Přísaha dostačila a Menhart byl ospravedlněn.

Obyčejně dělo se skládání přísahy před svatými ostatky, jakož také předpisuje čl. 32. statutů Otových; na ty přisahající položiv prsty odříkával přísahu některým duchovním předpovídanou. V obecném životě měla nahražena býti průpovědí: „Vizte, před Čechy to pravím!“ Této formule k potvrzení použil Hroznata, když roku 1197 ustanovení své základní listiny pro český klášter v Teplé chtěl pojistěna míti na všecky časy [2]). Že podání ruky na svědectví daného slova bývalo v obyčeji, patrno jest ze životopisu sv. Vojtěcha. Když se z Říma navrátil do Prahy, podávali mu Pražané ruce na doklad slibu svého polepšení [3]).

Rovné právo, jakéž pro všecky stavy vyžadují statuty Otíkovy, předpokládá také rovné povinnosti. A v skutku! patrno jest, jak tato nejvyšší zásada všeliké spravedlnosti nezvratný průchod měla ve státním životě na Moravě

1) Viz díl III. str. 46.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 346 „ecce: coram Boemis dico“.

3) „Dant manus ac promittunt omnia“ praví Canaparius, životopisec sv. Vojtěcha; u Pertze IV. 589, kap. 18.

i v Čechách až do druhé polovice XII. století. O výminkách, o tak zvaných immunitách, po dlouhou dobu ničeho nebylo slyšeti. Tu přišly za knížete Vratislava a za jeho vnuka, knížete Soběslava II., německé osady do Prahy; Němci, až posud mezi lidem slovanským porůznu žijící, nalezli společné střediště v okolí chrámu sv. Petra na Poříčí, obdrželi svou vlastní správu s rychtářem v čele, a nyní rozlévala se pravá povodeň immunit po zemi. Německo poskytuje k tomu vzor, a noví výmineční státní občané poskytují příležitosť. Za nimi ubíralo se duchovenstvo, a nyní při rovných právech o závod pachtěno se za svržením povinností s obtíží spojených. Obtížné však byly všeliké veřejné roboty, jako: stavba a opevnění župních hradů, stavba silnic a mostů, vysekávání lesů, pomezní stráže, bezplatné dopravování a vydržování (pojezda, nářez) knížete a jeho komonstva v dobách míru i války, výživa komořího, vřez a t. d., dále placení pokut, ježto dle zločinů sluly hlava, svod, nárok, povinnosť společné záruky, vůbec všeliké formy župního soudu. Nepřihlížíme-li k takovým listinám, o nichž prokázáno jest, že byly v době mnohem pozdější sepsány, nežli zní jejich datování, a které obsahují immunity, jako na př. Břevnovská zakladací listina z r. 993, Rejhradská z r. 1045 a 1048, nebo Vyšehradská z r. 1088, Boleslavská z r. 1052, pak Olomúcká z r. 1144, listina Johanitů z r. 1183 a t. d., pak jest asi listina krále Vladislava ze dne 16. června 1160 pro premonstráty kláštera Hradišťského pratvarem immunit na Moravě [1]. Král Vladislav v ní osvobozuje poddané kláštera tak dalece ode všech veřejných robot, t. j. od pomezních stráží, od staveb hradů, mostů a silnic, že ponechává opatovi na vůli, jakou část těchto prací uvaliti chce na poddané kláštera. Immunitní list knížete Soběslava II. z měsíce února 1177 pro benediktinský klášter Kladrubský v Čechách osvobozuje pod-

[1] Cod. Dipl. Mor. I. 270 ssl. Srovn. díl III. str. 241 a 242.

dané kláštera od zemského břemena, k vymýtění ustanovené lesiny zdělávati a knížecí psovody ubytovati a vyživovati [1]. Roku 1186 uděluje kníže Bedřich cisterciakům ve Světlé (v Horních Rakousích) tytéž immunity, jichž tento řád v Čechách požívá z dob jeho otce, krále Vladislava [2]. Neznáme sice tyto immunity; ale všecky ty, s nimiž se později setkáváme, záleží jen v rozšíření osvobození od státních dávek a od státních robot, jakož i od jiných povinností dle slovanského práva, nebo v rozhojnění privilejí dle práva německého, nebo jsou to kombinace slovanských immunit s německými, nebo povstaly slovanské immunity pod vlivem německého práva, kdekoli totiž beze výslovného zavedení práva německého přece události se výminky od právomocnosti cudy a tato přenešena byla na pány statků nebo na některé společnosti. Tento poslední případ zřejmě již vysvítá v obdarováních knížete Bedřicha z r. 1187. Poddaní chrámu Vyšehradského, kolem podhradí Pražského, vyjímají se dvěma listinami ze dne 2. a 6. května z právomocnosti župana a staví se pod právomocnosť knížete. Dále je vyprosťuje od soudu župního ve věcech právních a trestních a ustanovuje probošta, děkana a kustoda kapitoly za jich řádné soudce. Kdyby se však kapitola zdráhala, právo hrdelní, na př. pro zabití, sama vykonávati, tuť kníže v té příčině vyšle soudce své vlastní kurie; ale nikdy nemají peněžité pokuty připadati soudci nebo knížeti, nýbrž kanovníkům, a poddaní chrámu Vyšehradského mají býti v jistém ohledu i od všeobecné daně zemské osvobozeni, jedním slovem: listinami svrchu uvedenými sbor duchovních Vyšehradských byl ustanoven za vrchnosť, za vrchního pána s plnou právomocností. Ale jelikož podle práva slovanského všeliká právomocnosť vykonávána byla pouze úřadníky zeměpanskými, nebo, jakož víme, pouze soudy

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 296.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 320.

smluvenými, právo německé však již znalo vrchnost právomocností opatřenou, tuť v immunitách Vyšehradských nelze nepoznávati vliv práva německého. To, zejména však zavedení německého práva vesnického a městského, přivodilo úpadek staroslovanských soudů župních, tak že v XIII. století, když Jihlavské městské právo na Moravě pevně se zakořenilo a valně rozšířilo, staré řády ustoupiti musily zcela novému řízení soudnímu.

Privileje a immunity předpokládají úplně vyvinuté společenské poměry. Pokud tyto stojí na stupni nedospělosti, nemůže o oněch řeči býti; teprvé když se utvoří stupnice rozličných stavů a jich odlišování, hledí lidé z jednoho oboru života do druhého sáhati po takových prostředcích, ježto živobytí usnadňují, čehož cestou práva dosíci lze bylo hlavně jen privilejemi a immunitami. Avšak jelikož právě ku konci XII. století doba immunit na Moravě mohútně nastala; tuť máme toho důkaz, že společenské poměry dospěly již k takovému stupni vývinu, jakýž zasluhuje bližšího ohledání. Započněme s vychovatelstvím.

Vychování mělo na sobě veskrz ráz církevní. Vyšel-li hoch z let prvního dětství, v nichž opatrován byl pílí ženskou, jako sv. Václav sv. Ludmilou, vykonalo se na něm ostříhání vlasů „postřižiny". Čím vyššího rodu byl hošík, tím slavnější byly při tom obřady. Příbuzní nebo také pozvaní hosté ostříhali chlapci vlasy po pravidle v kostele za církevních obřadů. O sv. Václavu víme, že, co tento výkon byl předsevzat, biskup u přítomnosti svého kněžstva uděloval požehnání kněžici na stupních oltáře stojícímu [1]). Vlasy tedy nebyly, jako u Němců, odznakem volnosti; u Němců pouze nevolní sluhové nosili ostříhané vlasy, na Moravě a v Čechách tak dobře volní jako nevolní. Přece však k temenu hlavy sčesané a v dlouhých kadeřích

[1]) Miklosich, Slavische Bibl. II. 276, a Büdinger, zur Kritik altslavischer Legenden.

až na ramena splývající vlasy náležely k slušnosti i vznešenosti. Větší část posud zachovaných postav mužských malby na stěně v hradní kaple Znojemské (pohanský chrám), náležejících do XII. věku, honosí se touto úpravou vlasů. Po obřadu ostříhání vlasů nastalo učení. Sv. Václav poslán byl na školu do Budče, aby tam cvičen byl dříve slovanským, pak latinským knězem v čtení, psaní a rozumění obou jazyků, jakož i v náboženství. Že jeho vychování bylo v pravdě křesťanské, nasvědčuje jeho život a jeho mučennická smrt. Boleslava I. syn, Strachkvas, „cui ex eventu rerum nomen est inditum“, tedy důkaz to, že nejstarší jména osob závisela na okolnostech nahodilých [1]), byl na učení u benediktinů Svato-Imramských v Řezně. Také o sv. Vojtěchu jest nám známo, že byl vychován na škole při hlavním chrámu Magdeburském, pak o sestře Boleslava II., Mladě, že byla v písmě svatém dobře zběhlá, když odešla do Říma a tam vstoupila do řádu sv. Benedikta [2]). Vycvičení ve sv. písmě náleželo ku každému dobrému vychování a nikoli pouze pro jinocha k duchovnímu stavu ustanoveného. Sv. Vojtěch byl doma zcela světsky vychován, protože otec jeho nikoli pro službu církevní, nýbrž pro světské úřady chtěl jej míti vycvičena, a přece životopisec jeho výslovně praví, že ještě v domě otcově vedením učitele svého, Radly, naučil se žaltář nazpaměť [3]). Ostatně bylo duchovním uloženo, alespoň „Otče náš“ a „Věřím v Boha“, v nichž vše obsaženo jest, čehož život lidský potřebuje a co k víře náleží, dítkám vštípiti v latinském jazyku i v mluvě lidu, a je navykati, aby v kostele při mši svaté knězi odpovídaly [4]).

---

[1]) Cosmas k r. 929; u Pertze IX. 96.

[2]) Viz díl II. str. 20 toh. díla.

[3]) Viz díl II. str. 30.

[4]) O Ave Maria nečiní se v XII. století v žádné moravské ritualní knize ještě zmínka, ač jest prokázáno, že tato modlitba, avšak jen až po slova: „požehnanás ty mezi ženami“ od X. věku v kostele byla v obyčeji. Později přišel dodatek: „a požehnaný plod života tvého

Když takto hoch škole odrostl, věnoval se, náležel-li k rodině řemeslnické, řemeslu otcovskému, protože, jak víme [1], určité řemeslo povždy se udržovalo v jedné a tétéž rodině, anebo stal se pastýřem, rolníkem, sluhou u koní a t. d., rodiče-li jeho totéž byli; anebo pocházel ze vznešené, šlechtické rodiny, a tu bylo na něm vykonáno pasování na rytíře, aby uveden býti mohl v řady rytířstva. Jakož vůbec v dávném středověku vše, cokoli poněkud vztahovalo se k důležitějším stránkám života, musilo spojeno býti s žehnáním církevním, tak také opásání mečem, pasování, dělo se pod dozorem a žehnáním církve. Staré obřadní knihy obsahují zvláštní modlitby pro tento výkon, jenž ve své podstatě až podnes se zachoval v profesi rytířů řádu Německého. Takový obřad udál se dne 15. srpna 1099, když velkokníže Polský, Vladislav Heřman, svého sotva 14letého syna pasoval na rytíře, kteréhož pak kníže Břetislav II. jmenoval svým panošem [2].

Takový mladý rytíř, nebylo-li právě tažení válečného, rád zkoušel své síly na honech, v tehdejší době zajisté obtížných, anoť k nim zapotřebí bylo i zručnosti i osobní neohroženosti, by divoký kanec, medvěd nebo jelen co nejblíže obdržel smrtící ránu. Toť ovšem předpokládá, že umění lovecké bylo důmyslně provozováno. Pojezdní i hajní, myslivci i psovodi byli, jakož víme, v zemi zřízeni a placeni, ačkoli nelze popírati, že přese všechno výhradní právo knížete k lovu, přece hony tu a tam odbývaly se také volně, jelikož jinak poddaní kláštera Litomyšlského okolo roku 1167 nebyli by mohli zavázáni býti, jistou část ulovené zvěře klášteru odváděti, a to pod pokutou placení 300 denárů županu a odevzdání jednoho vola klášteru [3]. Knížata měli

Ježíš". Co pak následuje, jest přídavek XV. století. Mabillon, Acta S. Benedicti sec. V. Præfat.

[1]) Viz díl I. str. 255 a 256 a d. IV. str. 150 a sl.

[2]) Stenzel, Script. rer. Silesiæ, I. 69.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 279.

své zvláštní lovčí zámky, Zbečno v Čechách bylo takovýmto lovčím hrádkem, a o některých knížatech výslovně se připomíná, že rádi hověli lovu, tak o Otě I. Olomúckém, jenž Spytihněvem II. roku 1055 jmenován byl vrchním lovčím a roku 1061 knížetem Vratislavem II. opatřen údělem Olomúckým, protože tento k honbě způsobilejší a na rybách bohatší byl, nežli úděly Znojemský a Brněnský [1]). Známe osud, jakýž knížeti Jaromírovi při jeho návratu z honu ve Veliských lesích připraven byl od Vršovců. Při honech užívalo se psů i sokolů. Již letopisy Fuldské připomínají k r. 869, že Moravský kníže Svatopluk veliké potěšení měl v lovu se sokoly, a Cosmas, aby tento způsob honby označil co zcela nebezpečí prostým, nemůže potlačiti poznámku k r. 1126, že kníže Ota II. tak vytáhl proti knížeti Soběslavu I. bez přípravy a bez starosti, jako činívají lovci, vyšedše na honbu ostřížů [2]).

Jinou rozkoš měla vysoká šlechta na svých hradech a při knížecím dvoře v kočujících pěvcích. V době, v níž všecka poesie ještě zcela ze života nevymizela, v níž ještě na její místo nenastoupil vše bedlivě vypočítávající, chladný rozum, bylo každému nutnou potřebou, aby, zanášev se po celý den jízdou, lovem, cvičením ve zbrani nebo také važnějšími věcmi, uvečer pobavil se hudbou a tancem, nebo alespoň veselou společností. Po celé zemi putovali kočující pěvci, hudci (ioculatores), kejklíři a šaškové (histriones, herci), i mohli povždy se spoléhati na ochotné pohostinství. Konali služby vypravovatelů, často také poslů, pro něž při dvorech připraveni byli osedlaní koňové — kolegiatní chrám Boleslavský držel zvláštního poddaného, jehož úlohou bylo, povždy pohotovu míti osedlaného koně k službám poselským [3]) — vždycky však byli

---

1) Viz díl II. str. 180 a 204 t. d.
2) Viz díl III. str. 8. t. d.
3) Cod. Dipl. Mor. I. 126.

vítanými hosty, jenžto někdy i důstojností a bohactví dosáhli, a od církve nikdy, jako divadelní herci v pozdějším středověku, nebyli zamítáni. Takového histriona máme na Kojatovi, jenž v nekrologu Podlažickém [1]) uvádí se mezi muži, kteří o tamější chrám získali sobě obzvláštních zásluh. Dle listiny knížete Soběslava II. z r. 1176 byl tento histrio Kojata, co ioculator — tak nazýván byl po latinsku kočovný pěvec — [2]) pánem okresu Dobřetinského [3]), odtrženého od chrámu Olomúckého, a jemu teprvé r. 1176 opět přiděleného. Zdali tento ioculator také náležel k dvornímu komonstvu, nepovídá se; nebylo by to nic nápadného, jelikož v XII. věku při každém jen poněkud větším dvoře bývali takovíto zpěvu znalí a veselí dvořenínové [4]).

Že, kde zpěv zaznívá, tanec není dalek, toť věděl XII. věk tak dobře jako XIX. století; pouze v tom jest rozdíl, že, kdežto nyní hudební nástroje ustanovují rhitmus při tanci, tenkráte byly jen průvodem lidského hlasu a tento řídil taneční kroky. Flétna a housle, buben a jistý druh barytonu, „varito", byly obvyklé nástroje provázející [5]). Takovýmto tancem uvítaly sbory mládenců a panen r. 1192 vracejícího se z Uher knížete Břetislava II. [6]). Zajisté tyto radostné zpěvy lišily se od válečných písní, o nichž jsme se svrchu zmínili. Jejich obsah vyžadoval také jiný pojem a jiné provedení, a poněvadž nařízeny byly pro zpěv sborový, předpokládaly také již umělecké vzdělání.

K zpěvu a tanci poskytovaly četné hody dostatečnou příležitosť. Tu na předním místě stojí slavnosti svěcení

---

1) Podlažické Nekrol. ke dni 22. listop. Dudík, Forschungen in Schweden, str. 425.

2) Maurer, Gesch. der Frohnhöfe etc. II. str. 397.

3) Cod. Dipl. Mor. I. 293.

4) Maurer na u. m. II. 401.

5) O poesii a těchto hudebních nástrojích, Jireček, Echtheit der Königinhofer Handschrift, str. 46 a ssl.

6) Cosmas k r. 1092; u Pertze IX. 100.

chrámů a zasvěcené svátky církve katolické. O takovýchto dnech navštěvováno a hodováno bylo navzájem. K takové slavnosti svěcení chrámu přišel r. 936 také sv. Václav do Staré Boleslavě, tam oslavováni byli dne 27. září patronové chrámu, svatí Cosmas a Damian, a tam dostalo se mu dne 28. září koruny mučennické. Po 156 letech vypravuje se, že r. 1092 kníže Břetislav II. dne. 28 září církevní svátek sv. Václava třídenním kvasem ztrávil v kruhu velmožů říšských [1]). O podobných velikých hodech, kteréž o vánocích v Žatci slavil tentýž Břetislav II., vypravuje Cosmas k r. 1099. Za veselého hodování jmenoval svého bratrovce, Polského Boleslava, svým zbrojnošem [2]). Biskup-kníže Jindřich měl také takového gladiatora v osobě jistého Načerata, jenž r. 1195 objevuje se co dobrodinec kláštera Lúckého blíže Znojma [3]). Taktéž k r. 1134 činí se zmínka o zemské slavnosti na den 28. září. Toho času držán byl volební sněm, neboť Pražský biskup Menhart zemřel, a při této příležitosti podotýká se, že tento sněm proto byl tak hojně navštíven, poněvadž přemnozí z krajů přišli k slavnosti svěcení chrámu [4]). Ale nikoli pouze z krajů, nýbrž i z veliké dálky putovali poutníci ke dni 28. září do Prahy. Známe cenník rozličných poutnických výprav, ježto v XII. století konány byly z Mecheln, z Bruselu, z Antorfu, vůbec z Nízozemí, k rozmanitým svátostem, a mezi těmi přichází také sv. Václav v Praze a sv. Adelbrecht ve Vratislavi. Sedm liber za osobu stála cesta až do Prahy, avšak do Vratislavě 8 liber [5]). Zajisté že tyto pouti byly ve spojení s obchodními podniky flanderských kupců s Prahou. Pro lid obecný byl den sv. Štěpána,

---

[1]) Cosmas k r. 1092; u Pertze IX. 102.

[2]) Cosmas k r. 1099; u Pertze IX. 105.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 340.

[4]) Viz díl III. str. 60. t. d.

[5]) Warnkönig, Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte, sv. III., příloha LXI., str. 125.

26. prosince, dnem společných velkých hodů a vzájemných návštěv. Živo a hlučno asi bývalo při těchto kvasech. Jeden z pokračovatelů kronikáře Kosmy vypravuje k r. 1136, že k jisté nemocné přišlo více žen ze sousedstva, a ty, aby radostný den nemusila tráviti o samotě, odnesly ji i s ložem do své společnosti, „neboť jest prý obyčejem našeho lidu, slaviti vánoce při společných hodech“; ale hlučný ryk, „jakýž prý bývá při podobných příležitostech“, pohnul chorou ženu, aby opět dala se odnésti do svého bytu, kdež zázračným způsobem se pozdravila [1]). Při takových příležitostech, jakož i při svatbách a při turnajích [2]), v říši Česko-moravské již ku konci XII. století obvyklých, pak při velikých návštěvách u dvora, tančilo a zpívalo se. Roku 1130, když Pražané „jako včely“ hrnuli se na Vyšehrad, aby uvítali svého knízete Soběslava II., jenž právě vyvázl z rukou vražednických, zpíval se po náměstích „hymnus angelicus: Sláva Bohu na výsosti“ [3]). Taktéž tržiště a trhy, nundinæ a foriæ, zavdávaly podnět k rozličným radovánkám, při nichž joculatoři prokazovali svou umělosť, ale také zápasníci z řemesla, kteří, aby zručnosť svou a sílu stavěli na odiv, nejodvážnější hry se zbraní prováděli, při čemž dosti často život lidský i zvířecí na zmar přišel, pročež papež Innocentius II. na Lateranském koncilu ze dne 4. dubna 1139 tyto zápasné hry zakázal [4]).

Avšak navzdor církevnímu zákazu panovaly rozmanité radovánky také ještě v XIII. století. Historický vývin Slovanů u porovnání s jinými národy evropskými vyznačuje se tím, že se značnou houževností drželi se zvyků a oby-

---

[1]) Cont. Cosmæ k r. 1137; u Pertze IX. 142. Avšak jelikož kronika zřejmě praví, že zázračné pozdravení nemocné událo se v sobotu, o slavnosti sv. Štěpána, tuť nemůže býti 1137 správný rok, nýbrž 1136, jelikož jen toho roku připadá sv. Štěpána na sobotu.

[2]) Jireček, Slovanské právo I. str. 131 a 132.

[3]) Cont. Cosmæ k r. 1130; u Pertze IX. 135.

[4]) Jaffé, Regest. str. 585.

čejů od otců zděděných, čímž možno bývá, třeba i z pozdějšího století s velikou pravděpodobností souditi o století předchozím. Toto přidržení se bývalého mravu vztahuje se až na oděv. Ovšem v té příčině jsou nám po ruce prameny prahubené, nanejvýše některé slabé zmínky v listinách a u kronikářů, a přece jak důležité měřítko dotyčného stupně vzdělanosti, jejich blahobytu a národních zvláštností, jakož i rostoucího a klesajícího vlivu cizozemského musila by nám poskytovati zevrubná znalosť slovanského oděvu na Moravě! Chudičké zmínky odkazují nás k řemeslníkům, jenž zabývali se hotovením šatstva, nebo podávají nám pouze název jistého šatu, aniž by udávaly jeho střih, jeho barvu a t. d. Mluví-li se v listinách o koželuzích, kožešnících a ševcích, pak ovšem jest zjevno, že kožešin a koží k oděvu bylo užíváno, taktéž že měl-li chrám Vyšehradský mezi svými sluhy také cídiče prádla, musil míti lněné tkaniny ku praní, a bylo-li ševců, musila obuv již svůj pratvar obvinuté kolem nohy a řemínky obvázané kůže odložiti. Cosmas jmenuje nám k r. 1091 co části oděvu: střevíce k obvázání, kteréž čistily se vodou [1]), tedy byly as zrobeny z juchty, pak klobouky a kožichy [2]). K roku 1130 objevují se zdobné pláště, manticæ, jakéž vojínové nosili [3]). Oděv ten byl barvy pestré a někdy rozličnými výkroji vyzdoben, kroj to, proti němuž Jiří VIII. roku 1187 pro jeho neslušnosť vystoupil a zároveň paním zakázal nositi drahocenné šaty o dlouhých vlečkách [4]). Tyto šaty byly z hedbáví, toho času ještě velmi drahého,

---

1) O sv. Vojtěchu se vypravuje, že „ab ianitore usque ad principem regiæ domus omnium caligas aqua abluit et purgatas sordibus eas suo loco restituit". Pertz IV. 692.

2) Cosmas k r. 1090; u Pertze IX. 96.

3) Cont. Cosmæ k r. 1130; u Pertze IX. 135.

4) „Viri incisas vestes ab inferiori non habeant parte et mulieres vestibus sumptuosis et proprii corporis longitudinem excedentibus non utantur." Jaffé, Regest., str. 869.

z něhož také zhotovovaly se polštáře pod hlavu a pokryvky, ježto i zlatem byly vyšívány. Sv. Vojtěch jednou z nedostatku jiného daru rozpáral svou peřinu, péří z ní po celém domě roztrousil a hedbávný povlak daroval žebráku [1]). Z toho jest patrno, že v XII. věku bohatí lidé také měli svůj přepych. Stýskáť sobě Cosmas k r. 1122, že pro mírnou zimu příštího léta nastane nedostatek naloženého ledu [2])! Aby podobnému přepychu přítrž učinil, zakázal sv. Bernard r. 1147 ve své křížové bule všeliké pestrobarevné a hedbávné šaty, ježto měly býti odloženy [3]). Hlavně paní toho času, jako až podnes, nezapomínaly na rozmanité skvosty, jimiž by sličnosť jejich byla zvýšena. V první řadě náležely náušnice k těmto skvostům. Roku 1137 jistá zázračně pozdravená paní z vděčnosti položila své náušnice na oltář [4]).

Co tuto bylo praveno, nalézáme ztvrzeno miniaturami, zachovanými z XI., XII. a XIII. století ve Wolfenbüttelské legendě, v knize Vyšehradské, v drahocenném rukopise „mater verborum“ a v Lobkovické bibli [5]). Tyto miniatury mají do sebe tu zvláštnosť, že, ačkoli představují předměty náboženské, nikdy nepohrdají oděvem své doby, aby takto obraz dětské prostomyslnosti lidu co možná nejblíže před oči byl staven v známém šatu a způsobu. Mohli bychom také pečetě na listinách uvésti co prameny k studiím o oděvu; avšak že tyto z XII. věku jen pořídku se nalézají — zemský archiv na Moravě nechová z té doby ani jediné — a knížete téměř stereotypně představují v římském plášti válečném: nezískali bychom jimi mnoho pro dobu naši. Větší výtěžek poskytovaly by

---

[1]) Vita S. Adalberti. Pertz IV. 585.

[2]) Cosmas k r. 1122; u Pertze IX. 125.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 256.

[4]) Cont. Cosmæ k r. 1137; u Pertze IX. 143.

[5]) Wocel, Grundzüge der böhmischen Alterthumskunde, str. 213 a ssl. Pak Časopis česk. mus. 1852, seš. 2, str. 16 a ssl.

nám fresky tak zvaného pohanského chrámu v Znojmě, kdyby lépe byly zachovány. Z toho, co se zachovalo, jest zřejmo, že k oděvu národnímu náležely: pestrobarevný, těsně přilehající zpodní šat a krátké dole až po kolena sáhající tuniky, ježto musily přes hlavu se oblékati, pak přes to u osob vznešených širší, na způsob pláště zhotovená, po pravidle třepením lemovaná a sponami opatřená roucha, k tomu pak až po kotníky dosahující neobvázané střevíce, u vznešených střevíce zobákové — oblek to, jenž se jeví co smíšenina staropohanského šatu s oděvem byzantskými obrazy církevními do země přinešeným. Paní nosily široký a dlouhý šat o visutých rukávech, řízu, a hluboko splývající závoj, jejž venkovanky tak ovinouti uměly kolem hlavy a lící, že jen oči bylo lze viděti. Na malbě hradní kaple (pohanského chrámu) v Znojmě jest postava ženská s řízou a závojem.

Ze všeho, co na Moravě a v Čechách o umění vůbec, tedy o malířství, sochařství a stavitelství nám známo jest [1]), patrně vysvítá vliv byzantský, což také jest lehce pochopitelno. Oba slovanští apoštolové, Cyril a Metoděj, vychováni byli v říši Byzantské a přinesli byzantské vědomosti do země Křížácká tažení a četní poutníci ku hrobu Kristovu byli vesměs missionáři byzantských názorů, a jelikož tito mužové obyčejně náleželi k nejvznešenějším a nejbohatším rodinám, měli také prostředků po ruce, aby to, co viděli a co se jim zalíbilo, tím snáze a rychleji i ve vlasti ve skutek uvedli, anto i Německo v XII. století pouze dle románských a byzantských vzorů se vzdělávalo. Cosmas jmenuje nám více vznešených pánů, kteří viděli Jerusalem, a že cestě po suché zemi s řídkými výminkami dávala se přednosť před cestou po moři přes Benátky, tedy také Cařihrad; tak učinil r. 1122 comes Bznata, o rok později Olomúcký biskup

---

[1]) Zap, Versuch einer kurzen Geschichte der bildenden Künste in Böhmen. V Praze, 1863.

Jindřich Zdík a s ním comes Dlugomil, Gumprecht, Gilbert a Jindřichův područí Berchtold. Roku 1124 cestovali do Svaté země Heřman, bratr Vilemův, a Lutobor [1]). Zajisté přinášeli tito a jiní poutníci dle toho, jak peněžité prostředky jejich dovolovaly, buď vzácnější buď menší upomínky s sebou do otčiny, ježto pak sloužily za vzory k nápodobení, hlavně jelikož církev katolická libuje sobě v tom, aby při jejích obrazech jisté tvary beze změny se zachovaly. Jak dlouho nezůstal na př. byzantský tvar Spasitele světa a Matky boží vzorem k nápodobení na Moravě i v Čechách! Že obrazy Madonny ve slohu byzantském na Moravě známy byly, výslovně praví životopisec Pasovského biskupa Altmanna. V hradní kapli (v chrámu pohanském) ve Znojmě z XII. století lze viděti v kupole čtvero Serafinů se šesti křídly zrovna v témž způsobu ve freskách malované, jako je nalézáme v chrámě sv. Sofie v Cařihradě, v abscidě nalezá se tam žehnající Spasitel v záři slávy, tak zvaný Mandorla, tak jak jej shledáváme na portálech kostelů románských. Ještě ve XIV. věku, ano i na počátku XV. století věrně přidržováno se bylo starého tvaru, o čemž mohou nás přesvědčiti krásná mešní roucha, chovaná při hlavním chrámu Brněnském.

Na mešní roucha, jako vůbec na vše, což vztahovalo se k bohoslužbě, zbožná mysl po všecky časy nešetřila ani peněz, ani skvostů, ani umění. Nejvzácnější, mnohdy zlatem krumplované, vyšíváním a drahou obrubou opatřené, často i perlami a drahokamy zdobené látky sloužily tomu účelu. Pražský biskup Menhart přinesl se své pouti do Palestiny černou, dole i na hoře zlatým vyšíváním bohatě obsazenou kápí, kterouž mu císař Byzantský darem věnoval. Zajisté byl střih její tentýž, jakýž byl v obyčejí při chrámu Pražském, jinak byl by dar ten minul se se svým účelem. A jelikož biskup Menhart právě kápí tu německému klá-

---

1) Cosmas k r. 1122, 1123 a 1124; u Pertze IX. 125 a 127.

šteru ve Zwiefalten mohl nabízeti a tento klášter církevní roucho také přijal i v užívání vzal [1]), tuť jest tím prokázáno, co jsme pronesli o podobnosti románských a byzantských tvarů v Čechách, na Moravě a v Německu, a to tím jasněji, an také umění milovný biskup Jindřich Zdík — vzpomeňme sobě jen darů opatu Gotšalkovi učiněných, dvě desky ze slonové kosti, jednu umělecky vyřezávanou, druhou voskem, jako k psaní potaženou [2]) — mešní roucha bezpochyby v Praze pracovaná, poslal patriarchovi Jerusalemskému [3]). V klášterech jeptišek takořka zdomácnělo umění zhotovování chrámového roucha a v některých z nich udrželo se až podnes. Benediktinky u sv. Jiří na Hradčanech v Praze proslavily se v XII. věku svou umělostí ve vyšívání. Biskup Jindřich Zdík dal u nich zhotoviti bohaté mešní ornáty, jež pak krátce před svou smrtí zaslal papeži Eugenovi III. [4]). Za krále Vratislava a za kněžny Rikence, manželky Vladislava I., obzvláště kvetlo všeliké umění, nalézajíc podpory i zaměstnání. Za krále Vratislava žil okolo roku 1090 proslulý sochař a malíř, Božetěch, opat kláštera Sázavského [5]). Nejen kněžna sama, nýbrž i sestry její, Žofie, choť Oty II., knížete Olomúckého, a Saloma, manželka Boleslava III. Polského, závodily v tomto ohledu mezi sebou. Kostelní korouhve, dalmatiky, pláště, kasuly, vyřezávané práce ze slonoviny, práce ze zlata a t. d. byly od nich z Prahy a z Olomúce do Zwiefalten zasýlány [6]). Tamž zaslala také vznešená Češka, Stibrana, veliký vlněný čaloun k vyzdobení stěn presbyteria, kdež mnichové odbývali své

---

[1]) Bertholdi Zwiefalten chron. hl. 15; u Pertze X. 104. Viz díl III. str. 33. t. d.

[2]) Viz díl III. str. 182. t. d.

[3]) Viz díl III. str. 185. t. d.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 264. Viz díl III. str. 185.

[5]) Mon. Sazaven.; u Pertze IX. 153.

[6]) Viz díl III. str. 12 a 13 t. d. Bertholdi Zwiefalten chron. hl. 13; u Pertze X. 103.

sbory, na čalounu vetkán byl Spasitel a obraz Karla Velikého [1]), a mimo to kápí šafránové barvy „z oné drahocenné látky, kteréž Němci říkají aksamít [2])“. Klášter Ostrov obdržel od krále Vratislava „casulæ, pallia a ornamenta k rozličným potřebám [3])“. Pohříchu na Moravě nemůžeme prokázati nižádný umělecký předmět z XII. století. Že hlavní chrám Olomúcký, jakož i mnohé jiné kostely, měly v XII. věku své chrámové poklady, v nichž chovaly umělecké předměty toho druhu, o tom není pochybnosti. Některé takové umělecké věci, jakož nalézaly se ve starém chrámu sv. Petra, tedy před r. 1131, poznáváme ze starého, skoro současného seznamu [4]). Dle toho choval poklad chrámu sv. Petra v Olomúci: 14 pallií, čili šatů, ježto na oltáře, a dva, ježto na mrtvoly kladeny bývaly; pak 7 casulí, dvě z těchto se zlatým vyšíváním, dále 4 dalmatiky (pro jáhna) a 4 subtilia (tunicellæ) (pro podjáhna) [5]), 3 velké a 1 malou kápí čili pluviály, 8 stříbrných kalichů, 34 ručníky, 17 alb s potřebným k nim příslušenstvím, tedy pásy, dva hedbávné šaty k přikrytí křížma při jeho svěcení, skřínku s křížem k postavení na oltář, dvě stříbrné konvice, jedno pštrosí vejce ve stříbře zasazené a jeden zlatý kříž, jejž Eufemia, máteř knížete Oty II., sv. Petru darovala, tři kovové pozlacené kříže a 7 lepších čalounů. Ze všech těchto klenotů pochříchu ničeho se na Moravě nezachovalo, i nemáme, jakož již zmíněno, ani jediného předmětu uměleckého, o němž by se určitě prokázati mohlo, že sahá až do XII. století. Velmi již poškozené malby na stěnách v okrouhlé kapli

---

[1]) „Dorsale magnum ex lana contextum, maiestate et Caroli imagine insignitum.“ Bertholdi Zwiefalten chron. hl. 15; u Pertze X. 104.

[2]) „Cappam crocei coloris illius preciosi generis, quod vulgo samat appellatur a Teutonicis.“ Tamtéž na u. m.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 189.

[4]) Kopie od Bočka č. 2642. Rps. archivu zemsk.

[5]) „Dalmatica Diaconi ampliores habet manicas, quam tunicella Subdiaconi, quæ alibi Subtile vocatur.“ Durandus kn. 3. Ration. hl. 11. č. 3.

Znojemské budou asi nejstarší památky umění moravského, ale i ty pocházejí teprvé z posledních roků XII. věku.

Jelikož výtvarná umění se navzájem podporují a ve stavitelství takořka nalézají své společné střediště; tuť nalezlo-li malířství a sochařství v zemi přízně a podpory, zajisté také stavitelství nemohlo ležeti ladem. Listiny a rukopisy z XII. století mluví o světských i církevních stavbách ze dřeva i z kamenu. K prvnějším čítáme mosty a stavby vodní všeho druhu. Okolo roku 1052 daroval kníže Břetislav klašteru benediktinskému nad Sázavou „structuram lignorum ad piscandum“, kterouž koupil za 100 denárů [1]), tedy žádná to nepatrná stavba vodní. O mostu z prutů upleteném, tak zvaném mostu rohožím, vlastně o dřevené cestě bažinami vedoucí, hat, hatě, činí se zmínka k r. 1185 [2]). Jistý přes močály vedoucí most nazývá se k r. 1226 „mostisko“, slovo to, kteréž označovati má podivnosť této stavby [3]). O jiných mostech, při kterých ovšem není udáno, z jaké látky byly vystavěny, zmínili jsme se již na jiném místě. Také již vícekráte udála se nám příležitosť, připomenouti rozličných opevnění na Moravě. Přechody přes lesy byly za dob války nebo za hrozícího nebezpečí vpádu nepřátelského chráněny zásekami a příkopy, jinak tam, kudy vedla silnice, kde se nalézala brána zemská, porta terræ, stálým opevněním, a jeho obrana svěřena byla zvláštní stráži pomezní. Silnice, vedoucí z Moravy do Čech a do Polska, měly taková opevnění. Uvnitř země mluví se jen o takových opevněních, jimiž chráněno býti mělo hlavní město země, Olomúc. Letopisy Klosterneuburské vypravují, že, když r. 1177 vypukla válka mezi knězicem Bedřichem a Soběslavem II., „v Olomúci brány se zatarasily kamením a hradby kolem města se opevnily koly,

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 128.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 308.
[3]) Erben, Regest. k r. 1226, str. 326.

ježto v obecném životě nazýváme plaňky (planchas) [1])“. Bylať tedy Olomúc okolo r. 1777 skutečnými hradbami a branami obehnána, nebo, abychom s Kosmou mluvili, Olomúc stavěna byla dle římského způsobu; neboť když Kosmas r. 932 chce míti k rozkazu Boleslava město Boleslav vystavěno, a praví: nepřetržená, vysoká zeď kamenná měla město v kruhu objímati, užívá při tom slov: „že bylo to dle římského způsobu [2])“, zajisté na rozdíl od domácích opevnění ze dřeva, v nichž Slované byli mistři. Jak soukromé domy stavěny byly, o tom nemáme žádných zpráv; řídily se asi, jako ve všech stoletích a ve všech zemích, dle potřeby, dle stavu a dle zámožnosti majetníků. Zevrubnějších zvěstí dostalo se nám o stavbě chrámů.

Kosmas vypravuje k r. 1060, že, když kníže Spytihněv k slavnosti sv. Václava, tedy dne 28. září, přišel do Prahy a tu seznal, jak nedostatečný jest chrám sv. Víta, vydal rozkaz, aby tento i s přistavěným k němu kostelem sv. Vojtěcha byl zbořen, a chrám větší „per longum gyrum“, tedy v širokém objemu, vystavěn, a při této příležitosti připomíná Kosmas, že kostel sv. Václavem vystavěný, v němž také odpočívá jeho tělo, má na způsob římského chrámu tvar okrouhlý, a že kostel sv. Vojtěcha s téhož uprostřed postavenou dosti nízkou hrobkou jest jaksi vtěstnán do loubí chrámu onoho [3]). Jelikož očitý svědek mluví zde o chrámech dle římského způsobu, tuť musilo v zemi býti také kostelů dle jiného vzoru. Ale v XI. století vedle slohu románského neznáme jiného, leč slohu basilik; musily tudíž v říši Česko-moravské, jelikož Cosmas činí tento rozdíl, v XI. věku oba druhy slohu býti zastoupeny. První hodí

[1]) Viz str. 24. t. d.

[2]) „Civitatem spisso et alto muro, opere Romano, sicut hodie cernitur (ædificant)“. Cosmas k r. 932; u Pertze IX. 47. Srovn. Thietmar, chron. I. 10; u Pertze III. 740.

[3]) „Ad similitudinem romanæ ecclesiæ rotundam„ (sct. Venceslaus construxit ecclesiam). Cosmas II. 17; u Pertze IX. 78.

se více pro stavbu z kamene, druhý pro stavbu ze dřeva, a v skutku bylo v zemi kostelů kamenných i dřevěných. Roku 1135 dne 28. října zuřila taková bouře, že kamenné i dřevěné kostely a jiné budovy pobořila, tak vypravuje kanovník Vyšehradský, jenž pokračoval v letopisech Kosmových [1]). Kníže Bedřich potvrzuje r. 1185 Johanitům mezi jiným také dřevěný kostel, zasvěcený ke cti Matky Boží [2]). Na Moravě udržely se dřevěné kostely až na nejnovější dobu, jeden z posledních byl kostel v Karlovicích v arcidiécesi Olomúcké.

Základní kámen kostela položen byl vždy zvláštním způsobem slavnostním. O knížeti Vratislavu vypravuje se v listině ovšem velmi podezřelé, avšak i velmi staré ze dne 9. května 1070, že při položení základního kamenu chrámu Spasitelova na Vyšehradě vlastní rukou vynesl 12 košů země [3]). Učinil-li v skutku tak, tuť následoval v té příčině císaře Konstantina Velikého, o němž podobné jednání vypravuje se při stavbě chrámu sv. Petra v Římě [4]). Při takovémto kladení kamenu základního vkládaly se nějaké ostatky, v pouzdro uzavřené, do základního kamenu nebo také pod prah. Ostatky svatých vůbec jsou nezbytny při každém kostele, pro služby boží zařízeném; bez nich kostel nemůže býti ani požehnán ani vysvěcen. Když dne 2. října 1100 abatyše klaštera u sv. Jiří na Hradčanech v Praze, Windelmuth, opravený kostel ke cti sv. Petra dala vysvětiti, přinesla také skřínku s ostatky, mezi nimi část závoje sv. Ludmily. S tímto stal se před očima Kosmy ten zázrak, že vržen byv k vůli zkoušce na žhavé uhlí neporušen zůstal [5]). Také již věk XI. měl své pochybovače i nebylo lehkomyslně

---

[1]) Cont. Cosmae k r. 1134 (recte 1135); u Pertze IX. 141.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 308.

[3]) Cosmas k r. 1070; u Pertze IX. 84.

[4]) Breviar. Bened. ku dni 18. listop. Zmíněno v Cont. Cosmae k r. 1129; u Pertze IX. 134.

[5]) Cosmas k r. 1100; u Pertze IX. 106.

považováno za ostatek, co jím nebylo; ale za to prokazována byla pozůstatkům po svatých mužích a paních za pravé uznaným pocta v pravdě dojemná. Kostely, oltáře, ostensoria a hrobky Svatých zdobeny a krášleny byly všemožnou nádherou. Kníže Soběslav vyvěsil r. 1129 v chrámu Vyšehradském, kdež se nalézala jeho rodinná hrobka, korunu, jenž vážila 12 hřiven ve zlatě a 80 ve stříbře. Stěny dal omalovati, podlahu leštěnými kameny vydlážditi, kolem chrámu chodbu vystavěti, v obou postranních lodích krov v pole rozdělený zříditi, celou budovu taškami pokrýti a oltáře pokrývkami a zlatými i stříbrnými kříži ozdobiti [1]. Téhož roku 1129 obnovil biskup Ménhart chrám sv. Víta v Praze, a vyzdobil hrob sv. Vojtěcha zlatem, stříbrem i křišťálem [2]. Bylo-li as tenkráte ještě drahocenných desk, jež kníže Břetislav r. 1039 co kořisť přivezl do Prahy? Zlatý kříž totiž a 3 obrazy z ryzého zlata, drahokamy a křišťály na způsob mosaiky vykládané [3]. Jak chrám Olomúcký byl vyzdoben a co náleželo k jeho klenotům, svrchu již bylo zmíněno [4].

Právě za tou příčinou, že v kostelích chovalo se tolik skvostů, pečovalo se o jich bezpečnou ochranu. Chráněny byly před zneuctěním, chráněny byly před oloupením. Již staré nařízení, jímž rozkázáno bylo, aby obydlí laiků, k chrámům přistavěná byla odstraněna, a by v předdvoří jich nestály žádné jiné domy mimo domy kněží [5], již toto nařízení vynešeno bylo za účelem bezpečnosti kostelů; další rozkaz, by obehnány byly pevnou zdí a učiněny takto jaksi pevnostmi místa, v nichž by v dobách nebezpečí obyvatel-

---

[1]) Cont Cosmæ k r. 1129; u Pertze IX. 134. Erben, Regest. I. k r. 1130 č. 211 str. 93.

[2]) Cont. Cosmæ k r. 1129; u Pertze IX. 134.

[3]) Viz díl II. str. 125. a 126.

[4]) Viz str. 257 tohoto díla.

[5]) Reformsynode zu Seligenstadt 1022. Hefele, Conciliengeschichte, sv. IV. str. 641.

stvo nalezlo bezpečného útulku pro sebe i pro svůj majetek, vyšel z nutné toho potřeby. Za tou příčinou pro kostely nejvíce volena byla místa výše položená, určen byl jistý prostor kolem nich pro hřbitov, obehnán byl tento pevnou zdí a proměněn vchod v pravou tvrz [1]); ano i věž, kteráž v XII. století ještě zřídka stavěna byla na kostel, nýbrž obyčejně vedle kostela, sloužila k obraně. Máme v té příčině zajímavou zprávu z roku 1281. Probošt kláštera na Zderaze v Praze, Petr, měl tuhý spor s opatem v Plasích, Gerhartem, pro takový opevněný kostel, ležící v Potvorově v Plzeňsku a náležející k panství Plasskému. Dne 10. března roku uvedeného stalo se mezi nimi narovnání v tento smysl: že poddaní klaštera Plasského jsou povinni, v čas všeobecného vzbouření nebo v případech války poddané kláštera na Zderaze přijmouti do chrámové tvrze v Potvorově, kamž tito mají se utéci, tak aby s nimi sdíleli dolejší prostor, kdežto prostor hořejší a věž zůstaveny býti mají pro lid opata [2]). Zde máme tedy zřejmý průkaz, že i naše dějiny znaly chramové tvrze, jakéž obzvlášť četně objevují se v Sedmihradsku. Na Moravě z XII. věku nezachovaly se žádné úplné kostelní stavby; ovšem jisté části jich v klášterních chrámech v Třebíči a Lúce, některé stavby v křížové chodbě hlavního chrámu Olomúckého, okrouhlá kaple v Znojmě a t. d.

Zdali výtvarné umění na Moravě zastoupeno bylo domácími nebo cizými silami, to asi ještě dlouho zůstane nerozluštěno. Moravské prameny neuvádějí v XII. a XIII. století ani jediného umělce. Šťastnější v té příčině jsou Čechy. Kronika kláštera Sázavského podává nepopíratelný toho důkaz, že v této budově již v XI. století výtvarná

---

[1]) „Ecclesiæ sint bene coopertæ et cameratæ, atrium sit sepe munitum.“ Rps. z XII. věku č. 202. V Olom. kapit. knihovně. Místo otištěno v Beiträge zur Geschichte Böhmens I. V Praze 1863. str. 21.

[2]) Původ. listina datovaná v Praze 1281 sequenti secunda feria post dominicam, quæ cantatur Reminiscere, v Pražské univ. knih.

umění nalézala své důstojné zastupitele. Opat Božetěch námi již připomenutý vychvaluje se co malíř, stavitel i řezbář obrazů [1]). Codex evangelií v klenotnici Pražského chrámu Svato-Vítského, legenda sv. Václava, nyní ve vévodské knihovně wolfenbüttelské, Vyšehradský codex v pražské universitní knihovně a vzácný rukopis „mater verborum“ malířem Miroslavem miniaturami ozdobený, nyní v národním museu Pražském [2]), vydávají svědectví, v jaké míře od IX. až do XII. věku kvetlo v Čechách umění výtvarné. Poměry takové musily odlesk vrhati na Moravu, hlavně jelikož v těch dobách umění stálo po větší části pod ochranou a ve službě církve [3]), a tato na Moravě jako v Čechách byla tatáž, řídíc se a spravována jsouc stejnými zásadami. Nemůžeme sice pouštěti se do podrobného vylíčení skutečných dějin církve katolické na Moravě; ale co měly do sebe zvláštního a co v té příčině z moravských listin může býti povědíno, chceme, potahujíce se k tomu, co průběhem našeho vypravování bylo již uvedeno, sebrati v jedno a na některých místech objasniti.

Když po smrti sv. Metoděje r. 885 moravsko-panonské arcibiskupství bylo uprázdněno, a když roku následujícího vypuzením slovanských kněží tato arcidiécese byla svého přirozeného vůdce a správce zbavena, aniž by v německém „wichingu“ a v Pasovské administraci nalézala náhrady, smiloval se roku 899 Mojmír II. nad trudným stavem své říše, i žádal v Římě za nové biskupy. Papež Jan IX. dal říši rozděliti na jeden arcibiskupský a tři biskupské okresy a pro tyto ustanoviti jednoho arcibiskupa

---

1) Monach. Sazaven. chron.; u Pertze IX. 153.

2) Wocel, Grundzüge der böhm. Alterthumskunde, str. 131. a ssl. Památky archeol. I. 186 a ssl. Pak časop. česk. mus. 1852 II. str. 16 a ssl. Viz str. 253 tohoto díla.

3) Ant. Henr. Springer, De artificibus monachis et laicis medii aevi. V Bonnu 1861 in 4to.

a tři biskupy [1]). Okolo roku 907 následkem vítězství Maďarských tato biskupství asi zanikla, a biskupové Pasovští vykonávali svým sufraganem, nebo snad biskupem zemským právomocnosť v zemi, až po smrti Pelhřimově Morava roku 992 podřízena byla nově zřízenému biskupství Pražskému a jím po 71 let církevně byla spravována. Roku 1063 obdržela Morava své vlastní biskupství v hlavním městě země, v Olomúci, dostala v arcibiskupovi Mohučském svého metropolitu a Janem I. počíná řada jejich nejvyšších knížat církevních. Tito na Moravě nebyli, jako v sousedních Čechách, voleni za přivolání duchovenstva a v souhlase obcí osiřelé církve, nýbrž až do roku 1184 byli panujícím knížetem Českým jmenováni. Totéž konali také markrabí od Oty I. až do roku 1207, kdežto pak králem Přemyslem Otakarem volební právo přenešeno bylo na kapitolu při hlavním chrámu [2]), tedy o šest let dříve nežli v Německu, kdež císař Fridrich II. listinou datovanou v Chebu dne 12. července 1213 přiřkl to právo všem kapitolám [3]).

Ačkoli takové jmenování biskupa nebylo zcela bezvadné a málo se srovnávalo se zákony církevními; přece církev od XI. století nezpěčovala se tomuto způsobu, jen když jmenovaný mohl se prokázati vlastnostmi pro biskupa nevyhnutelnými, a mocnář, jenž jej jmenoval, stál při církvi v ohledu její obecnosti a jednoty. Zajímavě líčí vlastnosti biskupa životopisec sv. Vojtěcha na samé osobě tohoto Svatého. Slova apoštola Pavla z prvního listu k Timotéovi představují se tu v obrazu živém. Nikdy nescházeli chudí při jeho stolu, ve dne v noci měl svědka svého jednání, testem vitæ, při sobě, krátký byl jeho spánek, tvrdé bylo jeho lože. Návštěva žalářů, vyhledávání chorých a umírajících bylo u něho více obyčejem, nežli u koho jiného, modlitba a ruční práce byly proň potěšením. Po kompletě

[1]) Viz díl II. str. 11. tohoto díla.
[2]) Viz str. 54 tohoto dílu.
[3]) Huillard-Bréholles, Historia Diplom. Friderici II. I. 1. 269.

až k primě zachovával jako mnich hluboké mlčení, po primě věnoval svou činnost pastýřským svým povinnostem a každý měl tu k němu volný přístup; po mši zanášel se věcmi literárními se svými kapelány anebo zabýval se ruční prací [1]) a t. d. Vzpomeňme sobě, v jakém stavu biskup Jaromír nalezl Olomúckého biskupa Jana I., když jej ztrýznil, i nalezneme ztvrzeno, že i Olomúčtí biskupové snažili se kráčeti za tímto vznešeným vzorem.

Když byl biskup panovníkem jmenován, musila ještě následovati konsekrace metropolitou, arcibiskupem Mohučským, a po této císařem investitura prstenem a berlou. Konkordáty Vormsské z r. 1122 platily v Olomúci za pravidlo, pročež také neopomíjelo se, zanésti je s plnou závazností současně do církevních kněh i do dekretalií papežských a vtěliti do archivu. Až podnes chová se tato kniha, v níž vepsány jsou Vormsské konkordáty, v kapitolní knihovně [2]). Investiturou vešel však Olomúcký biskup v lénní svazek k císaři i k říši a byl tudíž v jistém ohledu vyloučen z právomocnosti svého zeměpána. Pouze takto mohlo se státi, že kronikář Jarloch nazývá v témž poměru k německému císaři stojícího biskupa Pražského „německým knížetem říšským [3]),“ jímž také mocí císařské privileje skutečně byl. Podobnou privilejí pro biskupa Olomúckého nemůžeme se vykázati, ačkoli při konsekraci Jana IV. r. 1157 podobalo se, jakoby taktéž považován byl za říšského knížete německého, neboť císař udělil investituru ještě před vysvěcením, což dle konkordátů Vormsských považováno bylo jen za privilej bezprostředních říšských biskupů německých [4]). Než však určité

---

[1]) Vita sct. Adalberti episc. hl. 9, 10 a 11; u Pertze IV. 584 a 585.

[2]) Cod. membr. fol. sec. XII. fol. 205. Romanorum Decretalia Pontificum. Sign. num. 205. V tutéž knihu vepsána jest také odevzdací listina hlavního chrámu z r. 1131 a „Granum Catalogi præsulum ecclesiæ Olomucensis“, nový to důkaz důležitosti této knihy.

[3]) Viz str. 61 a 107 toh. dílu.

[4]) Viz díl III. str. 219 a 220.

vyjádření opata Jarlocha k r. 1197, že jedině Pražský biskup jest německým knížetem říšským, činí z této události, jakož i z názvu „kníže, princeps [1]),“ biskupu Pelhřimovi k r. 1184 přiděleného, pouhý výmineční případ beze vší další důslednosti; avšak jiné výhradné právo přislušelo moravskému biskupu. Když totiž kníže Vladislav II. na říšském sněmu v Řezně r. 1158 prohlášen byl za krále, udělil císař Fridrich oběma biskupům, Pražskému i Olomúckému, výhradné právo, o jistých, určitě naznačených dnech novému králi korunu na hlavu posaditi [2]), odkudž odvozuje se oběma knížatům církevním až podnes přislušící právo, korunovati krále Českého.

Po konsekraci a investituře následovalo slavné nastolení v mateřském chrámu Moravském, v kostele sv. Václava v Olomúci. Slavnostním průvodem biskup přiveden byl do presbyteria a tam na povýšený stolec posazen [3]). Tímto výkonem započala vlastní vláda biskupů Olomúckých a od toho dne také počítali leta svého panování. Bylo jim chvalitebným obyčejem, povždy v listinách připsati tak zvané číslo panování, čímž o jejich posloupnosti měl se přehled udržeti, následkem čehož také můžeme prokázati, že i Kyril i Metoděj vždy čítáni byli k biskupům Moravským, že tudíž památka těchto poslů víry, alespoň v duchovenstvu, nikdy se nezatemnila. Tak na př. nazývá se Jindřich II. k r. 1132 a 1146 VII., Jan II. k r. 1107 VI., Jan IV. k r. 1160 IX. biskupem Olomúckým, kteréž číslování jen v tom případě vyplývá, včítáni-li v to také sv. apoštolové. Jinak byli biskupové titulováni: „venerabilis, ctihodný,“ toho slova užívá Ota, biskup Bamberský, v listu z roku 1131 k Ménhartovi, biskupu Pražskému, taktéž činí papež Innocenc II. roku 1142 v několika listech svědčících Jindřichu II. Olomúckému, nebo „reverendus, úctyhodný,“ tak osloven byl

---

1) Viz str. 48. toh. dílu.

2) Viz díl III. str. 225.

3) Cosmas k r. 998; u Pertze IX. 55.

biskup Jindřich okolo roku 1144 císařem Kunrátem. Sám nazývá se k r. 1132 „Henricus, divina largiente clementia VII. Olomucensium episcopus," anebo okolo tétéž doby „Henricus, Dei gratia sanctæ Olomucensis ecclesiæ humilis minister," skoro tímtéž způsobem okolo roku 1143 a t. d. [1]). Na jeho pečeti, ježto představuje biskupa na faldistoriu sedícího, v pravici pedum a v levici otevřenou knihu držícího, o hlavě nepokryté, jest okružní nápis: „Henricus, Dei gratia Olomucensis episcopus." Pečetí od dřívějších biskupů nemáme. V listinách českých nazývá se biskup Olomúcký také „Moraviensium episcopus," tak okolo roku 1143 v základní listině kláštera Sedleckého [2]). Papež a metropolita Mohučský užívají ve svých dopisech slova „fratres, bratří," tak r. 1118, 1142 a t. d.

Poměr biskupa k jeho metropolitovi upraven jest zákony církevními. Tento povolal roku 1118 Olomúckého biskupa Jana k synodě do Fritzlaru, tento udělil roku 1131 svolení k přeložení sídla biskupského od sv. Petra v Olomúci k chrámu sv. Václava [3]) a t. d.

Také příjmy biskupa uštanovují řády církevní. Podle starého práva má mu přináležeti quarta desátků a obdarovaní venkovských kostelů jeho diécese. Přece však zříci se má těchto příspěvků, je-li jeho chrám s dostatek příjmy opatřen [4]). Pražský biskup přijímal dle ustanovení biskupa Ekkeharda z r. 1023 z každé aratury, nechať náležela k statku lennímu nebo dědičnému, dvě míry pšenice a tolikéž ovsa, kdežto před ním odváděn byl desátek ve snopech. Že chrám Olomúcký hned při svém založení slušným příjmem byl opatřen, jest nám povědomo, ale také že Moravané, ačkoli neradi, odváděli desátek, jejž svědomití biskupové ovšem obraceli k přilepšení podřízeného ducho-

[1]) Doklady v Cod. Dipl. Mor. I. k dotyčným rokům.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 222.
[3]) Viz díl II. str. 448 a díl III. str. 38.
[4]) Hefele, Conciliengeschichte IV. 58.

venstva. Všeliké biskupské příjmy měly vůbec dle církevních předpisů rozvrženy býti na tři díly, jeden díl pro vydržování a okrášlení chrámů, druhý pro chudinu a třetí pro vlastní výživu. Za příkladem sv. Vojtěcha, podle něhož se také někteří Olomúčtí biskupové řídili, vyloučen byl ještě čtvrtý díl k lepšímu opatření vlastních kanovníků [1]). Collectores čili sbírači desátku byli v zemi obzvlášť nenáviděni [2]); podobáť se, že také nezapomínali na své vlastní stodoly, pročež okolo roku 1194 řád Johanitů všemožně se vynasnažil, aby poddaní jeho vyprostěni byli útrap se strany těchto collectorů [3]). Pravidelně a bez přetržení moravská církev však asi neodváděla tyto dávky Olomúckým biskupům, poněvadž král Václav roku 1248 vidí se nucena, přidržovati ji k odvádění desátku, a výmluvu její, že k ničemu není zavázána, za lichou prohlásiti [4]). Dále náležely k vydržování biskupa příjmy z jistých mýt, jako na př. roku 1174 chomutné ze zapřežených koní, z uherského mýta nad Olšavou, podíl z mincovny, z mýta mostného nad Oslavou r. 1086 a konečně požívání rozsáhlých statků na Moravě i v Čechách, ježto vůbec označovány bývaly názvem „res episcopii“ [5]), a ježto dle kanonických zásad nesměly býti odprodány, pročež také biskup Jindřich, udíleje r. 1132 dotaci pro kapitolu Olomúckou, v dotační listině výslovně dokládá, že takto se děje nikoli z majetku res episcopii zvaného, nýbrž z jeho vlastního uspořeného jmění. Tyto statky z větší části udržely se na Moravě při biskupství, avšak v Čechách znenáhla dokona přišly ve ztrátu, aniž by tu kdy byly značného objemu bývaly; náležely k nim: statek Jestbořice blíže Chrudimě v Čechách s patřícími k němu vesnicemi: Opočno nad Labem, Zbislav u Podole

---

1) Vita S. Adalberti hl. 9; u Pertze IV. 584.
2) Cod. Dipl. Mor. I. 187.
3) Cod. Dipl. Mor. I. 336.
4) Cod. Dipl. Mor. III. 96.
5) Cod. Dipl. Mor. k r. 1132, I. 209.

nad Doubravkou, Seslávec mezi Chroustovicemi a Chrástem, Přetoka u Kutné Hory a Rohozovice u Heřmanova Městce v Chrudímsku. Jindřich Zdík rozmnožil toto pozemkové zboží přikoupením vesnic: Živanice a Losice v Chrudímsku, Hlavno Sudovo, Chotúň a dvě aratury blíže Křekovic v Kouřímsku. Že také okres Liběčský k tomu přináležel, víme z roku 1126 [1]). Za uprázdnění biskupské stolice splývaly příjmy do knížecí komory [2]).

O právech Olomúckými biskupy nebo, za jejich delší nepřítomnosti v diécesi, jejich generalními vikáři [3]) v diécesi, od apoštolského legáta r. 1143 a od papeže Eugena II. r. 1145 „parochia" zvané, vykonávaných zachovaly se v listinách velmi sporé stopy, o vysvěcení kostelů na př. pouze dvě, kdežto přece asi právě průběhem XII. věku přemnohé chrámy byly vysvěceny. Škoda, že se nám nezachovaly žádné libri erectionum! Domníváme se, že i s nejstaršími zápisky na zmar přišly již před rokem 1131, jelikož biskup Jindřich k r. 1131 vidí se pohuta k výroku, „že starší listiny jeho církve dílem hlodaným časem, dílem válkami a jinými nepříznivými okolnostmi přišly na zmar [4])". V listinách děje se zmínka pouze o vysvěcení kostela Knínického v Olomúcku r. 1196 a kostela Dačického v Jihlavsku r. 1183. O cestách biřmovacích jen povrchně připomíná se k r. 1073 [5]).

Biskupovi po boku stála kapitola. Když byl biskup Jindřich roku 1132 počet kanovníků určil na 12, pravil: že jest jejich účelem, ve dne v noci v chrámě velebiti Boha v hymnech a modlitbách i vyprosovati božskou milosť

[1]) Viz díl III. Pak Památky archeol. III. 20, pozn., a Wolný, kirchl. Topographie von Mähren I. odd. sv. I. str. 65.

[2]) Cod. Dipl. Mor. k r. 1207. II. 39.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. k r. 1141, str. 213.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 205.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 147.

za jeho i veškerého křesťanstva blaho [1]). Služba sborová, modlitba sborová byla tudíž přední a nejdůležitější úlohou kanovníků. V noci odříkáváno bylo matutinum, při slunce východu laudes, po té sloužil v hlavním chrámě Olomúckém altarista založenou od r. 1176 biskupem Dětlebem „maturu" (jitřní) ke cti nebeské královny [2]), nyní následovala prima, později tertia a sexta, pak konventní mše za zakladatele a dobrodince kapitoly, a po té přišla nona. Dle toho bylo také první zařízení kapitoly při hlavním chrámu Olomúckém zcela zařízení klaustra, kláštera, v němž 12 kanovníků, roku 1174 na 13 rozmnožených [3]), žilo dle pravidla sv. Augustina a dle svých vlastních, společně umluvených a v poradu vzatých stanov, „obyčeje, consuetudines" zvaných [4]), pročež pro kapitolu při hlavním chrámu v listinách k r. 1183 zcela správně přichází název „chorus" a k r. 1177 název „conventus"; neboť jako v klášteře žilo také při hlavním chrámu zřízené duchovenstvo, ačkoli ve vlastních, uvnitř klaustra vysokou zdí obehnaného vystavěných obydlích, přece společně, t. j. mělo jedno a totéž refectorium, jedno dormitorium a jeden chorus, avšak osvobozeno bylo od slibu chudoby a bezvýminečné poslušnosti. Bylit to klerikové sekulární, kteří nemusili nutně býti kněži, v pořádku klášterním. Když biskup Bruno r. 1252 při hlavním chrámu zřídil čtyry nové prébendy, ustanovil k zamezení všeho odporu: že tito čtyři noví prébendáři (kanovníci) nemají s ostatními kanovníky v refektáři zasedati u stolu [5]), ani podíl bráti na porcích (příjmech), jež kanovníkům přichá-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 208.

[2]) Cod. Dipl. Mor. 1. 192. Co obraz dokonalého kanovníka představuje se okolo r. 1271 Pražský děkan Vít. Cont. Cosmæ IX. 188.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 287.

[4]) Rps. Olomúcké kap. knihovny č. 473. Biskup Bruno mluví k r. 1252 výslovně o takových obyčejích. Cod. Dipl. Mor. III. 153.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 297 a 310.

zely z nájmů, desátků a nadací [1]). Nájemné, desátky a nadace také skutečně poskytovaly prostředky, z nichž kanovníci byli vydržováni. Nájemné pocházelo od pronajatých, desátky od poddaných, a jiné příjmy od dvorů ve vlastní správě stojících, nadace pak (oblata) byly oběti věřících, přinášené na oltář, neboť služby duchovní správy pastýřské kanovníci nikdy nekonali. Tak zvaná „optio", čili postupování s méně výhodné na prébendu výnosnější, byla již ve XII. století v obyčeji. Biskup Bruno mluví roku 1252 o tomto obyčeji jako o dávno již v kapitole zavedeném [2]). Také požívala kapitola, jinak-li zakladací listina jiného opatření pro nové kanovnické místo neučinila, prastarého práva, jímž uprázdněné místo sama obsazovala [3]).

O duchovenském zařízení kapitoly Olomúcké hned od času jejího znovuzřízení roku 1131 biskupem Jindřichem vyslovili jsme se již na jiném místě [4]). Pravili jsme, že k předním důstojnostem náleželi kapitolní děkan a probošt. Důstojenství proboštské, jak se zdá, záhy však zase zaniklo, protože Otakar I. okolo r. 1207 opět ustanoveného biskupem Robertem probošta při Olomúckém chrámu, „jenž od drahných časů žádného neměl," mohl potvrditi [5]). Péče o hmotnou výživu kanovníků jemu byla přikázána [6]). V po-

[1]) Cod. Dipl. Mor. III. 153. Okolo r. 1291 byla společná tabule v refektáři pouze ještě o jistých památních dnech. Cod. Dipl. Mor. IV. 379. Srovn. díl. III. str. 43.

[2]) Cod. Dipl. Mor. III. 152.

[3]) Cod. Dipl. Mor. III 153.

[4]) Díl III. str. 42 ssl.

[5]) Cod. Dipl. Mor. II. 39. Srovn. díl III. str. 45. K r. 1197 přichází na jedné Třebíčské listině mezi svědky: „Venus (Venuš t. j. Venceslaus) præpositus." Cod. Dipl. Mor. I. 348; avšak, zdali to byl Olomúcký, zůstává neobjasněno.

[6]) Cod. Dipl. Mor. II. 39. „Prepositus . . . qui fratribus illius ecclesie debito more provideret et eorum necessitati responderet." Srovn. tamtéž III. 251. „Prepositus . . nomine prandiorum que ministrat." Na Vyšehradě byl to „decanus, cui cura fratrum regenda est." Erben, Regest. k r. 1140, str. 93.

zdějších dobách byli proboštové ustanovením Přemysla Otakara I. z r. 1207 po úmrtí biskupově až k zvolení nového správce biskupských statků, ježto povždy byly odlišeny od statků kapitoly. V XII. století přivlastnili sobě panovníci takovéto osiřelé důchody biskupské, spravujíce je na svůj vlastní účet. Právo spoliace, již Přemyslem Otakarem I. prokletým zneužíváním zvané [1]), obzvláště kvetlo, jak se zdá, na Moravě. Starším probošta, a snad souvěkým s děkanem, jest custos při kapitole. I nepřihlížíme-li k Magnovi, jenž v podezřelé listině z r. 1144 uvádí se co „custos ecclesiæ sti Venceslai“, přece jisto jest, že roku 1174 kanovník Chvalko tento úřad zastával [2]). Jeho úlohou byl dozor nad klenoty chrámovými, nad náčiním chrámu, nad pořádkem ve službách božích a nad služebnictvem k chrámu příslušícím.

Na důkaz toho, že kapitola Olomúcká vlastně v biskupu Jindřichu Zdíkovi poznávala svého zakladatele, zvolila sobě jeho obraz za hlavní pečeť. Ještě roku 1213 přichází na kapitolní pečeti biskup v pravo kráčející, s mitrou na hlavě a s berlou jednoduše zahnutou v pravici. V levici drží kostel o dvou věžích. Na ploše čte se: „Henricus,“ a co nápis okružní „†Ecclesie Olomucensis.“ Tato nejstarší pečeť kapitoly zavěšena jest na hedbávných šňurách višňové barvy [3]).

Jak veliké bylo jmění Olomúcké kapitoly v XII. století, pro nedostatek pramenů nelze nám udati, a to tím méně, jelikož neznáme zevrubně statky kapitolní. Podle analogie a podle pojmu společného života lze souditi, že kanovníci olomúčtí, jakož v skutku bylo u kanovníků pražských, veškeré své zboží společně spravovali a jistými podíly, děkanem a kapitolou ustanovenými se spokojili. Okolo r. 1068

---

1) Cod. Dipl. Mor. II. 39.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 287.

3) Původní pečeť v archivu Olomúcké kapit. na listině z r. 1213. Cod. Dipl. Mor. II. 65.

požíval každý z 25 kanovníků u sv. Víta v Praze ročně 30 měřic (modios) pšenice, tolikéž ovsa a na maso týdně 4 denáry [1]. Naproti tomu kanovníci vyšehradští přišli si za knížete Soběslava I. každý na 1700 a za Soběslava II. asi na 100 denárů, v čemž, jak se podobá, příspěvky v přírodninách nejsou počítány.

Jelikož korporace náboženské nemohly se před soudem světským samy zastupovati a, nemajíce meče, také nesnadno mohly se proti protivníku brániti, měly za tím účelem své zástupce, své ochrance. Buď panovník sám prohlásil se za ochrance, buď vykázal v té příčině některého mocného, nablízku duchovenského sboru nebo kostela žijícího dynasta, buď konečně bylo vyvolení obrance zvláštními privilejemi ponecháno biskupovi nebo opatovi. Ale po pravidle přejal zakladatel většího beneficia nebo zakladatel kostela zároveň také zastupitelství. Pro biskupství Olomúcké vystupuje povždy co zástupce náčelník Otoviců. Obyčejně byl pod ochranou stojící chrám také pohrobištěm rodiny zástupcovy, a rád přijímal příbuzné jeho do svého bratrstva. Král Vladislav byl takto s chrámem sbratřen [2], čili jinými slovy, jméno jeho přijato bylo do kalendaria, z čehož povstaly tak důležité „Libri benefactorum", i účastným stal se všech milostí, ježto papežskými privilejemi s hlavním chrámem byly sloučeny [3], a že takovýchto privilejí chrám ten požíval, dosvědčuje již Řehoř VII. roku 1074 [4]. Se strany světské dostalo se také již záhy rozličných privilejí biskupství Olomúckému. Král Přemysl Otakar I.

---

[1] Cosmas k r. 1068; u Pertze IX. 83.

[2] Cod. Dipl. Mor. V. 221.

[3] „Rogamus, quatinus in capitulo vestro convenientes inter nomina fidelium et nomen nostrum conscribi faciatis, salutem corporis in presenti et eterni premii in futuro a domino nostro iesu, qui bonorum omnium est largitor, salubriter impetretis" praví král Vladislav v listině nedatované v Cod. Dipl. Mor. V. 222.

[4] Cod. Dipl. Mor. I. 149.

praví r. 1207, že obnovuje pouze staré svobody chrámu, bezpochyby narážeje na rozmanité výhrady, jichž v druhé polovici XII. věku biskupství požívalo, a kteréž bez odporu náležely k prvním na Moravě. Roku 1185 odvolává se k nim kníže Bedřich. V královské listině do roku 1144 zpět datované učiněn byl pokus, výslovně je označiti. Osvobození poddaných chrámu Olomúckého ode všech břemen zemských, jako byly: stavba silnic, mostů, opevnění, vyprostění ode všech dávek válečných a t. d., byly hlavním jejich obsahem [1]).

Z duchovenstva kapitolního, jakožto z části vzdělanější, voleni byli rozliční hodnostáři, jenžto podmíněni jsou hierarchickým zřízením církve. K těm přičísti sluší v první řadě arcikněze (archipresbyteri) a arcijahny. Že obě tyto důstojnosti v XII. století v církvi moravské známy byly, dosvědčuje listina, dle kteréž Olomúcký primator Suda prodal okolo roku 1130 biskupu Jindřichu Zdíkovi českou vesnici Hlavno. Co svědkové jsou na této listině: Letona, Olomúckého chrámu arcikněz, Radovan, arcijahen Přerovský [2]), a Tomáš, arcijahen Břeclavský. Zdali důstojnost arcikněze nebo zdali název archipresbyter stálé byly, o tom pochybujeme; ale že jméno to na Moravě známo bylo, tomu zdá se nasvědčovati listina svrchu uvedená. Zevrubnějších známostí máme o arcijahnech. Víme, že arcijahen zastupoval biskupa u věcech obyčejné správy [3]). Když se práce správní příliš rozmnožily, rozdělena byla diécese na více větších okresů, a každému z nich přikázán byl zvláštní

---

1) Viz díl III. str. 116. pozn. 1.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 217. V témž listině přichází také Reingotus co děkan. V nekrologu chrámu Olomúckého z r. 1263, v němž vepsána jsou jména děkanů, Reingotus není. Codex, z něhož listina vyňata byla, až posud se neobjevil. Také církevní dějiny Moravské, mimo tohoto Letonu, v celém XIII. století neznají žádného jiného archipresbytera.

3) Viz díl III. str. 43 t. d.

arcijahen. Podlé své základní myšlénky zahrnoval v sobě tento úřad všecka práva dohlídky, kázně a exekutivy. Když kníže Břetislav I. roku 1039 u hrobu sv. Vojtěcha v Hnězdně národu svému zákony hlásal, jimiž nová doba v společenském životě v Čechách i na Moravě měla býti zaražena, ustanovil arcikněze jaksi za strážce obecné mravnosti; neboť tito měli vrahy a vůbec hlavní zločince županovi písemně oznámiti, aby tento dle zákona s nimi naložil [1]). Zvolil k tomu právě kněze, protože tito, stojíce mimo rodinu, nebyli poutáni na krvavou pomstu té doby ještě všeobecně rozšířenou, a proto snáze provésti mohli obžalobu proti zločinci, nežli možno bylo učiniti laikovi v rodině žijícímu. Z listiny z r. 1131 dovídáme se, že diécese Olomúcká v XII. stoleti rozvržena byla v arcijahenství v Olomúci, Přerově, Spytihněvě, Břeclavě, Brně a Znojmě [2]). Arcijahenství v Spytihněvě netrvalo dlouho; neznámeť ani jediného arcijahna tohoto okresu, naproti tomu objevují se arcijahenství Brněnské, Znojemské, Olomúcké, Přerovské a Břeclavské ještě ve XIV. století [3]), i pochybujeme, žeby Olomúcký biskup z těchto okresů v XII. věku byl větší příjmy míval, nežli ve XIV. století. Tenkráte, odvádělo Brno, jsouc spojeno s proboštstvím Olomúckým, 2 hřivny, tolikéž Břeclava; Znojmo a Přerov 3 hřivny [4]). Po pravidle

---

[1]) Cosmas k r. 1039; u Pertze IX. 69. Jelikož archipresbyterovi, o němž Cosmas mluví, dle práva kanonického nikdy žádná právomocnosť nepřislušela, nýbrž úřad jeho obsahoval pouze dozorství, podávání zpráv biskupovi a udržování spojení mezi duchovními podřízenými; tuť se domníváme, že slovem svrchu položeným má se vyrozumívati náš archidiaconus. Viz: Walter, Lehrbuch des Kirchenrechtes. Vydání 13., v Bonu 1861, str. 337. Cosmas sám užívá brzy toho brzy onoho názvu pro jednu a tutéž důstojnost. Doklady u Jirečka, Slovanské právo II. 171.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 205 a ssl.

[3]) Roku 1256 přichází také archidiaconus provinciæ Opaviensis. Cod. Dipl. Mor. III. 212.

[4]) Nekrolog a stanovy Olom. kapit. knihovny, rkp. E. I. 40.

za arcijahny voleni byli kanovníci olomúčtí. Roku 1174 byli tři z nich v této hodnosti [1]). Radovan bude as nejstarší z arcijahnů listinami zjištěných. Přichází k r. 1167 [2]). Zdali na Moravě arcijahenství již ve XII. století rozdělena byla na děkanství, s určitostí lze popírati. V moravských listinách z XII. věku nepřicházejí ještě žádní venkovští děkanové; ano samo rozdělení diécese na farní osady přesně omezené bylo, jak se zdá, nařízeno teprvé následkem generalní visitace, kardinálním legátem Guidonem roku 1143 předsevzaté. Nejbližší podnět k tomu dávali mu četní bez vykázání výživy vysvěcení kněži. Přikázal, že od té doby nikdo nesmí býti vysvěcen, aniž by přidělen byl k určitému kostelu nebo k určitému oltáři. Guido ve svém nařízení nazývá farní kostely „plebanskými," [3]) naproti tomu diécese „parochia" a diécesany „parochiani" se nazývají. Jako legát Guido, tak také papež Eugen III. užívá roku 1145 toho názvu [4]). Při takovémto kostele nařízený duchovní nazýval se „plebanus" nebo také „rector", i měl asi, zvláště na větších místech, jednoho nebo i více duchovních výpomocných „cooperatores". V Otově řádu připomínají se již kooperatorové [5]). Farář při chrámu sv. Petra v Brně nazývá se okolo r. 1195 rector [6]).

Nejhojněji v listinách XII. věku přicházejí zvoníci, campanarii. Vyšehradský chrám měl roku 1087 osm zvo-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 287.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 279.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 224.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 224 a 235.

[5]) Viz str. 227 tohoto díla.

[6]) Cod. Dipl. Mor. I. 338. Jak se věc má se „Svatobor Brunensis" k r. 1078 anebo se Z (vatobor?) „prepositus ecclesie s. Petri in Bruna" okolo roku 1084, podnes není objasněno. Roku 1214 opět se objevuje jakýsi „Zdeslaus, prepositus Sti Petri", avšak, jako k r. 1078, z kodexu Tišnovského, jejž nalézti nam nelze. Na kolegiatní chrám povýšen byl sv. Petr správněji teprvé r. 1296.

níků, kteříž i se svou rodinou musili chrámu sloužiti [1]). Že k tomu byli zřízeni, aby na zvony znamení dávali k službám božím, vysvítá již z jejich pojmenování, i kdyby to čeští kronikáři z XIII. století výslovně nebyli doložili. Mezi výtečné vlastnosti Pražského děkana Víta, jenž zemřel r. 1271, klade se i ta, že zvoníky, campanarios, probouzel, aby sezváněli na jitřní [2]). Tehdejší zvonění vyžadovalo jistý cvik, jelikož podle naladění zvonů vykonávalo se nikoli tak zatažením jako udeřením a při slavnostech někdy kolik dní trvalo. Zbytky toho máme v tak zvaném slavění v městech jihotyrolských, ve Vlaších a obzvláště mezi Řeky na východě. K tomu ovšem bylo několika zvoníků zapotřebí, aby se neunavili. Pozdější církevní předpisy vyžadují na zvonících, aby v případě nedostatku sluhy také knězi při oltáři odpovídati a světla v kostele obstarati dovedli, pročež také vrchním rouchem (superpelicium) byli přioděni. Při chrámu Olomúckém měl ještě okolo roku 1415 altarista u sv. Kryštofa a u sv. Mikuláše titul „campanarius“ a měl dozor nad zvoníky, z nichž v hlavním chrámu vždy dva noc tráviti musili co hlídači.

Jak venkovské duchovenstvo v XII. věku bylo ordinováno, o tom zmínili jsme se k r. 1131 [3]). Biskup Jindřich II. zanechal úplné navedení, jakým způsobem v jeho diécesi duchovní byli ordinováni. Navedení to má proto do sebe důležitosť, že prokazuje obřady od nynějších poněkud se odchylující a že snad nalézti lze v něm původ nepříslušnosti, kteráž roku 1193 v církvi České mnohé zmatky zrodila [4]). V podstatě předpisuje „Ordo, qualiter in nostra ecclesia sacri ordines fiant“ následující: Když se byli k ordinování ustanovení klerikové v katedrálním

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 181.
[2]) „Suscitabat campanarios ad pulsandas matutinas.“ Cont. Cosmæ k r. 1271; u Pertze IX. 188.
[3]) Viz díl III. str. 45.
[4]) Viz str. 88. t. d.

chrámu sešli, započal biskup mši sloužiti. Když bylo po introitu, po Kyrie eleison a po první oraci, byli klerikové k ordinaci připuštění dle jména vyvoláni, načež i s biskupem obřady vykonávajícím a s ostatním duchovenstvem vrhli sebou tváří k zemi a tak dlouho ležeti zůstali, až sbor odzpíval litanie. Modlitby za přispění božské a za přímluvu Svatých vykonal pak biskup. Nyní četl jeden z ordinandů lekci. Po této lekci a po první modlitbě ve mši následoval za vyvolávání jmen ostiariát. Mezitím co biskup odcházel k svému sedadlu, četl ostiarius druhou lekci a druhou modlitbu, načež biskup uděloval lektorát, po třetí lekci a její modlitbě následoval exorcisát, po čtvrté akolytát a po páté subdiakonát. Po epištole, přímo před evangeliem, vykonalo se svěcení jáhnů, z nichž jeden pak četl evangelium. Když bylo evangelium ukončeno, zavoláni byli před biskupa ti, jimž měl presbyterát udělen býti. Před nimi zaznival hymnus.: „Veni sancte Spiritus“ a jim pak ordinace udělena.

Z těchto obřadů, ježto až na vržení sebou biskupa mezi litanií, jsou téměř totožny s nynějšími, užívanými v římské církvi při udělování všech stupňů svatého svěcení po sobě na rozličných osobách, poznáváme, že ordinace jen v měsících kvatembru, v září a prosinci, a sice dle starodávných církevních řádů povždy v kvatembrovou sobotu, v noci se soboty na neděli, se vykonávala, protože pouze v tento den mše poskytuje tolik lekcí a modliteb, kolik dle Jindřichova ustanovení k ordinaci bylo zapotřebí. O takových dnech uděloval roku 1167 biskup Jan IV. v Praze co „episcopus interventor“ svěcení kněžstva [1]). V jiných církvích mohlo svěcení kněžstva předsevzato býti také v ostatní dvě soboty kvatembrové, ano i v sobotu velikonoční. Tak ordinoval na př. roku 1093 lžibiskup Rupert v hlavním chrámu Pražském v měsíci březnu, letopisec

---

1) Viz díl III. str. 268.

Cosmas byl dne 11. června 1099 v Hroně na kněze vysvěcen [1]).

Že vlastní ordinace na kněze děje se vložením rukou biskupa a přítomných kněží, tomu učí církev katolická. Na Moravě mimo to panoval obyčej, že novosvěcenci, v případě že sami o dni svého vysvěcení, tedy po vložení rukou, nečtli mši svatou, obdrževše z rukou biskupa kalich s vínem i s patenou a hostií, přítomni byli při jeho mši, a že při slovech konsekrace biskupem mluvených jen v tichosti, aniž by slova promluvili, žehnali kalich a pak víno i žehnaný chléb požívali co pravé tělo a pravou krev Páně. Ale jelikož, jak se vyjadřuje biskup Jindřich II., „svátosti není, kde není slova“, odstranil tento jen k poblouzení vedoucí obyčej, nařídiv, aby, jako v četných jiných katolických církvích, tak také v církvi Olomucké, vysvěcenci, čtouce zároveň s biskupem mši svatou, před konsekrací položili hostie na patenu biskupovu a víno ze svých kalichů přelili do kalicha biskupa, jenž pak sám vykoná konsekraci a ordinandům hostii i víno podává — zařízení to od dnešního valně se lišící. Ani o pomazání křížmem ani o vložení rukou nečiní se výslovná zmínka, ale že toto poslední se vykonávalo, toho svědectví poskytuje důtka, kteréž dostalo se biskupu Kajimovi, když r. 1193 v Praze dne 18. prosince, tedy v sobotu kvatembrovou, vysvětil kněze bez vložení rukou, bezpochyby předpokládaje, že podání kalichu s vínem a pateny s hostiemi při ordinaci jest věcí podstatnou, jelikož přece toto, jakož i pomazání, od římské církve považováno bylo pouze za doplňující část ordinace, pročež také dodatečné vložení rukou na pražské kleriky za nepostačitelné bylo uznáno a za tou příčinou celá ordinace musila se opakovati [2]), kdežto přece zajisté neplatná ordinace, lžibiskupem Rupertem vykonaná v Praze r. 1093,

---

[1]) Cosmas k r. 1093 a 1099; u Pertze IX. 101 a 105.
[2]) Viz str. 88. t. d.

jednoduchým vložením rukou stala se platnou [1]). Církev řecká nikdy neznala podávání kalichu a pateny, ale ovšem hojně bylo v obyčeji v biskupských chrámech francouzských a přišlo, jak se zdá, přes Mohuč do Prahy a do Olomúce. Právě staří francouzští učitelé církevní kladou na tento obřad velikou váhu, jako Hugo, Victorin, Petrus Lombardus a t. d.

Dle starých řádů církevních směl biskup jen v tom případě uděliti vysvěcení na kněze, když se byl přesvědčil o hodnosti jahnově, a tu platnosť měla, alespoň za biskupa Jindřicha Zdíka, církevní ustanovení, že vysvěcení na kněze nesmělo uděleno býti nikomu, krom případů velmi důležitých, kdož ještě nedosáhl věku 30 let, nikomu, kdož se byl podruhé oženil nebo vdovu za manželku pojal, komu některý úd na těle se nedostával, kdož nalézal se mezi veřejnými kajícníky nebo neměl dostatečného vzdělání vědeckého a kdož neučinil slib čistoty [2]). Ovšem obmezovaly se tehdejší vědomosti kněze na obsah jeho obřadních kněh, na modlitbu Páně, na apoštolské a Athanasianské symbolum a na dovednosť u vypočítání cyklu velikonočního a zařízení chrámového direktoria podle něho. Pokrokem času ovšem také množily se nároky na kněze činěné; avšak přílišné nikdy nebyly, zvláště již proto, že celý XII. věk neznal na Moravě žádné náboženské polemiky, a proto duchovní pastýř nikdy nenalézal příležitosť, aby prokázal svou dogmatickou učennosť. Všecky veřejné přednášky nebo kázaní byly vesměs obsahu mravoučného, předpokládajíce vědomosť článků náboženských, jak je uvádí apoštolské vyznání víry. Nejsilnější stránka křesťanského vyučování spočívala v působení na mysl posluchačstva; rozumu neposkytovalo se téměř praničeho. Kapitolní knihovna Olomúcká, kteráž zároveň s biskupstvím povstala, dále se vzmáhala a po větší části

[1]) Cosmas k r. 1093; u Pertze IX. 101.

[2]) Z řeči ku kněžím XII. století. Rkps. Olom. kapit. knihovny č. 24., řeč 20.

neporušena zůstala, chová v sobě v tomto ohledu pravý poklad rukopisů z XII. a XIII. století, z nichž lze nám poznati tehdejší pochod bohoslovných studií na Moravě. Pravíme na Moravě, protože tyto knihy obzvláště pro duchovenstvo při hlavním chrámu byly zřízeny a také jich podlé zřejmých známek — některé vyloženy byly v knihovně k veřejnému upotřebení na řetězích — pilně bylo užíváno. Již jejich sestavení dle jistého plánu označovalo jejich účel. Zde spatřujeme knihu obsahující pouze věci obřadové, tam zase jinou, v níž nalézají se kázaní podle postupu svátků výročních seřaděná, a opět jinou s předpisy pokání se týkajícími, nebo s výkladem pravidel, dle kterých duchovní má svůj život zaříditi a t. d. V posledním ohledu pro nás mají do sebe obzvláštní důležitosť předpisy pastorální biskupa Basilejského a opata Rychnovského, již v IX. století proslulého, jmenem Hato (zemř. 836) [1], a jelikož nalézáme je v knize XII. století, kteráž zajisté vyšla z psací školy biskupem Zdíkem v Olomúci založené, mezi ustanoveními, ježto toho času v Olomúci měla právní platnosť [2]), tuť ani v nejmenším neváháme, označiti tyto pastýřské předpisy co závazné pro duchovenstvo moravské v XII. věku. Vyjímáme tuto z nich ustanovení nejdůležitější.

1. Otče náš a apoštolské vyznání víry mají lidu vštípeny býti v jazyku latinském i zemském. — Stran pozdravení andělského nenalezá se ničeho v bohosloveckých rukopisech z XII. století v kapitolní knihovně.

2. Naleháno má býti na to, aby nejen duchovenstvo, nýbrž všechen při službách božích přítomný lid sloužícímu knězi, zejmena při „Dominus vobiscum“, hlasitě odpovídal. — Jest nám známo, že lid v kostele neměl náboženských

---

[1]) Otištěno v d'Achéry, Spicilegium, sv. VI., a Hartzheim, Concilia Germ. II. 17 ssl.

[2]) Cod. membr. sec. XII, fol. n. 135 obsahuje: Liber Officiorum, qualiter missa Romana agatur, Walafrida, Amalaria a t. d. zkrátka co k obřadům a jich vysvětlení náleží.

písní, nýbrž pouze odzpěvoval Kyrie eleison, zohyzděné na Krleš, kdežto duchovenstvo zapělo Te Deum laudamus nebo andělský chvalozpěv „Sláva Bohu na výsosti“, takto na př. roku 973, když první Pražský biskup, Dětmar, byl nastolen, a r. 1039, když mrtvola sv. Vojtěcha v Hnězdně byla vyzdvižena, pak r. 1130, když kníže Soběslav slavil svůj vjezd na Vyšehrad[1]). V hlavním chrámu ostrova Korfu udržel se tento starodávný obyčej, že totiž lid služby boží konajícímu knězi hlasitě odpovídá.

3. Knihy, v nichž každý kněz vyučen býti má, jsou: *a*) kniha svátostí, liber Sacramentorum, také krátce Sacramentarius zvaná, dnešní missale, avšak ve starém, papežem Řehořem Vel. učiněném rozdělení bez lekcí a evangelií. Tyto obsahovalo *b*) lectionarium, jak čteny byly v kostele po celý rok. *c*) Antifonarius, v němž zaneseny byly antifony na celý rok i s notami hudebními. Ve XII. století užíváno bylo v církvi Olomúcké ještě vesměs neumenů — čili hudebního písma s tečkami, čárkami a háčky, ježto beze všech linií v rozličném směru a postavení posazeny byly nad slovy k zpěvu ustanovenými. Modulace hlasu řídila se podle nich. *d*) Baptisterium, čili kniha, v kteréž obsaženy jsou obřady při křtu, a o kteréž mluví již capitularia Karla Vel.[2]). *e*) Computus, čili navedení, jak se má sestaviti církevní kalendář k odbývání služeb božích a služby sborové. Mnichové hradišťští sepsali roku 1052 takovéto navedení, kteréž posud naléză se ve vídeňské dvorní knihovně[3]). *f*) Liber poenitentialis, kniha pokání s roztříděním hříchů a vyměřením pokání pro každý z nich. Olomúcká kapitolní knihovna chová takové poenitentiale, sepsané okolo roku 1132 péčí biskupa Jindřicha Zdíka pro

---

[1]) Cosmas k r. 973, 1039 a 1130; u Pertze IX. 50, 69 a 135.

[2]) Pertz Lgg. I. 68 k r. 789. Ut audiant episcopi Baptisterium presbyterorum, ut secundum romanum morem baptisent“.

[3]) V kodexu tak zvaného Anonymus Gradicensis nebo Annales Gradicen., sign. č. 395.

církev Olomúckou, pro dějiny vzdělanosti velmi důležité [1]). *g)* Psalterium, kniha žalmů Davidových k službě sborové, a *h)* kniha homilií na jednotlivé neděle a svátky po celý rok. Homilie po pravidle berou svůj předmět z nedělních nebo svátečních evangelií, podávajíce užívání jich v životě — jinými slovy, kázaní tehdejší jsou pro lid obecný. Odbývána byla mezi mší hned za předčtením evangelia. Rozdíl sluší činiti mezi nimi a řečmi „sermones", jež biskup držíval při slavnostních příležitostech, na př. při zahájení synody, k svému duchovenstvu nebo k panovníkovi, anebo o vysokých církevních hodech a t. d. Kronikář Dětmar podává nám obsah jedné takové řeči, kterouž měl Godschalk, biskup z Frysinku, roku 1004 v chrámu sv. Víta, když Jaromírovi bylo holdováno [2]). Kapitolní knihovna Olomúcká má kodex, v němž obsaženo jest 91 takových řečí, ježto dle vší pravděpodobnosti připisovány býti mohou biskupovi Jindřichu II., v jehož rukou kodex se nalézal. Jiný kodex formátu čtvercového obsahuje vlastní homilie, ačkoli také jeho titul slove: „sermones sacri". Biskup Hato po vyčtení těchto každému knězi potřebných kněh končí slovy: „Komu třeba jen jediné z těchto kněh se nedostává, nezasluhuje ani knězem nazván býti" [3]). — Další požadavky, jež Hato činí na duchovního správce, jsou:

4. Zevrubná známosť doby, kdy má se udíleti svátosť křtu, totiž, není-li nebezpečí z průtahu, v Bílou sobotu a v sobotu před sv. Duchem, jinak každého času. Jeden syn knížete Soběslava pokřtěn byl roku 1128 na Bílou sobotu dne 21. dubna v Meziboru, a jiný roku 1134 v svatvečer svatodušní u dvora uherského [4]).

---

[1]) Cod. Ms. memb. sec. XII. fol. 202. Později ještě udá se nám příležitost promluviti o tomto kodexu.

[2]) Thietmari chron. VI. 10; u Pertze III. 808.

[3]) „Ex quibus omnibus, si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit". Rps. stol. XII. fol. kap. knih. Olom. č. 135, fol. 28.

[4]) Cosmas k r. 1128 a 1134; u Pertze IX. 133 a ssl.

5. Znalost přikázaných svátků, v kterýchž žádná všední práce nesměla se konati, totiž: na všecky neděle, pak o třech dnech vánočních, na den tří králů, o Hromnicích, po celý oktáv velikonoční, o třech dnech prosebních, na den vstoupení Páně, v sobotu před sv. Duchem, na sv. Jana křtitele, o dnech apoštolských, hlavně však na dny sv. Petra a Pavla, nanebevzetí P. Marie, sv. Michala, posvěcení chrámu v jednotlivých kostelích. Toto poslední platilo pouze pro parochiány (osadníky). O svátcích apoštolů zemských nebylo toho času ještě žádné stopy, naproti tomu platily dny sv. Václava a sv. Vojtěcha, pak narození P. Marie a Marie Loretanské také na Moravě za přikázané svátky [1]). Slavnost posvěcení chrámu připadala při katedrálním chrámu Olomúckém na den 30. června [2]).

6. Zákaz, oběť mše svaté sloužiti v domech soukromých, v chýších a kostelích nevysvěcených, krom že by se tak stalo před nemocným.

7. Zákaz ženám, přistoupiti k oltáři, i kdyby oběť přinášely. Kněži musili oběť před mříží, kterouž chrámová loď oddělena byla od presbyteria, přijímati a na oltář položiti. — Obyčej, jisté v oběť přinášené dary, zejména obilí, víno, olej, kadidlo a t. d. klásti na oltář, vůbec ještě panoval na Moravě v XII. století. Tyto obětní dary náležely zároveň k dotaci farního duchovenstva. Cosmas vypravuje, že, když kníže Břetislav I. r. 1039 tělo sv. Vojtěcha v Hnězdně vyzvedl, za jediný den 200 hřiven co oběť na oltář bylo položeno [3]). Bylo totiž v kostelech česko-moravských starodávným obyčejem, k ostatkům Svatých vystaviti schránky. Biskup Jaromír v Praze vložil o všech dnech apoštolů a o všech slavných hodech 200 denárů do

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 267. Pak Olom. kap. cod. stol. XII. č. 24. Sermones Henrici Zdík, a cod. memb. stol. XII. č. 22.

[2]) Viz díl III. str. 39 ssl.

[3]) Cosmas k r. 1039; u Pertze XI. 70.

takové schránky, mimo to obětoval za každou mši ve všedních dnech v kapli sv. Víta čtenou 3, a za mši v neděli slouženou 12 denárů [1]. Ještě v pozdějších stoletích, když přinášení obětí k obyčejné mši již bylo přestalo, přinášeli osadníci obyčejně k první mši, kterouž nově nastouplý farář ve svém kostele sloužil, oběti, kladouce je na oltář. Toto „offertorium“ náleželo zároveň k platnému ujmutí nového kostela [2]. V Haliči panuje tento obyčej, avšak s rozšířením také na hlavní hody boží, až podnes; hlavně mnoho obilí v kostele se obětuje a nad ním žehnání se udílí.

Avšak při tomto pastýřském navedení biskupa Hatona, kteréž těšilo se všeobecnému rozšíření, na Moravě nezůstalo. Učenosť, zejména u duchovenstva kapitolního a dvorského, dospěla ,hlavně za Jindřicha Zdíka k takové výši, s jakouž setkáváme se pouze u předních chrámů sídelních. K tomuto náhledu přicházíme porovnáním rukopisů, se vší určitostí již v XII. věku v olomúcké kapitolní knihovně uložených, s rukopisy jiných chrámů z té doby. A že rukopisy toho času nebyly zjednány pro okrasu, nýbrž k skutečnému užívání, tomu nasvědčuje vysoká cena hmotná, kterouž do sebe měly. Tak nalézáme v kapitolní knihovně z oné doby díla sv. Augustina, Bernarda a Řehoře Vel., sv. Jeronyma, Walfrieda, Amalaria, Hugona, Anselma a Remigia, rozmanité „sermones de tempore“ čili kázaní a napomínání, písmo svaté starého i nového zákona s vysvětlivkami, papežská decretalia, collectio patrum, instructio in officia sacra, liturgii pro biskupa, pohříchu jen co úryvek, život Svatých, tak zvanou „legenda Sanctorum“, sbírku snešení církevních sněmů, jak ji založil Burkhard, biskup Vircburský a která v známosť vešla pod názvem

[1]) Cosmas k r. 1090; u Pertze IX. 96.

[2]) Formelbuch sec. XIV. z kláštera Jerušského ohledně farních chrámů moravských, fol. 20. Rps. v univers. knihovně v Štýr. Hradci. Sig. fol. 36/68.

„Burkhardův kající řád“ [1]), výtečná to kniha, s kterouž později ještě budeme se zabývati. Jenom postrádáme zde encyklopédického díla „Isidori Hispaliensis Origines, seu Opus Etymologiarum libri 20“, kteréž vždy považováno za „Pars omnium septem artium liberalium“, kterouž Cosmas zevrubně znal, když k r. 1068 velebil Pražského probošta Marka, že znalcem jest všech svobodných umění [2]). V klášteře Hradišťském nalézala se část toho díla [3]). Že chrám Vyšehradský také svou knihovnu měl, jest patrno z podarování knížete Soběslava z r. 1130. „Rozličnými knihami“, praví se v listině [4]), „rozhojnil tamní sacrarium.“ Již sv. Vojtěch přinesl knihy z Magdeburku do Prahy [5]).

Avšak přes tento zřejmý doklad, že moravské duchovenstvo, zejména duchovenstvo kapitolní, v ohledu vědeckého vzdělání žádnému jinému nemusilo ustoupiti, a vzdor tomu, že za biskupa Jindřicha II., jak se zdá, působením mnichů s ním obcujících, zvláštní psací škola zřízena a knihovna založena byla, kteráž musila přispívati k rozšíření tehdejšího vzdělání vědeckého, přece nalézal Jindřich přečasto podnět k upozornění svého duchovenstva na jisté vady a poklesky, kteréž dovolují nám hluboce nahlédnouti v poměry vzdělanosti na Moravě v XII. století. Poznávámeť tuto biskupskou péči z řečí, jež k svému duchovenstvu míval při synodách nebo jiných veřejných příležitostech, a kteréž nám kapitolní knihovna Olomúcká až podnes zachovala [6]). „Napomínáme vás,“ takto mluví biskup k shromáž-

[1]) D. Burchardi Wormatiensis ecclesiæ episcopi Decretorum libri XX. ex conciliis et orthodoxorum Patrum decretis. Coloniæ 1548 fol.

[2]) Cosmas k r. 1068; u Pertze IX. 83.

[3]) Rps. Víd. dvor. knihovny č. 395.

[4]) Erben, Regest. k r. 1130. I. 93.

[5]) Cosmas I. 25; u Pertze IX. 50. Bohactví knihovny Pražské lze poznati z Cont. Cosmæ k t. r.; u Pertze IX. 18.

[6]) Cod. ms. memb. fol. sec. XII. n. 24. „Sermones diversi“. Na 208 listech jest 91 řečí krásným a zřetelným písmem psaných, jakéž nalézá se v kodexech č. 202, 205 a 135 pro Olom. hlavní chrám zvlášť

děné synodě, „aby každý z vás výklad a rozbor symbola a otčenáše od některého pravověřícího učitele písemně choval při sobě, by dle toho vyučoval lid na kázaních. Každý hlediž správně porozuměti modlitbám a kánonu mešnímu, anebo alespoň nazpaměť naučiti se jim a zřetelně je přednášeti. Epištolu a evangelium čti každý srozumitelně a hleď vniknouti v jich smysl. Žalmy a obyčejné hymny nauč se každý správně odzpěvovati. Athanasianské symbolum vštípiž každý sobě do paměti; obřady k exorcismům a k přijímání katechumenů, při svěcení vody křestné a křtu samém, při návštěvě nemocných, při opětném do církve přijetí vyobcovaných podle plnomocenství jemu příslušného, a při posledním pomazání, hleď každý z vás alespoň bezvadně odčítati; ale nazpaměť se jim naučiti při exekviích za zemřelé a při exorcismech, pak při svěcení soli „a vody". Každý přihlížej k tomu, aby dle možnosti pochopil římský zpěv, římský breviář a vypočítání velikonoci. Martyrologium a poenitentiale nikdy mu nemají scházeti" [1]), — vesměs to napomínky, ježto pohříchu svědectví podávají o obmezenosti vědeckého obzoru tehdejšího venkovského duchovenstva; ale bylo-li toho potřeba, aby biskup kletbou hrozil, aby kněžím povinností svých nedbalým před zneužíváním velebné svátosti a církevních obřadů výstrahy dával [2]), musil-li

---

zhotovených, a jakéž náleží tamní psací škole biskupem Jindřichem Zdíkem založené. Řeči ty pořádány jsou dle výročních svátků, a z obsahu jejich dlužno souditi, že jen biskupem mohly býti přednešeny. Přicházející v nich odvolávání a narážení velmi nasvědčují tomu, že tento biskup byl Jindřich Zdík, jehož jméno přichází také na prvním listu „Sdiko Olomucensis". Jelikož tato tři slova současně sice, avšak písmenami psána jsou, s jakýmiž setkáváme se v současných listinách Olomúckých, při tom však prozrazují starou, chvějící se ruku, tuť vzbuzují myšlenku, zdali snad Jindřich sám připsanými slovy tento krásný kodex za svůj neoznačil.

[1]) Ms. memb. sec. XII. č. 502 Olom. kap. knih.

[2]) „Solent quidam sacerdotes, sicut delatum est, quasdam diabolicas coniurationes facere, ut mentes muliercularum ad amorem

poukazovati k pokutám na simonii uloženým a veřejně mluviti proti souložnictví duchovníků, bylo-li mu v synodě veřejně zapovídati, aby kněži s ostruhami a s visícími po boku noži nepřistupovali k oltáři[1]), tuť byla asi mnohá suchá větev na duchovním stromu diécese Olomúcké, jenž zasluhovala, aby byla ulomena a do ohně vržena. Zejména zákony o bezženství dlouho na Moravě setkávaly se s nejprudším odporem. Upamatujme se jenom na snahu sv. Vojtěcha k odstranění manželství v kněžstvu[2]), na shovívavosť samé kurie papežské ok. r. 1075, ana nařizuje metropolitě Mohučskému, aby s provinilci mírně se nakládalo[3]), pak na opravy kardinala-legáta Guidona z roku 1144,

---

suum perverterent, vel pretio conducti a mulieribus, animos hominum ad amorem suum inflammarent. Isti non sunt sacerdotes Domini, sed diaboli. Vertunt nempe Letanias Sanctorum in invocationen demonum. Cum debent Christum vocare, vocant diabolum ut Jovem vel Apollinem. Quid igitur restat, quin sint Joviani vel Apollinarii, non Christiani, ariologi, magi, non presbyteri. Et præterea dicitur, quod Sacramenta ecclesie venerabilia, que non debent tractare indigne manus . . sacrilege arti vertunt. Baptizare cereas imagines feruntur vel obolos argenteos ad homines torquendos et vexandos; vel quando puer baptizatur, ponitur in aqua Sacramenti. Quid est hoc nisi heresis? Corpus etiam dominicum . . . tradire (sic) dicuntur meretricibus, ut cum illo amicos suos deosculentur. O rem execrabilem; ipsum Christum ad negotium immundum portant! Mirum est, quod subito . . . celesti igne non cremantur. Audimus, et eos dicere, et, quod nescio, que verba sacrilega inter misteria misse proferre. Sciatis certe, quod heretici sunt. Omnes hos anathemate ferimus, et ab ordine, si convinci poterunt, eos deponemus. Peccant et alio modo pastores, qui peccata, ipsis privatim communicata, aliis propalant, et sic fit, quod nullus hominum audeat sua peccata detegere". Cod. Ms. memb. sec. XII. fol. n. 24 Sermo de Sacerdotibus n. 35 Olom. kap. knih.

1) „Nullus cum calcariis, quod Sporones rustice dicimus, et cultellis extrinsecus dependentibis, missam cantet, quia indecens et extra regulam ecclesiasticam est". Rps. stol XII. fol. 4. Olom. kapit. knih. č. 202.

2) Viz díl II. str. 34

3) Cod. Dipl. Mor. I. 162.

a jak kníže Vladislav roku 1146 nezdrženlivé duchovní nejen ze své kaply, nýbrž i ze země vyhnal [1]). Neměl-li asi při tom také své vlastní záměry na zřeteli? Proč medle považovali tehdejší světští knížata manželství kněží za neplech pro stát škodlivý? Jsmeť té domněnky, že tenkráte chtělo se započíti s ženěním nižšího duchovenstva, a končiti s manželstvím biskupů, což zajisté bylo by v zápětí mělo přeměnu církevních statků na lénní statky dědičné, kdežto přece rozmnožování lén dědičných nehodilo se k politice tehdejších panovníků, anať naopak věrnosť biskupů k církvi a trůnu hlavně spočívala na bezženství. Císařem Jindřichem II. roku 1022 v Pavii vydané předpisy nepřipouštějí v té příčině žádné pochybnosti [2]). Ale jakou cenu církev přikládala jednání knížete Vladislava, prokazuje Olomúckým biskupem Jindřichem II. okolo r. 1143 jemu přiřčený titul „původce duchovenské zdrženlivosti“ [3]), v čemž zároveň nalezáme průkaz, jak dlouho as mezi venkovským duchovenstvem veřejný stav manželství rozšířen býval, když Vladislav r. 1143 nazván byl původcem, „institutor“, bezženství! Cosmas ještě ve vysokém věku svém mluví se vší úctou o ženách kněží, „presbyteræ“ je nazývaje [4]), jimž také dostalo se cti, že zanešeny byly do nekrologů klášterních. V nekrologu Podlažického kláštera benediktinského v Čechách lze čísti ke dni 16. dubna: „Kristina, choť kněze“ [5]). Ostatně i v sousedním Bavorsku nebylo jináče. I tam jest veřejné manželství světského duchovenstva, jako na Moravě a v Čechách, ještě v XII. století věcí dokázanou [6]).

1) Viz díl III. 113 ssl., pak Cod. Dipl. Mor. I. 249.
2) Pertz Legg. II. 562. „Henrici II. leges Papienses“.
3) Cod. Dipl. Mor. I. 220.
4) Cosmas k r. 1125; u Pertze IX. 132 svrchu.
5) Dudík, Forschungen in Schweden. Str. 411.
6) Doklady k tomu: Buchner, Geschichte von Baiern. Sv. III. str. 312.

K upevnění a udržení církevní kázně měly sloužiti synody diécesní, kteréž na Moravě byly takového stáří, jako křesťanstvo samo. Zajímavo jest, poznati způsob, jakýmž ve XII. věku synody provincialné, a s malými odchýlkami také synody diécesní, na Moravě byly odbývány. Znám spůsob ten z olomúckého rukopisu souvěkého, jenž podnes nalézá se v knihovně kapitolní [1]). Vypravujeť: Na hodinu před slunce východem odstraní se všickni, kdož by se snad v kostele nalézali, dveře až na jedny se uzavrou, a k těmto otevřeným, jimiž kněži mají vcházeti, postaví se ostiarii. Bylo-li několik biskupů přítomno, jakož při synodách provincialných povždy se stávalo, zaujali místa dle stáří svého vysvěcení. Z kněží vstoupili pouze zvolení, „quos causa probaverit introire", a po nich pak zvolení

[1]) Cod. Ms. memb. fol. max. n. 202. Pod názvem: „Liber conciliorum et collectarum Purcardi XIII. Librorum ecclesie Olomucensis" chová Olomúcká kapit. knihovna vzácný kodex, jenž takořka jest pravidlem pro církevní správu diécese, zvlášť k tomu účelu biskupem Jindřichem Zdíkem založen, a rozmnožen ustanoveními, ježto vydána byla za dotčeného biskupa pro diécesi. Hned na první straně: „hec est formula. secundum quam debet sancta Synodus in nomine Domini fieri" — při tom celé obřady — fol. 8. Capitula canonum apostolorum. — fol. 10. Tituli canonum Niceni concilii. — fol. 49 až 225. „Collectiones Purchardi ex canonibus diversarum Synodorum" v takovém seřadění, ježto podstatně se liší od Editio princeps v Paříži 1499, jako od Rýno-Kolínské z r. 1548, a dle mnou předsevzatého porovnání Olomúckého rpsu. s Vídeňským, Ius can. 354 a třemi Mnichovskými, Cod. Tegern 94 čili Cod. lat. Mon. 1094 sec. XII. a Cod. Ebersp. 1. čili Clm. 4570 a Cod. Benedictoburanus de anno 1108 čili Clm. 4570 zřejmě prokazuje, že tato naše collectio podle plánu zcela zvláštního z 20 kněh, na kteréž „Burchardi Wormatiensis ecclesie Episcopi decretorum libri viginti" rozvrženy jsou, XIII libros utvořila. Pořadatel kodexu Olomúckého důslednějším rozdělením stáhl 20 kněh na 13 a tím upotřebení kodexu valně usnadnil. Mimo to projevuje vynechání právě těch ustanovení, kteráž nemajíce předmětu nemohla více v užívání přijíti, jako na př. ustanovení stran manželství mezi pohany a křesťany, stran únosu žen a dívek a t. d., že sestavení kodexu Olomúckého dělo se dle plánu promyšleného a za účelem každodenního

jahnové, prvější měli svá místa za biskupy, tito stáli v kruhu před nimi. Když se bylo tak stalo, obdržely pak světské osoby, volbou za hodné uznané, přístup do koncilia, a konečně notáři ku čtení a psaní snešení. Nyní byly dvéře uzavřeny a po chvíli tichého rozjímání provolal jeden z jáhnů: „Modlete se“, načež celé shromáždění vrhši sebou na tváře vyslechlo modlitbu, nejstarším z přítomných biskupů (v synodách provincialných metropolitou) odříkávanou. Ku konci modlitby napomínal arcijahen slovy: „Pozvedněte se“ k povstání a předzpěvující, cantor, započal zpěv „litania septena“, při čemž volání k Svatým i s odpovědí sedmkráte se opětovalo [1]). Když byly litanie ukončeny, řekl jeden z biskupů: „Modleme se“, načež odpovídal jeden z jahnů: „Padáme na kolena“. Pak následovala modlitba, potom „Povstaňte“, předčítání úryvku z evangelií jedním z jahnů, a konečně řeč předsedajícího synodě, v níž hlavně na tresty pro zpozdilé křiklouny a zbojníky ustanovené bylo upozorněno a zvlášť připomenuto, aby každý ve stavu střídmém přicházel do shromáždění a před jeho zakončením neodcestoval. Po té přišly „collatio et instructio de mysterio ss. Trinitatis“, a rozmluvy o jednotě obřadů a služeb chrá-

upotřebení. Psán jest na nejvýbornějším, nejkrásnějším pergaménu ve vel. fol. a vesměs rukou elegantní, pevnou a dovednou, kteráž přidaným titulem: „Liber conciliorum . . . ecclesie Olomucensis“ (jako svrchu) zřejmě naznačila účel toho díla, a že tento kodex v církvi Olomúcké požíval veliké vážnosti, tomu nasvědčuje rukou kodexu, tedy současně na fol. 226 učiněné přivtělení dvou pro biskupství Olomúcké veledůležitých listin: „Adalbertus, Moguntinus archiepiscopus, concedit, ut sedes episcopalis Olomucii ad ecclesiam scti. Venceslai transferatur“ okolo r. 1131 (Cod. Dipl. Mor. I. 203), pak „Ordo, qualiter in nostra (sic) ecclesia sacri ordines fiunt“ okolo r. 1132 (Cod. Dipl. Mor. I. 210). Nejlepší vydání Burcharda „Decretorum libri viginti“ i s přístrojím jest, kteréž J. P. Migne dle Pařížského výtisku z r. 1549 v Paříži obstaral r. 1853, ve velké sbírce: Patrologiæ curpus completus. Patrologiæ tomus CXL.

[1]) Bývaly tří-, pěti- a sedmeronásobné litanie. Binterim, Denkwürdigkeiten IV. 1. str. 575.

mových. Skončeno bylo zasedání opět řečí předsedajícího a krátkou modlitbou. Druhého dne opakovaly se tytéž obřady se změnou úryvku z evangelia, po jehož přečtení a po slavně složené přísaze, že se nikdo nedá másti nižádnými lidskými ohledy, přednášely a rozluštovaly se otázky a stížnosti jak duchovních tak světských osob. Totéž dělo se i třetího dne; čtvrtého dne naproti tomu vešel metropolita, nebo předseda, v slavnostním průvodu, oděn jsa v rouše pontifikalním, ještě přede mší do synody za odzpěvování litanií, dal snešení předchozích dnů předčítati a od jednotlivých biskupů podepsati, a po té prohlásiti directorium, čili pořádek služeb božích až k synodě nejblíže příští, kteráž dvakráte do roka, v podzimku a na jaře, se odbývala. Závěreční řeč předsedy, velká mše „de omnibus Sanctis“ s „Te Deum laudamus“ za zvonění zvonů „signis insonantibus“, rázný zpěv lidu „Kyrie eleison“ a požehnání biskupem udílené zakončily celou slavnost, při kteréž diécesní biskupové nejvýhodnější příležitost nalézali k upozornění na chyby a vady v duchovenstvu i v obecném lidu [1]), za kterouž příčinou přítomným farářům jisté otázky se předkládaly, jež taktéž nalezáme v našem rukopisu. Týkají se po větší části pověry XII. věku i nemohou považovány býti za platné výhradně pro Moravu; bylyť vůbec od církve předepsány; avšak dá-li se prokázati, že pověry v otázkách zmíněné v skutku na Moravě panovaly, pak mají pro nás značnou cenu. Pokusíme se, zodpovídati některé z nich z pramenů moravských i českých.

Kdyby byla synodalní přísaha, že ohledy lidské nemají vlivu míti na otázky a usnešení, na zprávy a rokování, v ruce předsedy složena, tázal se tento farního duchoven-

---

[1]) Takovýto „Sermo synodalis, qui in singulis synodis parochianis presbyteris est enuntiandus“ jest v kodexu č. 202 fol. 4. Otištěn jest dle udání co řeč Pražského biskupa Jaromíra nebo Heřmana: Beiträge zur Geschichte Böhmens. V Praze 1863 str. 21 a 22. Naše má mnohé dodatky a správnější doslovné znění.

stva jej obstupujícího mezi jiným: Jsou ve vaší osadě kouzelníci, věštci a zaklínači, a z losů hádající proroci? Nebo tací lidé, kteří u stromů, řek a kamenů své prosby přednášejíce tam skládají svíce neb jiné obětní dary, jakoby v těchto věcech vězela bytosť rozdávající dobré i zlé? Jsou ve vaší osadě pastuchové prasat nebo volů, nebo myslivci, nebo jiní, jenž jisté ďábelské průpovědi odříkávají nad kusem chleba, nad kořením nebo nad jistými ohavnými uzly a tyto věci pak chovají v některém stromu, nebo je položí na křižovatky, aby tím vlastní stádo zachránili před nemocí, ale cizé zahubili? Jsou ve vaší osadě ženy, jenž tvrdí, že dovedou pomocí kouzlů a zaklínání převrci mysl lidskou, t. j. nenávisť v lásku a lásku v nenávisť proměniti anebo blahobyt jiných podrýti a zničiti? Nebo praví některá, že mezi zlými duchy postavu žen na se vzavšími za jistých nocí jezdí na určitém zvířeti a do počtu těchto žen náleží? a t. d. [1]).

Takové a podobné otázky zajisté byly by zbytečny bývaly, kdyby nebyly se udávaly případy k jich zodpovídání, a skutečně vypravuje Kosmas k r. 1092, že kníže Břetislav II. při svém nastoupení vlády všecky čarodějníky, věštce a prorokáře z losů ze země vyhnal, že dal háje a stromy, jež na mnohých místech nevzdělaný lid za posvátné ctil, pokáceti a popáliti, že jisté pověrečné obvyky, ježto mezi venkovským, ještě napolo pohanským lidem třetího a čtvrtého dne svatodušního týdnu panovaly, vykořenil. Venkovský lid totiž o těchto dnech přinášel jisté oběti pramenům, zabíjel zvířata, jež věnoval zlým duchům. Dále zakázal pohřby v lesích a na polích, pak průvody, ježto za poklid duší

---

[1]) Cod. ms. memb. sec. XII. n. 202 fol. 6. Olom. kap. knih. Otišt. v „Burchardi decretorum libri viginti". Vyd. Migne, v Paříži 1853 str. 576. Tyto otázky nebyly sice, jakož zmíněno, pouze pro Moravu, nýbrž pro synody římské církve vůbec předepsány, jsouce z nejrozmanitějších papežských i koncilních snešení Burkhardem sebrány, než však předčítány byly také na synodách moravských.

zemřelých způsobem pohanským na křižovatkách se odbývaly, a vůbec všeliké radovánky, ježto na poctu zemřelých slavily se v maškarách a za rejdů bachantských [1]). Životopisec sv. Vojtěcha, Bruno, podotýká, že za dob Vojtěchových lid v Čechách církevní svátky slavil napolo křesťansky, napolo pohansky [2]). Tuť tedy máme dotvrzeno, že zmíněné otázky nebyly zbytečny, a ještě dlouho zbytečnými se nestaly. Upomeňme se jen na soudy čarodějek, kteréž ještě v XVII. století na Moravě nezanikly. Roku 1678 byl Baltazar Šatel z Vrbna obžalován pro kouzelnictví („Knüpperei"). Vypravujeť, „že se kouzlům naučil od jistého laboranta ze Šťávnice a jich proti správcové vrbenské použil. Napsal prý její jméno na lístek, pak na bříze uzel udělal, popsaný lístek do něho ve jmenu ďábla zavázal, třikrát zaklel a při tom říkal, aby správcová ve 14 dnech mrtva byla" [3]). Tu tedy měli bychom nefaria ligamenta, zlořečené uzly, ježto do stromů kladeny byly, ještě v XVII. století. Víra v čarodějky, ježto na kozlích nebo chvošťatech jezdí, dobytku škodí, nápoje lásky připravují, zaříkáním zlo odvracejí, z řešet prorokují, z karet věští, skrze nehet nebožtíka zloděje poznávají a t. d. panuje až podnes, jakož i pohřební hody dosti často po pohřbu na Moravě, ač tento obyčej také by odvozen mohl býti od obyčejů z prvních dob církve, od tak zvaných „agapæ funerales". Mouka a pečivo, ježto ve Štýrsku vedle rakve se kladou, stínání berana v týdnu posvícenském, obcházení s krály v týdnu svatodušním, rozmanité obyčeje na štědrý den, což jest to jiného, nežli doznívání pohanských obřadů, jichž smysl dávno již přišel v zapomenutí. Olomúcká kapitolní knihovna má kodex z XVI. věku, kterýmž pověra a takořka pohanství oné doby zcela zřejmě se prokazuje. Přivolávání

[1]) Cosmas k r. 1092. Lib. III. 1; u Pertze IX. 102.

[2]) „Dies festos confusa religione observant". Pertz IV. 600. 15.

[3]) Původní spisy v ústřed. archivu Německého řádu rytířského ve Vídni.

ďábla k objevení pokladů a rozličná pořekadla zaklínací jsou jeho obsahem [1]). A konečně vykládání snů! Opat Želivský, Gotšalk, vypravuje okolo roku 1183 generální kapitole v Citeaux svůj sen, i žádá na základě tohoto snu za bratrství [2]). A naše snáře a planetáře, ježto na všech trzích se prodávají? Tedy nikoli pouze dotčené otázky byly zcela na místě, nýbrž i následující: Hrají se o novém roce pohanské hry? Nalézají se posud hadači z hvězd a vykladači planet? Odříkávají se při sbírání léčivého koření a při pracích s vlnou mimo otčenáš a vyznání víry také ještě průpovídky na poctu zlých duchů? a t. d. [3]). Že se pověrečnosť tak hrubá, hlavně u ženského pohlaví, mohla udržeti, tomu nesmíme se diviti; ku vzdělání jich nebylo přece v XII. století praničeho učiněno. Sám biskup Jindřich Zdík, dobu svou daleko předhonivší, jest toho náhledu, že, chtějí-li ženy něčemu se přiučiti, mají se na to doma svých mužů potázati [4]).

Bylo-li k takovýmto a podobným otázkám přisvědčeno, pak následovalo ihned vyměření trestu podle řádů pro rozličné farní osady ustanovených, výměra to, jakáž vycházela dílem ze snešení rozličných církevních sněmů, dílem

---

1) Cod. Ms. chart. 4. sec. XVI. č. 574. Viz „Ueber den Aberglauben in Mähren", Brünner Notizenblatt, 1860 str. 23.

2) Cod. Dipl. Mor. I. 311.

3) Burchardus. Vyd. Migne, str. 576 a 577. Hojné příspěvky k předmětu dotčenému podává: Grohmann, Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren. V Praze, 1864.

4) Sermo in assumtione B. V. M. „Est enim verecundia, oculis ne femina velit virum videre vel videri. Nunc autem, quod nequaquam dicere sine gemitu possum, nimis inverecunde nostri temporis femine ingerunt se aspectibus virorum, et quod peius est, in sancta ecclesia vacant multiloquio, detrectationi et aliis multis malis utique contra preceptum Apostoli: Mulieres in ecclesia taceant. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est, mulieres in ecclesia loqui. Nam pro peccato, quod Eva induxit, debent semper verecundari". Rps. XII. věku v Olom. kap. knih. č. 27.

z písemných poptávek a poučení u proslulých biskupů a znalců práva kanonického. Takovéto výměry pokání sbírány byly ve zvláštních knihách, jimž dostalo se názvu „libry poenitentiales, knihy pokání." K docílení ustáleného měřítka přijato bylo na Moravě poenitentiale Wormského biskupa Burcharda († 1026), kteréž tvoří III. knihu jeho dekretů a „corrector et medicus, mravoučitel a lékař" se nazývá, poněvadž jako v knize lékařské naučení spásonosná pro tělo, zde taková pro duši obsažena jsou, a každý i sebe prostější kněz nalezá tu navedení, pomocí přispěti každému, nechať jest jakéhokoli pohlaví, stáří a stavu [1]), pročež po krátkém poučení, jak osadníci mají k zpovědi přidržováni a jak k ní mají připravováni býti, dlouhá řada otázek o jednotlivých zločinech a prohřešeních umožňuje knězi i kajícníku, jasně seznati způsob, druh, počet a okolnosť hříchů a přiměřené jim pokání, a takto v ustanovení trestů jakousi jednotu zavésti [2]). Obzvlášť četné a zajímavé jsou otázky, ježto se týkají případů zaklínacích a obyčejů pověrečných a modloslužebných, vyňaty jsouce, jak se zdá, z života a z praxe. Zároveň poskytují průkaz, že v XII. století mravné a duševní vzdělání obecného lidu na Moravě a v Čechách bylo asi na rovni se vzděláním v sousední říši Německé. Modlitby, půst a udílení almužen, putování ku hrobu knížat apoštolů do Říma [3]) s poutnickou torbou a holí, jimž od kněze zvláštními modlitbami bylo žehnáno a zdrženlivosť všeho druhu na kratší nebo delší dobu vy-

---

[1]) Burchardus. Vyd. Migne, str. 949—1014. V Olomúckém rukopise činí tento corrector XIII. knihu (fol. 207—225) a jest s výtiskem zcela stejného znění.

[2]) Jaffé, Reg. k r. 1139, str. 585. „Ne falsæ pœnitentiæ imponantur."

[3]) Cod. memb. sec. XII. n. 395 Bibl. C. R. Viennæ, Annal. Gradicen. fol. 63. „Ad Capsellas iter agentibus dandas. Accipite has capsellas et hos fustes et pergite ad limina Apostolorum." Pak: „Pro redeuntibus de via."

měřená, toť byly obyčejné skutky pokání [1]), s nimiž často až příliš shovívavě bylo nakládáno, tak že biskup Jindřich II. viděl se býti pohnuta, v jedné řeči k svému duchovenstvu výslovně pokárati přílišnou shovívavosť v ukládání pokání. „Jsou hříšníci," praví, „kteříž zasloužili pět roků pokání, a vy jim ukládáte třídenní půst [2])". „Posty a almužny," praví v jiné homilii, „nikdy nemohou hříchů zprostiti, pokud člověk v hříších setrvá. V hříších setrvati a almužnu udělovati jest tolik, jako podpláceti soudce, aby tím bezpečněji mohlo se dále hřešiti."

Že na synodách také činěny byly otázky týkající se života kněží a jich činnosti duchovenské, samo sebou se rozumí; pro zevní i vnitřní život kněží měly platnosť všeobecné předpisy církevní [3]), a co se dotýče působení duchovního, tuť poznáváme z otázek, že ve XII. století křest, nebylo-li nebezpečí z prodlení, zcela dle starodávných církevních řádů, udílen byl jen dvakráte v roce, v svatvečer Velikonoční a Svatodušní, že svátosť oltářní udělována byla o všech hlavních hodech církevních, a že nemocným, avšak pouze pod jednou způsobou, do domů byla donášena. Biskup Jindřich II. praví v jedné homilii ku kněžím: „Slyšeli jsme, že kdykoli nemocný žádá sobě tělo Páně [4]), posýláte mu je z pouhé lenivosti po laikovi nebo i jen po chlapci. Zapovídáme a zakazujeme tento ohavný obyčej." Přijímání následovalo jen po rozhřešení v tajné zpovědi uděleném. Dle zachovaných kněh obřadních a dle navedení k tajnému

---

1) Ueber die Busse der alten Kirche: Dr. F. W. H. Wasserschleben, die Bussordnungen der abendländischen Kirche nebst einer rechtsgeschichtlichen Einleitung. Halle 1851. Pak Dr. Carl Hildenbrand, Untersuchungen über die germanischen Pœnitentialbücher. Würzburg 1851.

2) Rps. Olom. kap. č. 24. Sermo 16.

3) Jaffé, Reg. k r. 1139, 1187 a t. d. str. 585 a 869.

4) Quando aliquis infirmus querit Domini corporis communionem. Rps. Olom. kap. knih. č. 24. Sermo č. 16.

zpovídání, byl obřad zpovědi skoro tentýž, s jakýmž podnes setkáváme se v církvi ruské [1]). Zpovědi veřejné udávaly se již ve XII. věku jen pořídku. Pražský biskup Heřman zpovídal se veřejně roku 1122 [2]). Také u cisterciáků byla veřejná zpověď v užívání [3]); ale všeobecno bylo ještě veřejné pokání [4]) a slavnostní přijímání exkomunovaných do společnosti, pro kteréž v církvi moravské předepsány byly zvláštní obřady. Pro opětné smíření (rekonciliaci) ustanoven byl Zelený čtvrtek, jelikož veřejné pokání v postní době dvakráte se konalo. Kosmas, aniž by vlastně tak učiniti zamýšlel, zaznamenal nám prostředky, jichž nábožní křesťané v XI. století užívali, aby čtyřicetidenní půst ve smyslu církevním prožili. Vypravujeť k r. 1090, jakým způsobem Pražský biskup Jaromír (Gebhart) tuto dobu obyčejně ztrávil. Po celý čas postní, tak vypravuje Cosmas [5]), nosil pod biskupským rouchem pás kajicníků, v noci chodil v žíněném oděvu do kostela, kdež, na zemi leže, hojné slzy proléval. Pak přistrojil hostinu lásky, agapu, kteráž v Německu a v Italii již dávno byla zrušena, a udílel, dříve ještě než do sboru vešel, almužnu žebrákům před kostelem stojícím. Totéž činil při svém návratu z kostela. Po matutině rozdělil 40 čtvrtin chleba a tolikéž ryb (allecia), nebo jiných potravin, mezi chudé. Při slunce východu umyl 12 poutníkům nohy, daroval jim po denáru a vyčastoval je pak v jizbě soukromé vlastní obsluhou, a to hojně. Pak teprvé šel sám k veřejnému stolu, kdež jedl ve společnosti 40 chudých. Vůbec bylo u něho obyčejem, každého dne ve svém

---

[1]) Hefele, Beiträge zur Kirchengeschichte etc. I. 383 a ssl. dle Rajewsky, Euchologicon. Ve Vídni 1861 II. 47 ssl.

[2]) Viz díl II. str. 453.

[3]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1184; u Pertze IX. 703.

[4]) Cod. Membr. sec. XII. n. 395. Bibl. c. r. Viennæ fol. 84. „Ordo agentibus publicam penitentiam. Mittendus est cinis super caput eius“ etc. Pak: „Absolutio excommunicatorum.“

[5]) Cosmas k r. 1090; u Pertze IX. 96.

sídle v Praze nasytiti 40 chudých a je dvakráte do roka oděvem opatřiti od paty až k hlavě. V postní době sezvával k sobě cizí hosty a chudé duchovní, chtěje vším možným je opatřiti a s nimi za živé i mrtvé žaltář se modliti. Takto Kosmas. Vidíme z toho, že modlitba, půst, udělování almužny a vykonávání služeb pokory považovány byly za vhodné prostředky, jimiž by postní doba důstojně byla ztrávena.

Oběť mše přinášena byla v XII. věku v chrámech moravských každodenně, jako podnes; kostely také již tenkráte měly více oltářů. Chrám kláštera nad Sázavou měl i s kryptou a kaplou roku 1095 jedenáct oltářů [1]). Liturgie byla, jakož missál z XII. věku prokazuje, Gregorianská [2]), přece však v některých kusech od nynější se lišící, zvláště s velmi četnými préfacemi i k jednotlivým Svatým, jako Vítu, Řehoři Vel., Vavřinci, Nazariu a t. d., a s neobyčejnými mšemi votivními, tak že snadno lze pochopiti, jak biskup Jindřich II., jemuž o jednotu s Římem nade všecko se jednalo [3]), v jedné svých řečí na velký pátek k duchovenstvu držené po právu mohl se vysloviti: „Jeden přeje sobě smrť svého protivníka, a nemoha jej zasáhnouti mečem, hledí jej zahubiti modlitbami [4]).“ Tak daleko dospělo se v náruživosti, že za možno se pokládalo, jistou mší nepřítele neškodným učiniti. Že za zemřelé, za zdar polního tažení a v dobách velikých trýzní za jejich odvrácení mše se četly, víme z četných listin podarovacích a zakladních — kníže Vladislav založil fundace i za dva svých

---

[1]) Monachi Sazaven. chron. k r. 1095; u Pertze IX. 154.

[2]) Herm. Adalb. Daniel, Codex liturgicus ecclesiæ universæ. Fascic. I. Lipsiæ 1847. Missale Ms. sec. XI. fol. n. 584. v Olom. kap. knih Tento misál pochází, jak se podobá, z některého kláštera franckého. V kalendarium, nebo lépe, v martyrologium touž rukou napsaná dvě jména: „Zauid, presbyter obiit, Blisa laicus occisus est“, prozrazují, že vlastník kodexu byl již ve styku se Slovany.

[3]) Viz díl III. str. 180 a 181.

[4]) Cod. Ms. č. 24. kapit. Olom. Sermo in Parasceve.

nevolníků [1]) — a pak z let 1090 a 1163. Roku 1163 vytáhl Vladislav II. válečně proti Uhrům a v Praze byly za tou příčinou veřejné modlitby ohlášeny; roku 1090 stál král Vratislav v boji s knížetem Kunrátem, a Skotský klášter v Řezně přislíbil za polního tažení zvláštní mši pro Vratislava sloužiti, a že kníže Soběslav r. 1140 měl ten nápad, ještě za svého živobytí zádušní služby boží za sebe nařiditi, vypravuje pokračovatel v kronice Kosmově [2]).

Jako liturgie, tak také obřady církevních průvodů a žehnání v církvi Olomúcké XII. století v některých kusech lišily se od dnešních. Nesmíme se na tomto místě pouštěti do jejich podrobností, ačkoli by nám to možno bylo, anať Olomúcká kapitolní knihovna chová obřadní knihy, ježto dosahují až do XII. století [3]), a také obřadní knihy, kteréž teprvé v XIII. věku sepsány byly, [4]) tolikeré odlesky dřívějších dob obsahují, že by se z nich historie obřadů, jakéž při hlavním chrámu Olomúckém hned při jeho založení zavedeny byly, pohodlně sestaviti dala. Tolik jen chceme stručně podotknouti, že charakteristické pro církev moravskou svěcení vody v svatvečer Tří králů a průvod na květnou neděli s jeho až do našeho století sahajícím obyčejem, dle něhož obřady konajícímu biskupu nebo arcibiskupu nejstarším kanovníkem tři švihy svěcenou ratolestí se zasazují, svěcení pečeného beránka v neděli Velikonoční, proti němuž již v IX. století silně bylo žehráno [5]), hned ve XII. století měly již svůj hotový ritus; avšak obšírněji chceme promluviti o církevních obřadech při sňatcích a při pohřbech.

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 220.

2) Viz díl III. str. 84 a 254, a díl II. str. 325.

3) Cod. memb. sec. XI. 4to maius, č. 589. Pohříchu pouhý úryvek, a Cod. memb. fol. sec. XII. „Liber Officiorum, seu Rituale“ č. 135.

4) Cod. membr. fol. min. sec. XIII. v. init. XIV. č. 488?

5) „Macrone spirituali radicitus est amputandum, illum dico errorem, quo quidam agni carnes in Pascha, iuxta vel sub altari eas po-

Když sv. Vojtěch nastoupil na biskupství Pražské, nalezl manželství v Čechách ve stavu tak zdivočilém, že, vzdávaje se vší naděje, aby kdy mohl je zaříditi dle zákonů církevních, uzavřel u sebe, raději složiti svou důstojnost.[1]) Kosmas potvrzuje tuto zdivočilost, když u vypravování, jak kníže Oldřich vedle své manželky venkovskou dívku Boženu za choť svou povýšil, podotýká: „toho času každý mohl dle své libosti dvě, i tři ženy pojmouti, nebo ženu jiného muže uloupiti, anebo kdykoli provdaná žena vzala sobě muže jiného, nebylo to považováno za žádné bezpráví. Když tenkráte muž se spokojil s jedinou ženou, anebo žena s jediným mužem, toť bylo pro ně s hanbou; neboť lidé žili jako zvěř v mnohomužství a mnohoženství[2]).“ Třeba snad Kosmas na tomto místě maluje barvami příliš křiklavými, přece nelze popírati, že, kde únos dívek platí za zákonnitý způsob manželství, tam křesťanský pojem stavu manželského ještě hluboko se nezakořenil. Pojetí druhé choti knížete Oldřicha, žijícího v pravidelném manželství, zavdalo Kosmovi podnět k tomuto trpkému úsudku, a pošlý z tohoto druhého manželství syn, kníže Břetislav I. dopustil se únosu dívky. Unesĺť okolo roku 1029 markraběnku Jitku z kláštera Svinibrodského. Valná synoda v Cáchách nařizuje již okolo r. 836, aby comites vypátrali a potrestali lupiče vdov a panen. Na synodě Pařížské z r. 846 bylo ustanoveno: „Kdož

---

nentes, benedictione propria consecrabant, et in resurrectionis die, ante ceteros corporales cibos de ipsis carnibus percipiebant, cuius benedictionis series adhuc a multis habetur. Quod quam sit supervacuum, et a sacramentis christianæ perfectionis abhorrens, facile perspicit, qui veraciter intelligit, quod Pascha nostrum immolatus est Christus, et vult epulari non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis et veritatis“. Wallafridi Strabonis, de exordiis et incrementis rerum ecclesiasticarum Cap. 18., „quid offerendum sit in altari“. Maxima Bibliotheca veterum Patrum. Lugduni 1677 fol. Vol. XV. 189. Cod. Ms. membr. sec. XII. fol. n. 135. Cap. Bibl. Olom.

1) Vita S. Adalberti cap. 12; u Pertze IV. 586.

2) Cosmas I. 36; u Pertze IX. 58.

unese pannu nebo vdovu a pojme ji pak s přivolením rodičů za manželku, má podroben býti veřejnému pokání [1]). Všecky následující synody a církevní sněmy opětovaly tato snešení, a zákony světské, na př. bavorské a burgundské právo, přijaly jejich závaznosť, světskými tresty stíhajíce jejich porušení, a přese všecko to nemohl staroslovanský zvyk unášení dívek vykořeněn býti. Teprvé za dob Olomúckého biskupa Jindřicha II. byl, jak se zdá, tento zlořád na Moravě zcela odstraněn, poněvadž tento biskup ustanovení, panen se týkající, z velkého církevního regulativu, čili ze sbírky dekretů Vircburským biskupem Burkhardem obstarané [2]) nepřijal do exempláře pro církev Olomúckou zhotoveného. Nedostávaloť se těmto ustanovením předmětu, pročež také v chrámových řečích a exhortách, jež tento církevní kníže míval, neděje se více o podobném přestupku nižádná zmínka.

Že také v Rusku únos dívek byl v obyčeji, poučil nás Nestor. Vypravujeť k r. 969 (r. 6477 od stvoř. sv.), že Vladimír unesl Rognědu, dceru Rogvoloda, knížete Polotského [3]). V Srbsku udržel se tento obyčej až do času Jiříka Černého; přece však, mělo-li manželství platným býti, bylo zapotřebí přivolení dívky, musila se vysloviti v ten rozum, že únos stal se po její vůli, ale pak mohl i duchovní přinucen býti, aby sňatek vykonal [4]). Po pravdě náleželo také v XII. století k církevní platnosti manželství pouze obapolné srozumění, jinak-li nebylo tu kanonických překážek, jako: pokrevenství až do pátého kolena a duchovní příbuzenství, pocházející z kmotrovství při křtu nebo při biřmování. V říši Česko moravské i při takovém svo-

[1]) Hefele, Conciliengeschichte IV. 87, 111.

[2]) Viz str. 290 toh. díla.

[3]) Nestor, vyd. Miklosich. Ve Vídni 1860 I. hl. 38 str. 44. Srovn. hl. 70 str. 125.

[4]) Lexicon Serbico-germanicum-latinum. Vyd. Vuk Steph. Karačich. Ve Vídni 1852 pod slovem Otmica.

lení podléhali i unešená i únosce těžkým pokutám, žádal-li za to otec unešené. Taktéž prohlášeno bylo manželství mezi nevolníky rozličných vrchností i se strany církevní za neplatné, nedostávalo-li se přivolení těchto vrchností. Zákony světské vyžadovaly ještě vínek, „dos", závdavek, čímž nevěsta od rodičů byla jaksi koupena. Břetislav přemýšlel, má-li Jitku uloupiti nebo vínkem zakoupiti, tak vypravuje Kosmas k r 1029. V rodinách vznešených zachována byla dos nevěstina co budoucí požitek vdovy; shledáváme takto na př. u kněžny Olomucké, Eufemie, r. 1078 spoluzakladatelkyně kláštera Hradišťského [1]).

Že na cizoložství ustanoven byl trest smrti, víme ze života sv. Vojtěcha Kanapariem sepsaného [2]). Církevní pokuty pro poklesky a hříchy v manželství stanovily církevní zákony o pokání, jakož obsaženy jsou ve sbírce biskupa Burkharda. Obřady k církevnímu požehnání nevěsty a ženicha, pak k požehnání snubných prstenů „benedictio super sponsum et sponsam et benedictio super annulum" obsahuje na Moravě sepsaný kodex z XII. století, nyní v dvorské knihovně ve Vídni chovaný [3]). Že tyto obřady děly se mezi mší a po předchozím přijímání, soudíme z Gregorianského sakramentáře, jehož se na Moravě výhradně užívalo od doby Jindřicha II. [4])

Vdovy „relictæ" požívaly jako sirotci „orphani" obzvláštní péče se strany církve, kteráž je co ochrany zbavené jaksi přijala do svého poručnictví. I světské zákony dávaly vdově poručníka, bez jehož svolení nesměla žádné po právu platné podarování učiniti, nechť byla stavu jakéhokoli.

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I 162 a 163.

[2]) Vita S. Adalberti. Pertz IV. 589 a 600.

[3]) Cod. Ms. membr. sec. XII. fol. min. n. 395, mezi jinými Annales Gradicenses, seu Chronic. Opatovicen. (u Pertze XVII, 643 a ssl.) obsahující.

[4]) Daniel, Codex liturgicus I. 257 a 260.

Olomúcká kněžna Eufemia zřejmě odvolává se roku 1086 k tomuto obmezení [1]).

Avšak církev nepečuje pouze o živé, nýbrž naopak povždy také obracela svou pozornost k zemřelým, protože právě tím osvědčuje své naučení o obcování Svatých. Modlitby a dobré skutky konány byly za poklid duší. Obecnému přesvědčcní o záslužnosti takovýchto skutků děkujeme naše kláštery a rozmanitá náboženská založení, ano na tomto přesvědčení zakládají se všeliké obřady, jichž užíváno bylo při pohřbech a po značné části posud se užívá. Na průkaz našeho výroku podáme tuto na místě všeho vylíčení smrt a pohřební průvod Želivského opata Gotšalka, jak obé popisuje očitý svědek, opat Jarloch [2]). Jarloch praví: „Noc před úmrtím opata Gotšalka v Louňovicích trávily tamější jeptišky na žalmech, hymnách a litaniích, ježto odříkávány bývají za umírající, a v pláči a sténání. Za jitra nejblíže příštího, bylo to v sobotu dne 18. února 1184, zpívali dva z bratří (prémonstraté), Marsilius totiž a Vilém, slavnou mši za něho Marsilius oznámil to nemocnému, tento děkoval pokynutím hlavy a slovy: dobře jste učinili. Jelikož sestry daly jej požádati, aby, jako povždy činíval, i nyní ještě přijímal, zřekl se toho ve vší pokoře, jsa sobě vědom veliké své slabosti. „Když jsem pozoroval“, vypravuje Jarloch dále, „že jest opat v posledním tažení, zvolal jsem k němu: Vizte, o pane, hodina se blíží, po které jste tak horoucně toužil; pozvedněte hlavu, spasení vaše přichází.“ Okolo hodiny osmé [3]) mezi mší položili převorové Louňovický a Želivský

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 176.

[2]) Cont. Gerlaci Abb. k r. 1184; u Pertze XVII. 704. Srovn. str. 49 toh. díla.

[3]) „Venit hora tertia.“ Cont. Gerlaci Abb. k r. 1184; u Pertze XVII. 704. Jelikož zde mluví opat, v jehož klášteře východ slunce byl hora prima, tento však obyčejně položen byl na hodinu šestou, tuť se domníváme, že hora tertia dle našeho počítání byla hodina osmá.

za podpory přítomných bratří umírajícího na lože kajících popelem posypané, na němž vypustil ducha. Hned potom konány byly obyčejné přípravy k zádušním obřadům, avšak pro něho, jakožto opata, s větší bedlivostí. Mrtvola řeholním šatem, nikoli však chrámovými rouchy oděná, byla nyní do kostela odnešena a tam zádušní služby boží slavně byly odbývány. Po těchto odešli jsme, a zavřevše dvéře udělili jsme sestrám povolení, pozříti na mrtvolu k pohřbu vystrojenou. Srdcelomný byl výraz jejich žalu. Některé líbaly ruce, jiné zase nohy, líce, oči, trávíce u mrtvoly, co ještě zbývalo dne. S večerem započaly slavnostné vigilie, často pláčem přerušované; v noci odzpěvován byl žaltář. Právě zpívali jsme „laudes", když nastal den (neděle 19. února) a jeden z kněží slavnou mši četl. Po mši odbývána byla „commendatio animæ", po té následovalo nevýslovné kvílení a hořekování, když měla mrtvola pozdvižena a do Želiva převežena býti. Cesta vedla přes Načeradec, kdež právě světský kněz pro lid četl mši. Tomuto odporučena byla duše zemřelého ústy kněze obřady konajícího. As v polovici cesty přicházeli pohřebnímu průvodu vstříc četní duchovní a bratří laikové ze Želiva, a připojivše se k průvodu s pláčem provázeli svého opata k poslednímu odpočinku. Mezitím oznámena byla smrť Gotšalkova Pražskému biskupu Jindřichovi, jenž v odpověď vzkázal, aby s pohřbením vyčkáno bylo, až on sám přijde, což se také stalo. Biskup Jindřich přišel ve středu, dne 22. února, do Želiva a ve čtvrtek odbýván byl pohřeb; biskup Jindřich, kněžic Děpolt a ještě čtyři opatové na vlastních ramenech nesli mrtvolu k hrobce. Přítomno bylo veliké množství vznešených pánů a paní, jižto zúčastnili se vesměs této slavnosti s takovým zármutkem, jakýž nepoznal jsem v celém mém živobytí". Takto opat Jarloch.

Z tohoto vylíčení poznaváme, že pohřební obřady roku 1184 podobaly se našim. Sotva asi ještě tu nebo tam v užívání byly pohanské obvyky, o nichž k r. 1092 Kosmas

mluví [1]). Nikoli více v lesích, na nivách a křižovatkách bylo pochováváno, nýbrž v kostelích a v posvěcené zemi kolem chrámů, na tak zvaných hřbitovech čili pohřebištích, coemetaria, polyandria. Kníže Břetislav II. dal se r. 1100 na hřbitově sv. Václava na Hradčanech v levo od chrámového portálu pochovati. Sestra jeho, Ludmila, kteráž byla jeptiškou, dala tamtéž vystavěti kaplu ke cti sv. Tomáše a založila v ní každodenní mši zádušní [2]). Byly tudíž také kaply náhrobní. Kněz Zbihněv dal okolo r. 1132 svůj hrob v Marianském kostele v Úněticích tak založiti, aby nohy přišly do jámy, v kterouž odtéká křestní voda [3]). Moravští knížata volili své hrobky na svých založeních, tak Otovci v klášteře Hradišťském, Kunrátovci v klášteře Třebíčském a Vratislavci na Vyšehradě nebo u sv. Víta. Náležel-li zemřelý k stavu řeholnímu, byla mrtvola, jako jsme u Gotšalka viděli, v šatu klášterním, byl-li duchovním světským, v rouše kostelním, laik pak v bílé šaty zahalený do rakve vložen a na marách „feretrum“ za odzpěvování truchlopísní k hrobce nebo k rovu donešen — obyčej to, kterýž až podnes se zachovává. Kosmas žasne, vypravěje k r. 1108, že „Krásou zavražděný Božej a syn jeho Bořita bez rakve a bez rubáše i beze vší církevní slávy, jako nerozumná zvířata, o nahém těle vrženi byli do jámy“ [4]). Slepého Jaromíra uvádí r. 1037 kvílícího v chrámu Svato-Vítském nad rakví jeho bratra Oldřicha [5]). Za rakví knížete Břetislava II. kráčel r. 1100 kněz až k hrobu zpívaje napolo hebrejsky, řecky a napolo latinsky: „Anima Bracizlai sabaoth adonaj vivat expers thanatos Bracislaus yskiros“. Tento zpěv všecky přítomné pohnul prý k pláči [6]). Pohřben

1) Viz str. 293 toh. díla.
2) Cosmas k r. 1100; u Pertze IX. 107.
3) Erben, k r. 1132. Reg. I. str. 96.
4) Cosmas k r. 1108; u Pertze IX. 114.
5) Cosmas k r. 1037; u Pertze IX. 65.
6) Cosmas k r. 1100; u Pertze IX. 117.

býti bez rakve, bez rubáše a bez církevní slávy, povždy považováno bylo za veliké neštěstí, odkudž vypravování pochází, že r. 1185 po bitvě u Lodenice 15, 20, ano i 30 mrtvol do jediné jámy vrženo a zemí i kamením pokryto bylo [1]).

Od věků již prokazoval Čechoslovan svým zemřelým zvláštní úctu. Nerad nechával je pohřbíti na cizí půdě. Svatý Vojtěch přenešen byl z Hnězdna do Prahy, také kostra manželky Břetislava I., v Uhrách zemřelé Jitky, byla do Prahy převežena, a byla-li vzdálenosť tak veliká, že přenešení mrtvoly spojeno bylo se značnými obtížemi, vynasnaženo se alespoň kosti složiti do země v otčině. K účelu tomu odřezalo se maso od kostí, tyto se vyvařily a takto přenesly do vlasti. Tím způsobem dostaly se do Prahy a tu církevními obřady pochovány byly kosti Pražského biskupa Daniela, jenž r. 1167 dne 9. srpna v Římě zemřel [2]).

Vedle duchovenstva světského setkáváme se na Moravě v XII. století také již s duchovenstvem řeholním dosti četně zastoupeným. Od r. 1048 byli tu již benediktini. Kláštery jejich byly: 1. Od roku 1048 Rejhrad u Brna, zachovaný až podnes. 2. Hradiště u Olomúce od r. 1078 až 1151. 3. Třebíč v Jihlavsku od r. 1109 s proboštstvím na Luhu, na Luze nebo Kumrovicích u Brna; Kumrovice co od benediktinů obydlené a k Třebíči příslušné přicházejí okolo r. 1195 a zacházejí v XVI. století. Prémonstraté objevují se: 1. od r. 1151 na místě benediktinů v Hradišti; 2. na Lúce u Znojma od r. 1190, oba kláštery zrušeny za císaře Josefa II.; prémonstrátky v Kúnicích, „Rosa coeli“ zvané, od r. 1183, ztrácejí se v XVI. století. Z náboženských řádů rytířských vládli Johanité v XII. věku na Moravě již dosti hojným zbožím, o Templářích však z této doby není ještě žádné stopy. Tedy benediktini, prémonstraté mniši i jeptišky a Johanité zastupovali na Moravě v XII. století duchovenstvo řeholní.

[1]) Viz str. 57 tohoto díla.
[2]) Viz díl III. str. 267.

První benediktini přišli z mateřského domu Břevnova u Prahy, první prémonstraté ze Strahova v Praze, a jeptišky z kláštera Louňovického, taktéž českého. Johanité, jakožto řád náležející veškerému křesťanstvu, pochazejí z Jeruzalema, i nedosáhli při neustálých změnách svých préceptorů a komendatorů a při své osamělosti v zemi žádného trvalého vlivu. Že řád jejich také paním byl přístupný, vidíme na Eufrosině, matce české kněžny Elišky, o kteréž se okolo r. 1186 praví, že vzala na se oděv řádový [1]).

Zakladatelem Rejhradu jest kníže Břetislav I. Břevnovskému opatu Ménhartovi propůjčil své zboží kolem pustého zeměpanského hradu Rejhradu, vystaviv tam kostel, jenž r. 1048 ke cti knížat apoštolů Petra a Pavla Pražským biskupem Severem dne 26. listopadu byl vysvěcen. Místa: Rejhrad, Popovice, Opatovice, Uhřice, Rejhradice, Loučka a okres Domašovský v Brněnsku náležela k původnímu nadání [2]). Klášter Hradišťský založili Ota I., kníže Olomúcký, a Eufemie, jeho choť. Olomúcký biskup Jan vysvětil dne 3. února 1078 kostel i klášter ke cti sv. mučenníka Štěpána [3]). Vesnice: Kyselovice, Rozčín, Hajčín, okres Laščansky potokem Lodenicí ohraničený, pak dvůr blíže Úsobrna, les Luboška zvaný, podíly na mýtu uherském, rakouském a polském a t. d. byly jeho původní nadací [4]). Veškerý tento majetek přešel na prémonstráty, když r. 1151 vystřídali na Hradišti benediktiny [5]). Základní listina Třebíčská nezachovala se nám; víme jen, že Kunrátovci, Oldřich Brněnský a Lutold Znojemský, okolo r. 1109 klášter ke cti sv. Marie a s kaplou sv. Václava založili a bohatě nadali [6]). K tomu

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 317.

[2]) Dudík, Geschichte des Benediktinerstiftes zu Raigern. V Brně 1849.

[3]) Viz díl II. str. 281 sld.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 163.

[5]) Viz díl III. str. 188 sld.

[6]) „Monasterium in Trebech, quod sumptuosa largitate ab ipsis fundatum esse dinoscitur“ praví Spytihněv, kníže Brněnský r. 1197. Cod. Dipl. Mor. I. 348.

přišly okolo roku 1197 vesnice: Sedlice, na Luze (Kumrovice), Měřín, Načemířice, Zhoř, Svatoslav s lesem dubovým, 1 lán v Oslavanech, podíl na trhu v Pravlově, les u Meziříče, louky nad Jihlavkou, les na Pasekách a t. d. [1]). Prémonstrátky v Kúnicích ctily v pánech Vilému a Svatoslavu z Pulína své zakladatele a přistěhovaly se do tohoto kláštera dne 9. října 1183, jenž postaven jsa pod opatem Želivským byl v držení patronátu farního chrámu Mikulovského [2]), a jak se zdá, z větší části udržoval se desátkem 17ti klášterních far a jinými dávkami. Listina základní se nezachovala [3]). Pro klášter Lúcký u Znojma vyhotovena byla základní listina dne 25. října 1190 Otou, knížetem Českým a bývalým markrabětem Moravským, a Marií Srbskou, jeho matkou. Ke cti P. Marie a sv. Václava byl klášter vysvěcen. Co původní nadace udávají se kapla sv. Mikuláše v Znojmě s velikým desátkem, a tři vesnice: Dobšice, Popovice, pak Oblekovice, jeden mansus v Práči, jiný ve Svašici a třetí v Mraveticích, nynějších Mramoticích, dále kapla sv. Jiří v Strachotíně s třemi vesnicemi: Čajkovice, Popovice (nyní zaniklá) a Křepice, pak kapla sv. Jana v Rokytni s vesnicí Popovicemi (zaniklými blíže Frišavy (Vřšan); mimo to kapla sv. Ondřeje v starém Hobzí s vesnicí téhož jmena, s hospodou, mlýnem a ještě 17 rozličných vesnic, jako: Zoulkov u Znojma, Chegost, Sedlešovice, Branšúze, Opojovice (Pokojovice), Odrovice, Němčice, Bišice (u Starého Hobzí), Vísky, Roketnice, Březová (nyní mlýn), Litobory, Příluky, Třebelovice, Domamily, Lodenice a Kravsko [4]). Nejstarším majetkem Johanitů na Moravě okolo r. 1159 jsou vesnice Pačislavice a Hrušovany, roku 1168 přišly k tomu Tišnov a Březny, roku 1183, čili správněji 1185, Ivanovice na Hané, Hrobník

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 348 a 349.

[2]) Viz str. 39 toh. díla.

[3]) Wolný, Kirchentopographie von Mähren. II. 1. str. 364 a ssl.

[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 332.

a Hlubčice [1]) v Slezsku, a vše to bývalo druhdy skoro vesměs zbožím zeměpanským! Počítáme-li k tomu ještě statky, které české kláštery a kostely: v Litomyšli, na Vyšehradě, v Opatovicích, na Ostrově, v Boleslavi a t. d. na Moravě měly a jakých příjmů odtud jim přicházelo, tuť věru žasneme nad bohactvím, jímž oplývali panovníci Moravští a Čeští.

Pohlížíme-li na zeměpisnou polohu těchto klášterních statků, tuť pozorujeme, že byly nad míru roztroušeny, ale zároveň také že se skoro výhradně nalézaly v krajích nejúrodnějších a nejlidnatějších. Roztroušenosť prokazuje, že i rodinné statky knížat Moravských — neboť z těchto po větší části povstaly nadace [2]) — netvořily veliké a souvislé pozemkové celky, tedy země silně musila býti zalidněna, jelikož jen za řídkého obyvatelstva vznikati a udržeti se mohou rozsáhlé statky; a zkušenosť, že právě v krajinách nejúrodnějších objevují se kláštery a sídla duchovních společností, poukazuje nám k tomu, že při takovýchto založeních nejednalo se o hmotné účely, na př. o založení osad a zdělávání pusté dědiny, nýbrž o účely duševní, v první řadě o spásu duší, a pak vykonáváním služeb duchovních pastýřů o vzdělání lidu římskou církví, a protož zcela po pravdě stěžuje sobě král Vladislav okolo r. 1167, že jest přinucen klášteru Litomyšlskému dáti veliký les na Moravských hranicích, jelikož nemůže kostel nadati četnými vesnicemi [3]).

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. k dotyčným rokům.

[2]) Co klášterům připadlo z jmění k smrti odsouzených a sebevrahů, musilo býti velmi nepatrné, protože v celém XII. století nalézáme jediný příklad toho druhu. Johanité obdrželi majetek dvou oběšenců „terram duorum suspensorum“. Cod. Dipl. Mor. I. 325 k r. 1188.

[3]) „Quoniam præfatam ecclesiam numerositate villarum dotare non potui, silvam totam a rivo (Zlupnice) usque ad flumen Trebova, et de hinc, quousque fines Boemiæ protenduntur, in dotem perpetuam eidem ecclesiæ contradidi“. Cod. Dipl. Mor. I. 280.

Aby klášterní nadace po právu platnou byla, k tomu v XII. věku nevyhnutelně zapotřebí bylo na Moravě následujících kusů: 1. obdarování, donatio, vystavením listiny svědky potvrzené a zpečetěné, kterouž dárce slavnostně na oltář položil, jako kníže Vratislav Český r. 1078 učinil s listinou hradišťskou [1]), anebo podáním rukavice „assignatione cirotece", jako učinil kníže Vladislav r. 1144, když chrámu Olomúckému daroval celý les Liběčský [2]); 2. přijetí daru náboženským řádem církví uznaným, acceptatio; 3. zeměpanské a biskupské schválení, a 4. apoštolské potvrzení, confirmatio. Kníže Vratislav udělil r. 1078 své přivolení k založení kláštera Hradišťského. Když pán Miroslav okolo r. 1143 vystavil základní listinu cisterciackého kláštera Sedleckého v Čechách, praví: že se tak stalo, když byl opat Jarloch ve Valdsasích založení přijal, kníže Český Vladislav k tomu své přivolení udělil, Pražský biskup Ota mocí své církevní důstojnosti nadaci schválil a Moravský biskup Jindřich potvrdil [3]). Někdy takováto nadace, podle tehdejšího názoru, čím více svědků, tím pevnější jednání, předložena byla také shromážděnému sněmu, aby se jí dostalo tím větší jistoty. Král Vladislav učinil tak roku 1160, vystaviv novou listinu prémonstrátskému klášteru Hradišťskému [4]). Papež Célestin III. potvrdil r. 1196 nadaci kláštera Lúckého [5]) a t. d.

Také povýšení některého kostela nebo poustevnické chýše na klášter záviselo na svolení zeměpanském. Když jakýsi pán Mikulec okolo r. 1086 jistou k Břevnovskému klášteru přislušící jeskyni (cella) vydatným obdarováním přeměniti zamýšlel na klášter, potřeboval k tomu schválení krále Vratislava, jenž svého kapelána Ondřeje, mnicha be-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 165.
[2]) Svorn. díl III. str. 15.
[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 164 a 221.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 270 a 271.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 342.

nediktinského a muže literárně vzdělaného, ustanovil prvním opatem takto povstalého kláštera Opatovického v Chrudimsku [1]). Zdali panovníci svého práva jmenovati opata hojněji užívali, anebo zdali volbu přenechali klášterníkům, až podnes nelze nám udati; mimo uvedený příklad neznáme jiného z XII. století; avšak naproti tomu zcela jsme přesvědčeni, že, jako Německý císař oba zemské biskupy v Praze a v Olomúci podáním berly a prstenu ve světské držení statků uváděl, taktéž s opaty činili mocnáři říše Českomoravské. O Sylvestrovi, opatu kláštera sv. Prokopa nad Sázavou, se praví, že při své volbě r. 1135 přijal berlu z rukou knížete Soběslava, posvěcení však od Pražského biskupa Jana I. [2]), kdežto užívání pontifikálií, mitry, sandálů, rukavic a prstenu záviselo na zvláštní privileji stolice apoštolské a opatům teprvé znenáhla bylo udělováno. Český klášter v Teplé obdržel roku 1197 tuto privilej od papeže Célestina III. [3]), klášter Hradišťský teprvé roku 1378.

Zakladateli, mimo patronatní přednosti církevními zákony ustanovené, vzrostlo také právo přirozeného ochrance čili právního zástupce nového založení, právo to, kteréž přecházelo na jeho z manželství pošlé potomky mužské a také na jiné osoby buď na čas nebo na vždy postoupeno býti mohlo. Tohoto práva užívá r. 1196 Moravský kníže Břetislav, nazývaje v listině, kterouž klášteru Hradišťskému daruje vesnici Žerákovice, tento ústav „svým klášterem“, i odvolávaje se zároveň k svým předkům, z nichž jeví se jeho praděd Ota I. co zakladatel [4]). Kde nebylo přirozeného právního zástupce (advokáta), byl ustanoven prokurator. Jeptišky u sv. Petra v Olomúci žádaly biskupa Roberta za takového, a tento jmenoval r. 1213 k tomu úřadu kapitol-

---

1) Cod. Dipl. Mor. I. 170.
2) Monach. Sazav. k r. 1134; u Pertze IX. 157.
3) Erben k r. 1197. Regest I. 197.
4) Cod. Dipl. Mor. I. 342.

ního probošta Štěpána [1]. Zakladatel kláštera v Teplé, Hroznata, postavil na dobu své pouti do Jeruzalema anebo pro případ své smrti opata i osoby klášteru darované pod ochranu pána Beneše [2]. Tací advokátové a prokurátorové osvědčili se později co nebezpeční přátelé klášterů, jelikož příliš často správu statků převzali do svých rukou, ale také ve svůj vlastní prospěch, a zadržením nejnutnějších potřeb pracovali na zviklání kázně, odkudž již záhy vzešlo snažení klášterů, zprostiti se takovýchto advokátů a vůbec vymaniti se z politických zařízení, celému bytí jejich překážejících. Ano u některých řádů, jako na př. u cisterciáků v Čechách, pozorujeme, že jen za podmínkou větší volnosti a neodvislosti usadili se v zemi. Zřejmě vidíme tuto snahu cisterciáků po neodvislosti již okolo roku 1178 při osídlení kláštera Lejbusského v Slezsku. K takovému výminečnému stavu odvolává se kníže Bedřich, udíleje r. 1186 obdarování cisterciákům v Světlé [3]. Ale tyto immunity obzvlášť se potahovaly k vyprostění klášterního majetku ode všech a jakýchkoli zemských daní a zemských břemen, na př. od mýta. Dosáhli toho, že jejich poddaní prosti byli mýta i cla, což v zápětí míti musilo jakýsi způsob průvodních listů, neboť něčím bylo se pocestným prokázati, by se co poddaní kláštera osvědčili. Mimo to dovedli zjednati svým poddaným jistá ulehčení při stavbách župních hradů, silnic a mostů, jakož to víme o poddaných kláštera Hradišťského k roku 1160 a o poddaných Johanitů v Ivanovicích okolo r. 1183 [4], a konečně podařilo se jim také, vymaniti své poddané od soudů župních, zpočátku pouze při menších přestupcích, na něž uložena byla peněžitá pokuta, později během XIII. věku opravdovými listinami immunitními, kteréž svým někdy až příliš nápadným zpětdatováním nejen v histo-

[1] Cod. Dipl. Mor. II. 64.
[2] Cod. Dipl. Mor. I. 345.
[3] Cod. Dipl. Mor. I. 320.
[4] Cod. Dipl. Mor I. 271 a 309.

rickém líčení mnohý zmatek zavinily, ale i podezření zúmyslného sfalšování vzbuzují, kteréhož podezření my však nemáme.

Že listiny týkající se nějakého majetku neb nějakého stávajícího práva, ač obé beze všeho úpisu bylo ve skutečném užívání, teprvé po letech vystaveny byly, o tom není pochybnosti; odvoláváme se v té příčině ku knížeti Svatoplukovi, jenž podarování za knížete Bořivoje klášteru Opatovickému učiněné okolo r. 1108 proto listinou potvrdil, že nebylo písemně sepsáno[1]; dále odvoláváme se k Olomúckému biskupu Jindřichu II., jenž roku 1146 darování vesnice Lubína, ústně svým sluhům Soběnovi a Bolebudovi učiněné, nyní písemně opětuje, „protože nástupci nemívají paměti pro služby, ježto netýkají se jejich osoby“[2]. Tuto životem nabytou zkušenosť měl asi Sázavský opat Děthart před očima, když roku 1097 o to se postaral, aby z dřívějších let pocházející a pouze na ústním podání se zakládající podarování a práva jeho kláštera, tak jak je právě nalezl, v listinu byla sepsána a řádně ztvrzena[3]. Tímto způsobem povstaly zakladací listiny rejhradská, hradišťská, vyšehradská, kladrubská a t. d., ježto neobsahují žádné smyšlenosti, nýbrž ověřené skutečnosti, pouze s použitím nejstarší zvěsti k datování, pročež také nesmějí přičteny býti k listinám zúmyslně sfalšovaným. Jsou to úhrny listin o přeloženém datování[4].

Jelikož kláštery tak dobře měly světské jmění jako zemští dynastové, hodí se pro ně také všecky poznámky, kteréž o majetcích položiti jsme sobě dovolili na jiném místě. Svobodníci, polosvobodníci i nevolníci sídleli na statcích klášterních, hospodaříce na nich obyčejně pod dozorem

---

[1] „Quoniam scripturæ testimonio perhennante omnino carebat.“ Cod. Dipl. Mor. I. 194.

[2] Viz díl III. str. 124.

[3] „Prædecessorum suorum auctoritate dotalicia acquisita per ducum terræ præcepta et inconvulsa decreta roborando in perpetuum confirmavit.“ Mon. Sazav. k r. 1097; u Pertze IX. 154.

[4] Viz díl III. str. 14.

klášterního hospodáře dle tehdejšího způsobu. Sázavský letopisec [1]) uvádí stručně klášterní majetek v následujících odstavcích: mansiones t. j. jednotlivá stavení, possessiones, větší, zdělané pozemky rolní, mancipia, nevolníci, otroci, cartulati, činžovní sedláci, jinak také coloni zvaní, offerti, kteří sebe i všecko své zboží pro svou osobu i pro své potomstvo [2]) klášteru přinesli, jako na př. Milota Zdeslavec, jenž co „conversus" klášteru Litomyšlskému přinesl dvě vesnice [3]), ježto klášteru co dítky, oblati, pod způsobem ovinutí rouchem oltářním byly věnovány, servi za mzdu služby konající, mezi nimiž odlišeny byly ancillæ, služky, terræ, půda rolní, vineæ, vinice, silvæ cum montibus et planiciebus, lesy s pastvinami (stráněmi) a loukami, cum aquis et aquarum discursibus atque piscariis čili právo k použití vodní síly a k rybaření. Honitba při klášteřích byla zeměpanská a zeměpanské i duchovní desátky musily odváděny býti panovníku i biskupu diécesnímu, nepříčila-li se tomu zvláštní privilej. Takovouto privilejí biskupa-knížete Jindřicha z r. 1194, „kterouž Pražští kanovníci po skončených nešporách v kůru sv. Václava schválili", byly statky řádu Johanitů v Čechách tohoto desátku na věčné časy zproštěny [4]). Kníže Vratislav postoupil desátek v Manici, kdež přece od roku 1088 chrám sv. Petra v Brně měl svůj majetek, klášteru Kumrovickému, a teprvé kníže Spytihněv zprostil okolo r. 1195 zmíněný chrám tohoto břemena, sám požívav po nějakou dobu tohoto desátku [5]).

Při správném pochopení časového ducha nesmíme se tomu diviti, že v takové míře štědrými ke klášterům i knížete i lid obecný nalezáme, pozorujíce právě při statcích

[1]) Monach. Sazav. k r. 1097; u Pertze IX. 154.
[2]) Cod Dipl. Mor. I. 280.
[3]) Cod. Dipl. Mor. k r. 1086. I. 171.
[4]) Cod. Dipl. Mor. I. 336.
[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 184 a 339.

klášterních první immunity [1]). V těchto dobách byla myšlenka na věčnosť, přesvědčenosť o záslužnosti dobrých skutků nejen hluboko zakořeněna, nýbrž byla i zřídlem živého náboženského ducha, kterýmž tehdejším třídám společenským vtištěn byl takový ráz, jejž za dnešních dob, v nichž víra katolická na nejvýše považuje se za záležitosť srdce, sotva lze pochopiti. Tenkráte byl každý z přesvědčení katolíkem a chtěl také u veřejnosti za katolíka uznán býti, odkudž vzešel titul, jejž Ota I. Olomúcký za příkladem Pavelským „Dei gratia sum id, quod sum“, sobě přiložil slovy: „Dei gratia id, quod est“; odtud pochází časté a okázalé přicházení knížat a kněžen Česko-moravských k vysvěcení chrámů, k náboženským průvodům a k církevním slavnostem — Břetislav I. roku 1048 byl přítomen vysvěcení chrámu Rejhradského, kníže Vratislav, kníže Ota I. a choť jeho Eufemia r. 1078 vysvěcení chrámu Hradišťského, kníže Soběslav I. odbýval r. 1130 po svém vyváznutí z rukou vrahů slavný průvod prosebný a poděkovací k hrobu zemských patronů v Praze [2]), sv. Václav při církevní slavnosti ztratil život rukou bratrovou a t. d. — odtud přání věřících, aby se za ně modlili kněži a přijali je do svého bratrství. Kníže Ota a matka jeho Maria v základní listině pro klášter Lúcký položili r. 1190 výslovnou podmínku, aby na ně při mších zvláště bylo pamatováno [3]). Král Vladislav se honosí že r. 1160 přijat byl do bratrství prémonstrátů Hradišťských, aby účastným se stal jejich modliteb [4]). Král Vratislav odporučuje sebe i svůj rod okolo r. 1090 zbožné upomínce Skotských benediktinů v Řezně [5]). Na smrtelném loži žádá

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 225 a 226 k r. 1144. Srovn. díl III. str. 116. pozn. 1.

[2]) Viz díl III. str. 30.

[3]) „Ut in missis eorum propriam pro nobis commemorationem faciant.“ Cod. Dipl. Mor. I. 331.

[4]) „Ut eorum orationum particeps sine fine fierem, devotus munus communionis suscepi.“ Cod. Dipl. Mor. I. 270.

[5]) Cod. Dipl. Mor. I. 186.

Olomúcký biskup Jindřich II. okolo r. 1150 za přijetí do bratrstva prémonstrátů v Želivě [1]).

Bylo-li takovému přání, přislíbením totiž přijetí do bratrstva, vyhověno, pak předsevzato bylo za jistých církevních obřadů skutečné přijetí a zvláštní listina v té příčině sepsaná pojistila přijatému právo, že jméno jeho zanešeno bylo ve knihy zemřelých dotýčného klaštera, a na něj pamatováno býti musilo v modlitbě a o dnech výročních. Takové knihy zemřelých čili nekrology jsou výtečným pramenem našich dějin [2]). Zbožné mysli našich předků díkem jsme za ně zavázáni.

V čem záležely dobré skutky, v nichž účasť měl do bratrstva přijatý, poučuje nás Skotský opat Benedikt ve svém dopisu ku králi Vratislavu z r. 1090: „každodenně má ode všech jeho mnichů žaltář odříkáván, mše sloužena, processí s křížem a s litaniemi odbýváno, a třikráte v týdnu půst zachovávan býti" [3]), jinými slovy: všeliké duchovní výkony, ježto dle pravidla řeholního přísluší jednotlivci, mají ve svých záslubách připadati na spolubratra, z čehož následuje, že každý řeholníkem ve smyslu poslušnosti vykonaný čin přechází na bratra v tovaryšstvu žijícího. Takovéto skutky však pocházeti mohly dílem z askese, čili z rozjímavého života klášterního, dílem z činnosti klášterů ve světě zevním.

Askese předepsána byla pravidly a stanovami řeholními. Modlitba, půst, držení těla na uzdě jeho umrtvením, podrobení vlastní vůle pod neobmezenou poslušnosť proti rozkazu představeného a zavržení všeho osobního majetku — toť byly obyčejné prostředky k odloučení se od světa; ráznější prostředek záležel v dobrovolném rozhodnutí, dát

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. 1. 262.

[2]) Téměř úplně věc vyčerpal Jiří Zappert, „Ueber sogenannte Verbrüderungsbücher und Necrologe." Sitzungsberichte der kais. Akad. hist. Classe. Sv. X. 417—464 a sv. XI. 5—42.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 187.

se za živa zazdíti. V klášterních dějinách říše Českomoravské nalézáme příkladů takovéto tužší askése. V nekrologu kláštera Podlažického v Čechách přichází ke dni 10. listopadu „Hermannus monachus inclusus“ [1]), v nekrologu Opatovickém, započatém v klášteře Hradišťském, dne 8. dubna „Valterius inclusus“ [2]). Inclusus nazýval se takový asketa, protože z cely volně zvolené, jejíž vchod za jistých náboženských obřadů zazděn byl, po celý svůj život nikdy více nevyšel, a v ní až do své smrti žil dle zvláštního pravidla [3]). Máme vypsání takové zazděné cely a života v ní uzavřené, blahoslavené Rychildy, jeptišky Hohenvartské v Bavorsku, zemřelé r. 1100, — neboť také paní volily takový život [4]) — z počátku XII. věku. Tam lze čísti: „Kdo se odhodlá, světa zcela se zříci a pouze pro spasení své duše žíti, ten odebeř se na místo tak položené, aby ve dne i v noci službám božím a modlitbě sborové mohl přítomen býti, i zvoliž sobě takového představeného kláštera, jenž by dle svědomí, s ohledem na věk a síly kajícníka, dovedl býti jeho vůdcem. Obydlí — cela — musí býti zděné, délky i šírky 12 stop měřiti a tři okna míti. Prvním, celu spojujícím s kůrem, se zpovídá a přijímá večeři Páně, druhým podává se mu pokrm a nápoj, a třetím dostává se mu světla, musí však temným sklem nebo rohovinou, a jako okno jídelní okenicí opatřeno býti, tak aby nikdo dovnitř nahlížeti ani uzavřený ven vyhlížeti nemohl. Po ukončené tercii postaviž svou mísu a pohár na okno a opět uzavřiž.

---

[1]) Dudík, Forschungen in Schweden, str. 424.

[2]) Dobner, Monum. III. 11.

[3]) „Regulæ inclusorum“ nalézti lze ve: Lucæ Holstenii, Codex regularum monasticarum et canonicarum, edente Mariano Brockie. Ve Vídni 1759, sv. I. str. 291. „Regulæ pro sponte incarceratis monachis“, a str. 418, „pro sponte incarceratis monialibus.“

[4]) Necrologie kapit. Salcburské. Archiv der kais. Akad. in Wien Sv. XVIII. Inclusæ pag. 16, 20, 26, 35, 36, 56, 60. Inclusi pag. 38, 54 57, 83, 87

Okolo nony ohlédniž se, zdali strava jest proň připravena, i jez a pij. Co zbude, přenechejž tomu, kdož to odnese, i nestarej se o den zítřejší. Mělo-li by se přihoditi, žeby žádné potravy neobdržel, neopomínej proto vykonati obyčejnou modlitbu a vyčekej příštího dne. Oděv jeho budiž kabát a kápí, a tím oděn setrvejž ve dne v noci. Kdyby za zimní doby nastala toho potřeba, užívej s přivolením svého duchovního rádce také kožichu, jelikož nesmí míti jiného ohně, leč co svíce snese. Lože jeho budiž tvrdé a hrob svůj připraviž sobě sám. V pondělí, ve středu a v pátek postiž se při vodě a chlebu, v ostatní dny nepožívej ničeho, leč jediného pokrmu moučného a něco ovoce, ale v neděli a o církevních hodech obdržíš také mléka. Zachovávejž stálé a hluboké mlčení, pouze mezi nonou a nešporami může mluviti, jinak-li chce. Každého dne pomodliž se sedmkráte 50 otčenášů a tolikéž „Přijď, svatý Duše“ ke cti blahoslavené Panny, všech Svatých a za spasení duší. Je li vycvičen v modlení žalmů, jest povinen, každého dne modliti se jednu nokturnu, v případě opačném pak 300 otčenášů. Každou neděli přijímejž svátosť oltářní. Takový jest život uzavřených“ [1]).

Obřady a modlitby, za kterýchž vykonávalo se zazdění mnicha nebo jeptišky, zachoval nám nejstarší rukopis moravský, obsahující letopisy Hradišťské námi tak často zmíněné, kterýž nyní nalezá se ve vídeňské dvorní knihovně, důkaz to, že těchto obřadů v klášteře Hradišťském v XII. století, neboť z té doby pochází rukopis, užíváno bylo.

Jakož vůbec každý důležitější výkon církevní započal mší svatou, tak také tento. Kajícník při ní přijímal v rouše kajícím a o bosých nohou. Po mši vrhl se na obličej před

---

[1]) Disquisitionum monasticarum libri XII, auctore Benedicto Hæfteno O. S. B. Antverpiæ 1644, fol. Z toho svrchu položený překlad dle „Chrysostoma“: Eine katholische Monatschrift zunächst für Gottseligkeit und thätiges Christenthum. Od Häglsbergera. V Řezn. 8⁰. Ročník 1838. I. str. 339 a 340.

oltářem, a okolostojící modlili se sedmero kajících žalmů, načež, jako při profesu, následovaly litanie a krátká modlitba. Nyní povstav kajícník krokem zdlouhavým pohyboval se, v ruce kříž drže, k cele, v níž měl zazděn býti. Opět zaznívaly nové žalmy a modlitby; po té vstoupil kněz do cely, vykropil ji po všech stranách svěcenou vodou, modlil se opět, oblékl kajícníkovi nový oděv i nechal jej vejíti, a mezitím co „díra, foramen", tedy nikoli dvéře, jimiž vstoupil, se zadělávala, odzpěvován byl dojemný 131. žalm: „Memento Domine David", a při poslední cihle vyřkl kněz „amen" poslední modlitby [1]. Od toho okamžiku byl kajícník mrtev pro svět, nyní stál i chodil na svém hrobě, a od takového pro svět zemřelého mnicha obdržel okolo r. 1089 král Vratislav přípis takového slohu, z něhož vysvítá, že *„starý,* zazděný G" asi náležel vyššímu stavu [2]. Nuže tu bychom tedy měli zřídlo hojně rozšířených bájek o zazděných mniších a jeptiškách, ano i zřídlo báje, ježto víže se ke klášteru Hradišťskému a kteráž skutečnými listinami, ovšem sepsanými v dobách, v nichž „řád, jak muž nebo žena mají se zazdíti", dávno vešel v zapomenutí, dosáhla jistého stupně pravděpodobnosti. Vypravujeť se: Duranna, choť Oty III., knížete Olomúckého, odebrala prý se v předvečer svátku Početí P. Marie do kláštera Hradišťského, aby s duchovními vykonala svou pobožnosť. V tmavé chodbě kůrové jeden z mnichů neslušně prý se k ní zachoval; načež prý kníže opata, Deocara, i s 20 bratry dal v jejich jídelně zazdíti a hladem umořiti, klášter pak prémonstrátům odevzdati [3]. Tato báchorka, kteráž teprvé v XVII. věku dosáhla

---

[1]) Ms. membr. sec. XII. n. 395, olim hist. eccl. 50. fol. 6. „Ordo ad includendum virum vel feminam." Otištěno dle rukopisu kláštera Baumburského v Horním Bavorsku ve: Hæftenii Disquisitionum monasticarum libri XII; str. 83. ssl.

[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 186.

[3]) Piter tuto bájku již roku 1762 z kořen vyvrátil ve svém díle „Thesaurus absconditus" str. 91.

svého plného sformování, nalézala posilu v listině z r. 1467, v níž jistý papežský legát poukazuje k porušeným mravům, pro kteréž benediktini ztratili Hradiště. My známe tuto obžalobu z dějin r. 1151, a připsali jsme ji jinému původu [1]).

Vedle askése bylo dalším účelem klášterů, duchovní činností pastýřskou, a teprvé v třetí řadě hmotným vzděláváním půdy působiti a takto v posledním ohledu sousedstvu za vzor sloužiti. Řehole benediktinská tak dobře, jako řehole sv. Augustina, dle kteréž prémonstráté se řídí, vyžaduje vedle rozjímavého také život činný, k blahu bližních směřující. Takový činný život jevil se hlavně ve správě duchovní. Kdekoli na zboží klášterním zřízena byla nová fara, byla od mnichů spravována. Že jim, a to zejména prémonstrátům, jichž přední povolání záleželo hlavně v úřadu kazatelském, farní kostely ve správu bývaly odevzdány, vidíme z podarování Olomúcké kněžny Eufémie. Založilať na svém statku Knínickém v Olomúcku kostel. Dle práva církevního přišlušel jí, co zakladatelce a majetnici půdy, na kteréž kostel stál, patronát [2]) nad ním, pročež také plná moc, odevzdati jej správě schopných k tomu kněží. Avšak krátce před svou smrtí 1111 přivtělila tento kostel ku klášteru Hradišťskému, tudíž přenechala jeho správu tamním benediktinům [3]), kteří již okolo r. 1136, kostel sv. Mauricia

---

[1]) Viz díl III. str. 189. Listina z r. 1467 nalezá se ve: Wekebrod, Mährens Kirchengeschichte I. 192. V letopisech Hradišťských I. Rps. zemsk. archivu není zaznamenána, naproti tomu obsahují také letopisy vypravování, jak opat Petr Hořínek 1381 z pouhé všetečnosti otevřel místo, na němž mniši zazděni byli a proto papežem dán byl do kletby.

[2]) „Ius patronatus debet spectare ad episcopum Olomucensem, quia in eius fundo domus illa est constituta“, tak píše biskup Robert z Olomúce r. 1213 jeptiškám u sv. Petra v Olomúci. Cod. Dipl. Mor. II. 65.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 195, „ut fratres s. Stephani a se fundate ecclesie in Kninih provideant in perpetuum.“

i s právem patronátním postoupili biskupu Jindřichovi II. [1]). Po přenešení klášterního zboží r. 1151 na prémonstráty přešly také Knínice do jejich správy. Klášter Lúcký měl již co nadaci kostel sv. Mikuláše v Znojmě, kaplu sv. Jiřího v Trachtíně a kaplu sv. Ondřeje v Kobzí v Znojemsku. O mniších Rejhradských nelze nám uvésti takový příklad; stálť k svému mateřskému klášteru v Břevnově v takovém poměru, jako mniši Kumrovičtí k Třebíči, neměli tudíž žádnou vlastní správu, žádné vlastní profesy, žádného ze svého středu zvoleného představeného, zkrátka byli pouze částmi, kdežto Třebíč, Hradiště a Lúky pod vlastními, ze středu konventuálů volenými opaty tvořily celek.

O hmotném vzdělání pozemkového okrlšku přičiněním klášterů na Moravě v XII. století zachovaly nám *dějiny* pouze jediný příklad. Vypravujíť, že okolo roku 1169 jistý benediktin kláštera Rejhradského, Jiří, v mluvě lidu Juřík zvaný, požádal svého opata Jindřicha v Břevnově za dovolení, aby se směl co poustevník odebrati do některé neobydlené pustiny. Život poustevnický nebyl v XII. století v řádu benediktinském nic neobyčejného, neboť zakládal se na výroku řeholní zásady, ježto zní: „Jiný druh mnichů jest třída anachoretů, t. j. poustevníků, takových totiž, jenžto nikoli z nevčasné horlivosti v příčině pokání, nýbrž dlouhým zkoušením v klášteře a přispěním mnohých jiných poučeni jsouce dovedou opříti se hříchu, a kteří dobře obrněni vystoupivše z šiku svých bratří vydávají se ve zvláštní *zápas* na poušť, a zastíněni jsouce pomocí božskou nyní bez lidské útěchy a podpory bojovati s to jsou sami a vlastní páží proti nepravosti těla nebo zlých ponoukání“ [2]). Jelikož opat Jindřich shledal, že tato slova řeholního řádu úplně se shodují s Jiřím a jeho životem, přivolil k jeho prosbě, a Jiří zvolil za jeviště své činnosti lesnatou krajinu tam, kde dneš-

---

[1]) Cod. Dipl. Mor. I 212. Srovn. díl. III. str. 68.
[2]) Regula s. P. Benedicti, cap. I. de generibus monachorum.

ního dne leží Hranice v Přerovsku. Jelikož poustevníkovi nejednalo se pouze o rozjímavý život, nýbrž také o vyklučení a vzdělání tamního lesa, bylo mu požádati za přivolení Olomúckého knížete Bedřicha, k jehož statkům náležel okršlek okolo Hranic; učinil tak podporou knížecí choti Elišky s úspěchem takovým, že kníže nejen udělil mu plnou volnosť, vymýtiti les mezi potoky Šebeníkem a Odrou a na západ v mezích neurčitých, nýbrž k tomuto svolení ještě ve vsi Štípkách přidal dědinu s orní půdou, loukami a zahradami, a vše to na žádosť opata Jindřicha listinou z roku 1169 ve prospěch kláštera Rejhradského potvrdil [1]). Průběhem doby sotva 32 roků učinilo zde osazování vedením Jiřího takové pokroky, že povstati mohly městys Hranice (Weisskirchen) s farním kostelem, a ve vůkolí vesnice: Heřmanice, Lúčky, Polom, Bělotín, Jesenice a Na horách [2]). Všecka tato místa s jedinou výminkou posledního, kteréž zaniklo již v starověku, jsou až podnes v plném rozkvětu a jsou důkazem činnosti mnicha rejhradského. Celá tato držebnosť přešla okolo r. 1201, nikoli bez soudní pře, do rukou kláštera Hradišťského, až roku 1222 Rejhrad uzavřenou smlouvou zcela se zřekl tohoto svého právně získaného zboží [3]). Prémonstráté Hradišťští šťastně pokračovali v tamní krajině v díle Juříkem započatém [4]).

Zdali a kolik orné půdy zdělaly jiné kláštery na Moravě, a zejména benediktini v Třebíči, o kterýchž se praví, že okolo roku 1109 usadili se v děsných lesích, není povědomo, naopak na statcích kláštera Lúckého lze prokázati mnohá místa, kteráž jsouce při založení kláštera obydlena později zanikla, na př. vesnice: Zvašice, Popovice (zaniklé u Nešatic), Krhov, Hvozd, Bransudice, Odřenovice, Březová (nyní mlýn) a Lišňovice. Avšak tím nemá býti řečeno, že, poněvadž

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 283. Viz díl III. str. 277.
[2]) Cod. Dipl. Mor. II. 83.
[3]) Erben, Regst. I. 305.
[4]) Cod. Dipl. Mor. II. 14, k r. 1203.

vesnice u kláštera Lúckého zanikly, také obyvatelstva ubylo, nebo úrodná půda rolní zacházela; my v objevu tom shlédáváme spíše průkaz, že právě kláštery záhy poznaly výhody většího zaokrouhleného hospodářství, a proto po různu roztroušené malé državnosti pozemků ve větší hospodářské celky spojiti se snažily. Klášterní prédie a lána po různu v rozličných vesnicích ležící vyměňovaly se za dvorce ve vsi k zrušení ustanovené, a osadníci byli přeloženi na bývalé klášterní prédie nyní rozparcelované. Půda v XII. věku nad míru rozkouskovaná a roztroušená tím více přiměla kláštery a vůbec kostely k scelování, anoť rozdělování pozemků u nich tak snadno se neudálo, odkudž také pochází, že právě na půdě duchovenské veliké statky, na př. Kroměříž, Hradiště klášterní, Kelč, Výškov, Lúky a t. d. nejprvé se utvořily, na svůj duchovní původ již samým názvem upomínajíce. Biskupice, Opatovice, Popovice, jichž jest na Moravě několik, počítáme k takovým od přestěhovaných bývalých duchovenských poddaných, anebo vůbec od klášterů a biskupství založeným osadám. Tedy netoliko války, nýbrž také hospodářské záměry zavdaly podnět k zrušení obcí nebo k přeložení jich na jiné místo.

Měl-li mnich co duchovní pastýř, nebo co hospodář zdárně působiti, povždy bylo mu zapotřebí znalosti věci, kterou se zaměstnával, bez studií nemohl prospívati. „Zahálka jest nepřítelem duše, protož jest povinností bratří v určitých hodinách zanášeti se pracemi ručními, a v jiných zase božskými věcmi“, tak velí řehole sv. Benedikta [1]. „Kdo neprorývá půdu rádlem, má pergamén popisovati rukou“ praví staré pořekadlo benediktinů [2]), a pořekadlo to vyňato jest ze života. Každý klášter, i s nadáním sebe chudším, měl svou **školu**, jejíž předním účelem bylo vědecké vzdělání mladších mnichů. Ale když proslulosť vynikajících učitelů

[1]) Regula s. P. Benedicti cap. 48.

[2]) „Paginam pingat digito, qui terram non proscindit aratro.“ S. Ferreol. Reg. 28.

přivábila učně z ciziny, kteří bez porušení kázně školu klášterní navštěvovati nemohli, avšak přece také odmítnuti býti neměli, tuť bohatší klaštery viděly se nuceny, při svých chrámech založiti tak zvané zevní školy, jimž svěřeni byli učňové, kteří dle svého povolání někdy zaujíti měli místo ve světě, buď v duchovním stavu světském buď v povolání mimokněžském. Ve školách těchto bylo tak zvané sedmero svobodných umění, o kterýchž Cosmas k r. 1068 mluví [1]), předmětem vyučování. Rozvrženy byly na dvě oddělení, trivium a quadrivium, z nichž první obsahovalo grammatiku, rhetoriku a dialektiku, druhé pak arithmetiku geometrii, hudbu a astronomii. Mluvnici a řečnictví vyučováno bylo dle Donata, Prisciniana, Alcuina a Bedy; dialektice — souhrn to tehdejších studií filosofických — dle Aristotela, Platona, Porphyria a Boëtia, ostatní vědy quadrivia dle Valfrida Strabona, Notkera, Hermanna mrzáka a t. d. Že jazykem vyučovacím byl výslovně jen jazyk latinský, tomu nesmíme se diviti, kláštery na celém západě náležely vesměs k církvi latinské, v kteréž výhradně tento jazyk panoval, a to mluvou takového rázu, kterýž podnět zavdal k označení řeči toho druhu názvem „středověká latina". Způsobem nejvíce nápadným jeví se to v básních, v tak zvaných verších leoninských, s jejich rýmováním uprostřed a na konci verše. Setkati se se starou klasickou latinou a s pravým básnickým nadšením v mluvě bývalého Latia, jakož i se znalostí jazyka řeckého, jen velmi pořídku lze bylo. Jazyk domácí, lingua barbara, nenalézal v klášteřích moravských v XII. věku valného pěstování. Domníváme se, že takto lze nám souditi z listin s jistotou od moravských mnichů složených i sepsaných, v nichž slovanská jména osob i míst objevují se takovým způsobem zaznamenána, jakýž jest důkazem, že pisatel sotva s to byl, aby slovanské názvy jen dle pouhého znění písmem správně

[1]) Cosmas k r. 1068; u Pertze IX. 83.

označil. Což také snadno lze pochopiti, povstalyť přece moravské i české kláštery, vyjma klášter Rejhradský, z osad německých [1]). Pouze v klášteře sv. Prokopa nad Sázavou bedlivě se slovanskou bohoslužbou pěstovány byly také slovanský jazyk a slovanské písemnictví [2]). Proslavené evangelium Remešské, na kteréž francouzští králové v druhé polovici XVI. století až do konce XVIII. věku korunovací přísahu skládali, sepsáno bylo mezi lety 1010 a 1140 zakladatelem kláštera, sv. Prokopem.

Počtářství, měřictví a hvězdářství, k němuž také počítáno bylo lékařství, jakožto ku quadriviu přináležející — vědy tyto měly dvojí účel, polnohospodářský a církevní; první jevil se vyměřováním polností a stavbou budov všeho druhu; stavební nákresy, vyžadující počtářské i zeměměřičské vědomosti, pocházely v XII. věku z klášterů, a hvězdářství bylo zapotřebí, aby „computus“, církevní kalendář, kterýž se řídil podle ustanovení hodů velikonočních, pravidelně sestaven býti mohl. Ale i pro vnitřní život klášterní byl computus nezbytným, poněvadž domácí pořádek spravoval se podle slunce, pročež zapotřebí bylo, zevrubně znáti jeho postavení v rozličných dobách ročních. Za pravidlo bylo stanoveno, že noční služby boží, matutina, před svitáním musily býti ukončeny. Prvním zábleskem jitřní zoře počaly laudes, po slunce východu prima, uprostřed ranní doby tertia, v poledne sexta a společný oběd, k večeru nona, po slunce západu vespera, načež následovala večeře, společné čtení a konečně modlitba večerní, completum. Jelikož však celý tento pořádek závisel na postavení slunce, tudíž byly hvězdářské vědomosti, čili computus, v klášteře nevyhnutelnou potřebou. Máme takový kalendář z roku 1052, jenž zhotoven byl v klášteře Hradišťském a nyní nalezá se ve dvorské knihovně Vídeňské [3]). Sluneční hodiny, astrolabia,

---

[1]) Viz založení prémonstrátů.
[2]) Monach. Sazav. k r. 1097; u Pertze IX. 154.
[3]) Cod. memb. sec. XII. fol. 1. n. 395.

dalekohledy a umělé nebeskoule byly předměty již tenkráte mnichům známé, i užíváno jich co prostředků k vyučování žáků mimoklášterních v těchto realných vědách. Jakož rukopis Hradišťský prokazuje, znázorňovaly se v té příčině v obrazích rozličné astronomické objevy, postavení slunce i měsíce v celém roce, teplota výroční a t. d.

Zdali zeměpis a dějiny přičteny byly také k vlastním předmětům vyučování, mohlo by se pochybovati; alespoň tyto dva odbory vědecké nikdy se nenalézaly v seznamu trivia a quadrivia; ale že obé horlivě pěstováno bylo v klášteřích, tomu nasvědčují klášterní letopisy, ježto z této doby, pohříchu pouze z Hradiště — neboť Třebíčské a Lúcké přišly ve ztrátu — se zachovaly [1]. Biskup Jindřich Zdík miloval tyto vědy, i dal sobě okolo roku 1138 francouzským mnichem Robertem sepsati jakýsi způsob zeměpisu v Palestině [2]. Že při jeho chrámu vedly se letopisy, prokazují pozůstalé úryvky [3]. Avšak ani bohosloví obsaženo není mezi předměty quadrivia, a nicméně jest věcí prokázanou, že mu bylo v tehdejších školách vyučováno. Míníme, že věc ta dá se vyložiti tím, že k triviu a quadriviu přičítaly se pouze soustavné vědomosti, a jelikož před naukou scholastickou nebylo ani památky o systematickém bohosloví, nebylo ani pojato v řadu sedmera svobodných umění XII. věku. Ze zachovaných nám bohosloveckých spisů vysvítá, že methoda, ve XII. století obvyklá, byla ryze historická. „Se žáky čtlo se svaté písmo a výklady svatých otců, hned také jiné náboženské spisy církevních starožitností, díla nejproslulejších církevních otců a spisovatelů církevních a souhrn takto získaných vědomostí nazýval se „učenosť v písmě“ [4].

---

1) Viz str. 118. toh. díla.

2) Viz díl III. str. 73.

3) Viz str. 119 toh. díla.

4) Hefele, Beiträge zur Kirchengeschichte, Archæologie und Liturgie. V Tubinkách, 1864. Sv. I. str. 290.

Veškerý objem tehdejšího klášterního vědectví seznáváme z kodexu v královské knihovně Stokholmské uschovaného, jenž zhotoven byl v benediktinském klášteře Podlažickém v Čechách. Břevnovský opat Bavarius udává r. 1295 jeho obsah takto: starý a nový zákon, část sedmera svobodných umění, t. j. Isidori Hispaliensis Origines, čili Opus Etymologiarum libri XX, a Isagoge Johannicii Johannis Alexandrini, discipuli Tegni Galieni, de fysica ratione, Josephus Flavius o válce Židovské, kronika Kosmova, řehole sv. Benedikta a kalendář. Toť byla summa scientiarum, kteréž v Podlažicích v první polovici XIII. věku bylo vyučováno [1]. Naproti tomu v kodexu Hradišťském následují předměty takto za sebou: Computus, čili církevní časověda, jak naleznou se kalendæ, jak se vyhledává sluneční kruh i kruh měsíce nebo zlatý počet; formula k tomu nazývala se „angelica linea", protože učenec Pachomius obdržel ji prý od anděla — důkaz to veliké důležitosti, jakáž zlatému počtu přikládána byla v časovědě církevní — regulares, k nalezení dnu, na kterýž připadá velikonoční úplněk a t. d. Pravidla k tomu se vztahující uvedena jsou zde ve verších, taktéž pravidla k nalezení písmeny nedělní a stálého kalendáře. Po tomto komputu následuje námi již zmíněný obřad zazdění, po té martyrologium s nekrologem [2], astrologické obrazy perem velmi dovedně, avšak dle tehdejší krasochuti příliš fantasticky kreslené, dále první kniha pravidla kanovnického, daného na církevním sněmu v Cáchách roku 816, výjimky z knihy Isidorovy, rozmanitá žehnání přijatých do bratrstva, požehnání nad poutníky, nad veřejnými kajícníky, nad snoubenci a jejich prsteny, a konečně kronika světská, ku kteréž připojují se letopisy Hradišťské, námi tak často zmíněné.

V úzkém spojení se školstvím byly knihovny a přepisování kněh. Benediktini již svou řeholí byli k tomu

[1] Dudík, Forschungen in Schweden, str. 210. a ssl.
[2] Otištěno, avšak závadně, v Dobner, Mon. III. 9. ssl.

zavázáni [1]). Každý klášter měl míti a měl také svou knihovnu, v kteréž knihy, hojně v užívání přicházející, otevřeně rozloženy byly na pulpitech, přikovány jsouce k nim řetízky, aby odnešeny nebo porušeny býti nemohly; nazývaly se „libri incatenati", knihy na řetězích. Hned po kostele byla síň knihovny nejvzácnějším místem kláštera, teprvé po té přišlo refectorium a společné dormitorium; neboť oddělené cely byly v XII. století pouze nemocným povoleny. V knihovní síni scházeli se mniši, aby zbývající jim čas po službě chrámové a sborové, „divinum officium", jak řehole benediktinská praví, užitečně trávili; tu jedni rýdlem linkovali pergamen, jiní psali text tuší, tu pozlacovali nebo okrašlovali titul a začáteční písmeny, tam opět jiní prováděli skvostné miniatury, korrektoři srovnávali přepis s původním zněním a knihaři vázali po vrstvách vyhotovené rukopisy v desky obyčejně bukové nebo dubové, koží potažené, často slonovinou a kovem zdobené. Takto pracovali mniši sobě do rukou, zhotovivše díla, jimž samo XIX. století musí se obdivovati. Mužové, jenž právě o taková díla zásluh sobě získali, zahrnuti byli obzvláštní poctou. Kronikář kláštera Sázavského nemůže nalézti dosti slov, aby důstojně velebil opata Dětharda, v klášteře Břevnovském vzdělaného, protože „tento v latinských vědách dobře zběhlý muž" roku 1097 nešetřil ani píle ani práce, aby knihy buď sám sepsal, buď nakoupil, buď od jiných sepsati dal [2]), neboť dle výroku sv. Bernarda [3]) dříve má v klášteře přestati práce ruční, nežli činnosť duševní a vědecká.

Takto byly kláštery, abychom zakončili slovy Palackého, velmistra česko-moravského dějepisectví [4]), semeniště netoliko náboženství v dávném středověku, nýbrž i umění a vědy, osvěty a výroby; i polní hospodařství a řemesla dospěla

---

[1]) Reg. s. Benedicti, cap. 48.

[2]) Monach. Sazaven. k r. 1097; u Pertze IX. 154.

[3]) S. Bernardus in Apolog. ad Guillelm. 15.

[4]) Palacký, Geschichte von Böhmen, I. 431.

jimi k zdárnějšímu vývinu. Všeliký jejich rozkvět vyšel z téhož ušlechtilého pudu, kterýž v novějších dobách jeví se zakládáním spolků a akademií věd i umění a t. d., a my dokládáme: „rozkvět jejich vzešel z živé víry v Boha a v nesmrtelnosť, z katolického přesvědčení o záslužnosti dobrých skutků, a proto jsou jejich účely ještě vznešenější a obšírnější, jejich prostředky poměrně ještě účinlivější, a proto samy jejich ústavy ještě záslužnější".

A nyní, srozumivše se celou řadou proskumů o stavu vzdělanosti na Moravě, protože způsobem tak překvapujícím jeví se ku konci XII. století, setkáváme se s otázkou takořka samoděk se namítající: jaké místo, anebo jaký stupeň hodnosti zaujímala toho času Morava v ohledu politickém i společenském mezi svými sousedními národy? Jinými slovy: na kterém stupni politicko-socialního vývinu stála Morava, u porovnání se státy ji obklopujícími, v XII. století?

Průběhem našeho vylíčení častěji udála se nám příležitosť, přivésti Moravu ve spojení se státy sousedními, s Rakouskem, Uhrami, Polskem i Německem, i předložiti doklady vzájemného působení těchto zemí. Kdyby Morava byla stála pod stupněm vzdělanosti těchto zemí, byla by co část hmotně nejslabší musila podléhati nátlaku zevně na ni konanému, neboť kde pouze dynamické síly na sebe účinkují, zůstává silnější povždy vítězem. Ale jelikož Morava nepodlehla této přirozené nutnosti, tuť musily duševní síly nahraditi nedostatek sil hmotných, protože jen takto vznikati mohla rovnováha. Ale když Morava ve spojení s Čechami netoliko mocnému Polsku a říši Uherské, nybrž také Němcům, veškeré Evropě rozkazujícím, tak dalece odolala, že neporušena zachovala svou národní i politickou samostatnosť: tuť musila její vzdělanosť v XII. věku dosahovati alespoň takové výše, s jakouž setkáváme se, nechci říci, v Polsku a v Uhrách, nýbrž i v samém Německu. A věru! nechať za měřítko zvolíme kterýkoli živel, označující stupeň vzdělanosti některého národa, povždy seznáme, že Morava, a jakož

samo sebou se rozumí, také Čechy, se svou národní a vlastní vzdělaností nezůstávala v pozadí za vzdělaností německou v oněch dobách vysoce vyvinutou. Když umění a vědy, jakož jsme se snažili vylíčiti, v zemi nalézaly přízně a podpory, když jazyk dosáhl jakéhosi stupně uzavřenosti a dokonalosti, národní povaha jakési pevnosti a vlastního rázu, když obchod i řemesla měly své pravidelné zřízení, rolnictví provozovalo se dle promyšlených zásad, řízení státní vzalo na se tvar pevný, zákony stanovený, když bezpečnosť osoby i majetku byla zaručena, život církevní, rodinný i občanský těšil se značnému vývinu, ano skutečnému rozkvětu, když národ veliké své muže, jako Břetislava I. a Vladislava II., poznával, jim porozuměl a za nimi se ubíral; pak věru Morava XII. věku nepotřebuje se štítiti porovnání se stavem vzdělanosti v zemích sousedních. Představujeť se nám v ohledu hmotné moci sice slabou, ač husté zalidnění ani tuto moc podceňovati nedovoluje, avšak představuje se nám tím mohútnější bohatostí své duševní převahy, kteráž jen muže velikána měla zapotřebí, aby dosáhla všestranné platnosti, a takového muže dostalo se zemi v osobě Přemysla Otakara II. Když s jedné strany velicí zákonodárci, panovníci, básníci a mudrcové pro své národy základ položili nové doby, tuť se strany druhé jeví se vlastní výše právě těchto velikých mužů přece jen co výsledek duševního života dotyčných národů. Zevní lesk a sláva Přemysla Otakara II. a stupeň vzdělanosti říše Česko-moravské mají se k sobě tak, jako účinek k příčině.

I. O. G. D.

Biskupové na Moravě

Od nepamětných dob přičítána byla Morava k diécesi Pasovské (I. 61). Morava úplně na křesťanství obrácena r. 863*).

Biskupové.

I. Sv. Cyril, vysvěcen v Římě Hadrianem II. dne 6. ledna 869, zemř. v Římě dne 16. února 869. Pohřben v chrámu sv. Klimenta v Římě.

II. Sv. Metoděj, vysvěcen v Římě Hadrianem II. dne 6. ledna 869, co arcibiskup zemř. na Moravě dne 6. dubna 885, pohřben „ve velikém chrámu moravském na levé straně ve stěně za oltářem sv. Bohorodičky". (I. 175).

Viching, biskup Nitranský od r. 885 až do r. 899. (I. 219).

N. N. Arcibiskup a tři biskupové, pro Moravu ordinovaní z Říma vyslaným arcibiskupem Janem, pak biskupové Daniel a Benedikt od r. 899 (I. 222) až do r. 907.

Od r. 907 až 973 postavena jest Morava opět pod biskupství Pasovské. V této době panovali v Pasově biskupové: Burkard (902 — 914), Gumpolt (914—930), Gerhart (930—945), Adalbert (945—970) a Pelhřim (971—991) (II. 13).

*) Římské a arabské číslice v závorkách značí díl a stránku tohoto díla, kdež nalézají se potřebné doklady.

Od r. 973 až 1063 podřízena byla Morava biskupům Pražským. V této době panovali v Praze biskupové: Dětmar (973—982); za tohoto určen byl pro Moravu okolo r. 976—983 biskup Vracen (II. 27); sv. Vojtěch (982, 19. února [II. 32] — 997); Thiddag (998—1017), Ekart (1017—1023), Hizzo (1023—1030) a Sever (1030—1063).

Založení biskupství Olomúckého za papeže Alexandra II. knížetem Vratislavem II. a podřízení jeho pod metropolitu Mohučského r. 1063 (II. 211). Biskupové Olomúčtí:

III. Jan I., benediktin Břevnovský, jmenován r. 1063 knížetem Vratislavem II., vysvěcen v létě Sifridem v Mohuči a lénem podělen císařem Jindřichem IV. téhož roku, zemř. dne 25. listopadu (II. 213 a 315).

Diécese Olomúcká spojena s Pražskou Klimentem III. od r. 1086 až 1088. Biskupem Pražským byl Jaromír (II. 317).

Vecel (Vernhart), dvorní kapelán Vratislava II., jmenován knížetem Vratislavem II. r. 1088, nebyl, jak se zdá, ani investován ani konsekrován (II. 324). Kdy zemřel, není povědomo.

IV. Ondřej, kanovník Olomúcký nebo Pražský, jmenován r. 1091 knížetem Vratislavem II. (II. 334), investován císařem Jindřichem IV. dne 4. ledna 1094 v Mantově (II. 335), konsekrován v Mohuči dne 12. března 1094 metropolitou Ruthardem (II. 354), zemř. dne 22. května 1096 (II. 359).

Jindřich I. Vyjma zvěsť, že okolo r. 1096 vysvětil prý farní kostel v Knínicích (II. 359), není o něm žádné jiné zprávy. V posloupnosti biskupů Olomúckých Jindřich nikdy nebyl uveden. Olomúcká kniha zemřelých udává jeho úmrtí ke dni 13. června (II. 360). Rok jeho úmrtí klade se na r. 1099.

V. Petr. Také o tom biskupu nemáme žádných zpráv. Olomúcká kniha zemřelých nazývá jej pátým v řadě biskupů moravských a klade jeho úmrtí na den 3. července, Kosmas pak do roku 1104. Domněnka panuje, že vládu svou nastoupil r. 1099 (II. 360 a 380).

VI. Jan II., jmenován po měsíci červenci 1104 knížetem Bořivojem II., vysvěcen metropolitou Ruthardem, kdy a kde není povědomo (II. 380), zemř. dne 21. února 1126. Pohřben jest v křížové chodbě kláštera Hradišťského (III. 14). — Sídlo uprázdněno po 4 neděle (III. 17).

VII. Jindřich Zdík, kronikáře Kosmy a Božetěchy syn, nar. před r. 1093, jmenován dne 22. března 1126 knížetem Soběslavem I., vysvěcen v chrámu sv. Cyriaka ve Vormsu dne 3. října 1126 metropolitou Adelbertem, v léno dosazen králem Lotharem téhož roku (III. 16 až 18), zemřel v Olomúci dne 25. června 1150 a pohřben byl co prémonstrát na Strahově v Praze (III. 184).

VIII. Jan III., prémonstrát na Strahově v Praze, knížetem Vladislavem II. r. 1150 jmenovaný a ještě průběhem téhož roku metropolitou Jindřichem vysvěcený (III. 187). Kdy a kde obdržel investituru od krále Kunráta III., není známo (III. 187). Zemřel 19. února 1157 (III. 191).

Dragon, knížecí dvorní kapelán, Vladislavem II. jmenovaný, zřekl se biskupování v několika nedělích, aniž by byl konsekrován a investován (III. 218).

IX. Jan IV., syn Obidy, opat premonstrátský v Litomyšli, knížetem Otou co zástupcem biskupství Olomúckého navržený, knížetem Vladislavem II. dne 29. září 1157 jmenovaný (III. 218) císařem Fridrichem I. ve Vircburku v první polovici měsíce října 1157 investovaný a metropolitou Arnoldem v Erfurtu dne 20. října 1157 vysvěcený (III. 219). Jan IV., jenž sám se nazývá 9. biskupem Olomúckým, zemřel dne 1. dubna 1172 (III. 285). Pohřben jest co prémonstrát v klášterním chrámu Hradišťském u Olomúce (III. 285).

X. Dětleb, bezpochyby domácí kapelán Pražského biskupa Daniela, jmenovaný králem Vladislavem r. 1172 (III. 286), vysvěcený metropolitou Kunrátem I. r. 1174 (III. 288), zemřel dne 4. listopadu 1181 (III. 40). Po několik měsíců zůstala biskupská stolice uprázdněna (IV. 40).

XI. Pelhřim, kanovník Pražský, jmenovaný knížetem Bedřichem r. 1182, vysvěcený v Mohuči dne 23. května 1182 metropolitou Krystianem z Buche? (IV. 40), prékonisovaný papežem Luciem III., investovaný císařem Fridrichem I. v květnu 1182 na říšském sněmu v Mohuči (IV. 42), zemřel dne 2. března 1184 (IV. 49). Panování jeho trvalo 21 měsíců a 9 dní.

XII. Kajim, prémonstrát Strahovský, jmenovaný r. 1184 markrabím Otou (IV. 50 a 54). Kdy a kde obdržel investituru a konsekraci, není známo (IV. 54). Kajim zemřel dne 13. ledna 1194 (IV. 87).

XIII. Engelbert z Brabantu, prémonstrát Strahovský, jmenovaný v lednu 1194 biskupem-knížetem Jindřichem (IV. 89). Investituru obdržel od císaře Jindřicha VI. a konsekraci od metropolity Kunráta, a to bezpochyby ve Vormsu r. 1195 (IV. 92). Engelbert zemřel dne 17. prosince 1199.

